

ILDOCALIA

SEINTELOR NEVOINTE ALE DESĂVĂRSIRII

3

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFIN ILOR
P RIN II CARE ARAT CUM SE POATE OMUL
CUR I, LUMINA I DES VÂR I

Volumul III

MAXIM M RTURISITORUL
R spunsuri c tre Talasie

Traducere, introducere i note
de Pr. Prof. Dumitru St niloae

APOLOGETICUM
2005

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER.

Lucrarea face parte din patrimoniul spiritual al Bisericii Ortodoxe.

Ediția I-a la Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

Ediția a II-a la Editura Harisma, București, 1994

Ediția a III-a la Editura Universală, New York, 2001

PREFA A TRADUCĂTORULUI,
la Ediția a doua a primelor patru volume

Întrucât primele patru volume din Filocalia s-au tipărit la Sibiu în anii 1947-1948 într-un număr de exemplare restrâns și de aceea s-au epuizat curând, mi-am dat acordul editurii "Harisma" să se tipărească într-o a doua ediție. Scrierile cuprinse în colecția Filocalia, ajuns până la volumul 12, au fost foarte cunoscute prin faptul că descriu un drum progresiv al vieții duhovnicești, cu recomandări din cele mai concrete. Drumul acesta este cel al curățirii omului de patimile ce-l închid în egoismul satisfacerii trecutului, închis orizontului vieții spirituale mereu mai bogate și viabile. Și el nu este un drum inventat de om ci este calea înfrântă de viața lui Iisus Hristos și în care poate înainta cel ce crede în El. Hristos însuși este personificarea acestei «căi» sau, mai bine spus, El însuși este «calea» și a înainta în ea este una cu a înainta în El spre înalta desvârșire la care a înălțat El umanitatea asumată prin biruirea cu răbdare a slăbiciunilor și patimilor noastre primite de bunăvoie și a suportării cu iubire a durărilor până la răstignire având ca rezultat învingerea morții și venirea ca viață fericită a Lui ca om și a celor care se vor alipi Lui prin credință.

Programul vieții descrise în Filocalia este un program hristologic. Este trăsătura lui Hristos din puterea lui Hristos pe care îl au trăsăturii în ei prin rugăciune tot mai

deas . Este calea spre cea mai înalt noble e omeneasc , este singura cale care promoveaz unirea oamenilor între ei în Hristos, opus dezbin rilor care aduc atâta suferin omeneasc .

Separarea operei lui Hristos de lucrarea Lui ca om -unit cu colaborarea omului - a început s fie f cut mai târziu de scolastic prin împ rirea prea strict în Teologia Dogmatic i Moral . S-a spus c Dogmatica are s reprezînte ce e Dumnezeu în Sine i ce a f cut El pentru om, iar Morala ce are de f cut omul. S-a trecut peste faptul c ceea ce face omul nu face singur, ci face înt rit de Hristos i de Duhul Lui cel Sfânt. De aceea în sensul teologic apusean nu exist nici un fel de scrieri care s descrie, asemenea celor Filocalice, drumul omului în Hristos sau al lui Hristos în om, de felul Filocalie. In catholicism nu se tie de o energie necreat a lui Hristos lucrând în om i înt rind lucrarea omului spre a-l face s înainteze tot mai mult în Hristos. Despre o astfel de via în Hristos nu se vorbe te nici în Reforma iune nici în grup rile neoprotestante. Dup catholicism Hristos ne-a mântuit, dând prin cruce satisfac ie lui Dumnezeu pentru jignirea adus Lui de p catele oamenilor, terminându- i cu aceasta lucrarea mântuitoare i retr gându-se în cer, l sând pe p mânt un înlocuitor care s împart oamenilor meritele câ tigate de Hristos prin satisfac ia adus de El.

În Reforma iune se merge mai departe negându-se aproape complet Tainele în care catholicismul nu mai vede lucrarea necreat a lui Hristos. Iar în grup rile neoprotestante se neag chiar crucea lui Hristos ca mijloc de mântuire i de biruire a mor ii, ba i se refuz lui Iisus chiar numele de Hristos contrar faptului c i L-a dat El însu i (Mt. 16,16-17), nume care-L arat ca Fiul Lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Marturisitorul

De aceea toate aceste forme apusene ale cretinismului se mulțumesc să laude pe Iisus ca pe cineva distant care le-a adus sau le va aduce iertarea de păcate, fără să vadă în El pe lucrătorul mântuirii și al sfințirii în El, trăit într-o unire tot mai mare prin rugăciune, dar și prin efortul lor de a se asemăna tot mai mult Lui prin tăierea lor de a folosi puterea Lui spre a crește în unire și asemănare cu El.

Preot Prof. Dr. D. Stăniloae

Sf. Paști ale anului 1992

Cuvânt înainte

Cu ajutorul bunului și atotputernicului Dumnezeu, iese la lumină al treilea volum din Filocalia. Cerem iertare cititorilor că volumul acesta e o hrană duhovnicească mai grea. Dar însemnătatea acestei scrieri a Sf. Maxim Martirisitorul e prea mare ca să nu ne fim simțiți și o publicăm. Volumele următoare vor fi aproape toate cu mult mai ușoare.

Volumul de față cuprinde una din cele două opere mai mari ale Sf. Maxim Martirisitorul, intitulat: "Despre diferite locuri grele din Sf. Scriptură", scris pe la anul 631-633¹ și adresat egumenului Talasie, din care pricină îi spunem pe scurt "Răspunsuri către Talasie".

Motivul care ne-a îndemnat să dăm în Filocalia această operă este următorul: în Filocalia greacă se cuprinde din opera Sf. Maxim, pe lângă Capetele despre dragoste, Tâlcuirea la Tatăl nostru și Capetele gnostice, încă o scriere în Cinci sute de capete intitulată: "Diferite capete teologice, economice și despre virtute și păcat".² Dar întrucât prin

¹ Vezi introducerea la vol. II al Filocaliei române.

² Migne P. G. 90, 1177-1400.

μ
 . În Filocalia greacă ele formează un corp cu Capetele gnostice, alcătuind la un loc 700 capete, dintre care Capetele gnostice sunt date ca suta întâia și a doua, iar acestea ca suta a treia până la a șaptea. Filocalia ed. II, p. 232-256, 256-316. Dar titlul celor 200 capete prime e deosebit de al celor 500 din urmă, de unde se vede că sunt două opere adunate la un loc. Titlurile coincid cu cele din P. G.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cercetările lui W. Soppa³ și M. Th. Disdier⁴ a stabilit că din aceste cinci sute de capete 422 sunt extrase literale sau aproape literale din "R spunsuri c tre Talasie" și din Scoliile ce-o însoțesc, ne-am gândit că e preferabil să dăm această scriere în întregime pentru a înțelege mai bine cugetarea Sfântului.

La aceasta ne-am simțit îndemnați cu atât mai mult, cu cât în urma acestor constatări sunt puternice motive să se creadă că nu Sf. Maxim însuși a alcătuit cele Cinci sute de capete, compilându-le din operele sale, ci lucrarea aceasta a întreprins-o un autor de mai târziu, poate chiar pe la începutul veacului 12. Părerea aceasta se întemeiază pe faptul că Scoliile la "R spunsurile c tre Talasie", care au furnizat nu mai puțin de 221 capete din cele cinci sute, nu e probabil să fie ale Sf. Maxim, ci ale cuiva care a trăit după el. E drept că în "Cuvântul înainte" al Scoliilor - care e de o obscuritate pe care Sf. Maxim n-a egalat-o poate niciodată⁵ - autorul lor își afirmă identitatea cu autorul "R spunsurilor c tre Talasie".⁶ Dar uitând de aceasta, adeseori prezintă, în diferite Scoli, ideile din "R spunsuri" cu cuvântul: "zice" ("zice Sf. Maxim", adică), arătând deci pe autorul "R spunsurilor" ca deosebit de sine. Apoi autorul Scoliilor laudă uneori limpezimea, adâncimea, eleganța explicărilor din "R spunsuri", ceea ce n-ar fi putut face însuși Sf. Maxim. De multe ori apoi Scoliile se reduc la două-trei cuvinte, care nu aduc nici o contribuție la înțelegerea ideilor din "R spunsuri". Prin aceasta ele se vădesc ca simple notări

3 Die diversa Cypria unter den Schriften des hl. Maximus, in deutscher und quellenkritischer Beleuchtung, Dresda, 1922, in 8, p. 135.

4 Une oeuvre douteuse de Saint Maxim le Confesseur, Les cinq Centuries Theologiques, in Echos d'Orient, 34, 1931, p. 160-178.

5 M. Th. Disdier, o. c., p. 164

6 Vezi P. G. 90, 265: Filocalia română, vol. III, p. 18.

pe care le-a făcut un cititor atent, dar nu ca explicații reale, cum ar fi trebuit să fie dacă însuși Sf. Maxim s-ar fi gândit apoi să fac prin ele mai de înțelese anumite pasaje din scrierea sa.

Afar de aceste motive, scoase din textul Scoliiilor, mai sunt și unele indicii externe care ne întăresc propunerea că ele sunt de mai târziu. Patriarhul Fotie cunoștea "Răspunsurile către Trei Talasie", cum arată descrierea ce le-o face⁸ dar se pare că nu cunoștea Scoliile. Deci este probabil că Scoliile să fi fost alcătuite după 857, când a scris Fotie.

Apoi patru din Scoliile muștră pe Nil cel tânăr,⁹ personaj care trebuie identificat cu discipolul lui Ioan Italul (de pe la 1040) și de care spune Ana Comnen, că a fost condamnat la Constantinopol de un Sinod pe timpul împăratului Alexie Comnen (1108-1118), pentru că susținea teza monofizită și omenitatea lui Hristos a fost îndumnezeită „prin fire” ($\mu\mu$) neînțelegând nimic din uniunea ipostatică.¹⁰ Deci sau aceste patru Scoliile sunt adăugate ulterior, lucru care s-ar cere dovedit printr-o cercetare a manuscriselor, sau Scoliile în întregime lor sunt scrise abia pe la sfârșitul veacului 11. În acest caz nici cele cinci sute de Capitole nu sunt scrise

7 Disdier, o. c., p. 165.

8 Biblioteca, cod. 192, P. G. 103,-637A-645C.

9 Scolia I la Răsp. 42, p. 149 (P. G. 90, 409); Scolia 9 la Răsp. 53, p. 232 (P. G. 90, 508); Scolia I la Răsp. 62, p. 360 (P. G. 90, 661); Scolia 14 la Răsp. 64, p. 415 (P. G. 90, 729).

10 Alexiada, cartea X, P. G. 131, 697-700. În acest sens trebuie corectat traducerea Scoliei I la Răsp. 62, p. 360, unde am redat pe $\mu\mu$ cu: cei ce socotesc că firele stau de sine. Cred că termenul grecesc a trebuit să fie $\mu\mu$ și înseamnă: cei ce susțin îndumnezeirea prin fire.

Sfântul Maxim Marturisitorul

înainte de acest timp. Iar cum aceste Cinci sute de capitole sunt atestate de manuscrise din v. 13, compilarea lor trebuie să se fi făcut în cursul veac. 12, probabil pe la începutul lui¹¹.

Dar ar putea întreba cineva: Dacă Scoliiile provin de la un alt autor și dintr-un timp atât de târziu, de ce le-am tradus și pe ele în acest volum? Pentru că dacă nu toate, cel puțin o bună parte din ele aduc deslușiri însemnate ale ideilor din "Răspunsuri", sau înregistrări preioase. (De pildă Scolia 20 și 21 la Răsp. 65).

În ceea ce privește conținutul scrierii "Răspunsuri către Talasie", el este atât de bogat, încât cu greu poate fi rezumat. Opera aceasta s-ar cere mai degrabă lărgită prin tâlcuiri, decât comprimată într-un rezumat. Rezumarea este cu atât mai grea, cu cât ea nu desfășoară în formă sistematică conținutul ei de idei, ci-l prezintă împrăștiat și cu reveniri, din prilejul tâlcuirii unor pasaje obscure din Sf. Scriptură, în acest caz înțelegerea nu se poate constata vreodată oarecare.

O altă greutate în calea unei rezumări este caracterul scrisului Sf. Maxim. Chiar un Fotie s-a plâns că stilul Sf. Maxim este încărcat, greoi și obscur, ocolind exprimarea directă și iubind metaforele.¹² Dar cercetătorii mai noi au constatat că dacă scrisul lui, se pare greoi, aceasta se datorează nu unei îngrijiri de cuvinte fără rost, ci tocmai extraordinarei bogății de nuanțe și a cugetării sale, careia îi corespunde o tot atât de mare bogăție de cuvinte. Tixeront a putut spune: Maxim este un mistic care totodată este și un metafizician și un ascet, care din contactul cu filosofia

¹¹Disdier, o. c., p. 166.

¹²P. G. 90, 268.

aristotelic a câ tigat o stringen i o preceziune a cuget rii, care în zadar ar fi c utat la Areopogitul".¹³

Gândirea larg cuprinz toare, adânc i armonic a Sf. Maxim, i-a g sit o prezentare vrednic de ea în cartea de-o extraordinar densitate, temeinicie i p trundere a lui Hans Urs von Balthasar, intitulat : "Liturgia cosmic ".¹⁴ În teologia ortodox acest uria al cuget rii cre tine - poate cel mai mare dintre to i - nu i-a g sit înc o prezentare demn de el. Gândul de-a încerca o asemenea întreprindere stârne te un sentiment aproape paralizant. Sentimentul pe care îl treze te un masiv alpin la gândul de a-l îmbr i a, în orice caz, întreprinderea de-a prezenta pe Sf. Maxim reclam un timp îndelungat pentru a fi dus la un sfâr it cât de cât mul umitor.

Altfel tot ce-ai spune despre el, i se pare o impietate, o prezentare a muntelui prin câteva f râmituri de piatr zgâriate din el, sau printr-un desen stângaci care deformeaz i coboar majestatea covâr itoare a lui.

A a este, desigur, i ceea ce se va spune mai jos despre cugetarea acestui Sfânt, desf urat în "R spunsurile c tre Talasie".

Unghiul din care vede i explic Sf. Maxim totul este Logosul divin. El d i sens vie ii omene ti i El umple de sensuri (de ra iuni) toate lucrurile lumii, în leg tur cu care se tr ie te într-un fel sau altul această via . Normal omul prin Logosul din sine, trebuie s fie împletit cu Logosul divin i cu ra iunile lucrurilor.

Dar prin c derea în p cat s-a ascuns deodat cu Logosul divin, atât ra iunea personal cât i ra iunile din lume. Omul a c zut în zona îngust a sim irii, prin care

13 *Precis de Patologie* (1934), p. 395.

14 *Kosmische Liturgie*, Fr. i. Br. 1941.

Sfântul Maxim Marturisitorul

r mâne doar la suprafața sensibilă a lucrurilor. Prin aceasta a devenit irațional.¹⁵

Simirea are întâi în elesul de percepție a simurilor, de luare de cunoaștere prin simuri, fără nici o calificare morală sau imorală. Ca atare ea este lăsată de Dumnezeu, pentru că prin ea mintea, sesizând rațiunile din lucrurile sensibile, surse spre cunoașterea lui Dumnezeu.¹⁶

Dar la ea se asociază foarte ușor o plăcere sau o durere, întrucât unele aspecte materiale ale lucrurilor sunt favorabile trupului, altele defavorabile. Simirea ca plăcere sau durere prilejuită de lucruri este simirea cea condamnată, întrucât îl leagă pe om de suprafața materială a lucrurilor, făcându-l să uite de sensurile lor mai înalte și peste tot de ordinea spirituală. Plăcerea și durerea aceasta legată de simuri n-a avut-o omul la început, dar a avut în el o oarecare capacitate de-a se bucura cu mintea de cele înrudite cu ea, de cele spirituale. Dar omul a coborât această capacitate de pe planul spiritual pe cel trupesc, unind-o cu simirea. S-a produs, prin voia omului, sau prin neatenția și lipsa unei voințe statornice, un transfer al capacității de plăcere de pe planul spiritual pe cel biologic. Astfel omul și-a mutat plăcerea prin mijlocirea simurilor spre cele sensibile.¹⁷ Această lipsire a omului de cele sensibile, fiind o cedere de la legătura cu ordinea spirituală, este o cedere de la firea sa, o cedere într-o existență paranaturală (de la la).¹⁸ Cădere nu constă numai în faptul că omul lucrează exclusiv cu simurile, ci ea are un caracter total și înseamnă o pervertire a modului natural de a lucra,

¹⁵Introducere, p. 9; P. G. 90, 253.

¹⁶Introducere, p. 1; P. G. 90, 245.

¹⁷R sp. 61, 333; P.G. 90, 628.

¹⁸Ibid.

de i perversiunea înseamn totodat o exagerare a lucr rii prin sim urile i o ridicare a acestei lucr ri la rolul de conduc toare. Caracterul total i perversit al c derii se arat în faptul c sim urile nu lucreaz nici acum singure, ci mintea (sau cugetarea) se pune în slujba lor, n scocind moduri de pl cere din contactul lor cu suprafa a material a lucrurilor, în starea de cur ire cugetarea înc era prezent în sim ire, dar nu ca s slujeasc sim irii în vederea pl cerii, ci ca s se desprind din aspectele sesizate prin ea ra iunea lucrurilor, în starea de cur ire mintea era sim ire, dar i deasupra ei, conducând sim irea din sim irea îns i. Acum e "coborât " cu totul în sim ire, sau sub ea, fiind condus de aceasta, într-un anumit fel omul c zut, de i a devenit ira ional, totu i n-a concediat cu totul ra iunea, ci aceasta a c zut si ea cu el, p r sindu- i scaunul ei de judec tor drept i impar ial i f urind argumente în favoarea patimilor. Astfel omul e mai jos decât animalul, "pe care l-a întrecut în ira ionalitate, mutând ra iunea cea dup fire în ceea ce e contrar firii".¹⁹

Dar perversiunea aceasta a cuget rii în starea de c dere implic i o perversiune a sim urilor. C ci sim urile care nu mai sunt c l uzite de ra iune, ac ioneaz contrar firii i spre r ul ei, prin exagerarea p tima a lucr rii lor, abuzând de func ia lor.²⁰

Lipirea de latura v zut a lumii prin sim ire i c utarea pl cerii ce o poate aceasta oferi trupului, precum i fuga de durerea ce poate proveni din ea, dau na tere tuturor patimilor, ca tot atâ ia cle ti prin care ne ine suprafa a sensibil a lumii prin i de ea. Mai bine zis seva care hr ne te sau se mi c în toate patimile este iubirea trupeasc

19 Introd. 9; P. G. 90 253.

20 R sp. 65; P. G. 90, 749.

Sfântul Maxim Marturisitorul

de sine (), pe care caut omul să și-o satisfacă în legătură cu suprafața materială a lumii.²¹

Un mare rol deține în concepția Sf. Maxim plămădirea durerii. Căutarea plăcerii naște un fir de patimi, fuga de durere alt fir.²² Dar între plăcere și durere este o cauzalitate reciprocă neconținută. Ele se succed ca într-un cerc vicios. Căutând plăcerea, omul va avea în mod sigur, după gustarea ei, durerea. Iar fugind de durere, caută să scape în brațele plăcerii, ca să scape dincolo de ea de o durere și mai mare. Nu poate rupe nimeni acest cerc de fier al plăcerii și al durerii, ca să rămână numai cu plăcerea. Cine caută plăcerea din dorința de durere, cine fuge de durere din plăcerea tot de durere.²³ Dar de aici nu rezultă un fatalism. Această înclinare poate fi biruită și nu treptat printr-o îmblânzire în cursul multor reîncarnări, ci printr-o schimbare în afară de cercul plăcerii și durerii. E necesar să stai neclintit și la ispita plăcerii și la amenințarea durerii, ca un ac de balanță imobilizat. Aceasta e starea de nepăsătoare, starea omului nepăsător.²⁴ Ea nu e însă o nesimțire de cadavru, în sensul apatiei budiste.

Pentru a înțelege acest lucru trebuie să vedem însă de unde a apărut plăcerea și durerea trupească.

Plămădirea durerii trupească s-au putut naște prin faptul că omul ca fapturămrginit a fost dotat de Dumnezeu, cum ar tam mai sus, cu capacitatea de-a se bucura de ceea ce-l înțelege te pe planul esențial sau spiritual

21 Intr. 10; P. G. 90, 256 C.

22 Ibid.

23 Introd. 9; P. G. 90, 253.

24 "Deci cel ce nu dorește plăcerea trupească și nu se teme de durere, a ajuns nepăsător. Căci deodată cu acestea și cu iubirea trupească de sine, care le-a născut, a omorât toate patimile ce cresc prin aceasta și prin acelea", Introd. 14; P. G. 90, 260-261.

al fiin ei sale, adic de Dumnezeu, i de a se îndurera de împu inarea vie ii sale spirituale prin îndep rtarea ei de izvorul adev ratei sale existen e. Numai lui Dumnezeu nu-I e dat de-a alterna bucuria cu durerea, sau m car de-a încerca o bucurie nou , printr-un plus de via ce I-ar veni din afar , odat ce e nesfâr it.

Dar omul având i o latur trupeasc , capacitatea de bucurie sau de întristare ce-o are în totalitatea fiin ei sale, s-a obi nuit s se actualizeze ca pl cere pentru ceea ce-i spore te via a trupeasc - p rându-i-se c aceasta e o sporire a fiin ei sale integrale - i ca o nepl cere pentru ceea ce-i restrânge prosperitatea trupeasc - confundând iar i trupul cu totalitatea fiin ei sale. Iar cele ce-i sporesc sau împu ineaz via a trupeasc sunt lucrurile sensibile. Astfel prin c dere, binele i r ul pentru om s-au limitat la ceea ce-i bine i r u pentru trup, adic la lumea sensibil ; aceasta-i cuno tin a, sau falsa cuno tin la care a ajuns prin c dere, cuno tin a pe care i-a dat-o lumea ca pom al cuno tin ei unui astfel de bine i astfel de r u. Astfel omul n-a mai socotit c binele st în planul spiritual i n-a mai socotit nici r ul ca lips a bunurilor spirituale.²⁵

C pl cerea i durerea n-au ap rut din nimic, ci sunt o întoarcere spre cele materiale a unei energii prin care omul e menit s caute cele spirituale i s evite pierderea lor, se arat i din faptul c atât pentru c utarea i bucuria de cele bune, cât i fericirea i întristarea de cele rele, sufletul omenesc are câte o facultate: a poftei i a mâniei. Aceste facult i nu s-au n scut prin orientarea omului spre cele sensibile, ci prin aceasta s-au pervertit i ele, ca i ra iunea, ca i sim irea, întorcându-se spre ceea ce nu trebuie, sau

25 Introd. 12; P. G. 90, 257; R sp. 43, p. 151; G. P. 90, 412-413; întreb. 21, p. 62 urm.; P. G. 90, 312.

Sfântul Maxim Marturisitorul

revrându-și întreaga energie și simțire. Așa se explică și apariția afectelor conforme cu firea, după ce dărea în păcat a omului. Aceste afecte sunt: pofta de mâncare și plăcere de ea, frica de durere și de moarte, un fel de manifestări ale instinctelor de conservare trupească. Până sunt înute în frâul raunii, limitându-se la ceea ce e necesar existenței trupului, aceste afecte sunt ireproșabile. Dar când sunt satisfăcute cu exagerare, ele devin patimi păcătoase.²⁶ De aceea ele nu trebuie suprimate cât timp pe păcător. Dar la viaa viitoare nu se mai mută cu noi. Propriu-zis, în viaa viitoare, când vom fi "minți pure", nu se mai poate vorbi nici de poftă și mânie, căci nu mai avem mierea reflex pe care o avem în viaa de aici, o dată ce numai Dumnezeu lucrează atunci în om. Dar tot rămân într-o oarecare formă și anume cea dinții ca "vigoare nesfârșită a dorinței ce se desfășoară de ele".²⁷

Dar dacă-și așază, ieră din cercul de fier al plăcerii și durerii trupești nu înseamnă o încremenire în nesimțire, ci ridicarea la o altă plăcere și la o altă vigoare de ordin spiritual care, departe de a-și slăbi firea, îi dau adevărată înținare.

Dar acum să vedem cum a devenit cu puțină ca omul să sară din cercul plăcerii și al durerii trupești, sau să se elibereze de patimi?

Putem așază i-a dat-o coborârea și lupta Logosului în trup. După ce omul căzuse din legătură și vederea clară a Logosului prin raionea din sine și prin raionile din lume, în mocirla întunecoasă a laturii vizibile a lumii, în care orbăia purtat de simțirea lipsită de vederea raionii, tot Logosul a întreprins să-l scape, coborându-se însuși pe câmpul de luptă în care căzuse omul învins. Lupta ce-o întreprinde Logosul acum și pe care ajută și de el trebuie să o întreprindem și noi, ia un

26 R. sp. p. 20-21; P. G. 90, 269.

27 R. sp. 55, p. 266, 267; P. G. 548D, 549B.

caracter ascetic. Trebuie să se dea o luptă în firea omenească înșă pentru a se răsturna dominația simțirii asupra rațiunii și cugetării, pentru a se lua valoarea simțirii de pe cugetare,²⁸ ca aceasta să poată vedea razele Logosului în lume și pentru a-L întui și dincolo de lume. Mai bine zis înșă simțirea trebuie eliberată de plăcere și durere, care-i injectează pornirea neînfrânată spre cele sensibile; trebuie făcut un efort neutru de cunoaștere în mână cugetării, în alii termeni trebuie "retras mîntea din simțire",²⁹ precum trebuie retrasă pofta și mânia cu plăcere și durerea lor și îndreptate spre cele spirituale. Aceasta e totuși cu eliberarea firii omenești de patimi sau de atracția plăcerii și de frica durerii, prin înfrângerea iubirii trupești de sine.

În precum omul slab și bogății de păcat, omul căzut din legătură cu Logosul, e totodată un om rob al laturii materiale a lumii, lupta de eliberare ce trebuie pornită în firea omenească, trebuie să fie totodată o luptă de desclețare din această latură materială a lumii. În contact cu lumea cade omul, într-o atitudine față de ea trebuie să se ridice. Prin lumea redusă numai la latura materială cade, prin lumea redescoperită în adâncurile ei spirituale se ridică spre Dumnezeu. Lupta aceasta de întărire și de restabilire a firii omenești trebuie să o pornească Logosul întâi în omenitatea ce și-a luat-o ca pârgă a întregii firii omenești, apoi în fiecare subiect omenesc în colaborare cu el. Aceasta pentru că numai cu puterea dumnezeiască ea putea fi dusă la bun sfârșit. El a luat a adăru din aluatul firii omenești expus asalturilor celui rău, care o ispășește cu plăcerea și o

28 Cugetarea sau mîntea e față omului, e adevărata manifestare a lui ca ființă spirituală. Cu această față descoperită trebuie să oglindă slava Logosului din sine și din lume ca un alt Moise. Introd. p. 15; P. G. 90, 261.

29 Introd. p. 1; P. G.

Sfântul Maxim Marturisitorul

înfricoează cu durerea, atrăgând-o prin acestea în toate patimile. Crezând că nu e decât om, Căpeteniile și Stăpânii acestei lumi s-au apropiat de El, dar El le-a înfrânt, întrucât firea Lui întărită de puterea dumnezeiască a stat neclintită la ispita prin plămădirea și la amenințarea cu durere.³⁰ Logosul n-a avut în firea omenească ce-a luat-o patimile condamnabile, dar a avut afectele conforme cu firea, care la ceilalți oameni îndată ce vine ispita prin plămădire se prefacă în păcate. Deci având aceste afecte, a arătat că firea omenească poate sta tare în fața plăcerii și a durerii, fără a fi lipsit de afectele ei naturale.

El a procurat astfel prin firea lui întărită, imunizat împotriva patimilor, un aluat care a rămas în solidaritate cu toată firămintura firii omenești.

Fiecare om, dacă stă prin credință în legătură cu Hristos, poate cântărea această tărâșă, această imunitate. Aceasta o poate mai ales prin faptul că Hristos însuși e în el, ajutându-l la lupta de întărire a firii, de eliberare de patimi, adică de restabilirea rațiunii și a minții ca organe de unire cu Dumnezeu.

Nu stă ruim asupra metodei amănunțite, sau asupra tuturor etapelor pe care trebuie să le parcurgă omul pe drumul pe care trebuie să străvie de la trăirea prin simțirea oarbă și pătimă, înecat în mocirla materială a lumii, până la trăirea în lumina lui Dumnezeu, arătată în mintea Sa și în rațiunile lumii. Notăm numai fazele de căpetenie. Prima fază este aceea a curățirii de patimi și a dobândirii virtuților. Această fază nu suprimă simțirea, dar o face să redevină pură lucrare de cunoaștere, liberă de plăcere și durere. Așa e posibilă virtutea, prin care omul nu rupe legăturile cu lumea, ci se eliberează de robia în care ea îl ține prin plăcerile și utilitățile materiale ce le oferă. Omul folosește lumea acum în cadrul strict al necesităților naturale și pentru refacerea prin dragoste a legăturilor cu

³⁰ R. sp. 21, p. 62 urm.; P. G. 90, 312.

semenii, adică a refacerii unității firii omenești. E o primă biruință a spiritului în om.³¹ Ea s-a realizat "prin duh" sau "în duh", adică puterea Duhului Sfânt trecând prin adâncul spiritual al omului întrețineră și curățare și lucrarea simurilor.³² Prin virtute omul este ridicat de la starea contrară firii, la cea după fire. Omul virtuos este omul ce viețuiește în acord cu firea sa, omul cu firea restabilită, adică cu firea întărită, dat fiind că virtutea este tărâșă spirituală, ca deprindere neclintită în bine. Dar întrucât ființa virtuoasă o avem de la Hristos (care este ființa virtuoasă), primul efect al harului lui Hristos este restabilirea firii. Viața conformă cu firea nu este o viață din puterile exclusive ale naturii umane, ci este o viață a căreia cerut este de sensul, de "rațiunea" firii, a căreia este necesar pentru ca firea să existe în normalitatea ei.³³ În fața aceasta un mare rol are rațiunea, ca factor ce dirijează simurile, ca factor de judecată obiectiv.³⁴

De pe treapta aceasta, care este o primă ridicare a omului din temnița simurilor oarbe spre Logosul dumnezeiesc prin rațiune, omul se înalță pe treapta a doua, care este aceea a vederii rațiunilor divine în lume. Acum Rațiunea divină nu mai lucrează numai ascuns sub virtuți, ci se arată prin strălucirea naturii și al Scripturii. Legătura omului cu Logosul divin devine mai vădită deci și mai puternică.

31 "Căci acolo unde simurile sunt cărmuite de rațiune, trupul este lipsit de toată plăcerea cea după fire, neavând simurile slobod și dezlegate de lanțurile rațiunilor, ca să slujească plăcerii". R sp. 58, p. 305; P. G. 90, 597.

32 "în cei ce au moștenit numele lui Hristos...Duhul mi cărațiunea naturală". R sp. 15, p. 49, P. G. 90, 297.

33 "Căci sunt modurile virtuților conforme cu legea naturală și rațiunile cunoștințelor din legea duhovnicească, pe care le dezvoltă prezența lui Dumnezeu Cuvântul și care readuc firea la ea însăși și la cauza ei, prin virtuțile cunoștințelor". R sp. 39, p. 134; P. G. 90, 393 A.

34 R sp. 58, P. G. 90, 601. "Desigur că este cel ce a învins plăcerea și durerea trupului prin rațiune".

Vederea aceasta se numește contemplație naturală, nu pentru că s-ar face exclusiv cu ajutorul puterilor naturale de cunoaștere, ci pentru că pe de o parte se îndreaptă spre natură, pe de altă parte pentru că ea presupune o natură umană restabilită. Cunoașterea aceasta nu este atât o cunoaștere prin raționamentul deductiv, cât o înțelegere simplă, reprezentând o nouă ridicare a omului de la rațiunea discursivă, care este proprie mai mult fazei virtuozității, la cunoașterea simplă, intuitivă a minții.³⁵

În sfârșit de pe această treaptă supremă a activității ființei sale, omul este ridicat deasupra sa însuși, umplându-se exclusiv de lucrarea dumnezeiască necreată, devenind adică Dumnezeu după har. Aceasta are loc după ce încetează toată lucrarea creată a naturii sale, chiar și în alegerea simplă a minții într-o moarte mistică sau într-un Sabat deplin, dat fiind că mintea nu se mai mișcă spre lucrurile create, mângâie, ci s-a întâlnit cu Dumnezeu cel infinit, în fața căruia trebuie să renunțe la orice încercare de a-L cuprinde. Atunci mintea nu mai cunoaște pe Dumnezeu în mod pozitiv, ci într-un chip apofatic, prin tocerea cea mai presus de grație prin neștiința mai presus de orice înțelegere. Prin această omul s-a curățit de tot ce este rău în mișcările lui trupești și cugetătoare, ca pe urmă să se golească de orice conținut creat al sufletului, ca să se poată umple de Dumnezeu.³⁶ Acum omul s-a ridicat la o viață mai presus de fire.³⁷ Energiile dumnezeiești vor sporii în noi la nesfârșit,

35 R. sp. 59, p. 332; P. G. 90, 616; R. sp. 60, 329; P. G. 90, 624.

36 "Iar Sâmbăta este desvârșita nelucrare a patimilor și încetarea totală a mișcării minții în jurul celor create și trecerea desvârșită la Dumnezeu, în care cel ce a ajuns prin virtuți la cunoaștere, nu mai trebuie să-și amintească de patimi... nici să mai adune rațiunile firii... strigând pe Dumnezeu numai prin tocerea desvârșită și reprezentându-l numai prin neștiința totală prin depășire". R. sp. 65, P. G. 756.

37 R. sp. 59, p. 316; P. G. 609; R. sp. 53, p. 228; P. G. 90, 504.

îndumnezeirea noastră va progresa în vecie. "Aadar aici găsim-ne în stare de activitate, vom ajunge odată la sfârșitul veacurilor, luând sfârșitul puterii și lucrarea prin care activăm. Dar în veacurile ce vor veni, nu vom fi în activitate, ci în pasivitate, și de aceea nu vom ajunge niciodată la sfârșitul îndumnezeirii noastre. Căci prin timirea de atunci va fi mai presus de fire și nu va fi nici o rațiune care să hotărâască îndumnezeirea la nesfârșitul celor ce o purtăm".³⁸

Pe tot acest urcuș am fost susinși de forța invizibilă a Logosului întrupat. El ne-a fost cale, impuls și întăritor atractiv, în fața virtuților și a cunoașterii rațiunilor din lume se făcuse om cu noi, ajutându-ne să dobândim chipul neîrbit al firii umane, dat fiind că virtuțile sunt chipurile omenești ale bunurilor dumnezeiești, sau făcându-ne să omenească la dumnezeire. În faza îndumnezeirii, fărâșă înceta să aibă și fire omenească, ne arată prin străveziul ei dumnezeirea Sa, făcând și firea noastră omenească mediul străveziu al energiilor dumnezeiești.³⁹ Hristos, omul care se îndumnezeiește, umplând omenitatea Sa numai de conținutul energiilor divine, transmite prin comuniunea celor care ca om cu toată firea omenească, și omenitii noastre conținutul energiilor divine. Din Hristos ca om îndumnezeit se revărsă în omul, care a crescut în El prin credință, virtute și contemplație, conținutul îndumnezeitor al energiilor

38 R. sp. 22, p. 72; P. G. 90, 320.

39 "Bunurile de peste fire au drept chipuri și trăsături prevestitoare diferitelor moduri ale virtuților și rațiunilor celor ce pot fi cunoscute prin fire. Prin acestea Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici. Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înțelepciune pe Dumnezeu om. Căci după ce a împlinit înfăptuirea acestei taine, prin timpurile prefacerea sa în Dumnezeu prin har, iar acest lucru nu va înceta de-a se săvârși și pururea". R. sp. 22, p. 72, P. G. 90, 321 B.

Sfântul Maxim Marturisitorul

necreate.

Cu izi prin pcatul strmoesc de la Logosul divin pân la irationalitatea simirii, care nu sesizeaz decât suprafaa material a lumii, ne ridicm prin Logosul venit aproape de noi ca om, pornind de la credin a ce ne-o d la botez, ca manifestare a prezen ei Lui acoperite, prin irationalitatea virtuilor i contemplarea sensurilor spirituale ale lumii, ca început de licrire a prezen ei Lui, pân la vederea Lui descoperit i pân la unirea cu El. Tot urcu ul în El l-am fcut în contact cu lumea creat . Ajuni sus, lumea nu dispare total, ci o vedem i aici în El. Cci urcu ul n-a fost altceva decât o subiere continu a fiin ei celui ce a urcat i a lumii, pentru ca Logosul s se vad tot mai deplin prin ele, ca la urm s nu mai fie decât o lume aerian , scldat în lumina soarelui Hristos. E ceea ce a exprimat Hans Urs von Balthasar prin cuvintele: "Nu trebuie uitat nici aceea c deodat cu apari ia arhetipului dumnezeiesc va aprea i lumea în forma ei desvâr it , înve nicit ".⁴⁰

Dar nesfâr ita bog ie de contraste, de contrapuncte, de sinteze i de armonii ce se nasc din dialectica vie între subiectul omenesc, Logos i lume, de-a lungul acestui urcu , rmâne o comoar îngropat în paginile Sf. Maxim Marturisitorul pân se va g si cineva s-o dezgroape în toat frumuse ea ei pentru lumea de azi.

Bucure ti, Botezul Domnului 1948

Prot. D. ST NILOAE

40 Die "gnostischen" Centurien des Maximus Confessor, p. 45. i se provoac la cap. gnost. II, 15.

Smeritul monah Maxim
c tre preacuviosul presbiter i egumen Talasie

Despre diferite locuri grele
din dumnezeiasca Scriptur ⁴¹

Prea cuviosului rob al lui Dumnezeu,
Domnului Talasie, presbiterul i egumenul,
Maxim smeritul monah, bucurie

Dup ce i-ai desf cut, om al lui Dumnezeu, sufletul în chip ra ional de afec iunea fa de trup i mintea i-ai tras-o cu totul din sim ire prin duh, trupul⁴² i l-ai f cut maic preacinstit a virtu ilor, iar sim irea i-ai ar tat-o izvor nesecat de cuno tin dumnezeiasc , punând înso irea sufletului cu trupul numai în slujba celor bune, iar sim irea folosind-o ca organ prin care s cuno ti m re ia celor morale, frumuse ea sufletului, c reia îi d o form v zut prin virtu i i o arat celor din afar , ca s avem via a Ta ca o icoan a virtu ii pus în v zul tuturor spre imitare (1). Iar sim irea Ta sculpteaz simbolic în figurile celor v zute ra iunile celor inteligibile i prin ele urc mintea spre simplitatea vederilor inteligibile, desf cut de varietatea i compozi ia celor v zute, ca s avem cuno tin a Ta, drumul ner t citor al adev rului, spre a trece prin el spre cele

41 . în latine te: Quaestiones ad Thalassium, P. G. 90, 243-786. în române te îi vom zice prescurtat: R spunsuri c tre Talasie.

42 Trupul în grece te e feminin.

Sfântul Maxim Marturisitorul

inteligibile (2). De aceea după ce-ai lepdat cu totul împotmirea care leag de simire i de trup, str b tând intens cu mintea în chip priceput oceanul nesfâr it al cuvintelor Duhului (al Scripturii), cercetezi cu duhul cele ale Duhului. Dar primind de la acesta descoperirea tainelor ascunse, smerenia Te-a f cut totu i s alc tuie ti o list cu multe locuri obscure din Sfânta Scriptur , pe care ne-ai trimis-o cerând de la mine, cel lipsit de orice virtute i cuno tin , un r spus scris cu privire la în elesul lor mai înalt.

Primind eu această list i citind-o, mi s-a oprit în loc i mintea i auzul i cugetarea. Drept aceea Te-am rugat s -mi îng dui s refuz acest lucru. i-am spus c aceste locuri de abia pot fi în elese de cei care au înaintat mult în contempla ie i au ajuns la cap tul celei mai înalte i mai neapropiate cuno tine, nu îns de mine care m târ sc pe p mânt i, asemenea arpelui cel blestemat odinioar , nu am alt hran afar de p mântul patimilor, înnoroiat ca un vierme de putreziciunea pl cerilor. F când deci aceasta mult i de multe ori, când am v zut c nu prime ti această rug minte a mea, temându-m s nu sufere ceva iubirea care ne une te i ne face s avem un singur suflet, chiar de purt m dou trupuri, putând s -i par refuzul meu un semn de neascultare, am cutezat împotriva voii mele cele mai presus de puterea mea. Am socotit c e mai bine s fiu acuzat de îndr zneal i s fiu luat în răs de cei ce voiesc, decât s sufere iubirea vreo cl tinare i vreo mic orare. C ci după Dumnezeu nimic nu e mai de pre ca ea în ochii celor ce au minte. Mai bine zis nu e mai pl cut lui Dumnezeu ca ea. C ci ea adun la un loc pe cei dezbina i i poate crea în cei mai mul i sau în to i o identitate netulburat a voinii (3).

Deci iart -mi mai întâi Tu, cinstite P rinte,

aceast întreprindere i roag i pe alii s -mi ierte îndr zneala. Câ tig -mi milostivirea lui Dumnezeu prin rug ciunile Tale i f -L s -mi stea într-ajutor în cele ce voi spune, mai bine zis s -mi dea r spus drept la fiecare întrebare. "C ci toat darea cea bun i tot darul des vâr it de la El este",⁴³ ca de la izvorul i P rintele tuturor cuno tin elor i puterilor lumin toare, pe care le d ruie te pe m sura celor vrednici. Fiindc numai încrezându-m în Tine am primit s împlinesc porunca Ta, a teptând bun voia lui Dumnezeu ca plat a ascult rii.

Deci a ezând fiecare întrebare în frunte, în ordinea i rânduiala în care le-a i scris, voi da dup ea un r spus scurt i precis, pe cât voi fi în stare i pe cât voi primi de la Dumnezeu harul i puterea în elegerii i gr irii evlavioase. C ci nu vreau s încarc auzul cititorilor cu mul ime de cuvinte. Nu vreau, mai ales c tiu c aceste cuvinte vor r suna la auzul vostru, care ave i o cuno tin adev rat i o vedere apropiat a celor dumnezeie ti i care a i trecut dincolo de tulburarea patimilor i a i l sat în urm toat afeciunea firii, f cându-v ra iunea conduc toare i judec toare atotdreapt în toate cele ce trebuie f cute (4), iar mintea introducând-o pe scara unei în elegeri superioare în sânul cel mai din untru al t cerii dumnezeie ti, acolo unde nu se percepe decât o fericire dumnezeiasc în chip ne tiut, o fericire a c rei m rire nu o poate face cunoscut decât experien a ce o au despre ea cei învrednici i.

Tocmai de aceea unii ca ace tia nu au trebuin decât de-o scurt indica ie în asemenea chestiuni, care arat cu anticipare frumuse ea atotstr lucitoare a vederilor tainice cuprinse în cuvintele dumnezeie ti i a m re elor în elesuri duhovnice ti din el. De altfel nu tiu dac îmi este îng duit

43Iacob 1, 17.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Și Voi spun chiar și numai atâtă vou celor ce ați devenit, după cuvântul Domnului, sarea pământului și lumina lumii, pentru bogăția virtuții și marea revărsare de cunoștință, curând și din alții puroiul patimilor prin modurile virtuților și străbătând neștiința, care este o robire a sufletului, cu lumina cunoștinței.

Dar Voi rog pe Voi cei atotșfinși și pe toți cei care veți citi această scriere să nu socotiți cele spuse de mine drept normă explicită duhovnicească a acestor texte. Căci sunt cu mult mai prejos decât în alegerea cuvintelor dumnezeiești și am eu însumi lipsă de învârtura altora ca să le în aleg. Căci dacă puteți presupune sau afla ceva de la Voi în viață sau de la alții, socotiți mai degrabă aceea ca adevărat și credeți că aveți o în alegere mai înaltă și mai adevărată. Iar aceasta se cunoaște prin aceea că dă certitudine inimii aceluia care se doare după printrunderea duhovnicească a lucrurilor tainice.

Căci cuvântul dumnezeiesc se aseamănă cu apa. El se arată ca în niște plante și răsaduri și ca în diferite vieuitoare în cei ce se adapă din același Cuvânt, pe măsură lor, atât în formă de faptă cât și de cunoaștere, și sîrind ca un fruct prin virtuți, după calitatea virtuții și cunoașterii fiecăruia și trecând de la unii la alții (5). Căci El nu poate fi circumscris și nu suferă și stea închis în untrul unei singure minți, dat fiind înfinitatea Lui naturală.

Deci mai întâi ne-ai poruncit să grăim despre patimile ce ne supără și anume câte și care sunt, din ce început pornesc și la ce sfârșit ajung trecând prin faza de mijloc ce le este proprie; din ce putere a sufletului sau ce mîdular al trupului și sîrind fiecare dămînșii în chip nevzut formă (μ) sa, iar trupul îl face ca pe o vopsea ce colorează prin cugetările pătului întreg nefericitul de

suflet; care este în elesul numelui fiec reia i lucrarea ei, roadele i înf i rile, precum i vicle ugurile puse la cale prin ele de dracii necura i, înso irile i disimul rile lor nev zute, cum scot aceia în chip ascuns pe unele la vedere prin altele i cum prin unele atrag în chip am gitor spre altele; care sunt sub irimile (nuan ele), micimile, m rimile i umfl rile lor uria e; cum cedeaz , se retrag, înceteaz , st ruie, n v lesc mai repede sau mai domol; care sunt justific rile lor în fa a sufletului ca în fa a unui tribunal i hot rârilor ce se dau de c tre cugetare; înfrângerile i biruin ele v zute i starea l untric ce-o înso e te pe fiecare; care e pricina pentru care li se îng duie dracilor s tulbure sufletul, cu multe patimi i aceasta fie prin ei în i i fie prin al ii (altele) (6); prin ce gând ne aduc în fa a min ii f r de vreme materiile proprii, prin care pornesc în chip ascuns r zboiul amarnic împotriva noastr , care ne preocup m de cele ce nu sunt de fa de parc ar fi prezente, întinzându-ne spre materii, sau fugind de ele i anume primul lucru p timindu-l de dragul pl cerii, al doilea din pricina durerii (7); despre modul prezen ei lor în noi i despre n lucirile complicate i variate ce le stârnesc în visurile din vremea somnului; apoi dac sunt închi i în vreo parte a sufletului sau a trupului, sau sunt în tot trupul; i dac , aflându-se în untru înduplec sufletul prin patimile suflete ti s îmbr i eze pe cele din afar prin mijlocirea trupului i îl am gesc s se predea cu totul sim irii, p r sind cele ce-i sunt proprii dup fire; sau, aflându-se afar , printr-o atingere din afar a trupului modeleaz sufletul cel nev zut dup chipul celor materiale (μ), s dind în el o form compus i dându-i înf i area materiei primit prin imagina ie; i dac este vreo ordine i vreo rânduial în lucrarea lor, cu viclenie pl nuit , ca mai întâi s

Sfântul Maxim Marturisitorul

încerce sufletul prin unele patimi și apoi să-l războiască prin altele; și care (draci) premerg, care urmează la rând, sau care cu care se însoțesc, dacă nu cumva tulbură sufletul în mod amestecat fără nici o ordine, la întâmplare, prin orice patimi; apoi dacă este lăsat sufletul să pătimească unele ca acestea de la ei în afară de Providență, sau potrivit Providenței; și care este rațiunea pentru care Providența permite în orice patimă sufletul; care este apoi modul nimicirii fiecăreia din patimile înirate și prin care fapte, cuvinte sau gânduri se eliberează sufletul de ele și se curăță de întinziunea conștiinței; ce virtute va opune fiecărei patimi ca să o biruiască, fugă rind pe dracul cel vicelan și îndănd deodată cu el total însuși mișcarea patimii; cum va putea apoi, după izbăvirea de patimi, să-și scruteze sufletul bine ale sale; și cu ajutorul celor raționali și moduri ajungând prin rațiunea cea după fire la relații nepătimate între simțiri și lucrurile sensibile, va modela simțurile ca să stea în slujba virtuților, precum prin patimile modelase mai înainte, să stea în slujba păcatului (8) și cum va înfrunți această bună întoarcere ca să se folosească de cele prin care greșea înainte spre nașterea și susținerea virtuților; cum apoi, izbăvindu-se și de aceste relații (9), va culege cu pricepere, prin contemplarea naturală în duh, rațiunile celor create, desigur de simbolurile sensibile din ele; și cum după aceste rațiuni, luând contact cu cele inteligibile, prin mintea devenită curată de cugetarea aplecată spre cele supuse simțirilor, va primi în elegerile cele simple și va dobândi cunoștința simplă, care leagă toate întreolalt potrivit cu rațiunea, originară în elepciunii; în sfârșit, cum după această sufletul, odată trecut dincolo de toate cele ce sunt și de înțeleșurile lor firești și desigur de toată puterea în chip curat, chiar și de puterea proprie de-a cugeta, va pătimi

unirea cea mai presus de în alegere cu Dumnezeu însuși, iar în acesta stare, primind de la El în chip negru învătura adevărului adevărat, ca pe o șmâlă, nu se va mai abate spre păcat (10), nemaifiind loc pentru diavol ca să-l atragă spre răutate prin amăgire, datorită necunoașterii Celui ce este bun prin fire și înfrumusețate toate cele ce se pot împărtăși de El?

Fiindcă a-i poruncit să-l muresc în scrierile iunilor, modurile și pricinile tuturor acestora, vă rog să mai așteptați puțin în cuvântul privitor la ele. De vă ajută Dumnezeu, voi cerceta cu un prilej mai potrivit și mai cu stăruință acestea în alte scrieri, dacă voi simți peste tot în minte vreo astfel de putere de pătrundere încât să pot cuteza să străbat un ocean atât de mare și de adânc. Căci nu mă rușinez să spun că încă nu cunosc uneltirile și vicleșugurile anevoie de descurcat ale dracilor necurați, dat fiind că praful materiei îmi întunecă încă ochii sufletului și nu mă las să privesc (să contemplu) în chip curat firea celor create și să deosebesc din grămada celor ce există pe cele ce par să existe (11), în elând doar simțirea cea lipsită de raune. Fiindcă numai cei foarte contemplativi și înalți la cugetare pot cerceta cu adevărat unele ca acestea și pot grai despre ele, adică numai cei ce prin multă experiență au dobândit puterea de-a cunoaște cele bune și cele care nu sunt bune, ba ceea ce este mai înalt și mai de cinste ca toate au primit de la Dumnezeu harul și puterea de-a înlege bine și de-a spune limpede cele în elese.

Dar ca să nu rămân cu totul neluminat învătura despre acestea în lucrarea de față, voi spune puțin lucruri despre natura patimilor, atâtă cât este de lipsă ca Voi și bărbății duhovnicești asemenea Vouă să văd sfârșitul din început. Apoi voi trece la tâlcuirea capetelor ce urmează.

Definiia rului

Rul nici nu era, nici nu va fi ceva ce subzist prin firea proprie. Ci nu are în nici un fel fiin , sau fire, sau ipostas, sau putere, sau lucrare în cele ce sunt. Nu e nici calitate, nici cantitate, nici relaie, nici loc, nici timp, nici poziie, nici aciune (), nici mi care, nici aptitudine, nici patim (pasivitate, afect) contemplat în chip natural în vreo existen i în nici una din acestea toate nu subzist prin vreo înrudire natural . Nu e nici început (principiu), nici mijloc, nici sfâr it. Ci ca s -l cuprind într-o defini ie, voi spune c rul este abaterea () lucr rii puterilor (facult ilor) s dite în fire de la scopul lor i altceva nimic. Sau iar i, rul este mi carea nesocotit () a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor, în urma unei judec i gre ite. Iar scop () numesc cauza celor ce sunt, dup care se doresc în chip firesc toate, chiar dac vicleanul, acoperindu- i de cele mai multe ori pizma sub chipul bun voin ei i înduplecând cu viclenie pe om s - i mi te dorin a spre altceva din cele ce sunt i nu spre cauz , a s dit în el necuno tin a cauzei.

Deci primul om, neducându- i mi carea lucr rii puterilor naturale spre scop, s-a îmboln vit de necuno tin a cauzei sale, socotind, prin sfatul arpelui, c acela este Dumnezeu, pe care cuvântul poruncii dumnezeie ti îi poruncise s -l aib ca pe un du man de moarte. F cându-se astfel c lctor de porunc i necunoscând pe Dumnezeu, i-a amestecat cu înc p ânare în toat sim irea toat puterea cuget toare i a a a îmbr i at cuno tin a compus i pierz toare, produc toare de patim , a celor sensibile (13).
i a a "al turatu-s-a cu dobitoacele cele f r de minte i s-a

asem nat lor",⁴⁴ lucrând, c utând i voind acelea i ca i ele în tot chipul; ba le-a i întrecut în ira ionalitate, mutând ra iunea cea dup fire în ceea ce e contrar firii.

Deci cu cât se îngrijea omul mai mult de cuno tin a celor v zute numai prin sim ire, cu atât i strângea în jurul s u mai tare ne tiin a de Dumnezeu. i cu cât i strângea mai mult leg turile ne tiin ei, cu atât se lipea mai mult de experien a gust rii prin sim ire a bunurilor materiale cunoscute. Dar cu cât se umplea mai mult de această experien , cu atât se aprindea mai mult patima iubirii trupe ti de sine, care se n tea din ea. i cu cât se îngrijea mai mult de patima iubirii trupe ti de sine, cu atât n scocea mai multe moduri de producere a pl cerii, care este i frica i inta iubirii trupe ti de sine. i fiindc orice r utate pier e împreun cu modalit ile care o produc, omul aflând prin îns i experien a, c orice pl cere are ca urma în mod sigur durerea, i i avea toat pornirea spre pl cere i toat fuga dinspre durere. Pentru cea dintâi lupta cu toat puterea, pe cea de-a doua o comb tea cu toat sânghina, închipuindu- i un lucru cu neputin i anume c printr-o astfel de dib cie va putea s le despart pe acestea una de alta i iubirea trupeasc de sine va avea unit cu ea numai pl cerea, r mânând neîncercat de durere. Sub puterea patimii el nu tia, precum se vede, c pl cerea nu poate fi niciodat f r de durere. C ci în pl cere e amestecat chinul durerii, chiar dac pare ascuns celor ce o gust , prin faptul c domin patima pl cerii. Pentru c ceea ce domin iese totdeauna deasupra, acoperind sim irea a tot ceea ce st al turea.

A a s-a strecurat marea i nenum rata mul ime a patimilor stric cioase în via a oamenilor. A a a devenit via a

44Ps. 48, 12.

Sfântul Maxim Marturisitorul

noastr plin de suspine, cinstind pricinile care o pierd i n scocind si cultivând prilejurile coruperii sale, datorit ne tiin ei. A a s-a t iat firea cea unic în nenum rate p rticele i noi cei ce suntem de aceea i fire ne mânc m unii pe al ii ca reptilele i fiarele. C ci c utând pl cerea din pricina iubirii trupe ti, de noi în ine i str duindu-ne s fugim de durere din aceea i pricin , n scocim surse neînchipuite de patimi f c toare de stric ciune. Astfel când ne îngrijim prin pl cere de iubirea trupeasc de noi în ine (), na tem l comia pântecelui, mândria, slava de art , îngâmfarea, iubirea de argint, zgârcenia, tirania, fanfaronada, arogan a, nechibzuin a, nebunia, p rerea de sine, înfumurarea, dispre ul, injuria, necur ia, u ur tatea, risipa, neînfrânarea, frivolitatea, umblarea cu capul prin nori, mole eala, pornirea de a maltrata, de-a lua în răs, vorbirea prea mult , vorbirea la nevreme, vorbirea urât i toate câte mai sunt de felul acesta. Iar când ascu im mai mult prin durere modul iubirii trupe ti de noi în ine, na tem mânia, pizma, ura, du m nia, inerea în minte a r ului, calomnia, bârfeala, intriga, întristarea, dezn dejdea, def imarea Providen ei, lâncezeala, neglijen a, descurajarea, deprimarea, pu in tatea la suflet, plânsul la nevreme, tânguirea, jalea, sf rămarea total , ciuda, gelozia i toate câte in de o dispozi ie care a fost lipsit de prilejurile pl cerii. În sfâr it când din alte pricini se amestec în pl cere durerea, dând perversitatea (c ci a a numesc unii întâlnirea p r ilor contrare ale r ut ii), na tem f rnicia, ironia, viclenia, pref c toria, lingu irea, dorin a de a pl cea oamenilor i toate câte sunt n scociri ale acestui viclean amestec. C ci a le num ra acum i a le spune toate, cu înf i rile, modurile, cauzele i vremurile lor, nu e cu puțin . Cercetarea fiec reia din ele o vom face, dac Dumnezeu ne va h r zi putere, în

viitor.

Alt defini ie a r ului

Deci r ul st , cum am spus mai înainte, în necunoa terea cauzei celei bune a lucrurilor. Aceasta orbind mintea omeneasc , dar deschizând larg sim irea, l-a înstr inat pe om cu totul de cuno tin a de Dumnezeu i l-a umplut de cuno tin a p tima a lucrurilor ce cad sub sim uri, împ rt indu-se deci omul f r m sur de aceasta numai prin sim ire, asemenea dobitoacelor necuvânt toare i aflând prin experien c împ rt irea de cele sensibile sus ine firea lui trupeasc i v zut , a p r sit frumuse ea dumnezeiasc menit s alc tuiasc podoaba lui spiritual i a socotit zidirea v zut , drept Dumnezeu, îndumnezeind-o datorit faptului c e de trebuin pentru sus inerea trupului; iar trupul propriu legat prin fire de zidirea luat drept Dumnezeu, l-a iubit cu toat puterea. i a a prin grija exclusiv de trup, a slujit cu toat sârguin a zidirii în loc de Ziditor. C ci nu poate sluji cineva zidirii, dac nu cultiv trupul, precum nu poate sluji lui Dumnezeu, dac nu- i cur e te sufletul prin virtu i. Deci prin grija de trup omul s vâr ind slujirea cea stric cioas , i umplându-se împotriva sa de iubirea trupeasc de sine, avea în sine într-o lucrare neîncetat pl cerea i durerea. C ci mâncând mereu din pomul neascult rii, încerca în sim ire p rerea (cuno tin ei) binelui i r ului⁴⁵, amestecate în el.

i poate c de fapt dac ar zice cineva c pomul cuno tin ei binelui i a r ului este zidirea cea v zut , nu s-ar

45Binele pentru sim irea trupeasc e pl cerea, iar r ul e durerea. Acest "bine" i "r u" e produs de lumea v zut , care deci e pomul unui fals bine i r u.

Sfântul Maxim Marturisitorul

abate de la adev. r. Cci împ. rtirea de ea produce în chip natural pl. cerea i durerea.

Sau iar i poate c. zidirea celor v. zute s-a numit pom al cuno. tin. ei binelui i a r. ului, fiindc are i ra. iuni duhovnice ti care nutresc mintea, dar i o putere natural care pe de o parte desfat sim irea, pe de alta perverte te mintea (14). Deci contemplat duhovnice te ea ofer cuno. tin. a binelui, iar luat trupe te, ofer cuno. tin. a r. ului. Cci celor ce se împ. rtesc de ea trupe te li se face dasc l în ale patimilor, f. cându-i s. uite de cele dumnezeie ti. De aceea i-a interzis-o poate Dumnezeu omului, amânând pentru o vreme împ. rtirea de ea, ca mai întâi, precum era drept, cunoscându- i omul cauza sa prin comuniunea cu ea în har i pref. când, prin aceast comuniune, nemurirea dat lui dup har în nep. timire i neschimbabilitate, ca unul ce-a devenit deja Dumnezeu prin îndumnezeire, s. priveasc f. r. s. se vat me i cu totul slobod cu Dumnezeu f. pturile lui Dumnezeu i s. primeasc cuno. tin. a lor ca Dumnezeu, dar nu ca om, având dup har în chip în elept aceea i cuno. tin. a lucrurilor ca Dumnezeu, datorit prefacerii min. ii i sim. irii prin îndumnezeire.⁴⁶

46 Deci îndumnezeirea nu exclude cunoa. terea f. pturilor. Dar atunci omul le cunoa. te f. r. patim. ca Dumnezeu i în Dumnezeu, nu cu patim. , adic cu uitarea lui Dumnezeu. Toate î. i au vremea lor, ca s. se cunoasc i s. se s. vâr. easc cum se cuvine, trebuind s. a. tepte cre. terea omului la în l. imea lor. Pomul cuno. tin. ei binelui i a r. ului (sau lumea) ca s. dit tot de Dumnezeu, nu era ceva r. u în sine. Dar omul nu era crescut la starea în care îl putea privi în mod just i neprimejdios. Deci interzicerea atingerii de el era o amânare, nu o oprire ve. nic. . Aceea i idee o dezvolt. Sf. Grigorie Palama în "Capetele naturale, teologice, etc.", Filocalia greac. vol. II, ed. II, pg. 319.

R. ul nu se identific. cu ipostasul vreunei realit. i, ci e un mod gre. it de comportare fa. de realit. i, care vine i dintr-o intrare a omului în

A a trebuie în eles aici pomul acela, dup o tâlcuire pe care o pot primi to i. C ci în elesul mai tainic i mai înalt e rezervat pentru cei cu o cugetare mistic , noi trebuind s -l cinstim prin t cere. Eu am amintit aici de pomul neascult rii doar în trecere, vrând s ar t c necunoa terea lui Dumnezeu a îndumnezeit zidirea, al c rei cult vine din iubirea de trup () a neamului omenesc. C ci în jurul acesteia se învârte te, ca un fel de cuno tin amestecat , toat experien a pl cerii i a durerii din pricina c rora s-a introdus în via a oamenilor tot n molul relelor ce d inuie te în chip felurit i pestri i-n atâtea forme câte nu le poate spune cuvântul. Pentru c fiecare din cei ce particip la firea omeneasc are în sine, într-o anumit cantitate i calitate, vie i lucr toare, iubirea fa de partea lui v zut , adic fa de trup, care îl sile te ca pe un rob, prin pofta de pl cere i frica de durere, s n scoceasc multe forme ale patimilor, dup cum se nimeresc timpurile si lucrurile i dup cum îl îndeamn modul lui de a fi, întrucât experien a îl înva c e cu neputin s ajung s aib necontenit pl cerea ca tovar de via i s r mân cu totul neatins de durere, c nu va putea s ajung la cap tul acestui scop. C ci firea întreag a trupurilor fiind corupt i pe cale de împr tie prin oricâte moduri ar încerca s o sus in pe aceasta, înt re te i mai mult stric ciunea din ea. De aceea omul temându-se, f r s vrea, necontenit, de soarta a ceea ce iube te, cultiv f r voie i pe nesim ite, prin ceea ce iube te ceea ce nu iube te, atârând de cele ce nu pot d inui, în felul acesta î i preschimb dispozi ia sufletului deodat cu cele ce se împr tie, ca pe una ce se rostogole te împreun

rela ie cu un lucru înainte de a fi crescut la capacitatea unei rela ii juste.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cu cele ce curg, și nu în elege că se pierde din pricina totalei orbiri a sufletului față de adevăr.

Iar izbăvirea de toate aceste rele și calea scurt spre mântuire este dragostea adevărată, cea din cunoștință, a lui Dumnezeu și izgonirea din suflet a dragostei față de trup și de lumea aceasta. Prin aceasta lepădând pofta de plăcere și frica de durere, ne eliberăm de reaua iubire trupească de noi înșine (), în lăsați fiind la cunoștința Ziditorului. În felul acesta primind în locul iubirii celei rele de noi înșine, pe cea bună și spirituală, desprăsit cu totul de grija de trup, nu vom înceta să slujim lui Dumnezeu prin această iubire bună de noi înșine (, , ,), căutând pururea să ne susținem sufletul prin Dumnezeu. Căci aceasta este adevărată slujire și prin ea îngrijim cum trebuie și în chip plăcut lui Dumnezeu, de sufletul nostru prin virtuți.

Deci cel ce nu dorește plăcerea trupească și nu se teme deloc de durere, a ajuns nepătimitor. Căci deodată cu acestea și cu iubirea trupească de sine, care le-ai născut, a omorât toate patimile ce cresc prin ea și prin ele, împreună cu neștiința, sursa cea mai de la început a tuturor relelor. Și a să-și făcut întreg slujitor al binelui ce persistă permanent și este mereu la fel, rămânând împreună cu el cu totul nemișcat.⁴⁷ Așa oglinda te cu față descoperită slava lui Dumnezeu,⁴⁸ ca unul care privește în lumina ce strălucește în sine slava dumnezeiască și neapropiat.⁴⁹

47 Tot în acest sens în elege și Sf. Grigorie de Nissa fixarea și neschimbabilitatea omului în viața cea după Dumnezeu, fără să se excludă puțin a înaintării în Dumnezeu.

48 II Cor. 3, 18.

49 Fără a avea cineva lumina dumnezeiască (binele, dragostea, pe Dumnezeu) în sine, nu poate să o vadă nici în afară de sine, așa cum ochiul care nu este străbătut de lumina fizică nu o poate vedea nici în

Deci odat ce ne-a fost ar tat de Cuvântul calea cea dreapt i u oar a celor ce se mântuiesc, s t g duim cu toat puterea pl cerea i durerea vie ii de aici i s înv m cu mult îndemn i pe cei supu i nou s fac aceasta. C ci f când aceasta, ne-am izb vit i am izb vit i pe al ii cu des vâr ire de toat n scocirea patimilor i de toat r utatea dracilor. S îmbr i m numai iubirea i nimeni nu va putea s ne despart de dragostea lui Dumnezeu, nici necaz, nici strâmtoare, nici foame, nici primejdie, nici sabie, nici toate câte le-a în irat Apostolul în acel loc⁵⁰. C ci prin cuno tin a cu lucrul r mânând în noi dragostea nemi cat , vom primi de la El o bucurie i o sus inere ve nic i negrit a sufletului. i împ rt indu-ne de aceasta, vom avea fa de lume ne tiin a cea mântuitoare⁵¹, nemaiprivind, ca mai înainte, f r gând neprih nit, cu fa a descoperit a sim irii, suprafa a celor sensibile ca pe o sclav , ci oglindind mai degrab cu fa a descoperit a cuget rii (min ii), dup înl turarea oric rui v l sensibil, slava lui Dumnezeu cea ar tat în virtu i i în cuno tin a duhovniceasc ⁵², prin care

afar .

⁵⁰ Rom. 8, 35.

⁵¹ In afar de ne tiin a mai presus de cunoa tere a lui Dumnezeu, mai este o ne tiin mântuitoare. Este cea care nu mai bag de seam putin a laturii p tima e a lucrurilor. Pentru aceasta lumea a devenit iremediabil un transparent al slavei dumnezeie ti, dup ce s-a sfârtecat "slava" ei, sau suprafa a opac , construit de privirea ei exclusiv prin sim ire.

⁵² Fa a descoperit a sim irii este privirea neîmpiedicat de considerentele spirituale i neru inat sim irii exclusive care vede numai aspectul sensibil al lumii, numai v lurile materiale. Descoperirea fe ei sim irii e în acela i timp completa acoperire a min ii. i cu cât se acoper fa a sim iri sau se leap d , cu atât apare fa a descoperit a min ii i se înl tur v lurile lumii.

Sfântul Maxim Marturisorul

primim unirea cea după har. Căci precum ignorând pe Dumnezeu, am îndumnezeit zidirea, pe care am cunoscut-o prin simțire, gustând din ea, pentru faptul că prin ea ni se susține trupul, așa primind cunoștința trinitară a lui Dumnezeu, cea accesibilă în alegerii, vom ignora experiența întregii simțiri, pentru faptul că El ne susține sufletul ca să existe și ca să fie fericit.

Cuvânt înainte

la scoliile așezate în urma răspușurilor

Podoaba naturală a celor raționali este rațiunea. Podoaba rațiunii este în alegerea, pe care o manifestă prin rațiune cei raționali. Podoaba în alegerii este deprinderea și aptitudinea, pe care o manifestă prin virtutea străbătută de rațiune cei raționali. Podoaba acestei deprinderi este contemplația frăgăreală, prin care se dobândește cunoștința adevărată. Iar sfârșitul acesteia este în elepciunea, care e împlinirea cea mai adevărată în alegerii. Căci ea e rațiunea care s-a desvârșit după fire, sau mintea curată, prin care unirea cu cauza sa a intrat într-o relație mai presus de în alegere, datorită creia, odihnindu-se de mișcare și de relația naturală și de multe feluri cu cele de după cauză, stăruie în ea numai în chip neînțeles. Ajuns aici mintea se bucură de odihna cea negrădită a tcerii preafericite și mai presus de în alegere, pe care nu poate să o descopere nici un cuvânt și nici o în alegere, ci numai experiența prin participarea celor ce s-au învrednicit de posesiunea și gustarea ei mai presus de în alegere. Iar simțul acesteia, uor de cunoscut și vădit tuturor, este nesimțirea și distanța totală a dispoziției sufletului față de veacul acesta.

Deci nimic nu este mai propriu după fire celor raionali ca ra-iunea, nici mai potrivit pentru cei iubitori de Dumnezeu ca să-i arate credința cea dreaptă decât studierea în alegerea ei. Logosul acesta de care am vorbit nu e cuvântul împodobit luxos într-o rostire meșteșugită spre plăcerea auzului, cu care se pot deprinde oamenii perverși, ci ra-iunea pe care o are firea ascunsă în chip ființial înlăuntrul ei, fără nici o învățtură, pentru cercetarea lucrurilor și pentru expunerea adevărului în cuvinte⁵³. Pe aceasta și Duhul Sfânt al lui Dumnezeu obișnuiește să-i o asocieze modelat prin virtuți și să-o facă statuie dumnezeiască a frumuseții celei după asemănare, nelipsindu-i nimic după har din însușirile ce revin Dumnezeirii în chip natural. Căci este un organ ce adună cu pricepere totală descoperirea bunătății lui Dumnezeu ce strălucește inteligibil în fapte. Și sesizând astfel mărirea lucrurilor în înălțare spre cauza făcătoare a lor pe cei ce și-au făcut străbătut cu totul de El întreaga pornire a dorinței aflătoare în ei după fire, nemaifiind reținuți de nimic din cele de după cauză.

Pe aceasta cultivând-o noi cei robiți de toate cele potrivnice firii, ne vom dovedi făptuitorii tuturor virtuților dumnezeiești, adică vom lepăda prin tot binele urâciunea păcătească din suflet, spre a primi frumusețea duhovnicească. Căci unde domnește ra-iunea, încetează domnia simțirii, în care e amestecat puterea păcatului care, amând gînd sufletul cu mila pentru trupul înrudit după ipostas, îl atrage la sine prin plăcere. Pentru că lucrul ei natural fiind grija pentru tima și voluptoasă de trup, abate sufletul de la viața cea după fire și-l înduplecă să se facă făcătorul

⁵³Termenul grecesc logos al înțelesului de ra-iune și de cuvânt. Ra-iunea e cuvântul interior. De acesta e vorba în tot acest "Cuvânt înainte".

Sfântul Maxim Marturisitorul

pe catul lipsit de ipostas (suport propriu). Căci răutatea este o faptă a sufletului în elegtor în anume uitarea bunătății celor după fire, care se naște din afecțiunea pe timă față de trup în lume. Pe aceasta o nimicește răiunea prin strategia ei, scrutând cu tărie duhovnicească originea răii firea lumii și a trupului și împingând sufletul spre a răi înrudită a celor inteligibile, împotriva căreia legea pe catului nu are nici o putere. Căci nu mai are simțirea pe care s-a treacă pe o punte spre minte, întrucât sunetul nu mai are nici o legătură afectuoasă cu ea, căci a răi sit-o împreună cu vederile sensibile, a căror relație și fire mintea, lăsându-le în urmă, nu le mai simte.

Fiind-o aceasta, precum am spus, am socotit că trebuie să dau cuvântului de față al acestei scrieri, ca un oarecare alt ajutor, scoliile adăugate la urmările spusurilor, spre a întregi și înfrumuseța în elesul ei și a face cititorilor mai dulce hrana ideilor din ea și în general mai sigur în elegerea întregii cugetări cuprinsă în scriere. Căci recitind după publicare întreaga lucrare, am aflat că unele locuri au lipsit de lămurire, altele de adaosuri și precizări și iar și altele de o concluzie la textul publicat. Drept aceea am alcătuit această scriere de scoli, dând fiecărui loc lămurirea cuvenită. De aceea rog pe toți cititorii, sau și pe cei ce o vor copia, să citească și să adauge și scolia corespunzătoare la nota fiecărui loc, ca să fie în tot chipul cuvântul cu desăvârșire neciuit de nici o greșală.

Scolii

1. Trupul, zice, redă prin moravurile vâzute dispoziția virtuoasă a sufletului, fiind un organ unit cu sufletul spre manifestarea lui.

2. Sim irea trimite, zice, min ii imaginea (reprezentarea) celor v zute, spre în elegerea ra iunilor din lucruri, ca un organ ce serve te min ii s treac spre cele inteligibile.

3. Propriu iubirii este, zice, s arate în cei ce o au o singur aplecare a voin ii.

4. Mintea str b tând dincolo de fiin a lucrurilor, devine neîn eleg toare (), intrând în contact cu Dumnezeu care e mai presus de toat fiin a, cuno tin a i în elegerea.

5. Cuvântul lui Dumnezeu î i împarte darurile felurindu-le în cei ce-l primesc, dup dispozi ia sufletelor.

6. Dracii poart r zboaiele nev zute cu mintea noastr ca i când ar fi prezente materiile.

7. Pentru pl cere iubim patimile, i pentru durere fugim de virtu i.

8. Precum ra iunea st pânind asupra patimilor face sim irile organ al virtu ii, a a i patimile st pânind asupra ra iunii, modeleaz sim irile spre p cat.

9. Adic al celor sensibile.

10. Sufletul unindu-se prin deprindere cu Dumnezeu dup izb virea de afec iunea (rela ia) natural fa de lucruri, prime te fermitatea nemi cat în bine.

11. Existen e nume te fiin ele lucrurilor. Iar existen e p rute curgerile i scurgerile care schimb calitatea i cantitatea unui lucru i dau na tere fic iunii sim irii ce duce la p cat.

12. Omul fiind la mijloc între Dumnezeu i materie, prin faptul c nu s-a mi cat spre Dumnezeu ca spre cauza i scopul zidirii sale, ci spre materie, a ignorat pe Dumnezeu, f cându- i mintea p mânteasc prin povârnia spre materie.

Sfântul Maxim Marturisitorul

13. Cunoștința compusă a numit experiența celor sensibile prin simțire, care cuprinde în sine prin fire plămădă cerea pentru ceea ce ia naștere și durerea pentru ceea ce se strică.

14. Zidirea celor văzute cuprinde, zice, atât rațiunile duhovnicești pentru minte, cât și o putere naturală pentru simțire. În alegerile lor sunt ca un pom în mijlocul inimii, care este Paradisul în sens tropic.

15. Ignoră cineva experiența plămădă cerii și durerii din simțire când își leagă mintea de Dumnezeu, după ce a devenit liber de afecțiunea trupească.

Fiindcă Te-a îmbunătățit Dumnezeu și-mi poruncești să scriu și să-ți trimit acele dintre locurile obscure pe care le aveam însemnate, le-am adăugat întâi pe cele ce mi s-au părut mai necesare.

Întrebarea I

Afecțiunile (patimile) sunt rele prin ele însele, sau din pricina unei întrebări greșite? Vorbesc de plămădă cerească în tristare, de dorință și de frică și de cele ce decurg din acestea.

Răspuns

Afecțiunile acestea ca și celelalte, nu au fost create la început împreună cu firea oamenilor. Dacă altfel ar intra în definiția firii. Spun, învățând de la marele Grigorie al Nisei, că ele odrăslesc în fire, după ce au părut în partea cea mai puțin rațională a ei, din pricina căderii din starea de desvârșire. Prin ele, în loc de chipul dumnezeiesc și fericit, îndat după călcarea poruncii s-a făcut în om străvezie și vădit asemănarea cu dobitoacele necuvântătoare. Dacă

trebuia, după ce s-a acoperit demnitatea raională, ca firea oamenilor să fie chinuit pe dreptate de trăsăturile iraționalității (dobitociei) la care a fost atras prin voia ei, Dumnezeu rânduiind prea în elept, ca omul în felul acesta să vină la conștiința marelui său de fire raional.

Cu toate acestea și afectele devin bune în cei ce se străduiesc, și anume atunci când, desfășurându-le cu înțelepciune de lucrurile trupești, le folosesc spre câștigarea bunurilor cerești. De pildă: pofta o pot preface în mișcare a unui dor spiritual după cele dumnezeiești (1); plăcerea, în bucuria curată pentru conlucrarea de bunăvoie a minții cu darurile dumnezeiești; frica, în grija de a ocoli osândă viitoare de pe urma păcatelor; iar înfrustrarea, ocazie care aduce îndreptarea de pe urma păcatului din timpul de aici. Și scurt vorbind, asemenea medicilor în elept și care vindecă prin trupul veninos al viperei o muștură înveninată sau care se va învenina, să ne folosim și noi de aceste afecte spre înlăturarea răutății celei de față sau a celei ce va să fie și spre dobândirea și pășirea virtuții și a cunoștinței ei. Precum am spus deci, acestea devin bune prin întrebuințarea în cei ce își robesc orice cuget spre ascultarea lui Hristos⁵⁴.

54 Afectele sunt considerate de Sf. Maxim ca trăsături iraționale pătrunse în firea omului după care în păcat și apropiindu-l de animalitate, întrucât și animalele reacționează irațional prin aceste afecte la ceea ce vede. Prin ele trupul este pus repede în mișcare spre tot ce apare omului vrednic de râvnă, precum repede se contrage din fața celor primejdioase. În starea primordială omul își călăuzea viața cu totul rațional. Trupul nu a scăpat prin mișcări anarhice și dezordonate, sub conducerea raională și a voii ei. Acum, chiar în starea de renaștere, aceste afecte nu mai pot fi scoase din fire. Dar ele se pot folosi spre un scop bun. Gândurile curate și raionale n-ar putea mișca trupul nostru, ajuns sub puterea acestor factori iraționali dar foarte dinamici, spre înțelepturile fixate de ele. De aceea caută să câștige pentru aceste înțelepturile, ca prin impulsul lor să mișce trupul prin

Sfântul Maxim Marturisitorul

Iar dac Scriptura vorbe te de vreun afect de acesta la Dumnezeu sau la sfin i (2), o face în ce prive te pe Dumnezeu pentru în elegerea noastr , exprimând prin afectele noastre faptele mântuitoare i binef c toare ale Providen ei; iar în ce prive te pe sfin i, întrucât nu se pot exprima raporturile lor spirituale cu Dumnezeu i dispozi iile lor prin grai omenesc, f r afectele cunoscute firii(3).

Scolii

1. Cum i când devin bune aceste afecte.
2. Scriptura zgr ve te diferitele raporturi ale Providen ei cu noi prin afectele cunoscute de noi.
3. Scriptura însemneaz prin aceste nume calitatea raporturilor sfin ilor cu Dumnezeu.

ele. Se tie c ideea teoretic nu prea are efect în ce prive te transformarea omului, pân ce nu câ tig sim irea lui în favoarea ei. Calea de la idee spre hot rîrea bun duce prin sentiment. Aceasta e poate ceea ce nume te Vî eslav ev "sublimarea afectelor", în care atribuie un mare rol imagina iei (Etica preobrajenago erosa). Aceasta este i calea pe care devine credin a o putere transformatoare a omului. Ea converte te afectele spre alte inte, spre Dumnezeu. O credin care nu d astfel de roade, întinzându-se asupra întregului om, e ceva de neconceput i e de mirare cum ea poate fi sus inut de protestan i. Dumnezeu e lipsit de afecte. De asemenea îngerii care sunt min i pure (). Aceasta va fi i partea noastr în via a viitoare. C ci spune Sf. Maxim: "Afectele care conserv firea în via a de aici nu se pot muta împreun cu noi la via a nemuritoare i vecinic " (R sp. 55).

Întrebarea 2

Dac toate speciile, din care se alc tuie te lumea, le-a f cut Dumnezeu în ase zile, ce mai lucreaz pe urm Tat l? C ci zice Domnul: "Tat l Meu pân acuma lucreaz , i Eu lucrez"⁵⁵. Nu cumva e vorba de conservarea speciilor odat f cute?

R spuns

Dumnezeu ispr vind de creat ra iunile prime i esen ele universale ale lucrurilor, lucreaz totu i pân azi, nu numai sus inând acestea în existen , ci i aducând în actualitate, desf urând i constituind p r ile date virtual în esen e (1); apoi asimilând prin Providen cele particulare cu esen ele universale, pân ce, folosindu-se de ra iunea mai general a fiin ei ra ionale, sau de mi carea celor particulare spre fericire, va uni pornirile spontane ale tuturor. În felul acesta le va face pe toate s se mi te armonic i identic întreolalt i cu întregul, nemaivând cele particulare o voie deosebit de-a celor generale, ci una i aceea i ra iune v zându-se în toate împ r it de modurile de a fi ale acelora c rora li se atribuie la fel (2). Prin aceasta se va ar ta în plin lucrare harul care îndumnezeie te toate. E lucrarea despre care însu i Dumnezeu i Cuvântul, care s-a f cut om pentru ea, zice: "Tat l Meu pân acuma lucreaz i Eu lucrez"⁵⁶. Cel dintâi adic binevoie te, al doilea lucreaz El însu i, iar Duhul Sfânt întrege te fiin ial bun voin a Tat lui cu privire la toate i lucrarea Fiului, ca s fie prin toate i în toate bunul Dumnezeu în Treime, potrivit cu fiecare dintre

⁵⁵ Io. 5, 17.

⁵⁶ Io. 5, 17.

Sfântul Maxim Marturisorul

cei învrednici după har; și să fie văzută în toate, așa cum există, în chip natural, sufletul în întreg trupul și în fiecare membru al lui, fără mic orare⁵⁷.

57 Maurice Blondel, *L'Action*, volumul II, Paris Alcan, 1936, spune în alt form același lucru: "cât tot înțeleg de tot, că Universul este în continuă mișcare, că fixitatea relativă a ființelor comportă o desfășurare ale cărei faze multiple nu pot fi, fără urmări rele, izolate unele de altele" (p. 326). Lucrarea de care vorbim aici Sf. Maxim este acțiunea universală, unitară care, după Blondel, este dincolo de faptele fenomenale, având sursa în cauza primă. Căci Maxim în acest război spus, Blondel vede și el o "independență universală" și "perspectivele umane" din lume, spre deosebire "de ipotezele care stabilizează lucrurile în cicluri închise în interiorul căror toate ar sta juxtapuse în compartimentele separate" (p. 327). Dacă creațiunea este un act exclusiv al lui Dumnezeu, desfășurarea Universului creat, prin lucrarea Providenței divine, angajează și cooperarea ființelor care, conlucrează cu cauza primă, se cauzează și se înfrățesc reciproc.

În special atragem atenția că Sf. Maxim admite a) "o rațiune mai generală a ființelor raționale", de unde, urmează că sunt și rațiuni mai particulare și b) "o voie deosebită a celor particulare", de unde urmează că există și o voie mai generală. Ideea o găsim dezvoltată iarși la Blondel (*L'Action*, vol. II). După acesta orice tendință din noi înșiși are o rațiune, de aici aparența ei de juste este. Această rațiune particulară atrăgând voinea spre partea ei, aceasta devine voinea unei părți din noi în loc de-a fi voinea întregului din noi. Deci fapta normală nu are să suprimă tendințele variate din noi, ci să le subordoneze întregului sau să le armonizeze. Rațiunea mai generală este ca un vârful de piramidă față de rațiunile particulare. Pe măsură ce ne ridicăm spre rațiuni tot mai generale în cunoașterea și activitatea noastră, devenim mai virtuțoși și ne apropiem de Rațiunea supremă cea mai generală. Rațiunea cea mai generală a ființelor noastre caută să se subordoneze unei rațiuni generale mai înalte care îmbrățișează mai multe ființe și lucruri, iar Rațiunea cea mai generală este Logosul divin. Dar lucrând în conformitate cu rațiunea mai generală din ființa noastră, satisfacem totodată adevăratele interese și aspirăm spre fericirea ale părților din noi. Căci satisfacem când

Scolii

1. În materie, adică în ființa generală a lucrurilor, există potențial exemplarele singulare, care provin unul câte unul din materie și apar și o lucrează Dumnezeu.

2. Asimilarea celor singulare cu cele universale este unirea tuturor oamenilor, printr-o singură mișcare a voii, cu rațiunea firii. Această unire o duce la înfăptuire Dumnezeu prin Providență, ca precum în tot există o singură fire, tot așa se formează și o singură aplecare a voii, unindu-se tot cu Dumnezeu și întregul prin Duhul.

Întrebarea 3

*Cine este acela de care spune Evanghelia că poartă în cetate ulciorul cu apă și pe care întâlnindu-l în vecii trimiși de Hristos primesc porunca să-i urmeze?*⁵⁸ *Cine este apoi stâlpul casei? și de ce nu și se spune numele de către Evangheliști? Ce este în sfârșit foaia orolului cel mare și pardosit, în care se scrie și te înfricoșează a Cinei dumnezeiești?*⁵⁹

tendințele anarhice, destrămăm întregul organic și îl aruncăm într-o existență chinuită.

De notat este că după Sf. Maxim această lucrare conform cu rațiunea mai generală, sau unirea voii cu această rațiune a firii, se întâlnește cu lucrarea harului în noi. (Vezi și tâlcuirea la Tatăl Nostru). Spre har și spre îndumnezeire ne ridicăm prin ridicarea spre starea normală a firii, spre activitatea conform cu rațiunea tot mai generală a ei. Există o armonie între rațiune și har.

⁵⁸ Mc. 14, 13.

⁵⁹ Lc. 22, 10.

Răspuns

Scriptura trece sub tăcere numele omului la care a trimis Mântuitorul pe cei doi învățați pentru pregătirea Paștilor, ca să scrie numele cetății în care au fost trimiși. După primul gând care-mi vine, socotesc că prin "cetate" este arătată lumea aceasta sensibil iar "omul" este firea generală a oamenilor. La aceasta sunt trimiși, ca învățați ai lui Dumnezeu să ai Cuvântului ca să înainte-mergeți și să pregătiți ai ospitalității tainice pe care îl avea Dumnezeu împreună cu firea oamenilor, primul Testament și cel Nou. Cel dintâi cură firea omenească de toată întinziunea, prin filosofia practică (în elepciunea lucrătoare), celălalt ridică mintea prin cunoaștere sau prin clarificarea tainică a contemplației, de la cele trupești spre vederile înrudite cu ea ale celor spirituale⁶⁰. Iar probă despre aceasta este faptul că ucenicii trimiși sunt Petru și Ioan. Căci Petru este simbolul faptei, iar Ioan al contemplației.

Astfel este foarte potrivit ca cel dintâi care-i întâlnește pe aceștia să fie purtătorul unui ulcior cu apă, însemnând prin el pe toți cei ce poartă, prin filosofia practică, pe umerii virtuților, închis în mândrurile și mântuiri mortificate ale trupului, ca într-un ulcior, harul Duhului, care-i curățește pe ei prin credință de întinziune. După acesta, al doilea care-i întâlnește este stâlpul casei, care le arată foaia orului pardosit. Acesta înfruntă prin el pe toți cei ce pardosesc prin

60 Aici urcușul duhovnicesc este împărțit în două trepte: a) fapta și b) contemplația. Celei dintâi îi corespunde Vechiul Testament, celei de-a doua Noul Testament. Simbolul primei trepte este Petru, al celei de-a doua Ioan. Celei dintâi îi mai corespunde omul cu ulciorul, celei de-a doua stâlpul casei, sau mintea practică și mintea contemplativă.

contempla ie în l imea cuget rii lor curate i m re e, ca pe un foi or, cu cuget ri i dogme însu ite prin cunoa tere (în chip gnostic), spre primirea dup cuviin a marelui Cuvânt. Iar casa este deprinderea întru cucernicie, spre care înaintea mintea practic cultivând virtutea. Asupra ei (asupra deprinderii întru cucernicie) st pâne te, ca una ce e st pân prin fire, mintea⁶¹ luminat de lumina dumnezeiasc a cunoa terii tainice, care s-a învrednicit, împreun cu mintea practic , de împreun osp terea cea mai presus de fire cu Cuvântul i Mântuitorul.

Se vorbe te în Scriptur i de un om i de doi, dac unul este purt torul ulciorului i altul este st pânul casei. De unul se vorbe te poate, cum am spus, din pricina unei singure firi, iar de doi din pricin c această fire este împ r it între cei activi i între cei contemplativi. Pe ace tia iar i amestecându-i Cuvântul prin Duhul,⁶² îi nume te i-i face unul.

Iar dac cineva ar vrea s aplice cele spuse la fiecare om, nu ar ie i din adev r. C ci "setea" este sufletul fiec ruia, la care sunt trimise mereu, ca înv cei ai Cuvântului i ai lui Dumnezeu, îndemnurile virtu ii i ra iunile (cuvintele) cunoa terii. Cel ce poart ulciorul cu ap este modul de vie uire i cugetul care sus ine, în chip ne ov itor, pe umerii înfrân rii, neevaporat, harul credin ei dat de Botez. Iar casa este dispozi ia i deprinderea virtuoaas , zidit din multe i felurite virtu i i cuget ri tari i b rb te ti, ca din ni te pietre. Foi orul este cugetarea larg i întins , i capacitatea de cunoa tere împodobit cu vederile dumnezeie ti ale dogmelor tainice i negrite. Iar st pânul are mintea l rgit de str lucirea deprinderii întru virtute, de

61 Mintea în grece te e de genul masculin (). Deci e "st pân".

62 Mt. 26, 18.

Sfântul Maxim Marturisitorul

în lîmea, de frumuseea și de mîrimea cunoștinței. La această minte venind Cuvîntul cu ucenicii săi, adică cu primele în aleșuri duhovnicești ale firii și ale timpului (1), se împărtășește pe Sine.

În sfârșit pațele sunt trecerea Cuvîntului spre mintea omenească, prin care dăruiește tuturor celor vrednici plenitudinea bunurilor Sale, însuși Cuvîntul lui Dumnezeu venind tainic la ei.

Scolie

1. În care se arată că fiind ascuns. Căci din cele ce sunt, cunoaștem pe Fiul celor ce sunt, că fiind propriuzis răiunile celor ce s-au făcut. Iar timpul și firea sunt cele sub care se află cele de sub timp și fire și tot ce e creat, cugetat și simțit. Cu acestea vine Dumnezeu Cuvîntul la cei vrednici. Căci din cele ce sunt împrejurul lui se cunoaște El și prin ele se dă întreg, conformându-se cu puterea de primire a fiecăruia. Iar prin în aleșurile duhovnicești ale timpului și firii indică răiunile lor, deprinse din materie și formă, sau din trup și lume, pentru a cunoaște prin ele pe Cel ce s-a făcut acestea pentru noi.

Întrebarea 4

Cum a poruncit Domnul ucenicilor să nu aibă două cămăși,⁶³ El însuși avînd cinci, după Evanghelistul Ioan,⁶⁴ precum se vede de la cei care le-au împărțit; și care sunt aceste haine?

⁶³ Mt. 10, 10; Lc. 9, 3.

⁶⁴ Ioan 19, 23.

R spuns

Mântuitorul n-a avut cinci c m i, ci una singur i învelitoare de deasupra. Dintre acestea, cea de dedesubt e numit hitonion, iar învelitoare din afar imation (tog sau pallium).

Dar prin termenii istorisirii Evanghelistul Ioan a redat în chip tainic un în eles ascuns, desprins printr-o cunoa tere contemplativ . C ci El a urm rit s conduc mintea noastr prin cele istorisite prin adev rurile spirituale. C ma a Mântuitorului, esut de sus în jos ca un întreg, pe care n-au rupt-o cei ce L-au r stignit, de i li s-a îng duit s - L dezbrace de ea, este conexiunea i împletitura neîmp r it a virtu ilor întreolalt ; sau cugetarea noastr , potrivit i adecvat Cuvântului (ra iunii); sau harul omului nou, al celui dup asem narea lui Hristos, esut de sus prin Duhul Sfânt. Iar învelitoare din afar este lumea sensibil , împ r it în patru stihii, pe care o rup, ca pe haina lui Iisus, în patru buc i, cei ce r stignesc în noi în chip spiritual pe Domnul.

Deci dracii sfâ ie crea iunea v zut a celor patru stihii, f cându-ne s o privim prin sim uri în chip p tima i s ignor m ra iunile divine din ea. Dar altceva este cu c ma a virtu ilor, c ci pe aceasta chiar dac o smulg din noi, în urma lenevirii noastre spre cele bune, nu pot totu i s ne conving c virtutea este viciu. S nu facem deci cele cinci haine ale lui Iisus prilej de l comie, ci s cunoa tem care este inten ia Scripturii i cum e r stignit i dezbr cat Domnul în noi, care ne lenevim spre cele bune, tocmai din pricina acestei trănd vii în lucrarea virtu ilor; de asemenea cum împart dracii, ca pe o hain crea iunea Lui, ca s ne fac s slujim patimilor. S devenim paznici de încredere ai

Sfântul Maxim Marturisitorul

bunurilor hărăzite nou de Dumnezeu în creațiunea sa oprim cum se cuvine, numai spre slava Lui.⁶⁵ În sfârșit și prin smerenie, cămă Cuvântului (rațiunii) cunoștinței, adică virtuțile, prin silința spre faptele bune.

Iar de vreme ce în alegerea prin cămă cea esută de sus, pe lângă cele spuse, lumea ființelor netrupești și spirituale, iar prin învelitoarea de din afară, pe care a împărit-o Scriptura în patru părți, ca în patru elemente, firea cea trupească, nu veștigă de adevăr. Dintre acestea, trupul l-au risipit prin stricăre, luând putere asupra noastră din călcarea poruncii. Dar sufletul nu l-au sfârșiat, având înruderire cu cele de sus.⁶⁶

Întrebarea 5

Ce este pământul blestemat de Dumnezeu în faptele lui Adam, după înțelesul mai ascuns⁶⁷ și ce

65 Când ne lenevim în lucrarea poruncilor, e răstignit Hristos în noi, dar mai înainte îl dezbracă cămă cea unitară a virtuților. Pentru ochii celor în care a fost răstignit Hristos, lumea nu mai e contemplată ca un veșmânt unitar ce îmbracă sistemul solidar al rațiunilor divine deci, în ultima analiză rațiunea supremă din care iradiază acelea, ci ca o alăturare de materie menită să satisfacă poftete.

66 Sufletul e cămă ce nu poate fi împărit. Trupul e veșmântul desfruct în elementele componente (patru la număr, după credința celor vechi) prin moarte de pe urma păcatului.

67 Îngrețete se zice . Dl. prof. dr. Iustin Moisescu (Sf. Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom, Cernuși 1942, p. 98-102) traduce: sens anagogic, pe care îl consideră unul dintre cele patru sensuri în care se poate interpreta Sfânta Scriptură: literal, anagogic, alegoric și tipic. Despre acest sens anagogic zice că nu suprimă pe cel literal, ci-l întregăte prin adăugarea unei idei mai înalte. Aceasta îl deosebește de cel alegoric. Interpretarea anagogică este de pildă aceea care, fără să suprimă

însemneaz a se hr ni omul din el întru necazuri? Ce înseamn apoi a-i aduce acela omului spini i m r cini, iar omul a mânca iarba câmpului? Ce înseamn în sfâr it a mânca omul pâinea întru sudoarea fe ei lui? C ci niciodat nu s-a v zut vreun om s m nânce nici p mânt, nici iarb . Nici cei ce m nânc pâinea nu o m nânc cu sudoarea fe ei lor, cum se spune în acea povestire.⁶⁸

R spus

P mântul blestemat în faptele lui Adam este trupul lui Adam, neconținut blestemat prin faptele lui, adic prin patimile min ii lipit de p mânt, la nerodirea virtu ilor, care sunt fapte ale lui Dumnezeu.⁶⁹ Din trupul s u se hr ne te omul cu durere i cu întristare mult , bucurându-se doar de pu ina dulcea ce i-o d el. Din trup îi r sar omului, pe deasupra pl cerii stric cioase, grijile i gândurile, ca ni te spini, i marile ispite i primejdii, ca ni te m r cini. Iar acestea îl împung din toate p r ile prin ra iune, prin poft i prin mânie, (iu ime), încât de-abia poate s - i îngrijeasc i s - i m nânce, adic s - i între in s n tatea i bun starea trupului, ca pe o iarb ce se ve teje te. Dar i aceasta printr-

adev rul despre cele dou ve minte ale Mântuitorului, vede în ele un în eles mai înalt. Interpretarea alegoric este aceea care, considerând d. ex. ca regele Isbo et n-a putut avea ca paznic la u o femeie (II Regi 4,1), vede în acest episod numai nenorocirea ce vine asupra min ii când e p zit de sim ire. (Vezi Cuvântul ascetic al lui Nil, cap. 16, Filocalia rom. Vol. I, p. 167; P.G. 79,740). Cele mai multe interpret ri ale Sf. Maxim sunt anagogice i foarte pu ine alegorice.

⁶⁸ Gen. 3, 17 urm.

⁶⁹ Patimile sunt "faptele omului", în sensul c nu se nasc din puterea lui Dumnezeu. Virtu ile sunt faptele lui Dumnezeu, pentru c se nasc din puterea lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Marturisitorul

o lungă repetare de dureri, "în sudoarea feei", adică într-o osteneală și robotirea simțurilor, care se silesc să exploreze pline de curiozitate lucrurile sensibile. Iar strădania de a-și susține viața de aici, fie prin vreun meșteșug, fie prin altă metodă iscusită, îi este omului ca o pâine.

Sau poate și mai bine, prin mântul, este inima lui Adam,⁷⁰ care a fost blestemată pentru încălcarea poruncii, cu pierderea bunurilor cerești. Acest prin mânt (inima) îl mănâncă omul într-o neîncetare prin înțelepciunea lucrătoare (filosofia practică), curățându-l de blestemul conștiinței pentru faptele de necinste. (1) Totodată el curățarea gândurilor cu privire la natura trupurilor cereștilor din inimă ca niște spini, precum și gândurile încruntate cu privire la purtarea de grijă și la judecata sufletelor, care de asemenea răsar din inimă ca niște mărți, în vreme ce contemplația duhovnicească și-o seceră întocmai ca o iarbă naturală. Și astfel ca printr-o sudoare a feei mănâncă prin osteneală cercetătoare a cugetării, când ajunge la înțelegere, pâinea nestricăcioasă a cunoașterii lui Dumnezeu, care este singura pâine a vieții și singura care susține într-o nestricăcioasă faptă celor ce o mănâncă.

Aadar prin mântul mâncat în înțelesele este inima curățată prin fapte; iar iarba este înțeleșul lucrurilor provenit din contemplația naturală.⁷¹ În sfârșit pâinea este conștiința tainică și adevărată a lucrurilor dumnezeiești.⁷²

70 În grecește și prin mântul și trupul și inima (, ,) sunt feminine, deci se poate spune de prin mânt că este și trup și inimă.

71 Contemplația naturală este o contemplație ajutată de har. Se numește naturală, pentru că vede pe Dumnezeu (rațiunile divine) prin natură.

72 Iar și cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc: măncarea prin mântului (curățarea trupului prin virtuți), măncarea ierbii (contemplarea naturii), măncarea pâinii (vederea lui Dumnezeu).

Scolie

1. Faptele lui Adam sunt patimile de necinste.⁷³ Cei ce virtuțile le lucrează singur Dumnezeu în cei ce voiesc. De la cei ce voiesc numai intenția, folosind-o ca pe o unealtă spre scoaterea la iveală a virtuților.

Întrebarea 6

Dacă, după Sfântul Ioan: "Cel ce se naște din Dumnezeu nu face păcat, căci din mâna Lui rămâne în el și nu poate păcătui"⁷⁴, iar cel născut din apă și din Duh s-a născut din Dumnezeu, cum noi cei născuți din Dumnezeu prin Botez, putem păcătui?

Răspuns

Chipul nașterii noastre din Dumnezeu este îndoit: unul din celor născuți întreg harul înfierii, căci să-l aibă prezent ca potent; celălalt le dă să aibă întreg harul în lucrare, căci să preschimbe și să modeleze aplecarea voii celui născut din Dumnezeu, încât să tindă liber spre Cel ce l-a născut (1). Chipul dintâi are prin credință numai, harul prezent ca potent (2); celălalt se deșteaptă pe lângă credință și asemănarea atotdumnezeiască cu Cel cunoscut, asemănare ce lucrează însoțit de cunoaștere în cel ce cunoaște (3). Cei din care se află primul chip al nașterii, neavând încă aplecarea voii⁷⁵ deplin satisfăcuți de pornirile trupului, își de

⁷³ Rom. 1, 26.

⁷⁴ I In. 3, 9.

⁷⁵ În tot acest capitol Sf. Maxim folosește termenul (μ) sau () nu (), care este o voință ce s-a decis într-un fel, nu

Sfântul Maxim Marturisitorul

aceea nefiind strâmbă în întregime de Duhul, ca să se împărtășească în mod actual de tainele cunoscute în chip dumnezeiesc, nu e exclusiv să încline spre păcat dacă vor. Căci nu naște Duhul o aplecare a voinței fără voie, ci pe una voită o modelează până la îndumnezeire. Iar cel ce a cunoscut-o pe aceasta prin experiență nu poate să mai cadă de la ceea ce a cunoscut-o dată cu adevărat și propriu prin trăire, spre altceva. Precum nici ochiul care a văzut o dată soarele nu poate să se mai înțelească cu luna sau cu alte dintre stelele după cer. Altfel este înșelător cu cei care s-au împărtășit de al doilea chip al nașterii. Duhul Sfânt cucerind întreaga aplecare a voinței acestora, le-a mutat-o cu totul de pe pământ la cer, iar prin cunoașterea adevărată și trăită le-a transformat mintea, strâmbând-o cu razele fericite ale lui Dumnezeu și Tatăl, încât să fie socotit ca un alt Dumnezeu, ce pe timpurile prin har strălăcește și-au devenit o deprindere, ceea ce Dumnezeu nu pe timpurile, ci este după ființă. Dar prin această aplecarea voinței s-a făcut slobod de păcat, câștigând prin deprindere aptitudinea virtuții și a cunoștinței și nemaiputând să te gâduiască ceea ce au cunoscut prin experiență cu lucrul. Prin urmare, de acum avem Duhul înfieri, care este sâmbăna ce-i face pe cei necuși după asemănare cu Cel ce seamănă, totuși nu-I predăm Lui plătirea cerea voinței noastre curite de înclinarea și afecțiunea față de orice alt lucru; aceasta e pricina pentru care și după ce ne-am născut din apă și din Duhul păcătoim cu voia. Dar dacă ne pregătim voința să primească prin cunoștință () și lucrarea apei și a Duhului, atunci apa cea tainică și vârșete prin faptele curire conștiinței, iar Duhul cel de viață făcător produce în noi desvârșirea neschimbabilită în bine prin cunoștință

voința ca posibilitate abstractă.

din experien . R mâne a adar în seama fiec ruia din noi, care putem înc s p c tuim, s vrem s ne pred m deplin cu înclinarea voii noastre Duhului⁷⁶.

76 Tema aceasta este tratat dup Marcu Ascetul Despre botez, P.G. 65, 985-1028 (Filocalia rom. Vol. I). Dac conex m R sp. acesta cu R sp. 15, în care se arat c în sens mai larg în orice om se afl poten ial un dar natural al Duhului Sfânt pe care omul e chemat s -l dezvolte prin silirile proprii, toat problema e pus într-o lumin universal de considera iile ce le face Blondel (Op. c) în leg tur cu întrebarea cum poate Dumnezeu, care e izvorul întregii puteri i al întregii activit i, s cedeze din aceast putere i activitate i f pturilor sale, f r ca acestea s fie ni te automate, dar în acela i timp f r ca El s înceteze de a fi izvorul i st pânul activit ii lor libere? "Cum poate Dumnezeu s ne acorde puterea i lumina Sa i s ne-o fac proprie nou , f r ca s înceteze de-a fi a Sa, în a a fel ca El s vrea i s fac libere pe cele c rora totu i, le r mâne st pân, izvor i judec tor? i aceasta f r a suprima liberul arbitru i justa responsabilitate a agentului uman? O prim condi ie pare necesar pentru ca aceast manevr s fie posibil i s reu easc . Ea const în prepara iunile subcon tiente i în clarit ile par iale sau la început echivoce din care, se nasc op iunile de f cut i deciziunile de luat pentru agen ii imperfec i a c ror contingen i limit ri implic o, puțin de gre eal i o infirmitate relativ . Dumnezeu nu comunic deodat eviden a Sa constrâng toare i lucrarea Sa imediat , c ci aceasta ar fi nu numai o imposibilitate metafizic , ci ar fi totodat ruïn toare pentru planul bun t ii Sale care tinde s suscite la lucru fiin e adev rate i active i nu compar i figuran i. Astfel pentru ca s existe cauze care s fie secunde i totodat ini iatoare, trebuie ca ac iunea lor s - i ia r d cinile din st ri obscure i s se dezvolte de-a curmezi ul penumbrei unei ascensiuni c tre o ordine intelectual i moral care s lase loc lucr rii reflexiunii, apelurilor con tiin ei, alegerii ra ionale i voluntare". "Dac Dumnezeu se d spiritelor ascunzându-se sub înveli ul m re iilor fizice sau obscurit ilor incon tientului, e pentru a se face c utat, e pentru a se face g sit de aceia pe care îi stimuleaz din afar , prin nelini te i dorin , prin încerc ri i certitudini, prin toat aceast pedagogie a naturii i a sufletului: avansuri i retrageri care compun starea

Scolii

1. Raspunsul este foarte potrivit și pentru cei ce întreabă dacă Adam a fost creat muritor sau nemuritor.

2. Credința nelucrată are, zice, harul înfierii în potență, ca una ce nu e pusă în mâinile celor ce o au, prin împlinirea poruncilor.

3. Sunt arătate două chipuri ale nașterii. Primul e cel după ființă, ca să zicem a omului, care e al omului întreg. Prin

noastră de debitori față de Creatorul care vizează să ne facă să câștigăm ceea ce ne-a pus la început la dispoziție, pentru ca această achiziție să ne permită să transformăm acest lucru într-un dar (de transformer ce pretendon)". „Fără îndoială poate părea straniu ca acțiunea divină să se voaleze, să se limiteze astfel și să suspende strălucirea și puterea ei, ca să se ofere sub trăsăturile unor adevăruri parțiale, ale unor bunuri ocazionale și particulare, în „față cioră conștientă noastră și liberul nostru arbitru au să aducă judecării și ia hotărâri. Dar oare nu este acesta singurul și adevăratul mijloc pentru spiritul finit și imperfect de-a pune ceva de la sine, de-a primi lumina și bunătatea în loc de-a le refuza, de-a uza de ceea ce numim «le pret divin» pentru a-l întoarce fructificat și pentru a-l primi ca dar?” (p.200-202). „Aspirațiunea noastră spirituală nu se naște printr-un fel de generație spontană. Ea are rădăcini în jos în toată măsura universală și a vieții, care este deja un avans divin făcut cu scopul de-a pregăti apariția spiritelor; ea are rădăcini sus în infuziunea transcendenței divine, care luminează spiritul și se dă pentru a se face cunoscut de-a lungul insuficiențelor însuși ale ordinii imanente și contingente” (p. 420). Putem spune că ceea ce în omul natural este aspirațiunea spre cele înalte, aceea este credința în omul botezat. Un dar inițial, care mâncă un stimulent, ca un germen dinamic pe om în sus, spre dezvoltarea darului din el spre transformarea lui dintr-un obiect al unei cunoașteri nedezvoltate într-un obiect al unei cunoașteri tot mai explicite, spre creșterea lui în Dumnezeu sau a lui Dumnezeu în el. Încercările au și ele un rol în acest sens.

acesta se s de te în suflet des vâr irea înfierii în potent . Al doilea e cel dup buna pl cere i dup hot rârea voin ei. Prin acesta Duhul Sfânt preluând op iunea i hot rârea voin ei, o modeleaz pân la îndumnezeire, unind-o întreag cu Dumnezeu. Primul chip al na terii las puțin a ca cei n scu i s încline spre p cat, dac nu voiesc s traduc în fapt poten a înfierii s dit în ei, fiind împ timi i de cele trupe ti. C ci hot rârea voin ei este aceea care întrebuin eaz un lucru. Poten a înfierii e ca o unealt care r mâne nefolosit , dac voin a nu se hot r te s o întrebuin eze. Dup chipul acesta al na terii e cu puțin a adar ca cei n scu i s p c tuiasc . Dup al doilea îns e cu neputin , odat ce înclinarea voin ei i hot rârea sunt îndumnezeite. Acest chip al na terii îl are a adar Apostolul în vedere când zice c "cel n scut din Dumnezeu nu face p cat".

Întrebarea 7

Ce înseamn : "Spre aceasta i mor ilor s-a binevestit, ca s fie judeca i cu trupul dup om i s tr iasc cu Duhul dup Dumnezeu ?"⁷⁷ Cum sunt judeca i mor îi cu trupul?

R spuns

E obiceiul Scripturii s schimbe timpurile i s le înlocuiasc între ele, în a a fel ca viitorul s -l înf i eze ca trecut i trecutul ca viitor, iar în prezent s exprime vremea dinainte sau de dup el. Lucrul acesta este limpede pentru cei deprin i cu ea.

⁷⁷ Petru 4,6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Spun unii, a adar, c Scriptura nume te "mor i" aici pe oamenii care s-au s vâr it înainte de venirea lui Hristos, ca de pild pe cei din vremea potopului, pe cei din timpul ridic rii turnului, pe cei din Sodoma, pe cei din Egipt i pe ceilal i, care în diferite timpuri i chipuri au primit osânda cea de multe feluri i n p stuirile judec ii lui Dumnezeu. Ace tia, nu din pricin c n-au cunoscut pe Dumnezeu i-au primit osânda, ci din pricina relelor ce i le-au f cut unii altora. Lor li s-a binevestit, spune, marea tire a mântuirii, dup ce au fost judeca i o dat în trup dup om, adic dup ce au primit osânda pentru relele ce i le-au f cut unii altora în via a din trup, "ca s tr iasc dup Dumnezeu cu duhul", adic cu sufletul. În acest scop au primit, chiar în iad fiind, predica cuno tin ei de Dumnezeu, dat fiind c Mântuitorul s-a pogorât la iad ca s mântuiasc i pe mor ii care au crezut. A adar ca s în elegem locul, îi vom da forma urm toare: " i mor ilor s-a binevestit, care au fost o dat judeca i cu trupul dup om, ca s tr iasc cu duhul dup Dumnezeu".

Sau iar i poate nume te "mor i" în în eles tainic pe cei ce poart în trup moartea lui Iisus, c rora li s-a d ruit cu adev rat dumnezeiasca Evanghelie prin fapte, dac Evanghelia s de te renun area la via a trupeasc i m rturisirea celei duhovnice ti. Ace tia sunt cei ce mor neîncetat dup om, adic în ce prive te via a omeneasc cu trupul din veacul acesta, i tr iesc numai cu duhul dup Dumnezeu, asemenea dumnezeiescului Apostol i a celor ca el. Sunt cei ce nu mai tr iesc via a lor proprie, ci au pe Hristos tr ind în ei numai dup suflet. Astfel cei ce s-au f cut pe ei mor i fa de veacul acesta pentru Dumnezeu, sunt judeca i cu trupul, având de suportat strâmtor ri, ponegriri, necazuri i prigoane multe i r bdând cu bucurie

nenum rate feluri de încercări.

Întrebarea 8

Sfântul Ioan zice: "Dumnezeu este lumină",⁷⁸ dar după aceea adaugă: "dacă umblăm în lumină, precum El însuși este în lumină".⁷⁹ În ce înțeles spune despre Același aici că "este în lumină", ca ceva în altceva?

Răspuns

Dumnezeu, care este cu adevărat lumină după ființă, se face cu adevărat lumină în cei ce umblăm în El prin virtuți.⁸⁰ Precum lumina prin participare, cu alte cuvinte orice sfânt, ajunge prin iubirea de Dumnezeu de se află în lumina cea după ființă, tot așa lumina cea după ființă primește iubirea de oameni și se află în lumina cea după participare. Dacă a adăru-ne aflăm prin virtuți și cunoștință în Dumnezeu, adică în lumină, și Dumnezeu aflându-se ca lumină în noi, se află în lumină. Căci Dumnezeu care este lumina prin fire se află în noi care suntem lumină prin imitare, precum se află modelul în chipul care-i face după el.

Sau mai bine zis Dumnezeu și Tatăl este lumină în lumină, întrucât se află în Fiul și în Duhul Sfânt, nefiind alta decât altă lumină, ci una și aceeași după ființă, luminând întreit după modul subzistenței ei personale.

⁷⁸ Ioan 1,5.

⁷⁹ Ioan 1,7.

⁸⁰ La capătul virtuților Dumnezeu ni se face evident că lumină.

Întrebarea 9

În ce îneles zice iar și Sfântul Ioan: "Fraților, acum suntem fiii ai lui Dumnezeu și nu s-a arătat încă ce vom fi?"⁸¹ și ce vrea să spun Sfântul Pavel prin cuvintele: "Iar nouă ne-a descoperit Dumnezeu prin Duhul, căci Duhul toate le cercetează până în adâncurile lui Dumnezeu?"⁸² Ce trebuie în sfârșit să înțelegem prin "aceia ce vom fi?"

Răspuns

Sfântul Evanghelist Ioan spune că nu cunoaște chipul îndumnezeirii viitoare a celor ce au devenit aici fiii ai lui Dumnezeu prin virtuțile din credință, deoarece nu s-a arătat încă ipostasul vădit de sine stătător al bunurilor viitoare. "Căci aici umblăm prin credință, nu prin vedere".⁸³ Iar Sf. Pavel spune că a primit prin descoperire un semn dumnezeiesc spre care trebuie să alergăm dacă vrem să dobândim bunurile viitoare, nu că ar cunoaște însuși chipul îndumnezeirii în temeiul acelui semn dumnezeiesc. De aceea zice limpede, tâlcuindu-se pe Sine: "Spre semn alerg, spre cununa chemării de sus"⁸⁴ Aceasta o face vrând să cunoască prin participare modul împlinirii în fapt a semnului dumnezeiesc, făcut lui cunoscut aici prin descoperire, adică a puterii îndumnezeitoare a celor învredniciți. Deci Apostolii marturisesc la fel, vădind același cuget în învățăturile care par opuse, că unii ce sunt mișcați de unul și același Duh. Cel dintâi își marturisește neștiința

81 Ioan 3, 2.

82 I Cor. 2, 10.

83 II Cor. 5, 7.

84 Filip 3, 14.

cu privire la chipul îndumnezeirii viitoare după har; al doilea veste-te în chipul marelui Dumnezeu despre semnul ce i-a fost descoperit. Că aceasta este socotina a Sfântului Apostol ne-o mărturisite-te el însuși prin toate dumnezeieștile sale cuvinte, spunând o dată că toată înțelegerea și proorocia va înceta,⁸⁵ altă dată că vede cele viitoare ca prin oglindă și ghicitur, dar va veni vremea când se va bucura de darul mare și mai presus de în alegere al vederii celor nedăruite făcând treburile; altă dată iar și mărturisite-te că din parte cunoaște-te și din parte prooroce-te și în sfârșit altă dată strigă cu tărie că va trebui să cunoască precum însuși este cunoscut, întrucât nu cunoaște-te încă cele ce va avea să le cunoască. Scurt vorbind, cuvântul Apostolului că atunci "când va veni ceea ce-i desvârșit va înceta ceea ce este frântur",⁸⁶ socotesc că are același înțeles cu ceea ce spune Teologul: "nu s-a arătat încă ce vom fi".

Întrebarea 10

Dacă "cel ce se teme nu e desvârșit în iubire" cum "nu le lipsește nimic celor ce se tem de El"?⁸⁷ Iar dacă nu le lipsește nimic, sunt desvârșiți. Dar atunci cum nu e desvârșit cel ce se teme?

Răspuns

Ordinea cea bună a Sf. Scripturi, care urmează rânduielii mântuitoare a duhului, deosebind treptele celor ce înaintează de la învățăminteala din afară a patimilor spre

⁸⁵ I Cor. 13, 9.

⁸⁶ I Cor 13, 10.

⁸⁷ I Ioan 4, 18; Ps. 34, 10.

Sfântul Maxim Marturisitorul

unitatea divină, pe cei începători, care se află la porțile curții dumnezeiești a virtuților, i-a numit temtorii; pe cei ce au dobândit o deprindere măsurată a raionilor și a chipurilor virtuții i-a numit înaintași; iar pe cei care au ajuns prin cunoașterea la vârful însuși al adevărului, care se face întrevăzut prin virtuți, îi numește desvârșiți.

Aadar nici cel ce se teme de Domnul, odată ce s-a întors cu totul de la petrecerea veche în stricăciunea patimilor și i-a închinat din pricina temerii inimii poruncilor dumnezeiești, nu e lipsit de vreunul din bunurile care se cuvin începătorilor, chiar dacă n-a dobândit încă deprinderea nestremutată a virtuților și nu s-a făcut parte de înțelepciunea celor din eleși.⁸⁸ Dar nici înaintatul nu e lipsit de vreunul din bunurile ce apar în treptei sale, chiar dacă nu a dobândit încă cunoașterea lucrurilor dumnezeiești care covârșite și pe cei desvârșiți.

Și iarăși putem socoti că temtorii pe cei ce se îndeletnicesc bărbatește cu înțelepciunea lucrătoare (filosofia practică) și nu și-au slobozit încă sufletul de frică și de gândul viitoarelor judecăți dumnezeiești. Aceștia pe de o parte nu le lipsește nimic, cum zice fericitul David, odată ce luptă pentru adevăr împotriva puterii dușmane. Totuși, pe de altă parte, sunt lipsiți de vederile tainice de care se împarte mințile celor desvârșiți. Iar cei ce s-au învrednicit în chip tainic de cunoașterea contemplativă a lui Dumnezeu (teologia contemplativă) și și-au făcut mințile curate de orice închipuire materială și toată și-au făcut-o chip al frumuseții dumnezeiești prin imitarea aceleia, ș socotim că sunt cei iubitori.

Nu le lipsește aadar, după fericitul David, nimic temtorilor întrucât sunt temtorii, chiar dacă nu are

⁸⁸ 1 Cor. 2, 6.

tem torul plin tatea i des vâr irea unirii mijlocite cu Cuvântul, a a cum o au cei ce-L iubesc pe Domnul. C ci fiecare se bucur de des vâr ire "în rândul cetei sale",⁸⁹ dup locul ce i-a fost rânduit, m car c unul este mai presus decât altul, dup calitatea i m rimea vârstei duhovnice ti.

Dar odat ce tim c temerea este îndoit , dup cuvintele: "Teme i-v mai mult de cel ce poate s piard i trupul i sufletul în gheen ",⁹⁰ i "Temerea Domnului. este curat , r mânând în veacul veacului",⁹¹ i "Mare i înfrico at este peste to i cei ce stau în jurul Lui",⁹² trebuie s ne punem întrebarea cum desfiin eaz iubirea temerea, dac aceasta ine în veacul veacului i cum mai r mâne Dumnezeu înfrico at în veacurile nesfâr ite peste to i cei din jurul Lui? Desigur, pentru c , dup cum am spus, temerea fiind îndoit , una este curat i alta necurat . Astfel temerea ce se na te din a teptarea pedepsei pentru gre eli, având drept pricin a na terii sale p catul, întrucât nu e curat nu va r mâne pentru totdeauna, ci va disp rea împreun cu p catul, prin poc in . Dar temerea curat , care st ruie întruna, chiar f r amintirea p catelor, nu va înceta niciodat , fiindc este fiin ial . Ea ine oarecum de raportul lui Dumnezeu cu f ptura, ca unul ce- i face v dit tuturor m rirea Sa natural care e mai presus de toat împ r ia i puterea. Cel ce nu se teme a adar de Dumnezeu ca judec tor, dar îl venereaz pentru slava covâr itoare a puterii Sale nem rginite, cu drept cuvânt nu are nici o lips , fiind des vâr it în iubire, ca unul ce iube te pe Dumnezeu

⁸⁹ I Cor. 15, 23

⁹⁰ Mt. 10, 28.

⁹¹ Ps. 19, 10.

⁹² Ps. 89, 8.

Sfântul Maxim Marturisorul

cu sfiala și cu evlavie care se cuvine. Acesta este cel ce a dobândit temerea care rămâne în veacul veacului și nu va avea nici o lipsă niciodată.

Deci sunt de acord între ei Proorocul și Evanghelistul, întrucât cel dintâi zice că nu sunt lipsiți de nimic aceia care se tem de Domnul cu temere curată, iar cel de al doilea, că acela care se teme de El ca judecător, din pricina cunoștințelor sale întinate, nu este desvârșit în iubire. În acest înțeles este Dumnezeu înfricoșat și pentru toți cei ce stau în jurul Lui, ca unul ce face să se amestece cu temere iubirea celor ce-L iubesc pe El și ajung în preajma Lui. Căci iubirea care este desvârșită de temere se schimbă de cele mai multe ori în dispreț, nefiind înfrânată de temere îndrăzneala care se naște în chip firesc din ea. Ce însemnează în sfârșit "în jurul Lui", vom înțelege în cele ce urmează.

Cel înconjurat are pe cei ce-L înconjoară și înaintea și îndrăznește de-a dreapta și de-a stânga. Deoarece, prin urmare și Domnul are pe cei ce-L înconjoară, vom înțelege pe cei dinapoi pe aceia care umblă frumusețea pe urmele Domnului Dumnezeu prin împlinirea poruncilor, adică prin virtutea cu fapta; prin cei din stânga, pe aceia care au dobândit contemplația naturală în duh, împreună cu înțelegerea cucernică a judecărilor. Căci zice despre înțelepciunea Cartea Proverbelor: "Iar în stânga ei bogăție și slavă".⁹³ Prin cei din dreapta vom înțelege pe aceia care au primit cunoștința imaterială a celor inteligibile, liber de închipuirile sensibile. Căci: "în dreapta ei, zice, anii vieții".⁹⁴ În sfârșit pe cei dinaintea, pe aceia care s-au învrednicit, pentru căldura iubirii covârșitoare a minții făcute frumoasă dumnezeiască, de bucuria vederii făcute frumoasă.

93 Prov. 3, 16.

94 Ibid.

Iar dac exist i vreun alt în eles mai mare i mai înalt al acestora, desigur c îl pute i singuri cuprinde atât voi cât i dumnezeie ti b rba i asemeni vou .⁹⁵

Scolii

Temerea, zice, este de dou feluri: una curat i una necurat , deoarece i oamenii, unii sunt p c to i, iar al ii drep i. Drep ii p zesc în ei, prin cur ia i neprih nirea con tiin ei temerea de Dumnezeu cea dintâi, cinstindu-l pentru m re ia covâr itoare a puterii Lui nesfâr ite; iar p c to ii a teapt de la El, prin temerea a doua, pedepsele pentru gre eli. Temerea curat r mâne pururea i niciodat nu se terge, dup cuvântul: "Frica Domnului curat r mâne în veacul veacului". Iar temerea necurat se stinge i trece, disp rând prin poc in . Drept aceea Apostolul spunând de cel ce se teme c nu e des vâr it în iubire, are în vedere temerea care nu e curat , iar Proorocul spunând c nu sunt lipsi i de nimic cei ce se tem de Domnul, are în vedere temerea curat .

Întrebarea 11

Care a fost starea dintâi a îngerilor, pe care n-au p zît-o i care a fost locuin a, pe care au p r sit-o? Ce sunt apoi lan urile ve nice i ce este întunericul sub care sunt inu i? În sfâr it ce vor p i la judecata zilei celei mari?⁹⁶

95 In acest R spus urcu ul duhovnicesc este împ r it odat în trei trepte (încep tori, înainta i, des vâr i i), alt dat în dou trepte (activi, contemplativi) i la urm în patru trepte (împlinirea poruncilor, contemplarea naturii, contemplarea celor inteligibile, vederea lui Dumnezeu).

96 Iuda 6.

Răspuns

În elesul exact al acestora e rezervat numai celor cu în alegere apostolic,⁹⁷ celor care au primit nemijlocit de la Cuvântul cunoștința nemincinoasă despre fapte și despre cârmuirea cea bună și cea dreaptă a lor prin Providență, ca unii ce n-au lăsat nici un perete de piedică între mintea lor și Cuvântul, în ce mă privește pe mine, care mă aflu jos de tot și am multe stavile care împiedică trecerea Cuvântului spre mine, socotesc că starea dintâi a îngerilor, pe care n-au pierdut-o, este poate răzvrătirea după care au fost creați, sau puterea naturală dată lor spre îndumnezeirea cea după har, sau iarăși poate, treapta stărilor lor după demnitatea harului. Iar locuința este sau cerul, sau în elepciunea pe temeiul deprinderii cu bunurile mai presus de în alegere, în care au fost destinați să petreacă, dat fiind că Scriptura obișnuiește să numească în elepciunea și "casă".⁹⁸ Dar mai poate fi și supravegherea cu care își păzeau bunurile naturale și cântăgite ale îndumnezeirii preacurate, pe care au pierdut-o prin răzvrătire (tiranie). Lămurile veșnice sunt nemurimile carea total și continuă a voii lor spre bine, din care pricină niciodată nu vor avea parte de iertarea lui Dumnezeu;⁹⁹ sau puterea care îi împiedică, potrivit Providenței lui Dumnezeu și pentru mântuirea noastră, în turbarea lor împotriva noastră, neângăduindu-le să-și ducă la capăt meșteșugurile răutății lor împotriva noastră. Iar întunericul este ignorarea

97 Cei cu în alegere apostolic sunt cei de pe treapta cea mai înaltă, a contemplativului. Mai jos de ei sunt înveciații. Iar și mai jos credințioșii simpli.

98 Prov. 9, 1.

99 În acest sens nici păcătoșii în iad nu se mai pot îndrepta.

total și deplin a harului dumnezeiesc, ignoranți de care fiind străbătuți prin bună plăcere a voii lor, nu se pot bucura de primirea fericite și prea strălucite a luminii celei atotcurate, cheltuindu-și toată puterea cugetării dat lor după fire în preocuparea cu nimicul. În sfârșit, ce vor păși în ziua înfricoșată a judecării, numai Dreptul Judecător o ține, care va da fiecăruia răsplata cea dreaptă după vrednicie și va împărași după măsură răutății felul osândei hotărând cu dreptate soarta cuvenită fiecăruia pentru veacurile nesfârșite, potrivit cu judecățile Lui cele bune.

Întrebarea 12

*Ce este cîmă mînjit de trup?*¹⁰⁰

Răspuns

Cîmă mînjit este viața întinată de multe greșeli ale patimilor trupului. Cîci fiecare om se străduiește să vadă că dintr-o haină din purtarea lui în viață, fie că e drept, fie nedrept. Cel dintâi are viața virtuoasă ca o cîmă curată, cel lalt însă face viața mînjită prin faptele rele. Sau poate și mai bine, cîmă mînjit de trup este deprinderea și dispoziția conștiinței care dă sufletului o anumită formă prin amintirile luate de îmboldurile și faptele rele pornite din trup. Această deprindere văzînd-o sufletul ca pe o cîmă mereu în jurul său, se umple de putoarea patimilor. Cîci precum din virtuțile esute întreolalt ne face Duhul o cîmă frumoasă și cinstită a nestrăciunii, la fel din patimile esute întreolalt ne face trupul o cîmă necurățată și mînjită, care arată prin ea sufletul, după ce i-a dat o altă

¹⁰⁰ Iuda, 23.

Sfântul Maxim Marturisitorul

formă și un alt chip decât cel dumnezeiesc.

Întrebarea 13

Ce înseamnă : "Cele nevzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii din fpturi fiind în elese se ved, ve nica Lui putere și dumnezeire?"¹⁰¹ Care sunt cele nevzute ale lui Dumnezeu și care este ve nica Lui putere și dumnezeire?

Răspuns

E vorba de rațiunile lucrurilor, întocmite dinainte de veacuri de Dumnezeu, precum însuși ațiut, rațiuni pe care sfinții bisericii au obiceiul să le numească și "bune voiri".¹⁰² Acestea, fiind nevzute, se ved prin în alegere din fpturi. Căci toate fpturile lui Dumnezeu, contemplate de noi prin fire, cu ajutorul cuvenitei rațiunii și cunoștinței, ne vestesc în chip ascuns rațiunile după care s-au făcut și ne descoperă prin ele scopul aezat de Dumnezeu în fiecare fptură, în acest înțeles: "Cerurile spun măria lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o veste te tără".¹⁰³ Iar ve nica putere și îndumnezeire este Providența care învluie lucrurile laolalt și lucrarea de îndumnezeire a celor sus învute de Providență.

Sau poate cele nevzute ale lui Dumnezeu nu sunt

¹⁰¹ Rom. 1, 20.

¹⁰² In Ambigua Sf. Maxim spune de Dionisie Areopagitul și de ucenicii lui Panten din Alexandria că numele te aceste rațiuni „voiri dumnezeiești” (P.G. 91, 1085).

¹⁰³ Ps. 18, 2.

altceva decât ve nica Lui putere și îndumnezeire, care au ca vestitori plini de lumină minunatele ale celor create. Căci precum privind la cele ce sunt credem în Dumnezeu cel ce este cu adevărat, la fel din deosebirea ființială în genuri a celor ce sunt cunoaștem în elepciunea subzistentă a Lui, pe care o are după ființă și care susține lucrurile. Și iarăși din mi carea ființială a fapturilor, potrivit genului lor, cunoaștem viaa subzistentă a Lui, pe care o are după ființă și care împlineste cele ce sunt.¹⁰⁴ Din contemplarea în eleapță a creațiunii, desprindem rațiunea care ne luminează cu privire la Sf. Treime, adică la Tatăl, la Fiul și la Duhul Sfânt (1), Căci ve nica putere a lui Dumnezeu este Cuvântul cel de o ființă cu El, iar ve nica dumnezeire este Duhul Sfânt. Osândiții sunt adar cei ce n-au cunoscut din contemplarea lucrurilor cauza lor și cele proprii cauzei după fire, adică puterea și dumnezeirea. Căci însuși zidirea îi strigă prin faptele din ea și îi vestește celor ce pot să audă cu mintea cauza sa, preamrind-o în chip întreit, descoperind adică pe Dumnezeu și Tatăl și puterea Lui negrită și dumnezeirea, sau pe Fiul și cel Unul nescuț și pe Duhul cel Sfânt. Acestea sunt cele nevzute ale lui Dumnezeu, văzute prin în alegerea de la întemeierea lumii.

Scolie

1. Din lucruri, zice, cunoaștem cauza lucrurilor și din deosebirea lucrurilor desprindem în elepciunea

¹⁰⁴ Aici existența fapturilor este considerată drept chip al Tatălui, minunata lor organizare ca o unitate în varietate drept chip al în elepciunii ipostatice, adică al Fiului, iar mi carea sau viaa lor drept chip al Duhului Sfânt, în cele trei aspecte ale lumii se oglindesc și lucrează cele trei persoane ale Sf. Treimi.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ipostatic a Celui ce este. Iar din mi carea natural , a lucrurilor afl m via a ipostatic a Celui ce este, adic puterea de via f c toare a lucrurilor, sau pe Duhul Sfânt.

Întrebarea 14

Ce înseamn : " i s-au închinat i au slujit f pturii în loc s se închine F c torului?"¹⁰⁵ Ce este închinarea () si ce este slujirea ()?

R spuns

Închinarea este cinstirea cu credin a lui Dumnezeu, iar slujirea este servirea prin fapte. Aceast închinare adic credin a, mutând-o oamenii spre f ptur , au cinstit-o pe ea în loc s cinsteasc pe F c torul, crezând dracilor, c rora le-au i slujit, servindu-le prin faptele lor rele. Noi, îns , cinstind pe Dumnezeu prin credin a în El, s ne silim s -I aducem i slujire curat , iar aceasta este via a des vâr it prin virtu i.¹⁰⁶

Întrebarea 15

Ce înseamn : "Duhul T u cel f r stric ciune este întrutuate. De aceea pedepse ti cu m sur pe cei ce cad"?"¹⁰⁷ Dace vorba de Duhul Sfânt, cum "nu va intra în elepciunea în inima cea nesocotit , nici va locui în trupul cel supus

¹⁰⁵ Rom. 1, 25.

¹⁰⁶ Via a virtuoas este o treapt mai înalt fa de credin . Credin a simpl e treapta întâi, via a virtuoas a doua, contemplarea a treia.

¹⁰⁷ Înt. Sol. 12, 1-2.

p catelor"?¹⁰⁸ Am notat aceasta fiindcă s-a spus simplu: "în toate".

R spus

Duhul Sfânt nu e absent din nici o faptură și mai ales de cele ce s-au învrednicit de rațiune. El o susține în existență pe fiecare, întrucât Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu se află, prin puterea providențială, în toate. Și El mi căra rațiunea naturală din fiecare,¹⁰⁹ iar prin aceasta aduce la cunoștința faptelor și vârșite greșite, împotriva rânduiei firii, pe cel în stare să simtă, adică pe cel ce are voința dispusă spre primirea gândurilor drepte ale firii.¹¹⁰ Căci se întâmplă să aflăm și dintre barbari și nomazi mulți care duc o viață de fapte bune și resping legile și obiceiurile care stăpâneau odată cu ei. Astfel se poate spune în chip general că în toți, este Duhul Sfânt.

Într-un chip deosebit însuși în alt în el se află în toți aceia care trăiau sub lege. În ei susținea legea și le vestea tainele viitoare, trezind în ei conștiința călcării

¹⁰⁸ Int. Sol. 1,4.

¹⁰⁹ Aici, ca și în R sp. 13, se arată legătura strânsă și în același timp deosebirea dintre Dumnezeu-Cuvântul și dintre Duhul Sfânt: E același raport ca între "rațiunea naturală" din om și "puterea care o mișcă". "Rațiunea naturală" se poate întuneca prin patimi, poate lunea din judecata ei obiectivă. Duhul prin energia Sa o poate mișca, o poate activa și prin aceasta trezește conștiința, când o faptă și vârșită n-a fost în conformitate cu ea. Lumea oglindește chiar în starea ei naturală atât pe Dumnezeu-Cuvântul, cât și pe Duhul Sfânt în aspectul ei rațional și dinamic, strâns unite.

¹¹⁰ Dar conștiința e în buclă când voința se află într-o dispoziție contrară firii. Despre conformitatea sau neconformitatea dispoziției voinței cu rațiunea firii, a se vedea în "Tâlcuirea la Tatăl Nostru", Filocalia Română, vol. II, p. 279.

Sfântul Maxim Marturisorul

poruncilor și tiina despre desvârșirea viitoare în Hristos. De aceea aflăm și dintre aceștia mulți, care, prin slujirea veche și închis în umbre s-au mutat cu bucurie spre cea nouă și tainică.

Dar pe lângă modurile amintite mai sus, se mai află în alt chip în toți aceia care au moțenit prin credință numele cu adevărat dumnezeiesc și îndumnezeitor al lui Hristos. În aceștia se află nu numai ca acela ce-i susine și le măce, prin Providență, rațiunea naturală, apoi ca acela ce le descoperă călcarea poruncilor și pizna lor și le vestește desvârșirea viitoare cea întru Hristos, ci și ca acela ce zidește în ei înfierea cea după har, dăruit prin credință. Dar ca dător de înțelepciune e numai în aceia, care și-au curățit sufletul și trupul prin deprinderea în împlinirea întocmai a poruncilor. Întru aceștia petrece ca întru ai Săi, prin cunoștința simplă și nematerială ce le-o împărtășește, întipărit în mințile lor preacuratele și negrăsitele în elesuri, care îi ridică la îndumnezeire.¹¹¹

Aadar în chipul cel mai general se află în toți, întrucât îi susine și îi providează pe toți și măcgermenii naturali din toți; într-un chip deosebit se află în cei de sub lege, întrucât le face cunoscută călcarea poruncilor și le limpezește fegduina prevestită a lui Hristos; în sfârșit, pe lângă chipurile amintite, se mai află în alt chip în toți cei ce urmează lui Hristos, ca făcător al înfierii. Ca dător de înțelepciune însă nu este în nici unul din cei amintiți înainte în chip general, ci numai în cei chibzuiți, care s-au făcut

111 Înfierea cea după har, dăruit prin credință o au toți credincioșii. E prima treaptă a vieții în Hristos. Dar la înțelepciune, la cunoașterea simplă, unitară și mai presus de înțelegere, se ajunge numai după curățirea de patimi și dobândirea virtuților. E treapta cea mai înaltă a urcuului duhovnicesc.

Vrednici de slăvirea lui îndumnezeitoare printr-o via
după voia lui Dumnezeu. Căci tot cel ce nu împlinește voia
lui Dumnezeu chiar dacă e credincios, are inima sa
nesocotit drept laborator de gânduri rele, iar trupul e supus
pe catelor, ca unul ce-i stăpânit pururea de murdăriile
patimilor.

Întrebarea 16

*Ce înseamnă : "vi elul turnat" și de ce i se spune
"vi el" la singular, ca îndată după aceea să se spună la
plural: "acestia sunt Dumnezeii tăi în Israel"? și ce înseamnă
că l-au sfârșit și l-au risipit sub apă ? Ce sunt apoi cerceii
și celelalte podoabe?¹¹²*

Răspuns

Mintea ieșită, asemenea lui Israel, din Egiptul
pe catului, având în sine închipuirea care a ieșit împreună cu
ea din rătăcirile pe catului, ca pe niște întipărituri în sate de
rătăcite în cugetare,¹¹³ îndată ce e pierdut puștin, din negrija
ei, de discernământul raunilor, ca odinioară Israel de Moise,
dăruindu-se, ca un vișeu, deprinderii nesocotite (iraionale), care
e maica tuturor patimilor. Adunând anume ca pe niște cercei
raunurile cu privire la Dumnezeu, desprinsă în chip natural

¹¹² Exod 32, 4; 32, 20; 32, 2.

¹¹³ Închipuirea () aceasta e imaginația, care e înrâurit în
lucrarea ei de întipăriturile ce i le-au lăsat în ea vechile pe căte.
Imaginația la omul cu o experiență în urma lui nu mai e o putere
neutră, ci totdeauna e influențată, e determinată în închipuirile ce i
le plămădește de faptele ce le-a săvârșit și de imaginile ce le-a avut,
chiar dacă acestea nu se mai mișcă în conștiință, ci s-au scufundat în
subconștient.

din în elegerea cucernic a lucrurilor, și ca pe ni te salbe opiniile cuvenite despre lucruri care s-au n scut în ea din contemplarea natural , și ca pe ni te br ri de mâini lucr rile naturale ale virtu ilor, le tope te în cuptor, adic în fierberea aprins a mâniei și a dispozi iei p tima e a poftei. Apoi folosind închipuirea și forma p catului r mas de mai înainte în cugetare, care prin lucrarea ei este pururea împr tiat și împr tie împreun cu sine și mintea ocupat de ea, care desparte cu alte cuvinte mintea de identitatea unitar cu adev rul ei și o risipe te în multe și nestatornice p reri și închipuiri cu privire la lucruri ce nu exist , d fiind deprinderii celei nesocotite. Pe această deprindere o sf râm și o risipe te sub ap , venirea lui Dumnezeu Cuvântul, sub iind prin fine ea contempla iei grosimea cuget rii îndreptat , din pricina patimilor, spre suprafa a celor sensibile. Tot această venire a Cuvântului face s se aleag puterile (facult ile naturale), din confuzia și schimbarea întreolalt în care le-a aruncat patima, readucându-le iar și la principiul propriu al ra iunilor lor. C ci această îmi pare c se în elege prin "a risipi sub ap ". Tâlcuirea noastră a prezentat în aceste cuvinte pe scurt tot în elesul celor istorisite în locul de mai sus. Ca s devin îns locul mai limpede, s privim, dac se poate, fiecare parte a lui într-un chip mai determinat.

"Vi elul turnat" este deci amestecarea și confuzia puterilor naturale întreolalt , sau mai bine zis împreunarea lor p tima și nesocotit , care d na tere lucr rii nesocotite a patimilor contrare firii. Iar vi elul este unul, pentru c una este deprinderea r ut și cea împr tiat în multe chipuri ale p catului. și este "vi el pentru robuste ea și rezisten a la lucru, pentru caracterul ei grosolan și pentru u urin a de a digera și n scoci, întrucât și i rumeg afec iunea p c toas

fa de patimi. Iar "turnat" este, deoarece deprinderea patimilor și fptuirea lor se modelează după chipul n lucrării p c toate r mas de mai înainte în cugetare. Pluralul "ace tia sunt dumnezeii t i" e folosit din pricin c p catul este prin fire împrețiat i nestatornic, atotfelurit i împrețit. C ci dac binele prin fire une te i susine la un loc cele dezbinat e, r ul dezbin i corupe cele unite, în sfâr it cerceii sunt ra iunile cu privire la Dumnezeu, care r sar în chip firesc în minte din în elegerea cucernic a lucrurilor; iar salbele sunt opiniile drepte despre lucruri în temeiul contemplației, precum br rile sunt lucrarea virtu ilor cu fapta.

Sau iar i: cerceii sunt ra iunea înn scut , c ci urechea este simbolul ra iunii. Salba este facultatea mâniei, grumazul este chipul în l rii i al tiraniei. Br rile sunt pofta ar tat prin fapta dornic de pl cere. Toate acestea, după în elesul dat fiec reia, aprinzându-le mintea în focul patimilor, dau na tere deprinderii nesocotite i nebune ti a ne tiinei, care e maica tuturor p catelor. Pe aceasta o sub iaz mintea atunci când, scrutând prin cugetare grosimea patimii îndreptat prin sim ire spre suprafa a lucrurilor, desface amestecarea p tima a elementelor care o constituie, readucând pe fiecare la propriul s u principiu, în felul acesta risipe te sub ap , adic aduce sub cuno tin a adev rului, elementele separate i slobozite din reaua împletire i amestecare întreolalt .

Ca s aduc o pild , orice patim e o împletire dintr-un lucru supus sim urilor, dintr-o sim ire (lucrare a sim ului: percep ie) i dintr-o putere (facultate) natural , cum este mânia, sau pofta, sau ra iunea, ab tute de la ceea ce e potrivit cu firea. Dac a adar mintea vede inta acestei amestec ri a lucrului sensibil, a sim irii i puterii naturale, i

Sfântul Maxim Marturisitorul

În zând poate să readucă, prin separare, pe fiecare dintre ele la rădăcina ei firească și să contemple lucrul sensibil în sine, fără să provoace afecțiunea simțirii față de el, iar simțirea slobodă de robia acelui lucru sensibil și să zicem pofta sau alta din puterile naturale, fără dispoziția potrivită față de acea simțire sau lucru sensibil, cum de pildă o anumită mișcare a patimii face să devină o privire, a subțiat grosimea vișelului, adică alcătuirea oricărei patimi și a împrietănit-o sub apă cunoscută ei, fiindcă să dispară cu totul chiar și simpla închipuire a patimilor, prin restabilirea lucrurilor care o alcătuiesc în rostul lor cel firesc.¹¹⁴ Fie deci ca și noi, subțind vișelul turnat, să-l facem să piară din suflet, ca acesta să păstreze nețirbit numai chipul dumnezeiesc, neantinat de nimic din cele din afară. Iar adaosul: "și cu apă aceea a adăpat pe fiii lui Israel" arată învătura curioasă de patimi, pe care o dă ucenicilor celor ce îi învățeau ei.

Întrebarea 17

Dacă Dumnezeu a trimis pe Moise în Egipt, de ce cucerita îngerul lui Dumnezeu să ucidă pe cel trimis de

114 Ideea e luată de la Evagrie (Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor, Filocalia, trad. rom. vol. I, pag. 63). Evagrie desface patima iubirii de bani în: a) aurul însuși b) sensul lui, c) mintea care l-a primit, și d) în plus cerea vrăjmașă care leagă mintea de el. La Sf. Maxim împrietirea e mai psihologic :

a) obiect, b) percepție și c) o facultate naturală abțut de la lucrarea ei firească, care exprimă punctele c) și d) ale lui Evagrie. Prin c) Sf. Maxim ne dă o explicație a ceea ce e patima în sine, ceea ce Evagrie nu face, mulțumindu-se să o indice prin "plus cerea vrăjmașă".

*Dumnezeu? Căci desigur l-ar fi ucis dacă nu s-ar fi grăbit femeia să-l taie pruncul împrejur, oprind prin aceasta pornirea îngerului. Și dacă era necesar să-l ierea împrejur a copilului, de ce nu i-a poruncit Dumnezeu cu blândețe să facă aceasta înainte de a-l fi trimis? În sfârșit, dacă era o greșală, de ce nu l-a sfătuit îngerul cel bun cu blândețe pe cel trimis de Dumnezeu la o astfel de slujbă?*¹¹⁵

Răspuns

Cel ce cercetează cu frica lui Dumnezeu în aleșul locurilor grele ale Scripturii și nu ridică acoperământul literii de pe duh decât pentru slava lui Dumnezeu, "va afla toate înaintea sa",¹¹⁶ după Cuvântul în elepciunii, negându-se nimic care să împiedice înaintarea fărâșelor în alegerii spre cele dumnezeiești. Vom lăsa deci istoria, care din punct de vedere trupesc s-a împlinit încă de pe vremea lui Moise, și vom înlege cu ochii minții sensul ei duhovnicesc, care se înfăptuiește neîncetat și din ce se înfăptuiește mai mult, și tot mai viu.

Pustiul din care este trimis Moise în Egipt spre a scoate din el pe fiii lui Israel sau firea omenească, sau lumea aceasta, sau deprinderea, lipsită de patimi, în ura din acestea aflându-se mintea după ce a dobândit cunoștința lucrurilor prin contemplație, primește din adâncul inimii de la Dumnezeu îndemnul ascuns și tainic să scoată din Egipt, adică din trup și din simțire, ca pe niște israeliteni, în aleșurile dumnezeiești ale lucrurilor, ca să nu se mai ostenească acestea prostete în frământarea lutului, adică a patimilor trupului. Încredințat cu această slujbă

¹¹⁵ Exod 4, 24.

¹¹⁶ Proverbe 8, 9.

Sfântul Maxim Marturisitorul

dumnezeiasc , mintea porne te, împreun cu în elepciunea, care este unit cu ea, prin cuno tin , întocmai ca o so ie,¹¹⁷ i cu chipul purt rilor alese, sau cu gândul de bun neam, n scut din ea, pe calea virtu ilor. Calea aceasta nu îng duie nici o oprire celor ce merg pe ea, ci ace tia trebuie s înainteze necontenit i întins spre inta sufletului, adic spre cununa chem rii de sus. C ci oprirea pe cale virtu ii este începutul p catului, deoarece mintea se ocup atunci p tima cu vreunul din lucrurile materiale, care stau pe amândou p r ile drumului i face chipul i gândul curat i t iat împrejur al purt rii evlavioase, net iat împrejur i întinat. Când deci se opre te, vede îndat prin con tiin , ra iunea¹¹⁸ mustroare, ca pe un înger, amenin ând-o cu

117 In grece te mintea e de genul masculin, iar în elepciunea de genul feminin (,), deci e potrivit s fie în elese ca so i so ie.

118 In grece te ra iunea e de genul masculin (). Ea e ra iunea din noi, care e un vestitor (un înger) al vocii lui Dumnezeu. Ra iunea lunec din pozi ia ei obiectiv când omul se pred p catului, f urindu-i argumente pentru faptele p c toase. Dar la început, când apare ispita, ra iunea înc î i împline te rolul ei de-a ar ta caracterul mincinos al faptei spre care vrea s atrag ispita pe om. Acest moment e descris aici. Oprirea din înaintarea în virtute înc nu e o c dere în p cat, dar e o clip de ezitare, de care e foarte aproape primejdia c derii, în virtute trebuie s se mearg tot înainte. Orice ezitare e primejdioas . O prelungire a ei duce sigur la p cat. Dar nu numai în aceast clip de ezitare veste te ra iunea adev rul ce trebuie f ptuit, ci i dup ce a c zut omul în p cat i ra iunea a lunecat la rolul de f uritoare de argumente în slujba p catului, în mod ascuns ea mai continu cu o parte a ei s vesteasc adev rul. E un fel de dedublare a ra iunii. La suprafa ea sus ine g l gois minciuna p catului, dar în ascuns ea protesteaz mai mult sau mai pu in perceptibil, împotriva minciunii. Ra iunea are în amândou aceste cazuri forma con tiin ei. C ci e fapt c i con tiin a are un element ra ional în ea. Nici con tiin a nu trebuie conceput ca o mi care oarb , nici ra iunea ca o func iune pur teoretic . Con tiin a e ra ional i ra iunea e putere moral , e îns i mi carea de protest a firii noastre ra ionale împotriva

moartea mrturisind c pricina ameninrii este oprirea pe cale virtu ii, oprire care face gândul net iat împrejur. În elepciunea, so ia min ii, o împac , t ind cu o piatr (cu ra iunea credin ei), ca i Sefora, n lucirea material ivit în gândul-copil i usuc toat amintirea vie ii dup sim uri. C ci zice: " i s-a oprit sângele t ierii împrejur a copilului", adic a încetat via a p tima i n lucirea i mi carea ei, dup ce gândul întinat a fost cur it de c tre în elepciunea credin ei. Dup acest cur ire înceteaz , întocmai ca un înger, i ra iunea de-a mai lovi prin con tiin mintea care p c tuie te i de a-i mai osândi orice gând care se mi c altfel de cum trebuie. C ci calea virtu ilor e într-adev r plin de mul i sfin i îngerii, care fac lucr toare fiecare virtute dup felul ei, adic de multe ra iuni i moduri de lucrare,¹¹⁹ ca i de îngerii nev zu i, care ne ajut la cele bune i mi c în noi aceste ra iuni.¹²⁰

Cuvântul Sf. Scripturi înf i az în chip minunat totdeauna în elesurile spirituale înaintea întâmpl rilor istorisite, celor care au dobândit vederea s n toas a

ira ionalit ii i minciunii p catului. Dar mi carea de protest a ra iunii e trezit i de Duhul Sfânt, cum am v zut în R sp. 15, iar din R spusul de fa , rezult c i îngerii propriu-zis mi c ra iunea noastr .

119 Fiecare porunc sau virtute î i are ra iunea ei, ca raz a Logosului divin. Dar ra iunea aceasta e luat la cuno tin de ra iunea cea una din noi, care prime te astfel diferite forme. De fiecare dat ra iunea din noi se armonizeaz cu ra iunea dintr-o porunc i pledeaz pentru ea. Astfel sunt multe ra iuni i totu i una.

120 Ra iunea din noi e mi cat cu adev rat de un înger, ca s revin la judecata ei dreapt dup ce a c zut în p cat. Sau ra iunea fiec rui lucru e impus ra iunii noastre, când aceasta s-a desp r it de aceea prin p cat, de un înger. i atunci de fapt prin mi c rile cele juste ale ra iunii sau ale con tiin ei noastre, se manifest bun voina unui înger fa de noi.

Sfântul Maxim Marturisitorul

sufletului și nu bârfesc pe Dumnezeu sau pe sfinții Lui îngeri. Căci Moise când a fost trimis de Dumnezeu, n-a avut, după înlesul spiritual al Scripturii, vreun fiu sau vreun gând netratat împrejur. Căci altfel i-ar fi poruncit Dumnezeu mai întâi să-l taie împrejur și apoi l-ar fi trimis. Nici n-a arătat îngerul cruzime, vestindu-i lui Moise că ar putea muri din pricina greșelii de a se fi oprit din drumul virtuților, căci de fapt oprirea pe drumul virtuților i-ar fi putut aduce lui Moise moartea. Privind adică mai atent la această istorie, veți afla limpede că nu la începutul, nici la mijlocul, nici la sfârșitul drumului, ci "la un popas" l-a întâmpinat îngerul și l-a amenințat cu moartea pentru greșeala săvârșită în cuget din nebgărire de seamă. Deci dacă nu s-ar fi oprit din drum și n-ar fi întrerupt călătoria, n-ar fi fost muștrat, primind prin înger amenințarea pentru netratarea împrejur a copilului. Să rugăm și noi pe Dumnezeu, dacă suntem pe calea poruncilor, ca la orice călcare să nu înceteze a ne trimite, ca pe un înger, rațiunea care să ne amenințe încontinuu cu moartea din pricina greșelii, ca, trezindu-ne la simțire, să învârm și să ținem prin înțelepciunea înnscut că pe o netratată împrejur, necurățirea patimilor care s-a lipit de noi pe drumul vieții, din negrij .¹²¹

¹²¹ În general după Sf. Maxim viața în virtute este concepută dinamic. Virtutea pretinde o mișcare care continuă a fi în sus. Dimpotrivă, păcatul este oprire și apoi rostogolire în jos. Virtutea cere un efort continuu, chiar dacă am vrea numai să o menținem la același grad. Dar nimeni nu se poate menține la același grad de virtute, ci sau sporește în ea, sau cade. Simpla încetare din înaintare, înseamnă, ca și slăbirea efortului propriu vieții virtuțoase, cădere.

Un al doilea lucru ce trebuie remarcat este că viața virtuțoasă pe de o parte este singura viață conform cu firea, "cum trebuie", pe de altă parte ea nu este posibilă fără ajutorul îngerilor. Deci o separă netratată între

Întrebarea 18

Dac "f c torii legii se vor îndrepta",¹²² dup Apostol cum spune iar i: "câ i v îndrepta i din lege, a i c zut din har?"¹²³

R spuns

Nu simplu f c torii legii se vor îndrepta, ci aceia care împlinesc legea duhovniceasc , în eleas duhovnice te, a adar aceia care împlinesc legea duhovniceasc , dup omul dinl untru, în duh. Numai ace tia se vor îndrepta, pentru c numai ace tia nu cad din har, întrucât cuvântul str bate pân în adâncul sufletului lor, datorit faptului c e curat. Cei ce slujesc îns legii trupe te, dup partea din afar a ei, cad cu siguran din harul dumnezeiesc, pentru c nu cunosc des vâr irea legii duhovnice ti, care cur mintea prin har de toat întin ciunea, precum nu cunosc nici inta (sfâr itul) legii, care este Hristos.

Întrebarea 19

Ce înseamn : "Câ i au gre it f r s aib legea, f r lege vor i pieri; iar câ i au p c tuit cu legea în fa , dup lege se vor judeca"?¹²⁴ i cum zice iar i tot acela: "Când va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor dup Evanghelia mea, prin Iisus Hristos"?¹²⁵ Dac , se vor judeca

natur i har nu e deloc posibil .

¹²² Rom. 2, 13.

¹²³ Gal. 5, 14.

¹²⁴ Rom. 2, 12.

¹²⁵ Rom. 2, 16.

Sfântul Maxim Marturisitorul

după lege, cum se vor judeca prin Iisus Hristos?

Răspuns

Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, ca Ziditor al tuturor, a făcut și legea naturală. Iar ca Providențiator și Dător al legii, a dat desigur atât legea scrisă în litere, cât și legea duhului, adică a harului. "Căci sfântul legii", adică al legii scrise, în eleas duhovnicești, "este Hristos".¹²⁶ Dacă deci în Hristos, ca ziditor, ca Providențiator și Dător de lege și ca Răscumpărător, se adună și legea naturală și cea scrisă și cea a harului, se adevărește cuvântul dumnezeiescului Apostol că Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor după Evanghelia Lui, adică după ceea ce li se binevestește. Dar aceasta nu înseamnă altceva decât că le va judeca prin Iisus Hristos, Cuvântul Său cel unul născut după ființă, întrucât prin El se află slăvit în toată viața pe unii întru merit, pe alții întru laudă după merit; iar celor ce au viețuit după fire, după lege și după har, le dăruiește prin Cuvântul cel născut și unul născut, care există după ființă împreună cu El, cete de care sunt vrednici. Căci Cuvântul dumnezeiesc este Făcătorul a toată firea, la toată legea, treapta și rânduiala, și Judecătorul celor ce viețuiesc după fire, după lege, după treapta lor și după rânduială. Pentru că fără Cuvântul care o promulguie, nu este lege. Fie deci că se judecat cineva după lege, prin Hristos va fi judecat; fie fără lege, iar ei va fi judecat prin El. Căci Cuvântul ca Ziditor este începutul, mijlocul și sfântul tuturor celor ce sunt, se cugetă și se numesc.¹²⁷

¹²⁶ Rom. 10, 4.

¹²⁷ Dumnezeu Cuvântul este ca începutul Făcătorul tuturor, ca mijloc, rânduiala după care și puterea prin care se mișcă și se dezvoltă toate,

Întrebarea 20

Ce înseamnă smochinul din Evanghelie, care e blestemat și se usuce fără nici un motiv întemeiat la aparență?¹²⁸ și ce înseamnă acela neînfrânat foame, care cere înainte de vreme roadă. Ce rost are, în sfârșit, blestemul unui lucru fără simțire?

Răspuns

Dumnezeu Cuvântul, care toate le chivernise te cu în elepciune în vederea mântuirii oamenilor, a povăluit mai înainte firea prin lege, întrucât aceasta încuviina o slujire mai trupească a lui Dumnezeu. Cum nu putea firea să primească atunci Adevărul gol, fără să acopere mințile tipurilor, din pricina neștiinței și a înstrăinării ce s-a născut în ea față de originalul lucrurilor dumnezeiești. Pe urmă a venit la noi în chip descoperit El însuși făcându-se om prin înmăbracărea trupului străbătut de suflet mintal și rațional, și a strămutat firea la slujirea imaterială prin cunoștința în duh. Ar gândindu-se deci Adevărul în viață, Dumnezeu Cuvântul n-a mai voit să aibă stăpânire umbră, al cărei chip era smochinul. De aceea zice: "Venind iarși din Betania la Ierusalim", adică după ce-î dăruie lumii prezența ascunsă în chipul și umbra legii, a venit încă o dată la firea omească prin trup. Așa trebuie înțeles cuvântul: "venind

și ca sfârșit, înta spre care tind și la care ajung toate prin împlinirea a toată legea și rânduiala. Din El, în El și spre El sunt toate. Cuvântul cel slăvit în toată Raiunea cea mare (Logos) grăiește tuturor prin raunea lor, chiar și celor ce se află în starea naturală.

¹²⁸ Mt. 21, 19; Mc. 11,20.

iar ei, a văzut un smochin în cale, neavând decât frunze". Adică a văzut slujirea trupească a legii, cea în umbră și chipuri, susinută de o predanie nestătoare și vremelnică, a ezat să zică "în cale", constând numai din chipuri și rânduiri trecătoare. Și văzând-o pe aceasta Cuvântul, împodobit pompos și strălucitor de învelirile din afară ale formelor trupei tale legii, ca un smochin de frunzele sale, și neaflând roadă dreaptă care să hrănească Cuvântul, a blestemat-o. Mai bine zis a rânduit să nu mai acopere adevărul, în buindu-l cu chipurile legii. Iar ceea ce-a urmat s-a arătat în fapt, uscându-se cu totul frumuseea legalistică - ei avea ființă numai în chipuri și prin aceasta stingându-se fala Iudeilor în legătură cu ea. Căci nu era lucru îndreptat, nici potrivit, ca, după ce s-a arătat pe fața Adevărului roadelor drepte, să mai fie atrăși în chip amăgitor de frunzele ce trec prin această viață ca pe un drum, încât să lase roadă cea bună a Cuvântului. De aceea zice: "Nu era vremea smochinelor", adică timpul în care a stat pânit peste firea omenească legea nu era vremea roadelor drepte, ci vremea în care se preînchipuiau roadele drepte. Era vremea care prevestea harul dumnezeiesc și negritatea ce avea să vină în viitor ca să-i mântuiască pe toți, har la care neajungând poporul cel vechi s-a pierdut prin necredință. Căci "Israel zice dumnezeiescul Apostol, urmărind legea dreaptă, adică pe cea în umbră și chipuri, n-a ajuns la legea de îndreptare, adică la cea desvârșită în duh după Hristos".¹²⁹ Sau altfel: deoarece mulțimea preoților și cărturarilor, a legiuitorilor și a fariseilor, care prin pizna de slavă de artă prin pizna pentru văzul lumii a unor moravuri plătite, zice-se, în duh de evlavie, dând

¹²⁹ Rom. 9, 37.

aparena cîmpline te dreptatea, hr nea trufia p reri de sine, Cuvântul declar această p rere de sine a celor pomeni i smochin neroditor, împodobit numai cu frunze. i această p rere de sine, Doritorul mântuirii tuturor oamenilor, care fl mânze te dup îndumnezeirea lor, o usuc blestemând-o întrucât, este neroditoare. Iar aceasta o face pentru ca oamenii, în loc s dea aparena c sunt drep i, s caute mai bine s fie drep i cu adev rat, dezbr când c ma a moralit ii f arnice i îmbr când f r pref c torie pe cea virtuoas cum, vrea Cuvântul dumnezeiesc, ca în felul acesta s petreac viata în evlavie, ar tînd mai bine lui Dumnezeu dragostea sufletului lor, decât oamenilor f arnica înf i are din afar a purt rii morale.

Iar dac suntem i vreunii dintre cre tini astfel, pref cându-ne evlavio i în purt rile noastre, f r ca s fim drep i cu adev rat, s a tept m Cuvântul ca pe un iubitor de oameni, ca aceasta, fl mînzind dup mîntuirea noastr , s ne usuce p rerea de sine a sufletului, care e s mîna p catului, ca s nu mai duc drept road dorina de a pl cea oamenilor. Aceasta este tâlcuirea locului dup pu ina mea putere. Tâlcuirea dat arat pe Domnul fl mînzind spre binele nostru, blestemând smochinul cu folos i uscându-l la vreme, ca pe unul ce împiedic Adev rul, fie c se în elege prin el predania veche a legii formelor materiale, fie p rerea de sine a fariseilor care se mîndreau cu p zirea moravurilor.

Întrebarea 21

Ce înseamn : *"Dezbr când C peteniile i St pâniile..." i celelalte?*¹³⁰ *i cum era îmbr cat cu ele,*

130 Col. 2, 15.

Sfântul Maxim Marturisorul

odată ce a fost făcut de păcat?

Răspuns

Cuvântul dumnezeiesc, cel ce în tot chipul asemenea nouă afară de păcat, a îmbrăcat fără schimbare firea noastră prin această S-a făcut om deplin, L-a arătat în Sine pe primul Adam prin trăsăturile făcerii noastre ale noastre.¹³¹ Omul primind existența de la Dumnezeu și începând să existe chiar prin actul făcerii, era liber de stricătura noastră păcat, căci acestea n-au fost create deodată cu el. Când însă a păcătuit călcând porunca, a primit osândă noastră, care se susține prin păcat, păcatul avându-i sursa în trăsătura pătimitoare¹³² ivită din pricina lui, ca într-o lege a

¹³¹ . Făcerea () arată proveniența directă de la Dumnezeu printr-un act de creare. Nașterea arată proveniența prin împreunarea dintre bărbat și femeie. Iisus a luat unele din trăsăturile noastre, dar nu pe toate, în special nu pe cele păcătoase. De aceea nu le-a pierdut nici pe toate cele ale făcerii. Astfel în El s-au arătat din nou într-o persoană vie atât unele din trăsăturile lui Adam dinaintea de păcat, cât și unele din cele de după păcat. Din Adam cel dinaintea de păcat a luat lipsa de păcat în nestrăciunea primită prin creație; din Adam cel de după păcat "a luat trăsătura pătimitoare venită prin naștere, însă nu și patimile cele contra firii, care ar fi anulat nepăcătoșenia în nestrăciunea. După rerea Sf. Maxim, ca și a altor Părinți, oamenii nu erau destinați să se înmulțească prin "naștere", ci pe altă cale. "Făcerea" mai înseamnă aici și trăsăturile pe care le are, sau le-a avut firea oamenilor prin creație, iar "naștere" pe cele care le are din modul acesta de-a veni la existență. Acestea sunt trăsăturile de pe urma păcatului, care au în buie unele din trăsăturile originare. În loc de "trăsătură" se poate zice și "mod" (), cum este în grecește.

¹³² Trăsătura pătimitoare sunt afecțiunile () intrate, conform Răsp. 1, în firea după păcat. Ele nu sunt păcătoase, dar urează nașterea păcatului. De pildă pofta de mâncare este un efect nepăcătoșos. Dar

firii(1). În temeiul acestei legi nici un om nu este f r de p cat, fiind supus fiecare prin fire legii na terii, care s-a introdus dup facere, din pricina p catului.

Fiindc , a adar, din pricina neascult rii a intrat p catul, iar din pricina p catului a intrat în firea oamenilor tr s tura p timitoare (pasional) prin na tere i fiindc neîncetat cu această tr s tur p timitoare a na terii prin p cat se împrosp ta prima c lcare, nu era n dejde de slobozire, firea fiind înc tu at prin aprobarea voin ei ei într-o leg tur rea. C ci cu cât se silea firea s se conserve prin na tere, cu atât se strângea mai mult cu lan ul legii p catului, având în sine prima gre eal lucrând prin tr s tura p timitoare. Pentru c firea având chiar în tr s tura p timitoare sursa de cre tere a p catului, din pricina strâmtor rii naturale, purta, datorit p catului general cuprins în tr s tura p timitoare, prin patimile contra firii, lucr rile tuturor Puterilor i St pâniilor ascunse în patimile cele dup fire (afecte).

Prin aceste lucr ri toat puterea viclean contribuia, folosindu-se de tr s tura p timitoare a firii, la stric ciunea patimilor împotriva firii, împingând voin a spre ele prin patimile cele dup fire (afecte).

F cându-se, a adar, pentru iubirea Sa de oameni, Fiul cel unul n scut i Cuvântul lui Dumnezeu om deplin, spre a scoate firea oamenilor din această strâmtoare, din

extragerea sau devierea ei e p cat. Ele au devenit ca un fel de lege a firii, adic înso esc în mod necesar firea noastr în existen a ei p mântesc . Nu în îns de îns i ideea etern a firii i deci nu-i vor apar ine în existen a cereasc . De aici rezult caracterul natural al c s toriei în raport cu existen a p mântesc a firii i caracterul natural al fecioriei în raport cu existen a etern la care e chemat firea. C s toria e natural , dar se potrive te numai unei faze trec toare a firii.

Sfântul Maxim Marturisitorul

prima alcatuire a lui Adam, pe care a avut-o din facere, a luat necunoaștința și nestricăciunea, iar din nașterea introdusă după aceea în fire, din pricina păcatului, a luat numai trăsătură păcătoasă, înșelătoare de păcat. Puterile rele își aveau, cum am spus din pricina păcatului, lucrurile lor ascunse în trăsătură păcătoasă primită de la Adam, ca într-o lege necesară firii. Văzând ele în Mântuitorul trăsătură păcătoasă a firii celei din Adam, datorită trupului pe care-l avea, și închipuindu-și că Domnul a primit legea firii din necesitate ca orice om obișnuit și nu mișcat de hotărârea voii Sale, și-au aruncat și asupra Lui momeala () și îndrăznind că-L vor convinge și pe El ca prin patima cea după fire (prin afectul natural) să și nălucească patima cea împotriva firii și să săvârșească ceva pe placul lor. Domnul îngăduindu-le prima încercare () a ispitirilor () prin plăcere(2), le-a făcut să se prindă în propriile lor viclenii și prin aceasta le-a dezbrăcat, alungându-le din fire, întrucât a rămas inaccesibil și neatins de ele. Astfel a călășărit biruința, desigur nu pentru El, ci pentru noi, pentru care s-a făcut om, punând în folosul nostru tot călășul. Căci nu avea pentru sine lipsă de încercare. Cel ce era Dumnezeu și Stăpânul slobod prin fire de toată patima, și-a primit încercarea pentru că, atrăgând la Sine puterea cea rea prin primirea ispitelor noastre, să o biruiască prin momeala morții,¹³³ pe aceea care se aștepta să-l biruiască pe El ca pe Adam la început.

Astfel de la prima încercare a dezbrăcat Căpeteniile și Stăpânii care au întreprins să-l momească

¹³³ De unde înainte Satana era cel care momea pe om prin plăcere și prin făgăduința unei false vieți, dorind cu lăcomie moartea celor morți, acum Iisus îl momește cu pierrea că va putea fi răpus de moarte. Moartea lui Iisus s-a făcut momeală Satanei.

(s -l atace), alungându-le departe de fire i t m duind latura de pl cere a tr s turii p timitoare. Prin aceasta a desfin at în El însu i zapisul lui Adam, prin care se învoise de bun voie cu patimile pl cerii i prin care, avându- i voia povârnit spre pl cere, vestea chiar t când st pâניה vicleanului asupra lui, prin faptele ce le s vâr ea, neputându-se elibera din lan ul pl cerii, de frica mor ii.¹³⁴

De ce, a adar, prin biruin a asupra primei încerc ri (), prin pl cere, a z d rnicit planul Puterilor, C peteniilor i St pâniilor celor rele, Domnul le-a îng duit s - i pun în lucru i a doua momeal (al doilea atac =), adic s vin i cu încercarea ce le mai r m sese, cu ispita prin durere, în felul acesta, de ertându- i acelea deplin în El veninul stric cios al r ut ii lor, l-a ars ca printr-un foc, nimicindu-l cu totul din fire. A a a dezbr cat, în vremea mor ii pe cruce, C peteniile i St pâniile, întrucât a r mas neînfrânt de dureri. Mai bine zis s-a ar tat înfrico at înpotriva mor ii, a scos din fire latura de durere a tr s turii p timitoare, de care fugind omul cu voia, din pricina la it ii, ca unul ce era tiranizat pururea f r s vrea de frica mor ii, st ruia în robia pl cerii, numai i numai pentru a tr i.

Dup ce a dezbr cat a adar Domnul C peteniile i St pâniile la prima încercare a ispitelor în pustiu (μ), t m duind latura de pl cere a tr s turii p timitoare a întregii firi, le-a dezbr cat din nou în vremea mor ii, eliminând de asemenea latura de durere din tr s tura p timitoare a firii. Astfel a luat asupra Sa, ca un vinovat, isprava noastr , din iubirea de oameni, mai bine zis

¹³⁴ Zapisul acesta era un contract mereu confirmat de voia lui Adam, prin care, mânat de pofta pl cerii din tr s tura p timitoare, accepta robia Satanei. Iisus refuz s mai primeasc pl cerea oferit de Satana i deci abrog contractul cu acela.

Sfântul Maxim Marturisorul

ne-a scris în socoteala noastră, ca un bun, gloria isprăvilor Sale. Căci, asemenea nouă, luând fructul de pe care trăsura pătimitoare a firii, prin care obișnuie să lucreze ale sale toate puterile rău și stricătoarele, le-a dezbrăcat în timpul morții pe acelea, întrucât au venit și asupra Lui pentru iscodire. Și așa a biruit asupra lor și le-a întins pe cruce în vremea ierării sufletului, ca pe unele ce n-au aflat nimic propriu firii în trăsura pătimitoare a Lui (3), pe când ele se așteptau să dea de ceva omenesc, datorită trăsăturii pătimitoare pe care o avea prin firea din pricina trupului. Deci pe drept cuvânt a slobozit prin trupul Său cel sfânt luat din noi, ca printr-o începătură, toate firea oamenilor amestecată în ea prin trăsura pătimitoare, supunând prin ea însuși trăsura pătimitoare a firii. Puterea vicelană care se află tocmai în ea (adică în trăsura pătimitoare), împiedică asupra firii. Există desigur un înțeles și mai mistic și mai înalt al acestui cuvânt. Dar deoarece, precum îți, nu trebuie date în scris înțeleșurile mai ascunse ale dumnezeieștilor dogme, să ne mulțumim cu cele spuse până aici, care pot molcomi cugetarea iscoditoare. Iar dacă Dumnezeu îmi va ajuta să mă învrednicesc și de fașă voastră, vom înțeles și înțelesul cel apostolic cu toate grija.¹³⁵

135 "Răspunsul" acesta este o minunată pagină de hristologie și antropologie. Noiunea principală cu care operează în acest "Răspuns" Sf. Maxim este aceea de "trăsura pătimitoare" (), pe care a călătorit-o firea omenească în urma greșelii lui Adam. Trăsura aceasta pătimitoare, introdusă prin pe care, se deosebește de pasivitatea pe care o are în general firea omenească chiar prin creașione, care înseamnă în general însușirea care o face să suporte pasiv și înțelesul untrice sau influenșetrine în opoziție cu atitudinile voite, active, ale firii, în acest sens pasiv este firea chiar prin crearea sau prin definișia ei. Chiar și crearea este o pasivitate, înțelesul firea poate decide cum să se miște, dar de mișcare trebuie să se miște. Dar trăsura pătimitoare specială apărută după

p cat cuprinde trei elemente: capacitatea de suferin , patimile potrivite cu firea (afectele) i patimile contrare firii. În acest "R spus" e vorba numai de cele trei din urm . Noi în traducere folosind cuvântul patim () al Sf. Maxim, am ad ugat în parantez , când s-a sim it lipsa de o precizare special , la patima în sens de suferin , cuvântul p timire sau suferin , la patima dup fire cuvântul afect, iar la patima contra firii, n-am ad ugat nimic. Afectul natural este de pild foamea sau frica de moarte. Patima contra naturii e foamea devenit apetit pervers, sau frica de moarte transformat în dezn dejdea care duce la orice abdicare moral pentru sc para de moarte. Sf. Maxim nu în elege prin cuvântul numai patima rea în sensul obi nuit celorlal i sfin i din Filocalie, ca p cat devenit deprindere ce ne robe te, ci în ea, el pune pe lâng acest în eles i în elesul afectului dup fire. În tr s tur p timitoare () intrat în fire dup p cat se cuprind de asemenea aceste trei în elesuri. Dar patimile contrare firii sunt numai ca o virtualitate la început. Întîi ea înseamn numai patimile conforme cu firea i capacitatea de suferin , în mod necesar firea se manifest în asemenea afecte. Dar necesitatea manifestat în aceste afecte duce u or la exagerarea lor în patimi contrare firii. P catul se cuprinde în general în această tr s tur p timitoare i în ea î i are sursa de cre tere. De i p c toase sunt propriu zis numai patimile contrare firii, dar în omul obi nuit afectele naturale se dezvolt atât de repede, atât de automat i de sigur în afecte contra firii, încât se poate spune c în general toat tr s tura p timitoare este atins de p cat, sau înclin spre p cat. Sf. Maxim spune c "atunci când afectele naturale sunt satisf cute peste trebuin , sunt calea pe care vine diavolul în suflet", dar "când sunt satisf cute potrivit cu trebuin a sunt calea pe care acela e nevoit s se întoarc în ara lui" (R sp. c tre Talasie 49, scolia 15, P.G.90, 461). De aceea spune Sf. Maxim c "puterile r ului î i ascund lucr rile în sânul afectelor naturale, pentru c biciuindu-le pe acestea s le fac a se transforma din pricina necesit ilor firii în afecte contrare firii". O alt împ r ire a tr s turii p timitoare, prezentat apriat de Sf. Maxim, este aceea în afecte de pl cere i afecte de durere. Se în elege c sub raportul moral amândou aceste feluri pot fi conforme cu natura sau contra naturii. Iisus a luat i El tr s tura p timitoare a firii omene ti de dup c derea lui Adam, dar fiind f r de p cat, El nu avea din această

Sfântul Maxim Marturisorul

trăsură decât capacitatea de suferință și afectele naturale, de plăcere și durere. Cu alte cuvinte aceste afecte erau înfrâmate de voia Lui, încât niciodată nu se dezvoltau sau nu se transformau în afecte contrare firii. Puterile rele au crezut înșelătoare, punându-le în Iisus în mi care aceste afecte, le vor face să devină afecte contrare firii, afecte pe care toate, ducându-le pe Iisus la păcat.

Ele au încercat să facă odată lucrul acesta cu afectele de plăcere. Iisus avea plăcere pentru o bucată de pâine în stare de fi mânzire, dar Satana n-a putut împinge această plăcere până la cucerirea cu orice pre a bucatii de pâine. Deci a înfrânat mi carea Satanei pe acest plan, întrucât s-a dovedit mai slab decât puterea Lui. Sf. Maxim spune că Iisus prin aceasta a scos cu totul din fire latura de plăcere a trăsurii pe timitoare, adică afectele plăcerii. Afectul e ceea ce este pântece. Dar înfrângând ispita Satanei a făcut ceva mai mult decât să nu lase afectul să se transforme în afect contrar naturii. El a pus afectul în general sub voia sa. Dar un afect este pântece nu mai e un afect propriu-zis. Deci plăcerea în El nu mai e o putere silnică mai presus de voie, ci o mi care totdeauna de acord cu voia.

A doua oară a încercat Satana să împingă pe Iisus în păcat prin afectul durerii, cu ocazia răstignirii. Dar și de ast dată Iisus a înfrânt puterea celui rău și prin aceasta nu numai că a oprit frica naturală de durere să se dezvolte în frică contrară firii, ci în general a eliminat frica de durere prin fire, punând-o sub stăpânirea voii. Astfel a eliminat în general trăsură pe timitoare din fire; sau i-a scos colii, acul prin care Satana îi injecta otrava în firea omenească. Afectele de durere erau primejdioase întrucât voia în dorul de a scăpa de ele și în general de groaza morții se arunca în latura opusă, atrăsă de plăcere. Iar plăcerea era primejdioasă prin această atracție puternică ce-o exercita asupra voii, până la robie. Iisus a ridicat prin Sine în general firea omenească deasupra plăcerii și durerii, deasupra trăsurii pe timitoare. Iar acest efect din firea lui omenească se prelungește în general în firea tuturor oamenilor care intră în comunicare cu El. Să nu confundăm cu afectul durerii capacitatea de suferință, sau de simțire a durerii. Aceasta rămâne în firea omenească și după ce omul biruie afectele de plăcere și de durere. Dar prin suferință omul e mereu mai presus de afectul durerii, dacă afectul e ceva care este pântece, nu ceva care este pântece.

Scolii

1. Facere () nume te prima pl smuire a omului de c tre Dumnezeu, iar na tere () succesiunea unora din al ii, care a venit pe urm din pricina gre elii.

2. A binevoit s - i însu easc ispita () noastr , cea prin pl cere, spre a-l atrage pe ispitorul, întrucât era, i ca om, prin fire lipsit de patima din pl cere. C ci ca om era prin fire supus patimilor (afectelor, suferin ei) cu trupul, pentru putin a Lui de a muri, dar prin aplecarea voii nu era p tima , ca unul ce era f r de p cat.

3. A numit: propriu firii, alunecarea cu voia spre p cat dup gre eala lui Adam, din pricina sl biciunii, pe care Domnul nu o avea în chip firesc nici dup trup, fiind i cu trupul dup fiin nep c tos.

Întrebarea 22

Dac Dumnezeu va ar ta bog ia lui în veacurile viitoare,¹³⁶ cum "a ajuns la noi sfâr itul veacurilor?"¹³⁷

R spuns

Cel ce a dat fiin întregii zidiri v zute i nev zute, numai cu puterea voin ei Lui, a avut înainte de to i vecii, deci înainte i de facerea lumii, un plan prea bun i negrit în leg tur cu ea. Iar aceasta a fost ca s se împreune El însu i, f r schimbare, cu firea oamenilor, prin unirea adev rat într-un ipostas i s uneasc cu Sine în chip neschimbat firea

¹³⁶ Efeseni 1, 17-18.

¹³⁷ I Corinteni 10, 11.

Sfântul Maxim Marturisitorul

omeneasc (1).¹³⁸ Aceasta pentru ca El s devin om, precum numai El a tiut, iar pe om s -l fac Dumnezeu prin unire cu Sine. În acest scop a împ rit veacurile cu în elepciune, rânduindu-le pe unele pentru lucrarea prin care s-a f cut pe Sine om, iar pe altele pentru lucrarea prin care face pe om Dumnezeu (2). Sfâr itul veacurilor mai dinainte hot râte pentru lucrarea prin care s-a f cut pe Sine om, a ajuns la noi, sfatul lui Dumnezeu cu privire la întrupare aflându- i împlinirea prin înf ptuirea lui. La aceasta gândindu-se dumnezeiescul Apostol i v zând c sfatul cu privire la veacurile hot râte de Dumnezeu ca s se fac om, s-a împlinit îns i întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, spune c "la noi a ajuns sfâr itul veacurilor". A adar nu e vorba pur i simplu de toate veacurile gândite de noi, ci de cele rânduite pentru înf ptuirea tainei întrup rii, care au ajuns la cap tul lor prin hot rrea lui Dumnezeu.

Odat ce veacurile rânduite de mai înainte pentru lucrarea prin care Dumnezeu avea s se fac om, au luat sfâr it la noi, Dumnezeu împlinind cu adev rat întruparea sa des vâr it , trebuie s a tept m de aici înainte celelalte veacuri ce vor veni, care sunt rânduite pentru lucrarea îndumnezeirii tainice i negr ite a oamenilor. În cursul lor ne va ar ta Dumnezeu bucuria covâr itoare a bun t ii Lui, lucrând des vâr it în cei vrednici îndumnezeirea. C ci dac au ajuns la cap tul lucr rii tainice a înomenirii, f cându-se în tot chipul asemenea nou afar de p cat i coborându-se pân la cele de mai jos p ri ale p mântului, unde-l pr bu ise pe om tirania p catului, desigur c va ajunge i la

138 = s se amestece. Sf. P rin i folosesc termenul de amestec, dar nu pe cel de contopire între firea omeneasc i cea dumnezeiasc . Amestecul e unirea strâns care p streaz identitatea fiec reia, contopirea le schimb .

capitul lucrării tainice de îndumnezeire a omului, fiind când pe om în tot chipul asemenea Lui, afară de identificarea în ființă cu El, ridicându-l mai presus de toate cerurile, unde mărimea firească a harului îl cheamă, din pricina nesfârșitei bunătăți, pe omul care zace jos (3). Acest lucru a vrut să ni-l facă cunoscut în chip tainic marele Apostol, când a spus că "în veacurile ce vor veni se va arăta în noi bogăția covârșitoare a bunătății lui Dumnezeu".

Să împărțim deci și noi cu gândul veacurile și să rânduim pe unele pentru taina întrupării, iar pe altele pentru harul îndumnezeirii omului. Fiind când așază, vom afla că cele dintâi au ajuns la sfârșitul lor, iar celelalte încă n-au ajuns. Scurt vorbind unele dintre veacuri sunt pentru coborârea lui Dumnezeu la oameni, iar altele pentru urcarea oamenilor la Dumnezeu. În elegând astfel lucrurile, nu vom învinovăți de neclaritate Sf. Scripturii, socotindu-l pe dumnezeiescul Apostol să sufere de contradicție în una și aceeași chestiune.

Sau și mai bine: dacă Domnul nostru Iisus Hristos este începutul, mijlocul și sfârșitul tuturor veacurilor trecute, prezente și viitoare, pe drept cuvânt putem zice că a ajuns la noi, în virtualitatea credinței, sfârșitul veacurilor destinate îndumnezeirii celor vrednici, care actual se va face arătare¹³⁹ după har în viitor (4).

Sau iarăși: dat fiind că alta este rațiunea activității

¹³⁹ Sfârșitul veacurilor destinate îndumnezeirii a ajuns la capăt ca virtualitate în credință (μυσθία), dacă în credință se cuprinde virtualitatea stării de ultimă desvârșire la care vom ajunge prin puterea lui Hristos, care este în ea, deocamdată că început, având să se dezvolte și să ne ducă la starea de mijloc și la cea desvârșită. Căci în început se cuprinde virtual și sfârșitul, îndumnezeirea noastră, sau identificarea cu Hristos după har, ascunsă ca putere în credință, se va arăta ca realitate văzută (φανερώνεται) și actualizată în viitor.

Sfântul Maxim Marturisitorul

înalta rațiunea pasivă (pasivitate), dumnezeiescul Apostol deosebind veacurile trecute de cele viitoare, a deosebit prin aceste cuvinte în chip tainic și în elept rațiunea activă de cea a pasivității. Astfel veacurile viitoare în trup, în care trăim acum (cum Scriptura cunoaște veacuri temporale,¹⁴⁰ după cuvântul: „și a ostenit în veac și va trăi până la sfârșit”,¹⁴¹ sunt veacurile stări active, iar cele viitoare, care urmează după cele de aici, sunt veacurile duhului, ale prefacerii în stare pasivă (5). Aadar aici găsim-ne în stare de activitate, vom ajunge odată la sfârșitul veacurilor, luând sfârșitul puterii și lucrarea noastră prin care activăm, iar în veacurile ce vor veni, pasivând prefacerea îndumnezeirii prin har, nu vom fi în activitate, ci în pasivitate, și de aceea nu vom ajunge niciodată la sfârșitul îndumnezeirii noastre. (6). Cum „pasivitatea” de atunci va fi mai presus de fire și nu va fi nici o rațiune care să hotărâască îndumnezeirea la nesfârșitul celor ce o pasivesc. Aadar lucrăm cât vreme avem în activitate puterea lucrătoare a virtuților, care este rațională prin fire, și puterea cugetătoare, capabilă, fără restrângere, de toate cunoștințele, fiind în stare să străbată întreg universul celor ce sunt și se cunosc și să facă proprii retroactiv toate veacurile care au fost. Și vom pasivăni după ce vom fi trecut cu totul dincolo de rațiunile celor create din nimic și vom fi ajuns în chip neînțeles la Cauza lucrurilor. Atunci vom lăsa să se odihnească, deodată cu cele mângăinate prin fire, și puterile noastre, dobândind aceea

¹⁴⁰ Sunt și veacuri temporale, dar sunt și veacuri mai presus de timp, în care nu mai lucrăm, ci pasivăm îndumnezeirea la nesfârșit, în acest sens se spune: acum și pururea și în vecii vecilor. Dar Dumnezeu este mai presus și de veacurile netemporale. Veacurile netemporale sunt proprii fapturilor ce se îndumnezeiesc, sunt cicluri ale îndumnezeirii nesfârșite.

¹⁴¹ Ps. 49, 9.

ce nu poate dobândi nicidecum puterea cea după fire, deoarece firea nu are puterea de a cuprinde ceea ce este mai presus de fire. Căci nimic din ceea ce este făcut nu este prin fire factor de îndumnezeire, odată ce nici nu poate cuprinde pe Dumnezeu.¹⁴² Pentru că numai harului dumnezeiesc îi este propriu să hrănesc ființelor create îndumnezeirea pe măsura lor și numai el străluminează firea cu lumina cea mai presus de fire și o ridică deasupra hotarelor ei prin covârșirea slavei (7).

A adar pe drept cuvânt a ajuns la noi sfârșitul veacurilor, măcar că n-am primit încă, prin harul lui Hristos, darul bunurilor de peste fire. Căci ele au ca chipuri și trăsături prevestitoare diferitele moduri ale virtuților celor ce pot fi cunoscute prin fire.¹⁴³ Prin acestea Dumnezeu se face neîncetat om în cei vrednici (8). Fericit este deci cel ce L-a prefăcut în sine prin înțelepciune pe Dumnezeu om. Căci după ce a împlinit înfrățirea acestei taine, pentru tine prefăcerea sa în Dumnezeu prin har, iar acest lucru nu va înceta de a se săvârși în pururea.¹⁴⁴ Pentru că Cel ce lucrează

¹⁴² Rațiunea este o putere practică prin care judecăm ce este bine de făcut și ce nu. Cugetarea (funcția mintii) cunoaște rațiunile diferite ale lucrurilor create. Dar după ce am terminat cu cunoașterea acestora, pe Dumnezeu nu-L mai putem cunoaște prin vreoaică putere naturală noastră, căci Cel infinit nu poate fi cuprins de puterile noastre intelectuale finite. Atunci ne va dăruia Dumnezeu o putere infinit dumnezeiască ca organ prin care să cuprindem pe Cel infinit. Dumnezeu însuși se va cunoaște prin noi pe Sine. Vom percepe cunoașterea Lui, nu va fi produsul nostru. Acea putere ne va învârti în îndumnezeire.

¹⁴³ Se cunosc prin fire nu în sensul că se cunosc exclusiv prin puterile naturale, ci în sensul că încă sunt active puterile naturale ale fapturii, pe când în starea de îndumnezeire, nu va mai lucra decât harul.

¹⁴⁴ În modurile virtuților și în cunoașterea rațiunilor divine din natură, când este activă puterea naturală a fapturii, Dumnezeu este Cel ce susține

Sfântul Maxim Marturisitorul

aceasta în cei vrednici, fiind nehotărnicit după ființă, are și puterea care lucrează aceasta nehotărnicit, ba întrece chiar orice nehotărnicie.¹⁴⁵ Ea nu se isprăvește nicicând deodată cu cele fapte de ea, cum nici se întâmplă nouă. Mai degrabă merge împreună cu ei pe cei ce și-au primit existența de la ea, întrucât nu pot să existe fără ea. De aceea și-a spus și bogăția bunății, deoarece nu încetează niciodată afecțiunea atotluminată bunății dumnezeiești față de noi, prin care lucrează prefacerea noastră în vederea îndumnezeirii. (9)

Scolii

1. Unirea Cuvântului cu trupul într-un ipostas a descoperit înțelegerea sfatului dumnezeiesc. Căci neamestecând ființa prin unirea cu trupul, dar înfrățind un singur ipostas și după întruparea Cuvântului, a arătat că înțelegerea acelui sfat a fost că trupul s-a rămas, după ființa trup, dar s-a devenit după ipostas, dumnezeiesc.

2. Dintre veacuri, zice, unele au dezvoltat lucrarea întrupării. Sfârșitul acestora a ajuns la noi. Altele

această putere a creaturii în activitate. Deci Dumnezeu lucrează oarecum ca om, după modul fapturii. După ce s-a terminat acest fel de lucrare, atingându-se treapta culminantă a ei, se prefăce lucrarea creată a fapturii în lucrare necreată dumnezeiască. Dacă înainte s-a făcut Dumnezeu subiect de lucrare creată în om, (sau om), acum devine omul subiect de lucrare dumnezeiască (sau Dumnezeu), înainte era acoperit Dumnezeu de către om, acum este acoperit omul de către Dumnezeu. Iar creșterea lucrării dumnezeiești în om, sau îndumnezeirea omului, va dura la nesfârșit.

¹⁴⁵ Lucrarea dumnezeiască, prin care va lucra omul, nu are hotăr. Omul va spori mereu în ea, fără să ajungă niciodată exact ca Dumnezeu, ca să o aibă toată, întrucât nu se poate identifica cu Dumnezeu după ființă, ca să fie izvorul ei.

fac ar tat lucrarea de îndumnezeire. Bog ia slavei acestora înc nu ni s-a descoperit.

3. Întruparea lui Dumnezeu, zice, ne este chezie sigur a n dejdii de îndumnezeire a firii oamenilor. Atât de deplin îl va face pe om Dumnezeu, cât de deplin s-a f cut Dumnezeu om. C ci e v dit c Cel ce s-a f cut om f r de p cat, va îndumnezei firea f r preschimbarea ei în Dumnezeu; i atât îl va ridica pe om din pricina Sa, cât s-a coborât El din pricina omului.

4. Alt în eles, prin care arat c în Hristos se cuprind în chip concentrat i neseplat începutul, mijlocul i sfâr itul veacurilor. El ajuns la noi prin întrupare, ca un sfâr it, având prin fiin plenitudinea bun t ii dumnezeie ti, de care ne-a f cut în Sine însu i p rta i dup har, a ezând în noi n dejdea ca înt rire a credin ei.

5. Alt în eles. Ra iunea activit ii este puterea natural spre împlinirea virtu ilor, iar ra iunea p timirii este harul celor mai presus de fire sau n vala celor contrare firii. Precum nu avem putere natural pentru ceea ce e mai presus de noi, la fel nu avem prin fire putere peste ceea ce nu este. P timim a adar îndumnezeirea prin har ca una ce e mai presus de fire, dar nu o facem. C ci nu avem prin fire o putere capabil s realizeze îndumnezeirea. i p timim iar i p catul ca un accident contrar firii, acceptat îns cu voia noastr .¹⁴⁶ C ci nu avem putere natural spre aducerea în existen a r ului. Deci cât vreme ne afl m în via a de aici, lucr m, la împlinirea virtu ilor, având spre lucrarea

¹⁴⁶ P catul devenit patim ne duce f r voie. Nebunia, ultimul grad al p catului, al alter rii firii, nu mai las nici o urm de ini iativ voluntar în om, ci omul e într-o complet pasivitate. De aceea în iad omul nu mai poate face nimic pentru mântuirea Sa. Omul în această stare nu se mai poate nici poc i.

Sfântul Maxim Marturisitorul

aceasta putere prin fire. Iar în viitor vom p timi îndumnezeirea, primind în dar harul spre p timirea ei.

6. Dup această via , zice, vom înceta de a mai lucra virtu ile, dar nu vom înceta s p timim îndumnezeirea dup har, ca o r splat pentru ele. C ci p timirea care mai presus de fire e f r hotar, de aceea e i plin de for efectiv ; cea contra firii e îns f r consisten , de aceea e slab ca for .

7. Cârmuind mânia i pofta, ra iunea lucreaz virtu ile. Iar mintea luînd seama la ra iunile lucrurilor dobânde te cuno tin a cea f r gre eal a lor. Când deci ra iunea, dup alungarea celor contrare, afl ceea ce este vrednic de iubit prin fire, iar mintea, dup trecerea peste cele ce pot fi cunoscute, sesizeaz Cauza lucrurilor, cea mai presus de tiin i cuno tin , atunci se ive te p timirea îndumnezeirii prin har. Aceast p timire desface ra iunea de la îndeletnicirea cu discern mântul natural, deoarece acolo nu mai este nimic de discriminat i opre te mintea de la cugetarea cea dup fire, deoarece acolo nu mai este nimic de cunoscut. El face pe cel învrednicit de participarea dumnezeiasc Dumnezeu, prin identitatea pe care o dobânde te prin odihn ().¹⁴⁷

8. Felurile virtu ii i ra iunile lucrurilor sunt, zice, chipurile bunurilor dumnezeie ti. Diferitele feluri de virtu i sunt ca un fel de trup al lui Dumnezeu, iar ra iunile cuno tin ei în duh ca un fel de suflet. Prin acestea

¹⁴⁷ Participând la Dumnezeu, mintea nu mai trece de la un lucru la altul nici dorin a. Acel om r mâne pentru veci într-o neschimbare total . Dar nu e o schimbare moart , ci o tr ire (o p timire intens a lui Dumnezeu în sine. El e Dumnezeu nu numai pentru c are în sine lucr rile dumnezeie ti, ci pentru c e neschimbabil ca Dumnezeu.

îndumnezeie te El pe cei vrednici, dându-le pecetea consistent a virtu ii i h r zindu-le substan a statornic a cunoa terii adev rate.

9. Bog ia bun t ii a tâlcuit-o ca afec iunea bun t ii lui Dumnezeu fa de noi.

Întrebarea 23

Dac David a împ r it numai peste Israil cel dup trup, iar Israil cel dup trup a respins împ r ia lui Hristos, din care pricin acesta a i trecut la neamuri?¹⁴⁸ cum mai este adev rat cuvântul Arhanghelului: " i îi va da Dumnezeu tronul p rintelui s u David i va împ ra i peste casa lui Iacob în veci"?¹⁴⁹

R spuns

Aceast nedumerire î i are o dezlegare limpede i v dit . C ci dac "nu to i cei din Israel sunt i Israeli i i nu to i sunt fiii lui Avraam, pentru faptul c sunt s mân a lui Avraam, ci Dumnezeu îi va socoti ca s mân pe fiii f g duin ei",¹⁵⁰ dac , pe de alt parte, chiar de-ar fi "num rul fiilor lui Israel ca stelele cerului i ca nisipul m rii, numai r m i a se va mântui",¹⁵¹ e clar c prin Israel se în elege poporul credincios, care vede pe Dumnezeu prin faptele drept ii i prin cuno tin a cea adev rat din credin , fie c dup cum e din s mân a lui Israel, fie c e din s mân a neamurilor. Pentru c cel ce poart în el clar i

¹⁴⁸ F.A. 13, 46.

¹⁴⁹ Lc. I, 32-33.

¹⁵⁰ Rom. 9, 6-8.

¹⁵¹ Rom. 9, 27.

ne tirbit pecetea credin ei lui Avraam, a lui Isaac și a lui Iacob, nu este străin de chemarea și de harul adevăratului Israel.

Dar și fericitul David însuși a împărat peste cei credincioși din Israel. Din această pricină, îndat ce i-a stins Israel lumina credin ei, s-a desfcut și de împăria lui David (1).¹⁵² Prin urmare este vorba de tronul duhovnicesc al lui David și de împăria spirituală a sufletelor raionale, de casa credincioasă a lui Iacob și de poporul sfânt și mare, despre care a fost gduit Dumnezeu în chip profetic că se va naște din Moise, luând locul lui Israel cel trupesc care amar te neconținut pe Dumnezeu, despre acel popor căruia Israel cel trupesc îi servește numai drept chip. Aceasta a arătat-o Dumnezeu zicând: "Lasă-mi voi nimici poporul acesta dintrodăți te voi face pe tine neam mai mare și mai temut decât acesta".¹⁵³ Deci nu este vorba de casa necredincioasă a lui Iacob, care supără neîncetat pe Dumnezeu, de neamul păcătos și de sâmbăviclean, de fiii nelegiuii, de căpeteniile Sodomei și de poporul Gomorei, de cei ce s-au întors cu întoarcere vicleană și au părsit pe Domnul, de cei ce au mâniat pe Sfântul lui Israel și pe Dumnezeu nu l-au cunoscut și nu l-au înțeles, de cei ce au fost răniți de rana fărdeleacă necredin ei, care nu poate fi vindecat de nici o metodă de trimăduire raională, care s-ilecuiască de necredin a sufletului. Nu este vorba de cei despre care zice: "Văi ie neam păcătos, sâmbăviclean, fii ai fărdelegii, ai părsit pe Domnul și ai mâniat pe Sfântul lui Israel. Cum vă mai puteți răni, sporindu-vă fărdelegea? Nu mai este loc unde să se pună vreo cataplasmă, nu mai ajut

¹⁵² III Regi 12, 28.

¹⁵³ Deut. 9, 14.

nici untdelemnul, nici legăturile".¹⁵⁴ Nu e vorba de cei ce chioapă de amândouă picioarele,¹⁵⁵ de cei ce s-au întors de la adevăr și au fost scoși din moartea dumnezeiască, asemenea lui Cain și Ismail, Esau și Rubim, Er și Onan, Manase, Eleaf și Amon, toți primii nescuși ai Patriarhilor și Proorocilor care au fost lepdași și respinși. De aceea zice: "Fiul Meu întâi nescut, Israel",¹⁵⁶ dar nu unul nescut (2). Căci se aștepta primirea spre înfiere a unui popor evlavios și cucernic, zidit pe placul lui Dumnezeu și adus la înfierea cea după har, prin lepdatarea poporului celui dintâi nescut și necredincios al lui Israel. Pentru că acesta s-a ridicat, din pizmă, împotriva lui Avel cel spiritual¹⁵⁷ pe care l-a ucis ca și Cain; și-a bătut joc de viața îndumnezeită a lui Isaac cel spiritual ca și Ismail;¹⁵⁸ s-a înfuriat asupra lui Iacob cel spiritual ca Esau;¹⁵⁹ a vărsat pe pământul răstăcirii și al patimilor sâmbăna credinței și a dreptății ei, asemenea lui Er și Onan și a respins Biserica lui Dumnezeu, ca aceea pe Tamara;¹⁶⁰ și-a făcut uitate virtuțile ca Manase¹⁶¹; s-a mâniat din pricina mândriei pe David cel spiritual, care a primit împărăția și de aceea l-a disprețuit ca Eliaf;¹⁶² și în sfârșit s-a făcut începătorul unei fărândești strine ca Amon (3).¹⁶³ Nu e vorba de acești fii înștrinași, care s-au abătut chiop tâng

¹⁵⁴ Is. 1, 4-6.

¹⁵⁵ III Regi 18, 21.

¹⁵⁶ Exod. 4, 22.

¹⁵⁷ Gen: 4, 8.

¹⁵⁸ Gen. 21, 9.

¹⁵⁹ Gen. 27, 41.

¹⁶⁰ Gen. 38, 7.

¹⁶¹ IV Regi 21, 1.

¹⁶² I Regi 17, 28; I Regi 16, 6, 7.

¹⁶³ II Regi 13, 10.

Sfântul Maxim Marturisitorul

de la cărțile lor,¹⁶⁴ care respiră numai furie și moarte,¹⁶⁵ de acești fii trupești care sunt cu adevărat numai trupuri și sunt cu totul străini de har, "al căror Dumnezeu e stomacul și al căror slavă e în rușinea lor",¹⁶⁶ al căror amintire de oameni necredincioși a pierit cu sunet.¹⁶⁷ Ci, precum am mai spus, e vorba de Israel cel credincios și duhovnicesc, de acel Israel care vede pe Dumnezeu prin credință din toate neamurile prin alegerea harului,¹⁶⁸ ca să-și alcătuiască un popor și un neam sfânt și o preoție împărătească.¹⁶⁹ Pe acesta a făgăduit Dumnezeu, vorbind prin înger către Fecioară, să-l dea Mântuitorului care se va naște și Dumnezeului tuturor, ca să împărătească peste el. Această făgăduință i-a primit adevăratele prin însuși felul cum s-au petrecut lucrurile. Căci Domnul a împlinit făgăduințele făcute părinților, binecuvântând și înfiind toate neamurile lui Avraam cel spiritual și fiind când pe Avraam părinte în duh al tuturor neamurilor prin credință, iar El așezându-Se pe tronul duhovnicesc al lui David și împărățind peste casa credincioasă a lui Iacob în veci, împărăția lui neavând sfârșit.

Scolii

1. Pe timpul lui Ieroboam s-a desfcut Israel de casa lui David, căzând de la credință în Dumnezeu.

2. În irarea primilor neșcolți lepdați de la începutul veacurilor, cărora li se aseamănă și poporul lui

¹⁶⁴ II Regi 13, 10.

¹⁶⁵ F.A. 9, 1.

¹⁶⁶ Fil. 3, 19.

¹⁶⁷ Ps. 10, 2.

¹⁶⁸ Rom 11, 5.

¹⁶⁹ I Petru 2, 9.

Israel. Putem admite c despre el s-a spus mai pe ocolite: "Fiul Meu cel întâi n scut, Israel", ar tându-se c în calitate de prim n scut va fi lep dat, ca s fie chemat prin credin poporul înfiat dup el, ales dintre to i p mântenii.

3. Fra ii pizmui i de cei dintâi n scu i închipuiesc pe Domnul i poporul cel nou prin credin .

Întrebarea 24

Ce înseamn cuvântul din "Fapte" despre Petru: "Trecând prima straj i a doua, a venit la poarta cea de fier?"¹⁷⁰

R spuns

Mintea cea credincioas i lucr toare¹⁷¹ fiind, asemenea Sf. Petru, prins de Irod, adic de legea de piele (c ci Irod se tâlcuie te: "cel de piele"), sau de cugetul trupesc, e închis în dosul a dou str ji si a unei por i de fier, adic e r zboit de lucrarea patimilor i de învoirea gândului cu ele. Pe acestea trecându-le mintea ca pe ni te str ji, sau carcere, ajutat de ra iunea filosofiei lucr toare (ca de un înger)¹⁷², ajunge la poarta cea de fier, care duce în cetate,

¹⁷⁰ F.A. 12, 10.

¹⁷¹ E prima treapt a urcu ului duhovnicesc, respectiv prima constataoare din dou p r i. C ci urcu ul începe de la credin a simpl , ajunge la lucrarea virtu ilor (), apoi la contemplarea ra iunilor din natur i în sfâr it la vederea lui Dumnezeu.

¹⁷² Ra iunea fiind în grece te de genul masculin (), poate fi socotit u or ca simbolizat prin înger. Pe de alt parte ra iunea oric rui lucru i a oric rei activit i, fiind socotit de Sf. Maxim ca o raz vestitoare a ra iunii (a Logosului) supreme, e potrivit asem narea ei cu un înger, care i el e vestitor al lui Dumnezeu.

Sfântul Maxim Marturisitorul

adică la împletitura strânsă și tare greu de biruit, dintre simțuri și lucrurile sensibile. Pe aceasta deschizându-și rațiunea contemplației naturale în duh, străduindu-se să plece fără teamă spre lumea înrudită a celor inteligibile, slobozit de furia lui Irod.¹⁷³

Scolie

Străduiești să deprinzi și să vădă rațiunea a catului. Căci însuși caracteristică a deprinderii este învoirea cu rațiunea. Sub robia acestora luptă cel rău ca să scape de sfinți. Iar poarta cea de fier este relația naturală a simțurilor cu cele sensibile, din care rațiunea cunoaște tinerețea activă scapă, ca un înger, pe cel cu adevărat credincios.

Întrebarea 25

Ce înseamnă : "Vreau să știți că Hristos este capul a tot trupul, iar capul femeii este trupul și capul lui Hristos Dumnezeu. Orice trup, care se roagă, sau

¹⁷³ Filosofia lucrătoare este străduirea de purificare, care este prima treaptă a urcușului duhovnicesc, presupunând pornirea de la credință. Cu ajutorul acesteia (sau a rațiunii = îngerului ei) mintea scapă din primele două închisori, din rațiunea cu fapta și din deprinderea cu rațiunea. Apoi ajunge în fața lumii, care de obicei nu-i mai este îndemnată la rațiune, totuși încă nu-i este străvezie, ci este un zid opac, o poartă de fier în fața lumii spirituale, omul neștiind să o vadă decât cu simțurile. Această poartă o deschide sau o face transparentă contemplația naturală în duh respectiv rațiunea = îngerul ei. Este de observat că Sf. Maxim nu numește prima treaptă în elepciune () lucrătoare, ci iubirea de înțelepciune (). Înțelepciunea se dobândește pe treapta cea mai înaltă. În fața strădaniei pentru virtuți omul încă nu posedă înțelepciunea (nu este înțelept), ci numai iubirea de înțelepciune (este numai filosof).

prooroce te având ceva pe cap, face de ruine capul său în orice femeie, care se roagă sau prooroce te cu capul dezvelit, face de ruine capul ei: caci e tot una ca și cum ar fi ras ?"¹⁷⁴ și ce înseamnă : "Pentru aceea femeia trebuie să aibă pe cap un semn de stăpânire din pricina îngerilor?"¹⁷⁵

Răspuns

Trebuie să se tie că spunând dumnezeiescul Apostol că "Hristos este capul a tot bisericii", a afirmat că Hristos este capul bisericii credincioșilor, care împlinesc poruncile dumnezeiești și contemplează dogmele evlaviei. Cu toată forma sa generală, cuvântul nu cuprinde și pe bisericiile necredincioase. Caci cum ar putea fi Hristos cap al celor ce nu cred? Prin urmare, după unul din înțeleșurile mai înalte ale acestui loc, spunem că biserica este mintea activă¹⁷⁶ care are drept cap rațiunea (cuvântul) credinței (1). Spre aceasta privind ca spre Hristos, mintea își întocmește propria viață, zidind-o cu harurile poruncilor prin fapte, în felul acesta nu necinstește capul său, adică credința (2), punând asupra lui vreun oarecare acoperământ pământesc din afară. Ceea ce înseamnă că nu pune mai presus de credință nimic din cele vremelnice și pieritoare. Femeia a acestei minți spunem că este însăși deprinderea fapturii, care e acoperită cu pământ bogat al multelor și feluritelor cugetări și chipuri de viață practică ; sau mai bine zis deprinderea aceasta are însăși mintea, în calitatea de cap al ei, acoperită cu podoaba deasupra a acestor cugetări și chipuri. Iar Hristos zicem că e credința

¹⁷⁴ I Cor. 11, 3.

¹⁷⁵ I Cor. 11, 10.

¹⁷⁶ Mintea (în grecește de genul masculin) în străduția pentru virtuți se conduce la început de credință, nu de evidență.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ipostasiat (3), al creșterii cap este în chip vădit Dumnezeu, spre care duce rațiunea credinței, arătând celui ce-și înalță cugetarea de la cele de jos pe Dumnezeu, în care se înalță după fire.¹⁷⁷

Și iarăși putem spune că biserica este mintea care cultivă contemplația naturală în duh, având drept cap Rațiunea (Logosul) creatoare a tuturor, ce se arată celui ce crede din ordinea frumoasă a celor văzute (4). Pe aceasta nu o necinstește mintea, întrucât nu o acoperă și nu o pune dedesubtul vreunui din lucrurile văzute și nu ridică, peste tot, ceva mai presus de ea. Femeia acestei minți este simțirea (lucrarea de percepție), care este tovară a ei de viață și prin care pătrunde în natura lucrurilor sensibile și adună rațiunile mai divine din ea (5). Mintea nu îngăduie acestei consoarte să se descopere în lucrarea ei de văzute și să se facă slujitoarea nesocotirii (iraționalității) și a păcatului, ca în felul acesta, respingând rațiunile mai divine ca pe niște acoperăminte, să primească drept cap, în locul minții patima nesocotirii.¹⁷⁸ Iar cap al lui Hristos, adică al Rațiunii (Logosului) creatoare, care se dezvoltă din lucruri, analog cu ele, prin contemplația lor naturală, străbătută de credință este Mintea cea negrăită, care o naște pe aceea după ființă (6). Spre Mintea aceea duce Rațiunea (Cuvântul) prin sine mintea ce urcă prin contemplația cucernică a lucrurilor,

177 Până aici prin biserica creșterii cap pe Hristos și prin femeia ce are de cap biserica, s-a indicat prima treaptă a urcușului duhovnicesc, cea activă.

178 Aici prin biserica descoperită și femeia acoperită se indică treapta a doua a urcușului duhovnicesc, contemplarea naturii. Această contemplație, deși se numește naturală după obiectul ei, se face în duh, deci în har. Este o lucrare a rațiunii ajutate de har. Numai o astfel de lucrare a rațiunii, cunoaște just natura.

împertindu-i treptat din vederile spirituale ale celor dumnezeiești, pe măsura cunoașterii celor văzute (7).

În ierarhia bisericii este mintea ajunsă în primul rând cunoașterii tainice a lui Dumnezeu (a teologiei mistice) (8), având drept cap neacoperit pe Hristos, adică Raiunea credinței în eleas în chip necunoscut, sau mai bine zis cunoscut în chip neînțeleasă (9), prin inițierile tainice, indemonstrabile. Mintea, ajunsă prin exercițiul la golul () îndumnezeitor, vrednic de laudă, care o depășește total și distinct atât pe ea cât și toate cele ce există, nu pune peste această Raiune nimic din cele ce sunt (10), nici simțire, nici rațiune, nici minte, nici înțelegere, nici cunoștință, nici ceva cunoscut, nici ceva cugetat, nici ceva gândit, nici ceva simțit, nici ceva ce simte. Femeia acestei minți este cugetarea curată de toată imaginația sensibilă (11), având drept cap mintea acoperită bogat cu iluminările () fără de început și mai presus de înțelegerea ale dogmelor negrite și necunoscute. Iar capul lui Hristos, adică al Raiunii negat tainic prin depășire, este Mintea ridicată în chip absolut și infinit peste toate și în tot chipul (12). Pe această Hristos, cel înțeleș spiritual ca Raiunea Minții prin fire, o face cunoscut celor vrednici. Pentru că zice: "Cel ce mă văzută pe Mine a văzută pe Tatăl".¹⁷⁹ și într-adevăr în înțelegerea Raiunii devine cunoștința Minții care ascunde-o pe aceea, întrucât Raiunea arată Mintea subsistând în Sine după ființă. Spre această Minte ridică Raiunea mintea ce se dorește după identificarea cu Dumnezeu prin har (13), după ce aceasta și-a eliberat înțelegerea de mulțimea lucrurilor deosebite calitativ și cantitativ și s-a adunat într-o unitate deiformă,

¹⁷⁹ In. 14, 9.

Sfântul Maxim Marturisorul

prin identitatea și simplitatea mică și neîncetată și cunosc toare în jurul lui Dumnezeu.¹⁸⁰

Deci toată mintea activă (lucrătoare, practică), "rugându-se și proorocind", cu alte cuvinte, căutând să afle rațiunile virtuților (căci așa trebuie în ele cuvântul "rugându-se"), sau descoperind chipurile lor prin fapte (căci așa trebuie în ele cuvântul "proorocind"), trebuie să privească numai la rațiunea goală a credinței, neabătându-se în cugetarea, gândul sau lucrarea la nimic altceva și deci neacoperindu-și capul, sau punând altceva peste el. Și orice femeie, adică orice deprindere a minții active, "rugându-se sau proorocind", adică mișcându-și în chip ascuns dispoziția ei internă, sau înfrângând virtutea în chipurile purtării din afară, dacă face aceasta fără discernământ rațional, necinstete capul ei. Căci ea cultivă atunci binele urmând unei poftă, odată ce este lipsită de rațiunea care o împodobește ca un acoperământ. De asemenea toată mintea, care se exercită în contemplația naturală, dacă se roagă sau proorocește având ceva pe cap, cu alte cuvinte căutând să cunoască rațiunile lucrurilor sau le împarte altora, cu vreo pornire spre altceva, fără un scop evlavios, necinstete capul său, ca una ce pune mai presus de cunoștința dreaptă și cucernică vreun lucru din cele trecătoare. Și orice femeie, adică orice percepție orientată în chipul natural spre lucrurile sensibile, dacă nu are rațiunile spirituale ale acelora ca acoperitoare, necinstete capul ei, ocupându-se cu contemplarea celor văturate din patimă, pentru afecțiunea

180 Aici se descrie a treia treaptă a urcușului. Rațiunea credinței de pe această treaptă nu mai este credința ca normă neevidentă din prima treaptă, ci este însuși Logosul cunoscut direct, dar mai presus de în alegere, după depășirea tuturor, și în acest sens socotit mai degrabă obiect al credinței. Aici se arată că apofatismul nu înseamnă o necunoaștere totală, ci paralel cu el are loc iluminări tainice.

natural fa de ele. i iar i, toat mintea ndr gostit de teologia mistic , dac se roag sau prooroce te având ceva pe cap, adic dac p trunde la vederile tainice în chip ne tiut, sau înva i ini iaz pe al ii în teologie, având vreo form a în elegerii în vreme ce cunoa te sau face cunoscut în chip mistic Cuvântul cel mai presus de în elegere, ru ineaz capul s u, punând pe Cel simplu i mai presus de orice în elegere, sub ceva din cele ce sunt sau se cunosc (14). Mintea trebuie s fie atunci golit de toat ideea i de toat cuno tin a, ca s vad f r ochi pe Dumnezeu Cuvântul cel adev rat, tiind limpede c în privin a lui Dumnezeu sunt mai adev rate nega iunile prin dep ire, care vestesc realitatea pozitiv divin prin negarea total a celor ce sunt (15). i orice femeie, adic orice cugetare a unei astfel de min i, rugându-se sau proorocind cu capul descoperit, adic emancipat de sub st pânirea min ii, care e adumbrit de multe vederi tainice, necinste te capul ei, lep dând cuno tin a dumnezeiasc i tainic ce acoper mintea ca pe un cap. Deci tot b rbatul, adic toat mintea activ , sau natural , sau teologic ¹⁸¹ când se roag sau prooroce te, adic prime te înv tura sau înva pe al ii, s aib descoperit capul s u, adic pe Hristos: cea activ , nepre uind nimic mai mult decât credin a i virtutea; cea natural , nepunând nici o alt ra iune mai presus de Ra iunea prim ; iar cea teologic , neconturând nicidecum în schemele i în elesurile câ tigate din lucruri, pe Cel mai presus de în elegere i de cuno tin . i toat femeia, adic toat deprinderea min ii active, sau percep ia celei naturale,

181 Mintea practic e mintea preocupat de virtu i, mintea natural e cea care contempl natura, iar mintea teologic e cea care contempl pe Dumnezeu. Ele sunt a ezate pe trei trepte. Nu poate dobândi cineva mintea teologic dac n-a trecut prin cea, practic i natural .

Sfântul Maxim Marturisitorul

sau cugetarea în eleapt a celei teologice, si acopere capul: deprinderea activ, având a ezat asupra ei discern mântul ra iunii cu care se deosebeasc cele ce trebuie si cele ce nu trebuie f cute; percep ia, puterea ra iunii, cu care se judece cu tiin cele v zute; iar cugetarea, cuno tin a cu totul indemonstrabil a celor mai presus de în elegere, C ci toat deprinderea, percep ia i cugetarea neacoperit în modul ar tat, nu se deosebe te de cea ras, adic de cea care n-are nici o ra iune a virtuii, sau a evlaviei, sau a cuno tin ei tainice i a iubirii dumnezeie ti.

Deci orice astfel de femeie trebuie sa aib, pe bun dreptate, totdeauna st pânirea ra iunii, sau supravegherea ra ional asupra capului. Aceasta în primul rând pentru îngerii, care v d mi c rile ar tate i near tate ale noastre i scriu tot gândul i toat fapta spre lauda sau spre osânda noastr în ziua înfrico at a d rii la iveal. Apoi pentru cuget rile con tiin ei, în elese i ele în mod figurat ca îngerii,¹⁸² care ne mustr pentru cele ce le-am s vâr it, sau ne ap r acum i în ziua judec ii. În sfâr it i pentru îngerii r i, care pândesc deprinderea, percep ia i cugetarea noastr ca îndat ce le v d dezvelite de discern mântul, de evlavia i de cuno tin a ra ional i mintal, s dea n val, f când se nasc cele potrivnice acestora: lipsa de discern mânt, de evlavie i ne tiin, prin care dracii cei r i lucreaz p catul, r t cirea i necredin a.

Iar cap al lui Hristos a fost numit Dumnezeu, care ca Minte este prin fire principiul Ra iunii.

Scolii

1. B rbat este i acela care se îndeletnice te cu

¹⁸² Cuget rile în grece te sunt de genul b rb tesc (μ) ca i îngerii

filosofia activ (lucr toare, practic).

2. A numit cap pe Hristos, ca ipostas al bunurilor viitoare. C ci credin a, dup dumnezeiescul Apostol, "este ipostasul celor viitoare i dovada lucrurilor nev zute"¹⁸³ prin ceea ce este ar tat El însu i. Pentru c "în El sunt ascunse toate comorile cuno tin ei i ale în elepciunii".¹⁸⁴

3. Credin a cea ipostasiat este credin a efectiv i lucr toare, prin care Cuvântul lui Dumnezeu se arat în cei activi întrupat în porunci.¹⁸⁵ Iar prin acestea Cuvântul îi duce pe cei activi spre Tat l, în care se afl El dup fire.

4. B rbat este i mintea ce se exercit cu evlavie în contempla ia naturii, având drept cap Ra iunea lui Dumnezeu, pe care o contemplantugetarea prin credin , ca pricin creatoare a celor v zute.

5. Dac cineva vrea s vad în chip just crea iunea (c ci omul are putere natural s vad bine i s deosebeasc binele de r u), va fi c l uzit spre pomul vie ii, care este Dumnezeu, F c torul a tot pomul, "în care sunt ascunse comorile cuno tin ei i ale în elepciunii". Iar dac , întrebun ând gre it puterea natural (abuzând de ea), va vrea s vad crea iunea în chip r u, se va dep rta de via i va mânca din pomul care ascunde în sine deosebirea binelui de r u, supunând sim irii i socotin ei nera ionale mintea i ra iunea. Deci unul ca acela va socoti pl cerea ca bine, pentru c ajut la conservarea trupului, iar durerea i ostenelele trupului ca r u, pentru c nu ajut la acea conservare; i va socoti f ptura drept Dumnezeu, procurându- i din ea prilejurile pl cerii trupe ti.

¹⁸³ Evrei 11,1.

¹⁸⁴ Coloseni 2, 3.

¹⁸⁵ Credin a care d for poruncilor sau virtu ilor este însu i Hristos, sau puterea ce eman din El, pe m sura acestei st ri a omului.

Sfântul Maxim Marturisitorul

6. Întrucât deodată cu Ra iunea, care este toarea tuturor, este cugetată în Mintea, la care se raportează Ra iunea ca la cauza Sa, a numit pe Tatăl cap al lui Hristos, în calitatea Lui de Minte, care naște prin fire Ra iunea.

7. Din ființa celor văzute și din mîncarea și din varietatea lor, cunoaștem Monada sfântă cea în trei ipostasuri.

8. Bărbatul este cel ce este inițiat în teologia mistică.

9. La cuvântul: în chip neîmplesit, trebuie să se adauge: prin depășire, căci este mai presus de înțelegere Cel ce este crezut, adică Dumnezeu.

10. Cel ce a primit în chip neîmplesit, prin negarea în sens de depășire a celor create, însuși vederea nemijlocită a Raiunii celei mai presus de orice raionare, are drept cap Ra iunea cea atotcunoscătoare, peste care și cu care și după care nu există altă raionare prin fire. Ea are ca născătoare prin fire unica Minte, spre care căluzind, ca spre capul Ei, mîntuirea se-L urmează, prin Duhul cel de-o ființă cu Ea, înălțându-se.

11. Femeia minții active zice că este deprinderea, ca născătoare a chipurilor virtuții; a celei naturale, simțirea (percepția prin simțuri) înnobilită prin raionările Duhului, ca născătoare a imaginilor nepătimate ale lucrurilor; iar a celei teologice, cugetare curată, capabilă să pătrundă în chip unitar lumina cea unică în trei străluciri.

12. Hristos zice că este Ra iunea cea mai presus de ființă și întrupată în chip supraființial, odată ce nici întruparea Lui nu a cuprins-o mîntuirea prin raionare naturală. Iar capul acesteia este Mintea cea necauzată prin fire, cugetată împreună cu Ra iunea, a cărei cauză este. Căci cel care a văzut prin credință Ra iunea, a văzut tainic deodată cu Ra iunea și Mintea care naște în chip netemporal Ra iunea, aflându-se în Ra iune după ființă.

Iar unii spun c prin Hristos se indic aici omenitatea lui Hristos, ca una ce e cap al totului, adic al întregii firi. i cap al acestei omenit i este dumnezeirea lui Hristos. Dând ace tia numele întregului p r ilor, aduc o tâlcuire just .

13. Identitatea min ii des vâr ite cu Dumnezeu dup har înseamn mi carea simpl i neîmp r it a min ii în jurul Celui ce este prin fire unul i acela i. Aceast mi care nu prime te în elesuri care se deosebesc dup cantitatea substan ei sau dup calitatea puterii ci numai o bucurie negr it , plin de o sim ire mai presus de în elegere.

14. Rug ciunea celui activ (practic) const , zice, în cererea virtu ilor, iar proorocia în comunicarea adev rat a ra iunilor din ele. Rug ciunea celui ce se îndeletnice te cu contemplarea naturii const , zice, în cererea cuno tin ei tiin ifice a lucrurilor, iar proorocia "în comunicarea acesteia altora, printr-o înv tur adev rat . În sfâr it, rug ciunea celui ce se îndeletnice te cu teologia, este, zice, t cerea tainic , în timpul c reia mintea se face, prin negarea lucrurilor în sens de dep ire, vrednic de unirea cea mai presus de în elegere i cuno tin ; iar proorocia acestuia este ini ierea tainic a altora în acestea. C ci rug ciunea înf ptuie te unirea celui ce se roag cu Dumnezeu, iar proorocia pentru Dumnezeu îndeamn pe cel ce prooroce te s comunice oamenilor bunurile date lui.¹⁸⁶

15. Când afirm m pe Dumnezeu din lucruri, îl cuget m deodat cu ele, dar ca pe cauza f c toare. Când îns neg m cu totul pe Dumnezeu pornind de la lucruri, nu-L cuget m împreun cu ele nici în calitate de cauz , întrucât, la

¹⁸⁶ Rug ciunea înso ind pe om pe toate treptele urcu ului duhovnicesc, pân la unirea cu Dumnezeu, se deosebe te cu fiecare stare a omului. Rug ciunea ca t cere tainic este rug ciunea curat .

Sfântul Maxim Marturisitorul

drept vorbind, nu are cu lucrurile nici o relație, în temeiul că reia ar trebui să cugetăm împreună ideile celor care sunt în relație.¹⁸⁷ Aadar teologul adevărat face din neștiința prin depărire o poziție de cunoaștere adevărată; el cunoaște adică însuși irea lui Dumnezeu de a fi cu totul neînțelese.

Întrebarea 26

Dacă regele Babilonului înseamnă alegoric "diavolul", cum se înțelege cuvântul trimis de Dumnezeu prin proorocul Ieremia către trei regii neamurilor și către regii lui Iuda, prin care îi amenință cu "închisori și lanțuri, foamete și moarte, săbie și robie, de nu-i vor sluji lui, iar celor ce-i vor sluji de bunăvoie le va fi cu înger dușin pe pământul lor"?¹⁸⁸ și de ce îl numește "sluga Sa" zicând: "Am dat tot pământul lui Nabucodonosor, regele Babilonului, sluga mea, și fiarele câmpului le-am dat să-l slujească lui".¹⁸⁹ Ce este deci slujirea adusă diavolului și ce sunt fiarele? Ce sunt apoi cele șase feluri de amenințări și cine sunt regii neamurilor și regii lui Iuda?

Răspuns

Diavolul este îndurător și răzvrătit al lui Dumnezeu. Este îndurător, când din ură face de El îndoctrinarea unei iubiri pierzătoare față de noi oamenii, îndemnându-ne prin patimile de bunăvoie ale plăcerii să alegem în locul

¹⁸⁷ Sf. Maxim spune adeseori că Dumnezeu este în afară de relație, în sensul că nu e legat în chip necesar de lucruri, ca atunci când îl cugetăm să cugetăm că lucrurile derivă în mod necesar din El. Dumnezeu se poate cugeta fără lucruri.

¹⁸⁸ Ieremia 27, 8.

¹⁸⁹ Ieremia 27. 6.

bunurilor ve nice lucrurile vremelnice. Prin aceasta furându-ne apoi toat dorirea sufletului, ne desface cu totul de la dragostea de Dumnezeu, f cându-ne du mani cu voia ai F c torului.

Iar r zbur tor este când, dezvelindu- i toat ura sa fa de noi, care i-am ajuns datornici din pricina p catului, cere pedepsirea noastr (1). C ci nimic nu desfat mai tare pe diavol ca omul pedepsit, îng duindu-i-se aceasta i scornind una dup alta suferin ele patimilor f r de voie se n puste te ca un vifor f r mil asupra celor peste care a dobândit, din îng duin a lui Dumnezeu, putere neurm rind s împlineasc o porunc divin , ci dorind s - i sature patima urii sale împotriva noastr . El vrea ca marea povar a necazurilor dureroase, sufletul sfâr it de sl biciune s - i taie de la sine puterea n dejdii în Dumnezeu, f când din întâmpl rile dureroase care vin peste el nu pricini pentru reculegerea min ii, ci pricini de necredin .

Dumnezeu, bun fiind i vrând s smulg din noi, cu totul s mân a p catului, adic pl cerea, care desface mintea de la iubirea lui Dumnezeu, îng duie diavolului s aduc asupra noastr chinuri i pedepse. Prin aceasta El usuc veninul pl cerii de mai înainte cu chinurile sufletului (2) i în acela i timp vrea s s deasc ura i des vâr ita scârbire fa de cele prezente, care dezmiard numai sim urile, ca fa de unele ce nu ne aduc nimic altceva decât pedepse prin folosirea lor. El vrea mai departe s fac din puterea pedepsitoare i din ura de oameni a aceuia o pricin a readucerii for ate la virtute, a celor ce au alunecat de bun voie din ea.

Deci diavolul e numit "sluga lui Dumnezeu" ca cel ce, cu îng duirea lui Dumnezeu, pedepse te pe p c to i, r mânând totu i apostat i tâlhar viclean, ca unul ce are

Sfântul Maxim Marturisitorul

aplecarea voinei foarte înrudită cu a celor ce s-au depărtat de Dumnezeu prin plăcere. Căci e drept să fie chinuși de diavol cei ce au îmbrățișat cu voluptate planurile lui viclene prin păcatele de bunăvoie. Astfel diavolul este atât semănătorul plăcerii, cât și aducătorul durerii prin pătimirile fără voie.

Când deci locuitorii Iudeii și ai Ierusalimului, adică cei ce au dobândit deprinderea faptelor sau tăină a contemplației, le folosesc acestea pentru slava cea de la oameni, umbrind chipurile virtuților prin împlinirea lor numai ca atare și mulțumindu-se să găsească numai cuvintele în elepciunii și ale cunoștinței, fără să se facă faptele drepte, iar pe deasupra mândrindu-se față de alții pentru virtutea și tăină a lor, pe drept cuvânt sunt predați ostentatelor și necazurilor, ca prin pătimirea lor să învețe smerenia uitată de ei din pricina plăcerii de a se face și-o fac despre ei înșiși.

Fiind acest lucru și minunatul Apostol a predat Satanei pe nelegiuitul din Corint spre pierderea trupului, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului Iisus.¹⁹⁰ De aceea e predat și regele Iudeii și al Ierusalimului regelui Asirienilor, arându-se prin aceasta că mintea contemplativă și cunoscătoare (gnostic) e predată diavolului spre pedepsire, ca acela să aducă asupra ei chinuri și necazuri după dreptate, iar ea să învețe, suferind, să filosofeze mai degrabă despre răbdarea în necazuri, decât să se mândrească cu deert cuine pentru lucruri care nu există cu adevărat.

Deci tot cel ce răbdă de bunăvoie și cu mulțumire grelele necazuri ale încercărilor fără voie, conștient de relele pe care le-a săvârșit, nu este scos din deprinderea și harul virtuții și al cunoștinței, ca locuitorii de odinioară din Iudeea și Ierusalim. Aceasta pentru că suportă de bunăvoie jugul

¹⁹⁰ Cor. 5, 5.

regelui Babilonului i, ca unul ce îi achit o datorie, prime te chinurile aduse asupra lui. R mâ nând în ele, pl te te regelui Babilonului muncile silnice prin partea p timitoare a firii, învoindu-se la ele prin dreapta judecat , ca unul ce i le datoreaz aceluia din pricina p catelor de mai înainte; iar lui Dumnezeu îi aduce prin închinare adev rat , adic prin dispozi ia smerit a sufletului, îndreptarea gre elilor.

Dar cel ce nu prime te cu mul umire necazurile i încerc rile f r voie, aduse asupra lui cu îng duirea lui Dumnezeu, în vederea îndrept rii, i nu se poc ie te lep dând înalta p rere de sine care-i vine din închipuirea c e drept, ci se împotrive te hot rârilor dumnezeie ti întemeiate pe judec ile Lui cele drepte, asemenea locuitorilor de odinioar din Iudeea, i nu prime te de bun voie jugul regelui Babilonului, este predat, la porunca dumnezeiasc , regelui Babilonului ca s fie dus în robie, s fie aruncat în închisori i lan uri, s sufere de foamete i sabie, fiind scos de tot din p mântul lui adic , din p ruta deprindere a virtu ii i a cuno tin ei. Prin ducerea în robie, e osândit la înstr inarea de cele dumnezeie ti; prin aruncarea în închisori, e osândit la închipuirile mincinoase despre lucruri; prin punerea în lan uri, la încetarea total a oric rei fapte bune; prin foamete, la lipsirea de înv turile dumnezeie ti; prin, moarte, la învârto area i nesim irea total fa de cele bune; prin sabie, la cuget ri p tima e i desfrânate, care sting amintirea lui Dumnezeu (3).

Toate acestea i mai multe decât acestea le sufer cel scos din deprinderea virtu ii i a cuno tin ei, ca din p mântul s u, pentru faptul c nu vrea, din pricina mândriei i a închipuirii de arte, s pl teasc datoriile pentru gre eli, primind cu bun voin necazurile, nevoile i strâmtor rile.

Sfântul Maxim Marturisitorul

În această privință să ne fie pildă dumnezeiescul Apostol,¹⁹¹ care totuși, pentru dreptatea lui, era slobod de orice datorie față de acestea. Căci totuși marele Apostol cămășirea cea din afară a trupului prin munci, este pătătoarea comorilor dumnezeiești din suflet. Și de aceea răbdă cu bucurie atât pentru el, cât și pentru cei cărora avea să le fie pildă de virtute și de credință, și chiar dacă vor suferi pe dreptate, după pilda Corinteanului pedepsit, să aibă ca mângâiere și ca pildă de răbdare pe cel ce suferă fără să fie vinovat.

Iar regii neamurilor din acest loc al Scripturii cred că sunt oamenii care stau în frunte prin diferitele patimi de ocară. Ei încă sunt supuși după dreptate, pedepși pentru păcatele lor și de aceea predați regelui Babilonului, ca putere pedepsitoare ce se bucură de chinuirea firii. Astfel regele Egiptului este mintea desfrânată și iubitoare de plăceri; Moabiteanul este mintea dezmiardată și păngărită; Amaniteanul este mintea dedată zgârceniei; Sirianul este mintea superstițioasă și dialectică (cert rea), căci s-a spus că singur Sirianul a stat împotriva lui Solomon,¹⁹² adică împotriva păcii și a înțelepciunii (4); regele din Tir este mintea iubitoare de lume și de viață; iar dintre ceilalți regi fiecare simbolizează ceea ce îi poate da seamă omul în elept (gnostic), căutând singur în elesul lor printre limbașurile numelor lor, sau a locurilor unde se amintesc, sau luând aminte la chipul în care viețuiesc, sau la îndeletnicirile lor, sau la vrăjmașii lor special față de Israel. Căci nu totdeauna și totuși trebuie tâlcuiți după același în eles, ci după trebuința cerută de împrejurări și după în elesul profeției.

Pentru că Scriptura în elege odată prin Faraon pe diavolul, altă dată legea firii. Primul în eles îl dă când vrea

¹⁹¹ II Cor. 12, 10.

¹⁹² III Regi 11, 25.

să prindă deasupra pe Israel; al doilea, când îi slujește după orânduire de sus Iosif, care întruchipează profetic pe Dumnezeu Cuvântul ce slujește de bună voie firii și patimilor noastre, afară numai de păcat. De asemenea și regele Tirului este în alese odată că diavolul, iar altă dată că legea naturală. Primul în alese și se dă când luptă împotriva lui Israel prin Sisara,¹⁹³ al doilea când se împrietenește cu David și ajută lui Solomon la zidirea templului dumnezeiesc.¹⁹⁴ Și multe alte în aleseuri se dau fiecăruia dintre regii în ira și de Sf. Scriptură, după sensul ce-l are proorocia.

Iar fiarele, pe care le predă Dumnezeu regelui Babilonului, sunt dracii, dintre care fiecare lucrează, după destoinicia lui întru scut, la aducerea uneia sau alteia dintre ispășiri. Căci fiecare este sămânța torului altei răutăți și fiecare este mai viclen decât altul și mai iscusit spre un anumit fel de răutate. Dar nici dracii înșiși nu pot sluji în nici o privință diavolului, încep torului a toată răutatea, fără îngăduirea lui Dumnezeu. Trebuie ca însuși Dumnezeu să îngăduie, precum singur tie, în gîja Lui de lume și în iubirea de oameni, diavolului să aducă, prin slujitorii lui, diferite pedepse asupra noastră pentru păcatele și viciile. Aceasta se arată limpede în istoria lui Iov, unde se spune că diavolul nu a putut să se apropie de Iov fără îngăduirea lui Dumnezeu.¹⁹⁵

Dar și Nabucodonosor însuși, regele Babilonului, e în alese de multe ori că legea naturală. Aceasta o arată în scrisoarea adresată locuitorilor din Ierusalim, acei care, neputând să împlinească legea duhovnicească, au fost mutați în prizonierii Babilonului, adică în deprinderea confuziei și păcate. Ei le cer acestora să se roage pentru viața lui

¹⁹³ Iud. 4, 2

¹⁹⁴ II Regi 5, 11.

¹⁹⁵ Iov. 1, 13.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Nabucodonosor, regele Babilonului, i pentru via a lui Baltazar fiul lui, adic pentru legea natural , i pentru deprinderea ei cu fapta (5), sub care au c zut odinioar , ca s fie zilele lor ca zilele cerului".¹⁹⁶ Prin aceste cuvinte ei cer celor ce au r mas în starea nep tima a virtuii i în adev rul cuno tin ei s se roage ca s fie gândurile legii naturale i ale deprinderii ei cu fapta, sub care au ajuns p r sind legea duhului, ca gândurile dumnezeie ti ale legii duhovnice ti, numind gândurile "zile", iar legea duhovniceasc "cer". Ei se rugau adic lui Dumnezeu, ca s nu se dep rteze legea natural i ostensicioas sub care au ajuns, de legea duhovniceasc (6).

Cu acestea consum i cuvântul pe care marele Daniil i l-a spus în chip tainic lui Nabucodonosor, ca amenin are dumnezeiasc , când i-a t lm cit vedenia din vis: " i te voi izgoni dintre oameni, i va fi locuin a ta cu fiarele s lbatice; i te vor hr ni cu iarba ca pe un bou i vei dormi sub rou cerului; i apte ani vor trece peste tine pân când vei cunoa te c Cel Prea înalt st pâne te peste împ r ia oamenilor i o d cui voie te. i pentru c a spus: L sa i col ul r d cinilor arborelui în p mânt, împ r ia ta î i va r mâne i din ea vei cunoa te împ r ia cea cereasc ".¹⁹⁷

Prin izgonire poate c în elege scoaterea din Rai în lumea aceasta, pentru c lcarea poruncii, i c derea de la petrecerea cu sfin ii îngerii, adic de la vederile spirituale, sub puterea legii naturale întemeiat pe sim ire. Iar locuirea cu fiarele s lbatice înseamn petrecerea cu patimile i cu dracii care le lucreaz . Iarba cu care l-au hr nit (îngerii, zic unii codici, sau oamenii, zic al ii, nu fiarele cu care avea locuin a, c ci acelea nu hr nesc, ci sfâ ie), însemn

¹⁹⁶ Baruh 1, 11.

¹⁹⁷ Daniil 4, 22-23.

cunoa terea natural prin simire a lucrurilor i lucrarea ostenoitare a virtu ii; pe acestea le procur ca pe o iarb , oamenilor îngerii.

Iar "vei dormi sub roua cerului", înseamn a avea, prin Providen a dumnezeiasc , puterea care se afl în acestea. "Roua cerului" indic Providen a, care h r ze te omului în veacul acesta, pe lâng toate cele în irate, conservarea în existen ; sau legea firii, care r mâne cu des vâr ire nestrictat ; sau poate cunoa terea în parte a celor inteligibile, pe care ne-o mijlocesc lucrurile v zute prin harul lui Dumnezeu i care ine pe om aici în n dejdea celor viitoare.

Cuvintele " apte ani vor trece peste tine" indic întinderea crugului în eptit al vremii în veacul acesta. Sub acest crug a c zut firea, deoarece n-a p zit deprinderea i lucrarea proprie, dar dup sfâr itul lui, la învierea a teptat , se va reîntoarce iar i la sine, prin lep darea însu irilor dobitoce ti (ira ionale), primind din nou m rirea de la început a împ r iei, dup ce a cunoscut, prin iconomia Providen ei din acest veac, st pânirea adev ratei împ r ii (7). C ci prin cuvintele: "I sa i col ul r d cinilor pomului în p mânt", se arat c nu se smulge deplin, din pricina gre elii de la început, s mân a i puterile bun t ii.¹⁹⁸ Datorit acestora, reluându- i firea iar i cre terea, revine prin înviere la m rirea i frumuse ea fireasc de mai înainte.

Dar lucrul cel mai bun este s ascult m de legea poruncilor i s înv m a ne stinge cugetul trupesc prin ostenelile de bun voie. i nu e numai un lucru bun acesta, ci i foarte în elept i cuviincios pentru cei ce i-au f cut ra iunea înn scut st pân peste patimi. Iar de nu facem lucrul acesta, s -l facem pe al doilea, s ne l s m certa i f r voie i

¹⁹⁸ Prin c derea în p cat chipul dumnezeiesc în om nu dispare cu totul.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Și primim cu mulțumirea cuvenită voia Celui ce ne ceartă pe noi, ca pe un fel de jug al regelui din Babilon, spre pedeapsa păcatelor pe care le-am făcut. Și atunci regele spiritual al Babilonului nu ne va muta mintea din păcămintă noastră, adică din credință, din neajde și din deprinderea virtuții: Deci în acest înțeles, arată mai înainte, este numit diavolul și "sluga lui Dumnezeu" și în acest înțeles se dau pe mâna lui regii popoarelor, regele din Iuda și fiarele câmpului.

Scolii

1. Explică în ce chip diavolul este dușman și războinic al lui Dumnezeu.

2. Osteneala și necazul cură sufletul întinat de murdăria plăcerii și smulge cu totul afecțiunea lui față de lucrurile materiale, descoperindu-i paguba ce o are din iubirea față de ele. Pentru aceasta Dumnezeu îngăduie diavolului, după o judecată dreaptă, să supere pe oameni cu tot felul de neajuri.

3. Cel ce suferă fiindcă a nesocotit harul lui Dumnezeu, dacă recunoaște războiul Providenței dumnezeiești care vrea să-l vindece, primește cu mulțumire și cu bucurie necazul și își îndreaptă greșala pentru care este certat. Cel ce se arată înșelător față de această doftorie ce i se dă, pe drept cuvânt este scos din har și predat confuziei patimilor, dându-i-se drumul să vină la păcatul cu fapta, spre care era purtat de dorință.

4. Solomon avea pacea prin înțelesul numelui, iar înțelepciunea prin darul lui Dumnezeu, ca rod al rugăciunii.

5. Nabucodonosor înseamnă aici legea naturală, iar Baltazar fiul lui, deprinderea cu legea naturală.

6. Evdit din rugăciune ca Nabucodonosor și

Baltazar înseamnă aici legea naturală și deprinderea nescută din ea, dar nu diavolul. Căci nimeni nu spune că se face rugăciune pentru diavolul. O rugăciune pe care n-a condamnat-o cuvântul proorocesc, nu trebuie să credem că s-a adus lui Dumnezeu pentru diavolul.

7. Fieea se va întoarce la sine însăși, recunoscând lipsa de păcat în nestrăciunea. Căci păcatul, adică pricinile păcatului, vor pieri și tot ei vor fi fructul păcatului prin această fructificare; pentru că acestea se nasc una din alta. Și tot ei vor cunoaște împărăția cea adevărată, unii prin iluminare, alții prin osândă. Dar nu tot ei se vor bucura de bunuri, și cei ce se vor bucura nu se vor bucura la fel.

Întrebarea 27

Odată ce Domnul a poruncit împiedicarea după înviere să fie învitate toate neamurile,¹⁹⁹ de ce a mai avut Petru lipsă de descoperire în cazul lui Corneliu?²⁰⁰ și de ce Apostolii din Ierusalim, auzind de cele cu privire la Corneliu, se deosebeau de Petru?²⁰¹

Răspuns

A avut foarte mare lipsă Sf. Petru, fruntașul Apostolilor, de o descoperire cu privire la neamuri. Căci nu știa că nu este nici o deosebire între țările împrejurătoare și țările împrejurătoare în privința credinței. Nu știa adică împiedicarea Domnul a spus să fie învitate neamurile, fructul să mai fie obligate la slujirea din afară a legii, până ce nu i-ar tăia

¹⁹⁹ Mt. 28, 19.

²⁰⁰ Fapte 10, 11.

²⁰¹ Fapte 11, 1 urm.

Sfântul Maxim Marturisitorul

prin descoperire taina sfatului S u ascuns. Abia aceasta l-a convins, prin simbolul pânz turii, c harul Duhului Sfânt se d i neamurilor, ca i lui, numai prin credin i deci în Hristos nu este deosebire între Iudeu i Elin. Dar nici Apostolii din Ierusalim n-au tiut de aceasta. De aceea s-au deosebit de el, pân ce au aflat i ei bog ia cea ascuns a milostivirii dumnezeie ti cu privire la to i oamenii. C ci harul propov duirii aducea o via dumnezeiasc i o slujire nou , deosebit de cea a legii, i o înv tur a sufletului, care îl face s se elibereze de bun voie i din proprie hot rîre de trup, precum i o na tere mai dumnezeiasc din alt izvor (1). Dar tocmai din această pricin cei încredin a i cu slujba propov duirii aveau lips la tot cuvântul de înv tura celui ce i-a trimis. Ba dac nu par cuiva mai scrupulos decât trebuie, fiecare cuvânt al poruncii dumnezeie ti avea trebuin de o înv tur i de o descoperire care s -i hot rasc modul în care trebuie împlinit (2). C ci nu se afl nicidecum cineva care s cunoasc modul de aplicare al vreunui cuvânt, f r descoperirea celui ce a gr it acest cuvânt (3). tiind-o aceasta i vestitul Petru, dup ce a primit de la Domnul porunca propov duirii între neamuri, nu a pornit la lucru, ci a a teptat s fie înv at modul de aplicare al poruncii de c tre Cel ce a dat porunca.

Dar poate c pe lâng acestea mai erau i alte lucruri pe care trebuia s le înve e Petru prin pânz tura coborît din cer i prin diferitele animale cuprinse în ea. Mai bine zis poate c erau lucruri pe care trebuia s le înve e tot neamul omenesc, sau orice om care, asemenea lui Petru, str b tând la ultima în l ime a credin ei, înva limpede s - i sting cu totul orice sim ire, întrucât pân ce prive te prin ea cele v zute, cunoa te zidirea ca una ce se stric prin sine,

neputând să fie ferit de stricăciune și de confuzie. Deci prin pânzătură și prin dobitoacele de pe ea, Dumnezeu i-a descoperit lui Petru drept mângâiere duhovnicească lumea văzută, în eleas prin cea nevăzută, pe temeiul raionilor ei, sau pe cea nevăzută arată prin chipurile lucrurilor sensibile. De aceea îi zice: "Ridică-te Petre, jertfe te și mă nâncă".²⁰² De unde și se poruncește să se ridice? De unde altundeva, dacă nu din deprinderea și din lanțurile simțirii (percepției prin simțuri) și dintr-o prejudecată coborâtă despre lucruri, sau din prăvălia dreptății a legii, ca eliberat de năvălirile simțurilor, să poată vedea numai cu mintea raionile lucrurilor sensibile, dezbrăcate de figuri, și așa să cunoască tipurile celor inteligibile și să învețe că nimic din cele făcute de Dumnezeu nu este necurat. Căci cel care contemplă creația văzută în raionile ei, ca pe o înveliș și are a celei inteligibile, sau tipurile celor inteligibile din podoaba lucrurilor văzute, ca pe o pânzătură ce coboară de sus nu va mai crede nimic necurat din lucrurile văzute, nemiobservând în raionile lor nimic care să trezească scârba (4). Pentru că stricăciunea se află în latura sensibilă, ca și războiul fapturilor întreolalt. Între raionii însuși nu este înverșărire.

Pânzătura înută de cele patru capete este deci lumea sensibilă înută și ea de cele patru elemente.²⁰³ Iar târâtoarele, dobitoacele și păsările sunt diferitele raionii ale fapturilor, care pentru simțire sunt necurate, dar pentru minte sunt curate și bune de mâncat, susținând viața spirituală, în sfârșit, glasul ce se repetă de trei ori este filosofia activă (practică), naturală și teologică.²⁰⁴ Căci cel

²⁰² F.A. 10, 13

²⁰³ Pământ, aer, apă, foc.

²⁰⁴ Cele trei trepte ale urcării lui duhovnicesc.

Sfântul Maxim Marturisorul

ce vrea să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu trebuie nu odată, ci de două și de trei ori să se ridice și să jertfească crea iunea văzută și somnănța prin cunoaștere (în chip gnostic). Astfel cel ce s-a ridicat din Alipirea primă la cele văzute, a jertfit mișcarea acestora și a izbutit să somnănțe virtutea activă.²⁰⁵ Cel ce s-a ridicat de la pierderea minciinoasă despre lucruri, a jertfit normele celor văzute și, mâncând rațiunile nevăzute, a dobândit contemplația naturală cea în duh. Iar cel ce s-a ridicat din rătăcirea politeistă, a jertfit înșelăciunile lucrurilor și, mâncând prin credință cauza lor, s-a umplut de puterea cunoașterii teologice (lui Dumnezeu).

Deci toată mintea contemplativă, având sabia Duhului, care este cuvântul (rațiunea) lui Dumnezeu, după ce a omorât în sine mișcarea creației văzute, a dobândit virtutea, iar după ce a tăiat de la sine nelucidarea formelor sensibile, a aflat adevărul în rațiunile lucrurilor, aceasta constituind contemplația naturală; în sfârșit, după ce s-a ridicat deasupra ființei lucrurilor, primește iluminarea nemărginitei monade dumnezeiești, aceasta constituind taina teologiei adevărate.

Sau poate i-a poruncit Dumnezeu prealudatului Petru, fruntașul Apostolilor, că, ridicându-se din puterea nemărginită a firii la puterea dumnezeiască cea după har, să jertfească cu ajutorul lui Dumnezeu, prin sabia cuvântului, patimile răutății din oameni și să le facă după aceea o mâncare bună și bineplăcută. Cuvântului spre mistuire duhovnicească prin lepădarea vieții primare și dobitoacești de mai înainte. Căci se spune că sângele care curge din orice animal înjunghiat este simbolul vieții. Iar deosebirea animalelor arătate în pânzătură înseamnă poate felurimea

²⁰⁵ Nu-l mai tulbură mișcările ce le provoacă în om lucrurile văzute și înănsușite virtutea cu fapta.

patimilor din oameni. Târîtoarele înfîcîeaz pe cei a cîror poftă se târîie în lucrurile pămîntești; fiarele, pe cei care îsi aprind cu furie toată mânia spre a se nimici întreolalt; iar pîsările, pe cei ce-î împing toată puterea rațională spre sudalma mândriei și spre îngâmfarea ce se naște din ea, ca și pe cei ce grăiesc nedreptate față de cele înalte și ridică spre cer gura lor. Acestea jertfîindu-le, ca un împreună lucrător al lui Dumnezeu, marele Petru, prin cuvîntul Duhului, pe cei dintîi i-a făcut poftitori ai celor cerești, pe ceilalți blînzii iubitori de oameni și cu îngrădindu-i întreolalt, iar pe cei din urmă iubitori de Dumnezeu și smerii la cuget.

Să vedem acum ce vrea să arate prin înălțarea numelui ei în Ioppe, în care preasfîntul Petru, marea talpă a Bisericii, a avut această vedenie? Numele de Ioppe se înțelimește ca post de observație, desemnînd paza ce se cuvine să o acordăm faptelor (6). Cîci cetatea, aflîndu-se la marginea mării, ar fi fost luat de multe valuri, dacă nu și-ar fi avut aezarea pe înălțime. Din această pricină socotesc că prin ea este indicat acela care-și zidește virtutea, ca pe o cetate, pe înălțimea cunoștinței și care nu este totuși departe de ispitele fîrvoie, întrucît nu s-a scuturat încă cu totul de legătura (afecțiunea) față de lucrurile sensibile, ci o are aproape ca pe o mare și de aceea are lipsă de un post de observație, ca nu cumva dracii necurați, folosindu-se pe furi de ispitele fîrvoie, să înlesnească printrunderea patimilor celor de bunăvoie. Dar Ioppe aparînd seminiei lui Isahar, iar acesta tâlcuindu-se ca "plat" sau "osteneal", ea mai poate să însemne și deprinderea în supravegherea faptelor, pe care le puzăte de nevăzutele ale duhurilor răutății. Marelui Apostol i s-a poruncit, prin urmare, să-și ridice mintea de la aceasta²⁰⁶ și să-și mute

²⁰⁶ Apostolul Petru și tot cel ce a dobîndit deprinderea în virtute, să nu

Sfântul Maxim Marturisitorul

spre cunoștința celor înalte.

Aadar cel ce se află pe înălțimea de unde supraveghează filosofia activ, putem spune că se află în Ioppe; iar cel ce locuiește în Sionul din Ierusalim, adică în locul de unde se vede pacea (căci așa se tâlcuiește "Ierusalim"), se află departe de orice afecțiune față de cele sensibile, precum geografic este departe de locul pe care-l așază Sionul. Acesta, aflându-se pe înălțimea cunoștinței, privește numai spre vederile inteligibile ale existențelor, depășind cu mintea formele vizibile ale lucrurilor. Ca urmare el primește în modul cel mai clar cu puțin adevăratele lucruri dumnezeiești, care îi dau o formă mai dumnezeiască minții sale. Cel ce locuiește aadar în Ioppe este omul faptelor (), care supraveghează cursele viciilor, iar cel ce locuiește în Sion este omul cunoștinței () care contemplă cu mintea numai frumusețea lucrurilor dumnezeiești.²⁰⁷

Iar dacă păzitorul este răpit iar și la cer, prin acestea avem să înțelegem că după ce a arătat marelui Petru rațiunile duhovnicești ale lucrurilor sensibile, care există la un loc cu cele inteligibile, iar și le trage la Sine, arătându-ne în felul acesta că nimic din acelea ale căror rațiuni se află la El, nu este necurat. De aceea în elegând marele Apostol sensul celor vizibile de el, a învâțat că nu trebuie să socotească pe nici un om necurat și că la Dumnezeu nu este cădere la față, în temeiul că reia ar face vreo împurificare nedreaptă a fapturilor. Din această pricină, nemaîntârziind, a împlinit porunca duhovnicească, jertfind spre viaa duhovnicească pe cei ce-și taie de bunăvoie inima împrejur,

rămân aici, ci să se înalțe la treapta superioară a cunoștinței.

²⁰⁷ Locuitorul din Ioppe este cel de pe treapta virtuților, iar cel din Ierusalim cel de pe treapta contemplației.

prin cuvântul harului, și îi leapă de toată necurăția necredinței, a răutății și a neștiinței ei, ca pe un preț, fructul tăcut de la trup nimic din cele ce le are acesta prin fire, dat fiind că acestea nu și-au luat ființă din aplicarea pe timp a voii, ci îi au originea în creațiunea dumnezeiască. Căci nimic din cele proprii firii nu este necurat, având pe Dumnezeu drept cauză a lor.

Scolii

1. Taina Noului Testament este anunțată ca schimbarea vieții, ca slujire îngerească, ca înstrăinare de bunăvoie a sufletului de trup și ca început al prefacerii dumnezeiești în duh.

2. Altceva, zice, este rațiunea (cuvântul) poruncii și altceva modul în care trebuie să se împlinească porunca. Primind deci marele Petru poruncă despre evanghelizarea neamurilor, a aflat modul de executare a poruncii, pe care nu-l cunoștea, prin pânzătură, învățând că trebuie să se facă prin tărierea împrejur chemarea neamurilor, precum și în celelalte rânduieli mai trupești ale legii. Căci Scriptura nu cunoaște decât tărierea împrejur cea duhovnicească, adică tărierea afecțiunii pe timp a sufletului față de trup.

3. Orice cuvânt al poruncii dumnezeiești are lipsă de învățătură cu privire la modul cum trebuie împlinit, lucru pe care dumnezeiescul Apostol îl numește "destoinicie".²⁰⁸

4. Cel ce nu rămâne de dragul simțirii la figurile lucrurilor văzute, ci caută cu mintea rațiunile lor, ca tipuri ale realităților inteligibile, sau contemplă rațiunile fapturilor sensibile, învățând că nimic din cele văzute nu este necurat.

²⁰⁸ II Cor. 2, 16; 3, 5.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Cele toate sunt bune foarte prin fire.²⁰⁹

5. Cel ce nu se schimbă deodată cu mișcarea lucrurilor ce cad sub simțuri, se îndelungă-te cu faptele nepătate ale virtuților. Iar cel ce nu-și lasă mintea modelată de figurile lor, a dobândit cunoștința cea adevărată despre lucruri, în sfârșit cel ce a străbătut cu înțelegeră dincolo de însuși ființa lucrurilor, a ajuns, ca cel mai bun teolog, în chip nețit în preajma monadei. Prin urmare cel care a jertfit de trei ori în sine creațiunea lucrurilor văzute, s-a făcut vrednic de treapta celor desvârșiți.²¹⁰

6. Ioppe este, zice, deprinderea într-o virtute, care porzește și nu se apropie vreot mare de la lucrurile sensibile învecinate. Iar Sionul este deprinderea într-o cunoștință, care vede cum se primesc darurile în alegere.

Întrebarea 28

Cele trei cine a spus Dumnezeu: "Veni și ne coborâm și amestecăm limbile lor?"²¹¹

Răspuns

Sf. Scriptură închipuie-te pe Dumnezeu după

²⁰⁹ Gen. 1, 31.

²¹⁰ Sunt iarăși cele trei trepte ale urcușului. Fiecare reprezintă o nouă desprindere de lucrurile ce cad sub simțuri (o nouă jertfire a lor). Cel de pe treapta virtuții nu se mai schimbă cu mișcarea lor, adică nu se încântă de faptul că le dobândește sau le pierde, de producerea și de dispariția lor. Cel de pe treapta contemplației, naturale și-a detașat cugetarea de robia înfiorărilor lor sensibile. Iar cel ce cunoaște tainic pe Dumnezeu, a uitat chiar și de rațiunile inteligibile ale lucrurilor, adică de ființa lor.

²¹¹ Gen. 11, 7.

dispozi ia afl toare în cei c rora le poart de grij (1). Astfel e numit i leu i urs i pardos i panter i om i bou i oaie i soare i stea i foc i duh i alte lucruri nenum rate, Dumnezeu nefiind nici una din acestea, dar fiind cugetat potrivit cu for a i cu însu irea pe care o reprezint fiecare din acestea. Ar tîndu-se de pild lui Avraam, care era des vârit în cuno tin , Dumnezeu l-a înv at c în ra iunea unit ii se cuprinde ra iunea imaterial a Treimii. Aceasta pentru faptul c Avraam ie ise cu mintea total din materie i din formele ei. De aceea i s-a ar tat ca trei i i-a vorbit ca unul.²¹² Iar lui Lot, care nu-i cur ise înc mintea de compozi ia corpurilor alc tuite din materie i form , i credea c Dumnezeu este numai F c torul lumii v zute, i s-a descoperit în chip de doime, nu de treime, indicând prin formele în care s-a îmbr cat, c mintea pe care voie te s o înve e înc n-a ie it din materie i form . Astfel, dac ai p trunde cu pricepere ra iunile fiec rui loc în care Scriptura înf i eaz în chip felurit pe Dumnezeu, ai afla drept cauz a schimb rii continue a înf i rilor Lui, dispozi ia celor c rora le poart de grij .

În cazul de fa cei ce zideau turnul, porniser mai înainte din ara de la r s rit a luminii, adic de la cuno tin a unic i adev rat despre Dumnezeu, i veniser în p mântul Senaar, care se t lm ce te "din ii blestema i", c zând în tot felul de p reri despre dumnezeire. Aici adunînd toate p rerile, ca pe ni te c r mizi, se apucaser s zideasc , asemenea unui turn, necredin a politeist . Din aceast pricin pe drept cuvânt Dumnezeu, care risipe te unitatea congl suirii p c toase a oamenilor r t ci i, se nume te aici pe Sine plural, dup dispozi ia lor, care era împ r it i împr tiat în nesfâr ite p reri. Prin aceasta

²¹² Gen. 19, 1.

Sfântul Maxim Marturisitorul

arat c , fiind unul, în ei s-a împ r it în mul i. Aceasta o arat i în cazul lui Adam, zicând: "Iat Adam s-a f cut ca unul din noi".²¹³ A adar potrivit cu starea de fiecare dat a omului, Dumnezeu e înf i at de Scriptur sau la plural sau ca unitate. Iar la întrebarea, cu cine st de verb Dumnezeu, se poate r spunde c este obiceiul Scripturii s înf i eze sfaturile negr ite i ascunse ale lui Dumnezeu în chip trupesc, ca noi s putem în elege cele dumnezeie ti cu ajutorul cuvintelor i glasurilor care ne sunt familiare, c ci în sine Dumnezeu este Minte necunoscut , Cuvânt negr it i Via necuprins ; El nici nu gr ie te, nici nu se las gr it, fiind îns i Cuvântul i îns i dup fiin . Dac vom în elege astfel graiurile dumnezeie tilor Scripturi nu ne vom poticni în nici un cuvânt din cele scrise, pe motiv de întunecime.

Dar cineva ar putea spune c în nici un caz num rul plural în leg tur cu Dumnezeu nu se afl în Scriptur într-un sens irepro abil. i spre înt rirea p rerii sale ar putea aduce cuvântul: " i a zis Dumnezeu: «S facem" pe om dup chipul i asem narea noastr »",²¹⁴ declarând c prin acest cuvânt nu putem s în elegem c Scriptura introduce ideea politeist . La aceasta r spundem: Când Sfânta Scriptur vorbe te de Dumnezeu la plural, adre-sându-se în chip evlavios celor evlavio i, o face pentru a indica cele trei ipostasuri; ea înf i eaz adic în chip tainic modul existen ei Treimii atotsfinte, f r de început i de o fiin , dat fiind c atotsl via, închinat i atotl udata Treime a ipostasurilor este cea mai deplin unitate dup fiin . C ci Dumnezeul nostru este unitate în Treime i Treime în unitate. Când îns vorbe te despre Dumnezeu la plural c tre cei necredincio i, osânde te falsa idee despre

²¹³ Gen. 3, 22.

²¹⁴ Gen. 1, 26.

dumnezeire a acestora, caci aceia socotesc ca deosebirea caracteristicilor personale este ființială, nu ipostatic. Iar gândind astfel dumnezeirea, a vădit că susinătorii cirea politeist (2).

Iar dacă nu-i vom convinge spunând aceasta, vom face pe placul Duhului Tatălui și a celor ce iubesc pe Duhul, ocolind vrajba în în elegând Sf. Scriptura în acord cu dăniile. Vom zice deci și noi că ea înfățișează pe Preasfânta Treime, "Și facem pe om" (caci existența celor create este opera Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt), altelei ca rezultat al creației celor ce viețuiesc într-o viață ascultând de legile ei, sau ca providențioasă a celor ce au primit existența de la ea, precum s-a arătat lui Avraam ca trei și i-a vorbit ca unul, și altelei ca pedepsitoare, sau ca judecătoare a celor ce au călcat legile firii, ca atunci când zice: "Coborându-ne să amestecăm limbile lor". Caci Treimea cea sfântă și de o ființă nu a creat numai faptele, ci le și susține și împarte fiecărei darurile Sale după vrednicie. Pentru că fiind ea un singur Dumnezeu, creator după fire, este și providențioasă și judecătoare a celor făcuți de ea. Caci precum este comun Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt a crea, tot așa este comun și a judeca și providențioasă a cele create.

Scolii

1. Fiecare ruia, zice, se arată Dumnezeu după parea ce și-o face despre El. Celor ce au trecut cu dorința inimii dincolo de compoziția corpurilor materiale și și-au armonizat puterile sufletului într-o unică și constantă mișcare neîntreruptă în jurul lui Dumnezeu, li se înfățișează Treimea ca unitate, ca să le arate existența ei și învețe în chip tainic modul existenței ei. Iar celor ce își mișcă dorința

Sfântul Maxim Marturisitorul

numai în jurul afecțiunii față de cele trupe terestre îi au puterile sufletului dezbinată între ele, li se arată Dumnezeu nu cum este El, ci cum sunt ei, vă dându-și căruț masă cu amândouă mâinile prinse de dualitatea noastră, în temelul căreia lumea trupească este, alcătuită din materie și formă.

2. Cel care zice că deosebirea caracteristicilor personale la Dumnezeu este ființială, nu ipostatică, nu este monoteist, ci politeist, întrucât susține că Dumnezeu primește prin aceste caracteristici un număr de ființe și nu de ipostasuri.

Întrebarea 29

Ce înseamnă cuvântul din Faptele: "Iar ei spuneau lui Pavel prin Duhul Sfânt să nu se suie la Ierusalim".²¹⁵ și de ce n-a ascultat pe Duhul și s-a suit?

Răspuns

Sf. Isaia Proorocul spune în profeția sa că apte Duhuri se vor odihni peste Mântuitorul, care va răscăla din rădăcina lui Iesse. Desigur el nu susține existența apte Duhuri,²¹⁶ ca să învețe și pe alții să gândească așa, ci a numit "Duhuri" lucrurile unuia și același Duh Sfânt, pentru că în fiecare lucrare se află întreg și fără împunare Duhul Sfânt, care lucrează, pe măsura celui în care lucrează (1). Iar dumnezeiescul Apostol numește diferitele lucruri ale aceluiași unic Duh Sfânt harisme, lucrări de unul și același Duh.²¹⁷ Dacă a adărat fiecareia și se dădăra tarea Duhului pe

²¹⁵ F.A. 21, 4.

²¹⁶ Is. 11, 2.

²¹⁷ I Cor. 12, 4.

m sura credin ei din el, prin împ rt irea de o asemenea harism e v dit c fiecare dintre credincio i prime te lucrarea Duhului pe m sura credin ei i dup dispozi ia din sufletul lui, această lucrare înzestrându-l cu deprinderea (aptitudinea) care îl face în stare s împlineasc porunca aceasta sau aceea (2).

Deci precum unul prime te cuvânt de în elepciune (ra iunea în elepciunii), altul cuvânt de cuno tin , al treilea cuvânt de credin i altul iar i alta dintre harismele Duhului în irate de marele Apostol, la fel unul prime te prin Duh harisma iubirii des vâr ite, nemijlocite i slobod de toate cele materiale fa de Dumnezeu pe m sura credin ei lui, altul prin acela i Duh harisma dragostei des vâr ite fa de aproapele i iar i altul altceva prin acela i Duh, cum am spus, având fiecare în lucrare (de lucrat) harisma proprie. Iar aceste harisme de le va numi cineva dup Sf. Isaia duhuri, socotesc c nu cade din adev r. C ci în fiecare harism , fie c e mai mare, fie c e mai mic , se afl lucrând, pe m sura celui în care lucreaz , Duhul Sfânt.

Deci pe drept cuvânt marele Pavel, care fusese chemat de Dumnezeu slujitor al tainelor Sale pe seama oamenilor, odat ce primise nemijlocit duhul harului des vâr it al iubirii de Dumnezeu, pe m sura credin ei sale, n-a ascultat de cei ce primiser harisma iubirii des vâr ite fa de el (3), care-i spuneau "prin Duhul", adic prin harisma iubirii fa de el, luat în ei de Duhul (c ci tot una este Duhul cu harisma, precum am spus, înv ând din cuvântul profetului) s nu se suie la Ierusalim. C ci el a pre uit neasem nat mai mult iubirea dumnezeiasc i mai presus de în elegere, decât iubirea duhovniceasc a altora fa de el. Mai bine zis nu s-a suit neascultând, ci le-a în l at prin pilda sa dorin a celor ce prooroceau prin harisma sau

Sfântul Maxim Marturisitorul

prin lucrarea Duhului dat lor cu m sur , spre iubirea ce este mai presus de toate. Deci nu se poate spune c nu a ascultat de Duhul marele Pavel, ci i-a înv at pe cei ce prooroceau despre el prin harisma iubirii s se ridice de la o harisma mai mic a Duhului la una mai înalt .

Sau iar i, dac harisma prooroceasc este cu mult în urma harisimei apostole ti, nu era potrivit cu ra iunea, care toate le îndrum i rânduie te focul fiec reia, s se orienteze ceea ce e mai presus dup ceea ce-i mai prejos, ci mai degrab trebuia s asculte ceea ce-i mai prejos, de ceea ce-i mai presus. C ci cei ce prooroceau atunci prin Duhul proorocesc, nu prin cel apostolesc, vesteau chipul suferin ei pe care avea s o suporte Sf. Pavel din pricina propov duirii. Dar el, privind numai spre inta dumnezeiasc , nu d nici o însemn tate celor de la mijloc (4). C ci toat grija lui era nu cum s treac peste cele ce i se vor întâmpla, ci cum s devin un alt Hristos, împlinind dup pilda lui Hristos, toate acelea pentru care Hristos i-a ales, din iubire de oameni, via a în trup. A adar p ruta neascultare a lui Pavel nu-i decât o p zire a bunei rânduiei, care cârmuie te i îndrum toate cele dumnezeie ti i pe fiecare îl face s stea neclintit la locul s u propriu. Ea este o înv tur limpede ca s nu se amestece întreolalt treptele Bisericii, a a de bine orânduie de Duhul.

Scolii

1. Cel ce lucreaz diferit în fiecare dintre cei înr ut i i de El în chip diferit, este întreg i neîmp rit în to i c ci Duhul Sfânt se arat lucrând în chip neamestecat i neîmp rit în to i i în fiecare prin una i aceea i putere, fiind plinitorul tuturor celor ce sunt. C ci este Dumnezeu

mai presus de fiin și nici toate la un loc nu-l pot încape.

2. Orice deprindere (aptitudine), prin care se împline te o porunc , zice că este o harism a Duhului.

3. Cel ce iube te pe Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea, este mai mare, zice, decât cel ce iube te pe aproapele. Deci nu e rațional ca ceea ce e mai mare să se orienteze după ceea ce e mai mic, ci mai bine ceea ce e mai mic să se orienteze după ceea ce e mai mare. De aceea dumnezeiescul Apostol pe drept cuvânt nu a îng duit să fie st pânit demnitatea și cinstea apostoleasc de treptele peste care st pânea ea, ca nu cumva să se strice buna rânduiial a tuturor lucrurilor și mai ales a celor dumnezeie ti.

4. Cele de la mijloc sunt diferitele încerc ri, pe care le vedeau cu pre tiin cei ce prooroceau prin Duhul Sfântului Pavel suferin ele ce avea să le îndure pentru adev r. Dar el nu avea nici o grij de acestea, gr bindu-se să se uneasc cu Hristos, cu ipostasul descoperit al bun t ilor, după ce va trece prin credin dincolo de cele create.

Întrebarea 30

*Ce înseamn : "Pute i bea paharul pe care Eu îl beau și v pute i boteza cu Botezul cu care Eu m botez"?²¹⁸
Care este deosebirea între pahar și botez?*

R spuns

Botezul Domnului este chipul ostenețelor noastre de bun voie pentru virtute, prin care tergând petele de pe con tiin , omorîm de bun voie înclinarea voii noastre c tre

Sfântul Maxim Marturisitorul

cele ce se v d. Iar paharul este chipul încerc rilor f r de
voie, care vin asupra noastr în timpuri de strâmtoare pentru
c st m în slujba adev rului i prin a c ror suportare,
punând dorul dup Dumnezeu mai presus chiar i de via ,
primim de bun voie pân chiar i moarte silnic a fiin ei
noastre (1). Prin urmare aceasta este deosebirea între Botez
i pahar, c Botezul face moart aplecarea voinei ei noastre
spre pl cerile vie ii, de dragul virtu ii, iar paharul convinge
pe cei evlavio i s pun adev rul mai presus chiar i de
via . Paharul l-a pus înaintea de Botez, deoarece virtutea
este pentru adev r, nu adev rul pentru virtute (2). De aceea
cel ce cultiv virtutea pentru adev r, nu e r nit de s ge ile
slavei de arte; dar cel ce se str duie te dup adev r de
dragul virtu ii, deschide în sine culcu p rerii de sine a
slavei de arte.²¹⁹

Scolii

1. Botezul Domnului, zice, este omorîrea
des vâr it a înclin rii noastre spre lumea sim urilor; iar
paharul este t g duirea chiar i a vie ii de aici, pentru
adev r.

2. Adev rul, zice, este cuno tin dumnezeiasc ;
iar virtutea, lupta pentru adev r a celor ce-l doresc. Aadar
cel ce îndur ostenele virtu ii pentru cuno tin , nu se
robe te slavei de arte, întrucât tie c adev rul prin firea lui
r mâne mai presus de toate ostenele. C ci el prin fire nu

219 Precum Euharistia urmeaz dup Botez, a a cunoa terea adev rului
urmeaz dup virtute, ca o treapt mai înalt . Prin Botez sau prin
virtute, ne omorîm voia egoist , dar nu ne omorîm energia virtu ii.
Prin cuminec tura cu adev rul, uit m de noi în ine, chiar ca subiecte
ale virtu ii, ca s nu mai tr iasc decât adev rul.

poate fi cuprins de cele din urm . Dar cel ce caut cuno tin a de dragul ostnelilor pentru ea, desigur se robe te slavei de arte, ca unul ce crede c a luat cununa înaintea sudorilor, ne tiind c ostnelile sunt pentru cununa , iar nu cununa pentru ostneli. Orice metod se dovede te necugetat atunci când, în loc de a ajunge prin ea la ceea ce este absolut (pentru sine), e crezut ea ca un lucru absolut (pentru sine).

Întrebarea 31

Dac "Dumnezeu nu locuie te în temple f cute de mâini",²²⁰ cum locuia în templul Iudeilor?

R spuns

Dumnezeu, îngrijindu-se prea în elept de cei providen ia i, potrivit cu starea lor, mai întâi i-a c l uzit pe oameni spre adev r prin tipuri, întrucât se cârmuiau dup sim uri, în felul acesta S-a amestecat pe Sine în chip nev zut în toate tipurile date poporului vechi, lucrând la în l area celor c l uzi i. A locuit prin urmare în templul Iudeilor în mod figurat, dar nu cu adev rat, circumscriindu- i prin aceast locuire în templu sfatul S u negr it cu privire la pov uirea tainic a celor providen ia i. C ci cel mai potrivit loca al lui Dumnezeu este numai mintea curat . Pentru ea a îng duit Dumnezeu s se zideasc templul ca tip, void ca prin simboluri foarte îngro ate s desfac din materie mintea Iudeilor, care era cu mult mai îngro at decât tipurile f r sim ire. El voia s-o fac s - i vad neputin a ei de a fi loca al lui Dumnezeu din pricina materialit ii i a dezbin rii de

²²⁰ Fapt. Apost. 17, 24.

Sfântul Maxim Marturisitorul

care era stăpânit și prin aceasta să vină la cunoștința însușirilor ei naturale. Acest lucru neînțelegându-l însuși iudeul, care nu știa decât să-și nutrească prin mândrie fudulia cucernică, a fost lipsit și de tip și s-a înștrânat în chipul cel mai jos de adevăr (1).

Scolie

1. Iudeu este, zice, cel ce cultivă numai forma cunoștinței, care este cuvântul gol și numai chipul virtuții, care este obiceiul fărâșuflet. El se flecte cu figurile adevărului.

Întrebarea 32

Ce înseamnă : "Dacă ar dibui, ar găsi pe Dumnezeu"?²²¹ Cum găsește cineva pe Dumnezeu dibuind?

Răspuns

Cel ce nu se oprește la latura vădită a slujirii trupului legii, ci, printr-un zădărniciu prin călăuzirea minții în fiecare dintre simbolurile văzute, află rațiunea divină perfectă, ascunsă în fiecare, în această rațiune găsește pe Dumnezeu însuși. Dibuind bine prin puterea minții în materia prescripțiilor legii, ca într-o grămadă de lucruri amestecate, va afla undeva ascunsă în carnea legii mărghitarul-rațiune, care scapă cu totul simțirii. La fel și cel ce nu circumscrie firea celor văzute numai la cât cuprinde simțirea, ci cercetează cu mintea în chip înțelept rațiunea din fiecare faptură, descoperă pe Dumnezeu, aflându-l din mărșălaș

²²¹ Fapt. Apost. 17, 27.

a lucrurilor însuși cauza lor.

Dat fiind a adăra c însușirea proprie a celui ce dibuie te este discernământul, care p trunde prin cunoștințele simbolurile legii și contemplant cu tărie firea văzută a lucrurilor, acela deosebește cele din Scriptură, din creațiune și din sine însuși. În Scriptură deosebește te litera și duhul, în creațiune rațiunea și ceea ce se vede la suprafață, iar în sine mintea și simțirea. Apoi luând din Scriptură duhul, din creațiune rațiunea, și din sine mintea și unindu-le indisolubil întreolalt, află pe Dumnezeu, cunoscându-L pe cât se cuvine și pe cât este cu puțin în minte, în rațiune și în duh. Aceasta, pentru că s-a eliberat de toate cele ce-l rătucesc și îl trag spre tot felul de prieri, adică de literă, de suprafață văzută a lucrurilor și de simțire, în care stă latura cantitativă a lucrurilor, atât de felurită și de potrivnic unității. Dar dacă amestecă cineva și împletește te litera legii, suprafața lucrurilor și simțirea proprie, este asemenea unui chior cu vederea scurt, suferind de boala necunoștinței cauzei lucrurilor (1).

Scolie

1. Cel ce vede din Scriptură numai duhul fără figuri și din creațiune rațiunile fără forme, cu mintea eliberată de lucrarea simțirii, a aflat pe Dumnezeu; în duhul Scripturii ca pe pricinuitoarea bunătății, în rațiunile lucrurilor ca pe al puterii, iar în sine ca pe al înțelepciunii. Căci rațiunile create din nimic povestesc puterea Creatorului; duhul Scripturii, readucând pe cei rătuțici la îndumnezeire, vestește te bunătatea Celui care a scris-o; iar mintea noastră, primind în ea în chip nedespărțit rațiunile celor create, dă pe față înțelepciunea Ziditorului.²²²

²²² Sofia este conținutul unitar al tuturor rațiunilor. Sofia primă și perfectă

Întrebarea 33

Ce înseamnă : "Amin zic vou , c oricine va zice muntelui acesta: ridic -te i te arunc în mare, i nu va deosebi întru inima sa, ci va crede c ceea ce spune se face, va fi lui ceea ce a zis"?²²³ Ce înseamnă : " i nu va deosebi"?

R spuns

Dumnezeiescul i marele Apostol, definind ce este credin a, zice:" Credin a este ipostasul celor n d jduite i dovada lucrurilor nev zute".²²⁴ Iar dac cineva ar defini-o i ca bun l untric, sau ca i cuno tin adev rat , doveditoare a bunurilor tainice, nu ar p c tui împotriva adev rului. În sfâr it Domnul, înv ând despre lucrurile tainice si despre cele n d jduite i nev zute, zice: "împ r ia lui Dumnezeu este înl untrul vostru".²²⁵ A adar credin a în Dumnezeu este acela i lucru cu împ r ia lui Dumnezeu. Ea se deosebe te numai prin cugetare de împ r ie, c ci credin a este împ r ia lui Dumnezeu f r form , iar împ r ia este credin a care a primit în chip dumnezeiesc o form (1).

Deci pe temeiul acestui fapt, credin a nu este în afar de noi. Dar noi cultivând-o prin poruncile dumnezeie ti, o facem s devin împ r ia lui Dumnezeu, care e cunoscut numai de cei ce o au. A adar împ r ia lui

din veci este Logosul divin. Dar apoi orice minte devine sofia, potrivit cu progresul ei în adunarea tuturor ra iunilor în sine i în adâncirea lor.

²²³ Mc. 11, 23.

²²⁴ Evr. 11. 1.

²²⁵ Lc. 17, 21.

Dumnezeu este credin a dezvoltat prin lucrare. Iar împ r ia aceasta înf ptuie te unirea nemijlocit cu Dumnezeu a celor ce fac parte din ea.

A adar s-a dovedit limpede c credin a este o putere de leg tur , care înf ptuie te unirea des vâr it , nemijlocit i mai presus de fire a celui ce crede cu Dumnezeu cel crezut (2).

Omul, constând din suflet i trup, este purtat de dou legi, a trupului i a duhului. Legea trupului are la dispozi ia sa sim irea (lucrarea sim urilor), iar legea duhului lucrarea min ii. Legea trupului, lucrând prin sim ire, leag pe om de materie, iar legea duhului, lucrând prin minte, înf ptuie te în chip nemijlocit unirea lui cu Dumnezeu. De aceea pe drept cuvânt "cel ce nu deosebe te în inima lui", adic nu distinge cu mintea, sau nu taie uniunea nemijlocit cu Dumnezeu, produs prin credin , ca unul ce a devenit nep timitor, mai bine zis dumnezeu, datorit unirii prin credin , "va zice muntelui acesta s se mute i se va muta" (3). Prin cuvântul "acesta" este indicat cugetul i legea trupului, care e cu adev rat greoi i cu anevoie de str mutat, ba pentru puterea natural , cu totul de nemi cat i de neclintit. C ci a a de mult s-a înr d cinat puterea lui în firea oamenilor prin lucrarea nera ional a sim urilor, încât mul i nici nu cred c este omul altceva decât trup, având sim irea ca putere prin care se bucur de via a aceasta. Toate sunt deci cu putin celui ce crede i deosebe te, adic nu taie unirea înf ptuit prin credin între mintea lui i Dumnezeu, de dragul leg turii afectuoase dintre suflet i trup, sus inut prin sim ire. C ci toate câte înstr ineaz mintea de lume i de trup i o leag de Dumnezeu, sunt des vâr ite în rezultatele lor (4).

Scolii

1. Credința simplă o numește împărăție formă, întrucât cel ce o are n-a ajuns încă la asemănarea cu Dumnezeu prin virtuți. Iar împărăție numește acea credință, care a dobândit prin fapte forma dumnezeiască a bunătății.

2. Credința este o cunoștință ce nu se poate dovedi. Iar dacă e cunoștință ce nu se poate dovedi, atunci credința este o legătură mai presus de fire, prin care închipiri neștiute și îndemonstrabile ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înțelegere.

3. Când mintea a dobândit unirea nemijlocit cu Dumnezeu, își oprește cu totul puterea firească de a cugeta și de a se cugeta. Iar când își dă iarăși drumul acesteia și cugetă ceva din cele ce sunt în urma lui Dumnezeu, începe să deosebească între unirea cea mai presus de înțelegere.²²⁶ Până ce se află omul în această unire cu Dumnezeu, ca unul ce s-a ridicat mai presus de fire, și a devenit Dumnezeu prin participare, mută legea firii sale întocmai ca pe un munte nemi-cătat.

4. Mai trebuie adăugat, zice: "Toate sunt cu puțin celui ce crede", adică toate cele care înstrăinează

²²⁶ Deci unirea cea mai presus de fire și de cugetare cu Dumnezeu și oprirea lucrării naturale a cugetării are loc și în viața aceasta, dar pentru scurte răstimpuri. Unirea cu Dumnezeu și îndumnezeirea omului nu înseamnă o identificare cu Dumnezeu după ființă, dar este trinitară ca o stare în care cugetarea omului nu mai face deosebire între sine și Dumnezeu, pentru că peste tot cugetarea nu mai este în funcțiune. Dar în omul îndumnezeit rămâne totuși conștiința că nu e nici numai el, nici numai Dumnezeu. E ceva analog cu relația de iubire între două persoane. Ele nu mai fac distincție între eu și tu. Dar totuși nu se trăsesc ca una, ca eu sau tu, ci ca două, deodată, ca o plinătate, ca o comunitate, deosebit de starea singulară.

mintea de lume și de trup. Căci acestea sunt foarte de Dumnezeu cu puțin celui ce crede.

Întrebarea 34

Ce înseamnă iarăși: "Pentru aceasta vă spun vouă că toate câte cere rugându-vă, să credeți că veți lua, și va fi vouă"?²²⁷ Cum poate cineva să creadă, că va lua toate câte le cere, odată ce numai Dumnezeu tie dăc ți folosește ceea ce are, sau nu? Deci dăc din neștiință cere ceea ce nu-ți folosește, cum ți va da? Iar dăc nu ți dă ceea ce nu-ți folosește, dar a cerut din neștiință, cum poate cineva să creadă că orice cere va lua și va fi lui?

Răspuns.

Toate întrebările acestea au fost dezlegate pe scurt în răspunsul de mai înainte. Pentru că numai celor ce știu cum să creadă le este dat să știe ce trebuie, și care lucruri să le ceară. Căci "cunoștința nu este a tuturor",²²⁸ precum nici credința. De altfel însuși Domnul a zis: "Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui",²²⁹ îndemnându-ne adică să căutăm înainte de toate cunoștința adevărului și în al doilea rând exercitarea în împlinirea datoriilor morale. Prin aceasta a arătat limpede că cei credincioși trebuie să caute numai cunoștința dumnezeiască și virtutea care o împodobește prin fapte.²³⁰ Dar trebuie să știm că sunt multe

²²⁷ Marcu 11, 24.

²²⁸ II Tesaloniceni 3, 2.

²²⁹ Matei 6, 33.

²³⁰ Sunt arătate în ordine invers cele două trepte ale urcușului duhovnicesc.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cele care trebuie cutate în vederea cunoștinței lui Dumnezeu și a virtuții de către cei ce cred. De pildă: izbăvirea de patimi, răbdarea încercărilor, rațiunile virtuților, chipurile lucrurilor, dezrădăcinarea afecțiunii sufletului față de trup, dezlegarea simțurilor din legătura (relația) cu lucrurile sensibile, retragerea desvârșită a minții din toate cele create și scurt vorbind nenumărate alte lucruri care sunt de lipsă pentru alungarea răutății și a neștiinței și pentru dobândirea cunoștinței și a virtuții. De aceea pe drept cuvânt a spus Domnul: "Toate câte veți cere, crezând, veți primi. El s-a gândit la toate câte ajută la cunoașterea lui Dumnezeu și la virtute, singurele care trebuie să le căutați cu încredință și cu credință evlavioasă. Căci toate acestea folosesc și de aceea le dă Domnul cu siguranță celor care le cer. Prin urmare acela care cere numai de dragul credinței, adică al unirii mijlocite cu Dumnezeu, toate câte ajută la înfruptarea acelei uniri, cu siguranță le va lua. Dar acela care cere fără acest scop, alte lucruri, sau chiar pe cele înaintea pomenite, nu le va primi. Căci nu crede, ci ca un necredincios își urmărește slava proprie prin cele dumnezeiești.

Întrebarea 35

Deoarece Cuvântul s-a făcut trup, și nu numai trup, ci și sânge și oase, iar pe de altă parte ni se poruncește să mâncăm trupul și să bem sângele,²³¹ dar oasele și nu le zdrobim,²³² te rog să-mi înveți ce înseamnă această împărțire întreit a Cuvântului făcut om?

²³¹ Ioan 1, 14; 6, 41; 19, 36.

²³² Exod 12, 46.

R spus

Hot rându-se s coboare în fiin , precum numai El a tiut, Cuvântul cel mai presus de fiin i F c torul tuturor celor ce sunt, a adus ra iunile naturale ale tuturor lucrurilor v zute i cugetate (inteligibile), împreun cu în elesurile necuprinse ale propriei dumnezeiri. Dintre acestea ra iunile celor cugetate sunt sângele Cuvântului, iar ra iunile celor sensibile sunt trupul Lui v zut. Deci Cuvântul fiind înv torul tuturor ra iunilor duhovnice ti, atât a celor din lucrurile v zute, cât i al celor din realit ile inteligibile, dup cuviin i cu drept cuvânt d celor vrednici s m nânce, ca pe un trup, tiin a cuprins în ra iunile lucrurilor v zute i s bea, ca pe un sânge, cuno tin a afl toare în ra iunile celor inteligibile (1). Pe acestea le-a preg tit în elepciunea în chip mistic înc de odinioar , dregând vin i aducând jertfe, precum se spune la Proverbe.²³³ Iar oasele, adic ra iunile mai presus de în elegere despre dumnezeire, care dep esc în chip nesfâr it toat firea creat , nu le d , neavând firea celor create vreo putere ca s intre în leg tur (rela ie) cu acestea.²³⁴

i iar i, trupul Cuvântului este virtutea adev rat , sângele cuno tin a f r de gre eal , iar oasele teologia (cuno tin a lui Dumnezeu) cea negr it (2). C ci precum sângele se preface în forma trupului, tot a a cuno tin a se preface prin f ptuire în virtute.²³⁵ i precum

233 I Proverbe 9, 2.

234 Firea noastr creat nu poate cunoa te prin puterea ei finit cele ale lui Dumnezeu, ci numai dac prime te puterea lui Dumnezeu, ca prin El s cunoasc ale lui.

235 Cuno tin a general duce la virtute, iar virtutea duce la o cuno tin special .

Sfântul Maxim Marturisitorul

oasele sus în sângele și trupul, la fel ra iunile mai presus de orice în alegere despre dumnezeire, aflându-se în sânul fapturilor, crează și sus în chip neștiut ființele lucrurilor și dau naștere oricărui cunoștință și virtuți.

Iar dacă ar spune cineva că și ra iunile Judecării și ale Providenței pot fi socotite trupul și sângele, ca unele ce vor fi cândva mâncate și bătute, iar ra iunile negrăsite despre îndumnezeire, ascunse în acelea, ar spune că sunt oasele, nu a căzut, cred, din adevăr.

Sau poate trupul Cuvântului mai este și reîntoarcerea desvârșită a firii la ea însăși și restabilirea ei prin virtuți și cunoștință, sângele, îndumnezeirea care o va bine prin har în fericirea veșnică, iar oasele, însăși puterea necunoscută care va susține firea în fericirea veșnică prin îndumnezeire.

Iar dacă ar spune cineva, printr-o tâlcuire mai subțire, că trupul este modificarea de bună voie prin virtuți, sângele desvârșirea prin moartea pentru adevăr la vreme de strămoșare, iar oasele ra iunile prime despre Dumnezeu, care nouă ne sunt inaccesibile, bine ar spune și acesta și n-ar cădea de la în alegerea cuvenită.

Scolii

1. Vorbele de ființă, de putere și de lucrarea fiecărei fapturi. Acestea se văd la toate fapturile și prin ele este cunoscut Dumnezeu ca Făcător, Proniator și Judecător. Sau vorbele de cele două pri din care se alcătuiesc fapturile, adică de materia și forma celor sensibile, sau de ființă și accidentalul celor inteligibile, sau de virtutea și cunoștință, prin care se face cunoscut celor vrednici Cel mai presus de cunoaștere.

2. Teologia negr it este ne tiin a total în sens de dep ire, care este atât de necunoscut , pe cât se cunosc cele ce pot fi cunoscute în chip natural.

3. Prin sânge în elege îndumnezeirea, care va fi via a celor ce se vor învrednici de ea. C ci sângele e simbolul vie ii.

Întrebarea 36

*Ce înseamn trupurile i sângele animalelor necu-
vânt toare, pe care aducându-le Israelitenii lui Dumnezeu,
trupurile le mâncau, iar sângele nu, ci-l v rsau în cerc la
temelia altarului?*²³⁶

R spuns

Cei ce slujeau odinioar lui Dumnezeu în umbra legii, închipuie pe încep torii în evlavie. C ci i ace tia de-
abia pot s în eleag dispozi iile v zute ale simbolurilor cu
în eles de tipuri. Dat fiind a adar c nu acelora li s-a dat în
primul rând legea, ci nou , c ci prin noi se des vâr e te
duhovnice te, care vie uim dup pilda lui Hristos, s
cercet m cu evlavie ra iunea jertfelor de atunci.

Încep torul în evlavie, înv ând s cunoasc
faptele drept ii, se îndeletnice te numai cu f ptuirea întru
toat ascultarea i credin a, mâncând cele v zute ale
virtu ilor ca pe ni te trupuri (1).

Ra iunile poruncilor, care alc tuiesc cuno tin a
celor des vâr i i (2), el le las lui Dumnezeu prin credin ,
neputându-se întinde cât ine lungimea cuno tin ei.

C ci altarul este simbolul lui Dumnezeu, c ruia

²³⁶ Deut. 12, 27 urm.

to i îi jertfim duhovnice te i c ruia îi l s m cuno tin a celor mai presus de puterea noastr , ca s tr im. Iar temelia altarului e chipul credin ei în El, c ci credin a e temelia²³⁷ care poart toat zidirea faptelor i a în elesurilor dumnezeie ti. Tot cel ce nu se poate împ rt i cu sobrietate de be ia vinului în elepciunii dumnezeie ti prin cuno tin , face bine s verse ra iunile cuno tin elor pe care nu le în elege lâng această temelie, adic s lase credin ei cuno tin a ra iunilor care sunt mai presus de puterea lui.

Deci ca pe un chip al celor încep tori în evlavie, poporul vechi mânc trupurile jertfelor, iar sângele (3) îl v rsa la temelia altarului, întrucât, din pricina cugetului copil resc, nu se putea ridica la cuno tin a celor ce se s vâr eau tainic. Hristos îns , f cându-ni-Se arhiereu al bunurilor viitoare²³⁸ i jertfindu-se pe Sine ca jertfa trainic , îi d împreun cu trupul i sângele celor ce i-au deprins sim urile sufletului în vederea des vâr irii, ca s poat distinge binele i r ul.²³⁹ C ci cel des vâr it a trecut nu numai de treapta încep torilor, ci i de a înainta ilor,²⁴⁰ i de aceea nu ignor ra iunile celor s vâr ite de el dup porunc , ci bându-le întâi pe acelea cu duhul (ra iunile), m nânc prin fapte toat carnea virtu ilor, ridicându- i în elegerea celor s vâr ite prin sim uri la nivelul cunoa terii cu mintea.

Mai sunt i alte foarte multe în elesuri ale acestora,

²³⁷ Evr. 11, 1.

²³⁸ Evrei 9, 11.

²³⁹ Evr. 5, 14. Ace tia nu mai împlinesc poruncile prin credin , f r s - i dea seama de valoarea lor, ci disting prin în elegere binele i r ul.

²⁴⁰ Sf. Maxim, ca i Nil Ascetul, distinge în trei trepte pe cei ce se dedic unei vie i de evlavie: μ oi , care corespund celor ce se purific , sau celor activi, celor ce contempra iunile din natur i celor ce v d pe Dumnezeu în chip tainic. Poporul evreiesc, era pe prima treapt . De aceea nu mânca decât trupurile animalelor, nu i sângele lor.

mai ales pentru voi iubitorilor de Dumnezeu, dar le lăsa m
acum din pricina mulțimii lor.

Scolii

1. Prin cele văzute ale virtuților a înțeles
disciplina morală.

2. Observăm că a numit rațiunile cunoștințe. Iar
dacă rațiunile sunt cunoștințe, cel ce cunoaște rațiunile desigur
cunoaște Rațiunea (Logosul) și pe Tatăl Rațiunii. Căci
Rațiunea este cunoștința exactă a Tatălui Său: "Cel ce mă
vede pe mine, vede pe Tatăl meu",²⁴¹ zice Mântuitorul.

3. Sângele înțeles spiritual este cunoștința, că
una ce hrănește trupul virtuților.

Întrebarea 37

*Se spune în Faptele despre Sf. Pavel: "Astfel că
puneau peste cei bolnavi teroare și legături de pe trupul lui
și bolile se depărtau de la ei".²⁴² Oare se făceau aceste
minuni pentru promovarea misiunii lui și deci se bucurau și
cei necredincioși de ele, sau pentru că era sfânt în trupul lui,
se săvârșeau acestea din puterea trupului lui? și dacă din
această pricină n-a pătimit nimic nici de la viperă, pentru care
motiv n-a murit trupul Sfântului din veninul viperei, dar a
murit de sabie? Această întrebare se referă și la trupul lui
Eliseu. Apoi ce sunt legăturile?*

²⁴¹ Io. 14, 9.

²⁴² F.A. 19, 12.

Răspuns

Nu numai din pricina sfineniei lui Pavel, nici numai din pricina credinței celor ce primeau vindecarea, să vâreze pielea trupului său și să vindecări prin tergere sau legături, ci fiindcă harul dumnezeiesc, împărtășindu-se lui și aceluia, făcea cu milostivire în aceia lucrătoare prin credință, sfinenia Apostolului (1). Și iarși din voia harului dumnezeiesc a rămas trupul lui ferit de pătimire, nefiind vătămât de veninul viperei, fie pentru că harul a schimbat puterea vătămătoare a veninului (2), fie pentru că a făcut trupul Sfântului în stare să risipească această vătămătoare, sau fie prin vreun alt chip al iconomieii, pe care numai Dumnezeu, care a făcut și a prefăcut acestea, îl ține. Iar de săbie a murit tot pentru că a voit harul. Căci nu era nemuritor după fire, deși era făcutor de minuni din pricina harului.

Dacă ar fi fost nemuritor după fire, ar fi fost cazul să întrebăm cum a putut muri de săbie, împotriva firii. Dar odată ce a rămas muritor prin fire și după dobândirea sfineniei, nu-i de lipsă să întrebăm de ce a trecut din viață după trup dumnezeiescul Apostol în chipul acesta și nu într-altul. Căci Dumnezeu, care a rânduit mai înainte de veci viața fiecăruia într-un chip folositor, duce pe fiecare în modul în care voiește, spre sfârșitul propriu al vieții lui, fie că e drept acela, fie că e păcătos.

Dacă a adăre una și aceeași rațiunea naturii și a harului, ar trebui să ne mire și să ne uimească tot ceea ce se întâmplă potrivit cu firea împotriva harului, sau potrivit cu harul împotriva firii. Dar dacă alta este rațiunea naturii și alta a harului, e lucru limpede și vădit că Sfinții ca Sfinții făceau minuni din pricina harului, dar că oameni pătimeau

din pricina firii. Aceasta pentru că harul nu desființează trăsătură pătimitoare a firii, dat fiind că rațiunile firii și ale harului nu se amestecau nicidecum (3). Astfel vom înțelege că harul lui Dumnezeu le face în Sfinți toate potrivit cu grija ce o poartă celor providențiali, fie că țin, fie că mor, urmând prin ei, ca prin niște unelte proprii, mântuirea celorlalți. Deci nu le fac acestea Sfinții în alții prin firea lor, ci prin har. Acestea se potrivesc și despre trupul lui Eliseu.

Dar fiindcă mai mult veselesc sufletul iubitorilor de Dumnezeu în alegerile spirituale ale întâmplărilor istorisite, vom spune că pielea marelui Apostol era evlavie lui, prin care unora le era "mireasmă de viață spre viață" (4), iar altora "miros de moarte spre moarte"²⁴³ (5). Iar tergarele sunt rațiunile limpezite și s-au făcut lui cunoscute prin contemplație. În sfârșit legăturile sunt modurile cuvinoase ale filosofiei active ale virtuții. Căci legăturile acestea sunt mănecă. Aceste rațiuni și moduri de lucrare se răspândeau ca o bună mireasmă din evlavie adâncă a fericitului Apostol, ca din pielea lui. Iar cei ce le primeau dobândeau vindecare de boala care-i chinuia. Unii alungau boala neștiind ei prin rațiunile contemplației, ca prin niște tergare, iar ceilalți desființau prin chipurile virtuților active cu desvârșire neputință a păcatului.

Cât privește frigul aspru care s-a pornit asupra lor, cred că este povara încercărilor fărâșate de voie. Iar insula este deprinderea tare și neclintită a nădejzii în Dumnezeu. Focul este deprinderea cunoștinței. Iar vreascurile sunt firea lucrurilor văturoase. Prin aceasta umblând Pavel cu mâna, adică cercetând-o cu puterea dibuitoare a minții care contemplă, își nutrește cu înțelegerile ei deprinderea cunoașterii, care înlătură tristețea adusă în cugetare de

²⁴³ II Cor. 2, 16.

Sfântul Maxim Marturisitorul

furtuna încercărilor. În sfârșit vipera este puterea rea în viața noastră, ascunsă în firea lucrurilor sensibile. Ea mușcă mâna, adică lucrarea dibuitoare a minții care contemplă, dar nu vădită mintea străvădită, deoarece aceasta nimicește îndată în lumina cunoștinței sale, ca într-un foc, puterea vădită noastră, care se lipește de mințile care activează mințile când aceasta contemplă lucrurile sensibile.

La fel în alegoria celor privitoare la Eliseu. Oricine a murit prin greșelile sale, dacă este așezat pe mormântul Proorocului în care se află trupul lui, adică dacă este adus aproape de amintirea care poartă urma vieții Proorocului, în care se află binepuzitul trupul virtuților lui, este readus la viață prin imitarea chipului de viață al aceluia, fiind mutat la viața cea virtuoasă de la moartea de pe urma patimilor răutății (6).

Scolii

1. Credința celor ce aveau lipsă de vindecare își se rugau pentru ea stârnea, zice, puterea Duhului din Sfinți, ca puterea ascunsă să se facă arătată prin credință, iar credința ascunsă să se facă tuturor prin putere. Căci adevăratul mod al vindecărilor se realizează atunci, când prin credința celor în care se sârșește, printrunde în toată puterea celor ce lucrează în Duh.

2. Cel ce curăță prin aplecarea voii sale strică ciunea păcatului, strică strică ciunea celor care obișnuiesc să strice prin fire. Căci nestrică ciunea voinei ei poate susține cu ajutorul Providenței nestrică strică ciunea firii, întrucât prin harul Duhului Sfânt aflător în ea nu îngustează și fie și pănit firea de calitățile potrivnice.

3. Odată ce rațiunea harului și a firii nu este una și aceeași, nu trebuie să ne nedumerească faptul că unii Sfinți

au rămas uneori deasupra pămîntului, iar altele au fost doborâte de ele. Căci trebuie să ştim că minunea era a harului, iar pămîntirea a firii.

4. "Mireasmă de viaţă spre viaţă" le este Apostolul celor credincioşi prin pilda sa, întrucât prin fapte îi îndeamnă să tindă spre buna mireasmă a virtuţilor, iar ca propovăduitor strămutat pe cei ce ascultă de cuvântul harului de la viaţă după simţuri la viaţă în duh. Iar "miros de moarte spre moarte" le este celor care progresează de la moartea neştiinţei la moartea necredinţei, întrucât îi face să simtă osândă care îi aşteaptă. Sau iarăşi, "mireasmă de viaţă spre viaţă" le este celor ce se ridică de la furtivitate la contemplaţie, iar "miros de moarte spre moarte" celor care, după ce şi-au mortificat mîntuirea de pe pămînt prin încetarea de-a pămîntului cu fapta, trec la mortificarea prealudat a gândurilor şi a născuturilor pămîntului.

5. Aici sunt două murite cuvinte: "Suntem buna mireasmă a lui Hristos, pentru Dumnezeu, în cei ce se mântuiesc şi în cei ce pier: unora adică mireasmă de viaţă spre viaţă, iar altora miros de moarte spre moarte".²⁴⁴ "Mireasmă de viaţă spre viaţă" le este aceluia, căci rora nu le este acoperită Evanghelia lui, iar "miros de moarte spre moarte" aceluia, căci rora le este cu totul acoperită, întrucât "Dumnezeul veacului acestuia a orbit minţile necredincioşilor".²⁴⁵ Iar Evanghelia s-a descoperit şi s-a acoperit, din pricina căldurii sau a răcelii celor ce aud.

6. Pe străzile, zice, cineva amintirea vieţii sfinţilor, prin imitare, leapădat moartea adusă de patimi şi primeţte viaţa adusă de virtuţi.

²⁴⁴ II Corinteni 2, 16.

²⁴⁵ II Cor. 4, 4.

Întrebarea 38

Oare din întâmplare au dat Saducheii nume rău de apte fraților, ca bărbat al unei singure femei,²⁴⁶ sau are aceasta un înțeles mai adânc. Iar dacă are un astfel de înțeles, cine sunt aceia și cine este ea?

Răspuns

Zic unii că nu trebuie înțelese alegoric persoanele, pe care nu le laudă Scriptura. Dar fiindcă este mai bine să ne ostenim mai mult și să rugăm pe Dumnezeu neîncetat să ne dăruiească înțelepciune și putere, ca să înțelegem toată Scriptura duhovnicească, voi răspunde și la această nedumerire, biziindu-mă și pe rugăciunile voastre. Saducheii sunt, după înțelesul spiritual, dracii sau gândurile, care susțin toate suntăpânite de întâmplare. Iar femeia este firea oamenilor. Cei rău de apte fraților dați ei de Dumnezeu la vremi diferite de la începutul veacului, spre a o povăluia și a o face să aducă roade ale dreptății, sunt legile.²⁴⁷ Cu acestea petrecând firea oamenilor ca și cum ni te bărbat, n-a avut de la ea nici un fiu, ci a rămas steapă de roadele dreptății. Prima lege este cea dată lui Adam în Rai. A doua este cea care s-a dat aceluiași după izgonirea din Rai, sub forma de certare. A treia este cea care s-a dat lui Noe la ieșirea din corabie. A patra este legea tăierii împrejur, dată lui Avraam. A cincea este cea care s-a dat aceluiași în legătura cu jertfirea lui Isaac. A șasea este cea dată prin Moise. Iar a șaptea este cea dată prin darul prevestitor, sau prin însuflarea Proorocilor. În tot acest timp

²⁴⁶ Mt. 23, 24

²⁴⁷ În grecește legea este de genul masculin (μ ♂) .

Încă nu se însoise firea omenească cu legea Evangheliei prin legătura credinței spre împreună viațuire, adică cu bătăutul cu care avea să răsăm în toți vecii.

Dracii aduc a adăra mereu înaintea rațiunii noastre, prin gândurile ce ni le stârnesc, aceste legi, luând împotriva credinței cu argumente la aparență întemeiate, luate din Scripturi, și făcându-ne să ne îndoim de este vreo înviere din morți și de mai trebuie să așteptăm vreun alt fel de viață după cea de aici. În caz că răspundem afirmativ, ei ne fac să ne întrebăm după care lege se va căluzi firea oamenilor, dintre cele date ei din veac? Dacă vom zice că după vreuna din cele amintite, ei vor obiecta, zicând: "Prin urmare de artă și folos va fi și atunci viața oamenilor, dacă nu a fost slobozit de rele de mai înainte: adică dacă firea se va învăța iar și în acele lucruri. Aceasta introduce în chip vădit domnia întâmplării și scoate Providența din lume". Dar Domnul și cuvântul mântuitor respinge pe acești draci și aceste gânduri, făcând să se străduiești năstăricia ființei, care se va descoperi în viitor și arătând că ea nu va viațui atunci după nici una din legile de mai înainte, ci, după ce se va fi îndumnezeit, se va însoși, prin Duhul, cu însuși Dumnezeu Cuvântul, de la care și spre care i-a luat și i va lua începutul și înțelegerea ei.

Iar dacă va înțelega cineva prin cei apte bătăi și cei apte mii de ani, sau cele apte mii de ani, sau cele apte veacuri, cu care a conviețuit firea omenească, nu va tălmăci locul fără judecată și fără înțelegerea de lipsă. Și nici unuia din aceștia nu-i va fi sosea firea în viața viitoare, întrucât firea temporală i-a primit sfârșitul și al optulei bătăi, adică veacul cel fără de moarte și fără de sfârșit, a luat-o pe ea.

Întrebarea 39

*Ce sunt cele trei zile, în cursul cărora mulțimile
sunt ruinate lângă Domnul în pustie?*²⁴⁸

Răspuns

Pustia este firea omenească sau lumea aceasta, în care sunt ruinate pe lângă rădăcina virtuții și a cunoștinței²⁴⁹ cei care răbdă ostenele și neazurile pline de credință și de neajdeza bunurilor viitoare. Iar cele trei zile sunt, după unul din înțeleșurile spirituale ale lor, cele trei puteri ale sufletului prin care sunt ruinate pe lângă rădăcina dumnezeiască a virtuții și a cunoștinței (printr-una adică cercetând, printr-alta dorind și printr-a treia luptându-se pentru ea), primesc drept hrană nestrăcută și înțelțitoare de minte, cunoștința lucrurilor (1).

După alt înțeleș, cele trei zile înseamnă cele trei legi mai generale: cea scrisă, cea naturală și cea duhovnicească, sau cea a harului (2). Pentru că fiecare lege luminează potrivit cu ea însuși firea omenească, având ca Factor al luminii ei Soarele dreptății. Căci precum fără soare nu se poate face nicidecum ziuă, la fel fără înțelepciunea ființială și de sine subsistentă nu poate fi o lege a dreptății. Înțelepciunea aceasta însăși face răstălmășirea ei propriu în fiecare lege și ea este aceea care umple ochii în alegătorii sufletelor de lumină în alegerii. Fericitul David înțelțind acestea, zice: "Legea Ta este fclie picioarelor

²⁴⁸ Matei 15, 32.

²⁴⁹ Rădăcina este totodată Logosul divin, care este substanța virtuții și a cunoștinței.

mele".²⁵⁰ Fclie a numit legea scris , pentru faptul c aceasta, prin combina iile me te ugite ale diferitelor simboluri, ghicituri i tipuri materiale, r spânde te înainte celor ce- i l rgesc prin fapte pa ii sufletului împotriva puterilor vr ma e, lumina care arde r utatea patimilor (3). Iar lumina a unit legea duhovniceasc a harului pentru faptul c arat simplu, f r simbolurile sensibile, c r rile ve nice,²⁵¹ pe care mintea contemplativ urm rindu- i drumul, e dus spre cel mai înalt dintre bunuri, spre Dumnezeu, nel sându- i determinat i limitat mi carea cuget rii de nici unul dintre lucrurile create (4). C ci lumina legii harului e neînserat , neavând nici un fel de cuno tin , care s -i defîneasc razele atotstr lucitoare. Sau poate Proorocul a numit "picioare" drumul întregii vie i tr ite dup voia lui Dumnezeu, sau mi c rile gândurilor bune în suflet c l uzite ca o fclie de lumin din legea scris . Iar "c r ri", chipurile virtu ilor conforme cu legea natural i ra iunile cuno tin ei din legea duhovniceasc , pe care le desv luie prezen a lui Dumnezeu Cuvântul i care readuc firea la ea îns i i la cauza ei, prin virtute i cuno tin .²⁵²

Cei ce din dorin a arz toare dup mântuire, au stat în cursul acestor trei zile, sau al acestor trei legi pe lâng Dumnezeu Cuvântul i au r bdat cu b rb ie ostenelile fiec reia, nu sunt slobozi i fl mânzi, ci primesc hran

²⁵⁰ Psalm 119, 105.

²⁵¹ Mintea umbl ve nic pe c r rile cuno tin ei de Dumnezeu. în acest sens cuno tin a aceasta e o lumin neînserat . Dar i în sensul c nu e definit prin nimic m rginit.

²⁵² Modurile naturale ale virtu ilor, sau revenirea firii la ea îns i prin virtu i, nu se realizeaz numai prin puterile omului, ci prin venirea la ea a lui Dumnezeu-Cuvântul. Vie uirea în conformitate cu firea e condi ionat de ajutorul harului, o separa ie între natur i har, în sensul catolic, nu cunosc Sf. P rin i.

Sfântul Maxim Marturisitorul

îmbelugat și dumnezeiasc : pentru legea scrisă , izbăvirea de viciile de patimile contrare firii: pentru legea naturală , puterea de a împlini frâgurile datorită firei, împlinire prin care se susțin legăturile afectuoase ale oamenilor întreolalt , înlăturându-se toată înstrăinarea și dezbinarea care sfâșie firea; iar pentru cea duhovnicească , unirea cu Dumnezeu însuși, în temelul creației, ieșind din cele create, primesc slava cea mai presus de fire, prin care nu se mai arată decât Dumnezeu sigur luminând în ei (5). Dar mai pe larg despre acestea puteți citi în scrierea despre "Locurile îndoielnice",²⁵³ unde se tâlcuiește un loc din "Cuvântarea Sf. Grigorie la dumnezeiasca Cincizecime"

Scolii

1. Vorbele despre rațiune, iubire și poftă . Prin rațiune cercetăm, prin poftă dorim bunul cercetat, iar prin iubire luptăm pentru el.

2. A numit zilele puterile (facultățile) sufletului, ca unele ce sunt în stare să primească lumina poruncilor dumnezeiești. Dar și pe cele trei legi mai generale, ca unele ce luminează sufletele ce primesc lumina. Căci precum la Facere Scriptura a numit "zi" atât lumina spunând: "și a văzută Dumnezeu lumina că este bună și a numit lumina zi", cât și aerul luminat de ea, zicând: „și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua întâi”,²⁵⁴ tot așa a numit "zile" nu numai puterile sufletului, ci și legile care le luminează pe acestea. Căci abia întrepunzându-se acestea întreolalt produce ziua compusă a virtuților, prin faptul că nu se mai deosebesc de

²⁵³ Ambiguorum liber, P. G. 91, 1389-1393.

²⁵⁴ Gen. 1, 4.

lumina dumnezeiască a Cuvântului²⁵⁵ puterile străbătute cu totul de ea.

3. Cuvântul (Rațiunea) lui Dumnezeu este în același timp și ființă și lumină. Lumină, fiindcă luminează gândurile naturale ale credincioșilor, și ființă fiindcă pe de o parte împlinește întinericul vieții după simțuri, în cei care se zoresc prin împlinirea poruncilor spre viața cea nădejduită, iar pe de altă parte, pedepsește cu arderea judecării pe cei ce se alipesc cu voia de noaptea această întunecoasă a vieții, pentru iubirea de plăcere a trupului.

4. Cel ce nu s-a ridicat mai întâi la sine însuși, prin lepădarea patimilor contrare firii, nu se va ridica la cauza proprie, adică la Dumnezeu, prin dobândirea cu ajutorul harului a bunurilor mai presus de fire. Cel ce vrea să fie ridicat cu adevărat la Dumnezeu, trebuie să se despartă de cugetarea de lucrurile create.

5. Legea scrisă are ca scop izbăvirea de patimi, cea naturală deopotrivă cinstită și deopotrivă îndreptărită a tuturor oamenilor, iar desvârșirea celei duhovnice ține în fapturile scopul ei este să facă pe om asemenea cu Dumnezeu, atât cât îi este cu putință omului.

Întrebarea 40

*Ce înseamnă numrul celor ase vase de apă de la nunta din Cana Galileii?*²⁵⁶

Răspuns

Dumnezeu care a făcut firea omenească, i-a dat

²⁵⁵

²⁵⁶ In. 2, 5.

Sfântul Maxim Marturisorul

prin voina Sa deodat cu existenta și puterea corespunzătoare de împlinire a datoriilor (1). Cele ase vase de apă sunt a adăuga puterea naturală de împlinire a poruncilor dumnezeiești. Oamenii, gonind din ea cunoștința, înstrădușându-se să dobândească lucrurile materiale, își făcuseră această putere goală și răpăși de aceea nu tăiau cum să curețe murdăria păcatului, căci cel lipsit de cunoștință nu cunoaște modul de curățare a păcatelor prin virtute. Aceasta s-a întâmplat până când venind Cuvântul (Rațiunea), Ziditorul firii, a umplut de cunoștință cea după fire numită putere de împlinire a datoriilor și pe urmă a prefăcut în vin, adică în rațiunea cunoștinței mai presus de fire, rațiunea și legea firii (2).²⁵⁷ Cei ce o beau apoi pe aceasta ies din firea tuturor lucrurilor și zboară până în locul ascuns al lui Dumnezeu, unde primesc bucuria și veselia care e mai presus de toate cunoștințele. Ei beau vinul cel bun, adică rațiunea tainică, făcătoare de îndumnezeire, la sfârșit, după ce s-au bucurat de toate celelalte binefaceri hărăzite de Providența oamenilor (3).

Iar prin numărul ase se înalță puterea de împlinire a firii (4), nu numai pentru că Dumnezeu a făcând cerul și pământul în ase zile, căci fiindcă este numărul cel mai des vădit în lucrul lui zece și se compune din părțile sale. Vasele de apă, spune Scriptura, erau de câte două sau câte trei măsuri. Prin aceasta se arată că puterea de împlinire a firii cuprinde pe planul contemplației naturale, întocmai cum ar cuprinde două măsuri, toată cunoștința fapturilor, atât a celor trupești ce constau din materie și formă, cât și a celor inteligibile ce constau din ființă și accident, cu un cuvânt, cunoștința generală a celor trupești; iar pe planul învăturii

²⁵⁷ Restabilirea firii numai Hristos o face. Dar El face mai mult decât atâtă. El umple vasele cu apă, dar pe urmă prefăce apa în vin.

tainice despre Dumnezeu, atât cât e cu puțin firii, cunoștința și lumina despre Sf. Treime, sau despre Tatăl, despre Fiul și despre duhul Sfânt, ca pe trei mări.

Deci voi, care vă aflați pe treapta cunoștinței ei, luați aminte. Puterea generală a firii, prin care împlinește cele bune, se împarte în ase. Acestea sunt modurile generale ale lucrurilor. Iar puterile generale a firii, care produce virtuțile, îi corespunde virtutea cea mai generală dintre toate, care se împarte și ea în ase forme (specii), generale și ele. Corespunzător cu puterea firii, virtutea generală se îmbracă în mai multe moduri, ramificându-se în cele ase forme (5). Acestea trebuie să le cerceteze cel ce se inițiază și cel ce inițiază pe altul în tainele cuvintelor și în aleșurilor dumnezeiești, dacă mintea lui se desfată cu tâlcul mai înalt al acestora. Pe lângă acestea trebuie să mai cerceteze cine sunt slujitorii care scoteau apa, cine e mirele, cine e mireasa, cine e mama care a îndrăznit să anunțe Cuvântului că "vin nu au". Dar ca nu cumva cuvântul nostru despre acestea să rămână mut și să se oprească, nedând celor flămânzi nici măcar o parte de hrană duhovnicească, voi graiți după puterea mea, fraților și fraților duiesc că voi descoperi tot în aleșul celor spuse (căci mintea mea e prea slabă pentru a îmbrăca vederile spirituale cuprinse în ele), că numai cât vă putea să cuprind puterea mea de înțelegere.

Deci cea mai generală dintre virtuți spun toți că este iubirea. Iar puterea cea mai generală a firii care o produce pe aceasta, spun că este rațiunea. Aceasta, prinzându-se cu trăsătură de cauza ei (6), și desfășurându-se în lucrare se deosebește în ase moduri mai generale, care îmbrăcă formele (speciile), în care se împarte rațiunea iubirii îngrijind trupurile și duhovnicele de cei ce flămânzesc și însetează, de străini și de cei goi, de bolnavi și de cei din

Sfântul Maxim Marturisitorul

închisori (7). Căci raiaunea virtuții nu se mărginește numai la trupuri și puterea firii noastre nu se arată numai în cele supuse simurilor.

Deci puterea cea mai generală a firii omenești din diferite forme virtuții celei mai generale, deosebind-o prin cele asemoduri ale sale în tot atâtea specii. Prin acestea firea se unește cu aplecarea unitară a voii,²⁵⁸ arătând în tot și în toate) raiaunea cea neîmpărțită modelatoare, care își (le) adună la sine prin faptul că face să sufere toate cu bună-tate (8). Pe această raiaune reluând-o la sine, întărit prin ostenele datorate, mintea, taie toate umflăturile și tirbirile firii, pe care nescocindu-le prin aplecarea voii, iubirea trupească de sine a fiecăruia, a slăbiticit prea blânda firea și a tăiat ființa cea una în părți multe și potrivnice, ba, cum mai rău nu se poate, chiar strică cioase una-alteia, în felul acesta mintea readuce firea la mijlocia statornic, pentru care au fost și scris în ea de la început legile naturale ale virtuților de către Dumnezeu (9) Scriptura indicând poate și taina aceasta, înfrățind cele asevăse goale și fărâșate, arătând cum puterea cea mai generală a firii se află într-o înverșinare în ce privește și vârele binelui.

Astfel puterea cea mai generală a firii, împărțindu-se în asemoduri de lucrare, modelează în tot atâtea forme cea mai generală dintre virtuți, îmbrăcând întreaga virtute. Făcând aia, firea ascultă de legea ei cea mai generală, ca de un judecător fărâșat al adevărului. Pe acest judecător Scriptura l-a numit starostele mesei. Acesta

258

μ μ = firea se unește cu o orientare unitară a voinței tuturor și își recapătă astfel ea însăși unitatea, pe care socotește deosebită a voinței fiecărui individ o sfârșită. Dar chiar prin faptul că voia dintr-un individ se unește cu firea lui, voia lui se unește cu voiele tuturor. Căci îndată ce se pune cineva în acord cu firea din sine, s-a pus în acord cu firea în semeni.

declar în chip în elept c vinul cel mai bun, pe care l-a adus Cuvântul mai pe urm prin venirea Sa, adic ra iunea cea mai înalt despre Dumnezeu, trebuie s -l bea firea omeneasc la început, ca pe cel dintâi, i cu el s se îmbete, i numai pe urm s cunoasc alte vinuri, adic ra iunile lucrurilor, ca pe ni te vinuri inferioare fa de cel dintâi. C ci e cât se poate de drept i de cuviincios ca firea s cunoasc mai întâi Ra iunea pentru care a fost f cut i numai pe urm s iscodeasc ra iunile lucrurilor zidite pentru ea (10).

Iar cei ce scoteau apa i serveau, sunt slujitorii Vechiului i Noului Testament, adic Sf. Patriarhi, legiuitorii, conduc torii de o ti, judec torii, regii, Proorocii, Evangheli tii i Apostolii, prin care s-a scos apa cuno tin ei i s-a dat iar i firii. Aceasta a pref cut-o în harul îndumnezeirii Cuvântul, care a f cut firea din bun tate i a îndumnezeit-o prin iubirea de oameni. Iar dac ar spune cineva c slujitorii sunt cuget rile naturale pline de tiin i de evlavie care la porunca Cuvântului, scot apa cuno tin ei din buna orânduire a lucrurilor, cred c nu gre e te fa de adev r.

Iar mirele e, în chip v dit, mintea omeneasc , care îi ia drept mireas , spre împreun vie uire, virtutea. Cuvântul, fiind chemat, vine bucuros cinstind înso irea lor, i înt re te învoiala nun ii lor duhovnice ti i înc lze te duhovnice te, prin vinul S u dorin a lor dup mult rodire de prunci. Mama Cuvântului e credin a adev rat i neîntinat . C ci precum Cuvântul ca Dumnezeu este dup fire F c torul Maicei care L-a n scut pe El dup trup, f când-o Maic din iubirea de oameni i primind s se nasc din ea ca om, la fel Cuvântul,producând în noi mai întâi credin a,se face pe urm în noi Fiul credin ei, întrupându-Se din ea prin virtu ile cu

Sfântul Maxim Marturisitorul

fapta (11). Prin credință apoi ajungem la toate, primind de la Cuvântul darurile spre mântuire. Căci fără de credință, căreia Cuvântul îi este după fire Dumnezeu, iar după har Fiu, nu avem nici o îndrăzneală să ne adresăm cu cereri către El.

Fie ca o asemenea nunt să încheiem și noi totdeauna și fie ca Iisus cu Maica Sa să vină la ea, ca să readune cunoștința noastră care curge afară din pricina păcatului și să o prefacă în îndumnezeire. Căci această scoate mintea din cunoștința lucrurilor și întreprinde până la neschimbabilitate cunoștința firii, ca pe o apă spirituală, prin calitatea vinului.

Scolii

1. Puterea numelui te mișcă și dă în fire în chip ființial, spre lucrarea virtuților, dar manifestat prin întrebuirea ei voită și liberă de către cel ce o are.

2. Cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se om, a umplut iar de cunoștință firea golită de cunoștința dată ei. Și întreprinde-o până la neschimbare, a îndumnezeit-o, nu prin fire, ci prin calitatea²⁵⁹ ce i-a dat-o, pecetluind-o cu Duhul Sfânt, ca să nu-i lipsească nimic, precum a dat apei tărie prin calitatea vinului. Căci pentru aceasta s-a făcut om adevărat, ca să ne facă pe noi dumnezei după har.

3. Vinul bun este rațiunea care ne scoate din fire și ne ridică spre îndumnezeire;²⁶⁰ Acesta i-a fost oprit lui

²⁵⁹ Precum apa devine vin nu prin ea însăși după substanță, ci prin puterea de sus și printr-o calitate dăruită, așa firea noastră se îndumnezeiește nu prin sine, ci printr-o calitate deosebită de ființa ei, ce îi se dă de Dumnezeu.

²⁶⁰ , . Nu cred că este just traducerea latinească: vinul bun este rațiunea naturii, care ne ridică spre îndumnezeire. Rațiunea firii nu ne poate

Adam s-a lăsa în urma cuceririi.²⁶¹ Dar Cuvântul (Ra iunea), golindu-se pe sine din iubirea de oameni, s-a făcut mai pe urmă, prin întrupare, cum numai El este, vin bun de băut. Căci El însuși este și Providența, ca sus în toate lucrurilor, și Ra iunea Providenței, ca metodă de îngrijire a celor providențiale și Providențiatorul care susține toate prin raionile de-a fi ale lor.

4. Puterea minții este capabilă prin fire de cunoașterea fapturilor trupelor și netrupelor. Dar iluminările Sfintei Treimi le primește numai prin har crezând numai că este dar neîndrăgind să cerceteze ce este ea după ființă.

5. Puterea generală a firii se împarte în ase moduri și lucrări. Iar iubirea generală în ase forme de virtuți. Căci cel ce alina foamea, setea și ajută pe cei goi, pe cei străini, pe cei bolnavi și pe cei din închisoare, fie că o face această trupă te sau duhovnicească, împlinește iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele, constatatoare din cele ase virtuți, ca unul ce-și poartă dorul sufletului plin numai de Dumnezeu.

6. Cauza raionii este Dumnezeu, pentru a căruia cucerirea omului a primit puterea raionii.

7. Iubirea se împarte în cele din care constă.

8. Cel ce datorită virtuții a devenit prin aplecarea

îndumnezei, așa cum puterea naturală a apei n-a făcut-o pe această vin. Ra iunea care scoate din fire este, cum se spune mai jos, însuși Logosul divin, Ra iunea supremă. Dar Ra iunea divină se coboară pe Sine ca să poată fi primită de om și băută de acesta ca un vin bun. Ea se unește cu ra iunea umană, preferând-o pe aceasta, așa cum Iisus a preferat apa în vin, dar în vin ce poate fi suportat de om, iar scoaterea din fire nu înseamnă scoaterea acesteia din ființă, ci numai din puterea ei.

²⁶¹ A devenit incapabil de înțelegerea Ra iunii divine, îngrozindu-i-se mintea prin păcat.

Sfântul Maxim Marturisitorul

voii egal fa de to i, arat în sine pe Dumnezeu cel ce nu caut la fa . C ci precum Dumnezeu a creat firea tuturor, dup una i aceea i ra iune, a a a rânduit ca toat mi carea voin ei s fie una i aceea i. Prin aceasta ra iunea firii, care pare c se risipe te, se adun .

9. Starea de mijloc este starea izb vit de patimile contra firii, dar neajuns la bunurile mai presus de fire. Ea arat aplecarea (socotin a) voii în acord cu firea, neavând vreo înclinare proprie i potrivnic ra iunii firii. De aceea ea consider pe to i oamenii ca unul, având legea firii ca pe o carte scris de Dumnezeu.

10. Judec tor natural nu este legea firii, care ne înva c , înainte de în elepciunea din lucruri, trebuie s ne mi c m dorin a spre cunoa terea tainic a F c torului tuturor.

11. Credin a, în în eles mai ascuns, este maica Cuvântului, fiind produs mai întâi, na te pe urm , întrupat prin virtu i, pe Cuvântul care a f cut-o pe ea.

Întrebarea 41

*Care este în elesul celor cinci b rba i ai Samarinençii i al celui de al aselea, care nu îi este b rbat?*²⁶²

R spuns

i femeia Samarineanc , i cea care s-a m ritat, dup Saducheii, cu cei apte fra i,²⁶³ i cea cu scurgerea sân-

²⁶² In. 4, 18.

²⁶³ Mt. 22, 23.

gelui,²⁶⁴ i cea care s-a aplecat la p mânt, i fiica lui Iair i cea siro-fenician ,²⁶⁵ înf i eaz atât firea oamenilor îndeob te, cât i sufletul²⁶⁶ fiec rui om în parte. Fiecare adic înseamn , dup dispozi ia ei p tima , atât firea cât i sufletul. Astfel femeia de care vorbesc Saducheii este firea sau sufletul, care a convie uit cu toate legile dumnezeie ti date din veac, f r s aduc rod, iar de bunurile viitoare nu vrea s tie. Cea bolnav , de curgerea sângeului este de asemenea firea i sufletul, a c ror putere, dat lor pentru a da na tere faptelor drept ii i ra iunilor, se scurge prin patimi spre materie. Siro-feniciana este iar i firea i sufletul fiec ruia, a c rui cugetare, asemenea unei fiice, e r u chinuit de neputin a epileptic , din pricina iubirii de materie. Fiica lui Iair de asemenea este firea i sufletul de sub lege, care a murit de tot din pricina neîmplinirii dispozi iilor legii i a poruncilor dumnezeie ti. Iar femeia aplecat la p mânt este firea sau sufletul, care i-a încovoiat spre materie toat puterea de activitate a min ii, în urma în el ciunii diavolului. În sfâr it, Samarineanca, la fel cu femeile de mai înainte, înf i eaz firea sau sufletul fiec ruia, lipsit de darul proorocesc, care petrece, cu ni te b rba i, cu toate legile date firii; dintre acestea cinci trecuser , iar a asea, de i fiin a, nu era b rbat al firii sau al sufletului, deoarece nu f cea s se nasc din el dreptatea care mântuie te pentru vecie.

Prima lege pe care a avut-o firea de b rbat a fost cea din rai, a doua a fost cea care i s-a dat dup izgonirea din rai, a treia cea din vremea potopului lui Noe, a patra cea a t ierii împrejur din timpul lui Avraam, a cincea cea a

²⁶⁴ Lc. 8, 41; Mt. 9, 20.

²⁶⁵ Mt. 15, 22.

²⁶⁶ Sufletul e în grece te feminin, .

Sfântul Maxim Marturisitorul

aducerii lui Isaac. Toate acestea primindu-le firea, le-a **lep dat, adic au murit, din pricina nerodirii** faptelor virtu ii. Iar a asea lege, cea dat prin Moisi, era ca i când n-o avea, fie pentru c firea nu s vâr ea dreptatea poruncit de ea, fie pentru c urma s treac la legea Evangheliei, ca la un alt b rbat, întrucât legea nu s-a dat firii oamenilor pentru veci, ci spre c l uzirea ei la ceva mai înalt i mai tainic. Aceasta înseamn , cred, ceea ce a spus Domnul c tre Samarineanca: " i pe care-l ai acum, nu este al t u"; C ci tia c firea avea s treac la Evanghelie. De aceea i vorbea cu ea pe la ceasul al aselea,²⁶⁷ când sufletul e str b tut în chip deosebit de razele cuno tin ei prin venirea Cuvântului la el, dup ce a trecut umbra legii. i sufletul st tea cu Cuvântul lâng fântâna lui Iacob, adic lâng izvorul în elesurilor Scripturii. Dar acestea ajung despre tema de fa (1).

Scolie

1. Fântâna lui Iacob e Scriptura; apa e cuno tin a din Scriptur ; adâncimea fântânii, în elesul greu de atins al tainelor Scripturii. G leata de ap e erudi ia în tâlcuirea cuvântului dumnezeiesc al Scripturii, pe care nu o avea Mântuitorul, fiind însu i Cuvântul (îns i Ra iunea) i netrebuind s dea celor credincio i o cuno tin adunat prin înv tur i studiu, ci d ruindu-le din harul duhovnicesc în elepciunea cea necontenit â nitoare, care niciodat nu se sfâr e te în cei vrednici de ea. C ci g leata, adic erudi ia, scoate o foarte mic parte din cuno tin , l sând întregul neatins, întrucât acela nu poate fi cuprins de nici un cuvânt

²⁶⁷ Ceasul al 6-lea e la amiaz , când soarele e mai aproape i lumineaz mai puternic.

(de nici o ra iune). Dar cuno tin a dup har cuprinde toat în elepciunea cât e îng duit oamenilor, f r studiu, â nind în chip variat, potrivit cu trebuin ele.

Întrebarea 42

În ce în eles se spune despre noi c facem p catul i-l cunoa tem, iar despre Domnul c s-a f cut p cat, dar nu l-a cunoscut. i cum de nu este mai grav a fi p cat i a nu l-cunoa te, decât a-l face i a-l ti? "C ci pe Cel ce n-a cunoscut p cat, zice, L-a f cut pentru noi p cat".²⁶⁸

R spuns

Corupându-se mai întâi libera alegere a ra iunii naturale a lui Adam, a corupt împreun cu ea i firea, care a pierdut harul nep timirii i a a s-a ivit p catul (1). A adar c derea voin ei de la bine la r u este cea dintâi i cea mai vrednic de osând . A doua întâmplat din pricina celei dintâi, este mutarea firii de la nestic ciune la stric ciune, mutare ce nu poate fi osândit . C ci dou p cate s-au ivit în protop rinte, prin c lcarea poruncii dumnezeie ti: unul vrednic de osând i unul care nu poate fi osândit, având drept cauz pe cel vrednic de osând . Cel dintâi este al hot râii libere, care a lep dat binele cu voia, iar al doilea al firii, care a lep dat f r voie, din pricina hot râii libere, nemurirea (2). Aceast stric ciune i alterare a firii, produs una din alta, voind Domnul i Dumnezeuul nostru s-o îndrepteze a luat toat firea i astfel a avut i El, în firea luat , tr s tura p timitoare, împodobit cu nestic ciunea voii libere (3). i a a a devenit prin fire, din pricina

²⁶⁸ II Cor. 5, 21.

Sfântul Maxim Marturisitorul

trăsurii pătimitoare, pe cat, de dragul nostru, dar necunoscând pe catul din aplecarea voii, datorit statornicieii neschimbabile a voii Sale libere, El a îndreptat trăsura pe pătimitoare a firii prin nestrăciunea voii Sale libere, f când din sfârșitul trăsurii pătimitoare a firii, adic din moarte, începutul prefacerii spre nestrăciunea cea dup fire (4). i precum printr-un om, care i-a mutat de bun voie libera alegere de la bine, s-a sârșit în toi oamenii prefacerea firii din nestrăciunea în străciunea, la fel printr-un om, Iisus Hristos, care nu i-a mutat libera alegere de la bine, s-a sârșit în toi oamenii restabilirea firii din starea de străciune în cea de nestrăciune.

Necunoscând deci Domnul pe catul meu, adic povârnia voii mele libere, nu a luat i nu s-a fcut pe catul meu (5). Dar luând pe catul cel pentru mine, adic străciunea firii pentru povârnia voii mele libere, s-a fcut pentru noi om prin fire pe timitor, desfiind prin pe catul cel pentru mine pe catul meu (6). i precum în Adam hotârrea libera a voii lui proprii pentru ru a desfiinat podoaba comun a nestrăciunii firii, Dumnezeu socotind c nu e bine ca omul, care i-a înrșit voia libera, s aib o fire nemuritoare, la fel în Hristos hotârrea voii Sale proprii pentru bine a spatru inea comun a străciunii întregii firi. i astfel la înviere firea a fost preschimbat întru nestrăciune, pentru neclintirea voii libere spre ru, Dumnezeu judecând c e drept ca omul, care nu i-a schimbat voia libera spre ru, s primeasc iar i firea nemuritoare. Iar omul acesta este Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, care i-a unit Sie i, dup ipostas, trupul strbătut de sufletul raional. Cci dac pe timirea, străciunea i moartea cea dup fire a adus-o în Adam povârnia voii libere, pe drept cuvânt neclintirea voii libere

din Hristos a adus nep timirea, nestic ciunea i nemurirea cea dup fire, prin înviere.

Schimbarea firii spre p timire, spre stric ciune i spre moarte e deci osânda p catului s vâr it prin hot rârre liber de Adam. Aceast stare nu a avut-o omul dintru început de la Dumnezeu, ci a înfiin at-o i a cunoscut-o, s vâr ind prin neascultare p catul cu voia. Osânda prin moarte este rodul acestui p cat. Luând deci Domnul osânda aceasta a p catului meu liber ales adic p timirea, stric ciunea i moartea cea dup fire, s-a f cut pentru mine p cat, prin p timire, moarte i stric ciune, îmbr când de bun voie prin fire osânda mea, El care nu era osândit dup voia liber . Aceasta a f cut-o ca s osândeasc p catul i osânda mea din voie i din fire, sco ând în acela i timp din fire p catul, p timirea, stric ciunea i moartea. În felul acesta s-a f cut tain comun iconomia Celui ce din iubirea de oameni, pentru mine cel c zut din neascultare, i-a însu it de bun voie prin moarte osânda mea, ca s m mântuiasc , h r zindu-mi prin aceast fapt înnoirea spre nemurire.

Socotesc c s-a ar tat, pe scurt, din multe laturi, cum s-a f cut Domnul p cat, dar nu a cunoscut p catul i cum omul nu a devenit p cat, dar a f cut i a cunoscut p catul, atât pe cel din voia liber , al c rui f c tor este el, cât i pe cel al naturii, pe care l-a primit Domnul pentru el, de cel dintâi aflându-se cu totul slobod (7). A adar nicidecum nu e lucru mai bun a face i a cunoa te p catul, decât a se face p cat. Aceasta s-a v zut inând seama de scopul Scripturii, pe care l-am ar tat i de cuvenita deosebire a în elesurilor, care se afl în cuvântul p cat. C ci cel dintâi p cat produce desp rirea de Dumnezeu (8), lep dând prin hot rârre liber cele dumnezeie ti; iar cel de al doilea tope te mult r utate, neîng duind ca r utatea

Sfântul Maxim Marturisitorul

hot rârrii libere s p easc la fapt , dat fiind sl biciunea firii .

Scolii

1. Cite te, Nile, i bag în cap m car i mai târziu.
2. P catul firii, zice c este moartea, prin care încet m de a mai fi, chiar dac nu vrem; iar p catul voin e alegerea celor contrare firii, prin care refuz m cu voia de a fi ferici i.²⁶⁹
3. Domnul, întrupându-Se ca om, a fost stric cios dup fire. În acest sens se spune c a devenit p cat.
4. Moartea Domnului, zice, s-a f cut început al nestic ciunii întregii firi.
5. i ca om el a fost nep c tos dup fire.
6. P catul pentru noi este stric ciunea firii, p catul este caracterul lunecos al voii libere. Omul a devenit muritor, suportând moartea firii, în temeiul unei osânde drepte, ca s se desfiin eze moartea voii libere.
7. Primul p cat, zice c este cel al voii libere al lui Adam, povârnit spre r u. De aceea a fost singur "liber între mor i",²⁷⁰ neavând p catul pentru care s-a ivit moartea. A face i a cunoa te p catul e v dit c ine de hot rîrea voin ei.
8. Adam s-a f cut p timitor prin fire, spre pedepsirea p catului din voia liber . Pe acesta

⌘ Sf. Maxim pune adeseori în paralel existen a () cu existen a fericit (). Prima o avem exclusiv de la Dumnezeu, pentru a doua trebuie s colabor m i noi prin voia noastr liber . Prima o avem exclusiv de la Dumnezeu în calitate de cauz ini ial , a doua prin Dumnezeu ca int final spre care avem s tindem.

²⁷⁰ Ps. 8, 6.

necunoscându-l Domnul, s-a făcut pe cat, luând ca om, din pricina lui, prin fire, trăsura pe timitoare după trup.

Întrebarea 43

Dacă Scriptura spune că pomul vieii este în elepciunea, iar lucrarea în elepciunii stă în a deosebi și cunoaște,²⁷¹ prin ce se deosebește pomul cunoștinței ei binelui și răului de pomul vieii?

Răspuns

Marii dascăli ai Bisericii, putând spune multe despre această temă, prin harul din ei, au socotit că este mai bine să cinstească locul cu toată cerea, nevrând să spună nimic mai adânc, din pricina neputinței celor mulți de a se ridica la înțelegerea celor scrise. Iar dacă au spus unii câte ceva, mai întâi au cercetat puterea ascultătorilor și apoi au spus o parte din ce puteau spune, spre folosul celor pe care îi învățau, lăsând cea mai mare parte neatinsă. De aceea și eu m-am gândit să trec mai bine locul sub toată cerea, dacă n-am să socotesc prin aceasta a fi întristat sufletul vostru iubitor de Dumnezeu. Deci de dragul vostru voi spune ceea ce poate să fie potrivit tuturor și ceea ce pot să înțeleg și cei mici și cei mari.

Pomul vieii și cel lalt pom se deosebesc mult și negreșit, prin însuși faptul că el este numit pomul vieii, iar cel lalt nu al vieii, ci numai al "cunoștinței ei binelui și răului". Căci pomul vieii este desigur factor de viață iar pomul care nu-i al vieii, este factor de moarte.

²⁷¹ Prov. 3, 8.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Pentru că pomul care nu este fructifer de viață, deoarece nu a fost numit pom al vieții, desigur că va fi numit fructifer de moarte, odată ce nimic altceva nu se deosebește, prin opoziție, de viață.

Afară de aceasta pomul vieții este că în elepciune se deosebește foarte mult de pomul cunoștinței binelui și răului, care nici nu este în elepciune. Căci proprii în elepciunii sunt mintea și rațiunea, iar proprii, deprinderii opuse a în elepciunii sunt lipsa de rațiune și simirea (domnia simurilor). Deci, întrucât omul a venit în existență alcătuit din suflet mintal și din trup înzestrat cu simire (simuri), după un prim înțeles, pomul vieții este mintea sufletului, în care își are scaunul în elepciunea, iar pomul cunoștinței binelui și răului este simirea trupului, în care este vădit că se află mierea nerățională. Omul primind porunca dumnezeiască nu se atinge prin experiență cu fapta de această simire, năpădit-o. Amândoi pomii, adică atât mintea cât și simirea au, după Scriptură, puterea de a deosebi între cele spirituale (inteligibile) și cele supuse simurilor (sensibile), între cele vremelnice și cele veșnice. Mai bine zis ea fiind puterea de discernământ a sufletului, îl convinge ca de cele dintâi să se prindă cu toată sârguința, iar pe celelalte să le disprețuiască. Iar simirea are puterea de a deosebi între plăcerea și durerea trupului. Mai bine zis, aceasta fiind o putere a trupurilor însușite și sensibile, convinge pe om să împrățieze pe cea dintâi (adică plăcerea) și să respingă pe cea de-a doua (durerea). Când deci omul nu este preocupat de-a face alt deosebire decât aceasta, dintre simirea trupească de plăcere și durere, calcă porunca dumnezeiască și mănâncă din pomul cunoștinței binelui și răului. El are adică iraționalitatea simirii ca singurul mijloc de discernământ în slujba conservării trupului. Iar prin ea se prinde cu totul de

pl cere ca de ceea ce e bun i se fere te de durere ca de ceea ce e r u. Când îns e preocupat de-a face cu mintea numai deosebirea dintre cele vremelnice i cele ve nice, p ze te porunca divin , mâncând din pomul vie ii. El are adic atunci în elepciunea afl toare în minte, ca singurul mijloc de discern mânt în slujba sus inerii sufletului. Iar prin ea se str duie te dup slava celor ve nice, ca dup adev ratul bine i se re ine de la stric ciunea celor vremelnice, ca de la ceea ce e r u.

Mare este, prin urmare, deosebirea între cei doi pomi i între puterea lor natural de discern mânt, ca i între în elesurile proprii fiec ruia. C ci termenii de bine i de r u se folosesc, f r deosebire, în mai multe în elesuri i pot pricinui celor ce nu cuget cu în elepciune asupra cuvintelor Duhului, mult r t cire. Dar voi, în elep i fiind prin har, ti i c ceea ce se nume te simplu r u, nu e în tot felul r u, ci e r u în raport cu ceva, iar în raport cu altceva nu e r u. La fel ceea ce se nume te simplu bine, nu e în tot felul bine, ci e în raport cu ceva, iar în raport cu altceva nu e bine (1). P zi i- v deci de primejdia ce se na te din folosirea aceleia i numiri pentru lucruri deosebite.

Scolie

Binele min ii e dragostea nep tima pentru duh iar r ul ei este afec iunea p tima . Binele sim irii e mi - carea p tima prin pl cere spre trup, iar r ul ei e dispozi ia ce se na te în ea prin virtute.

Întrebarea 44

C tre tine zice Dumnezeu "Iat Adam s-a f cut ca unul din noi"?²⁷² "Dac zice c tre Fiul, cum e pus Adam al turi de Dumnezeu, nefiind din fiin a Lui. Iar dac zice c tre înger, cum îl pune pe înger al turea de Sine ca egal dup fiin , zicând ca unul din noi" ?

R spuns

Am spus deja în capitolul despre ridicarea turnului, c Scriptura închipuie te pe Dumnezeu vorbind, dup dispozi ia l untric din sufletul celor providen ia i. Ea indic astfel voia dumnezeiasc prin figuri proprii nou dup fire. Nici aici a adar Scriptura nu înf i eaz f r o pricin anumit pe Dumnezeu spunând: "Iat Adam s-a f cut ca unul din noi", ci îl înf i eaz spunând aceasta dup înf i area poruncii. i adaug i cauza acestei rostiri, pe care a i uitat s-o pune i în întrebare i care l mure te tot în elesul. C ci spunând: "Iat Adam s-a f cut ca unul din noi", adaug : "cunoscând binele i r ul. i acum nu cumva s - i întind mâna i s - i ia din pomul vie ii i s m nance i s tr iasc în veac". Deodat , adic , cu îndemnul ce i l-a dat, diavolul l-a înv at pe om i politeismul, spunându-i: "În ziua în care ve i mânca din pom, vi se vor deschide ochii i ve i fi ca ni te dumnezei, cunoscând binele i r ul". De aceea Dumnezeu întrebui eaz în chip ironic i osânditor pluralul: "S-a f cut ca unul din noi", care corespunde cu ideea despre Dumnezeu, s dit în Adam de am girea arpelui, ca s mustre pe omul care a ascultat de diavolul. i

²⁷² Facere 3, 22.

ca s nu- i închipuie cineva c felul de vorbire ironic e str in obiceiului Scripturii, s asculte cum vorbe te Scriptura în numele lui Dumnezeu c tre Israel: "Dac ve i umbla împotriva mea cu viclenie, i eu voi umbla împotriva voastr cu viclenie".²⁷³ Întru nimic nu se deosebe te îns viclenia de ironie. i s - i mai aminteasc acela cum i-a preg tit Dumnezeu lui Ahab am girea, înf iându-i minciuna ca adev r (2), ca gre ind acela s aduc Dumnezeu peste el pedeapsa cea dreapt .²⁷⁴ Scriptura urm re te, a adar, s -l am geasc pe Adam, când înf i eaz pe Dumnezeu zicând despre el, c "s-a f cut ca unul din noi". C ci astfel cum ar ad uga Dumnezeu: "cunoscând binele i r ul", ca i cum ar avea i El o cuno tin compus i constatare din lucruri opuse? Aceasta e cu neputin s o cuget m despre Dumnezeu, cu atât mai pu in s îndr znim s o spunem despre Acela care singur e simplu dup fiin , dup putere i dup cuno tin i care nu are decât cuno tin a binelui (3), mai bine zis e îns i puterea i îns i cuno tin a. Dar nici m car vreuna din fiin ele ra ionale, care î i au existen a de la i dup Dumnezeu, nu are deodat i la un loc, în mi carea simpl a cuget rii, cuno tin a compus a celor contrare, deoarece cuno tin a unuia din cele dou lucruri care î i sunt contrare produce ignoarea celuilalt lucru. C ci nu poate fi amestecat cuno tin a a dou lucruri contrare i nu coexist nicidecum. Cuno tin a acestui lucru înseamn necuno tin a celuilalt dintre cele contrare, a a cum nu se poate ca ochiul s perceap deodat ceea ce-i sus i ceea ce-i jos i ceea ce-i pe amândou laturile, ci e de trebuin o întoarcere proprie spre fiecare dintre ele, prin desfacerea de celelalte.

Scriptura înf i eaz , a adar, pe Dumnezeu ca i

²⁷³ Levit 26, 27-28.

²⁷⁴ III Reg. 22, 15 urm.

Sfântul Maxim Marturisitorul

când i-ar însușii pe timirea lui Adam, sau muștr pe Adam fiindcă a ascultat de sfatul șarpei, făcându-l să se dea seama de nebunia politeistă, sădindu-l în el prin amăgirea Satanei. Dacă aceasta este, s-a lămurit deajuns nedumerirea. De altfel, dacă află singur ceva mai înalt, împărtășește-mi și mie din darul harului dat de Dumnezeu pentru cunoașterea lucrurilor. Iar cuvântul: "și acum nu cumva să-ți întind mâna și să iau din pomul vieții și să trăiesc în veci", socotesc că urmează te providențial și desparte cu fapta lucrurile neamestecate care nu se fac nemuritor, și conservându-se prin împărtășirea de bine. Deci Cel ce a făcut pe om vrea ca cunoștința aceluiași om să nu fie amestecat, stând în același timp în legătură cu cele ce-i sunt contrare (5).

Scolii

1. Dumnezeu îți grăiește lui Adam potrivit cu ideea de dumnezeire, pe care o învâșează acela de la diavol.

2. Cel ce iubește minciuna, e predat ei spre pierzare, ca să cunoască prin peștimirea ceea ce a cultivat de bunăvoie și să afle din experiență că umbră și at din neatenție, moartea în loc de viață.

3. Dumnezeu are numai cunoștința binelui, fiind însușiștiința și cunoștința binelui. Iar cunoștința răului nu o are, întrucât nu are nici puterea lui. Deci, numai dacă are cineva prin fire putere pentru un lucru, are și cunoștința lui în chip ființial. Deci răul se cugetă în ființele raționale precum ceva ce vine pe urmă în mod accidental, împotriva firii, datorită pasivității lor, dar nu în baza unei puteri naturale.

4. Cunoștința celor contrare e contemplată pe rând

de cei capabili de ea.

5. Cel ce i-a convins cunoștința sa întru pe care îl face ca bine prin fire, acela i-a strâns puterea de activitate a sufletului ca pe o mână și a luat în chip vinovat din pomul vieții, socotind răsul prin fire nemuritor. De aceea Dumnezeu, a ezând prin fire în conștiința omului muștrarea pentru răsul l-a desprins de viață, ca pe unul ce a devenit răsul prin hotărârea voinei ei. Aceasta ca nu cumva, să vârsându-l, să-l poată, convinge conștiința că răsul este prin fire bun.

Întrebarea 45

*Ce vrea să spun în Levitic prin pieptul legat și brațul (oldul) separat, închinat, în cinstea lui Dumnezeu, preoților?*²⁷⁵

Răspuns

Cred că prin piept se înțelege contemplația înaltă, iar prin braț activitatea adică deprinderea (aptitudinea) cugetării și lucrarea, sau cunoștința și virtutea (1). Căci cunoștința aduce mintea în chip nemijlocit lui Dumnezeu, iar virtutea o desface prin fapte din toată devenirea lucrurilor. Acestea le-a lăsat Scriptura pe seama preoților, care au primit ca moțtenire numai pe Dumnezeu și nimic din cele ale pământului.

Sau alt înțeles: Cei ce prin cunoștință și virtute sunt străbătuiți de Duhul, au săfac prin cuvântul învăturii inimile altora capabile de evlavie și de credință, iar aptitudinea și puterea lor fptuitoare trebuie săle despart de străduințele după firea cea stricțioasă și săle mute spre

²⁷⁵ Lev. 7, 31, 32.

Sfântul Maxim Marturisitorul

agonisirea bunurilor nestriccioase și mai presus de fire. De aceea pe drept cuvânt a poruncit Scriptura ca, de la cele aduse spre jertfă lui Dumnezeu, pieptul legat, adică inima celor ce se dedică lui Dumnezeu, și brațul, adică activitatea lor, să fie date în seama preoților (2).

Scolii

1. Pieptul este simbolul contemplației, iar brațul al activității. Căci contemplația este aptitudinea cugetării, iar activitatea este lucrare. Prin amândouă acestea se caracterizează adevărata preoție.

2. Cel care prin învățatură cucernică, aduce lui Dumnezeu ca jertfă inimile altora, asemenea pieptului din Levitic, și cel care despre puterea lor de activitate de cele nestriccioase prin împlinirea poruncilor, s-a făcut preot, luând pe seama sa pieptul și brațul celor ce se aduc pe ei înșiși ca jertfă lui Dumnezeu.

Întrebarea 46

*Care este deosebirea între oglindă și ghicitură?*²⁷⁶

Răspuns

Oglinda este, ca să nu spun pe scurt, conștiința care are în ea neîntinse forma tuturor virtuților cu fapta și prin care cel curat cu încredințarea vede pe Dumnezeu; sau cu alte cuvinte, ea este deprinderea cu împlinirea poruncilor, care cuprinde sinteza tuturor virtuților împlinite întregal în chip unitar, ca o faptă divină. Iar ghicitura este cunoștința

²⁷⁶ 1 Cor. 13, 12.

ra iunilor (cuvintelor) dumnezeie ti, printr-o îmbr i are deplin , pe cât se poate, cu ajutorul contempla iei, cuprinzând în sine ar terea str vezie a celor mai presus de în elegere. Oglinda este, simplu vorbind, deprinderea care indic forma original a virtu ilor, ce se va descoperi celor învrednici i. C ci oglinda arat sfâr itul viitor al filosofiei cu fapta, celor ce au oglinda. Iar ghicitura indic originalul celor inteligibile, prin cuno tin (1).

Deci toat dreptatea de aici, comparat cu cea viitoare, are în elesul unei oglinzi, ce reflect chipul lucrurilor originare, dar nu cuprinde îns i lucrurile în subsisten a lor descoperit . i toat cuno tin a, pe care o avem aici despre lucrurile înalte, comparat cu cea viitoare, este o ghicitur ce con ine o indica ie a adev rului, dar nu însu i adev rul în subzisten a lui, care va avea s se descopere în viitor. Întrucât în virtute i cuno tin se cuprind cele dumnezeie ti, oglinda ne indic originalele prin virtute, iar ghicitura face str vezii originalele prin cuno tin . Aceasta este deosebirea între oglin d i ghicitur : oglinda veste te sfâr itul viitor al f pturii, iar ghicitura indic taina contempla iei.²⁷⁷

²⁷⁷ Virtutea noastr de aici, oricât ar fi de des vâr it , e numai o oglind prin care se vede des vâr irea viitoare, care pe de alt parte nu va mai fi propriu-zis virtute, dac virtutea e oglin d , sau v l str veziu, care odat va înceta. Iar cuno tin a noastr de aici, ca treapt mai înalt a virtu ii, oricât de bogat ar fi, nu e decât o ghicitur prin care se întreveade adev rul viitor, care la ar terea lui va desfiin a ghicitura, sau cuno tin a de aici.

Deci i virtutea i cuno tin a au o constitu ie paradoxal . Pe de o parte cuprind realitatea viitoare, pe de alta o disimuleaz , o ascund, ne în al cu privire la chipul ei adev rat (). Ar fi interesant de comparat ideea de disimulare implicat în virtutea i cunoa terea cre tin cu cea din gnoseologia lui Lucian Blaga de pild . S-ar putea spune de categoriile stilistice ale acesteia, sau de categoriile kantiene, care pe de o parte redau ceva din realitate, pe de alta o disimuleaz , c

Scolie

Oglinda indic bunurile ce vor corespunde
fpturii, iar ghicitura tainele viitoare ale cunoștințelor ei.

Întrebarea 47

*Ce înseamnă : "Glasul celui ce strigă în pustie", și
celelalte? Ce este pustia și ce înseamnă aici calea Domnului și
găsirea ei? Care sunt criteriile Lui și ce înseamnă a le face
drepte? Ce sunt viciile prăpăstioase și ce înseamnă "și toată
valea prăpăstioasă se va umple"? Ce sunt munții și dealurile,
și ce înseamnă coborârea lor? Ce înseamnă cele strâmbe și
cum se vor face drepte? Ce sunt cele aspre și cum se vor
face și netede? și ce înseamnă după, ce spune toate
acestea: "și va vedea tot trupul mântuirea lui Dumnezeu"?²⁷⁸*

Răspuns

Glasul lui Dumnezeu Cuvântul, care strigă de la
început în pustie, adică în firea oamenilor, sau în lumea
aceasta, este desigur orice sfânt, fie că închinat lui
Dumnezeu, cu sinceritate, ca Avel,²⁷⁹ cele dintâi criterii ale
contemplației sufletului, îngrădite prin virtuți (1); fie că se
plimbă cu neclintită credință, asemenea lui
Enoc,²⁸⁰ de bunurile viitoare, dobândind prin neclintirea în ele

sunt expresia puterilor noastre finite de înălțare a realității. Când
aceste puteri vor înceta și locul lor îl va lua puterea infinită
dumnezeiască, atunci vom cunoaște Adevărul "față de față".

²⁷⁸ Is. 40, 3-5; Lc. 3, 4-6.

²⁷⁹ Fac. 4, 4.

²⁸⁰ Fac. 4, 26.

puterea s le cheme cu t rie (2); fie c , încercat în toat virtutea, i-a ridicat, ca Enoch,²⁸¹ mintea cu totul din leg tura i din cuno tin a lucrurilor i i-a mutat-o, deplin eliberat , la îns i cauza cea mai presus de în elegere (3); fie c , asemenea lui Noe,²⁸² privind prin credin chipurile viitoare ale judec ii dumnezeie ti, i-a întocmit, ca pe o corabie, o vie uire i o deprindere, care s -l scape de mânia viitoare, înt rit din toate p r ile cu frica lui Dumnezeu (4); fie c , asemenea lui Avraam, v zând cu ochiul curat al credin ei frumuse ea bunurilor viitoare, a ascultat s ias cu drag inim din p mântul, din rudenia i din casa p rinteasc , p r sind leg tura i afec iunea fa de trup, fa de sim uri i fa de cele supuse sim urilor (5) i, aflându-se în timpul încerc rilor i al luptelor, mai presus de fire, a preferat în locul firii pe acela care e cauza firii, precum marele Avraam a preferat pe Dumnezeu lui Isaac;²⁸³ fie c , asemenea lui Isaac²⁸⁴, ajuns la vârful p timirii i la o foame nes turat dup contempla ie, a câ tigat o atât de ferm deprindere întru virtute i cuno tin , încât nu a putut fi clintit de la adev r, chiar când era r sboit de duhurile viciene (6); fie c , asemenea lui Iacob, cur indu- i mintea de desi ul celor materiale i de confuzia lor, i-a f cut-o neted i, îmbr cându- i trupul în piei de ied, adic asprimea vie ii lui Dumnezeu, a primit de la Dumnezeu puterea împotriva cugetului trupesc; apoi tot asemenea lui Iacob, de teama r scoalei patimilor i de dorul unei înv turi mai înalte prin experien , s-a mutat în Haran, adic la contemplarea naturii de la care luând, prin ostenelele cu

²⁸¹ Fac. 5, 33.

²⁸² Fac. 6, 8.

²⁸³ Fac. 12, 1; 22, 2.

²⁸⁴ Fac. 26, 1.

Sfântul Maxim Marturisitorul

fapta, toată tiina a duhovnicească a lumii văzute, adunată în diferite cugetări în elesuri, s-a întors în pământul pământesc și propriu, adică la cunoștința celor inteligibile, aducându-i, ca pe niște femei și slujnice, deprinderile și lucrurile ferme ale activității și ale contemplației, pe care le-a dobândit și pe fiii nescuși lui din ele, care sunt aceștia (7).²⁸⁵ și simplu vorbind, ca să nu mai lungesc vorba peste ceea ce trebuie, înfrunzind viața a fiecăruia, fiecare sfânt este, în chip vădit, prin viața lui, ca unul ce are în sine pe cuvântul care-i strigă voia. Să cîntecelalți oameni, un glas al Cuvântului și un înainte-mergător, pe măsura și după chipul dreptății și al credinței din el.

Mai mult decât toți înșel este glasul lui Dumnezeu și înainte-mergător marele Ioan vestitorul și propovăduitorul venirii adevărate a lui Dumnezeu, al celei fărâșiguri și fărâșiguri, ca și arătătorul Lui, pentru cei ce nu-L cunosc. Căci el a arătat deschis pe Cel ce ridică pământul lumii²⁸⁶ și a contribuit, cu slujirea sa de la Botez, la îndeplinirea tainelor mântuirii, potrivit iconomiei.

Dar fiindcă, din pricina bogăției narului, orice silabă, chiar și cea mai neînsemnată a dumnezeieței Scripturi, poate, să se tâlcuiască în multe feluri spre folosul celor dornici de virtute și de cunoștință, să cercetăm, pe cât ne este cu putință, și altfel cuvintele puse în fruntea capitolului.

A adar, pustia, cum am spus, e firea oamenilor și lumea aceasta, ca și fiecare suflet în parte, din pricina nerodirii celor bune, la care a ajuns prin greșala străveche.

Glasul Cuvântului ce strigă este mișcarea carea conștința ei la fiecare greșală. Aceasta, strigând în ascunsul

²⁸⁵ Fac. 33, 5.

²⁸⁶ Io. 1, 26.

inimii, g te te calea Domnului. Preg tirea c ii Domnului e limpede i v dit c se face prin schimbarea i îndreptarea spre bine a modurilor (de via) i a gândurilor i prin cur irea întin ciunilor de mai înainte. Iar cale frumoas i sl vit e via a virtuoa a fiec ruia, de-a lungul c reia Cuvântul î i face drumul mântuirii, s l luindu-se în el prin credin i umblând înso it de diferitele percepte i dogme ale virtu ii i cuno tin ei. C r rile Cuvântului sunt diferitele moduri ale virtu ilor i diferitele comport ri sau îndeletniciri dup voia lui Dumnezeu. Pe acestea le fac drepte aceia care nu cultiv virtutea i cercetarea cuvintelor dumnezeie ti nici pentru slav , nici din zgârcenie, nici ca s fie lingu ii de oameni, sau ca s le plac lor, sau ca s se mândreasc în fa a lor, ci toate le fac i le spun i le cuget în fa a lui Dumnezeu. C ci Cuvântul lui Dumnezeu nu z bove te pe c r rile care nu sunt drepte, chiar dac ar afla calea în anumite privin e g tit . De pild , cineva poste te i se re ine de la hrana care aprinde patimile i face toate celelalte câte pot s ajute la izb virea de patimi. Acesta a g tit calea anumit , dar cultiv aceste moduri pentru slava de art , sau din zgârcenie, sau pentru a fi lingu it de oameni, sau pentru a le pl cea lor, sau din alt pricin , i nu pentru a pl cea lui Dumnezeu. Acesta nu a f cut drepte c r rile lui Dumnezeu. El a r bdat osteneala preg tirii c ii, dar nu-L are pe Dumnezeu umblând pe c r rile lui. Deci calea Domnului este virtutea, iar c rarea dreapt e modul (chipul) drept i neviclean al virtu ii.

"Toat valea pr p stioas se va umple". E vorba, desigur, de a celor care au g tit bine calea Domnului i au f cut drepte c r rile Lui nu pur i simplu ale tuturor; adic nu i de a celor ce n-au g tit calea Domnului i nu au f cut drepte c r rile Lui. Iar valea pr p stioas este trupul

Sfântul Maxim Marturisitorul

fieci ruina, atunci când a fost supus la răsunet de curgere multă a patimilor și când a fost tăiată continuitatea și coeziunea lui duhovnicească cu sufletul, susținut prin legea lui Dumnezeu, care le lega. Dar poate fi înțeleasă ca valoare pentru sufletul, care a fost scobit și răsunet de îndelungatele furtuni ale păcatului și care a pierdut prin viciu frumoasele netezimii în duh (8). Deci toată valoarea pentru suflet, adică trupul și sufletul celor ce au găsit calea Domnului și au făcut dreptele rândurile Lui, se va umple prin lepădarea patimilor, care produc în ele, în trup și în suflet, inegalitățile pentru suflet, și se va redobândi înfrumusețarea naturală a vieții virtuozității, netezită în duh.

„și fiecare munte și deal se va coborî”. Cum se vede, alături de viciu obișnuiesc să se afle munții și dealurile. Munte este "orice în lume care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu"²⁸⁷ iar deal este tot păcatul ce răsunet împotriva virtuții. Cu alte cuvinte, munții sunt duhurile care produc neîncredința, iar dealurile, cele care susțin păcatul. Când deci toată valoarea, adică trupul sau sufletul celor ce au găsit calea Domnului și au făcut dreptele rândurile Lui, se va umple de cunoașterea și virtute, prin prezența lui Dumnezeu Cuvântul care umblă între ei prin porunci, se vor umili toate duhurile cunoașterii mincinoase și cele ale păcatului. Pentru că și Cuvântul lui Dumnezeu va încerca și va supune și va surpa stăpânirea lor viclenă, ridicat împotriva firii omenești, și pășind, așa zicând, mărimea și în lumea munților și a dealurilor și umplând cu ele viciile (9). Căci într-adevăr de va lua cineva înapoi, prin puterea Cuvântului, toate câte le-au luat dracii de la fire, producând neîncredința și păcatul în cuprinsul firii, nu va mai exista nicidecum vreun în lume a neîncredinței și a păcatului, precum n-ar mai exista în lumea

²⁸⁷ II Cor. 10, 5.

văzut nici un munte și nici un deal, dacă ar avea oamenii vreo mână cu care să scape munții și dealurile și să umple văile.

Deci coborârea muntelor și a dealurilor spirituale și viclene înseamnă restabilirea trupului și a puterilor firești ale sufletului în rânduiala lor. În urma acestei restabiliri mintea iubitoare de Dumnezeu, umplându-se, în chip natural, de bogăția virtuții și a cunoștinței, va străbate neted veacul acesta și va păși întins pe lumea neîmbătănită și nestricăcioasă a Puterilor spirituale și sfinte. Ea nu va mai fi amăgită de patimile de bunăvoie ale trupului, care se folosesc de plăcerea felurită și viclană, și nu va mai fi exasperată de încercările furtive de bunăvoie ale durerii, ca pentru crușarea trupului să renunțe la calea anevoioasă a poruncilor, fugind de asprimea osteneților virtuții.

"Cele strâmbe se fac drepte" când mintea, eliberând mîndărele trupului de patimi, adică oprind simțurile și celelalte mîndăre de la lucrarea plăcerii, învășăse se miște potrivit cu rațiunea simplă a firii (10). Iar "cele aspre", adică încercările furtive de bunăvoie, vor fi cîștigate, când mintea, bucurându-se și veselindu-se, răbdă cu inimă bună neputințele, necazurile și nevoile, desființând toată stăpînirea patimilor de bunăvoie prin ostenețile furtive de bunăvoie (11). Căci cel ce se dorește după viața adevărată, cunoscând că toată osteneala, fie cu voia, fie furtivă de bunăvoie, se face moarte a plăcerii, care este maica morții (12), va primi cu veselie toate asprimele încercărilor furtive de bunăvoie, bucurându-se întru răbdare și fără când din necazurile sale cîștigătoare și liniștitoare, care-l duc furtiv și lăsa să se scurteze spre cununa chemării de sus, pe cel care-și face cu evlavie de-a lungul lor drumul dumnezeiesc.

Prin urmare, tot cel ce a stins prin înfrînare

Sfântul Maxim Marturisitorul

plăcerea întortocheată, complicată și amestecată în chip felurit în toate simburile, a făcut drepte cele strâmbe. Și tot ceea ce calcă cu puterea răbdării peste întâmplările aspre și anevoie de străbătut ale ostenețelor, a făcut cele aspre curative. De aceea "va vedea mântuirea lui Dumnezeu", pe care o va primi ca pe o răsplătire a virtuții și a ostenețelor pentru ea, ca unul care s-a luptat bine și după lege, a biruit plăcerea prin sete de virtute și a călcat durerea prin dragostea de cunoștință și prin amândouă a purtat birburile te nevoind ele dumnezeiești (13).

De aceea zice: "și va vedea tot trupul mântuirea lui Dumnezeu". Prin "tot trupul" se înțelege trupul cel credincios, după cuvântul: "și voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul",²⁸⁸ adică peste tot trupul care a crezut. Deci nu tot trupul în general va vedea mântuirea lui Dumnezeu. Căci trupul celor necredincioși nu o va vedea, dacă este adevărat cuvântul care zice: "Pier necredinciosul, ca să nu vadă slava Domnului".²⁸⁹ E vorba aici, în chip determinat, de tot trupul credincios. Iar prin trup ca parte, cuvântul Scripturii înțelege de obicei întreg omul. Ea strigă aadar: "și va vedea tot omul mântuirea lui Dumnezeu". Deci tot omul care ascultă glasul care strigă în pustie și, după înălțarea mai sus, gătește calea Domnului și face drepte cărările Lui; tot omul care apoi, prin dărmarea munților și dealurilor spirituale și viclene, umple valea, adică sufletul care, prin scobirea lui, adică prin călcarea poruncii dumnezeiești, a prilejuit pomenirea munților și dealurilor viclene în lăcașul ridicării (14); tot omul care prin această umplere pricinuită scoborârea puterilor viclene și apoi îndreaptă, prin înfrânare, căile strâmbe ale patimilor de bunăvoie, adică micările plăcerii și netezește prin răbdare întâmplările aspre

²⁸⁸Ioan 2, 28.

²⁸⁹Is. 26, 10.

ale încercărilor fără voie, adică diferitele feluri de dureri, fără cându-le căi bune; tot omul de felul acesta pe dreptate va vedea mântuirea lui Dumnezeu, ca unul ce a devenit curat la inimă. Căci cel curat la inimă vede, prin virtuțile și prin contemplațiile sale evlavioase, la sfârșitul luptelor pe Dumnezeu, după cuvântul: "Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu".²⁹⁰ Pentru că el a primit cărsă să se splătească ostenețelor pentru virtutea harului nepțimirii, decât care nimic nu arată mai deplin pe Dumnezeu, celor ce îl au. Și poate celor ce caută în aleșurile mai înalte le este dat și altfel să audă, în temelul acestui har, în sufletul eliberat de patimi, ca într-o pustie, glasul în elepciunii și al cunoștinței dumnezeiești, care strigă fără sunet prin virtuți (15). Fiindcă unul și același Cuvânt se face tuturor toate potrivit cu fiecare, străbătându-l pe fiecare și dându-i în mod anticipativ harul Său, ca pe un glas înainte-mergător, ce pregătește pe fiecare pentru venirea Lui. În unii acest har devine pocăință, ca înainte-mergător al dreptății viitoare, în alții virtute, ca pregătitor al cunoștinței a teptate, și iar și în alții cunoștință, ca icoana a viitoarei aptitudini contemplative. Simplu vorbind, timpul se depărtează de la mintea contemplativă, când aceasta își însușește prin cunoștință (în chip gnostic) urcușurile dumnezeiești ale Cuvântului și se acomodează raionilor Lui suprafireții și iubitoare de oameni, prin care se face tuturor toate, ca pe toți să-și mântuiască prin bogăția milostivirii Lui.

Scolii

1. Cel ce cultivă cunoștința îngrădită prin virtuți, adică cunoștința lucrătoare, s-a făcut asemenea lui Avel.

²⁹⁰ Mt. 5, 8.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Drept aceea Dumnezeu caută spre el și spre darurile lui.

2. Cel ce cunoaște cu adevărat cele viitoare și nu dă judeie te în ele, nu încetează niciodată să cheme prin fapte cele nedăjduite. Și astfel devine un nou Eno, care cheamă pe Dumnezeu.

3. Cel ce a bineplăcut lui Dumnezeu prin fapte, își mută mintea prin contemplație în țara celor spirituale, ca să nu mai vadă prin lucrarea vreunui lucru moartea care vine prin patimile susinute de simțire. Acesta nu se mai află sub nimic din cele ce vrea să-l robească.

4. Cel ce din pricina viitoareii mântuirii, se străduiește într-o viață ostentivă, așa făcută asemenea lui Noe, care prin pînă strămtorare a trupului scapă de viitoarea osândă a necredincioșilor.

5. Păcămintă numește trupul, rudenie simțurile, căsăpărintească lumea supusă simțurilor. Patriarhul ieșit din acestea, a tăiat afecțiunea sufletului față de ele.

6. Numai de Isaac s-a scris că nu s-a mutat din păcămintă față de dușinile ei. Tatăl său Avraam a ieșit din Mesopotamia și s-a dus în Egipt, iar fiul său Iacob a fost alungat în Mesopotamia și după aceea s-a așezat în Egipt, unde a și murit.

7. Prin soții a în eles deprinderile virtuții ale cunoștințelor ei, iar prin slujnice lucrările acestora. Din acestea naște, ca pe niște fii, rațiunile cuprinse în natură și în timp.

8. Precum trupul izbit neconținut de patimi se face asemenea unei vâșpă, la fel se face și sufletul când este scobit de scurgerea gândurilor rele.

9. Lepdarea patimilor contrare firii și dobândirea virtuților conforme firii, umple sufletul și patca o vale și smerește cugetarea în lăcaș ca un munte, de duhurile rele.

10. "Cele strâmbe" sunt micșorările simurilor potrivnice firii. Ele se îndreaptă când mintea le învață și se micșorează potrivit firii, spre cauza proprie, adică spre Dumnezeu.

11. "Cele aspre" sunt întâmplările încercărilor fărâșoase. Ele sunt prefăcute în cîmășline prin răbdarea lor cu mulțumire.

12. Maica morții este plămădă, iar moartea plămădă este osteneala, fie cea din voie liberă, fie cea fărâșoasă.

13. Cel ce iubește virtutea, stinge cuptorul voit al plămădărilor. Iar cel a cărui minte este străbătută de cunoștința adevărului nu e oprit de ostenețele fărâșoase din micșorarea neîncetată a dorinței care-l poartă spre Dumnezeu.

14. Sufletul scobit prin păcat, a dat dracilor ca unor muni puțină de înălțare, adică de stăpânire asupra sa.

15. Virtutea lucrată cu fapta se face glas al cunoștinței ce strigă, ca în pustie, în sufletul lipsit de patimi. Căci virtutea este înainte-mergătoarea adevărului ratei în elepciuni, vestind adevărul ce se va arăta în urma ei după iconomie, dar există înainte de ea după cauză.²⁹¹

Întrebarea 48

A doua parte a Paralipomenelor zice despre Ozia:

„A făcut ce este drept înaintea Domnului și l-a căutat pe Domnul în zilele lui Zaharia, care îl sfătuiă în frica Domnului; iar Domnul i-a făcut parte de propășire”.²⁹² ” și a zidit Ozia turnuri în Ierusalim și la poarta unghiului și peste unghiul vîștii și peste unghiuri; și le-a întărit pe ele. și a zidit

²⁹¹ Adevărul e cauza virtuții, dar e în folosul omului ca să ajungă la el prin virtute.

²⁹² II Paralip. 26, 4-5.

Sfântul Maxim Marturisitorul

turnuri în pustie și aș pat fântâni multe, că avea multe turme în Sefila și în câmpie și lucr tori la viile din muni și din Carmel, fiindcă era lucr tor de p mânt".²⁹³ Ce sunt turnurile, ce este poarta unghiului, ce este valea și unghiul ei și ce sunt iar și unghiurile, și turnurile din pustie? Ce sunt fântânile și pate și turmele? Ce este Sefila și câmpia? Cine sunt lucr torii la vie și ce este muntele și Carmelul? și ce înseamnă : "Că era lucr tor de p mânt?"

Răspuns

Vino, preaslăvite Cuvinte ale lui Dumnezeu, și ne împărtășește, pe măsura puterilor noastre, descoperirea cuvintelor Tale. Întorcându-te grosimea învelișurilor, arată-ne, Hristoase, frumoase ea în aleșurilor spirituale. Ia-ne de mână dreaptă, adică de puterea minții noastre, și "ne călăuzește pe cale poruncilor Tale".²⁹⁴ și ne du "la locul cortului Tău cel minunat, până întru casa lui Dumnezeu (1), în glas de bucurie și de mărțurisire a zvonului de srbătoare",²⁹⁵ ca și noi, prin mărțurisirea fapturii și prin bucuria contemplației,²⁹⁶ să fim învredniciți a veni la locul negrit al ospătului Tău și să ne ospătăm împreună cu cei ce prăznuiesc acolo duhovnicește, cântând cunoștința celor negrite cu glasurile netăcute ale minții. și mă iartă pe mine, Hristoase, că îndrăznesc, la porunca slujitorilor Tăi celor învredniciți, ceea ce este peste puterea mea. Luminează cugetarea mea neluminată, spre înalțarea locului de față, ca să fii și mai mult slăvit, ca unul ce dai "orbilor vedere și faci limba

²⁹³ Ibidem 9-10.

²⁹⁴ Ps. 119, 35.

²⁹⁵ Ps. 42, 5.

²⁹⁶ Prin cele două trepte ale urcului.

bâlbâii lor s gr iasc cu claritate.

Socotesc, a adar, c precum, pân la un loc, Solomon a fost chipul lui Hristos Dumnezeu, a a a fost i Ozia pân la un loc chipul Mântuitorului. C ci numele lui Ozia, t lm cit în grece te, înseamn t ria lui Dumnezeu. Iar t ria natural i puterea ipostatic a lui Dumnezeu i Tat l, este Domnul nostru Iisus Hristos. Acesta s-a f cut piatra cea din capul unghiului. Iar unghiul este Biserica. C ci precum unghiul face prin sine leg tura dintre doua ziduri, la fel Biserica lui Dumnezeu se face unirea a dou popoare, a celui dintre neamuri i a celui dintre Iudei. i aceast unire are ca leg tur pe Hristos (2). Acesta a zidit "turnurile în Ierusalim", adic a în l at, ca ni te înt rituri, "în locul de unde se vedea pacea" cele dintâi cuvinte (ra iuni) dumnezeie ti i de ned râmat ale dogmelor despre dumnezeire. Iar "la poarta unghiului" a în l at cuvintele (ra iunile) dogmelor despre întrupare. C ci poart i u a Bisericii e tot El (3), fiindc zice: "Eu sunt u a". Aceast poart este înconjurat de turnuri, adic de înt riturile dogmelor dumnezeie ti despre întrupare, ar tând c cei ce vreau s cread drept trebuie s între în untrul unghiului, adic în Biseric , prin înt riturile acestea i s fie ap ra i de ele. C ci cel ce e asigurat de turnurile dogmelor dumnezeie ti, ca de ni te înt rituri ale adev rului, nu se teme de gândurile i de dracii care-l amenin cu pierzarea.

" i peste unghiul v ii". Valea este trupul. Iar unghiul acestuia este unirea lui cu sufletul,²⁹⁷ prin leg tura în duh (4). Peste aceast unire se zidesc turnurile, adic

²⁹⁷ Imaginea unghiului pentru unitatea ce se realizeaz între dou lucruri, care totu i nu se confund , este cât se poate de potrivit . Unghiul e un întreg, în care se disting totu i p r ile unite. Linia dreapt n-ar putea exprima aceast noutate, ci ar ar ta o contopire a celor unite.

înt riturile poruncilor și învăturile pe care le scoate dreapta socoteală din ele, ca prin acestea să se păzească nedesculțat unirea trupului cu sufletul, ca un unghi.

"și a zidit turnuri peste unghiuri". Unghiuri poate a numit Scriptura diferitele uniri dintre faptele desprăsite, care s-au realizat prin Hristos (5). Căci El a unit pe om înlăturând tainic în duh, deosebirea dintre bărbat și femeie, întrucât a eliberat în amândoi rațiunea firii de caracteristicile crescute din patimi.²⁹⁸ A unit apoi pe mântul, înlăturând deosebirea dintre paradisul sensibil și pe mântul pe care-l locuim.²⁹⁹ A unit de asemenea pe mântul cu cerul, arătând astfel firea lucrurilor sensibile ca una singură ce gravitează spre ea însăși. A unit iar și cele sensibile cu cele inteligibile, dovedind că și firea celor create este una singură, aflându-se într-o strănsă legătură printr-o oarecare rațiune tainică, în sfârșit a unit într-un mod și după o rațiune mai presus de fire toată firea creată cu Creatorul. și peste fiecare din aceste uniuni sau unghiuri a zidit turnurile întărituri ale dogmelor dumnezeiești, care să le susțină și să le lege străns (6).

²⁹⁸ μυστήριον. Rațiunea firii umane este aceeași în bărbat și femeie. Dar patimile au greșit pe ea caracteristici deosebite în bărbat și femeie. De aceste caracteristici provenite din patimi curățându-l Hristos rațiunea firii omenești, arătând-o la fel în bărbat și femeie. Dar această uniformizare se realizează numai în duh, adică numai dacă se copleșește în ei viața trupească - a simțirii - prin duhul care s-a deschis în adâncul lor prin Duhul dumnezeiesc și-a inundat toată existența lor. În duh bărbatul și femeia sunt la fel, numai trupul cu simțirile corespunzătoare îi diferentiază.

²⁹⁹ Pe mântul acesta poate redeveni prin viața noastră curată și prin bună înțelegere dintre oameni paradisul sensibil, care a fost la început. Nu o graniță geografică desparte paradisul original de pe mântul ce-l locuim, ci granița pe cerului. Prin Hristos pe mântul a redevenit un paradis în potență și deci în dezvoltare, așa cum în om s-a inaugurat ordinea învierii.

"i a zidit turnuri în pustie". Pustia este firea celor, v zute, adic lumea aceasta în care Cuvântul a zidit drept turnuri opiniile cucernice despre lucruri, d ruindu-le celor ce le cer, cu alte cuvinte a s dit în duh ra iunile juste ale dogmelor contempla iei naturale.

"i a s pat fântâni multe, c avea multe turme în Sefila i în câmpie i lucr tori la viile din mun i i din Carmel, fiindc era lucr tor de p mânt". Pustia este, cum am spus, lumea sau firea oamenilor, în aceasta a s pat fântâni, prin aceea c a scos p mântul din inimile celor vrednici, le-a cur it de greutatea i de cugetul p mântului i le-a l rgit ca s poat primi ploile dumnezeie ti ale în elepciunii i ale cuno tin ei, ca s adape turmele lui Hristos, adic pe cei ce au nevoie, pentru pruncia sufletului, de înv tura moral (7)

"Turmele din Sefila". Sefila se tâlcuie te c ldare strâmt . Acestea indic pe cei ce se cur esc prin încerc rile f r voie i se spal de întin ciunile sufletului i ale trupului. Ace tia au nevoie s bea ca pe o ap înv tura despre r bdare (8).

Iar turmele "din câmpie" arat pe cei ce prop esc, bucurându-se de l rgime, întrucât lucrurile cele de-a dreapta î i desf oar cursul potrivit cu dorin a lor; sau pe cei ce prop esc în bine pe drumul virtu ilor i se l rgesc f r patim în împlinirea poruncilor, umblând pe calea sau în legea lor. Ace tia înc au nevoie s se adape din cuvântul care îi adap la smerenie, la comuniunea i la împreuna p timire cu cei mai neputincio i i la mul umirea pentru cele h r zite lor (9).

"Lucr tori la viile din mun i" sunt cei ce cultiv pe culmile contempla iei ra iunea dumnezeiasc i extatic a cuno tin ei, care învesele te inima (10). Iar "lucr torii la

Sfântul Maxim Marturisitorul

viile din Carmel" sunt cei ce prin contemplație se exercită în chip înalt în tăinuirea desvârșitei curățiri, cu înclătșurarea totală a celor create. Căci Carmelul se tâlcuiește: "recunoașterea (acceptarea) tăcerii împrejur". Deci cel ce cultivă viața în el, cultivă ideea mistică a tăcerii împrejur prin cunoașterea, tăcând împrejurul minții tot ce e materie și toate cele materiale, dar fără să se socotească în chip iudaic rușinea drept slav (11). Scriptura zice că iudeii au trebuință de apă dumnezeieștii în elepciuni din fântânile șerpate în pustie, că, pe măsura credinței, fiecare șerp primească cuvântul potrivit pentru cele crezute, adică harul prin care șerpul învețe pe alții cuvântul mântuitor.³⁰⁰ Căci prin acesta Domnul nostru Iisus Hristos îngrijește în chip minunat de sufletul fiecăruia, dat fiind că El este și se face fără încetare agricultorul cel bun și priceput, care lucrează toate cele spuse mai înainte pentru mântuirea noastră.

Acesta este pe scurt unul din înțeleșurile cuvintelor de mai înainte. Acest înțeleș are în centru pe Iisus Hristos. După alt înțeleș ele se referă la mintea fiecăruia, descriind desvârșirea celor întăriți de frică și de iubirea lui Dumnezeu (12). Înainte însă de a înfățișa acest înțeleș al cuvintelor, trebuie să-mi arătăm mirarea că s-a putut spune de Ozia, care, potrivit istoriei, era regele Iudeii, că avea lucrători la viile din Carmel, știut fiind că acest munte nu se afla în împărăția lui Iuda, ci că dea în împărăția lui Israel, însăși capitala lui Israel fiind zidită pe vârful lui (13). Dar, precum se vede, Scriptura, vrând să stârnească cugetarea noastră leneșă la cercetarea adevărului, a amestecat în esența istoriei ceea ce n-a existat niciodată.

300 „S-ar putea traduce și așa: "ca, pe măsură credinței, fiecare șerp primească rațiunea cuvenită din cele crezute, adică harul învăturii mântuitoare".

Ozia, a adar, e mintea care a dobândit t ria dumnezeiasc în vederea f ptuirii i a contempla iei.³⁰¹ C ci, precum am spus, Ozia se t lm ce te prin "t ria lui Dumnezeu". i l-a c utat, zice, Ozia pe Domnul în zilele lui Zaharia, care îl sf tuia în frica Domnului". Zaharia se t lm ce te: "pomenirea lui Dumnezeu". Deci mintea, pân are în ea vie pomenirea lui Dumnezeu, caut prin contempla ie pe Domnul. Dar nu oricum, ci în frica Domnului, adic prin împlinirea poruncilor (14). C ci cel ce îl caut printr-o contempla ie f r fapte, nu afl pe Domnul, pentru c nu l-a c utat în frica Domnului.

"Iar Domnul i-a f cut parte de prop ire". Domnul h r ze te prop ire oricui s vâr e te fapte întru cuno tin ,³⁰² înv ându-l modurile poruncilor i descoperindu-i ra iunile adev rate ale lucrurilor.³⁰³

" i a zidit Ozia turnuri în Ierusalim". Cel ce prop e te în c utarea Domnului prin contempla ie, împreun cu fric , adic cu împlinirea poruncilor, zide te turnuri în Ierusalim, în l ând adic , în starea simpl i pa nic a sufletului ra iunile despre Dumnezeire (15).

" i peste poarta unghiului". Poarta unghiului, adic a credin ei biserice ti, este via evlavios (16). C ci prin aceasta intr m la mo tenirea bunurilor. Deasupra ei mintea gnostic (ce se îndeletnice te cu cunoa terea) zide te, ca ni te turnuri puternice i nebiruite, înt riturile dogmelor despre întrupare, constând din diferite înv turi, ca din tot atâtea pietre; de asemenea diferitele moduri ale virtu ilor,

301 In vederea celor dou trepte ale urcu ului duhovnicesc.

302 Sau: oricui împreun f ptuirea cu cuno tin a, sau caut s p trund în elesul poruncilor pe care le împline te.

303 Modurile poruncilor: modurile de aplicare practic ; ra iunile lor sau ale lucrurilor: în elesurile, rosturile lor în ansamblul Universului i al existen ei.

Sfântul Maxim Marturisitorul

prin care se asigură împlinirea poruncilor.

"îmi peste unghiul vieții". Valea este trupul. Iar unghiul acestuia este unirea lui cu sufletul prin legea poruncilor. Peste această unire zidește mintea, ca pe un turn, cunoștința, care supune trupul sufletului, prin legea duhului.³⁰⁴

"îmi peste unghiuri". Multe, zice, sunt unghiurile peste care mintea cea puternică întărește în Dumnezeu a zidit turnurile. Unul din aceste unghiuri este unirea celor particulare cu cele generale de aceeași fire, prin aceeași rațiune a existenței. Așa se unesc de pildă indivizii cu speciile, speciile cu genurile și genurile cu ființa. În felul acesta marginile se împreună în chip unic.³⁰⁵ Peste aceste concretizări particulare și prin ele se străduiesc rațiunile generale, realizându-se, ca niște unghiuri, uniri multe și variate ale celor ce se deosebesc între ele (17). Un altfel de unghi este unirea minții cu simțirea, a cerului cu pământul, a celor sensibile cu cele inteligibile și a firii cu rațiunea ei (18). Peste toate acestea mintea contemplativă își înalță concepțiile adevărate prin înțelegerea ei, zidind cu înțelepciune turnurile spirituale peste aceste unghiuri, adică ridicând deasupra acestor uniuni dogmele care le susțin.

„îmi le-a întărit pe ele, și a zidit turnuri în pustie și a săpat fântâni multe". Cel ce a putut să-și elibereze simțurile de patimi și să-și izbăvească sufletul din robia simțurilor, a reușit să ridice zid în calea intrării diavolului în minte prin mijlocirea simțurilor. De aceea se spune că a

³⁰⁴ Cunoștința de aici nu este gnoza în general, prin care este cunoscut Dumnezeu, ci înțelegerea, prin care omul recunoaște unirea dintre trup și suflet și drept urmare necesitatea ca trupul să se supună sufletului.

³⁰⁵ . . . în fiecare individ se întâlnește particularul cu universalul într-un chip unic, care nu se mai repetă . . .

în l at în pustie, adic în contempla ia natural , ca pe ni te turnuri înt rite, opiniile evlavioase despre lucruri, în care refugiindu-se, nu se teme de dracii, care tâlh resc în pustia aceasta, adic în firea celor v zute i am gesc mintea prin sim uri, tr gând-o spre întunericul ne tiin ei (20).

" i a s pat fântâni multe", adic diferite deprinderi în cele bune, capabile s primeasc prin cuno tin (prin gnoz) pentru a le împ rt i altora, înv turile h r zite de sus. „C ci avea multe turme în Sefila i în câmpie i lucr tori la viile din mun i i din Carmel, fiindc era agricultor". Cel ce lupt dup lege pentru adev r, prin armele de-a dreapta i de-a stânga, împrosp teaz puterea de r bdare a turmelor din Sefila, adic mi c rile sufletului dedicate trupului, care se exercit în purtarea încerc rilor f r de voie, ad pându-le cu temeuri de rezisten din deprinderile felurite ale virtu ii i ale cuno tin ei, ca ni te fântâni s pate; iar pe cele din câmpie, adic mi c rile sufletului care prosper în cele de-a dreapta, sau în l rgimea virtu ilor, le adap cu ra iuni (cu gânduri) de smerenie i de cump tare, ca s nu cad nici în cele de-a stânga i s nu fie scoase nici din cele de-a dreapta.

" i lucr tori la viile din mun i i din Carmel". Lucr torii de la viile din mun i sunt gândurile³⁰⁶ evlavioase ale contempla iei, care z bovesc pe în lime i cultiv cuno tin a extatic i tainic (21). Iar cei din Carmel sunt gândurile care cultiv tiin a nep timirii i a cur irii des vâr ite, prin înl turarea tuturor lucrurilor i a grijilor, ca pe prepu ce trebuie t iat, întrucât înv luie puterea de rodire a sufletului. Aceste gânduri taie cu totul dimprejurul min ii, prin cuno tin , afec iunea ei fa de lucrurile p mânte ti.³⁰⁷

306 In grece te gândurile sunt de genul masculin (μ).

307 Rela ia sau leg tura min ii cu lucrurile p mânte ti.

Sfântul Maxim Marturisorul

Căci Carmelul înseamnă "acceptarea (recunoașterea) tăcerii împrejur".

La sfârșit se spune de Ozia că este agricultor. Aceasta pentru că toată mintea, care a dobândit tăcerea lui Dumnezeu în vederea contemplației, este ca un agricultor adevărat, pământul curat de neghină semințele dumnezeiești ale celor bune, prin silința și prin îngrijirea sa, pământul are în sine pomenirea lui Dumnezeu care o susține. Căci zice: "Îmi era căutănd pe Domnul în zilele lui Zaharia, întru frica Domnului". Iar Zaharia tălmăcit în limba grecească, înseamnă pomenirea lui Dumnezeu.

De aceea să ne rugăm neîncetat Domnului, ca pomenirea lui mântuitoare să rămână în noi pururea, pentru că izbânzile noastre duhovnicești să nu ne strice sufletul, fiindcăndu-l să se înalțe cu mândrie și să îndrăznească lucruri mai presus de fire, ca Ozia.

Scolii

1. Prin cortul minunat în elege sfântul trup al lui Dumnezeu, pe care l-a luat din firea noastră, întrucât i-a dat existență în Sine însuși, fiind de sămânță. Iar casa este sufletul Lui mintal, căci Cuvântul fiindcăndu-se om i-a unit Sine însuși, în chip negrit, un trup înzestrat cu suflet mintal, ca să curețe ceea ce-i asemenea prin asemenea. Iar locul este însuși Cuvântul, care a fixat în Sine, după ipostas, firea noastră, în chip neschimbat. La acest cort sau trup să străbatem deci, sfințind trupul nostru prin virtuți. Căci prin acestea poate deveni, după harul Duhului, de aceea își formează cu trupul slavei Lui. Și să purtăm în noi untrul casei lui Dumnezeu, sau în contemplația curată de orice amestec, prin cunoașterea simplă și neîmpuritate, ajungând la însuși sufletul mintal al

Domnului, ca să avem și noi "mintea lui Hristos",³⁰⁸ cum zice Apostolul, prin împărțirea de Duhul Sfânt. Atunci vom fi devenit după har și noi pentru El, ceea ce s-a făcut El, prin fire, după iconomie, pentru noi.³⁰⁹

2. Piatra din capul unghiului este legătura unghiului, adică a Bisericii.

3. Prin poarta unghiului în elege întruparea, care e poarta Bisericii; iar prin turnuri, dogmele drepte despre întrupare.

4. Prin unghiul, vă îi în elege unirea cea după fire a trupului cu sufletul și legătura cea după duh a sufletului cu trupul, când acesta e slujitor al virtuții.

5. Unghiuri numește în general diferitele uniri ale fapturilor, adică uniri diferite ale naturi mai generale între ele, spre a da o unică armonie.

6. Fiecare unire a fapturilor pomenite se face după o raionare a înțelepciunii. Pe acestea Scriptura le numește turnurile unghiurilor. Căci raionarea fiind înalță pe care o cunoaștem în fiecare faptură³¹⁰ și raionarea care le leagă pe toate împreună într-o singură armonie, e ca o fortificație și

³⁰⁸ Filip. 3, 20.

³⁰⁹ Prin virtuți, dar nu fără har, ajungem la trupul Domnului, adică trupul nostru se modelează după trupul Lui în toate similitudinile sale; prin cunoștința simplă și nedivizată ajungem la sufletul Lui, sufletul nostru aflându-se într-o contemplare pură a lui Dumnezeu. Atunci avem "mintea lui Hristos" cea umană, adică ne urcăm până acolo, până unde s-a coborât El, ne întâlnim cu El în punctul de intersecție al dumnezeirii cu omenitatea, în starea omului îndumnezeit.

³¹⁰ o raionare înaltă și pură. Deci s-ar putea traduce și așa: raionarea cea după ființă, pe baza cunoașterii fapturii respective. Fie într-un sens, fie într-altul, raionarea oricărei fapturi e o fortificație care nu poate fi distrusă, sau alterată. Raionarea aceasta înălțată ca un turn pur al unei fapturi. Tot așa face și raionarea mai generală a mai multor lucruri, ca acestea.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ca un turn al fieceia dintre fpturi.

7. Fântâni a numit inimile care primesc darurile cere ti ale sfintei cuno tin e, dup ce au fost s pate prin cuvântul tare al poruncilor. Ele au lep dat ca pe ni te bolovani, iubirea fa de patimi i afec iunea firii fa de lucrurile sensibile i s-au umplut de cuno tin a cea în duh, venit de sus, care spal patimile i d via virtu ilor.

8. Turmele din Sefila sunt cei ce înva prin multe strâmtor ri filosofia moral i au nevoie de cuvintele (ra iunile) care îndeamn la r bdare.

9. Turmele din câmpie sunt cei ce înaintez lesnicios pe drumul virtu ilor i r mân nev t ma i de r u. Ace tia au nevoie de cuvintele (ra iunile) care îndeamn la mul umire.

10. Prin mun i în general în elege contemplarea înalt a naturii în duh. Pe aceasta o cultiv cei ce au lep dat n lucirile sensibile i au str b tut la ra iuni, prin mijlocirea virtu ilor.

11. Carmelul e în l imea recunoa terii t ierii împrejur.³¹¹ Iar t ierea împrejur e înl turarea afec iunii naturale fa de cele ce se schimb ³¹² i suprimarea leg turii afectuoase a min ii fa de f pturi. Vi a de vie a acestei st ri este ra iunea Providen ei, care h r ze te extazul sobru. Pe aceasta o cultiv b rba ii sau gândurile ce se mi c numai în jurul monadei simple i f r de început. C ci cel ce se mi c numai spre aceasta a t iat de la sine, ca pe un prepu , afec iunea care acoper cauza creerii lucrurilor.

³¹¹ In l imea recunoa terii necesit ii t ierii împrejur.

³¹²

. E pl cerea pentru lucrurile prinse în uvoiul devenirii. Sau pl cerea pentru fenomenul apari iei i cre terii lucrurilor i triste ea pentru fenomenul vestejirii i dispari iei lor.

12. Alt în eles al acestora.

13. Se arat cu curaj c e cu neputin s se fi petrecut istoria lucrurilor în conformitate cu acest loc.

14. Prin frica lui Dumnezeu a indicat filosofia activ , ar tând sfâr itul prin început. C ci "începutul în elepciunii este frica lui Dumnezeu".³¹³

15. Gândul înalt despre dumnezeire este turn în suflet, înt rit prin implicarea poruncilor.

16. Ce este poarta unghiului?

17. Ra iunile celor particulare, în împreunare cu cele generale, înf ptuiesc unirile celor deosebite, deoarece ra iunile mai generale îmbr i eaz în chip unitar ra iunile celor particulare, la care se refer în mod firesc lucrurile particulare.

18. Exist i între acestea o ra iune a rela iei în duh, care înf ptuie te unirea lor întreolalt .

19. Observ cum trebuie s se în eleag cuvântul "a înt rit".

20. Cel ce a dobândit o opinie cucernic despre fiecare lucru, nu se mai teme de dracii care în al pe oameni prin cele v zute.

21. Via face vin, vinul produce be ie, iar be ia extaz. Prin urmare i ra iunea activ , care este via, cultivat prin virtu i, na te cuno tin a; iar cuno tin a, extazul fericit, care scoate mintea din leg tura cu sim irea (lucrarea sim urilor).

Întrebarea 49

Ce înseamn cele spuse în aceea i carte: " i a v zut Ezechia c vine Senaherib în fa a lui s lupte

³¹³ Prov. 1, 7.

Sfântul Maxim Marturisitorul

împotriva Ierusalimului. i s-a sf tuit cu b trânii lui i cu cei puternici, ca s astupe apele izvoarelor, care erau în fa a cet ii; i ei l-au ajutat. i a adunat popor mult i a astupat apele izvoarelor i râul care trecea prin cetate",³¹⁴ Ce înseamn acestea, dup în elesul lor mai înalt?

R spus

Ezechia este mintea care a încins filosofia lucr toare împreunat cu cuno tin a i puterea de discriminare dumnezeiasc împotriva puterii vr jma e. C ci Ezechia înseamn , dup numele lui, puterea sau st pâניה dumnezeiasc . De aceea împ r te te el peste Ierusalim, adic peste suflet, sau peste viziunea p cii, cu alte cuvinte peste contempla ia cunosc toare, eliberat de patimi (1). Când aceasta vede puterea vr jma pornit împotriva ei, se sf tuiete dup cuviin cu b trânii i cu cei puternici s astupe apele izvoarelor din afara cet ii. Iar c peteniile unei asemenea min i sunt ra iunea credin ei, a n dejdii i a dragostei, care st pânesc ca ni te b trâni peste toate în elesurile i gândurile dumnezeie ti din suflet. Ele sf tuiesc cu în elepciune mintea i totodat o înt resc împotriva puterii vr jma e i-i arat modalit ile de nimicire a ei. C ci f r credin , n dejde i dragoste mintea nu poate s opreasc cele rele, nici s izbândeasc în cele bune.

Credin a convinge mintea r zboit , s - i ia refugiul la Dumnezeu, dându-i curaj s îndr zneasc prin armele duhovnice ti ce i le pune la îndemân . N dejdea se face cheza ul cel mai nemincinos al ajutorului dumnezeiesc, f g duind nimicirea puterilor du mane. Iar iubirea o face s fie cu anevoie de clintit, mai bine zis cu

314 II Paralip. 32, 2 - 3.

totul de neclintit din dragostea dumnezeiasc , chiar când e r zboit , fixând în dorul dup Dumnezeu toat puterea natural a ei (2).

i de fapt numele t lm cite ale c peteniilor, corespund cu cele spuse C peteniile lui Ezechia erau în acea vreme la Eliachim, fiul lui Hilchia, economistul (supraveghetorul), Somnas scriitorul i Ioah, fiul lui Asaf cronicarul. Eliachim înseamn "învierea lui Dumnezeu", iar tat l s u Hilchia înseamn "partea lui Dumnezeu". i de fapt învierea lui Dumnezeu în noi prin credin este fiul cel dintâi i unic al p r ii lui Dumnezeu, adic al cuno tin ei adev rate (3). Aceast credin , împreunat cu cuvenita supraveghere a cuno tin ei, adic cu darul discrimin rii, distinge limpede între n v lirile ispitelor cu voia i între cele f r voie.

Iar Somnas scriitorul înseamn "întoarcere", ar tând limpede sensul cel mai deplin al n dejdii dumnezeie ti, f r care nu e cu putin întoarcerea nim nui spre Dumnezeu (4). Iar propriu n dejdii e s scrie, adic s înve e cele viitoare i s le pun sub ochi ca prezente; apoi s conving pe cei r zboi i de puterea vr jma c nu e departe de ei Dumnezeu care-i ap r i pentru care sfin ii duc lupta.

În sfâr it Ioah, fiul lui Asaf, cronicarul, se t lm ce te "fr ia lui Dumnezeu", iar Asaf tat l lui "adunare". Prin urmare din adunarea i unirea în jurul celor dumnezeie ti a puterilor suflete ti, adic a celei ra ionale, impulsive i poftitoare, se na te iubirea. Prin aceasta cei, ce au dobândit prin har o cinste egal la Dumnezeu (c ci fr ia înseamn harul egalei cinstiri),înscriind în memorie str lucirea frumuse ii dumnezeie ti,p streaz în ei ne tears dorin a dup iubirea dumnezeiasc , care înscrie i întip re te în partea

Sfântul Maxim Marturisitorul

cuget toare a sufletului frumuse ea cea pur (5).

Deci a a stând lucrurile, precum s-a ar tat întrucâtva i din t l m cirea numelor, orice minte încins , asemenea lui Ezechia, cu putere dumnezeiasc , are al turea de sine ca pe ni te b trâni sau c petenii, în primul rând, puterea ra iunii. Din aceasta se na te credin a cunosc toare, care înva mintea în chip negr it c Domnul e pururea de fa , i n dejdea, datorit c reia le are pe cele viitoare de fa ca i pe cele prezente. În al doilea rând are puterea pofitoare, prin care ia fiin iubirea de Dumnezeu. Prin aceasta fixându-se mintea de bun voie în dorul dup dumnezeirea cea atotsfânt , e însufle it de dorin a cea mai puternic dup Cel iubit în sfâr it mai are lâng sine puterea iu imii, prin care se aprinde cu t rie de pacea dumnezeiasc , îmboldind mi carea poftei spre dorirea lui Dumnezeu (6). Orice minte are aceste puteri conlucrând cu ea la desfiin area p catului i la înfiin area i sus inerea virtu ii, ca pe ni te b trâni, întrucât ele sunt cele dintâi puteri ale sufletului i chiar îi întregesc fiin a lui, apoi ca pe ni te c petenii, întrucât au st pânirea peste mi c rile ce pornesc din ele i dispun prin voin a min ii, care le mi c , de lucr rile supuse lor (7). Ele sf tuesc mintea i o ajut , s astupe apele izvoarelor, care erau, sau mai bine zis care sunt afar din cetate. C ci totdeauna ceea ce-i trecut pentru istorie e prezent, în chip tainic, în în elesul spiritual.

Având aceste trei puteri s n toase i neam gite, mintea adun poporul cel mult, adic mi c rile i gândurile evlavioase, care pornesc în mod natural din ele.³¹⁵ Iar apele

315 Unificarea tuturor tendin elor suflete ti într-o direc ie bun d o mare putere omului. Dar ea se face foarte greu. C ci sunt unele tendin e care fac opozit ie. i atunci se porne te un r zboi înl untrul omului pentru înfrângerea recalcitran ilor. Iat cum descrie Blondel acest

din afara cetii, adică din afara sufletului, care formează râul ce trece prin mijlocul cetii, sunt cugetările ce curg în suflet, trimise prin fiecare simț din sectorul corespunzător al lumii sensibile, în timpul contemplării naturale. Din ele se formează cunoștințele celor sensibile, care străbate sufletul asemenea unui râu ce trece prin cetate (8).

Cât vreme este străbătută de această cunoștință, sufletul nu leapădă chipurile și nici lucirile sensibile, prin care obișnuiește puterea viclenă și pierzătoare să pornească războiul împotriva lui. De aceea zice Ezechia: „Ca să nu vin regele Asur și să afle apăsător și să biruiască”.³¹⁶ E ca și când mintea perspicace ar zice către puterile sale, în vremea nevăliirii patimilor: „Să opresc contemplarea naturală și să ne îndeletnicim numai cu rugăciunea și cu muncirea trupului, prin filosofia activă (dintre acestea rugăciunea este închisă prin urcarea regelui în templul lui Dumnezeu, iar muncirea trupului prin îmbrăcarea lui Ezechia cu sac), ca nu

strategie: "Există în om o multiplicitate de tendințe, de apetituri mai mult sau mai puțin concertate sau divergente, un polipsichism de care s-a putut spune că sunt ca un popor numeros ce are șase subrețea sau guvernământul raionii și al voinei ei între care se găsesc atât supuși docili și disciplinați, cât și recalcitrați și disidenți. Ceea ce s-a numit asceza și lupta spirituală nu e decât manifestarea și metoda aplicabilă în această istorie lăuntrică, în această militia hominis adversus et propter semet-ipsam". "Aceasta pentru că în fața oricărei atitudini definite și hotărâte se ridică, din spirit de contradicție, partida nemulțumirilor...Orice efort inițial este ca o declarație de război moliciunii și împotriva terții forțelor vii, care au și ele instinctul conservării și independenței". Acestea trezesc în noi "stări de conștiință străine sau ostile, voinți noi care se ridică împotriva voinței ei". (M. Blondel, L'Action, vol. II, p. 194-6). Lupta aprigă începe deci abia în ceea ce s-au hotărât la o viață mai conformă cu poruncile dumnezeiești. Și asupra lui Ezechia pornesc dușmanii când au văzut opera de consolidare ce-a purcesă o înfruptuiește.

316 II Paralip. 32, 4.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cumva prin ideile lucrurilor sensibile cel viclean s-a strecoare în noi și chipurile și formele lor.³¹⁷ Căci prin acestea s-a răsturnat în noi patimile pentru înfrângerile lucrurilor văzute, lucrarea rațională din noi încetând să mai străbată prin mijlocirea simțirii (percepției) spre realitățile inteligibile, și astfel cel viclean ar reuși să surpe cetatea, adică sufletul, și să ne târască în Babilon, adică în confuzia patimilor".

Cel ce, prin urmare, în vremea răscolirii patimilor, își închide vizele și simțurile și leapădă cu desăvârșire închipuirea și amintirea celor sensibile și oprește cu totul mișcările naturale ale minții îndreptate spre cercetarea celor din afară, acela a astupat, asemenea lui Ezechia, apele izvoarelor care sunt în afara cetății și a tăiat râul, care trece prin mijlocul cetății. La aceasta l-au ajutat puterile amintite și multul popor adunat, adică gândurile evlavioase ale fiecărei puteri. Făcând așa, sufletul a biruit și rușinat, prin mâna lui Dumnezeu, puterea vicleană și tiranică, ridicată împotriva lui, omorând, la porunca dumnezeiască, prin războaiele capabile să distrugă patimile, ca printr-un înger, una sută optzeci și cinci de mii din oștii ei. Iar acest număr indică deprinderea păcatului care a pătruns în chip nerățional în cele trei puteri ale sufletului prin cele sensibile, ca și lucrarea simțurilor îndreptată spre ele (11).

Prin urmare mintea care vrea să risipească prin cunoștința îngrămădirilor nevăzute, nu trebuie să se ocupe nici cu contemplația naturală și nici altceva și nu fac în vremea atacului dracilor vicleni, ci numai să se roage, și să își îmblânzească trupul cu osteneală, și să stingă cu toată sânguină

317 Contemplarea naturală nu e rea. Dar ea nu se poate face fără primejdie decât pe treapta a doua, după curățirea patimilor, dar și atunci trebuie oprită când se simte ispita celui rău de a asocia la înlesnirile sau la chipurile lucrurilor, gânduri de poftă.

cugetul p mântesc i s p zeasc zidurile cet ii (adic virtutele ce strjuiesc sufletul, sau metodele de pstrare a virtutii, adic înfrânarea i rbdarea), prin gândurile bune, înn scute firii noastre (12). De asemenea e nevoie ca nici un gând s nu r spund prin contraziceri vreunui din du manii spirituali din afar . Aceasta ca nu cumva, cel ce aduce în suflet r sturn ri viclene, am gindu-l prin cele de-a dreapta, s -l despart de Dumnezeu, furându-i dorin a i, în elându-l prin cele ce par bune, s -i atrag cugetarea, care caut cele bune, spre cele rele. Acest am gitor este închipuit prin Rab ache, c petenia regelui Senaherib al Asiriei, de care spune Scriptura c vorbe te evreie te. Rab ache se t lm ce te: "tare la b utura împreunat cu s rut rile", sau "cel care are multe s rut ri". C ci vicleanul drac, care obi nuie te s r zboiasc mintea prin cele de-a dreapta, vorbe te evreie te, aducând în suflet prin virtutea p rut , dar neadev rat , r sturn ri viclene i ar tându-i o iubire în el toare i pierz toare, decât care sunt mai bune r nile prietenului care love te. C ci se zice: "Mai bine s te încrezi în r nile prietenului, decât în s rut rile du manului"(13).³¹⁸

Iar Senaherib se t lm ce te "ispita usc ciunii", sau "din i ascu i i". El e diavolul care, secând într-adev r prin gândurile ascu ite spre r u (c ci aceasta cred c înseamn "din ii ascu i i", apa dumnezeiasc a cuno tin ei ce curge în noi, prin lucrarea ce o produce în cei ce o primesc, î i împline te cu adev rat slujba indicat de nume. El este i se nume te cu adev rat "ispita usc ciunii", ca cel ce îi face lipsi i de orice împ rt ire de via în Duh pe cei ce cad în vicleniile lui.

Sau poate se spune lui Senaherib, adic diavolului, "ispita usc ciunii", pentru faptul c e lipsit i

318 Prov. 27, 6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

s rac, neavând nici o putere proprie când n v le te împotriva noastră (14). i de fapt, f r lucrurile sensibile, prin care obi nuie te s r zboiasc sufletul, nu ar putea s ne vat me. De aceea are nevoie pentru supunerea noastră, de izvoarele din afara cet ii, adic de în elesurile lucrurilor materiale prin care obi nuiesc s p trund în suflet înf i rile i chipurile lucrurilor sensibile. C ci sim urile, primind întip rirea lor, ajung de multe ori, din pricina afec iunii fa de ele, o arm viclean i v t m toare în mâna diavolului, spre înl turarea podoabei dumnezeie ti din suflet, predând du manului, prin mole ala pl cerii, puterea ra iunii din noi.

Dar cel ce prin înfrânarea amintit î i închide b rb te te sim urile, i prin puterile sufletului ridic ziduri la intr rile chipurilor sensibile spre minte, u or risipe te me te ugurile viclene ale diavolului, f cându-l s se întoarc cu ru ine pe calea pe care a venit. Iar calea pe care vine diavolul, sunt materiile ce par trebuincioase pentru sus inerea trupului (15). Deci acela îl sile te s se întoarc în ara sa, adic în lumea de confuzie i de haos, ucigându-l întocmai prin gândurile viclene, n scute din el, c rora le-a schimbat direc ia spre readucerea p cii. C ci cel ce a putut s biruiasc pe diavolul chiar prin gândurile viclene aduse de el, c rora le-a dat prin contempla ie o întrebui are mai bun , a ucis pe Senaherib prin fiii s i i l-a fug rit în Armenia, ara sa. Acela a întrebui at spre înt rirea p cii gândurile, care au tulburat sufletul prin sim uri. C ci Armenia se t lm ce te prin "a ezarea p cii".³¹⁹ Iar a ezarea p cii se realizeaz prin dobândirea virtu ilor dumnezeie ti. Mîntea întorcând în aceast direc ie gândurile, care mai înainte o îmbrânceau, prin sim uri, spre patimile de ocar ,

319 II Regi 19, 36.

ucide pe diavolul care le na te spre pierzarea firii omene ti (16).

Bine i în elept a lucrat a adar Ezechia, dup în elesul spiritual al Scripturii, astupând apele izvoarelor, care erau în afara Ierusalimului, din pricina lui Senaherib, împ ratul Asirienilor. Izvoarele din afara cet ii, adic a sufletului, sunt toate cele sensibile. Iar râul, care trece prin mijlocul cet ii, este suma de cuno tin e adunate prin contempla ie natural , din în elesurile lucrurilor sensibile. Aceasta trece prin mijlocul sufletului, aflându-se la hotarul dintre minte i sim ire (17). C ci cuno tin a lucrurilor sensibile nu e cu totul str in nici de puterea min ii i nu ine cu totul nici de lucrarea sim urilor (de percep ie), ci se afl la locul de întâlnire a min ii cu sim irea sau a sim irii cu mintea, f când prin sine leg tura între ele (18).

De sim ire, (de percep ia sensibil) ine, întrucât cuprinde întip ririle l sate de înf i rile lucrurilor sensibile; iar de minte, întrucât transform în ra iuni întip ririle l sate de aceste înf i ri. De aceea cu drept cuvânt s-a numit cuno tin a lucrurilor râul ce trece prin mijlocul cet ii, întrucât ea este puntea dintre cele dou extremit i, adic dintre minte i sim ire. Pe aceast cuno tin o astup , în vremea n v lirii patimilor, cel ce risipe te con tient concentr rile ascunse ale dracilor, vicleni, ca s ocoleasc primejdia intr rii chipurilor materiale în minte. i f când a a, ucide una sut optzeci i cinci de mii de du mani, adic deprinderea f c toare de p cat, care contrar ra iunii s-a s l luit în cele trei puteri ale sufletului, prin mijlocirea lucrurilor sensibile; de asemenea ucide lucrarea sim urilor îndreptat spre cele sensibile, adic lucrarea nera ional a puterilor naturale prin sim uri. C ci num rul ase, fie c e alc tuit din unimi, fie din zeci, fie din sute, fie din al i mul i

ai acestora, indic celor familiarizați cu tiina numerelor deprinderea fiecătoare de virtute sau pe cat, în proporție cu multiplul din care se alcătuiește, adică cu dispoziția ce stă la baza deprinderii acesteia sau aceleia. Cu acest număr ase "legându-se", "adunându-se", sau "împreunându-se", numărul cinci, se indic simurile, adică puterea, sau deprinderea, sau lucrarea lor, închinat celor sensibile, al turat, sau "adugat", sau "combinat" cu puterile naturale ale sufletului. De pildă dac "se leagă" cinci cu ase ca unimi, adică simplu cu simplu, se arată ca putere (ca potențial) capacitatea de lucru prin simuri. Iar dac "se adună" la numărul ase înmulțit aparține numărul cinci alcătuit numai din unimi, se arată deprinderea de-a lucra prin simuri în baza puterii sufletului. Dac în sfârșit "se împreună" cu numărul ase înmulțit aparține numărul cinci înmulțit aparține, se indic îndeplinirea efectivă a unui lucru în baza puterii, deprinderii și lucrării prin simuri, adică aducerea la îndeplinire a virtuții sau a peccatului, precum, va avea numărul fie un înțeles rău, fie un înțeles de laudă, după locul respectiv din Scriptură.³²⁰ În locul de față, numărul ase înmulțit cu mai multe zeci, "adunându-se" cu cinci,

³²⁰ Numărul 5 reprezintă simurile, numărul 6 fiind alcătuit din 2x3, reprezintă cele trei puteri (facultăți) sufletești. "Legarea", "adunarea", sau „împreunarea” acestor numere reprezintă o unire tot mai deplină. Lor le corespunde "al turarea", "adugarea" și "combinarea" puterilor sufletești cu simurile, de asemenea într-o gradă ieșită. De pildă 5 „legat” cu 6, ca unimi simple, reprezintă simpla "al turare" potențială a simurilor cu puterile sufletului; multiplul lui 6 "adunat" cu 5 (de pildă 180+5) reprezintă "adugarea" simurilor la puterile sufletești și înseamnă deprinderea acestora de-a lucra prin simuri. Iar multiplul lui 6 „împreunat" cu multiplul lui 5, reprezintă "combinarea" puterilor sufletești cu simurile în sinteza deplină a împlinirii faptei bune sau a peccatului, în baza potențialei deprinderii (vezi și Scolia 18-19).

alc tuit din unimi, d num rul 185 (180+5) i arat deprinderea facult ilor naturale cu s vâr irea p catului prin sim uri, întrucât acest num r se afl în locul prezent din Scriptur în în eles r u (19). Pe această deprindere o ucide prin ra iunea dumnezeiasc a cuno tin ei, ca printr-un înger, mintea, care se întemeiaz mai mult pe rug ciune, decât pe propria putere, si socote te numai pe Dumnezeu drept cauz a oric rei izbânzi i a oric rei biruin e asupra diavolului.

Prin urmare cel ce în vremea n v lirii ispitelor se ab ine de la contempla ia natural i st ruie numai în rug ciune, adunându- i mintea din toate i concentrând-o în ea îns i i în Dumnezeu, omoar deprinderea puterilor naturale ale sufletului de-a lucra, r ul prin sim uri, mi cându-se împotriva firii. F când a a, el întoarce cu ru ine pe diavolul, dat fiind c acela nu mai dispune de deprecierea amintit , în care încrezându-se cu îngâmfarea-i obi nuit a venit asupra sufletului, ridicându-se prin cuget ri trufa e împotriva adev rului. Cunoscând, încercând i f când acest lucru marele David, care a avut mai mult decât to i experien a r zboaielor de gând, zice: "Cât a stat cel f r de lege înaintea mea, am r mas mut i surd i m-am smerit i am t cut despre cele bune".³²¹ Dup el dumnezeiescul Ieremia porunce te poporului s nu ias din cetate, pentru sabia du manilor care o înconjura din toate p r ile.³²² Iar dac fericitul Avel ar fi p zit această rânduial i n-ar fi ie it împreun cu Cain la câmp, adic în oceanul contempla iei naturale, înainte de a ajunge la nep timire, nu l-ar fi ucis legea trupului, care i se nume te Cain, n v lind asupra lui cu viclenie i am gindu-l prin cele de-a dreapta în cursul contempl rii lucrurilor, înainte de deprinderea des vâr it

³²¹ Ps. 39, 2.

³²² Ierem. 6, 25.

Sfântul Maxim Marturisitorul

(20). Dar nefcând a a, a fost ucis de Cain, pe care, cum îl arat numele, Adam, primul om, l-a dobândit ca prima road a gre elii sale, n scând legea p catului, pe care nu a creat-o Dumnezeu deodat cu omul în Rai. C ci Cain se tâlcuie te "dobândire". Asemenea i Dina, fiica marelui Iacob, dac n ar fi ie it împreun cu fetele celor din partea locului, adic , cu n lucirile sensibile, nu ar fi înjosit-o Sichem,³²³ fiul lui Enor. Sichem se tâlcuie te "spate", iar Enor "m garul", adic trupul. Deci spatele trupului, adic Sichem al lui Enor, e legea de dinapoi, nu cea de dinainte, adic cea de pe urm , nu cea dintâi. C ci la început, adic înainte (înainte de a se fi s vâr it c lcare a poruncii dumnezeie ti), nu avea trupul omenesc, adic Enor, legea p catului, adic pe Sichem, ci legea p catului a odr slit în trup mai pe urm , din pricina neascult rii (21). Cunoscând Scriptura acest lucru i void s indice ivirea ulterioar acestei legi, a numit-o Sichem, adic "spate", sau ceea ce e mai pe urm , c ci spatele arat prin fire ceea ce se afl la urm .

Deci bine este ca înainte de deprinderea des vâr it , s ne apuc m de contemplarea natural , ca nu cumva, c utând s afl m ra iunile duhovnice ti din f pturile v zute, s adun m, prin neaten ie, patimi. C ci în cei nedes vâr i i st pânesc mai mult înf i rile externe ale lucrurilor v zute, care preocup sim urile, decât ra iunile lucrurilor ascunse în înf i ri, care preocup sufletul.

323 Locul din Ieremia i exemplele lui Avel i al Dinei le folose te în acela i sens cu Nil Ascetul (Cuvânt ascetic, cap. 46-47, Filoc. vol. I, ed. I, p. 196).

Scolii

1. Contempla ia simpl a lucrurilor are nevoie de un suflet slobozit de patimi. Sufletul acesta se nume te Ierusalim, pentru virtutea des vârit i pentru cuno tin a nematerial cuprins în el. El se dobânde te când sunt înl turate nu numai patimile, ci i doar închipuirile sensibile, pe care Scriptura le-a numit apele izvoarelor din afar .

2. Credin a mângâie i încurajeaz mintea r zboit , înt rind-o cu n dejdea ajutorului. Iar n dejdea, punându-ne sub ochi ajutorul în care credem, respingem n v lira vr jma ilor, în sfâr it iubirea sleie te de putere atacul () vr jma ilor împotriva a min ii iubitoare de Dumnezeu, sl bindu-l cu des vârire, prin setea dup Dumnezeu.

3. Prima înviere a lui Dumnezeu în noi, dup ce a fost omorît prin ne tiin , este credin a bine gospod rit prin faptele poruncilor.

4. Lucrurile corespund, zice, numirilor. C ci f r a teptarea vreunui lucru pl cut sau nepl cut nu se întoarce nimeni spre bine.

5. Nimic nu adun pe cei risipi i ca iubirea, care face una aplecarea voin ei lor, sus inut de un singur cuget. Iar semnul prezen ei ei, este deopotriv cinstire a tuturor.

6. F r puterea (facultatea) ra iunii, zice, nu exist cuno tin tiitoare. Iar f r cuno tin nu poate exista credin a,³²⁴ din care iese ca un rod bun n dejdea, prin care cel credincios se afl cu cele viitoare ca i cu cele de fa . La fel f r puterea poftitoare nu poate exista dorul, al c rui sfâr it (cap t final) este iubirea. C ci a iubi ceva este propriu

³²⁴ E vorba de credin a progresat , luminat de eviden , nu de credin a de la început.

Sfântul Maxim Marturisitorul

poftei, în sfârșit fără puterea lui imii, care întreg te pofta ca să ajung la unirea cu ceea ce o desface, nu poate veni pacea, dacă "pacea" înseamnă într-adevăr posesiunea netulburată în total a lucrului dorit.

7. Rațiunea, zice, este izvorul gândurilor cunoscătoare (gnostice), precum și pofta a celor impulsive și poftitoare.

8. Ezechia, în înțelesele mai înalte, este mintea care filosofează cu fapta, precum cetatea este sufletul, iar izvorul, diferitele forme ale lucrurilor sensibile. Apele sunt închipuirile sau înțeleșurile lor, iar râul, cunoștința adunată din înțeleșurile lucrurilor sensibile prin contemplația naturală.

9. Nu trebuie, zice, cel care nu s-a curățit încă de patimi să se apuce de contemplația naturală. Căci icoanele lucrurilor sensibile pot da minții o formă primitivă,³²⁵ dacă nu este cu desigur eliberată de patimi.

10. Mintea, care zăbovește cu închipuirea la înfrînșurile lucrurilor sensibile de dragul simțirii, se face creatoarea unor patimi necurate, nestăbălitând prin contemplație spre realitățile inteligibile înrudite cu ea.

11. Când rațiunea este fără de minte, iar mânia precipitată și pofta nerățională, ajunge să pănească pe suflet neștiințată, tirania și desfrâu. Din acestea se naște deprinderea păcatului cu fapta, împletit cu diferitele plăceri ale simțurilor. Pe aceasta o indică numărul celor 185000. Căci înmulțind pe 60 cu 3, pentru pornirea desigurată a fiecărei puteri (facultăți) spre rele și adugând pe cinci, pentru plăcerea aflătoare în simțuri, căpătăm acest număr, care

325

vouv. Este ideea care, prin Evagrie și

Nil Ascetului, vine de la Aristotel (vezi Filoc. rom, vol. I, prefața la Nil Ascetului).

înseamnă deprinderea ce f ptuie te r ul. Disponând diavolul de această deprindere, p trunde cu silnicie în suflet. Dar Dumnezeu o ucide ca printr-un înger, prin ra iunea în elepciunii cunosc toare (gnostice) i scap sufletul, acest adev rat Ierusalim, i mintea din suflet, de primejdia de a fi robite de p cat.

12. Poporul de la ziduri sunt gândurile înn scute firii noastre.

13. Prietenul e aici Domnul. R nile de la El sunt diferitele feluri de cercet ri, aduse în vederea mântuirii asupra fiec ruia, spre chinuirea trupului sau a cugetului trupesc, ca duhul s se mântuiasc în ziua Domnului.³²⁶ Du manul este diavolul. Iar s rut rile lui sunt diferitele feluri de pl ceri ale sim urilor, prin care am gind sufletul îl înduplec s se despart de iubirea Celui ce l-a f cut.

14. Senacherib se t lm ce te "ispita usc ciunii", pe de-o parte fiindc usuc inimile celor ce ascult de el, desp r indu-le de harul din care izvor sc gândurile sfinte, pe de alta fiindc el însu i este uscat, ca unul ce este s rac i lipsit, neavând nimic al s u. De aceea se ascunde cu viclenie, ca un tâlhar, în înf i rile lucrurilor sensibile, când n v le te împotriva noastr .

15. Tot ce-i de prisos i peste trebuin a fireasc , este necump tare. Iar aceasta e calea diavolului spre suflet. Dar tot prin ea se întoarce acela cu ru ine în ara lui, când firea e pov uit de înfrânare. Sau iar i, calea e format din afectele naturale, care atunci când sunt satisf cute peste trebuin aduc pe diavol în suflet, iar când sunt satisf cute potrivit cu trebuin a îl întorc prin ele spre ara lui. Iar ara acestuia este deprinderea i confuzia învârto at a viciului, în care tr ie te totdeauna i la care duce pe cei birui i de

³²⁶ 1 Cor. 5, 5.

Sfântul Maxim Marturisitorul

iubirea celor materiale.

16. Cel ce întoarce gândurile spre virtute, le-a dat odihnă, depărtându-le de învâlmăleala nestatornică a patimilor.

17. Minteă unindu-și, conform naturii, prin mijlocirea rațiunii, lucrarea simurilor, adunându-și cunoștința adevărată din contemplația naturală, iar acestei cunoștințe și s-a spus rău că străbate sufletul, pentru prezența cugetării în lucrarea simurilor.

18. Aplecarea voii are "alăturarea" de sine în chip natural virtualitatea unei destoiniciei și se "adaugă" o deprindere, căci deprinderea se adaugă la destoinicie. Iar deprinderea este "combinată" totdeauna cu lucrarea, chiar dacă aceasta nu se arată continuu, lipsind de multe ori condițiile materiale.

19. Prin "legarea" numerelor în elegerenunțarea numerelor simple până la 10, deosebindu-se prin conjuncția "și"; de pildă 6 și 5. Ea arată destoinicia potențială de a lucra virtutea sau păcatul, după cum se vorbește în Scriptură despre astfel de numere în sens bun sau rău. Prin "adugarea" unui număr în elegeradaosul unui număr simplu, constă tot din unimi, la un număr înmulțit în sine însuși. În acest caz, iar și se deosebesc prin conjuncția "și", de pildă: așezeci și cinci, sau oștezeci și cinci, cum este numărul nostru. Ea arată nu numai destoinicia de a lucra prin simuri, căci și deprinderea de a sârvi virtutea sau viciul prin simuri. Iar prin "împreunarea" numerelor, în elegerîntâlnirea numerelor înmulțite în ele însele, care de asemenea se deosebesc prin conjuncția "și"; de pildă 60 și 40, sau 500 și 600 și cele asemenea. Aceasta arată nu numai destoinicia virtuală și deprinderea de a lucra, căci și lucrarea virtuții sau a păcatului prin simuri în baza deprinderii. Prin

urmare cel ce cunoaste sensul fiecarui număr până la zece, va să te înseamnă în Scriptură fiecare număr, după cum se leagă, se adaugă, sau se împreună. Unitatea (1) înseamnă neamestecarea, doimea (2) deosebirea, treimea (3) egalul și inteligibilul, patru (4) indică lucrurile sensibile, cinci (5) simburile și cerul, (6) așeză activitatea și desvârșirea, apte (7) rotunjirea și neamestecarea, opt (8) stabilitatea și nemurcarea, nouă (9) hotarul între materie și formă, sau între cele sensibile și simburile, zece (10) atotplinul.

20. Cain este legea trupului, cea dintâi pe care o naște Adam după ce-a călcat porunca dumnezeiască.

Iar Avel este cugetul duhului, pe care-l naște tot acela mai pe urmă prin căință. Pe acesta îl ucide Cain, fiindcă a purces la contemplarea naturii înainte de a dobândi deprinderea desvârșită în acest scop. Dar cine va omorâ pe Cain se va dezlega de apte răzbuțuri, zice Dumnezeu.³²⁷ Pe el îl numește în Evanghelie tot Dumnezeu "duh vicelan", "care ia cu sine apte dăhuri mai rele decât el".³²⁸ Acesta este poate gândul iubirii trupești de sine, sau al lăcomiei pântecelui, căruia îi urmează totdeauna gândul curviei și al iubirii de argint, al întristării și al mâniei, al trândăviei de arte și al mândriei. Deci cel ce ucide pe Cain, adică lăcomia pântecelui, a ucis împreună cu ea și patimile, care odrăsesc în urma ei, după cuvântul: "Cel ce va ucide pe Cain, se va dezlega de apte răzbuțuri".

21. Legea naturii și a stricăciunii trupului, potrivit căreia naștem și ne naștem, a părăsit mai pe urmă firea oamenilor din pricina greșelii, fiindcă n-am păzit legea îndumnezeitoare a duhului, ascultând de prima poruncă.

³²⁷ Fac. 4. 15.

³²⁸ Mat. 12, 45.

Întrebarea 50

*Ce înseamnă ceea ce spune iarși în aceeași carte:
"și s-au rugat regele Ezechia și Isaia Proorocul, fiul lui
Amos, pentru acestea și au strigat la cer. și a trimis Domnul
un înger și a nimicit pe tot puternicul și războinicul și pe
toată cetatea și pe conducătorul de oaste în tabăra regelui
Asur. și s-a întors cu ruinele ei în țara lui."³²⁹*

Răspuns

Cuvântul Sf. Scripturi, deși are margini (e circumscris) după literă, sfârșindu-se deodată cu timpul în care se petrec lucrurile istorisite, după duh, în înțelegerile lui mai înalte, rămâne totdeauna fără hotar (necircumscris). Și nimeni să nu spună că nu poate crede aceasta, fiindcă Dumnezeu care a vorbit fără hotar (necircumscris) după natură. Căci cei ce voiesc să asculte cu inima curată sfatul Scripturii, se cuvine să creadă că și cuvântul grăit de El se aseamnă mai mult Lui.³³⁰ Fiindcă dacă Dumnezeu este cel ce a grăit, iar El este după fire nehotărnicit, evident că și cuvântul grăit de El este nehotărnicit (1).

A adică, chiar dacă cele petrecute figurat în timpul lui Ezechia au luat sfârșit, contemplând duhovnicește întâmplările istorisite care s-au sfârșit atunci, să admirăm în elepciunea Duhului Sfânt care le-a scris. Căci în fiecare dintre cei ce se împărtășesc de firea omenească a ezat

³²⁹ II Paralip. 32, 20-21.

³³⁰ Cuvântul Scripturii se aseamnă mai mult lui Dumnezeu cel necircumscris, decât omului mărginit, de la care l-a împrumutat Dumnezeu. Căci în gura lui Dumnezeu cuvântul omenesc își pierde cuprinsul la infinit, potrivit cu cel ce îl folosește.

putin a ca s realizeze în sine a a cum trebuie i cum se cuvine în elesul celor scrise. Astfel oricine vrea s se fac înv cel al cuvântului dumnezeiesc i s nu socoteasc nimic din cele prezente i trec toare deopotriv cu virtutea, poate deveni un alt Ezechia în duh. Ba i un alt Isaia, neîmpiedecat de nimic s se roage, s strige la cer, s fie auzit i s ob in de la Dumnezeu, printr-un înger, distrugerea i pieirea celor ce îl r zboiesc spiritual.

Dar cel ce vrea s în eleag Sf. Scriptur în lumina cuno tin ei lui Hristos, ca referindu-se la suflet, trebuie s se exercite cu toat sârguin a i în t lm cirea numelor, care poate s l mureasc tot în elesul celor scrise. E nevoie s fac aceasta dac vrea s ajung la în elegerea întocmai a celor scrise i s nu coboare în chip iudaic în l imea Duhului la p mânt spre trup, închizând (circumscriind) f g duin ele dumnezeie ti i nestic cioase ale bunurilor spirituale în stric ciunea bunurilor trec toare, precum o fac unii dintre a a zi ii cre tini. Ace tia poart în chip mincinos numele care deriv de la Hristos, dovedindu-se c t g duiesc prin faptele lor în elesul lui i umblând pe o cale contrar lui Hristos, cum va ar ta pe scurt cuvântul nostru.

C ci Dumnezeu a venit la noi f cându-se om, pe lâng alte pricini tainice pe care nu le poate p trunde nici o ra iune, i pentru ca s plineasc legea duhovnice te, prin înl turarea literei, i s înal e i s fac ar tat puterea ei de via f c toare, dep rtând partea care omoar . Iar partea legii care omoar este, dup dumnezeiescul Apostol, litera, precum puterea de via f c toare a ei este duhul. C ci zice: "litera omoar , iar duhul face viu".³³¹ Dar dac -i a a, cre tini mincino i de care vorbeam, au ales f i partea

331 II Cor. 3, 6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

contrar a lui Hristos și au ignorat toată taina întrupării. Ei nu numai că și-au îngropat prin literă toată puterea în elegerii și n-au voit să fie după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (3), ci au ales mai bine să fie pe mânt, potrivit amănunțit, și să se întoarcă la pe mânt, prin afecțiunea lor față de literă, ca față de pe mânt, în loc să aleagă legătura cu cerul, adică cu duhul, și să fie răpiți în vâzduh, adică în lumina spirituală, întru întâmpinarea Domnului, în nori, adică în contemplațiile înalte, și astfel să fie totdeauna împreună cu El prin cunoștință. De aceea cu drept cuvânt se cade să ne scârbim de această, întrucât se alege cu o pagubă insuportabilă din pricina neștiinței ei, dar și ne întristează, întrucât dau multe prilejuri Iudeilor spre întărirea în necredință. Dar noi lăsându-i pe aceia să fie așa cum vor, să ne întoarcem la noi înșine și la Scriptură, începând cercetarea duhovnicească a capitolului de față cu temelirea numelor.

Deci Ezechia se temeliește "puterea lui Dumnezeu"; Ahaz, tatăl lui, înseamnă "forță"; Isaia se temeliește. "ridicarea lui Dumnezeu", adică "în lăcașul lui Dumnezeu"; iar Amos, tatăl lui, înseamnă "poporul al osteneții". "Puterea lui Dumnezeu" este virtutea care omorâșă patimile și strălucește gândurile evlavioase și pe care o naște lucrarea poruncilor, care nu e decât "forță", luat în înțeles moral (4). Prin această nimicim, cu ajutorul lui Dumnezeu, mai bine știm numai cu puterea Lui, puterile rele care se împotrivesc celor bune. Iar "în lăcașul lui Dumnezeu" este cunoștința adevărului, pe care o naște "osteneala" contemplațiilor fapturilor (5) și sudorile împreunate cu lucrarea virtuților, care (sudori) devin prilejuri acelei osteneți. Prin cunoștință nimicim cu totul puterea minciunii, care se împotrivesc adevărului, umilind și

surpând "toată în lăra duhurilor rele ce se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu".³³²

Iar "rugăciunea" este cererea acelor lucruri, pe care obișnuiește Dumnezeu să le dea oamenilor spre mântuire. Și pe drept cuvânt. Căci dacă votul () este fructul duerii acelor bunuri (virtuți) care se aduc lui Dumnezeu din partea oamenilor, rugăciunea () va fi cererea acelor bunuri, pe care le hărăzește Dumnezeu oamenilor spre mântuire. Ea deci aduce răsplata dispoziției cu care am făcut mai înainte fructul duerii.

Iar "strigarea" este stăruința și sporirea în lucrarea diferitelor chipuri ale virtuților în contemplarea diferitelor vederi ale cunoștinței, în vremea năvălirii dracilor cei răi. Pe aceasta o ascultă Dumnezeu în chip firesc mai mult decât pe toate, căci se bucură mai mult de dispoziția celor ce cultivă virtutea și cunoștința, decât de un glas mare.

Prin "cer" se înțelege în Sf. Scriptură adeseori însuși Dumnezeu, precum spune undeva Ioan înaintemergătorul, marele propovăduitor al adevărului: "Nu poate omul să ia nimic de la sine, de nu-i va fi dat lui din cer,"³³³ adică "de la Dumnezeu", căci "toată darea cea bună și tot darul cel desvârșit de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor".³³⁴ În acest înțeles trebuie luat cuvântul "cer" din textul Scripturii, dat în capitol. Dar Scriptura mai numește "cer", și Puterile cerești, după cuvântul: "Cerulea îmi este mieșcaun".³³⁵ Aceasta pentru că Dumnezeu se odihnește în ființele simple și netrupești. Iar dacă ar spune cineva că și mințile omenești, curățite de toată nelucidarea

³³² II Cor. 10, 5.

³³³ In 3, 2.

³³⁴ Iacob 1, 17.

³³⁵ Is.1, 66.

Sfântul Maxim Marturisitorul

material și împodobit cu rațiunile dumnezeiești ale celor inteligibile, este "cer", nu ar cădea, după părerea mea, din adevăr. Dar nici cel care ar numi "cer", în lîmbea cunoștințelor spirituale din oameni, nu ar greși. Căci într-adevăr cunoștința adevărată se face, asemenea cerului scaun al lui Dumnezeu, primind pe Dumnezeu să se întroneze în ea, prin tendința nestăvilită a dorințelor ei ferme și înalte spre bine. La fel lucrarea curată a virtuților este numită "a țernut al picioarelor Lui", întrucât primește deasupra ei temelpiile dumnezeiești și nu le lasă cătuși de puțin să se murdărească de întinziunile trupului, în elegând prin pămînt trupul (6).

Deci regele Ezechia închipuiește te, după tîmberia numelui său, virtutea, deoarece acest nume, tradus în limba grecească, înseamnă "puterea lui Dumnezeu", iar puterea lui Dumnezeu împotriva puterilor vrăjmești se manifestă numai prin virtute. Ahaz, tatăl lui Ezechia, se tîmberă că te "Forț" și indică lucrarea poruncilor, precum s-a spus mai înainte. Din această lucrare se naște puterea dumnezeiească a virtuții. Proorocul Isaia închipuiește te cunoștința celor înalte, căci numele lui, tîmberă cit, înseamnă "în lîmbea lui Dumnezeu". El indică în lîmbea cunoștințelor celei după Dumnezeu, născut din osteneala diferitelor contemplări ale lucrurilor. Căci Amos înseamnă "osteneala poporului" precum am arătat.

Prin urmare acesta fiind în alesul numelor, evdit că orice iubitor de înțelepciune și evlavios, înarmat cu virtute și cunoștință, sau cu furtivitate și cu contemplație, când va vedea nevrednic asupra lui, prin afecte, puterea viclenă, cum a pornit asupra lui Ezechia împotriva Asirienilor, va socoti că nu poate avea decât un singur ajutor spre împrăștierea relelor: pe Dumnezeu. Iar pe acesta și-L va face milostiv, strigând furtiv glas, prin stăruință și mai mare în

virtute și cunoaștere. Și așa va primi în ajutor, mai bine zis spre mântuire, un înger, adică o raie mai înaltă în elepciunii și cunoștinței, care va zdrobi pe tot puternicul și războinicul, cpetenia și conducătorul de oaste din tabăra împăratului Asur (7), și-l va întoarce pe el cu rușinea feței în țara lui. Căci împăratul viclean și pierde toată a diavolului, închipuit prin împăratul Asirienilor, pornind război împotriva virtuții și cunoștinței oamenilor, ca să le doboare sufletul prin puterile (facultățile) în scute ale lor. Întâi le arată puterea poftitoare, ca să dorească cele potrivnice firii, îndemnându-le să aleagă cele sensibile în loc de cele inteligibile; apoi le răscălatește iuimele, ca să lupte pentru lucrul sensibil ales de poftă; în sfârșit învață raiea să nu scoacă moduri ale plăcerilor celor după simțuri. Cu un cuvânt ea arată că stăpânește peste aceste puteri lucrurile sensibile, sau face să domnească peste facultățile sufletului, legea pământului.

Deci "puternic" a numit Scriptura pe dracul cel viclean care pune stăpânire peste poftă și o aprinde spre dorințele necuviincioase ale plăcerilor urâte. Căci nimic nu e mai puternic și mai silnic decât pofta naturală. Iar "războinic" a numit pe dracul care se arată în iuime și o face să se lupte necurmat pentru plăceri. "Cpetenie" a numit pe cel ce se ascunde în chip nevzut în înfrângerile lucrurilor sensibile și cheamă în chip amăgitor spre fiecare din ele dorințele sufletului prin fiecare simț. Și a numit Scriptura pe acesta "cpetenie", pentru faptul că el face ca fiecare patimă să fie stăpânită de ceva corespunzător din cele sensibile. Căci fărâșește vreun lucru sensibil, care să atragă puterile sufletului spre el, prin mijlocirea vreunui simț, și nu-l lua ființă patima (8). Iar "conducător de oaste" a numit pe dracul care abuzează de facultatea raională a sufletului,

Sfântul Maxim Marturisitorul

mi când-o spre n scocirea și aflarea tuturor celor care duc spre rău. În sfârșit "fașa" diavolului este poleiala plăcerii, prin care pune stăpânire peste orice suflet ce se grăbește să primească și prețurile mai mult lucrurile sensibile care vor jesc simțurile, decât contemplarea celor inteligibile, care îngrădește mințile. Această "fașă" o ruinează cel ce a primit de la Dumnezeu, prin rugăciune, rațiunea în elepciunii, care nimicește toată Puterea vicelană, adică desființază cu desvârșire tirania cea rea, care tulbură sufletul. Căci "i-a nimicit", zice Scriptura, nu i-a zdrobit. Fiindcă zdrobirea () are ca efect numai încetarea activității pe timp, iar "nimicirea" () este desființarea totală chiar și a mișcărilor din cugetare.

Iar ara regelui Asur, adică a diavolului vicelană și atot rău, este deprinderea învârtă și dură a păcatului sau a neștiinței, deprindere lipsită de orice căldură de viață pe care o dă virtutea și de orice lumină spirituală pe care o aduce cunoștința (10). Diavolul se întoarce singur în ea după încercarea nereușită a atacului. Căci prin atacul său n-a putut strămuta în această deprindere a sa Ierusalimul, adică sufletul iubitor de Dumnezeu și cu totul nepătimă care are în sine, ca pe un Ezechia, rațiunea desvârșită a fptuirii și, ca pe un Isaia, mințile luminate de cunoștință, care dobândesc îndurarea lui Dumnezeu și nimicesc prin înger puterea cea rea.

Așa am înțeles eu locul, după Puterea mea. Dacă poate cineva să vadă în cele spuse un înțeles mai înalt, ne va face și nouă și lui bucurie, ar tând acest înțeles mai de preal celor scrise. Căci am spus mai înainte despre cuvântul Scripturii dumnezeiești, că rămâne totdeauna fără hotărâre (necircumscribit), hotărâc (circumscriind) pe toți cei ce-l grăiesc, dar el însuși neputând fi hotărâc de cei care-l

gr iesc. Deci chiar de am spus ceva dup puterea mea, i aceasta luându-mi o mare îndr zneal , nu am împr i at tot în elesul celor scrise, acesta aflându-se infinit mai presus de puterea mea.

Scolii

1. Precum Dumnezeu dup fiin nu e supus cunoa terii, la fel nici cuvântul lui nu poate fi cuprins prin cuno tin a noastr .

2. Cei ce î i lipsesc cugetarea în chip iudaic numai de liter , a teapt f g duin ele bunurilor neprih nite în veacul acesta, necunoscând bunurile fire ti ale sufletului.

3. Cel ce poart "chipul celui ceresc",³³⁶ se sârguie te s urmeze în toate duhului Sf. Scripturi, care conserv sufletul prin virtute i cuno tin . Iar cel ce poart "chipul celui p mântesc", cultiv numai litera, care sus ine slujirea trupeasc prin sim uri, ce d na tere patimilor.

4. F ptuirea na te" virtutea, ca Ahaz pe Ezechia.

5. Contempla ia na te cuno tin a, ca Amos pe Isaia.

6. Cel ce î i înso e te cuno tin a, cu f ptuirea i f ptuirea cu cuno tin a, e scaun i a ternut picioarelor lui Dumnezeu. Scaun pentru cuno tin , a ternut picioarelor pentru f ptuire.³³⁷

7. Tab ra regelui Asiriei este adunarea gândurilor rele. "Puternic" în ea este acela care mi c dorin ele naturale spre pl cere. "R zboinic" este cel ce stârnete mânia spre p zirea pl cerilor. "C petenie", cel ce a â sim urile prin

³³⁶ I Cor. 15, 49.

³³⁷ Deci cele dou trepte (practica i gnoza) nu se exclud, ci treapta cunoa terii p streaz f ptuirea virtuoaas .

Sfântul Maxim Marturisitorul

înfrîngerea lucrurilor văturoase, iar "conducător de oaste" cel care dă chip patimilor în scoțete mijloacele și modurile de înfrîngere a lor.

8. Fără un lucru sensibil nu se produce patima. Căci dacă nu este femeie, nu este nici curvie; dacă nu sunt mâncăruri, nu este nici lăcomie; și dacă nu este aur, nu există nici patima iubirii de argint. Deci orice mișcare care pătimașă a puterilor noastre naturale este pântăcit de un lucru sensibil, sau de un drac, care așteaptă prin acel lucru sufletul spre păcat.

9. "Zdrobirea" oprește lucrarea, "nimicirea" desființează chiar și gândul răului.

10. Precum partea de miază noaptea a pământului nu se bucură de soare, la fel nici deprinderea rea, în care locuiește diavolul nu primește lumina cunoștinței ei.

Întrebarea 51

"și mișcările aduceau daruri Domnului în Ierusalim și plocoane lui Ezechia, regele Iudeii. și s-a ridicat în ochii tuturor neamurilor".³³⁸ Ce sunt "darurile" și ce sunt "plocoanele"? și ce înseamnă "S-a ridicat în ochii tuturor neamurilor"?

Răspuns

Dumnezeu, zidind toată firea creată, n-a lăsat-o să se miște numai prin simțire, ci a semănat cu înțelepciune în fiecare din speciile care o alcătuiesc rațiuni duhovnicești de-ale înțelepciunii și moduri de purtare cuviincioasă (1). Iar aceasta a făcut-o ca nu numai prin

³³⁸ II Paralip., 32, 23.

fipturile t cute s se vesteasc cu glas mare F c torul lor, ar tat prin ra iunile lucrurilor, ci i omul, pov uit de legile i modurile naturale ale celor v zute, s afle cu u urin calea înv turii care duce spre El (2). C ci era propriu bun t ii supreme ca s fac nu numai din fiin ele dumnezeie ti i netrupe ti ale celor spirituale, chipuri ale slavei tainice i dumnezeie ti, ca unele ce primesc, dup cât le e îng duit, analog cu ele însele, splendoarea mai presus de în elegere a frumuse ii neajunse, ci s amestece i în lucrurile sensibile, care sunt atât de departe de fiin ele spirituale, urme din m re ia proprie, ca s poat transporta prin ele mintea omeneasc în chip neam gitor spre Dumnezeu, ajutând-o s se ridice mai presus de toate cele v zute i s lase în urma ei toate cele afl toare la mijloc, prin care i-a t iat acest drum (3).

Dar nu numai pentru aceasta, ci i ca s nu mai aib nici unul din cei ce slujesc f pturii în loc de F c tor, putin a s - i scuze ne tiin a, odat ce aude f ptura vestind mai puternic decât orice glas pe F c torul ei.

Dar dac F c torul celor v zute a sem nat în fire în chip natural ra iuni duhovnice ti de-ale în elepciunii i moduri de purtare cuviincioas , atunci urmeaz c orice minte încununat cum se cuvine, cu virtute i cuno tin , împ r ind, asemenea marelui Ezechia, peste Ierusalim, adic peste o deprindere ce nu vede decât pacea, sau peste o stare lipsit de orice patimi (c ci Ierusalim se tâlcuie te "vederea p cii"), are toat zidirea în st pânirea ei prin formele care o alc tuiesc. Iar zidirea îi aduce lui Dumnezeu, prin mijlocirea min ii, ra iunile, duhovnice ti ale cuno tin ei, ca pe ni te "daruri" iar min ii îns i îi ofer , ca pe ni te "plocoane", modurile virtu ii conforme cu legea natural , care exist în ea. i prin amândou c l uze te pe drumul

Sfântul Maxim Marturisitorul

drept mintea, care poate să-i cântige prin ele o mare strălucire, adică mintea iubitoare de înțelepciune, care se desvârșește prin rațiune și viață, sau prin fapte și contemplație (4). Scriptura spune că Domnului se aduc "daruri", iar regelui "plocoane". Căci, precum spun cei ce s-au sărguit cu aceste lucruri, "daruri" se numesc, după înțelesul lor exact, lucrurile ce se aduc aceluia care nu dă lipsă de ele, iar "plocoane" lucrurile ce se dau celor ce au lipsă de ele. De aici vine obiceiul obișnuit al oamenilor de a numi lucrurile pe care le aduc regilor "daruri". Acest obicei are poate în vedere faptul că cei ce le primesc nu sunt lipsiți de ele.

De asemenea ar putea spune cineva din cei cu râvnă în toate, că tot din această pricină s-au numit "daruri" lucrurile aduse de magii Domnului, care din iubirea de oameni s-a făcut asemenea nouă. Desigur că spunând aceasta nu va schimba nimic din adevărul simbolului.

Aducând deci Domnului rațiunile duhovnicești din lucruri, I le aducem ca "daruri" întrucât El prin fire nu este lipsit de nici una din acestea. Căci nu îi aducem Domnului, pe lângă altele, rațiunile lucrurilor, pentru că ar fi lipsit de ele, căci ca să-L laudăm întrucâtva, după puterea noastră, ca unii ce suntem îndatorați la aceasta, din faptele Lui. Iar "plocoane," primește cel ce se îndestărnicește plin de râvnă cu filosofia dumnezeiească, ca unul ce are lipsă prin fire atât de modurile naturii prin virtute cât și de rațiunile ei pentru cunoașterea tere.

Dar se pot înțelege și altfel "darurile" (6). Dacă "darul" este ceea ce se dă celor ce mai înainte n-au adus nimic, putem spune că mintea cunoscătoare (gnostic) primește ca "daruri", din contemplarea lucrurilor, rațiunile care alcătuiesc (sus în) credința fără nici o demonstrație

raional (7) i care sunt aduse prin ea Domnului. Cci pentru credin nu aduce nimeni nimic mai înainte (8). Fiindc mintea îl prive te în chip firesc i f r nici o me te ugire pe F c torul propriu, întrucât îl veste te zidirea. Pentru c ce ar putea s aduc cineva de valoare egal cu credin a (9), ca s primeasc credin a în Dumnezeu ca datorie i nu ca "dar". Iar ca "plocoane" prime te (10) legile naturale ale lucrurilor, imitându-le prin modurile sale de vieuire, adic aducând mai înainte de dobândirea lor ostenele c in ei.³³⁹ Prin aceasta dezbrac întâi pe omul cel vechi i abia dup aceea iese la culesul roadelor drept ii, adunând diferitele moduri ale virtu ii, s dite în f pturi. Cci nu i le-ar putea însu i pe acestea, dac nu ar dezbr ca mai întâi pe omul cel vechi, strâmbându-l la culme prin ostenele i sudori multe, a a cum face arpele când n pârle te.

Astfel, mintea cunosc toare (gnostic) prime te ca "daruri" pentru Dumnezeu, ra iunile sus in toare ale credin ei, culese din lucruri, neaducând i nedând înainte de

³³⁹ Cunoa terea lui Dumnezeu prin natur de i e un act al ra iunii, totu i nu e un act ce se datore te exclusiv ei, întrucât nu ra iunea construie te "ra iunile din lume", pe care ar urca apoi ca pe o schel la Dumnezeu. Ci ra iunile acelea sunt puse în natur de Dumnezeu însu i, ca o mas de-a gata pe seama ra iunii umane, care nu are decât s le constate. Nefiind construite de ra iune, prin demonstra ie, ea le accept oarecum prin credin . Astfel contemplarea ra iunilor din lume e pe deoparte un act al ra iunii, pe de alta un act de credin , de credin a ra iunii am zice. Zidirea le aduce prin mintea uman lui Dumnezeu, întrucât de-abia omul le raporteaz con tient la Dumnezeu, ca la cauza lor. Dac ra iunile îi sunt oferite omului de fire, sau prin Dumnezeu prin fire de-a gata, nu tot acela i lucru se poate spune despre legile naturii. Ca omul s i le însu easc , se cere un efort îndelungat. Numai dup aceea le-a primit cu adev rat. Efectul e sus inut de c in a sau de regretul pentru via a anterioar , neconform ca firea.

Sfântul Maxim Marturisorul

ele nimic. Căci "cine a dat Lui mai înainte ceva și I se va întoarce Lui" (11).³⁴⁰

și primește ca "plocoane legile naturale ale lucrurilor, imitându-le prin modurile sale de viață. De pildă, mintea în eleapt imitând legea naturală a bolii cerești, primește ca "plocon" puțin adevărat și se menține pururea în mișcare cea mai regulată și mai constantă a virtuții și a cunoștinței ei, mișcare ce poartă cu sine în chip ferm rațiunile luminoase atotstrălucitoare ale lucrurilor, întocmai ca penele stele (12).

Sau imitând legea naturală a soarelui, care își schimbă locurile după trebuințele Universului, primește alt "plocon" și anume buna chibzuială, prin care se acomodează cu înțelepciune și după cuviința tuturor împrejurărilor, rămânând totdeauna aceeași prin identitatea neîmpușcată a luminii pe care o răspândește prin virtuțile ei cunoscute (13).

De asemenea primește de la vultur puterea de a privi întotdeauna spre strălucirea dumnezeiească a luminii pure, fără să se vatăme câtă vreme este în pupila spirituală de către raza atotstrălucitoare (14).

Imită apoi cerbul, străbătând ca penele lui munții în lălmășurile vederilor dumnezeiești și nimicind prin discernământul rațiunii patimile ascunse în firea lucrurilor ca penele otrăvuri; apoi strângând prin multele și feluritele izvoare ale cunoștinței ei, veninul răutății rămas în amintire cu vreo ocazie oarecare (15).

Numai puțin imită mersul sprinten al caprei și siguranța pașilor ei, și rinde ca o capră peste cursele dracilor ce poartă război împotriva virtuții, și zburînd ca o pasăre peste lanțurile duhurilor ce luptă împotriva cunoștinței ei (16).³⁴¹

³⁴⁰ Rom. 11, 35.

³⁴¹ A se observa paralelismul permanent al celor două trepte ale vieții

Spun unii că oasele leului, ciocnindu-se unul de altul, scot scânteii. Deci și aceasta o imită mintea care se îndeletnicește prin fire³⁴² cu cunoașterea și cu slujirea lui Dumnezeu, întrucât caută adevărul prin dezbateri, lovind între ele gândurile evlavioase ca pe niște oase și aprinzând astfel focul cunoștinței (17).

Se face apoi în eleapt ca arpele și blând ca porumbul, întrucât își părăsește în orice împrejurare credința nezdrobotă, ca pe un cap, și leapădă din sine o rămea mârniei ca un porumb, neștiind și poartă gândurile de cei ce-o necăjesc și-o batjocoresc (18).

Ba primește și de la turturea ca "plocon", silința de a-și imita nevinovăția, fiind când prin voință toate cele ce le face făpturile necuvântătoare din necesitate (19).

Astfel mintea iubitoare de Dumnezeu în elepciune, contemplând întru cunoștință lumea făpturilor după rațiunea sau modul de viață natural al fiecăreia dacă se îndeletnicește cu cunoașterea, (dacă este gnostic) primește rațiunile duhovnicești ale lucrurilor, ca pe niște "daruri" aduse lui Dumnezeu de creațiune, iar dacă se îndeletnicește cu făptuirea (dacă este practic), imitând prin modurile sale de viață legile naturale ale lucrurilor, primește "plocoanele", dezvoltându-le în sine, prin viața ce o trăiește, toată mârnia în elepciunii dumnezeiești purtată în chip nevăzută de făpturi (20).

Cineva ar putea susține că Scriptura a spus că lui Dumnezeu I se aduc "daruri", pentru că a voit să arate nemărginirea bunătății dumnezeiești, care primește de la noi ca "daruri" cele ce ni le-a dat, căci când nu ne-ar fi dat mai

³⁴² A se observa paralelismul permanent al celor două trepte ale vieții duhovnicești: a virtuții și a cunoștinței.

înainte nimic, socotind ca venind de la noi tot ce-I aducem. Desigur că și acesta ar avea dreptate spunând că, ca și arătător de mare și negrită, este bun tateea lui Dumnezeu față de noi, primind ale sale ca venind din partea noastră și marturisindu-i trebuința după ele, ca după lucruri străine (21).

Și s-a înălțat, zice, Ezechia în ochii tuturor neamurilor". Cel ce a ajuns prin fapte și contemplație, asemenea lui Ezechia, pe cel mai înalt pisc al virtuții și al cunoștinței, pe drept cuvânt s-a înălțat mai sus decât toate neamurile, adică s-a ridicat prin fapte deasupra patimilor trupești și necinstite și a corpurilor zise naturale (22); și simplu grațios, ca să arate pe scurt, deasupra tuturor celor ce cad sub simțuri, străbătând prin contemplație și cunoștință (în chip gnostic) toate rațiunile din ele. Căci și acestea se numesc în Scriptură în chip figurat "neamuri", fiind prin natura lor de alt neam în raport cu sufletul și mintea. Dar întrucât acestea nu se războiesc împotriva minții. Dumnezeu nu a poruncit cătuși de puțin să se poarte război contra lor (23). Căci nu ni s-a poruncit să luptăm cu faptele din afară, din fața simțurilor, ci să luptăm fără încetare cu patimile de ocară ce locuiesc în noi, adică în pământul inimii, împotriva firii. Cu acestea trebuie să luptăm până ne vom stârpi din ele și vom ajunge singuri stâni peste acest pământ, care va fi de aici înainte netulburat, odată ce au fost nimicite patimile străine (24). De aceea Scriptura vorbind despre "darurile" ce se aduceau lui Dumnezeu și despre "plocoanele" ce se aduceau regelui, nu a spus simplu: "Toti aduceau daruri lui Dumnezeu și plocoane regelui", ci "mulți", adică nu toate neamurile, ci multe neamuri. Prin aceasta se arată că există și zise neamuri, de la care nu se aduce nimic lui Dumnezeu sau regelui. Căci pe drept cuvânt se spune că numai faptele

care alc tuiesc lumea celor create aduc pe deoparte ca "daruri" lui Dumnezeu ra iunile dumnezeie ti din ele, dup care au fost i create, ca unele ce au fost f cute de Dumnezeu, pe de alta ca "plocoane" regelui legile lor naturale, ca unele ce au fost create pentru om, ca mintea acestuia, orientându-se dup ele, s - i statorniceasc modurile sus in toare ale virtu ii. Dar patimile din noi, adic "neamurile" cu existen mincinoas , care n-au fost create de Dumnezeu, nu aduc nimic lui Dumnezeu, deoarece nu au fost create de El. C ci patimile de ocar î i au originea de la noi, care am c lcat porunca lui Dumnezeu, nu de la Dumnezeu. Drept aceea nici una dintre ele nu aduce nimic lui Dumnezeu, neavând nici-o ra iune a în elepciunii sau a cuno tin ei, ca unele ce exist în chip fraudulos, prin lep darea în elepciunii i a cuno tin ei.³⁴³

Deci prin cuvintele: " i s-a în l at în ochii tuturor neamurilor" Scriptura arat c cel ce s-a învrednicit, prin ostenelele cu fapta, s locuiasc în nep timire, ca în Ierusalim, i s-a eliberat de toat tulburarea p catului, încât nu mai lucreaz , nu mai gr ie te, nu mai ascult i nu mai gânde te decât ceea ce e propriu p cii, dup ce a primit în suflet, prin contemplarea naturii, lumea celor v zute,³⁴⁴ care

343 Tot ce e f cut de Dumnezeu î i are o ra iune i o legitimare în existen , contribuind la armonia Universului. Numai patimile n-au nici o ra iune, deci nici o legitimare i produc tulburare în rela iile dintre f pturi. Deci pe nedrept î i revendic p catul o ra iune i înc cu cât exclusivitate! Î i revendic ra iunea prin fraud , precum prin fraud exist . Se vede de acolo c patima duce o f ptur la nimicire. Nu se poate concepe o consolidare veritabil i etern a existen ei prin patim . Dar tot pe nedrept se socote te c virtutea, credin a i tr irea mistic în Dumnezeu sunt lipsite de ra iune.

344 Intâi mintea prime te prin contempla ia cur it de patimi chipurile i ra iunile lor în sine, apoi se înal mai presus de ele la Dumnezeu, la vederea Lui mai presus de în elegere, duce prin cunoa terea cât mai

Sfântul Maxim Marturisitorul

Îi aduce prin el ra iunile dumnezeie ti din ea, ca pe ni te "daruri", Domnului, iar legile din ea i le aduce lui "plocoane", ca unui rege s-a ridicat în ochii tuturor neamurilor, ca unul ce s-a în l at prin f ptuire mai presus de toate patimile trupe ti, iar prin contempla ie mai presus de corpurile naturale i de toate speciile ce cad sub sim uri, odat ce a str b tut ra iunile duhovnice ti i modurile lor de via . A a am în eles eu cuvântul c "mul i" aduceau daruri, dar nu "to i". Adic aduc daruri lui Dumnezeu neamurile din afar sau f pturile, dar nu neamurile din l untrul nostru, sau patimile. C ci toate f pturile, care alc tuiesc lumea, laud i pream resc pe Dumnezeu cu glasuri negr itoare. Iar lauda lor se face a noastr . "De la ele înv eu s -L laud", zice marele Grigore cel cu numele de teologul.

Deci Sf. Scriptur adresând, precum s-a ar tat, tuturor celor ce vor s se mântuiasc îndemnul ei nefor at, nu s-a încuiat în îngustimea unei persoane. C ci fiecare poate deveni un Ezechia, imitând în duh pe Ezechia. Fiecare poate striga prin rug ciune c tre Dumnezeu i poate s fie ascultat i s primeasc un înger, adic ra iunea (inspira ia) unei în elepciuni i cuno tin e mai înalte în vremea n v lirii dracilor vicleni, prin care s nimiceasc pe tot puternicul i r zboinicul, c petenia i conduc torul de oaste, adic mi c rile p tima e ale poftei i ale mâniei, precum i împ timirea fa de cele sensibile i gândul care, asemenea unui conduc tor de oaste, n scoce te modurile de f ptuire a p catului. Iar f când a a, fiecare poate ajunge la starea de pace, prin izb virea de patimi i se poate îndeletnici cu contemplarea lucrurilor. Iar prin aceasta prime te, spre slava lui Dumnezeu i spre prop irea sa proprie, ca pe ni te "daruri", ra iunile care alc tuiesc cuno tin a i ca pe ni te

bogat a lumii, nu prin ocolirea ei.

"plocoane", modurile care sus în virtutea. Căci unele și altele sunt aduse lui de toată zidirea. Iar după toate acestea se ridică cu cinste în ochii tuturor neamurilor, adică se înalță mai presus de toate patimile prin virtute și de toate faptele prin cunoștință³⁴⁵ și porzește prin smerenie harul mântuirii, ca să nu pierdă cele ce urmează acestora în Scriptură.

Scolii

1. Arată care sunt rațiunile și care sunt modurile zidirii.

2. Pentru aceste trei pricini a semnat Dumnezeu în firea văzută rațiuni duhovnicești și moduri de purtare cuviincioasă :

- a) ca să se vestească pe Ziditorul fapturilor,
- b) ca omul să poată ieși din rânduială și de modurile firii să afle ușor calea dreptății care duce spre El, și
- c) ca nici unul dintre necredincioși să nu aibă ca scuză neștiința.

3. Cele ce se află la mijloc între Dumnezeu și oameni sunt lucrurile sensibile și relațiile inteligibile.

³⁴⁵ Prin virtute se depășesc patimile, prin cunoștință întâi se cunosc (prin contemplația naturală), apoi se depășesc (prin teologie) lucrurile create. Virtutea dezleagă pe om de lucruri ca valori ultime și prin aceasta îl eliberează de patimi. Cel ce caută lucrurile în ele înșile pentru plăcerea ce-o are de la ele, lucrează dus de patimă, sau e legat de ele (prin...). Îndată ce caută prin lucruri un scop mai presus de ele, a scăpat de patimă și a câștigat libertatea aceluia "pur agir" - neîmpovărat de pasivitate, sau pasionalitate - de care vorbește Blondel (L'Action, vol. I, p. 235).

Dar virtuțile lucrând conform cu firea lucrurilor, mai au și rostul de a scoate la iveală rațiunile lucrurilor dezvoltând virtualitățile din ele. Căci rațiunile semănate în firea lucrurilor nu sunt niște entități statice, ci factori dinamici (Blondel, Op. c. p. 229).

Sfântul Maxim Marturisitorul

Mintea omenească când s-a apropiat de Dumnezeu s-a înălțat deasupra lor, nemaifiind robită de lucrurile sensibile prin faptuire și nici reținută de realitățile inteligibile prin contemplație.

4. Faptura se face pârâna oamenilor necredincioși, ca una ce prin rațiunile din ea vestește pe Ziditorul ei, iar prin legile naturale ale fiecărei specii povăluiește pe om spre virtute. Rațiunile, ni se arată în conservarea statornică a fiecărei specii iar legile în identitatea activității naturale a fiecărei specii. Neluând seama la ele cu puterea minții noastre, am ignorat cauza lucrurilor și ne-am scufundat în tot felul de patimi contrare firii.

5. Omul contemplând rațiunile duhovnicești ale lucrurilor văzute, învâlc este un Fcător al celor arătate, dar nu cercetează cum este acela, căci aceasta nu o poate înlege nimeni. Faptura văzută ne ajută să înțelegem că este un Fcător, dar nu și cum este Fcătorul. Astfel Scriptura a numit "daruri" rațiunile văzute, care vestesc stăpânirea Lui peste toate, iar "plocoane" legile naturale ale lor, prin care cunoscând omul cum este fiecare dintre specii, învață să nu strice legea firii printr-o lege străină.

6. Alt în eles al darurilor.

7. Credința în Dumnezeu am primit-o în dar, fiind o cunoștință ce se mișcă nemijlocit în jurul lui Dumnezeu și conștinând o știință ce nu se poate dovedi. "Căci ea este ipostasul lucrurilor nădăduite",³⁴⁶ care nu sunt cuprinse în cunoștința vreuneia dintre fapți.

8. Înaintea virtuții se aduce credința, iar înaintea cunoștinței ei virtutea. Dar înaintea virtuții nu se aduce nimic, căci începutul și izvorul tuturor bunurilor din oameni este

³⁴⁶ Evr. 11, 1.

credin a. Mai înainte de ea nu putem aduce nimic.³⁴⁷

9. Nimic, zice, nu este de-o valoare egal cu credin a.

10. E vorba de omul credincios i duhovnicesc.

11. Mintea cunosc toare (gnostic) prime te ra iunile lucrurilor ca împreun m rturitoare³⁴⁸ ale credin ei în Dumnezeu, dar nu drept creatoare ale credin ei. C ci nu sunt ra iunile f pturilor principiu (început) al credin ei, fiindc în acest caz ceea ce e crezut ar fi limitat. Pentru c dac principiul unui lucru poate fi îmbr i at prin cunoa tere i deci dovedit, atunci i lucrul respectiv însu i poate fi îmbr i at prin cunoa tere dup fire.

12. Legea cerului este ca s se mi te constant în cerc. De la ea prime te cel ce se îndeletnice te cu cuno tin a (gnostic), mi carea statornic în bine imitând prin identitatea virtu ii sale mi care neînterupt a bol ii cere ti.

13. Legea natural a soarelui este s produc prin deplas rile sale varietatea anotimpurilor. De la ea înva cel ce se îndeletnice te cu cunoa terea s se acomodeze diferitelor împrejur ri, p strând îns prin ra iune str lucirea virtu ii neumbrit de nici una din întâmpl rile ce vin asupra-i pe nea teptate.

14. Legea natural a vulturului este s primeasc raza soarelui drept în pupil . De la ea înva cel ce se îndeletnice te cu cunoa terea s - i lase mintea de bun voie

³⁴⁷ Ordinea acestor trei trepte: credin , virtute, cuno tin o întâlnim la Marcu Ascetul (Despre Botez, Filoc. rom, vol. I).

³⁴⁸ = gr iesc împreun , pledeaz împreun pentru credin a în Dumnezeu. Sau nu se afl în fiin a lor Dumnezeu ca obiect al credin ei, c ci în acest caz ar fi m rginit. Dumnezeu se poate str vede dincolo de ele, dar numai de cel ce vine cu credin în sine.

In orice caz credin a e un dat primordial al harului (nu al naturii) în om i în fa a lui, dincolo de ulucile ra iunilor.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Înconjurat de lumina dumnezeiească .

15. Arată ce învâță cel se îndeletnicește cu cunoașterea din legea naturală a cerbilor, dacă ia seama la firea celor create.

16. Arată ce învață prin imitație de la capră sau de la pasăre cel ce-și taie prin fapte calea spre cunoștință, dacă își păstrează virtutea nevânat de dușmani.

17. Arată lucrul bun pe care îl învață filosoful în cele dumnezeiești, însuși îndușii cu voința și în chip rațional ceea ce aparține prin fireleului.

18. Arată cum trebuie să devină iubitorul de înțelepciune, imitând arpele și porumbelul.

19. Arată ce putem învăța de la turturea.

20. Cel ce prefăce prin imitație legile fapturilor în lege, proprie este virtuos, umplând de rațiune mișcarea celor lipsite de rațiune. Iar cel ce prefăce tot prin imitație, legea sa în legile fapturilor, este pătimă, fiind când nerățional ceea ce este rațional.

21. Altfel explicare a darurilor, dovedind bunătațea dumnezeiască .

22. Numele corpuri naturale toate cele ce sunt supuse făcerii și stricăciunii.

23. Bunele observații este aceea care nu trebuie să luptăm împotriva firii, al cărei Ziditor este Dumnezeu, ci împotriva mișcărilor și lucrurilor contrare firii și dezordonate ale puterilor ființiale din noi.

24. Filosofia lucrătoare îl ridică pe cel activ deasupra pătimilor, iar contemplația îl ridică pe cel ce cultivă cunoașterea deasupra celor văzute, în lăundu-și mintea spre cele inteligibile, înrudite cu ea.

Întrebarea 52

Dar n-a r spl tit Ezechia dup binefacerea pe care i-a f cut-o lui Dumnezeu, ci s-a în l at inima lui. i s-a ab tut peste el mânie i peste Iuda i Ierusalim. i s-a smerit Ezechia din în l area inimii lui i cei ce locuiau în Ierusalim. i n-a mai venit peste ei mânia Domnului în zilele lui Ezechia³⁴⁹ Ce este binefacerea i celelalte?

R spuns

Multe i felurite binefaceri i-a h r zit Dumnezeu lui Ezechia, sc pându-l i izb vindu-l în diferitele timpuri din toat nevoia i strâmtoarea. El îns nu a dat lui Dumnezeu toat mul umirea pentru mântuire, a a cum trebuia, ci a fost atins de întin ciune omeneasc i si-a atribuit sie i o parte din meritul izbânzilor. De aceea, pe drept cuvânt se spune c nu a r spl tit Ezechia dup binefacerea pe care i-a f cut-o lui Dumnezeu. C ci nu a m surat recunosc tor mul umirea cu m rimea izbânzilor primite de la Dumnezeu ci s-a în l at în inima lui, neizbutind s scape de boala p rerii de sine, carele na te aproape natural din virtute i cuno tin .

" i s-a ab tut peste el mânie i peste Iuda i Ierusalim". Mânia lui Dumnezeu este, dup unul din în elesuri, durerea pe care o simt cei pov ui i prin certare (1). Ea înso e te necazurile f r de voie ce sunt trimise asupra noastr . Prin aceasta Dumnezeu c l uze te adeseori mintea, care se mândre te cu virtutea i cu în elepciunea, spre modestie i smerenie, dându-i, putin a s se cunoasc pe

³⁴⁹ II Paralip. 32, 25 - 26.

Sfântul Maxim Marturisitorul

sine însuși și simțindu-și propria slăbiciune. Căci simțindu-și mintea slăbiciunea, leapădă închipuirea de artă inimii. De aceea se poate spune și despre Ezechia, după ce a venit asupra lui mânia: "și s-a smerit Ezechia din înălțimea inimii lui și cei ce locuiau în Ierusalim. Și n-a mai venit peste ei mânia Domnului în zilele lui Ezechia".

După călătoria înălțată a Domnului este întreruperea revărsării darurilor dumnezeiești (2). Acest lucru se întâmplă cu folos oricui minții, care se înalță în bunurile date ei de Dumnezeu și se laudă ca și când ar fi niscai isprăvi proprii. Dar trebuie să aflăm și să vedem ce înseamnă faptul că nu numai peste Ezechia, care s-a înălțat cu inima, s-a abătut mânia, ci și peste Iuda și peste Ierusalim. Acest amănunt trebuie să convingă pe cei ce stăruie cu toată osteneala numai, pe lângă litera Scripturii, că iubitorii de Dumnezeu trebuie să se sânguiască cu toată puterea spre înălțarea duhovnicească a celor scrise, dacă cunoașterea adevărului le este mai de preț ca orice. Căci dacă vom asculta numai de literă, adeseori vom găsi nedreptate despre judecata lui Dumnezeu. De pildă în acest caz vom spune că pedepsele împreună cu cel păcătos în chip nedrept și pe cei ce n-au păcătuit. Dar atunci cum va fi adevărat cuvântul care zice: "Nu va muri tatăl pentru fiu și nici fiul pentru tată, ci fiecare va muri pentru păcatul său"³⁵⁰ Sau cum se va adevăra cuvântul spus de David către Dumnezeu: "Căci tu răsplătești fiecare după faptele sale"³⁵¹

și s-a înălțat, zice, inima lui Ezechia". Dar nu a adăugat: "și inima locuitorilor din Ierusalim și Iuda". Cum a pedepsit atunci împreună cu cel vinovat și pe cei nevinovați?

³⁵⁰ Deut. 16, 24; II Regi 4, 6; Ezechiel 18, 20.

³⁵¹ Ps. 61, 13.

Iată ceva ce nu pot în elege după interpretarea aceluia (3). Căci zice: "și s-a în lăsat inima lui Ezechia. Și s-a abătut mânie peste el și peste Iuda și Ierusalim". A adăru despre aceasta nu a scris Scriptura că s-au în lăsat. Dar atunci cei ce rămân la literă și pun mai presus cuvântul decât în eșul spiritual, nu pot dezlega această greutate. De aceea nu rămân decât să recurgem la în eșul duhovnicesc și atunci vom afla fără osteneală adevărul care e acoperit de literă și care strălucește ca o lumină celor iubitori de adevăr.

Deci toată mintea cunoscătoare și iubitoare de în elepciune³⁵² are cu sine și Iuda și Ierusalimul. Iuda, în în eș duhovnicesc, înseamnă vieuirea ca mărțurisirea prin fapte împreună cu gândurile ce o susțin, pe mărșura ce însemnează mintea în urcușul ei.³⁵³ Căci Iuda se ține de mărțurisire. Iar Ierusalimul, în eș alegoric, este deprinderea pănică "cu adevărul și cu vederile dumnezeiești care îl alcătuiesc. Scurt vorbind, pe Iuda îl are mintea ca filosofie lucrătoare, iar Ierusalimul ca inițiere tainică în contemplație. A adăru când mintea în eleaptă prin harul dumnezeiesc a respins prin filosofia lucrătoare și contemplativă toată puterea ce s-a ridicat împotriva virtuții

³⁵² Toată mintea gnostică și filosofică, adică cea care cultivă cunoștința și activitatea morală.

³⁵³ Un loc clasic despre persistența activității morale pe treapta superioară a gnozei. Cu cât înaintează mintea pe treptele cunoașterii, cu atât sporește omul în activitatea virtuoasă. Iar prin înaintarea în făptuirea virtuoasă, sporește în virtute, sau în modul mărțuritor al vieții (ἐπιτηδεύματα). E firesc să fie așa. Cu cât cunoaștem mai mult pe Dumnezeu, a adăru sfințenia Lui, ne dăm seama de inferioritatea noastră morală. Și viața noastră devine tot mai mult o mărțurisire a acestui fapt.

Ideea de „mod” a Sf. Maxim, care imprimă un fel practic de-a fi înțregii vieții (modul pătimitor, modul mărțuritor etc.); poate fi arăpiat de ideea „existențialelor” din filosofia lui Heidegger.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Îi cunoștin ei și a dobândit o victorie deplină asupra duhurilor răutății, dar acest fapt nu o determină să aducă cuvenită mulțumire lui Dumnezeu, autorul biruinței ei, ei se înalță cu inima, socotindu-se pe sine cauza întregii isprăviri, atunci pentru pricina că nu i-a răsplătit lui Dumnezeu, după binefacerea de care s-a împărtășit, suportă nu numai ea mânierea prăsiirii ce vine asupra ei, ci Iuda și Ierusalim, adică deprinderea activității și a contemplației. Căci îndată se răscăla, cu îngăduința lui Dumnezeu, patimile de ocară împotriva activității morale și întinează conștiința care a fost până acum curată, iar, perversitățile mincinoase se amestecă în contemplarea lucrurilor și strâmbă cunoștința care a fost mai înainte dreaptă (4).

Căci există o regulă și o lege a Providenței a ezat în fapte, potrivit căreia cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru bunurile primite, sunt povăuiți spre recunoștință prin cele potrivnice, trebuind să facă experiența celor contrare ca să cunoască purtarea dumnezeiească care le-a dăruit bunurile. Și s-a rânduit așa, ca nu cumva, îngăduindu-ni-se de Providență să ne părăsim neclintit perversitatea de noi înșine pentru faptele cele bune, să ne rostogolim în dispoziția opusă mândriei, socotind virtutea și cunoștința ca izbânză firească ale noastre, nu ca daruri dobândite prin har. În acest caz am fi ca aceia care se folosesc de bine pentru a face răul și lucrurile prin care ar trebui să facă în noi și mai neclintit cunoștința dumnezeiească, ne-ar prilejui boala ignoranței lui Dumnezeu (5)

Căci cel care-și închipuie că a ajuns la capătul din urmă al virtuții, nu va mai întreba de cauza din care izvorăsc virtuțile, ci va circumscrie puterea doritei lor numai de sine, păgubindu-se însuși de condiția mântuirii sale, adică de Dumnezeu. Dar cel ce-și simte sinceritatea sa naturală în ceea ce

prive te virtu ile, nu va înceta să alerge cu grabă spre Cel ce poate împlini lipsa sa (6).

Cu dreptate vine deci pedeapsa peste mîntea care se înalță în cugeturile sale. Iar această pedeapsă constă în pierderea sîrîmii ei, sau în îngustarea ce o dă Dumnezeu de a fi tulburat de draci în activitatea ei, adică în Iudeea, și în contemplația ei, adică în Ierusalim, ca să cădă tîghe conștiința neputinței sale naturale și conștiința puterii și a harului dumnezeiesc, care o apără și îi dăruie toate bunurile. Prin aceasta se va smeri alungînd de la sine cu totul trufia străină și potrivnică firii. Drept urmare nu va mai veni asupra ei cealaltă mînie, cea a retragerii darurilor harului, cum n-a mai venit peste Ezechia, care îndată ce n-a mai venit peste el prima mînie, sau pierderea sîrîmii, s-a smerit, și a ajuns la cunoștința Celui ce i-a dăruit bunurile. Căci după cuvintele: "și s-a abatut mînie peste el și peste Iuda și Ierusalim" se spune: "și n-a mai venit peste el mînia Domnului în zilele lui Ezechia". Adică n-a mai venit cealaltă mînie, cea a retragerii darurilor, fiindcă prima pierdere l-a învățat să fie recunoscător. Căci cel ce nu se cumințește prin primul fel de mînie, sau pierderea sîrîmii, ca să vie la smerenie, are de suportat cu siguranță cealaltă mînie, care îl despoaie de lucrarea darurilor și-l lipsesc de puterea care-l protejează mai înainte. "Strică-voi gardul vieii", zice Dumnezeu despre nerecunoscătorul Israel, "și va fi de jaf; surpa-voi zidul și va fi cîlcăit în picioare. Și-voi pierși via mea și nu va mai fi nici tîmbar, nici sîpat și vor porunci norilor să nu mai plouă peste ea".³⁵⁴ Același lucru se povestește alegoric călăuzit de Saul, primul rege al lui Israel. Acela, primind prin ungere deodată cu dregătorie regească și harul proorociei, fiindcă nu l-a pierzuit pe acesta, primește ca prima mînie chinuirea din

³⁵⁴ Isaia 5, 1-6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

partea duhului rău (7). Iar fiindcă nu i-a venit la simțire, prin aceasta i-a agonisit cealaltă mînie și a sfârșit cu viața, ajungând pentru nechibzuința lui, în fața morții lipsit de orice pietate. Acest trist pănă a lui o arată faptul că întâi este chinuit de draci, pe urmă recurge de bună voie la demoni prin vrăjtoare și le aduce cult vrăjtoresc întocmai ca necredințioșii.³⁵⁵

Deci dacă prin Ezechia în alegem mintea iubitoare de înțelepciune, prin Iudeea activitatea, iar prin Ierusalim contemplația, când vom băga de seamă că mintea pe timpurile ceva în oarecare chip, și credem că deodată cu mintea pe timpurile și puterea ei fructuitoare și contemplativă prin rațiunile care le susțin. Căci nu este cu puțin să pețimească subiectul, fără să primească și cele cuprinse în subiect (8).

Deci în eșul spiritual se armonizează perfect cu cuvîntul Scripturii, încât nu se duce nici o bărfire judecilor dumnezeiești și nu este sturnat nici o altă poruncă (9). Căci după în eșul spiritual pe care l-am dat nu se înalță numai Ezechia, adică mintea, cugetînd mare lucru despre isprăvile sale, ci se înalță împreună cu ea și Iuda și Ierusalimul, adică activitatea și contemplația, așa cum nici nu pețimesc acestea luate în sine, de vreme ce nu există ca ipostasuri proprii. De aceea nu vine numai peste Ezechia, adică peste minte, mânia, ci și peste Iuda și Ierusalim. Căci îndată ce se întinează mintea în vreo pricină, se pețiază împreună cu ea și activitatea și contemplația, chiar dacă nu sunt pe rîndele la vîna care aduce mânia.

Deci să ne aplicăm și noi în eșul celor scrise. Căci, de îndată după istorie aceste lucruri s-au întîmplat cu Ezechia ca tip, ele s-au scris pentru noi, spre îndemn duhov-

³⁵⁵ I Regi 16, 14 urm.

nicesc. Cele scrise atunci ni se întâmpl nou întotdeauna în chip spiritual, întrucât puterea vrjma e totdeauna gata de lupt împotriva noastră. Ele s-au scris ca, absorbind noi pe cât putem toată Scriptura în minte, să ne lumineze mintea cu înțeleșurile dumnezeiești, iar trupul să-l facem să strălucească de modurile de trăire conforme cu raionile dumnezeiești în elese, prefându-l în unele cuvânt toare (raional) a virtuții, prin darea afectelor înnscute (10).

Acest loc al Scripturii se referă deci la tot omul iubitor de Dumnezeu și virtuos, care s-a încins în elepește (în chip gnostic) cu putere împotriva dracilor, asemenea lui Ezechia. Dacă unui astfel de om i s-ar întâmpla un atac din partea duhurilor rele, care poartă zbor cu mintea lui în chip nevzut, iar el, primind prin rugăciune un înger trimis de Dumnezeu, adică raionea (inspirația) unei înțelepciuni mai înalte, ar risipi și ar nimici toată ceata diavolului, dar n-ar socoti apoi pe Dumnezeu cauza acestei biruințe și mântuirii, ci i-ar atribui sieși toată biruința, se poate spune că omul acela n-ar splătit lui Dumnezeu după darul Lui, întrucât nu a cântărit mărimea umirii cu mărimea mântuirii și nu a mersurat întocmai dragostea (dispoziția) sa cu binefacerea. Celui ce l-a mântuit, (căci răsplătirea constă în dragostea corespunzătoare a celui mântuit față de Cel ce l-a mântuit, dragostea mersurat prin fapte), ci i-a înlat inima sa, mândrindu-se cu darurile pe care le-a primit, că și cum nu le-ar fi primit. Un astfel de om va avea de suportat, cu dreptate, mânia ce vine asupra lui. Căci Dumnezeu îngăduie diavolului să se războiască cu el mintal, ca pe planul activității să-i clatine modurile virtuții, iar pe planurile contemplației să-i tulbure raionile limpezi ale cunoștinței, în felul acesta, dându-i omul seama de slăbiciunea proprie, va recunoaște că Dumnezeu e singura putere care răpune în

Sfântul Maxim Marturisitorul

noi patimile și se va smeri pocindu-se și lep dând umflata
p rere de sine. Prin aceasta va recâ tiga mila lui Dumnezeu
și va întoarce mânia care vine după aceea asupra celor ce nu
se c iesc, ca să retrag harul ce p ze te sufletul, l sând
pustie mintea nerecunosc toare (11).

Iar prin "zilele regelui Ezechia" (12), Scriptura a
în eles poate diferitele ilumin ri ce le prime te toat mintea
binecredincioas și iubitoare de Dumnezeu, care se apleac
prin contempla ie asupra lucrurilor spre a în elege
în elepciunea vestit de toate în chip felurit. Pân ce
activitatea și contempla ia se înso e te cu aceste ilumin ri
(13), nu au s sufere de o împu inare a virtu ii și a
cuno tin ei, Soarele Drept ii aducând într-o astfel de minte,
prin r s ritul S u, aceste zile (14).

Scolii

1. Ce este mânia lui Dumnezeu?
2. Cum poate fi în eleas și în alt chip mânia lui
Dumnezeu?
3. A celor ce ascult numai de liter .
4. Pe cel ce se înal pentru faptele sale îl ajunge
necinstea patimilor, iar pe cel ce se mândre te cu cuno tin a,
judecata cea dreapt îl las s se abat de la contempla ia
adev rat .
5. Prin regula și legea s dite de Dumnezeu în
f pturi, în elege Pronia sus in toare a lucrurilor. Aceasta
pov uie te, după o dreapt judecat , spre recuno tin pe
cei ce s-au ar tat nerecunosc tori pentru bel ugul
binefacerilor fa de Cel ce le-a h r zit; și anume a a c le
r re te binefacerile. Ea îi treze te adesea pe aceia la sim ire
prin cele potrivnice, f cându-i s cunoasc pe Cel ce le-a

h r z it bunurile. C ci p rerea de sine pentru virtute i cuno tin , dac nu e certat prin pedeaps , na te boala mândriei, care produce o dispozi ie vr jma lui Dumnezeu.

6. Cel ce a cunoscut insuficien a virtu ii sale, niciodat nu se opre te din drumul ei. C ci dac ar face a a, s-ar p gubi de începutul i inta ei, adic de Dumnezeu, oprindu- i mi carea dorin ei în jurul s u. În acest caz i-ar închipui c a ajuns des vâr irea, în vreme ce el a c zut de la Cel cu adev rat existent, spre care tinde toat mi carea celui ce se sârguie te.

7. Nesim irea pagubei ce o sufer virtu ile este cale lunecoas spre necredin . C ci cel ce pentru pl cerile trupului s-a obi nuit s nu mai asculte pe Dumnezeu, va t g dui i pe Dumnezeu însu i când se va ivi prilejul, pre uind via a trupului mai mult decât pe Dumnezeu, dup ce a pus pl cerile acesteia mai presus decât voia lui Dumnezeu.

8. Subiect nume te mintea, ca una ce este capabil de virtute i cuno tin . Iar cele cuprinse în subiect sunt activitatea i contempla ia, care stau fa de minte în raport de accidente. De aceea ele sufer în tot chipul împreun cu mintea care p time te, având orice mi care a aceleia drept început al schimb rii lor proprii.

9. O alt porunc este aceea, care rânduie te ca fiul s nu moar pentru tat l.

10. Afectele înn scute ale trupului, când sunt cârmuite de ra iune sunt slobode de osând , dar când se mi c f r ra iune î i atrag osânda. Deci trebuie lep date afectele, întrucât mi carea lor, de i înn scut , e întrebuiat adeseori împotriva firii, nefiind cârmuit de ra iune.³⁵⁶

11. Mânie mântuitoare este îng duin a ce o acord

³⁵⁶ Patima are ca pricin o întrebuiare ira ional a afectelor.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Dumnezeu dracilor s-a r zboiasc prin patimi mintea care s-a în l at. Scopul ei este ca mintea, p timind cele de necinste, dup ce s-a l udat cu virtu ile, s cunoasc cine este d t torul lor, sau ca s se vad dezbr cat de bunurile str ine, pe care a socotit c le are de la sine, f r s le fi primit.

12. Ce sunt zilele regelui Ezechia, în care nu vine mânia?

13. Iudeea i Ierusalimul sunt, în în eles tainic, f ptuirea i contempla ia.

14. Soarele Drept ii este Domnul i Dumnezeul i Mântuitorul tuturor Iisus Hristos.

Întrebarea 53

Iar i zice despre Ezechia: " i l-au îngropat pe el pe în l imea mormintelor fiilor lui David. i slav i cinste i-au dat tot lui Iuda i cei ce locuiesc în Ierusalim".³⁵⁷ Ce este în l imea mormintelor, i celelalte?

R spuns

David, luat în în eles spiritual, este Domnul nostru Iisus Hristos, piatra pe care au aruncat-o cu dispre ziditorii, adic preo ii i c peteniile Iudeilor, i care a ajuns în capul unghiului, adic al Bisericii.³⁵⁸ C ci unghiul este Biserica, dup Scriptur . Fiindc precum unghiul face unirea a dou ziduri, pe care le împreun într-o leg tur indisolubil , a a i Biserica s-a f cut unirea a dou popoare, împreunând la un loc pe cei dintre neamuri i pe cei din Iudei într-o singur

³⁵⁷ II Paralip. 32, 33.

³⁵⁸ Psalm 118, 22; Matei 21, 42.

în vîntur de credință și strîngându-i într-un singur cuget. Iar piatra din capul acestui unghi este Hristos, Cel ce e cap al întregului trup.³⁵⁹ Căci numele lui David înseamnă "disprețuit". Iar acesta nu este decât Cuvîntul și Fiul lui Dumnezeu, Cel ce pentru mine a îmbrăcat chip de rob³⁶⁰ și s-a lăsat ocrotit de oamenii care n-au crezut adevărului și disprețuit de poporul plin de păcate.³⁶¹ Este păstorul cel bun, care și-a pus sufletul său pentru oi³⁶² și a omorât leul și ursul³⁶³ adică a smuls din fire mânia și pofta, care sfîșiau forma chipului dumnezeiesc ce se afla în noi prin răutate. Este tânărul îmbujorat, pentru patima morții, împodobit cu ochi frumoși,³⁶⁴ adică cu slava răzvonului mai înalte ale Providenței și Judecării (căci ochii Cuvîntului sunt Judecata și Providența), prin care, chiar când pășim pe timpuri pentru noi, supraveghează toate. Este omorătorul lui Goliat cel spiritual și îngâmfat, adică al diavolului care are statura de cinci coști,³⁶⁵ din pricina patimii ce lucrează prin cele cinci simțuri ale noastre (1); căci statură diavolului se înalță atîta, cît se întinde lucrarea simțurilor noastre în chip pe timpuri spre cele sensibile. Este împăratul lui Israel cel adevărat și vizitor de Dumnezeu, chiar dac să fi Saul, adică poporul vechi cel după lege se înfurie, chinuit de pismă din pricina necredinței, întrucît nu se poate lipsi de slava cea trecătoare. Prigonit de acela, David, Împăratul meu, îi ia sulita și vasul

³⁵⁹ Col. 1, 18.

³⁶⁰ Filip. 2, 7.

³⁶¹ Psalm 21, 7.

³⁶² In. 10, 11.

³⁶³ I Regi 17, 36.

³⁶⁴ I Regi 16, 12; I Regi 17, 4.

³⁶⁵ I Regi 16, 51; I Regi 17, 4.

Sfântul Maxim Marturisitorul

de ap³⁶⁶, adică a poporului vechi puterea virtutii cu fapta în harul contemplației cunoscătoare (2), pe care le dă iarăși celor ce vin la el cu credință, adică aceluia dintre Iudei care vor moțeni mântuirea, primind vestea împărăției Sale.

De asemenea îi taie același aripă veșmântului, pe când cade în peșteră și lepede prisosul stomacului, adică ia de la poporul cel vechi înalta cuviință a filosofiei morale, sau în lăimea învâșurilor din învelișul simbolurilor și ghiciturilor legii. El socotește că nu se cuvine și nu e drept ca poporul Iudeilor, adică al oamenilor pe mântuirea și iubitori de trup, care cade în veacul acesta, sau în litera legii, ca într-o peșteră, închizând fâgăduințele dumnezeiești ale bunurilor nestricăcioase în stricăciunea celor trecătoare, să aibă podoaba cea spirituală a poruncilor legii, ca pe o aripă a veșmântului pe care să o ducă prin abuz la stricăciune (3).³⁶⁷

Acesta este David cel spiritual, adevăratul pistor și împărat, care surprinde virtuțile vrăjmașe. Este pistor pentru cei ce se îndeletnicesc încă cu filosofia lucrătoare și pască pe o iarbă contemplația naturală; și împărat pentru cei ce și-au reînnoit frumusețea chipului dat lor, făcându-l asemenea modelului, prin legile și raionurile duhovnicești, iar acum stau cu mintea nemijlocit în fața marelui împărat al veacurilor³⁶⁸ și oglindesc frumusețea neapropiată,³⁶⁹ dacă se poate spune așa (4).

Deci fiii acestui David sunt toți Sfinții din veac, ca unii ce s-au născut din el în duh. Și mormintele acestor fii sunt amintirile vieții lor pe mântuirea după Dumnezeu.³⁷⁰

³⁶⁶ I Regi 26, 12.

³⁶⁷ I Regi 24, 4.

³⁶⁸ I Tim. 1, 17.

³⁶⁹ I Cor. 13, 12, 15.

³⁷⁰ În grecește μ μ (monumentele) înseamnă monumentele amintitoare; μ μ (mormintele) și μ μ (amintirile) sunt

Iar ridic tura pe care sunt a ezate aceste morminte este în l imea cuno tin ei i a iubirii lor de Dumnezeu. Acolo înmormânteaz min ea, a ezând-o în loca ul meritat al fericirii, tot Iuda i cei ce locuiesc în Ierusalim, adic modurile activit ii i ra iunile cuno tin ei cuprinse în adev rata contempla ie (5). Dar numai mintea ce a murit, în sens l udabil, tuturor lucrurilor i anume celor sensibile prin lep darea lucr rii sim urilor, iar celor inteligibile prin oprirea mi c rii mintale.³⁷¹

Deci Ezechia însemnând puterea lui Dumnezeu, adic mintea puternic în activitate i prealuminat în cuno tin , prin înmormântarea lui avem s în elegem înmormântarea min ii atunci când acesta moare, adic atunci când se desface cu voia de toate cele create i se ridic la cele necreate (6).Înmormântarea ei o face tot Iudeea i cei ce locuiesc în Ierusalim, adic activitatea virtuoa s a ei i

înrudite etimologic.

371 Despre moartea mistic a min ii în Dumnezeu, adic despre încetarea lucr rilor ei naturale, pentru a fi înlocuite de lucr rile necreate dumnezeie ti, a vorbit Sf. Maxim i în cap. 62 din Suta a II-a cap. Despre Dragoste (Filoc. Rom. Vol. II, p. 139). în Ambigua (P.G. 91, 1113) spune c sufletul are trei feluri de mi c ri: a min ii, care, mi cându-se în chip ne tiut în jurul lui Dumnezeu, nu-L cunoa te nici una din f pturi, din pricina transcenden ei Lui; a ra iunii care define te pe cel necunoscut numai dup cauz , prin ra iunile adunate din lume; i a sim irii, care din icoanele v zute din afar adun ca ni te simboluri ra iunile mai sus pomenite. Toate aceste trei mi c ri trebuiesc dep ite. Cea a sim irii prin uitarea icoanelor sensibile i p strarea în ra iune numai a ra iunilor lor; cea a ra iunii prin unificarea tuturor ra iunilor într-o singur cugetare simpl i neîmp r it ; iar cea a min ii prin desfacerea de toate cele create i prin odihna ei chiar i de lucrarea natural , adunându-se întreg în Dumnezeu. A adar moartea mistic a min ii înseamn dep irea chiar i a cuget rii ei suprara ionale, intuitive, nedefinite.

Sfântul Maxim Marturisitorul

contemplația adevărată într-o cunoștință³⁷² și ea are loc, "pe
în lîmea mormintelor fiilor lui David", adică este ridicată la
în lîmea amintirii Sfinților din veac. "și i-au dat minții
slavă și cinste"; slavă, ca uneia care a ajuns prin cunoștința
spirituală deasupra tuturor raionilor din lucruri, iar cinste,
ca uneia care s-a curățit de toate patimile și i-a făcut
mișcarea simurilor (simurilor) nesupusă legilor naturale din
lucruri (7).

Sau poate căreva dintre cei foarte râvnitori ar
spune că slava este frumoasă ea supremă a chipului, iar
cinstea imitarea exactă a asemănării; și că pe cea dintâi o
produce contemplația adevărată a raionilor duhovnicești,
iar pe cea de-a doua, împlinirea scrupuloasă și sinceră
poruncilor (8). Pe acestea avându-le marele Ezechia, a fost
înmormântat pe în lîmea mormintelor fiilor lui David. Dacă
cineva ar vrea să redevină mai limpede acest lucru, în loc de
cuvintele; "L-au înmormântat pe el la în lîmea mormintelor
lui David", ar putea spune: "Au aezat amintirea lui Ezechia
la în lîmea amintirii Sfinților din veac".

Să începem de seamă că nu s-a zis: "în mormintele
lui David, sau pe în lîmea mormintelor lui David". Căci
atât raionul cea după trup a Domnului, cât și modul vieții
Sale sunt mai presus de orice comparație cu faptele și
anume nu numai cu oamenii, ci și cu îngerii, fiind cu
desvârșire necuprinse, ca să nu mai vorbim de înțelesul
neajuns al dumnezeirii Sale infinite (9). Deci este plăcut lucru
chiar și omului celui mai sensibil la ceea ce înseamnă
măreție, să fie înmormântat în mormintele fiilor lui David,
sau, ceea ce-i o supremă cinste, pe în lîmea mormintelor

372 Contemplația adevărată de pe treapta gnozei (). Deci și gnoza trebuie lepdată când mintea
părăsește lucrurile ei.

fiilor lui David. Cci Scriptura nu spune de nimeni s fi fost înmormântat în mormintele lui David, cu atât mai pu in pe în l imea mormintelor lui David. Pentru c via a dup trup a Domnului i Dumnezeului i Mântuitorului nostru nu- i g se te, precum am spus, în nici un sens i în nici un chip, compara ie. Cci se zice "Virtutea lui a acoperit cerurile",³⁷³ adic chiar i dreptatea Domnului ca om, ar tat prin trup, a acoperit Puterile de sus, prin covâr itoarea, abunden a drept ii Sale, în toate privin ele (10). Cci nu era om simplu, ci i Dumnezeu care s-a întrupat, ca s înnoiasc prin El i întru El firea învechit a oamenilor i s o fac p rta de firea dumnezeieasc , adic s o fac s lepede toat stric ciunea, nestatornicia i alterarea. Cci prin acestea firea noastr se f cuse asemenea dobitoacelor, încât ra iunea era covâr it de lucrarea sim urilor. A lui s fie slava în veci.

Scolii

1. Diavolul este de cinci co i, zice, din pricina sim urilor. Cci f r acestea mi carea nesocotit a r ut ii lui în sufletul nostru nu poate spori în cre terea p catului.

2. "Suli a", zice, simbolizeaz puterea virtu ii, iar vasul de ap indic taina cuno tin ei.

3. "Pe ter " nume te lumea aceasta i litera legii. Iar Saul este poporul iudaic, a c rui minte, întorcându-se de la lumina dumnezeieasc a celor spirituale, se a eaz jos în întunericul celor legale i în umbra literei, folosind crea iunea lui Dumnezeu i legea spre producerea stric ciunii. Cci cel ce m rgine te f g duin ele nemuritoare numai la liter i la înf i rile lucrurilor, ce cad sub sim uri, le pred stric ciunii, ca pe o mâncare pe care o preface în

³⁷³ Avacum 3,3.

Sfântul Maxim Marturisitorul

excrement, ar tând din sfâr it, începutul opiniei sale despre Dumnezeu.³⁷⁴ "Ve mântul" este înveli ul de ghicituri ale legii, iar "aripa" lui sublimitatea sensurilor descoperite prin contempla ia duhovniceasc . Aceast sublimitate e t iat de la aceea care interpreteaz Sf. Scriptur numai dup sim uri.

4. Domnul e numit p storul acelora care sunt c l uzi i prin contempla ia natural spre "staulul" de sus i împ ratul celor ce se supun legii duhului i stau lâng tronul harului lui Dumnezeu, prin contactul simplu al min ii, pe temeiul cuno tin ei celei neîmp r ite.

5. Cei ce locuiesc în Iudeea, sunt modurile de activitate virtuoaas , iar cei ce locuiesc în Ierusalim sunt ra iunile cunoa terii ce se cuprind în contempla ie.

6. Moartea vrednic de laud a min ii este desfacerea ei voluntar de toate lucrurile. Dup aceasta prime te via a dumnezeieasc prin har, dobândind în loc de lucruri, în chip neîn eles, pe F c torul lucrurilor.

7. "Slav " nume te cuno tin a identificat i nem rginit de nici o ra iune, iar "cinste" mi carea nere inut a voinei ei în virtute, potrivit cu firea.

8. Cuno tin a care nu uit nimic, fiind o mi care indefinit i mai presus de în elegere a min ii în jurul infinit ii dumnezeie ti, închipuie te, prin indefinitul ei, "slava" suprainfinit a adev rului. Iar imitarea voluntar a bun t ii în elepte a Providen ei, prime te ca "cinste" asem narea v dit a min ii cu Dumnezeu, întip rit în dispozi ia sa l untric .

9. Ascult Nile, care te târ ti pe jos, i taci.

10. Dup în elesul mai înalt, David este Hristos, iar mormântul lui amintirea drept ii Lui, care n-are

³⁷⁴ Ar tând din acest rezultat final, caracterul concep iei sale ini iale despre Dumnezeu.

asem nare în toată firea rațională. Căci Cuvântul lui Dumnezeu făcându-se om, nu și-a mârșit dreptatea după legile naturale ale trupului, ci a lucrat prin trup dreptatea naturală ce se află în El ca în Dumnezeu, nefiind lipsit de lucrarea naturală.³⁷⁵

Întrebarea 54

În cartea întâia a lui Esdra s-a scris despre Zorobabel: "și când a ieșit din templu ridicându-și fața la cer, înspre Ierusalim, a binecuvântat pe Împăratul Cerului, zicând: De la Tine este biruința, de la Tine înălțarea și a Ta este slava. Eu sunt robul Tău. Bine e ție cuvântat, Cel ce mi-ai dat mie înălțarea și ieșirea mea răsună Doamne al părinților".³⁷⁶ Ce înseamnă: "Ridicându-și fața la cer înspre Ierusalim" și celelalte?

Răspuns

Zorobabel, după regula exactă a limbii ebraice, se pronunță când aspru, când lin, și e când un cuvânt compus, când o împreunare de două cuvinte desprăte, când un singur cuvânt elementar. Pronunțat aspru acest cuvânt înseamnă "sămânța tulburării",³⁷⁷ iar pronunțat lin,

³⁷⁵ A lucrat dreptatea naturală a lui Dumnezeu ce se află în El. Căci aceasta nu era redusă la o prezență statică, potențială după întrupare, în sensul teoriilor moderne despre henoz (de pildă S. Bulgacov) ci își avea lucrarea corespunzătoare, prin care se manifesta.

³⁷⁶ III Esdra 4, 58 - 60.

³⁷⁷ Tulburarea ca stare obiectivă de confuzie și dezordine psihică există înainte de orice coborâre a minții ca spirit critic în ea. Dar ca fapt de conștiință e dezvoltat de abia prin această trezire și prătrundere a minții în ea, în baza conștiinței. De aceea se poate spune de această primă

Sfântul Maxim Marturisitorul

"r s ritul tulburarii". Când e cuvânt compus înseamnă : "r s rit în tulburare", iar când formează două cuvinte despărțite "r s ritul din împrejurări". În sfârșit, când e cuvânt unic, înseamnă "înșiră odihnă" (1).

Zorobabel este, a adăru, mințea iubitoare de înțelepciune (filosof). Prima dată ea e semnată, după dreptate prin pocăință, în "tulburarea" provocată de robia pătimitorilor, în al doilea rând urmează "r s ritul tulburării", adică mințea dată la iveală "rușinea" ce i-o pricinuită "tulburarea" pătimitorilor, în al treilea rând vine "r s ritul în tulburare", adică mințea prin cunoștință aduce lumină în lucrarea confuză a simțurilor îndreptate spre cele sensibile și nu le mai lasă pe acelea să se apropie de lucrurile sensibile fără rațiune.³⁷⁸ În rândul al patrulea vine "r s ritul din împrejurări", adică mințea oferă puterilor sufletești, împrejurată în jurul lucrurilor sensibile, r s ritul faptelor drepte care dă naștere activității raționale, întrucât aceasta nu mai e lipsită de cunoșterea prin contemplație, care readuce puterile împrejurată spre realitățile spirituale, în rândul al cincilea mințea devine "ea înșiră odihnă", după ce a împrejurat toate și a unit activitatea cu binele prin fire, iar

coborâre a minții în ea cere sau s mână aruncat „în tulburare”, sau „s mână a tulburării”, având adică sursa la iveală pentru conștiință această tulburare sau confuzie. Nu e mai puțin adevărat că tulburarea sau confuzia obiectiv dată la iveală e o altfel de tulburare decât cea care există ca fapt obiectiv. E deja o „rușine”, o „tulburare” ce poartă în ea germele cîin ei. Această dare la iveală a tulburării obiective și deci transformarea ei în tulburare subiectivă, se petrece în faza a doua, „în r s ritul tulburării”.

³⁷⁸ Atât tulburarea ca stare psihică obiectivă, cât și tulburarea ca rușine pentru păcate și împrejurată în această a treia fază, când mințea prin lumina cunoștinței ei se face deplin stăpână în suflet și împrejurată stăpânirea pătimitorilor.

contempla ia cu adev rul prin fire.³⁷⁹

C ci toat activitatea se s vâr e te pentru bine i toat contempla ia caut , cunoa terea numai pentru adev r (2). Dup ce s-a ajuns la ele, nu va mai fi nimic care s stârneas activitatea sufletului, sau s atrag contempla ia lui prin vederi str ine. C ci sufletul a ajuns atunci dincolo de tot ce este i se gânde te, i L-a îmbr cat pe Dumnezeu însu i, care e singur bun i adev rat i se afl mai presus de toat fiin a i în elegerea.

Mintea devenit astfel, prin diferitele prop iri în virtute, iese în urma biruin ei sale, de la împ ratul Darie, adic din legea natural ,³⁸⁰ dup ce i-a ar tat aceleia puterea iubirii i a adev rului, prin compararea virtu ilor cu patimile (3) i a luat de la aceea scrisori care s înt reasc pornirea ei i s o opreasc pe cea a du manilor. Iar dup ce iese, cunoscând de unde i-a venit harul biruin ei, "î i ridic fa a la cer, înspre Ierusalim i binecuvânteaz pe Împ ratul Cerului".

"Fa a" unei astfel de min i este dispozi ia ascuns a sufletului, în care se afl toate tr s turile virtu ilor. Pe aceasta o ridic mintea "la cer", adic spre în limea contempla iei, "înspre Ierusalim", adic înspre deprinderea nap timirii (4).

Sau poate prin cuvintele "la cer, înspre Ierusalim",se arat c mintea caut loca ul ei din cer³⁸¹ i

³⁷⁹ Dac în faza a treia mintea mai las puterile sufletului s se îndrepte nep tima spre lucrurile sensibile, în faza a patra le trimite spre realit i inteligibile, în a cincea se odihne te i de aceast activitate, adunându-se în Dumnezeu.

³⁸⁰ Legea (μ) fiind în grece te de genul masculin, împ ratul Darie poate fi în eles u or ca legea ce st pâne te peste fire.

³⁸¹ II Cor. 5, 1-2.

Sfântul Maxim Marturisitorul

spre cetatea celor scriși în ceruri³⁸² (5), despre care "lucruri preaslăvite s-au grăit",³⁸³ cum zice David.

Căci nu putea să binecuvânteze pe Dumnezeu fără să-l ridice fașa sau dispoziția sufletului, compus, ca niște trăsături, din multe și felurite virtuți, spre înlăimea contemplației și a cunoștinței, prin deprinderea nepțimirii, adică a stăruinței pașnice și nevinovate (6).³⁸⁴

Și ce zice, ridicându-și fașa? "De la Tine este biruința". Prin "biruință" arată sfârșitul fapturii împotriva patimilor, ca pe o răsplătă a nevoinelor dumnezeiești împotriva păcatului. "Și de la Tine în elepciunea". Prin "în elepciune" arată sfârșitul la care se ajunge prin contemplație, sfârșit care înlătură, prin cunoștință, toate neștiințele sufletului. "Și a Ta este slava". "Slava" numește strălucirea frumoasă a dumnezeiești, care iradiază din acele și constă din unirea biruinței și a înțelepciunii, a activității și a contemplației, a virtuții și a cunoștinței, a bunătății și a adevărului. Căci acestea, unindu-se înțeleolalt, iradiază o singură slavă și aceea a lui Dumnezeu³⁸⁵ (7). De aceea foarte potrivit adaugă: "Și eu sunt robul Tău", fiindcă toate

³⁸² Evr. 12, 23.

³⁸³ Ps. 86, 2.

³⁸⁴ Dispoziția aceasta, ca fașa sufletului, nu e stare de moment, ci un chip sufletesc permanent, dobândit de om prin anumite deprinderi. Ea deși e ascunsă în suflet, se răsfârșește și pe fașa de dinafară. Când fașa dinlăuntru e o sinteză a tuturor virtuților, nu mai e o forță urâtă, ci o fașă frumoasă, care reprezintă totodată starea de nepțimire. Căci starea de nepțimire constă din absența oricărei patimi, e tot una cu prezența tuturor virtuților, odată ce orice patimă e alungată prin virtutea corespunzătoare.

³⁸⁵ Cea mai mult umitoare definiție a slavei dumnezeiești. Ea nu e o însușire sau o lucrare singulară a lui Dumnezeu, în rând cu celelalte, ci strălucirea totală care iradiază din ansamblul tuturor însușirilor și lucrurilor divine.

activitatea și contemplația, virtutea și cunoștința, biruința și înălțarea, bunătatea și adevărul, le săvârșește în noi, ca în niște organe, Dumnezeu, noi neaducând nimic decât dispoziția care voiește cele bune (8). Această dispoziție are și marele Zorobabel. De aceea adaugă, zicând către Dumnezeu: "Bine este cuvântat, Cel ce mi-ai dat mie înălțarea și mă mărturisesc, Doamne al părinților". Ca rob recunoscător, Zorobabel toate le-a atribuit lui Dumnezeu, care toate le-a dăruit. De la El a primit înălțarea, prin care își poate mărturisi, ca unui Domn al părinților, puterea bunurilor hărăzite. Drept aceea spune: "Bine este cuvântat Doamne", arătând prin aceasta că Dumnezeu are înălțarea infinită, sau, mai bine zis, este înșel înălțarea, de la care primind și el înălțarea, își mărturisește înălțarea sa.

Iar "Domn al părinților" îl numește, ca să arate că toate isprăvile Sfinților au fost în chip vădit daruri ale lui Dumnezeu și deci nici unul dintre ei n-a vrut nimic, decât bunul ce i s-a dat de la Domnul Dumnezeu, pe măsura recunoștinței și a bunvoinței celui ce l-a primit; astfel spus, fiecare dintre ei a dobândit numai acele bunuri, pe care le-a atribuit Domnului, care le-a dăruit (9).

Deci "părinți" numește pe sfinții din veac, ca și primind credința lor și imitându-le viața, a reușit prin voință să se nască din aceia cu duhul, ca fiu născut prin voința sa liberă din părinți care de asemenea au această calitate prin voința lor liberă. Calitatea aceasta este cu atât mai prețioasă la Dumnezeu decât calitatea celor ce devin părinți și fii prin trup și nu prin voință, cu cât se deosebește prin superioritatea ființei sufletului de trup (10).

Acest Zorobabel este unul dintre tinerii ce stau în

Sfântul Maxim Marturisitorul

preajma regelui Darie,³⁸⁶ adică a legii naturale, și cuprinde toată întinderea bunurilor dumnezeiești din oameni în două cuvinte. El risipește te cutezană a celorlalți și atrage la sine legea care împriește peste fire, iar aceasta decretează slobozirea puterilor sufletului înute în robia străină a patimilor.

Duhurile rele, care iau partea trupului ca mai puțin măntesc sunt două, prin însăși doimeea numărului indicându-se caracterul puțină și pieritor al trupului (11). Iar mintea ce înțelege partea sufletului, care este simplu după ființă, este una, fiind expresia unității lui neprihănite, de care nu se poate atinge moartea cu nici un chip, întrucât nu admite vreodată iere care să-l împriească.

Deci zice unul din tineri, adică cel dintâi, prezentând vitalitatea puțină a trupului: "Cel mai tare este vinul".³⁸⁷ El numește "vin" toată întinderea patimilor iubitoare de plăceri, pe care le circumscrie în acest singur cuvânt. Acest "vin" provoacă "beția" ce scoate pe om din mină și îl pervertește întrebuințarea gândurilor peste ține. Căci spune Scriptura: "Mânia dracilor este vinul lor și mânia aspidelor fără vindecare".³⁸⁸ Ea numește, fierberea plăcerilor trupului "vinul dracilor", iar neascultarea îngâmfată și disprețuitoare "vinul aspidelor". Căci se spune ceva de această fiară, că spre deosebire de toate celelalte fiare ale puțină mântului, își astupă urechile de la cântărire disprețuind cu mândrie pe cei ce cântă.

Altul dintre tineri, adică al doilea, zice: "Cel mai tare este împrieșatul".³⁸⁹ El numește "împrieșat" toată slava

³⁸⁶ III Esdra 4, 13.

³⁸⁷ III Esdra 3, 10.

³⁸⁸ Deut. 32, 33.

³⁸⁹ III Esdra 3, 11.

de art a bog iei, a domniei i a celorlalte str lucriri de dinafar . E slava care na te ne tiin a, prin care se produce sfâ ierea firii, întrucât to i se ignor unul pe altul i to i se sfâ ie între ei pentru un singur lucru: pentru c fiecare vrea s fie sl vit mai mult decât al ii, fie datorit puterii, fie bog iei, fie pl cerii, sau a altor pricini pentru care se vor sl vi i cei ce nu cunosc slava dumnezeieasc cea care r mâne i dispre uiesc puterea ei.

Ace tia reducând tot adâncul de mocirl al patimilor contrare firii la aceste doua izvoare, l-au f cut pe Darie judec tor al cuvintelor, n d jduind c legea care st pâne te peste fire î i va da consim mântul la opiniile lor.

Dar al treilea, care este mintea ce tine partea virtuii i a con tiin ei i se str duie te s slobozeasc sufletul din robia cea rea a patimilor, zice:

"Mai tari sunt femeile i pe toate le biruie te adev rul".³⁹⁰ "Femei a numit el virtui le îndumnezeitoare, din care se na te în oameni iubirea, care îi une te cu Dumnezeu i întreolalt . Aceasta r pe te sufletul³⁹¹ tuturor, celor supu i na terii i stric ciunii, ca i al fiin elor spirituale care sunt mai presus de acestea, i îl împlete te cu Dumnezeu însu i într-o unire dr g stoas ,³⁹² atât cât este cu

³⁹⁰ III Esdra 3, 12.

³⁹¹ Sufletul fiind în grece te feminin, e socotit ca o fecioar ce se înso e te cu Dumnezeu într-o c s torie tainic .

³⁹² = într-un amestec dr g stos. Sf. P rin i folosesc termenul atât pentru unirea sufletului cu Dumnezeu, cât i pentru a firii omene ti i dumnezeie ti în Hristos. "Amestecul acesta, îns nu e una cu "contopirea" , pe care o interzice defini ia de la sinodul din Calcedon. Amestecul e întrep trunderea a dou substan e f r s piard identitatea (de ex. sufletul cu trupul). Ar fi bine s - i însu easc acest termen i teologia româneasc , pentru a preciza unirea ca reciproc îmbibare de substan e i de energii ce- i p streaz identitatea lor, spre a nu se

Sfântul Maxim Marturisitorul

putin firii omenești, înfăptuind în chip unic căsătoria dumnezeiească și neprihănit. Iar "adever" a numit cauza cea unică și singură a lucrurilor, începutul, stăpânirea, puterea și slava, din care și pentru care s-au făcut și se fac toate și prin care și pentru care se susțin toate în existență, și de dragul creșterii se face toată strădania și mișcarea celor iubitori de Dumnezeu. Scurt vorbind, prin "femei" a arătat sfârșitul virtuților: iubirea. Căci aceasta este plăcerea unirii nedespărțite și neîntrerupte a celor ce se împartesc prin dorința de binele prin fire. Iar prin "adever" a indicat căpătul tuturor cunoștințelor și chiar al tuturor celor ce pot fi cunoscute, căpăt spre care sunt atrase, ca spre începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, mișcările naturale, printr-o oarecare rațiune generală (12). Căci începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor, ca adevăr, biruiește toate prin fire și atrage spre sine mișcarea tuturor făpturilor.

Mintea iubitoare de înțelepciune (filosof) grăind astfel către legea firii, alungându-l de la ea toată amăgirea dracilor vicleni și o convinge să decreteze slobozirea gândurilor și puterilor sufletului, învânte în robia patimilor, și să vestească celor închiși în întuneric, adică în poftă după cele sensibile, deslegarea de lanțurile robiei spirituale. Prin aceasta își lasă se suie în Iudeea, adică în virtute, ca să zidească în Ierusalim, adică în deprinderea nepătimirii, templul Domnului, sau cunoștința capabilă să primească înțelepciunea³⁹³ (13).

socoti unirea simplă alipire.

³⁹³ De la virtute (Iudeea) se înaintează spre nepătimire sau la totalitatea virtuților (Ierusalim), de la aceasta la cunoștință (templu). Iar cunoștința (gnoza), ca rezultat al strădaniei contemplative omenești, ajutat, se înalță, de har, primește de sus, ca o încoronare, înțelepciunea. Ideea că templul, drept culmea strădaniei omenești în virtute și cunoaștere, primește înțelepciunea divină ca har, i-a găsit

Deci în elept i prea în elept este marele Zorobabel. C ci primind în elepciunea de la Dumnezeu, el a putut, datorit ei, s combat , sa înving i s r stoarne r spunsurile date de duhurile rele, care, înând partea trupului, c utau s aduc la am gire i la stric ciune neamul omenesc. Prin cele dou r spunsuri ale sale, el a spulberat cu totul ambele r spunsuri vr ma e i a eliberat sufletul din robia cea rea a patimilor. Dat fiind c aceia prin lauda vinului se str duiau s ob in cea mai mare cinste pentru fierberea pl cerilor trupe ti, iar prin lauda împ ratului ridicau mai presus de toate puterea sl vii lume ti, aceasta a ar tat, prin simbolul femeilor, superioritatea pl cerii duhovnice ti, care nu are sfâr it, iar prin adev r a indicat puterea care nu poate fi clintit de nimic. Prin aceasta l-a înduplecat (pe Darie) s dispre uiasc bunurile prezente i s caute pe cele viitoare

Acesta este în elesul s n tos i în elept, pe care îl au, dup p rerea mea, r spunsurile celor trei tineri. El a fost socotit de Duhul vrednic de a fi fixat în scris pentru îndemnul nostru. Iar dac cineva ar putea s vad un în eles mai înalt în cele scrise, potrivit cu puterea ce i s-a dat de a în elege cele dumnezeie ti, nu trebuie s fie invidiat. C ci harul Duhului nu se mic oreaz în cei ce se împ rt esc de el (din care pricin se i na te patima invidiei), chiar dac unul prime te mai mult, iar altul mai pu in din har. Pentru c fiecare dobânde te dup m sura credin ei lui ar tarea lucr rii duhului. A a încât fiecare î i este distribuitorul

expresia în m rea a biseric a lui Iustinian, dedicat Sofiei dumnezeie ti, ca una ce-a fost destinat s se umple de în elepciunea dumnezeieasc . Mintea cur it i gnostic , ca templu subiectiv, i biserica sfin it , ca minte colectiv a ob tei credincioase, ca minte a cosmosului, sunt vasele destinate s se umple de Sofia f pturii în curs de îndumnezeire.

Sfântul Maxim Marturisitorul

propriu al harului (14). Și dacă ar cugeta bine, n-ar trebui să invidieze pe cel ce a dobândit haruri mai mari, deoarece atârna de el însuși și dispoziția prin care primește bunurile dumnezeiești.

Dar să venim și la alt înțeles tainic al celor scrise, și anume la acela care descoperă adevărul originar al lor, Zorobabel cel adevărat și nou (15), vestit prin cel vechi în mod figurat, este Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, care a fost conceput, purtat și născut în "confuzia"³⁹⁴ firii noastre, ca fiind cându-se om după fire, să readucă la sine firea, scoțându-o din confuzie.

Acesta n-a fost dus în robie împreună cu noi și n-a fost strămutat în confuzia patimilor (16). "Căci n-a săvârșit pe cat, nici s-a aflat vicleug în gura lui".³⁹⁵ Dar s-a născut întru noi cei robi și ca un rob, și "a fost socotit cu noi, cei fără rdelege",³⁹⁶ fiind cându-se din iubirea de oameni "întru asemănarea trupului pe catului, pentru pe cat".³⁹⁷ S-a făcut "întru asemănarea trupului pe catului", întrucât, fiind prin fire Dumnezeu nepțimitor, a binevoit să se facă, potrivit iconomieii, în chip neschimbat, om prin fire pețimitor (17).

Și s-a făcut așa "pentru pe cat", deoarece "pentru pe catele noastre a fost dus la moarte și pentru noi a suferit dureri"; "pentru pe catele noastre a fost zdrobit, ca noi să ne vindecăm cu rana Lui".³⁹⁸ Duhul înaintea feței noastre, unșul Domnului a fost prins în stricăciunile noastre, el despre care

³⁹⁴ "Confuzia" reprezintă Babilonul unde s-a născut Zorobabel și de unde a eliberat pe Iudei. Babel intră și în compoziția numelui: Zoro-Babel.

³⁹⁵ Is. 53, 9.

³⁹⁶ Is. 53, 12.

³⁹⁷ Rom. 8, 3.

³⁹⁸ Is. 53, 4-5.

noi zicem: "în umbra lui vom trăi printre neamuri".³⁹⁹

El este Răscăritul cel drept din împărătierea noastră, în care am ajuns prin păcat. Despre el spune Duhul Sfânt prin Proorocul: "Că va răscăriti vouă Răscăritul drept"⁴⁰⁰ sau "Iată, bărbate, Răscăritul este numele Lui și va răscăriti dedesubtul Lui",⁴⁰¹ sau "Răscăriti-vă Soarele dreptii, aducând în lume în aripile Lui".⁴⁰² Prin cuvântul "dedesubtul lui" se arată taina neînțeleasă a întrupării Cuvântului, din care a răscărit mântuirea tuturor (18). Iar "aripile Soarelui dreptii" ar fi cele două Testamente, prin care zburând Cuvântul în noi, ne vindecă rana căderii în păcat și ne dăruiește desvârșita sănătate a virtuții, adică prin cel Vechi înlătură păcatul, iar prin cel Nou sdescoperă virtutea. Sau iarăși aripile sunt Pronia și Judecata. Cuvântul zburând prin acestea, se slăvește în chip nevăzut în fapte, trăind prin raionurile în elepciunii pe cei ce voiesc să se întrupească și vindecând prin modurile certării pe cei greu de urnit spre virtute. Prin aceasta unora le curăță și întinzește trupului, iar altora le terge petele sufletului⁴⁰³ (19).

El este cel ce readuce din robie pe Israel cel adevărat. El îl mută dintr-o țară într-alta, cum a făcut vechiul Zorobabel, strămutând poporul din Babilon în

³⁹⁹ Ier. 23, 5.

⁴⁰⁰ Plîng. 4, 20.

⁴⁰¹ Zah. 6, 12.

⁴⁰² Maleachi 3, 20 (4, 2, Sept.).

⁴⁰³ Prin Providența Dumnezeu îndrumă în chip pozitiv pe om prin binefacerile ce îi le dă fiecare clipă și prin meditația asupra lor; prin judecată îl abate de la rău, trimițându-i diferite cercetări. Aceste două moduri se alternează sau chiar se împletesc, ca într-o pedagogie pătorească. În fiecare zi Dumnezeu ne dă bunurile sale și aproape în fiecare zi ne înșelă. El zilnic strălăucește cu noi, ca să ne scape de judecata neîndurată de la sfârșit.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Iudeea, ci de pe pământ la cer, de la pcat la virtute, de la neștiință la cunoștința adevărului, de la stricciune la nestrucțiune și de la moarte la nemurire, scurt vorbind, de la lumea văzută și pieritoare, la lumea spirituală și statornică și de la viaa ce se destramă la cea care rămâne și nu se destramă .

El este adevărat ziditor al templului rațional, surpat de pcate și ars de focul străin, pe care noi l-am adus asupra lui umblând în lumina focului din noi și în flacăra în care ardem, întrucât nu numai că am făcut surmeze slugarnic partea mintală a sufletului cugetului trupesc, ci am și aprins fărâșurile în materia patimilor prin lucrarea noastră (20).

El este cel care a înduplecat prin înșelăciune pe Darie împăratul, adică legea firii. Pentru că nu se poate ca în acest loc să se înșele prin Darie diavolul, odată ce s-a făcut de bună voie împreună lucrător cu harul în slobozirea poporului și s-a lăsat convins că nimic nu e mai tare și mai de folos firii spre mântuire, decât credința în bună mântuire, decât credința în bună conștiință . Căci prin adevăr se înșelă credința care are în ea rădăcina adevărului, iar conștiința cea bună e semnul iubirii de Dumnezeu, indicat alegoric prin femeie, întrucât unde este ea nu e cu puțin călcarea poruncilor dumnezeiești (21).

El este acela care a clădit din nou în Sine însuși, printr-o unire negrită , "cortul lui David",⁴⁰⁴ adică firea stricată de moarte din pricina păcatului.

El este Zorobabel care a ridicat cu slavă casa căzută a lui Dumnezeu, despre care zice Duhul: "Va fi slava din urmă a casei acesteia mai presus decât cea dintâi".⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Amos 9, 14; Fapt. Apost. 15, 16.

⁴⁰⁵ Agheu 2, 10.

Cci Cuvântul a intrat într-o a doua comuniune cu firea, care e cu atât mai luminat decât cea dintâi, cu cât prima dată i-a dăruit din ceea ce era mai bun, iar pe urmă s-a împărțit El însuși din ceea ce era mai rău. Acesta, ca să măntuiască și chipul și ca să facă nemuritor și trupul. Deci tergându-l cu totul cuvântul arpelui, suflat în urechile firii, a făcut iar și curat firea ca la început. Ba încă a făcut-o și întrec prin îndumnezeire prima ei plămădire. Și precum neexistând la început, a întemeiat-o, a așezându-se pe urmă a făcut-o neschimabil, ca să nu mai cadă (22). Prin aceasta a împlinit tot sfatul lui Dumnezeu și Tatăl, îndumnezeindu-l prin întrupare.⁴⁰⁶ "Mâinile lui Zorobabel (cel spiritual) au pus temelie, zice, casei acesteia (adică omului) și mâinile lui o vor isprăvi."⁴⁰⁷ E vorba aici de prima plămădire a omului și de refacerea de pe urmă a lui Hristos însuși, prin unirea cea negrăită (23).

El este Zorobabel care a eliberat pe cei dintâi din robie și are în mână piatra de cositor, împodobită cu cei apte ochi ai Domnului, prin care privește Dumnezeu peste tot plămăditul.⁴⁰⁸ După istorie nu se pare că tu și de puțin să fi avut Zorobabel în mână o piatră de cositor, care să aibă apte ochi și încă ai Domnului, care să privească peste tot

⁴⁰⁶ Fiul lui Dumnezeu a fixat firea omenească în sine (ca pe un "cort" în "locul" de supremă soliditate al dumnezeirii), ca să-o facă și nu mai cadă, fiind înut chiar de Dumnezeu. De aceea chiar întruparea constituie o îndumnezeire a firii omenești, chiar ea face această fire să nu mai poată aluneca în această consolidare a firii omenești în nepăsare prin întrupare, nu trebuie răstălmăcit în sensul unei măntuirii fizice, conform acuzei ce-o aduc Apusenii Prinților orientali. Firea, omenească a lui Hristos nu mai alunecă din motive spirituale. E prea aproape de ea adevărul și binele suprem, ca să-o mai atragă ceva inferior.

⁴⁰⁷ Zaharia. 4, 9.

⁴⁰⁸ Zaharia 4, 10.

Sfântul Maxim Marturisitorul

pe mântul. Fiind deci cu neputin să luăm acestea după literă, vom recurge la înălțimea mai înaltă a celor scrise.

Zorobabel este, cum am spus adeseori mai înainte, Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos. Iar piatra aceasta este credința în El. A avea această piatră "în mână", înseamnă că credința în Hristos se face atât prin împlinirea poruncilor. Căci "credința fără fapte este moartă",⁴⁰⁹ precum și faptele fără credință. Iar "mâna" este evident, simbolul faptelor. Deci Domnul înmânând în mână piatra, ne învață să avem în El credința atât prin fapte. Iar cei apte ochi ai Domnului, cu care este împodobită piatra aceasta, sunt cele apte lucrări ale Duhului Sfânt (24).

"și se vor odihni peste El, zice, apte duhuri: duhul în elepciunii, duhul în elegerii, duhul cunoștinței, duhul tăienței, duhul sfatului, duhul tăriei, duhul temerii de Dumnezeu".⁴¹⁰

Duhul temerii de Dumnezeu se arată în înfrânarea cu fapte de la păcate; duhul tăriei, în pornirea și mișcarea plină de râvnă spre lucrarea și împlinirea poruncilor; duhul sfatului, în deprinderea discernământului care ajută să împlinim cu răzămăne poruncile dumnezeiești și să deosebim cele bune de cele rele; duhul tăienței ne face să fim ferme alături de modurile activității virtuozitate, după care lucrând nu cădem niciodată din dreapta judecată a răzămăne; duhul cunoștinței ne dă puțină să cuprindem cu mintea răzămănele din porunci, pe care se întemeiază modurile de activitate ale virtuților; duhul în elegerii este consimțământul afectuos al sufletului cu modurile și răzămănele poruncilor, sau bine zis prefacerea lui în acelea, prefacere prin care se produce o fuziune a puterilor noastre naturale și modurile și răzămănele

⁴⁰⁹ Iacov 2, 26.

⁴¹⁰ Isaia 11, 2.

poruncilor; duhul în elepciunii ne face să ne înălțăm la cauza raionilor duhovnicești din porunci și la unirea cu ea; prin aceasta cunoscând, pe cât este cu puțin oamenilor, în chip neștiut, raionile simple ale lucrurilor, aflăm toare în Dumnezeu, scoatem ca dintr-un izvor așezător al inimii adevărul din toate împreună fiindu-l în chip felurit și celorlalți oameni (25). În felul acesta urcăm pe o anumită cale și după o anumită ordine de la cele ce sunt făcute de Dumnezeu ultimile, dar făcute de noi cele mai apropiate, spre cele dintâi și făcute de noi cele mai departe, iar făcute de Dumnezeu cele mai apropiate (26).

Căci de fapt de la încetarea de-a purta prin temere venim la lucrarea virtuților prin tărie; iar de la lucrarea virtuților, la discernământul sfatului. De la discernământ trecem apoi la deprinderea virtuților, sau la tărie; iar de la deprinderea, virtuților, la cunoștința raionilor din virtuți. De la aceasta ne ridicăm la deprinderea care prefăcește puterile naturale în raionile cunoscute ale virtuților, adică la înțelegerea și de la aceasta la contemplarea simplă și exactă a adevărului din toate lucrurile. În sfârșit, pornind de la aceasta vom scoate la iveală multe și variate raionii cucernice ale adevărului din contemplarea în eleapta lucrurilor sensibile și a ființelor inteligibile.

Urcând să adărim prin acești ochi ai credinței, sau prin aceste iluminări, ne adunăm în unitatea dumnezeiească a înțelepciunii, concentrând harismele (darurile), care s-au împreunărit pentru noi, prin înălțările noastre trepte pe scara virtuților (27), neomi fiind, cu ajutorul lui Dumnezeu, nimic din cele spuse. Aceasta pentru că nu cumva, neglijându-le puțin câte puțin, să ne facem credința noastră oarbă și fără ochi, lipsită de iluminările Duhului, care ni se împreunăritească prin mijlocirea virtuților, și să fim trimiși, după dreptate, la

Sfântul Maxim Marturisitorul

muncile veacurilor nesfârșite, ca unii ce ne-am orbit ochii dumnezeiești ai credinței ei, în ce ne privește te pe noi (28).

Căci tot cel ce și-a scos aceste ochi ai credinței ei din sine pentru neîmplinirea poruncilor, va fi osândit cu siguranță, nemaivând pe Dumnezeu privind la el.⁴¹¹ Aceasta este, socotesc, pricina pentru care Scriptura a numit credința o piatră de cositor întrucât pedepsește pe toți cei ce nu împodobesc prin împlinirea poruncilor și-i folosește pe toți cei ce o părăsesc înfrumusețându-l cu lucrările Duhului. "Căci va fi, zice marele Simion vorbind despre Domnul, spre cădere și ridicarea multora din Israel";⁴¹² se înalță spre cădere celor necredincioși. Pentru că spun unii despre cositor că se compune din argint și plumb. Dar plumbul este simbolul mustrării, al pedepsirii, al chinurii și al osândei grele, iar argintul este chipul strălucirii, al slavei și al mării. Dacă e așa, atunci credința indicată prin cositor pe de o parte mustră, pedepsește, chinuie și osândește pe cei ce s-au dovedit slabi în ea, prin nelucrarea poruncilor, având drept plumb neputința trupului, înputernicit prin unirea cu Cuvântul; iar pe de altă parte strălucește, luminează și duce spre îndumnezeire pe cei ce s-au dovedit tari în ea prin lucrarea poruncilor, având drept argint dumnezeirea Cuvântului, care strălucește în cei vrednici, după puterea lor (30).

Alții au înțeles prin piatra de cositor pe Domnul nostru Iisus Hristos, ca unul ce e compus din două firi, din

411 Ochii credinței ei, ca evidența adevăratelor credinței ei, dobândit prin fapte, deși sunt în noi, ajutându-ne să vedem, totuși nu sunt ai noștri, ci sunt darul lui Dumnezeu, sau lucrările Lui. Ca atare deși vedem în noi prin ei, sunt ochii prin care însuși Dumnezeu privește în noi și în jurul nostru. Iar noi vedem prin aceste ochi ai lui Dumnezeu. În acest sens pe Dumnezeu îl cunoaște cel ce e cunoscut de Dumnezeu.

412 Lc. 2, 34.

dumnezeire și omenitate. Iar dacă cineva vrea să în eleag credința în Hristos, sau pe Hristos însuși într-un chip spiritual, credința în Hristos însuși este plumb întrucât muștră sufletul, chinuie trupul, pedepse patimile și osânde-te pe demoni, iar argint întrucât umple mîntea de strălucire prin virtuți, o strălucire prin cunoștințe și o face prin îndumnezeire lumina oglinde-te Lumina primă, în acest sens trebuie în eleas și "căderea" și "ridicarea" care se va întâmpla din pricina Lui: El provoacă căderea trupului, adică a cugetului trupesc și ridicarea puterilor naturale ale virtuții și ale gândurilor care susțin cunoștința. Simplu vorbind, Cuvântul provoacă în cei vrednici căderea întregului om vechi după chipul lui Adam și al literii legii, și ridicarea omului nou după chipul Său și al duhului legii (31).

Dar poate Scriptura închipuie credința prin piatra de cositor și pentru faptul că puțin celor ce-i înnegresc virtutea și cunoștința să le lumineze toate prin pocăință, redobândind activitatea și contemplația și revenind din nou la strălucirea plină de lumină a vieții (32).

Scolii

1. Arată în câte feluri se traduce Zorobabel, tradus în limba greacă.

2. Sfârșitul (într-o din urmă) virtuții este binele, care înseamnă împlinirea și întregirea lucrării dumnezeiești. Spre această împlinire duce puterea (facultatea) rațională a sufletului, folosindu-se de puterea mâniei și a poftelor, potrivit cu firea. Și în ea iese la iveală frumusețea asemănării noastre cu Dumnezeu, iar sfârșitul filosofiei contemplative este adevărul, care este cunoștința unitară și neîmpărțită

Sfântul Maxim Marturisitorul

tuturor celor ce sunt în jurul lui Dumnezeu. Spre el e purtat mintea curat , după ce a lep dat cu totul judecata cea după simuri, în această cunoștință se descoperă neîntinat demnitatea chipului dumnezeiesc.

3. Prin femeia a înțeles virtuțile al căror sfârșit este iubirea; iar prin adevăr cunoștința necantitativă. Cunoșcând legea care împinge peste fire prețul acestora, adică al iubirii și al cunoștinței, leapdă, ca pe un vin, plătirea patimilor trupului și ca pe o împingere poftă nebună după slavă a tuturor celorști pânii de p rerea de sine în chip neînfrânat.

4. Față de minții contemplative ce se îndreaptă spre înălțimea cunoștinței adevărate, ca spre cer, este dispoziția virtuoaasă.

5. Alți înțeles al aceluiași lucru. Conform acestuia numai aceia sunt scriși în cer, care se oferă pe ei înșiși cu voia ca să fie scriși cu condeiul Duhului.⁴¹³ Căci Duhul Sfânt scrie în cer numai pe cei ce voiesc fără să știe pe nimeni.

6. Nimeni nu poate să binecuvânteze cu adevărat pe Dumnezeu, dacă nu și-a sfârșit trupul prin virtuți și nu și-a luminat sufletul prin cunoștințe.

7. Biruința este capătul din urmă al nevoilor dumnezeiești ale sufletului pe terenul faptelor. Aceasta este binele neamestecat. Iar în elepciunea este capătul din urmă al vederilor tainice ale sufletului în ordinea cunoștinței (agnozei). Aceasta este adevărul simplu, spre care îl duce

413 Cel ce nu e scris în înălțimile cerului, nu e scris nici în cer. Pentru că nu se asortează cu cerul; n-a devenit o bucată a cerului. Se va urca în cer numai cine s-a acomodat de aici cerului, numai acela în care s-a coborât în prealabil cerul.

mintea pe cel ce s-a eliberat de n lucrile sensibile i ra iunea care i-a supus partea vital a sufletului. Întâlnirea acestora, a biruin ei i a în elepciunii, sau a bun t ii i adev rului, dezv luie o singur slav în cei în care se produce, iradiind lumina asem n rii.

8. Cu ce contribuim noi la virtute.

9. Din care pricin e numit Dumnezeu, Domnul p rin ilor.

10. P rin ii dup duh se fac p rin i cu voia ai celor ce vor s le fie fii, prin înv tura ce le-o dau, pl smuindu-i prin cuvântul i via a lor cea dup Dumnezeu. Iar fii dup duh se fac fii cu voia ai celor ce vor s le fie p rin i, prin primirea înv turii lor, l sându-se forma i de bun voie de c tre aceia prin cuvântul i via a lor. C ci harul Duhului lucreaz na terea liber consim it a celor ce nasc i se nasc dup El, ceea ce au p rin ii dup trup, care sunt p rin i involuntari ai unor fii involuntari. C ci pl smuirea celor ce nasc pe cale natural e fapta firii, nu a voin ei.

11. Num rul doi indic aici materia i forma, a c ror întâlnire cauzeaz facerea (alc tuirea) trupului i a c ror desfacere provoac stricarea lui. Prin urmare lucrurile care exist prin împreunarea materiei i a formei, au un sfâr it contrar începutului natural odat ce stricarea nimice te facerea. Pentru facere i pentru stricare lupt dou puteri: cea a poftei i cea a mâniei. Cea dintâi dore te s p streze în existen facerea; cea de-a doua lupt s înl ture desfacerea ce urmeaz stric rii. Avoca ii acestor puteri sunt dracii cei vicleni: unii propun legii naturale irea (extazul) sufletului de la cele dumnezeie ti prin poft , al c rei simbol este vinul, iar al ii st pânirea tiranic prin mânie asupra celor materiale, al c rei chip este "împ r ia". Ei vor s o conving s aleag via a p tima prin acele puteri. Iar

Sfântul Maxim Marturisitorul

Numrul unu însemnează sufletul cel simplu după ființă, chip al unității teipostatice și supra-naturale după ființă. Avocatul acestuia, adică al sufletului, este mintea, care e una precum și sufletul e unul. El dovedește legi naturale, prin pilda adevărului și a "femeilor", că atât credința în Dumnezeu cât și iubirea față de El sunt mai tari decât toate și o convinge să le dea acestora puterea.

12. Adevărul se descoperă ca unul și singur când e înțeles pluralitatea prin depășirea ei. El acoperă puterile cunoscute ale tuturor celor ce pot să cugete și să fie cugetate, ca unul ce este prin subzistența lui supraființial mai presus de cele ce în alegorie sunt înțelese, împreună fiind (circumscriind) printr-o putere infinită capetele extreme ale lucrurilor, adică începutul și sfârșitul lor. Prin acesta el atrage spre sine mișcarea tuturor și unora le dă cunoștința clară, de al cărei har s-au lipsit, iar altora le dă ruinea puțină de recunoașterea viciului binelui pe care îl doreau, printr-o simțire negativă, datorită împărțirii de el.

13. Prin poporul din Babilon se înțelege alegoric gândurile inute în robia pătimitorilor. Prin Dariuș, legea naturală; prin Zorobabel, mintea cunoscute (gnostic); prin Iudeea, virtutea; prin Ierusalim, deprinderea nepătimirii; prin templu, cunoștința capabilă să primească în elepciunea; prin suirea din Babilon în Iudeea, mutarea de la cele trupești la cele duhovnicești prin pocăință.

14. Norma împărțirii bunurilor duhovnicești este măsura credinței fiecăruia. Căci pe măsura credinței, sporim în râvnă față de Dumnezeu. Cel ce lucrează, după analogia lucrării sale își arată măsura credinței, primind măsura harului după cum a crezut. Iar cel ce nu lucrează, după analogia nelucrării își arată măsura necredinței, lipsindu-se de har după necredința lui. Prin urmare face rău invidiosul că bârfește.

Cci de el atârni nu de altul s cread i s lucreze i dup m sura credin ei s primeasc harul.

15. Cum este Zorobabel chip al lui Domnului.

16. Frumos s-a ar tat congruen a dintre chip i adev r. Cci precum Zorobabel n-a fost dus el însu i în robie, ci s-a n scut dintre cei ce se aflau atunci în robia Babilonului i s-a f cut eliberatorul lor, a a i Domnul, fiind f r de p cat, s-a n scut dintre noi, a fost între noi i s-a socotit ca unul dintre noi. El a îmbr cat de bun voie tr s tura p timitoare a firii noastre, prin care, suportând cu adev rat neputin ele noastre naturale, ne-a slobozit de sub st pâניה pricinuitoare de stric ciune i ne-a suit de pe p mânt la cer. Anume prin întruparea Sa a luat f r tîrbire toat firea noastr , unind-o cu Sine printr-o unire negrit , dar prin chemarea harului, numai pe aceia care au primit cu bucurie chemarea i au cinstit prin fapte harul rena terii lor.

17. "Trupul p catului" este acela care îi are obâr ia din s mân a b rbatului. Cci în el se afl ca potent i p catul i stric ciunea ca sfâr it al existen ii sale. Iar "trupul întru asem narea trupului p catului" este trupul lui Dumnezeu, z mislit f r s mân a b rb teasc . El avea dup fire stric ciunea, prin care era asemenea nou , iar în potent nep c to enia prin fire, dup care era asemenea nou .

18. În raport cu teologia pur i suprem , înv tura este a doua. Cea dintâi se ocup cu înv tura suprem despre fiin . A doua înf i eaz lucrarea suprem a Providen ei, care a fost numit de Duhul "R s ritual de dedesubt". Cci în înv tura dumnezeie tei întrup ri se cuprinde facerea veacurilor i, celor din veac i prelungirea f r hotar (la indefinit) a vie ii celei dup har i mai presus de veacuri a f pturilor.

19. Acela care iube te lucrurile bune i frumoase,

Sfântul Maxim Marturisitorul

tinde de bun voie spre harul îndumnezeirii, fiind c l uzit de Providen prin ra iunile în elepciunii, iar acela care nu e îndr gostit de acesta e tras de la p cat împotriva voii lui i lucrul acesta îl face Judecata cea dreapt prin diferitele moduri de pedepse. Cel dintâi, adic iubitorul de Dumnezeu, e îndumnezeit prin Providen , cel de al doilea, adic iubitorul de materie, e oprit de judecat s ajung la osând .

20. Focul nostru cel de ocar este legea trupului, lumina acestui foc este deprinderea patimilor de a se mi ca potrivit cu aceast lege, iar flac ra de ocar este arderea ce o pricinuiete în noi lucrarea patimilor. Sau iar i focul cel de ocar este p catul, lumina cea de ocar este deprinderea cu p catul, iar flac ra este lucrarea lui. Prin urmare nu se cade min ii s se înc lzeasc la acest foc, nici s se lumineze cu aceast lumin , nici s ard în aceast flac r . C ci ceea ce e lumin pentru pl cerea sim urilor, pentru minte este adânc i întuneric.

21. Credin a autentic sluje te adev rului, neavând în ea minciun , iar con tiin a cea bun poart în ea puterea iubirii, neaflându-se în ea vreo c lcare a poruncii dumnezeie ti.

22. Învierea este refacerea firii în a a fel c aceasta întrece starea ei din Paradis. Superioritatea const în general în neschimbabilitatea universal a tuturor, iar în special în negrit îndumnezeire dup har a sfin ilor.

23. Mâniile lui Zorobabel cel spiritual sunt, poate, pe deo parte lucrarea creatoare, prin care primim existen a în vederea fericirii, iar pe de alta lucrarea restauratoare, prin care primim harul în vederea fericirii ve nice; sau pe de-o parte harul, care produce în noi, prin activitatea noastr , virtu ile, iar pe de alta, rev rsarea neîmp rt it a cuno tin ei, de care ne împ rt im, prin

contempla ie, de pe urma acestui har.

24. Credința s-a numit, "piatră" pentru tăriă, neschimbabilitatea, statornicia și imuabilitatea totală a adevărului ei, ca și pentru rezistența ei în fața asalturilor minciunii. Ea este înut "în mână", ar tându-se prin această puterea ei, care produce și susține toate virtuțile. Iar cei cu apte ochi, pe care îi are, indică puterea ei de discernământ, ca și faptul că împrăștie cunoștința deplină și frăgerea a celor vremelnice și este capabilă de lucrarea în epita Preasfântului Duh, pe care numai nu o face compus .

25. Explicația fiecărui dar duhovnicesc. Propriu temerii este să se înfrâneze de la rele. Propriu tării este să lucreze cele bune. Propriu sfatului este să deosebească între cele contrare. Propriu tăiniei este să cunoască frăgerea datorită. Propriu cunoașterii este să cuprindă cu fapta rațiunile dumnezeiești din virtuți. Propriu în elegerii este să consimăntul sufletului cu cele cunoscute. În sfârșit propriu în elepciunii este unirea neînțeleasă cu Dumnezeu, prin care dorința celor vrednici se transformă în posesiune. Ea face pe cel purtat de ea Dumnezeu prin participare în tlmăci al fericirii dumnezeiești printr-o înfășare în lămurire neconținută și frăgerea tainelor dumnezeiești înaintea celor ce au trebuință .

26. Temerea, care este primul dar ce-l dobândim noi în fapt, Scriptura l-a aezat la urmă . Ea este începutul în elepciunii. Pornind de la ea ne urcăm în elegerea spre înțelegerea în elepciunii. Iar după ce am dobândit-o pe aceasta, ne aflăm în imediată apropiere de Dumnezeu însuși, nemaivăd decât în elepciunea ca mijlocitoare a unirii cu El.⁴¹⁴ Dar nu este cu puțin să ajungă la înțelepciune cel ce nu

414 Intrucât în elepciunea se află în nemijlocită apropiere de Dumnezeu,

Sfântul Maxim Marturisitorul

s-a scuturat mai înainte prin temere și celelalte daruri intermediare de urdoriile neștiinței și de, praful păcatelor. De aceea Scriptura, înând seama de ordinea reală înfrântă în elepciunea ca pe cea mai aproape în raport cu Dumnezeu, iar temerea ca pe cea mai aproape în raport cu noi. Acesta, ca și învârmă noi regula și legea bunei rânduieli.

27. Unitatea în elepciunii poate fi contemplată existând nedivizat în diferitele virtuți ce izvorăsc din ea și pe măsură ce sporim în lucrările tuturor virtuților o concentrăm tot mai mult, încât se descoperă iarși ca o unitate simplă prin reîntoarcerea la ea a tuturor virtuților pornite din ea. Aceasta se întâmplă când noi, pentru care se lansează din sine prin natura fiecărei virtuți, ne strângem iarși în ea, urcând prin fiecare virtute.

28. Credința oarbă are acel care nu împlinește prin credință poruncile dumnezeiești. Căci dacă poruncile dumnezeiești sunt lumină, este vădit că cel ce nu împlinește poruncile dumnezeiești este lipsit de lumină și poartă numai numele gol, dar nu pe cel adevărat al credinței.

29. Scriptura a indicat prin ochii Domnului cările Duhului. Cel ce nu-i deschide pe aceștia prin împlinirea poruncilor, nu-L are pe Dumnezeu privind spre el. Și prin mulți ochi privește Dumnezeu pe cei de pe pământ, dacă lumina virtuții noastre este rază a privirii dumnezeiești.⁴¹⁵

întrucât în ea se cuprind concentrat toate darurile ce le primim de la Dumnezeu și ea este tot ce primește făptura de la Dumnezeu, se poate spune că Dumnezeu ia contact cu lumea prin Sofia, cea treaptă culminantă la care se poate ridica lumea și Sofia.

415 Privirea lui Dumnezeu este afectivă și creatoare și modificatoare. Raza privirii lui Dumnezeu produce virtutea noastră, trimițând în noi o adevărată energie spirituală. Dar noi deschidem ochiul lui Dumnezeu prin silința de-a împlini poruncile. Noi le primim extern. Dar

30. Cositorul caracterizeaz credin a, întrucât are însu irile naturale ale argintului i ale plumbului. C ci dac nu e p zit , credin a pedepse te prin osânda ve nic pe care o aduce asupra celor ce nu au p zit-o, ap sându-i ca plumbul. Iar pe cei ce o p zesc, îi sl ve te, împodobindu-i ca un argint lucitor i m re .

31. Nici unul din cei ce p c tuiesc nu poate aduce ca scuz a p catului sl biciunea trupului. Pentru c unirea cu Dumnezeu Cuvântul a înt rit toat firea, prin dezlegarea ei de blestem, nel sându-ne nici o scuz pentru pornirea cea de bun voie spre patimi. C ci dumnezeirea Cuvântului, aflându-se totdeauna prin har în cei ce cred în El, veste te legea p catului din trup.

32. Precum cositorul înnegrindu-se iar i cap t luciul, a a i cei credincio i, chiar dac se înnegresc prin p cate î i recap t din nou str lucirea prin poc in . Poate i din aceast pricin credin a s-a asem nat cu cositorul.

Întrebarea 55

" i au fost to i din Israel de la doisprezece ani i mai în sus, afar de copii i de femei, patruzeci i trei de mii trei sute asezeci. Iar robii i roabele lor, apte mii trei sute i apte; psal i i cânt re i, opt sute cincizeci i cincii; c mile,

Dumnezeu transform această silin exterioră într-o calitate statornic i pl cut a noastră . Virtutea este deci i ea un fel de unire cu Dumnezeu, dar prin "privire", de la distan , nu o unire care înl tura "distan a" (diastaza). Diferen a de grad între unirea pe care o realizeaz între om i Dumnezeu moralitatea i contempla ia a ar tat-o Paul Hankamer, cu pilda lui Schiller pentru prima, cu a lui Ekkehart i Goethe pentru a doua. Pentru cei din urm „moralitatea era înc treapt spre un scop final". Jacob Bohme, Bonn, Cohen, 1924, p. 25.

Sfântul Maxim Marturisitorul

patru sute treizeci și cinci; cai, apte mii apte sute treizeci și ase; catâri, opt sute patruzeci și cinci; m gari, cinci mii cinci sute douăzeci și cinci".⁴¹⁶ F o agap spiritual din lucrurile acestea a a de mari i de înalte, scrise de Duhul prin Proorocul, cu privire la a asea întoarcere din robie. Ce înseamnă această coborîre i această povestire f r rost i nedemn de Duhul, s amintească de cai, de catâri, de m gari i înc cu atâta precizie în număr toare?

R spuns

A vorbi cu precizie despre acestea este cu puțin numai acelora, care pentru multa cur enie a min ii lor au primit de la Dumnezeu tot harul pe care-l pot primi oamenii (1). C ci p trunzând cu ajutorul acestui har în noianul vederilor tainice, ace tia v d numai ra iunile celor scrise, dezbr cate de ve mântul figurilor. Ei nu se ocup câtu i de pu in de simbolurile, care le dau o form sensibil , decât în cazul când voiesc prea în elept s le înf i eze corporal celor ce, din pricina nevârstniciei min ii, nu se pot ridica peste percep ia sim urilor, ci trebuie s se exerciteze mai întâi prin figuri sensibile, ca apoi s dorească s se urce la ra iunile arhetipice ce sunt mai presus de percep ia sensibil (2). Dar noi socotim c nu este absurd s ne apropiem de realit ile subtile prin coniectur , dat fiind facultatea natural din noi, care se dore te dup cunoa terea celor dumnezeie ti. C ci dou bunuri pot rezulta din coniectur pentru cei ce sunt st pâni i de o venera ie sincer fa de cele dumnezeie ti: cel ce abordează prin coniectur lucrurile dumnezeie ti, sau descoperire adev rul în privin a celor cugetate i atunci aduce

⁴¹⁶ Num r toarea aceasta nu corespunde exact nici cu cea din Neemia (II Ezdra) 7, 66-69, nici cu cea din III Ezdra 5, 63 -69.

cu bucurie, drept jertf de laud , mul umiri Celui ce i-a dat tire despre ceea ce a c utat (3), sau constat c în elesul celor scrise îi scap i atunci respect i mai mult lucrurile dumnezeie ti, aflând c în elegerea lor întrece propria lui putere.

Deci apropiindu-m i eu prin conjectur de cele scrise, rog pe Dumnezeu s -mi fie într-ajutor în cele ce voi spune, c ci tiu c puterea în elegerii mele e cu mult prea slab fa de sublimitatea tainelor Scripturii. De voi reu i, voi datora întreaga izbând lui Dumnezeu, care m-a ridicat prin în elegere spre mul umire, iar de nu voi reu i, voi socoti i nepriceperea un bine, pe care îl voi datora tot lui Dumnezeu, care, t ind cu anticipa ie, prin purtarea Sa de grij , mândria ce mi s-ar fi putut na te din cuno tin , mi-a f cut din nepricepere un îndemn spre modestie (4). Prin urmare, apropiindu-m prin conjectur de în elesul celor scrise, voi începe de la cele de mai înainte din Scriptur , în capitolul dinainte de acestea s-a scris despre Zorobabel: " i când a ie it tân rul, ridicându- i fa a sa la cer înspre Ierusalim, a binecuvântat pe împ ratul cerului".⁴¹⁷ Se în elege c a ie it dup ce a dat r spus la întreb rile împ ratului Darie. Deci a ie it de la fa a acestuia. Darie este îns , cum am spus mai înainte, legea care st pâne te asupra firii (5). De fapt acest în eles al lui corespunde cu t lm cirea propriului nume. C ci numele lui Darie înseamn "neam", sau "genealogie" (carte a neamurilor), sau " cel cuprins într-o genealogie", cum spun cei ce cunosc în elesul exact al acestui cuvânt. Dar cuvântul "neam" sau "genealogie" exprim o lege natural , c ci "neamul" i toate cele cuprinse într-o "genealogie" stau sub fire (6).

Deci bine am f cut c am în eles prin Darie legea

417 III Ezdra 4, 58.

Sfântul Maxim Marturisitorul

firii. Căci legea firii îmbrățează genurile (neamurile) și speciile care se află sub fire, cât și cele ce se contemplează în legătură cu firea, adică timpul și spațiul. Căci toate acele firi de care nu există un lucru creat, se contemplează deodată cu acel lucru.⁴¹⁸

Dariele este, prin urmare, cum am spus, legea firii. Iar Zorobabel este mintea contemplativă, care, ieșind de la legea firii, simbolizată prin Dariele, s-a ridicat peste toată ordinea lucrurilor văzute de sub timp și spațiu și i-a înălțat fața, adică dispoziția capabilă de cunoaștere, dobândită prin virtute, ceteră cetera, cu alte cuvinte cetera sublimitatea ființelor spirituale; înspre Ierusalimul spiritual din ceruri, adică înspre acel Ierusalim, ale cărui "ziduri sunt zugrăvite pe palmele Domnului".⁴¹⁹ Căci în el se află locuința tuturor celor ce se veselesc⁴²⁰ și la el se întorc cu adevărat toți aceia care scapă din robie și își caută casa lor cea din cer,⁴²¹ cum zice Apostolul (7); toți aceia, care pot zice cu marele David: "De te voi uita Ierusalime, uitată să fie dreapta mea; să se lipească limba de grumazul meu de nu-mi voi aduce aminte de tine".⁴²² Prin "dreapta" se înțelege lucrarea duhovnicească a poruncilor dumnezeiești și prealuate, iar "limba lipită de grumaz" este activitatea de cunoaștere a rațiunii noastre, care din pricina neștiinței este lipită de gâtlej, adică de patima ce-și are sediul în preajma gâtlejului, și din această pricină nu poate fi pus în mișcare de dorința după bunurile negrăsite și de aceea, nu poate să guste din

418 Sf. Maxim face deosebire între fire și cele în legătură cu firea (). Firea este totalitatea lucrurilor ce se nasc și pier, iar cele în legătură cu firea sunt timpul și spațiul.

419 Isaia 19, 16.

420 Psalm 86, 7.

421 II Corinteni 5, 2.

422 Psalm 137, 5-6.

bun tatea Domnului,

A adar Zorobabel care, gr bindu-se spre Ierusalim, scoate ra iunile de sub timp i fire (9), este mintea noastr contemplativ . Dar poate fi i Cuvântul creator, cel mai presus de noi, care a venit între noi ca unul din noi, adic s-a f cut om, ca s adune prin întrupare la Sine pe cei ce s-au rostogolit de bun voie în p timire i via în patimi i în moartea trupului. Deci fie c e mintea, fie c e Cuvântul, Zorobabel îi scoate împreun cu sine i-i duce cu sine spre Ierusalimul ceresc pe to i cei ce s-au f cut, pe cât e cu putin , asemenea lui. Des vâr irea acestora în virtute i în cuno tin a închipuit-o Scriptura simbolic prin diferitele specii i numere amintite înainte. C ci tot omul drept i iubitor de Dumnezeu, întorcându-se în chip spiritual spre Ierusalimul de sus, pline te numerele amintite ale diferitelor specii, adunând ra iunile fiec rei specii i num r într-o unic plenitudine a virtu ii i a cuno tin ei. Aceasta o arat limpede sensul locului mai sus pomenit din Scriptur .

" i au fost to i din Israel de la 12 ani i mai în sus, afar de copii i de femei, patruzeci i trei de mii trei sute aizeci". E de admirat exactitatea cuvintelor Duhului, care noteaz c nici unul dintre cei num ra i în Ierusalim dup ce au ie it din Babilon, adic din confuzia veacului acestuia, nu era sub 12 ani. Prin aceasta Scriptura a ar tat în chip tainic, c numai cel ce s-a ridicat peste sim ire (percep ia sensibil) i peste timp (c ci aceasta înseamn num rul 12 care se compune din 5, adic din cele 5 sim uri i din 7, adic din timp) (10) i a t iat orice afeciune a sufletului fa de ele, a ie it din confuzia lor, zorind spre cetatea de sus. i nu numai acesta are cu sine, în afar de copii i de femei, num rul patruzeci i trei de mii trei sute aizeci.

"Copiii" sunt poate gândurile referitoare la

Sfântul Maxim Marturisitorul

afectele firești și nevinovate și independente de voia noastră, iar "femeile", fie cugetările, fie poftele și plăcerile naturale care nu aduc nici o osândă celor ce le au, fiind urmarea necesară a poftirii naturale. Pentru că și hrana cea mai simplă produce o plăcere naturală, chiar dacă nu voim, întrucât ne satisface trebuința de mai înainte. La fel și bucura, prin faptul că potolite neplăcerile setei, sau somnul, prin faptul că reînoiește puterea cheltuită prin veghere. De asemenea toate celelalte funcțiuni ale firii noastre, care sunt pe de-o parte necesare pentru susținerea ei, iar pe de altă parte folositoare celor ce se sârguiesc pentru dobândirea virtuții. Toate acestea, măcar că nu se numără împreună cu bucuriile, ies totuși împreună cu orice minte care fuge de confuzia păcatului, ca nu cumva aceasta să fie înută din pricina lor în robia patimilor condamnabile și contrare firii, care atârnă de voia noastră și nu-i au în altceva sursa în noi decât în mișcarea afectelor conforme cu firea (11). Dar nu se numără împreună, întrucât afectele care conservă firea în viață aici nu se pot muta împreună cu noi la viața nemuritoare și veșnică (12).

Cele patru miriade (patruzeci de mii) sunt părțile virtuților generale, cu care, străbătând mintea natura și timpul, ajunge la înalta fericire a nepătimirii.⁴²³ Să ne explicăm: Miriada (numărul de zece mii) este indicat numai prin cifra unității și nu poate fi notat prin nici o altă cifră, fiind după suport identic ca unitatea și deosebindu-se numai prin cugetare, cum se deosebește sfârșitul de început. Căci miriada este sfârșitul unității și unitatea este începutul miriadei, sau mai bine-zis miriada este unitatea pusă în mișcare și unitatea este miriada până n-a fost pusă în mișcare (13). Dar tot așa fiecare din virtuțile generale are ca

⁴²³ Nepătimirea este Ierusalimul. La el se ajunge prin virtuți.

început și sfârșit monada dumnezeiască, adică pe Dumnezeu, întrucât pornește din El și sfârșește în El și este una cu Dumnezeu, deosebindu-se numai prin cugetare. Căci este vădit că de la El și spre El își are originea orice virtute.

Sau poate Scriptura în elegeră prin cele patru miriade (patruzeci de mii) cele patru înaintări în împlinirea poruncilor dumnezeiești de-a lungul contemplației și a cunoașterii. Fiecare înaintare merge până la zecele proxim. Astfel prima înaintare constă în lucrarea simplă a poruncilor de către începători, după fuga lor de păcat (14). Ea împlineste prima decadă, care este în același timp monadă. A doua înaintare este cea care îmbrățișează prin fiecare poruncă pe celelalte. Ea face aceiași decadă să fie împlinită prin lucrarea tuturor poruncilor prin fiecare. Căci decada lucrată înzecit produce suta. A treia înaintare este înzecirea sutei prin legea firii. Căci înzecit este și legea firii (15) ca una ce constă din zece priși anume: din cele trei puteri ale sufletului, din cele cinci simțuri, din funcțiunea vocală și din fecunditatea naturală. De puterea raunii (16) se folosește omul la căutarea cauzei și a bunurilor din jurul cauzei; de puterea poftelor spre dorirea celor căutate, iar de iubire spre păzirea și iubirea lor. Simțurile, la rândul lor, îi servesc la deosebirea lucrurilor (17), care și ea se împarte în cinci și din care se naște tiința. Acesta încercat deosebirea împarte lucrurile în "cele începute" și "în cele neîncepute" (19), în "cele care sunt de cugetat" și în "cele care nu sunt de cugetat", în "cele care sunt de grăit" și în "cele care nu sunt de grăit", în "cele ce se pot face" și în "cele ce nu se pot face", în "cele stricătore" și în "cele nestricătore". Iar de funcțiunea vocală se folosește spre grăire, precum de fecunditate spre sporirea bunurilor celor căutate, dorite, iubite, cunoscute și grăite. Astfel suta înzecit prin legea

Sfântul Maxim Marturisitorul

firii devine mie. Iar a patra înaintare este urcu ul, prin contempla ie i cunoa tere, a legii fire ti, cu împ r irile ar tate, spre ra iunea originar a fiec rei porunci. La cap tul acestui urcu , se contempl miriada concentrat , indicat prin cifra primei unit i. C ci cel ce împline te poruncile în mod simplu, apoi îmbr i eaz în împlinirea fiec reia pe celelalte, pe urm une te cu îmbr i area acestora distinc iile legii fire ti i pe aceasta o urc în sfâr it, prin cunoa tere (în chip gnostic), spre ra iunea fiec rei porunci, a concentrat cele patru miriade, onorate la fiecare înaintare, prin taina unit ii, în care se adun ra iunea miriadei.

Sau cele patru miriade mai înseamn i cele patru nep timiri generale (20). Prima nep timire este înfrânarea des vâr it de la p catele cu fapta, constatat la cei încep tori (21). A doua nep timire este lep darea total a gândurilor care consimt cu p catele. Aceasta o g sim la cei care cultiv virtutea cu ra iune (22). A treia este nemi carea total a poftei spre patimi. Ea e proprie celor ce contempl în chip spiritual în înf i area lucrurilor v zute ra iunile lor (23). A patra nep timire este cur irea total chiar i de închipuirea simpl a patimilor. Aceast o afl m în cei ce i-au f cut mintea, prin cuno tin i contempla ie, oglind curat i str vezie a lui Dumnezeu (24).

Deci cel ce s-a cur it pe sine de lucrarea patimilor, s-a eliberat de consim irea cuget rii cu ele, i-a oprit mi carea poftei spre ele i i-a f cut mintea curat , chiar i de închipuirea simpl a lor, având cele patruzeci de mii iese din materie i din cele p mânte ti i zore te spre regiunea dumnezeieasc i pa nic a lumii spirituale.

Astfel în elegem cele patruzeci de mii. Iar cele trei mii indic înv tura des vâr it dreapt , evlavioas i ra ional despre Treimea Sfânt i de o fiin ; potrivit c reia

credem în Dumnezeu unitatea triipostatică ca un singur Dumnezeu (25).

Iar numărul de trei sute înfățișează aici ideea Providenței, întâi pentru că prin forma literei care îl indică,⁴²⁴ e închipuită puterea care, venind de sus, străbate cele de jos și cuprinde extremitățile celor două laturi, prin ceea ce se arată Providența care strânge totul în chip negrit. Al doilea, pentru că acest număr a fost constituit prin chipul crucii, pe care s-a săvârșit taina cea mare, cea dintâi și cea ascunsă a Providenței. Căci taina întrupării lui Dumnezeu a fost un mod de lucrare negrită a Providenței. Poate că în acest semn al crucii și al numelui Celui ce a fost pironit pe ea pentru noi a îndrăznit marele patriarh Avraam, când a ieșit și a biruit puterile vrăjmașe indicate prin regi. Căci se spune că a ieșit cu 318 slujitori, adică cu acest semn și cu numele lui Iisus (26). Pentru că de multe ori Scriptura descoperă celor cura și gândul ei prin forma literelor.

Iar dacă vrea cineva să cunoască gândul Sfintei Scripturi și din număr, va afla că și așa prin el se indică Providența.⁴²⁵ Căci lucrarea Providenței constă nu numai în a păstra firea cu existența nimic orată, ci și în a face să nu-i lipsească nimic pentru a deveni fericit prin har.⁴²⁶ Deci adugând cineva la două sute o sută, capătă trei sute. Iar prin acest număr se indică natura și virtutea. Natura este indicată prin numărul două sute, ca una ce constă din materie și formă. Căci materia este împărțită pentru cele patru elemente ale ei, iar forma este încercată pentru simburile care

⁴²⁴ În grecește numărul 300 e notat prin litera T.

⁴²⁵ În aliniatul anterior s-a arătat ideea Providenței din forma scrisă a numărului, acum se arată din numărul însuși.

⁴²⁶ Traducere literară: Căci lucrarea Providenței constă nu numai în a păstra firea nimic orată după rațiunea existenței, ci și în a o face lipsă după rațiunea existenței fericite, dobândite prin har.

Sfântul Maxim Marturisitorul

pun pe frământura materiei tiparul formei (27). Înmulțind acum pe patruzeci cu cinci, sau pe cincizeci cu patru, câmpul numărului două sute. Iar numărul o sută înseamnă virtutea desvârșită, ca unul ce cuprinde decada poruncilor dumnezeiești înzecit. La aceasta ajungând Avraam, devine tatăl marelui Isaac, câci fiind mort după fire s-a făcut după duh născător al vieții și al bucuriei. Deci adugând la două sute o sută, capete numărul trei sute, care indică Providența ce susține firea în tendința ei spre fericire⁴²⁷ (28).

Iar numărul așezeci înseamnă puterea naturală care împlineste poruncile și s-a desvârșit prin raionile virtuților. Câci numărul așezeci înseamnă puterea de activitate a firii, ca unul ce conștă din părțile proprii. Din această pricină s-a scris că Dumnezeu a făcut lumea în așezeci zile. Iar numărul zece arată desvârșirea virtuții prin împlinirea poruncilor. Prin urmare numărul așezeci (29) indică împedirea puterii naturale care primește raionile dumnezeiești aflătoare în porunci.

Aadar cele patruzeci de mii adugate la trei mii trei sute așezeci indică raionea desvârșită a virtuții, taina venerată a Teologiei, întâi adevărată a Providenței și puterea de activitate a firii care a fost îmbunătățită prin virtuți. Deci cel ce și-a eliberat, prin duh, mintea de trup, de simțuri și de lume, iese din ele, prărsind amestecarea și confuzia lor (30), ca cei de odinioară Babilonul; el zorește spre cetatea de sus, având mintea desprinsă de orice afecțiune fadă de ceva.

"Iar robii și roabele acestora, apte mii trei sute apte", Legea spune despre robi și despre roabe: Robii și roabele dintre Evreii slujească șase ani, iar într-ale aptele să fie lăsați slobozi. Iar robii și roabele de alt neam să slujească în veac". "Veac" socotesc că numește anul al

⁴²⁷ Susține firea după raionea existenței ei fericite.

cincizecilea al slobozirii.

Robul evreu și roaba evreică sunt ra iunea și cugetarea,⁴²⁸ care slujesc filosofului ce se îndeletnicește cu fructuirea așezării, ajutându-l să iscotească tot ce contribuie la frumusețea morală și la modurile virtuții. Căci ra iunea și cugetarea slujesc oricui se îndeletnicește cu fructuirea ca un rob și o roabă, iscodind și creștând modurile activității virtuozității (31). Și toată puterea lor este îndreptată împotriva duhurilor răutății, care se opun fructuirii morale. Ducând a adăra la îndeplinirea filosofiei lucrătoare, pe care a indicat-o numărul "ase" al anilor (căci s-a spus că numărul "ase" înseamnă filosofia lucrătoare),⁴²⁹ ra iunea și cugetarea sunt lăsat să slobodească să se reîntoarcă contemplarea duhovnicească a raionilor din lucruri, care sunt înrudită cu ele. Ele au ajuns atunci la anul al "aptelea", adică la deprinderea nepătimirii (32). Căci patimile au fost subjugate prin multă osteneală a raionii și a cugetării unite cu ea și de aceea au ieșit și s-au depărtat de la suflet.

Iar robul și roaba de alt neam sunt puterea mâniei și a poftei.⁴³⁰ Pe acestea mintea contemplativ le supune pentru totdeauna stăpânirii raionii, ca să-i slujească la dobândirea virtuților prin biruire și cumpănare. Și nu le lasă libere până ce nu e înghițită moartea nenorocitului de trup de viață nemărginit, și până ce nu se arată în chip curățitor în împărăție veșnică, având imprimat în ea, prin imitare, întreaga formă a arhetipului. Ajuns aici, mintea

428 Ra iunea în grecește este de genul masculin: $\alpha\sigma\kappa\lambda\omicron\varsigma$; iar cugetarea este de genul feminin: $\sigma\upsilon\lambda\upsilon\gamma\eta$. Ele slujesc celui de pe prima treaptă a urcușului.

429 Numărul "ase" simbolizează cele așezate zile de lucru de peste săptămână, deci activitatea în general.

430 Puterea mâniei în grecește este de genul masculin: $\mu\omicron\lambda\eta$ iar puterea poftitoare este de genul feminin: $\mu\omicron\lambda\eta$.

Sfântul Maxim Marturisitorul

contemplativ sloboze te mânia și pofta, pe cea din urma pref când-o în pl cere curat și în atrac ia neprih nit pentru dragostea dumnezeieasc , iar pe cea dintâi în ardoare duhovniceasc , în statornicie înfocat și în nebunie sobr (33). În această stare ajunsese dup merit marea raz a luminii netulburate, marele apostol Pavel, când l-a auzit pe regele Agripa spunându-i: E ti nebun Pavele".⁴³¹ Dar și el însuși scrie despre sine Corintenilor: "C ori de ie im din noi, este pentru Dumnezeu, ori de suntem cu mintea a ezat , este pentru voi".⁴³² El nume te nebunia sobr , cea dup Dumnezeu, "ie ire din sine" (extaz), ca una ce scoate mintea afar din lucrurile create, m car c în sine e sobr și chibzuit .

Iar num rul robilor socotesc c indic via a vremelnica, tr it conform cu ra iunea și împreunat cu modurile nep timirii (34). In cursul acesteia mintea, folosindu-se de ra iune și de cugetare ca de ni te robi și roabe evreice care slujesc f pturii, hot r te m surile ajutorului ce trebuie s -l dea acestea virtu ii, str mutându-le la contempla ie. Ingrijindu-se de asemenea de mânie și de poft , ca de ni te robi și roabe de alt neam, a a cum un st pân se îngrije te de slujitori, le c l uze te la aceea i libertate de la sfâr it (35). și anume a a c pofta o preface în dorin a ce se desfat de cele dumnezeie ti, iar mânia în vigoarea nesfâr it a dorului ce se bucur de ele, f când pe robii de alt neam, Evrei adev ra i dup har.

"Cânt re și i psalmozi opt sute cincizeci și cinci". "Cânt re ii sunt cei ce vestesc cuvântul (ra iunea) dumnezeiesc prin modurile virtu ilor cu fapta, f r contempla ie (36). Iar "psalmozii" sunt cei ce ini iaz tainic

⁴³¹ Fapte 26, 24.

⁴³² II Cor. 5, 15.

în cuvântul (ra iunea) dumnezeiesc pe al ii, prin modurile virtuilor împreunate cu dulcea a cunoștinței din contemplație; încântându-le urechile lor spirituale (37).

Numărul acestora indică tipul lucrurilor veșnice (38), atâta cât le este numărul oamenilor; Din numărul opt sute cincizeci, "opt sute" indică rațiunile viitoare ale cunoștinței, iar "cincizeci" ale virtuții. În sfârșit "cinci" înfrumusețează tipul lucrurilor de aici, precum am arătat vorbind despre numărul "cinci" puțin mai înainte.

"Cămile, trei sute treizeci și cinci. Cămilele ce ies împreună cu fiii lui Israel eliberați din robia amară, sunt diferitele reprezentări (contemplații) naturale ale lucrurilor văzute, care sunt alcătuite, asemenea cămilor, pe deoparte din înfrumusețările cele văzute ce se raportează la simțuri și sunt auzite zicând picioarele lor, iar pe de altă parte din rațiunile mai înalte, privite în ele cu duhul, care se raportează la minte și sunt auzite zicând capul lor.

Poate despre aceste cămile a zis marele Isaia, prevestind profetic slava Ierusalimului spiritual: și te vor acoperi pe tine cămilele de Madian și Ghefar".⁴³³ Ele sunt reprezentările (contemplațiile) duhovnicești ale afectelor (patimilor) firești (39). Căci Madian se trage de la "golirea stomacului", sau "lut sângeos", sau "sudori omenești și ale mamei", iar Ghefar "posesiunea spatelui", care este contemplația ridicată deasupra patimilor trupești. Căci spatele sufletului este trupul, ca unul ce este îndrăgănitul lui. Deci Scriptura zice aici că locul sau reședința duhovnicească a cunoștinței pe veșnice și nedezbinată a vederilor tainice este asemenea unei cetăți sfinte, acoperită de ele ca de niște vite.

Același sens îl arată și numărul însuși, care indică mișcarea rațională în jurul timpului și al naturii (40).

⁴³³ Is. 60, 6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

"încălcă, apte mii apte sute treizeci încălcă". "Cal" este acela care alergă în via pe drumul celor virtuții, având toată vigoarea lui inimii (mâinii). Căci se spune că fierea calului stă în unghiile picioarelor, pe care le are de la fire. De aceea a fost socotit cel mai destoinic și mai tare la drum dintre toate celelalte animale domestice și supuse oamenilor. Cu ei aseamnă marele Prooroc Avacum și pe sfinții Apostoli, când zice prin Duhul: "încălcă pe marele călător și, care tulbură ape multe".⁴³⁴ El numește "călător" pe sfinții și fericiții Apostoli, care poartă cuvântul mântuitor al adevărului înaintea neamurilor și împărățiilor, în toată lumea, pe care o numește figurat "mare". Iar neamurile le-a asemănat cu apele. Căci și ele sunt tulburate și agitate de puterea cea mare din cuvântul Duhului și trecute de cutremurul mântuitor de la necredință, de la neștiință la cunoașterea și de la păcat la virtute. "

Aceasta o arată și numele însuși al cailor, care închipuie de deprinderea cu filosofia practică a virtuții. Căci numele "apte mii apte sute", ca numele care indică timpul, arată mișcarea sprintenă a virtuților, iar "treizeci încălcă" activitatea firii care alergă împreună cu virtuțile (41).

"Iar cățări opt sute patruzeci și cinci". Cățarul este, după înțelesul cel de laudă, deprinderea care nu roade pe cățarul (42). Din acest motiv s-a rânduit, într-un chip cât se poate de potrivit și de cuvenit duhului Scripturii, ca cel ales rege în Israel să nu aibă pe cal, ci pe cățăr. Prin această Scriptură arată că mintea contemplativă, care împărătește peste înțeleșurile și reprezentările (vederile) lucrurilor, ca și peste mișcările proprii, trebuie să aibă o deprindere neroditoare de rău, adică una care nici să nu zămislească, nici să nu nască răul. Ea trebuie să fie purtată de această

⁴³⁴ Avac. 3, 15.

deprindere, atunci când se mi c în contempla ie, ca nu cumva, ocupându-se cu cercetarea duhovnicească a lucrurilor, s cad din neb gare de seam în puterea vreunui din duhurile rele, care pot corupe prin ceva din cele sensibile dispozi ia curat a inimii.

tim c în Scriptur catârul are i un în eles de ocar . De pild zice: "Nu fi i asemenea calului i catârului, în care nu este în alegere".⁴³⁵ Scriptura nume te "cal" deprinderea de a umbla dup pl cerile patimilor⁴³⁶ (43), iar "catâr" deprinderea care nici nu z misle te, nici nu na te binele. Scriptura le interzice deopotriv pe amândou celor ce doresc mântuirea: pe cea dintâi, întrucât lucreaz p catul, pe cea de-a doua, întrucât nu lucreaz virtutea. Tot în acest sens de ocar trebuie luat i catârul lui Avesalom , pe care acesta c l rind a pornit la uciderea p rintelui s u. Prin aceasta Duhul arat c cel r nit de slava de art , din pricina virtu ii i a cuno tin ei, î i hr ne te în de ert coama p rerii de sine, dichisind-o i amestecând-o ca pe un catâr, spre a am gi pe privitori cu afi area unei purt ri morale. C l rind acela pe ea, î i închipuie c -l va r sturna pe tat l care l-a n scut prin înv tura cuvântului, urm rind s r peasc cu mândrie i în chip silnic la sine slava virtu ii i a cuno tin ii, pe care o are tat l s u de la Dumnezeu.

Dar ie ind la largul contempla iei naturale în duh, la r zboiul ra ional pentru adev r, din pricina sim irii nemortificate r mâne spânzurat cu p rul de stufi ul stejarului vederilor materiale. Astfel îns i închipuirea de sine, care-i leag mintea de acelea, îi sluje te spre moarte, suspendându-l între p mânt i cer. C ci cel st pânit de slava de art nu are cuno tin a drept cer care s -l atrag din

⁴³⁵ Ps. 31, 10.

⁴³⁶ Ierem. 5, 8.

Sfântul Maxim Marturisitorul

pe rerea de sine ce-l reînejos, dar nici talpa fapturii smerite drept pe mânt care se-l trag în jos din îngâmfarea ce-l ine pe sus (44). Pe acesta evlaviosul dascăl care l-a născut, lăsându-se dus de iubirea de oameni, îl plânge și după ce moare, deoarece, asemenea lui Dumnezeu nu voiește moartea pe cîtosului, ci se întoarce și să fie viu.⁴³⁷

Iar ca să înțelegem și în alt chip locul (45) David înseamnă, desigur, mintea activă, iar Avesalom închipuirea de sine, născută din mintea activă în împreunare cu simirea (percepția).⁴³⁸ Căci simirea este fiica regelui Ghesur, pe care luând-o David a născut pe Avesalom. Iar "Ghesur" se înțelege ca "cîtosul zidului". Zidul este, desigur, trupul. Iar cîtosul trupului este legea trupului, sau simirea. Din aceasta se naște Avesalom, care se înțelege ca "socotită pacea tatălui", care este, evident, închipuirea de sine. Căci socotind că am biruit patimile, dormim nașterea închipuirii de sine. Marele David, luând cunoștință că aceasta s-a răzvrătit împotriva lui, deoarece și-a oprit faptuirea prin cunoșterea, pe răzvrătitul, Ierusalimul din Iudeea, fugă dincolo de Iordan, în peștera Galaad, care se înțelege ca "strămutarea marturiei", sau "descoperirea lor". Aceasta arată că David se socotește pe sine nevrednic, din pricina închipuirii răzvrățite, de răzvrătitul sfânt, adică de teologia mistică, de Ierusalim, adică de cunoștința care vede cele dumnezeiești din Iudeea, adică de marturisirea bucuriei pentru faptele sale.

Aceasta înseamnă că mintea își strămută puterile sale de la bucurie la întristare (46) și la conștiința sau la marturisirea celor săvârșite mai înainte; cu alte cuvinte la

⁴³⁷ Ezech. 33, 11.

⁴³⁸ Mintea () fiind în grecește de genul masculin, iar simirea () de genul feminin, icoana căsătoriei între ele se potrivește.

amintirea tuturor gre elilor în parte. C ci aceasta este "descoperirea lor". Simplu vorbind, ea se mut prin cugetare în timpul dinainte de har (c ci aceasta înseamn "a trece dincolo de Iordan"), când era str in de harul virtu ii i al cuno tin ei. În felul acesta, cunoscându- i neputin a proprie i dobândind adânca smerenie ce se opune închipuirii de sine, prin con tin a st rii sale, ucide pe r zvr tit, adic închipuirea de sine, care trecuse la el pe când se afla în întristare mult . i a a revine la slava proprie i st pâne te peste p mântul lui Iuda i împ r te te peste Ierusalim i sluje te în cortul sfânt al lui Dumnezeu slujb curat i neprih nit .

Dar s revenim la num rul catârilor Iudeilor slobozi i din robie i s privim dup putere la sensul spiritual din el. "Catâri, zice, erau opt sute patruzeci i cinci". Num rul acesta indic nep timirea des vâr it a min ii fa de cele sensibile i de sim uri, în temeiul deprinderii de a nu rodi p catul, adic a deprinderii de a nu na te p catul. C ci num rul "opt sute", luat în în eles de laud , înseamn nep timirea caracteristic a veacului viitor, num rul "patruzeci" indic lucrurile sensibile, iar "cinci" indic sim urile (47).

"Iar asini, cinci mii cinci sute dou zeci i cinci". Asinul (48) este trupul care sluje te sufletului, purtând poverile i ostenele faptelor pentru dobândirea virtu ii; cu alte cuvinte, deprinderea virtuoa a trupului. Tot astfel de asini au avut fiii marelui Iacov de au putut aduce din Egipt în p mântul f g duin ei grâul trebuincios hranei, adic cuno tin a duhovniceasc , adunat din contempla ia naturii ca din Egipt i închis în sacii cuget rilor, pe care îi pun prin f ptuire deasupra trupurilor, transportându-i spre via a viitoare.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Iar numrul rotund al acestor asini arat mi carea constant a deprinderii virtuozose a trupului spre fapte, urmând f r abatere cuvântului cuno tin ei. C ci cei pricepu i în aceste lucruri numesc mi carea sferic neschimbat , ca una ce r mâne la fel în toate împrejur rile, mai mult decât celelalte mi c ri ale lucrurilor (49).

Acestea le-am spus, dup puterea noastr de a în elege i de a spune. Iar dac cineva ar voi s spun c în acestea sunt preînchipte diferitele trepte ale credincio ilor Bisericii i dispozi iile lor, n-ar gre i. Astfel "b rba ii" sunt cei ce au ajuns, pe cât e cu putin , la m sura plinirii vârstei lui Hristos i s vâr esc virtutea prin iubire, prin proprie hot rîre.

"Robii i roabele" sunt cei ce poart povara filosofiei lucr toare de teama chinurilor ve nice, cu care sunt " amenin a i. "Cânt re ii", cei ce propoveduiesc frumos" i bine cuvântul f pturii i t m duiesc patimile altora. "Psalmozii", cei ce arat prin contempla ie frumuse ea cuno tin ei cuvintelor (ra iunilor) dumnezeie ti i dep rteaz ca pe un întuneric ne tiin a de la al ii. "C milile" sunt cei ce împlânzesc prin ra iune r utatea voinei, c l uzind-o spre virtute. "Caii", cei ce alearg bine în stadionul vie ii pl cute lui Dumnezeu. "Catârii", cei care au moravuri amestecate i care dovedesc în via a comun o în elepciune practic , f r prihan . "Asinii sau vitele de jug , sunt cei ce trebuie s osteneasc cu fapta i primesc prin contempla ie s se a eze ra iunea asupra lor. Adunându-i pe to i ace tia facem plinirea sfintei Biserici, împodobit cu multe frumuse i i de virtutea multora.

Dup p rerea mea, cuvântul despre în elesul duhovnicesc al acestor taine a ajuns la sfâr it. Dar dac s-ar afla cineva plin de bog ia harului cuno tin ei, în stare s

vad , ca marele Samuil în chip spiritual cele de mai înainte, s ne descopere i nou în elesul cuprins în cuvântul celor scrise, ca s iradieze lumina înalt a adev rului în toi, i s conving pe cei ce pot s înve e c nimic nu s-a scris f r rost i în de ert de c tre Duhul Sfânt, chiar dac noi nu putem cuprinde. C ci toate sunt cu rost i pline de tain i întesc mântuirea oamenilor, al c rei început i sfâr it este în elepciunea, care începe prin a produce temerea (51) i sfâr e te prin a na te iubirea, mai bine zis ea îns i ni se face, de dragul nostru, la început temere (52), ca s opreasc de la p cat pe cel îndr gostit de ea, i la sfâr it iubire, ca s umple de bucurie spiritual pe cei care au dat totul pentru a se împ rt i de ea.

Ace tia cred c sunt "b rba ii" de care scrie Duhul, ace tia "robii i roabele", "psalmozii i cânt re ii", "c milele", "catârii" i "asinii". Nu e vorba de cei pe care îi cunoa te sim irea trupeasc , ci de cei pe care îi în elege mintea curat i sunt zugr vi i de condeii harului.

S-a ispr vit, cu ajutorul lui Dumnezeu, tomul" al cincilea.

Scolii

1. Harul deplin al Duhului este în elepciunea ca potent , ca deprindere i ca lucrare, care îmbr i eaz toate cuno tin ele câte ajung pân la oamenii des vâr i i în Hristos. Prin ea mintea, p r sind figurile percepute prin sim uri, p trunde în varietatea ra iunilor dezvelite ale celor ce s-au f cut i s-au scris, sintetizând tr s turile dumnezeie ti aflate în ele într-un întreg de forma dumnezeieasc , din care iradiând în chip unitar cuno tin a neîmp r it a tuturor lucrurilor, obi nuie te s str luceasc lumina adev rului.

2. Cei ce se îndeletnicesc într-adevăr cu cunoașterea (gnosticii), cunoscând raionurile tainelor din Scripturi, se folosesc de tipurile istoriei ca de niște exemple spre a ridica cunoașterea celor pe care îi învață; ei armonizează în eșul spiritual cu litera istoriei, ca să salveze atât figura (tipul) pentru simțuri, cât și în eșul pentru mintea omului. Căci omul constă din suflet și din trup, deci unul și același om are atât minte cât și simțuri.

3. Lauda este un cuvânt care vestește te frumusețea dumnezeiească; lăudarea este o relație a celui ce laudă cu ceea ce laudă, adică o rostire a cuvintelor care vestesc mărirea dumnezeiească. Prin ea se naște deprinderea cunoștinței, care prefăcește pe cel ce laudă în cel lădat. Iar "jertfa acestei laude" nu este numai omorârea desvârșită a patimilor contrare firii și depășirea afectelor conforme firii, ci și aducerea totală a celui ce laudă lui Dumnezeu.

4. Cunoștința care nu este înfrântă de frica lui Dumnezeu prin fapte, produce îngâmfare, deoarece convinge pe cel îngâmfat de pe urma ei să prezinte ca al său ceea ce i s-a dat în dar și să prefăcă în laudă de sine dănia Cuvântului. Iar activitatea virtuoasă, care crește deodată cu dorul de Dumnezeu, neprimind cunoștința lucrurilor ce sunt mai presus de cele ce trebuiesc făcute, îl face pe cel activ să se smerească și să se adune în sine prin raionurile mai presus de puterea proprie.

5. Cel ce a învins mișcările neraționale ale patimilor contrare firii prin credință și prin dragoste de Dumnezeu, iese chiar și din legea firii, iar raionul său se mută în ară celor inteligibile, scoțându-l din robia străinului și ceea ce-i de același neam după fire, împreună cu cele proprii lor.

6. Sub fire se află tot ce este fie subiect (suport)

fie în împreunare cu subiectul, fie în subiect. Din acestea se culeg definițiile lucrurilor ce pot fi definite. Căci cele ce întregesc diferitele naturi ale lucrurilor se socotesc că în definițiile lor, indicând precis lucrul respectiv, ca unele ce subzist în mod natural în subiect sau împreună cu subiectul și din care își are subiectul existența, neputând fi contemplate afară de subiect.

Iar în jurul firii sunt cele ce pot fi gândite sau mai înainte sau deodată cu ea. Aceasta pe de o parte pentru că lucrurile s-au făcut undeva și cândva; iar pe de altă, pentru că de la prima facere a lucrurilor trebuie gândit împreună cu ele poziția și măsura lor. Acestea sunt timpul și spațiul, în care se află firea după poziția de dinafară și după începutul măsurii, dar nu după substanță. Căci nu din ele constă firea, ci în ele își are exterior începutul existenței și poziția.

Când contemplăm a adăra numai rațiunile existenței genurilor, speciilor și indivizilor, sesizăm în rațiunile lor ființiale diferențele care le constituie. Dar când căutăm națerea lor, întrebând despre "unde" și "când", ni se prezintă deodată cu lucrurile în chip necesar și timpul și spațiul, trebuind să contemplăm începutul și poziția lor, fără de care nu există nimic din cele făcute. Căci nici un lucru nu este liber de circumscrierea prin început și poziție.

7. Ierusalimul și locuința cerească sunt deprinderea nepțimă cu virtutea și cunoștința, în care nu se cuprinde nici o idee greșită care să lupte cu ea.

8. Limba, zice, este simbolul activității cunoscătoare a sufletului, iar gâtlejul este semnul iubirii naturale de trup. Deci cel ce își lipește acestea întreolalt într-un chip vrednic de ocară, nu poate să-și aducă aminte de deprinderea pănică cu virtutea și cunoștința, îndulcindu-se

Sfântul Maxim Marturisitorul

de sânge cu tulburarea patimilor trupului.

9. Darie, zice, înseamnă legea firii. Iar legea firii înmbrăiează firea în timpul, ca una ce este pâinea pe carea tuturor, atât pe a celor după fire, cât și a celor din jurul firii. Prin urmare mintea care iese de sub legea firii, ca de la Darie, se ridică deasupra timpului și a firii, nefiind reținută de niciunul din înțelegerile celor de sub fire în timp, ca nu cumva, purtând icoanele celor stricătoare, să devină templu al idolilor, și în loc de a avea un singur Dumnezeu să aibă mai multe chipuri ale patimilor necurate care să se închine.⁴³⁹

10. Ce taină cuprinde numărul doisprezece.

11. Prin copiii, care n-au fost numărul unu, dar au ieșit împreună cu cei ce-i aveau, a înțeles gândurile⁴⁴⁰ afectelor ce nu stau în puterea noastră, care deși se nasc din noi, dar nu atârnă de noi și le întrebuiim cum vrem. Iar prin femeile a înțeles dorințele, care provin din afectele firești și ireproșabile ce nu atârnă de noi. Pe acestea mintea le scoate cu sine când pornește spre viața cea după Dumnezeu, ca să nu cadă în robia patimilor celor contrare firii.

12. Arată cauza pentru care nu a numărul Scriptura femeile și copiii împreună cu bărbatul.

13. Miriada (numărul zece mii) este sfârșitul unității ce se măsoară, iar unitatea este începutul miriadei ce nu se măsoară. Căci începutul fiecărui sfârșit este lipsa măsurii spre el, iar sfârșitul fiecărui început este terminarea măsurii acestuia. Astfel și credința, fiind prin fire, începutul

⁴³⁹ Idoli se iau aici în înțelesul de chipuri și concepte definite, socotite drept Dumnezeu. (Așa le socotește Sf. Grigorie al Nisei). Mintea după cum primește în sine chipuri și concepte definite, sau se lărgeste ca să contemple dumnezeirea cea nemărginită, se face sau templu al idolilor, sau templu al lui Dumnezeu.

⁴⁴⁰ Gândurile = μ sunt în grecește de genul masculin.

virtuților, are ca sfârșit împlinirea binelui prin ele, iar binele prin fire, ca sfârșit al virtuților, având credința ca început, este concentrat întru unul ei. Căci credința este binele concentrat întru unul, iar binele este credința activată. Iar Dumnezeu este credincios și bun prin fire; credincios ca primul bine, bun ca ultimul obiect al dorinței. Deci acestea sunt la El în tot chipul identice întreolaltă, întrucât nu se deosebesc real prin nici o rațiune, ci numai cugetarea le deosebește din pricina mișcării celor ce pornesc de la El și sfârșesc la El. Aadar miriada închipuind ultimul obiect al dorinței, reprezintă desvârșita dorință a celor ce se mișcă spre el. Iar unitatea fiind simbolul primului bine, reprezintă statornicia desvârșită a celor ce pornesc de la el. Prin urmare cele patru miriade (patruzeci de mii) sunt binele desvârșit arătat prin fapte de fiecare virtute generală, potrivit cu firea ei.

14. Cel ce fuge de rău și se ferește simplu și nu preocupat, lucrează cele zece porunci. Iar cel ce, în lucrarea desvârșită a fiecărei porunci, le cuprinde și pe celelalte, întrucât toate pot fi privite în fiecare prin lucrarea fiecăreia, a făcut din decădere sursă. Căci purzirea desvârșită a fiecărei porunci cu fapta, înseamnă împlinirea deplină a celorlalte. Și iarăși cel ce a ajuns cu deplină tăinuire la discernământul desvârșit al lor, a făcut din sursă mie. Și în sfârșit; cel ce a purtat cu mintea prin contemplație la rațiunile desvârșite ale acestora, a făcut din mie miriada, readunându-se din desfășurarea în fapte în unitatea contemplației. Scurt vorbind, cel ce porțete necăutate poruncile, prin ocolirea desvârșită a păcatului, apoi le împlineste desvârșit, pe urmă a dobândit cel mai deplin discernământ natural al lor și în sfârșit a străbătut la desvârșita lor vedere duhovnicească, are cele patru miriade (patruzeci de mii), pe care le-a adunat prin rațiunea

Sfântul Maxim Marturisitorul

des vârită fiecărei înainte. Căci starea de des vârire are în sine nedespărțite rațiunile începutului și ale sfârșitului.

15. Cum lucrează legea firii noastre.

16. Care este modul de lucrare al fiecărei puteri (facultăți) naturale, pentru care am și primit puterile naturale.

17. Se înlege că a celor dumnezeiești.

18. În câte feluri se împarte virtutea generală.

19. "Început" numește răul, căci are ca început mișcarea noastră contrară firii. Iar "neînceput" numește binele, căci binele este prin fire înainte de orice veac și timp. "Lucru ce trebuie cugetat" numește binele, căci singurul trebuie cugetat, iar "lucru ce nu trebuie cugetat" numește răul, căci singurul nu trebuie cugetat. "Lucru ce trebuie grăit" numește binele, căci numai de el trebuie să se vorbească, iar "lucru ce nu trebuie grăit" numește răul; căci numai de el nu trebuie să se vorbească. "Lucru ce trebuie făcut" este binele, căci după fire este nefăcut, însă după har, pentru iubirea de oameni, primește să fie făcut de noi, spre îndumnezeirea noastră a celor ce-l facem, grăim și cugetăm; ba chiar numai el singur trebuie făcut. Iar "lucru ce nu trebuie făcut" este răul, care singur nu trebuie făcut. "Stricțios" numește răul, căci firea răului este stricțioasă, ca unul ce nu are nicidecum existență. Iar "nestricțios" este binele, ca cel ce este veșnic și nu încetează niciodată să existe și este prezent tuturor celor în care se slăvește. Pe el îl căutăm prin puterea (facultatea) rațională noastră, îl dorim prin puterea poftitoare, îl prezimăm prin puterea mâinii, îl distingem prin simțuri, cu bunăștiință, neamestecat cu cele contrare, îl grăim prin puterea glorioasă, evidențiind celor ce nu-l cunosc și-l înmulțim prin puterea roditoare; mai bine știm noi ne înmulțim prin ei.

20. Alt în eles.

21. Cea dintâi nep timire este mi carea trupului spre fapte, când nu e atins de p cat.

22. A doua nep timire este lep darea total a gândurilor p tima e din suflet. Prin ea se stinge mi carea patimilor din prima nep timire, neavând gândurile p tima e care s-o aprind la lucru.

23. A treia nep timire este totala nemi care a p r ii pofitoare spre patimi. De dragul acesteia exist i cea de a doua, care const din cur ia gândurilor.

24. A patra nep timire este lep darea des vâr it i a închipuirilor sensibile din cugetare. Prin ea i-a primit existen a i a treia, neavând în sine închipuirile sensibile care s dea form icoanelor patimilor.

25. Num rul o mie este unitatea, ce nu mai are lips de des vâr ire. C ci el cuprinde ra iunea cea mai deplin a unit ilor dinainte de el, ca i pe a lui însu i. De aceea i când e înmul it d iar i o unitate i nu o decad . Când rezultatul înmul irii num rului o mie este o unitate, cum zic cei ce au p truns în în elesul numerelor. Pe drept cuvânt deci treimea miilor înseamn înv tura teologic despre Treime, pe care cel ce o posed împreun cu des vâr ita virtute p r se te Babilonul spiritual.

26. Litera "Tau" (T) este semnul crucii, p strând în forma ei înf i area crucii. Iar "Iota" (I), ca liter ini ial a lui Iisus, adic numele înfrico at. "Ita" (H), ca ini ial i ea, exprim fermitatea virtu ii. Patriarhul Avraam, transformându-le tainic pe acestea în num r, a ie it cu îndr zneal împotriv puterilor vr jma e, având trei sute optsprezece slugi, adic toat înv tura teologiei, simbolizat prin trei sute (T), taina negr it a întrup rii Cuvântului, reprezentat prin zece i modul des vâr it al

Sfântul Maxim Marturisitorul

deprinderii neclintite în virtute, exprimat prin opt (H).⁴⁴¹
Toate acestea Scriptura le-a numit slugi n scute în cas , ca unele ce sunt roduri dumnezeie ti dup har ale inimii celui ce le-a dobândit.

27. Arat cum num rul trei sute exprim Providen a des vâr it .

28. Num rul o sut este decada înzecit a poruncilor dumnezeie ti. C ci le îmbr i eaz des vâr it pe toate prin împlinirea fiec reia. Iar îmbr i area des vâr it a poruncilor dumnezeie ti prin împlinirea fiec reia, este virtutea total i întreg . La rândul s u virtutea des vâr it este cuno tin a f r gre eal a adev rului. A adar mintea care cunoa te f r gre eal adev rul, a ajuns la o sut de arii, ca marele Avraam i deci î i socote te i ea trupul mortificat, adic îl vede desf cut de via a dup sim uri, ceea ce o face s nasc bucuria vie în duh. C ci a a se t lm ce te Isaac. Deci e propriu Providen ei, nu numai s p zeasc firea conform cu ra iunea ei, ci s o îndumnezeiasc , îmbun t indu-i des vâr it aplecarea voin ei prin virtu i, pe temeiul în elepciunii dobândite. Iar firea privit împreun cu acestea constituie num rul trei sute.

29. Num rul ase este indica ia des vâr it a existen ei lucrurilor. Iar num rul zece înseamn putin a existen ei fericite a lucrurilor. Deci înzecind cineva pe ase, sau în esind pe zece, cap t pe ase zeci, care arat starea faptic a existen ei fericite a lucrurilor.

30. Desigur c a trupului, a sim urilor i a lumii.

31. Cine sunt, în sens spiritual, robul i roaba evreic .

32. Venind nep timirea, pe care o indic anul al aptelea, ra iunea i cugetarea se întorc la contemplarea

⁴⁴¹ Numai 8 e dincolo de nestatornicia timpului închipuit prin 7.

celor înrudite, după ce au scăpat de slujirea modurilor trupești ale virtuților.⁴⁴²

33. Plăcerea este poftă activată, odată ce ea este un bun prezent, după definiția ei. Iar poftă este plăcerea neactivată, odată ce este un bun viitor, după definiția ei. În mine este furia cu intenție. Iar furia cu intenție este în mine trecut în fapt. Deci pentru cel ce și-a supus aceste puteri raionale, poftă a devenit plăcerea prin împreunarea neprihănită a sufletului cu Dumnezeu în har, iar în mine ardore curată ce apar plăcerea provenită din unirea cu Dumnezeu și mânie asupra care face puterea voinei să iasă cu totul din lucruri în dorința sufletului după Dumnezeu. Prin urmare, până ce lumea este vie în noi prin afecțiunea de bun voie a sufletului față de cele materiale, nu trebuie să dăm libertate acestor puteri (facultăți), ca nu cumva, amestecându-se cu cele sensibile, ca și cum ni te rudeni, să războiască sufletul și să-l cucerească biruit fiind de patimi, cum au făcut odinioară Babilonienii cu Ierusalimul. Căci prin răstimpul în cursul căruia legea a poruncit să se războie de alt neam la stăpân, Scriptura a indicat că bun afecțiunea sufletului față de lumea aceasta, sau de viața de aici, îndicând prin cele ale istoriei, cele spirituale.

34. Numărul apte mii, care are aici un înțeles bun, înseamnă viața vremelnică și prezentă, împodobită cu virtuțile și curățiile. Căci dacă numărul o mie înseamnă legea scrisă și naturală, după înțelesul ce l-am văzut când am explicat miriadele, împodobind împreună viața celui iubitor de Dumnezeu, este vădit că numărul apte mii indică toată viața de sub timp a iubitorului de Dumnezeu, prezintă de

⁴⁴² Anul al 7-lea este anul de odihnă, de eliberare de la o muncă străină. Cugetarea se întoarce la contemplarea raională pură, după ce omul a dobândit nepăsarea.

Sfântul Maxim Marturisitorul

aceste legi. Iar trei sute indic Pronia lui Dumnezeu, care grije te de existen a dup fire i de fericirea dup har a celor providen ia i. În sfâr it apte simbolizeaz nep timirea în modurile de comportare. Deci cel ce prin puterile sale fire ti î i p ze te via a nep tima , cum voie te Providen a, având apte mii trei sute apte robi i roabe, iese din confuzia i tulburarea patimilor.

35. Sfâr it nume te atât nep timirea de aici dup fapte, cât i îndumnezeirea de acolo dup har.

36. "Cânt re i" nume te pe cei ce prin via a lor de fapte vestesc voile lui Dumnezeu.

37. "Psalmozi", zice, sunt aceia care nu numai fac voile lui Dumnezeu, ci i povestesc altora tainele petrecute în ei.

38. Num rul opt cuprinde în sine atât nemi carea cât i mi carea. Nemi carea, când e privit în sine, c ci orice num r cu so e nemi cat, neavând un centru; mi carea, când se adun la cel de dinainte de el sau la cel de dup el, întrucât atunci d un num r f r so . C ci tot num rul f r so e prin sine mobil, datorit distan ei egale a extremelor fa de mijloc. Deci ceea ce face opt între numerele de sub zece, aceea face num rul optzeci între numerele de sub o sut . La fel i opt sute între numerele a ezate sub o mie. A adar privit în sine înf i eaz starea pe loc, dar circumscrie mi carea celui dinaintea lui. C ci apte, apte zeci i apte sute înf i eaz însu irea temporalit ii. Prin urmare dat fiind c cele supuse timpului i facerii sunt sesizate de sim ire (lucrarea sim urilor), urmeaz c i cuno tin a sau tiin a f r gre eal a celor ve nice i spirituale o prime te mintea des vâr it (în elegem prin tiin cuno tin a fiin ial). Iar num rul cincizeci, cuprinzând în sine o unitate f r so , ad ugat dup

înmulțirea lui apte cu sine însuși, adică sfârșitul împlinirii virtuților de către cei drepți. Căci nu se mai merge spre săvârșirea virtuților decât ce-a ajuns la Binele prin fire și a primit în sine imobilitatea. Pentru că unitatea este începutul și sfârșitul oricărui merge. Iar numărul "cinci" indică tipul a despre acestea. Căci cuprinde rațiunile celor inteligibile, rațiunile, sensibile, a celor care au viață și a celor care există pur și simplu,⁴⁴³ rațiunile pe care singur în elepciunea dumnezeiească le cuprinde, care este definită ca tipul frăgile al adevărului.

39. Cămilele de Madiam sunt, dacă Madiam se ține de te "golirea stomacului", reprezentările lucrurilor care se nasc și pier, iar dacă se ține de te ca "lut cu sânge", sunt rațiunile Providenței referitoare la viața aceasta trecătoare și nestatornică, în sfârșit dacă se ține de te ca "sudorii omenești și ale mamei" sunt rațiunile Judecării dumnezeiești referitoare la viața prezentă, pe care le adună gândurile prin cugetare și înțelegere prin simțurile îndreptate spre cele văzute. Din acestea, adică din gândurile și din înțelegerea, se încheagă adevărata opinie despre lucruri, care este rodul cugetării în împreunarea cu simțurile. Deci "sudorii omenești și ale mamei" sunt gândurile cugetării produse cu osteneală și înțelegerea simțurilor, care ne alina ptezca o mamă.

Iar cămilele de Ghifar sunt cele care provin din posesiunea spatelui. Și spatele sufletului este trupul, întrucât există pentru suflet. Deci dacă întrebuințăm bine posesiunea trupului, ni-l facem slujitor sufletului spre națterea de virtuți și nu luăm în considerare decât rațiunile dumnezeiești

443 E gradă în existențelor a cum a fost văzută de Dionisie Areopagitul.

De divinis nominibus, cap. 6. III, PG 3, 817:

Sfântul Maxim Marturisitorul

ale lui, pentru care a fost creat. Pe urmă, adunând în raiaunile celor văzute, ca pe niște cîmble de Madiam, acoperim Ierusalimul nostru, adică sufletul, ascunzându-l în vederile dumnezeiești ale lucrurilor și făcându-l nevăzut și nebiruit de patimi.

40. Numărul "patru sute" indică firea lumii corporale. Căci aceasta este formată din patru elemente. Iar numărul "treizeci și cinci" înseamnă mișcarea rațională a celor virtuți în timp. Căci apte înmulțit cu cinci dă numărul treizeci și cinci. Iar "apte" înseamnă mișcarea temporală, precum "cinci" înseamnă cunoștința rațională. Adunând deci pe patru sute cu treizeci și cinci ai arătat cunoștința rațională, naturală și temporală a sfinților bisericii ce trăiesc sub fire în timp.

41. Există o potrivă între numere și celelalte rate. Calul sprinten la alergat reprezintă prin picioarele sale mobilitatea perpetuă și urcușul. Timpul ce se mișcă iute, nefăcând nici o pauză în curgerea lui, reprezintă activitatea neobosită a celorlalte rate. Și pe aceasta o face evident numărul rotund. Căci numărul ase, înmulțit de sine însuși, se naște pe sine în esență. Deci cuvântul Duhului arătat prin căi și prin numărul lor sprinteneala, iuimeala și neoboseala deprinderii virtuționale a dumnezeieștilor bisericii în chip tainic.

42. Ce este cătârul.

43. Ce este calul și cătârul din Scriptură în sens de ocară.

44. Cel ce oferă privitorilor aparența unei cunoștințe numai prin repetarea unor cuvinte furate, în elând auzul celor neînțeleși, asemenea lui Avesalom, și spurcând în auzul celor profani, prin posedare silnică, frumoasele și de Dumnezeu iubitoarele contemplații ale celui ce l-a învățat

pe el, întocmai ca pe ni te iitoare, după sfatul lui Ahitofel (care se tlm ce te "frate care umple de praf", adică frate care s rut cu viclenie), se dovede te c sufer de slav de art i cade în mâna slugilor lui David, în codrul acoperit de varietatea contempla iilor naturale, atunci când porne te, cu îndr zneal la lupt împotriva celui superior.⁴⁴⁴ C ci se dovede te c nu calc nici pe p mânt, ca unul ce are solitudinea virtu ii, i n-a dobândit nici cerul, ca unul ce n-a ajuns cu adev rat la deprinderea înalt a cunoa terii. Acela moare, primind trei s ge i în inim , care sunt: amintirea f r delegii fa de cel ce l-a înv at, ru inea pentru mândria cu o cuno tin pe care nu o are, i a teptarea inevitabilei judec i viitoare pentru acestea. Împuns de aceste s ge i, iubitorul de slav de art moare str puns. Dar îi precede Ahitofel, sfetnicul lui cel r u, care î i cap t pe drept moartea prin spânzur toare,⁴⁴⁵ ca unul ce a înv at pe copii s se ridice împotriva p rin ilor i a v zut z d rnicit sfatul s u cel r u. C ci nu mai poate suporta via a după ce a înl turat v lul de pe falsa prietenie fa de David, i n-a putut dovedi c cel ce se laud cu cuno tin a p rut are st pânirea ra iunii.

45. Alt explica ie a acelora i.

46. Galaad, tlm cit ca "mutarea plânsului", indic suferin a poc in ei, iar tlm cit ca "mutarea m rturiei", înseamn muștrarea con tin ei pentru gre al ; în sfâr it, tlm cit ca "descoperirea lor", închipuie te m rturisirea p catelor după felul lor. Ajungând în această stare mintea, care e urm rit de p rerea de sine din pricina vreunui bine, ucide această p rere de sine, n scut din ea prin împreunarea cu sim irea cea de alt neam. i iar i se

⁴⁴⁴ II Sam. 16-18.

⁴⁴⁵ II Sam. 17, 23.

Sfântul Maxim Marturisitorul

întoarce în Iudeea și Ierusalim, adică la marturisirea milostivilor dumnezeiești față de ea, la nepătimirea desvârșită de pe urma virtuților și la contemplarea paucă a lucrurilor în duh; iar la urma acestora la teologia mistică, ca la un cort sfânt, în care se descoperă în chip tainic frumusețile cele cu totul nevăzute de alții.

47. Opt este unul din numerele dintr-un deceniu; optzeci, dintr-un secol; opt sute, dintr-un mileniu; opt mii dintr-un milard. Privite în ele însele aceste numere indică imobilitatea, adică o scdere a cantității și o creștere a intensității.⁴⁴⁶ Prin urmare când se află în Scriptură în înțeleșul lui Iudașil el arată nemica carea desvârșită spre patimi, adică încetarea patimilor. Iar acest lucru caracterizează starea veacului viitor, în care nu se vor mai naște patimi. Numărul patruzeci este icoana lucrurilor sensibile, iar cinci este icoana simurilor, sub care cade lumea sensibilă ca obiect de știință naturală. Deci pe drept cuvânt numărul acesta indică deprinderea neroditoare de rău și eliberarea desvârșită a dumnezeielor bisericești de afecțiunea simurilor față de cele sensibile.

48. Ce este asinul în înțeleșul mai înalt.

49. Numărul cinci este rotund și prin înmulțirea cu orice număr se regăsește pe sine. Căci înmulțind cu oricare număr se regăsește pe cinci sau multiplii lui cinci, vei afla că numărul rezultat se sfârșește în cinci. De pildă: $5 \times 3 = 15$; $5 \times 5 = 25$; $5 \times 7 = 35$; $5 \times 9 = 45$. Tot așa înaintând la infinit, vei afla că cinci ori cinci înmulțit cu fiecare număr se regăsește, sau cinci zeci ori cinci zeci, sau cinci sute ori cinci sute, sau cinci mii ori cinci mii, dau numere în care se

⁴⁴⁶ Bună definiție a imobilității, a odihnei de pe treptele, superioare ale vieții duhovnicești și din viața viitoare: ea nu este inerție, ci adunare din împrejurările și agitațiile, într-o trînire unitară și intensivă.

regesc în sensul că se sfârșesc în ele însele. Dar acest lucru e propriu mișcării circulare și sferice. Deci cu drept cuvânt în viața în viața numerelor au numit numărul cinci sferic și ciclic, ca unul ce nu iese niciodată din sine, prin înmulțirea cu numerele fibonacii. Dar el simbolizează și viața generală, care nu iese niciodată din sine în viața carea fibonacii de sfârșit în jurul totulului și cuprinde toate prin puterea cuvântului.

50. Altă explicație, a tuturor celor spuse, scurt și precis și ordonat.

51. În elepciunea, eliberând prin pedepse de patimi, produce frica, iar prin dobândirea virtuților stărnind mintea să privească la cele viitoare, produce dorul după ele.

52. În elepciunea este frică în cei ce n-o doresc, în scânteie privăciunea prin fugă (de cele ale vieții) și este dor în cei ce o iubesc, sau deprindere de a se bucura (de alte bunuri).

Întrebarea 56

Iar și s-a scris în a doua carte a lui Ezdra: "și auzind dușmanii seminției lui Iuda și Veniamin, au venit să vadă ce este cu sunetul trâmbițelor și au aflat că cei din robie zădesc templul Domnului Dumnezeuului lui Israel. și apropiindu-se de Zorobabel și de Iisus și de capii familiilor lui Israel, le grăiră lor: "Și cu voi împreună cu voi, ca și asemenea vouă ascultăm de Domnul vostru și jertfim lui din zilele lui Asarhadam, regele Asirienilor, care ne-a strămutat aici". și le-a zis lor Zorobabel și Iosua și capii familiilor lui Israel: "Nu putem zădi împreună casa Domnului Dumnezeuului nostru. Noi vom zădi singuri Domnului

Sfântul Maxim Marturisitorul

Dumnezeului lui Israel".⁴⁴⁷ Ce înseamnă aceasta și mai ales ce înseamnă gelozia pentru care n-au voit să zidească împreună cu acei ce se închinau Domnului Dumnezeu?

Răspuns

Iuda înseamnă "marturisire". Iar în eșul marturisirii este îndoit (1). Și anume există o marturisire de mulțumire pentru bunurile primite în dar și există una pricinuită de mustrare și de certarea pentru relele săvârșite. Căci marturisire se numește și înțirirea cu mulțumirea a binefacerilor dumnezeiești de către cei vinovați și amândouă produc smerenia, căci atât cel ce mulțumește pentru cele bune, cât și cel ce se cercetează pentru fărdelegi se mulțumește (2). Cel dintâi socotindu-se nevrednic pentru bunurile ce i s-au dat, cel de al doilea rugându-se să primească iertare pentru greșeli. Veniamin se ține de te, după înțesul exact al acestui cuvânt la Evrei, "plânsul sau suspinarea mamei", sau "îndrumarea mamei", sau "fiul dreptei", sau "zidirea poporului".

Deci tot ce se marturisește într-unul din cele două chinuri arătate, este de semina lui Iuda. Și tot ce se plânge pentru virtute, sau are dreptatea ca pe o mamă, care îi îndrumă cu pricepere viața și rațiunea, sau este multora cale spre zidire și mântuire pentru bogăția virtuții și revărsarea învăturii sale în cuvânt, face parte din semina lui Veniamin (3). Așa și-a definit Scriptura pe cei care s-au eliberat din robia patimilor și au pierdut afecțiunea față de cele sensibile și s-au fcut, prin deprinderea cu nepțimirea, capabili să zidească casa lui Dumnezeu. Iar "casă" numesc mințea zidită din diferite virtuți și rațiuni prin fptuire și

⁴⁴⁷ I Ezdra 4, 1-3.

contempla ie, spre a fi locuin lui Dumnezeu în duh. În sfâr it du manii acestora sunt cele patru neamuri mutate în p mântul lui Israel de c tre Azvacafat, regele Asur. C ci acesta a fost primul care a adus în p mântul lui Israel Babiloneni, Hutei, Ematei i Evrei.⁴⁴⁸

Babiloneni închipuiesc mândria, t lm cindu-se prin "fire confuz (z p cit)" (4). Huteii închipuiesc slava de art întrucât î i mut cugetarea de la virtute la stearpa p rere de sine. C ci numele lor t lm cit înseamn "ie ire din acestea" (5).

Emateii închipuiesc voin a de a pl cea oamenilor. C ci Emat se t lm ce te "vederea celor de dinafar ". Prin aceasta se împart darurile cele mai bogate acelora care cultiv virtutea în chip mincinos, pentru v zul oamenilor (6).

În sfâr it Evreii închipuiesc în el ciunea f rniciei. C ci se t lm cesc erpuitori. Ei scot din virtute pe cei ce-i ascult , prin în el ciune i f rnicie prietenoas , a a cum a f cut arpele dintâi cu Adam (7).

Iar Asarhadon, care i-a str mutat pe ace tia în p mântul lui Israel, se t lm ce te "cel ce robe te de la spate", adic în chip ascuns i neobservat; sau "cel ce robe te în lan uri". Dar e v dît c acesta este diavolul, care toate le face pe ascuns spre surparea firii omene ti i pe care îl strânge în lan urile propriilor p cate. Aceasta a adus în p mântul lui Israel, adic în deprinderea cuno tin ei i a virtuii, mândria, slava de art , voin a de a pl cea oamenilor i f rnicia, împreunându-le cu cei ce se îndeletnicesc cu virtutea i cunoa terea, ca s fure ostenele celor ce trudesc dup bine, ab tându-le cu viclenie spre alte lucruri decât spre cauza suprem , scopul activit ilor lor (8).

⁴⁴⁸ IV Regi 17, 24.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Poate tocmai pentru că tia că acești draci vicleni se înpe urmele celor virtuoi, scrie dumnezeiescul Apostol Tesalonicenilor⁴⁴⁹ că nu s-a dus la ei "cu cuvinte de linguire", ca un fărnice (cum poate credeau ei despre dânșul), nici "cu ascunse porniri de lcomie", vrând să plac oamenilor, nici "cătând mrire de la cineva", ca un iubitor de slavă. Căci nu i-a artat nici o mândrie, fiind vdită trșturile smereniei sale: nenumăratele prigoniri și pțimiriile cu trupul, și rca desvârșit și simplitatea în rostirea cuvântului. "Căci deși sunt simplu în cuvânt, dar nu și în cunoștință".⁴⁵⁰

Deci "aceea auzind sunetul trâmbielor, au venit să vadă ce e cu acest sunet și au aflat că cei scăpați din robie zidesc templul Domnului Dumnezeuului lui Israel". Trâmbiele, al căror sunet îl aud dracii necurași, sunt cuvintele despre virtute și cunoștință. Iar sunetul acestor cuvinte sunt faptele virtuilor și buna statornicie în modul de comportare a celor ce s-au întors prin pocăință de la păcat la virtute și s-au ridicat de la neștiință la cunoștința de Dumnezeu (9).

Și au venit la Zorobabel și la Iosua și la capii familiilor și le-au zis lor: "Șăclădim împreună cu voi, căci la fel cu voi ascultăm de Domnul vostru și-i jertfim Lui". Zorobabel este mintea activă, Iosua mintea contemplativă (10), iar capii familiilor sunt puterile (facultățile) sufletului, din care rșsar modurile virtuții și rațiunile cunoștinței ei. De aceasta se apropie dracii necurași ai mândriei, ai slavei de artă, ai voinței de a plăcea oamenilor și a fărniceii, zicând: "Șăclădim împreună cu voi templul Domnului". Căci nici unul dintre acești draci vicleni nu întâmpin

⁴⁴⁹ Tes. 2, 4-6.

⁴⁵⁰ II Cor. 11, 6.

vreodat râvna omului virtuos, ci înl turînd mai degrab lipsurile virtu ilor îndeamn la i mai mari silin e, f cându-se împreun râvniitor cu cei ce se nevoiesc ca s trag la sine inima celui ce str due te dup ce a pierdut m sura constant a modera iei i s -l duc pe neobservate spre alt înt decât cea spre care credea c merge. De aceea spun viclenii: "la fel cu voi ascult m pe Domnul vostru". C ci nu ur sc neprih nirea i nu se scârbesc de post, nici de împ r irea de ajutoare, sau de primirea de str ini, sau de cântarea de psalmi, sau de citiri, sau de înv turile cele mai înalte, sau de culcarea pe jos, sau de veghere, sau de toate celelalte prin care se caracterizeaz via a lui Dumnezeu, pân ce scopul i cauza celor care se s vâr esc le sluje te lor. De aceea pe ceilal i draci îi observ ascetul mai repede i scap mai u or de v t marea ce vine de la ei.

Dar ace tia, care au aparen a c ajut omului s umble pe calea virtu ii i c zidesc împreun cu el templul Domnului, ce minte înalt i-ar putea descoperi? Ea poate aceasta numai "prin cuvântul viu i lucr tor care p trunde în toate i str bate pân la desp r irea sufletului i a duhului",⁴⁵¹ adic cunoa te care dintre fapte i gânduri sunt suflete ti, sau forme i mi c ri naturale ale virtu ii, i care duhovnice ti sau forme i mi c ri mai presus de fire i proprii lui Dumnezeu, date firii prin har (11); prin cuvântul care str bate pân la desp r irea "dintre încheituri i m duv ", cunoscând potrivirea sau nepotrivirea dintre modurile virtu ii i ra iunile duhovnice ti (12); prin cuvântul care "judec cuget rile i inten iunile inimilor",⁴⁵² adic afec iunile ascunse ale adâncului nostru fa de cele spuse i pricinile nev zute ale acestora din suflet (13).

451 Evr. 4, 12.

452 Ibid.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Căci "nu este înaintea Lui nici o faptură ascunsă"; se înleagă între noi, care credem că ne putem ascunde. "Fiindcă toate sunt goale și descoperite",⁴⁵³ nu numai cele ce s-au făcut și s-au gândit, ci și cele ce se vor face și se vor gândi. Căci poate de faptele și gândurile viitoare spune Scriptura că "nu este faptură ascunsă", și nu despre cele ce s-au săvârșit. Fiindcă acestea ne sunt și nouă înăuntrul nostru și le sunt și altora descoperite. Cu atât mai mult lui Dumnezeu, care a cunoscut de mai înainte toate veacurile nesfârșite care au fost, sunt și vor fi, și care are de mai înainte prin fire cunoștința făcerii tuturor; și care nu din lucruri, ci de la Sine a primit în Sine de mai înainte cunoștința lucrurilor. Căci El este cunoștința ființelor lucrurilor, fiind Fiul lor; și însuși cunoștința (), ca cel ce are cunoștința Sa prin fire, mai presus de orice cauză. Dar chiar și fața de aceasta se află mai presus în tot chipul, conform unei rațiuni suprainfinite care depășește de infinite ori însuși infinitatea⁴⁵⁴ (14). Căci El este Fiul și al tăa zisei cunoștințe în orice sens și chip, și nu este accesibil nici unei cunoștințe ce poate fi cugetat sau rostit.

Cine deci, neavând acest cuvânt⁴⁵⁵ slăvit în adâncul inimii, va putea să scape de vicleniile ascunse ale fărânciei dracilor împotriva noastră și să stea de sine, cu

453 Ibid. 13.

454 A se vedea paralela în cap. theol. I. 49, Filoc. rom. vol I, p. 140. Dumnezeu ca fiind este mai presus de infinitatea energiilor Sale, de care se vor împărți faptele. Este o gradă ie "infinite" în infinitate. Infinit este bucuria întâlnirii fapturii cu Dumnezeu, dar niciodată nu se termină creșterea acestei bucurii.

455 Se pare că în toată această interpretare a locului de la Evr. 4, 12 este considerat de Sf. Maxim nu drept "cuvânt", ci ca rațiune, ca inspirație, ca prindere, ca iluminare, ca străfulgerare a înțelegerii, a rațiunii, ca oaptă sau ca răzpornit din Logosul ceresc.

totul singur, fără nici un amestec cu ei, și să zidească templul Domnului, asemenea marelui Zorobabel, a lui Iosua și a capilor de familie, care spun hotărât și cu glas mare duhurilor am gîtoare ale mîndriei, ale slavei de arte, ale plăcerii de la oameni și ale fîrniciei: "Nu vom zidi cu voi templul Domnului Dumnezeului nostru, ci vom zidi singuri Domnului lui Israel"? Numai cel ce are acest cuvînt poate cunoaște că amestecul dracilor cauzează stricăciunea și surparea întregii clădiri și întinează harul și frumusețea și ruină elor închinată lui Dumnezeu. Căci nimeni nu poate, avînd ca ajutor la virtute pe vreunul din dracii pomeniți, să zidească pe aceasta lui Dumnezeu. Pentru că nu are pe Dumnezeu ca scop în cele ce face, ca să se exercite în virtute privind spre El. Deci nu din gelozie n-au primit cei ieșiți din robie pe Babiloneni, pe Huteni, pe Ematei și pe Evreii să zidească împreună cu ei templul Domnului, ci fiindcă au cunoscut cursele ce se ascundeau în aparență de prietenie a dracilor, care voiau să le aducă prin bine pe neobservate moartea pe catului.

Fie deci ca și noi să zicem totdeauna duhurilor răutății, care ne vîdesc în chip nevzut cu înfrîngerea prieteniei duhovnicești și ne spun: "Să zidim împreună cu voi templul Dumnezeului vostru": "Nu putem să zidim împreună casa Domnului Dumnezeului nostru, ci noi vom zidi singuri Domnului lui Israel". Singuri într-o anumită privință, deoarece o dată ce ne-am eliberat de duhurile care ne războiau din lipsa virtuții și de la care am ieșit, nu vrem ca, în lăndu-ne prin excesele voastre (15), să fim iarăși străpunși și să cedăm cu atît mai cumplit ca întîia oară, cu cît din cea dintîi cîdere există nădejdea întoarcerii în temelul unei iertări pentru slăbiciune, dar din cea de-a doua întoarcere este cu neputință sau foarte grea, deoarece acum

Sfântul Maxim Marturisitorul

suntem urîi din pricina mândriei ce ne vine din faptul că am s vârit, în loc de cele de-a dreapta, altele ca ei sunt și mai la dreapta (16). Dar totuși nu singuri în altă privință, deoarece îi avem pe sf. Îngeri ca ajutoare la cele bune, dar și mai mult pe Dumnezeu, care se arată El însuși și pe Sine în noi prin faptele drepte și⁴⁵⁶ ne zidește pe noi Sine în templu sfânt și slobod de toată patima.

Scolii

1. Marturisirea este de două feluri.

⁴⁵⁶ Virtuțile sunt prima treaptă a unirii noastre cu Dumnezeu, iar cunoașterea a doua. Între asceză sau fapte mistice nu e o opoziție, ci o continuitate, în faza activă unirea nu e atât de ființială și de durabilă, pentru că dumnezeiescul e prezent numai în parte, lăsând loc și creaturalului. În faza mistică creaturalul a făcut loc cu totul dumnezeiescului. Paul Hankamer (Jacob Bohme, Gestalt und Gestaltung, Bonn, Cohen 1924) arată că Schiller a crezut în unirea omului cu Dumnezeu prin fapta morală, iar Eckhart și Goethe prin mistică, socotind că prima este o unire prin voință, a doua prin ființă, că prima este neexistențială și trecătoare, a doua existențială și statornică. "Această unire prin faptă rămâne totdeauna mrginită, oarecum vremelnică. Prin fapta morală Dumnezeu nu devine trit ființial în om. El rămâne în afară de om și deasupra omului". La Eckhart și Goethe omul nu mai e desprins de Dumnezeu numai prin voință, ci prin ființă, prin faptul că e o individualitate. Nu de fapt, ci de ființă e aici vorba. Nici o fapte morale, nu trebuie să fie un astfel de neajuns. Numai o nimicire poate ajuta, moartea și învierea, jertfa adânc tainică, care e destinul necesar al întregii umanități. Mântuirea aici este o unire supramorală, reală și ființială între Spiritul universal și persoană" (Pg. 24-25). Dar din locul acesta al Sf. Maxim și din cele care spune că Hristos e ființa virtuții, rezultă că nu se poate face o deosebire atât de categorică între unirea cu Dumnezeu prin virtuți și între unirea mistică. Unirea prin virtuți nu e numai o unire în sectorul voinței, ci ea atinge și ființa omului. Iar unirea prin ființă nu se poate realiza fără unirea prin voință.

2. Toată mîrturisirea, zice, smere te sufletul: cea dintîi învîndu-l că a fost îndreptat prin har, iar cea de-a doua că trebuie să se învinovăţesc pentru greşelile sale întru întristarea de buna voie.

3. Cel ce plînge pentru păcatele de mai înainte îi are în sine în chip desvîrit credinţa lui Dumnezeu, care-l na te mereu spre dreptate, îi oferă viaţa şi raţiunea ca să se întipărească în ele toată virtutea, s-a făcut pe sine mîdular al seminţiei duhovniceşti a lui Veniamin, ar tîndu-i na terea după Dumnezeu ca faptă a voinţei, nu a necesităţii. Căci cel ce poartă de bună voie na terea lui Dumnezeu este "fiul dreptei".

4. Prin Babiloneni în elege mîndria, dat fiind că aceasta produce o cugetare confuză. Căci patima mîndriei constă în două neştiinţe. Iar aceste două neştiinţe împreunându-se, dau o cugetare confuză. Căci numai acela este mîndru, care ignoră atât ajutorul dumnezeiesc cît şi neputinţa omenească. Deci mîndria este lipsa cunoştinţei de Dumnezeu şi de om. Căci prin negarea celor două extreme ia fiinţă o afirmare mincinoasă.

5. Prin Hutei în elege slava de art. Căci slava de art este abaterea de la scopul cel după Dumnezeu şi îndreptare spre alt scop decît cel dumnezeiesc. Fiindc iubitorul de slavă de art este cel ce urmăreşte virtutea pentru slava sa, nu pentru a lui Dumnezeu şi care plăteşte prin osteneţile sale laudele goale de la oameni.

6. Prin Ematei în elege dorinţa de a plăcea oamenilor. Căci cel ce voieşte să placă oamenilor are grijă numai de purtările de dinafară şi de cuvintele linguşitoare, ca prin cele dintîi să fure vederea, iar prin cele de-al doilea să fure auzul aceluia care se lasă îndulcit şi impresionat numai de cele ce văd şi se aud şi mîngînesc virtutea numai

Sfântul Maxim Marturisitorul

la ceea ce cade sub simuri. Deci voinea de a plcea oamenilor se arat în afiarea unor purturi i cuvinte care vor s fie cinstate de oameni ca virtuose.

7. Prin Evrei în elege f rnicia. Iar f rnicia este afectarea pref cut a prieteniei, sau ura acoperit sub înf iarea prieteniei, sau dumnia ce se arat ca bun voine , sau invidia ce- i dofa iubitoare, sau dispozi ia p ctoas ce în eal pe privitori prin afiarea chipurilor virtu ii, sau o via care are forma virtu ii dar nu i podoaba ei de fapte, sau afectarea unei drept i ce const numai în aparen , sau chipul filosofiei lucr toare care acoper golul ascuns al voinei ei virtuose, sau am girea cu chip de adev r pe care o cultiv cei ce imit pe arpe prin iretenia n ravurilor.

8. Cauza lucrurilor i a bunurilor din lucruri este Dumnezeu. Deci cel ce se ostene te pentru virtute i cuno tin i nu spore te, pe m sura cre terii sale în har, în recunoa terea nevredniciei proprii, nu a sc pat de r ul mândriei. Iar cel ce cultiv binele pentru slava proprie, se cinste te pe sine mai mult decât pe Dumnezeu, fiind str puns de pilonul slavei de arte. De asemenea cel ce s vâr e te sau urm re te virtutea pentru a fi v zut de oameni, pune aprobarea omeneasc mai presus de cea Dumnezeieasc , bolind de patima de a plcea oamenilor. Iar cel ce î i vopse te în chip viclean purt rile sale cu buna cuviin a virtu ii i- i acoper dispozi ia rea a voinei ei cu înf iarea v zut a cuvio iei, spre am girea oamenilor, cump r virtutea cu viclenia f rniciei. Deci, Azvacafat cel spiritual îndreapt inten ia fiec ruia din ace tia, de la cauza proprie spre alte scopuri.

9. Cuvintele lui Dumnezeu gr ite simplu numai prin rostire, nu se aud neavând drept glas faptele celor ce le

gr iesc. Iar dac se rostesc cu glas prin împlinirea poruncilor, dracii se mistuiesc de puterea acestui glas, iar oamenii zidesc, prin sporirea în faptele drept ii, cu râvn templul Dumnezeiesc al inimii.

10. Prin Zorobabel se în elege aici mintea activ , dat fiind c este mai r zboinic, iar prin Iosua mintea contemplativ , dat fiind c e preot i a fost rânduit s fac neconținut rug ciuni c tre Dumnezeu.

11. Desp rirea sufletului i a duhului indic deosebirea dintre virtu ile din fire, ale c ror ra iuni le avem în chip firesc, i dintre cele de la Duhul, al c ror har îl primim în dar.⁴⁵⁷ Deosebirea acestora o face Scriptura în chip clar.

12. "M duva" este cuvântul dumnezeiesc, care nutre te ca pe ni te oase gândurile dumnezeie ti din noi, care la rândul lor sus in trupul virtu ilor. Iar "încheietura" este modul f pturii, în care se realizeaz unirea gândurilor cu ra iunile Dumnezeie ti spre a da întregul virtu ii.

13. "Cuget rile i inten iunile", pe care zice c le judec cuvântul sunt leg turile afectuoase ale sufletului cu ra iunile dumnezeie ti i cu gândurile i cauzele acestor leg turi. C ci cugetarea mi c amintirea, care este prin fire afec iune, iar inten ia prive te spre sfâr it, ceea ce e propriu cauzei.

14. Cuno tin a fiin ial este Dumnezeu. Dar mintea premerge în chip v dit oric rei cuno tin e, c ci aceasta cade sub ea. Deci Dumnezeu este mai presus i de aceast cuno tin , dat fiind c este în chip suprainfinit mai presus i de orice minte, sub care cade cuno tin a.

⁴⁵⁷ Interpretarea aceasta înl tur trihotomismul. Sufletul e firea, duhul e harul. Sau sufletul e omul l untric natural, iar duhul e omul l untric, adic sufletul str b tut de har.

Sfântul Maxim Marturisitorul

15. Dracii care r zboiesc sufletul în lipsa virtu ii sunt aceia care îl înva desfrâul i be ia, iubirea de argint i cele asemenea. Iar cei care îl r zboiesc din pricina excesului de virtute sunt acei care îl înva p rerea de sine, slava de art , mândria i cele asemenea, strecurând prin cele de-a dreapta în chip ascuns ispitele celei de-a stânga.

16. Defini ia virtu ii este unirea prin cuno tin a neputin ei omene ti cu puterea dumnezeieasc . Deci cel ce se închide pe sine în neputin a firii, înc nu a ajuns la hotarul virtu ii. Din aceast pricin el p c tuie te, ca unul ce n-a primit înc puterea ce înt re te neputin a. Iar cel ce prezint cu îndr zneal în loc de puterea dumnezeieasc neputin a proprie ca putere, a s rit pe hotarul virtu ii. El p c tuie te prin aceea c nu recunoa te ceea ce s-a f cut mai pe urm prin el în chip suprafiresc. El socote te p catul drept virtute. E mai de iertat deci cel ce s-a închis în neputin a sa natural , p timind mai bine c derea de la virtute din trând vie, decât cel ce prezint în loc de puterea dumnezeieasc neputin a proprie ca putere în stare s împlineasc datoriile. C ci mai degrab î i pricinuie te c derea prin îndr zneala sa.

Întrebarea 57

*"Mult poate rug ciunea lucratoare a dreptului".⁴⁵⁸
Ce înseamn "lucr toare"?*

⁴⁵⁸ Iacob 5, 16. μ s-ar putea traduce poate mai corect ca lucrat : rug ciune lucrat prin fapte. Dar lucrat în felul acesta, rug ciunea devine la rândul ei lucr toare, eficace, din principiu pasiv, factor activ.

R spuns

Eu tiu c rug ciunea este lucr toare în dou feluri. Într-unul, când cel ce se roag aduce rug ciunea sa lui Dumnezeu împreun cu faptele poruncilor, când deci rug ciunea lui nu cade de pe limb numai ca un cuvânt simplu i ca un sunet gol al vocii, z când lene i f r consisten , ci când este lucr toare, vie i însufle it prin împlinirea poruncilor. C ci rug ciunea i cererea îi împlinesc consisten a când le umplem prin virtu i. Aceast umplere face rug ciunea dreptului tare, încât toate le poate, lucrând prin porunci.

Într-altfel este lucr toare, când cel ce are lips de rug ciunea dreptului s vâr e te faptele rug ciunii, îndreptându- i via a de mai înainte i f când tare cererea dreptului, întru-cât o împuternice te prin purtarea sa cea bun . C ci nu folose te rug ciunea dreptului celui care, având trebuin de ea, se desfat mai mult cu p catele decât cu virtu ile. De pilda marele Samuil plângea odinioar pe Saul care p c tuse, dar nu putea s -l fac pe Dumnezeu îndur tor, neavând în ajutorul plânsului s u îndreptarea cuvenit a p c tosului. De aceea Dumnezeu, oprind pe slujitorul S u de la plânsul de prisos, îi zice: "Pân când vei plânge pentru Saul? C ci Eu l-am lep dat pe el, ca s nu mai împ r teasc peste Israel".⁴⁵⁹

De asemenea Ieremia, care suferea tare pentru poporul Iudeilor înnebunit de am girea dracilor, nu este auzit când se roag , întrucât nu are ca putere a rug ciunii întoarcerea necredincio ilor Iudei de la r t cire. De aceea, oprindu-l i pe Dumnezeu de la rug ciunea în zadar, zice: " i tu nu te mai ruga pentru poporul acesta i nu-mi mai

⁴⁵⁹ I Reg. 16, 1.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cere să am mil de ei; nu te mai ruga și nu mai veni la mine pentru ei, că nu voi auzi".⁴⁶⁰

Este cu adevărat o mare neșimțire, ca să nu zic nebunie, să ceară mântuire prin rugăciunile dreptilor acela care-și desfată sufletul cu cele stricătore, și să ceară dreptate pentru acele fapte cu care se laudă, întinându-se cu voia. Cel ce are trebuință de rugăciunea dreptului trebuie să nu o lase nelucătoare și inertă, dacă urtează cu adevărat cele rele, ci să o facă lucrătoare și tare, într-aripându-o prin propriile sale virtuți, și în stare să ajungă la Cel ce poate să dea iertare pentru greșeli.

Prin urmare mult poate rugăciunea dreptului când este lucrătoare, fie prin dreptul care o face, fie prin cel ce o roagă prin drept să o facă. Când este lucrătoare prin dreptul care o face, îi dă lui îndrăzneală către Cel ce poate să împlinească cererile dreptilor; iar când este lucrătoare prin cel ce o roagă prin drept să o facă, îl echilibrează pe el de ticlăoșia de mai înainte, schimbându-i dispoziția spre virtute.

Întrebarea 58

"Întru aceasta vă bucurați puțin acum, în care trebuie să vă întristați în multe feluri de încercări".⁴⁶¹

Cum, întristat fiind cineva în încercări, poate să se bucure întru cele ce se întristează ?

Răspuns

Cuvântul adevărului cunoaște două feluri de întristări: una ascunsă în suflet, iar alta arătată prin simțire.

⁴⁶⁰ Ierem. 7, 16.

⁴⁶¹ I Petru 1, 6.

Cea dintâi (1) cuprinde tot adâncul sufletului, lovit de biciul conștiinței; iar cea de-a doua se întinde peste toată simțirea, care se adună din revărsarea ei naturală, sub povara durerilor (2). Cea dintâi este urmarea a plăcerii trinitare cu simțurile, iar cealaltă a bucuriei din suflet (3).⁴⁶² Mai bine zis, una este urmarea patimilor de bunăvoie ale simțurilor, iar cealaltă a celor fără de voie.⁴⁶³

Căci întristarea este, după părerea mea, o dispoziție din care lipsește plăcerea. Iar lipsa plăcerilor este adusă de osteneală. Osteneala, la rândul ei, este provocată în chip vădit de lipsa deprinderii naturale, sau pierderea ei. Iar lipsa deprinderii naturale este produsă de îmbolnăvirea puterii care se află prin sine la dispoziția deprinderii. Această boală a puterii care se află prin fire la dispoziția deprinderii vine din reaua întrebuire a lucrării ei naturale. În sfârșit reaua întrebuire a lucrării ei constă în mișcarea puterii spre ceea ce nu este potrivit cu firea și nu are consistență (4).

Dar precum cunoaște Scriptura două feluri de întristări, la fel cunoaște două feluri de ispiti (5). Unul cu bunăvoie și unul fără de voie, unul creator de plăceri voite, celălalt aducător de dureri fără voie. Ispita cu bunăvoie este plăcerea voită, iar cea fără de voie aduce durerile fără de voie.⁴⁶⁴ Una este cauza întristării din suflet, iar cealaltă a

⁴⁶² Bucuria duhovnicească înseamnă o comprimare a plăcerilor senzuale, precum plăcerile senzuale produc întristare în suflet.

⁴⁶³ Patimile de bunăvoie sunt cele pe care toate. Ele produc întristare sufletului. Patimile fără de voie sunt durerile, strâmtorările. Ele produc întristarea simțurilor.

⁴⁶⁴ Ispita fără de voie, care este o suferință, un necaz, o osteneală, este mai potrivită să se numească încercare. Este ea o ispita, întrucât suferința îl face pe om adeseori să se cătușască pentru a scăpa de ea. Dar pe când ispita plăcerii (ispita în sens strâns) trebuie respinsă, ispita durerii (încercarea) trebuie acceptată. Deci atitudinile față de ele trebuie să fie

Sfântul Maxim Marturisitorul

întristării după simțuri (6).

De aceea socotesc că Domnul și Dumnezeuul nostru, învățând pe ucenicii săi cum trebuie, să se roage, le spune să se roage să nu le vină felul ispitelor cu voia: "și nu ne duce pe noi în ispită",⁴⁶⁵ adică învață pe ucenicii săi să se roage să nu fie lăsați să facă experiența ispitelor plăcerii, adică a celor voite și poftite. Iar marele Iacob, zis fratele Domnului, învățând pe cei ce luptă pentru adevăr să nu se ferească de felul ispitelor fără de voie, zice: "Mare bucurie să socotiți frații mei când cădeți în felurite ispite",⁴⁶⁶ adică în încercările, care nu sunt voite și poftite și produc dureri (7). Și Domnul o arată această limpede adugând: "ci ne izbăvește de cel rău", iar marele Iacob zicând: "ținând cercarea credinței voastre lucrează răbdarea, iar răbdarea să-ți aibă lucrul ei desvârșit, ca să fie desvârșit și întregi, fără nici o lipsă". "Desvârșit este cel ce luptă împotriva ispitelor cu voia, prin înfrânare, și cele fără de voie stăruie-te cu răbdare (8), iar "întreg" este cel ce-ți însoțește fapta cu cunoștința și acțiunea

direct opuse. Rău ar fi când s-ar respinge amândouă (indiferența, apatie), dar și mai rău când s-ar accepta ispita plăcerii și s-ar respinge a durerii. Ispita (plăcerii) aduce plăcere simțirii și întristare sufletului, iar încercarea (durerii) aduce întristare simțirii și bucurie sufletului. Nu te poți bucura cu sufletul și totodată desfăta-te cu simțurile, adică nu poți primi deodată și ispita și încercarea. Deci beia și desfătarea pe care o simțim în vremea unei voluptăți de înișe pare că ne-a purtat toată ființa, e numai o plăcere a simțurilor, nu și a sufletului. Sufletul a putut să se scufunde în acele clipe, dacă nu simțim în mijlocul acelei voluptăți o întristare, internă ca semn al prezenței lui. Am devenit cu alte cuvinte în acele clipe întregi ai simțurilor, în nici un caz voluptatea nu este și a sufletului.

465Mt. 6, 13.

466Iacob 1, 2.

contempla ie nu este lipsit de fapte (9).⁴⁶⁷

Aadar întristarea i pl cerea fiind împ r ite între suflet i sim ire, cel ce caut pl cerea sufletului, prime te întristarea sim urilor i devine cercat, des vâr it i întreg. "Cercat" întrucât a experimentat prin sim ire cele contrare;⁴⁶⁸ "des vâr it", întrucât a luptat neobosit cu pl cerea i întristarea din sim uri, prin înfrânare i r bdare; "întreg", întrucât p streaz ne tirbite, statornice i constante deprinderile care lupt cu dispozi iile sim irii opuse întreolalt ; aceste deprinderi sunt f ptuirea i contempla ia, care r mân legate întreolalt i nedesp r ite, f ptuirea v dind prin modurile ei cuno tin a contempla iei, iar contempla ia purtând, ca i ra iunea, plato a virtuii cu fapta (10).

Deci fiindc Scriptura spune c întristarea ca i pl cerea sunt de dou feluri i una se afl în suflet, iar alta în sim uri, s privim pe scurt i cauzele lor.

Întristarea din suflet este îndoit . Una este pentru gre elile proprii, alta este pentru gre elile str ine. Iar cauza acestei întristri este în chip v dit pl cerea dup sim uri a celui ce se întristeaz , sau a celor pentru care se întristeaz (11). C ci judecând drept, aproape c nu este p cat în oameni, care s nu- i aib ca început al na terii sale afec iunea nera ional a sufletului fa de pl cerea sim urilor (12)

Iar cauza pl cerii din suflet este, în chip v dit, întristarea dup sim uri a celui ce se vesele te i se bucur de virtule proprii sau ale altora (13). C ci dup judecata

467 Dovad c în mistica r s ritean ,contempla ia nu înseamn inactivitate, cum a fost socotit . Treapta contemplativ nu desfiineaz pe cea activ anterior .

468 Cele contrare sim urilor sunt durerile.

cea dreaptă, aproape că nu este virtute între oameni, care s-au născut ca să înceapă alinați să se întoarcă în eleaptele sufletului de la simțire (14). Dobândind sufletul, care urmărește virtutea, această desfacere de simțire, aceasta din urmă se va afla în chip necesar în dureri și osteneți, nemaiavând unită cu ea puterea care ne înșoțește diferitele plăceri în temelul afecțiunii voluntare a sufletului față de ele (15). Dimpotrivă această putere respinge acum bărbătește, prin înfrânare, în vala plăcerilor firești ale simțurilor. Iar față de ostenețile celor firești, ale simțurilor. Iar față de ostenețile și durerile firești de voie și potrivnice firii ce vin asupra-și, rămâne cu totul neînduplecat, neputând fi abătut de la deprinderea și de la frumusețea dumnezeiească a virtuții, de la plăcerea cea firească consistentă. Și nu cade de la înălțimea virtuților ca să abată ostenețile ce vin asupra-și, pentru a cruța trupul de simțirea durerilor. Iar cauza întristării după simțuri este preocuparea totală a sufletului de cele conforme firii sale, pe când plăcerea după simțuri o produce în chip vădit lucrarea sufletului contrar firii (16) lui neputând avea alt început alinați decât abaterea sufletului de la cele conforme firii sale.

Căci lucrarea după fire a minții și a simțurilor sunt opuse una alteia, din pricina deosebirii extreme a celor supuse lor (17). Pentru că cele supuse minții sunt entitățile spirituale și necorporale, pe care le sesizează după ființă; iar cele supuse simțurilor sunt lucrurile sensibile și corporale, pe care le percep ele de asemenea după fire.

Deci fiindcă nu e cu puțină minții străbat la cele spirituale înrudite cu ea firească contemplarea lucrurilor sensibile, a ezate la mijloc, iar aceasta nu se poate face firească lucrarea simțurilor care o întovărește și care e înrudită cu lucrurile sensibile (18), pe drept cuvânt dacă se lipsește de

înfrînirile celor v zute, socotind lucrarea simurilor care o întovr e te drept o lucrare naturală (19), care din cele spirituale și cele conforme firii, prinându-se zicând cu amândou mâinile de cele corporale și cele conforme firii. Purtate apoi de acestea în chip nerational (din pricina simirii care a biruit-o), mintea pe care o na te întristarea din suflet, întrucât acesta e lovit de biciuirile dese ale conștiinței ei, iar pe de alta produce plătirea cerea de simire, îngrând-o cu nescocirile mijloacelor de desfășurare a trupului. Dacă însămintea, de la prima atingere prin simuri cu cele v zute, taie înfrînirea acestora și contemplă raionurile duhovnicești ale lucrurilor, curățite de figurile, așezate pe ele, produce plătirea cerea din suflet, nemaifiind reținut de nici unul din lucrurile v zute prin simuri, și na te întristarea din simire, aceasta fiind lipsit de toate lucrurile naturale sensibile. Căci acolo unde simurile sunt cărmuite de raionurile în contemplarea celor v zute, trupul e lipsit de toată plătirea cerea după fire, neavând simurile slobode și dezlegate de lanțurile raionurilor, ca să slujească plăcerilor⁴⁶⁹ (20).

Dacă deci, precum am spus, întristarea sau durerea sufletului (căci sunt unul și același lucru) e produsă de plăcerea de simire, iar întristarea sau durerea simirii de plăcerea din suflet, pe drept cuvânt cel ce dorește și nădăjduiește viața "pătrunzând în cer spre moștenirea nestricăcioasă, priniți și nevețjiti, prin învierea din

⁴⁶⁹ Deci pentru Sf. Maxim cele două plăceri, din suflet și din simire, nu pot fi în nici un caz împreună. Nu le poate avea cineva deodată amândouă. Dimpotrivă, plăcerea din suflet îi corespunde durerea din simire și viceversa. Omul, deci trebuie să aleagă deodată cu plăcerea din una, durerea din cealaltă, în textul grec pretutindeni se vorbește de "simire". Eu am tradus uneori prin "simuri". E vorba de lucrarea simurilor, de percepție, la care se poate asocia o plăcere sau o întristare.

Sfântul Maxim Marturisitorul

morii a Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos",⁴⁷⁰ are în suflet o veselie și o bucurie neîncetată, bucurându-se neîncetat de nedejdea bunurilor viitoare, dar în trup și în simțire poartă întristarea, sau ostenele cauzate simțirii de feluritele încercări și de durerile prilejuite de ele. Căci orice virtute este însoțită de plăcere și de durere: durere pentru trup, care se lipsește de durerea dulce și lină, și plăcerea pentru suflet, care se desfășoară în duh cu rațiunile curate de tot ce cade sub simțiri.

Se cuvine deci ca mintea, întristându-se în viața aceasta (căci a a crede că se înalege "acum") cu trupul pentru multe strămătoriri ce-i vin din încercările pentru virtute, să se bucure și să se veselească cu sufletul pururea pentru nedejdea bunurilor viitoare, chiar dacă simțirea este apăsătoare de durere. "Căci nu sunt vrednice pentru timirile sufletului de acum de slava viitoare, ce se va descoperi nou"⁴⁷¹ zice Apostolul.

În felul acesta se poate omul bucura, după pătoreala mea, pentru ceea ce se întristează. Căci întristându-se cu trupul de virtute din pricina ostenelelor, se bucură cu sufletul de aceeași virtute, privind la frumusețea celor viitoare ca la ceva prezent (21). Pentru această frumusețe, cel ce se înnoiește neconținut prin năsterea sufletului în duh, moare în fiecare zi, asemenea marelui David,⁴⁷² prin renunțarea de bunăvoie la trup, având atât plăcerea mântuitoare, cât și întristarea folositoare (22). Iar prin întristare nu în alegem pe cea nerățională, a celor mulți, care apăsă sufletul pentru că este lipsit de plăceri sau de bunuri materiale ce stărnesc în om porniri contrare firii spre cele care nu trebuie (23) și îl

⁴⁷⁰ I Petru 1, 3.

⁴⁷¹ Rom. 8, 18.

⁴⁷² Ps. 43, 24; I Cor. 15, 31.

fac să fug de cele ce nu trebuie să fug (24), ci pe cea raională și încercat de înțelepciune în cele dumnezeiești și pe cea care descoperă răul prezent. Căci întristarea este un rău prezent ce se află în suflet când plămădirea simțirii împiedică discernământul raional, sau în simțire când drumul sufletului înaintează neîmpiedicat în virtute, aducând cu atât mai multe strămătoriri simțirii, cu cât procurăm mai mult plăcere și bucurie sufletului închinat în Dumnezeu, prin lumina înrudită a virtuții și cunoștinței.

Scolii

1. Adică întristarea sufletului.
2. Acum nume te întristare, durerea simțirii.
3. Întristarea sufletului este urmarea plăcerii simțirii, căci prin aceasta se naște întristarea sufletului. De asemenea întristarea trupului este urmarea plăcerii simțirii, căci bucuria sufletului se face întristarea trupului.⁴⁷³
4. Definițiile întristării se alternează în ce privește cauza, care o produce.
5. Întristarea este de două feluri. Una este a simțirii, născându-se din lipsa plăcerii trupului; iar alta a minții, producându-se prin lipsa bunurilor sufletului. Dar tot de două feluri zice că sunt și ispitele. Unele sunt cu voia, altele fără de voie. Cele cu voia sunt pe de o parte pricinile plăcerii trupului a simțirii, pe de altă parte ale întristării din suflet. Căci numai plăcerea vârtă întristează sufletul. Iar cele fără de voie, care se arată în strămătorile involuntare, sunt pricinile plăcerii din suflet și ale durerii trupului a simțirii.

⁴⁷³ Bucuria sufletească este concomitentă cu asceza trupească.

Sfântul Maxim Marturisorul

6. Ispita cu voia produce întristare în suflet și creează plăcerea în simțuri; iar cea fără voie naște plăcerea sufletului și întristarea trupului.

7. Domnul ne învață să ne rugăm să nu ajungem în ispitele cu voia, care produc plăcerea trupului și durerea sufletului. Iar marele Iacob ne îndeamnă să ne bucurăm de încercările cele fără voie, care alungă plăcerea trupului și durerea sufletului.

8. Arată pe cine nume te desvârșit.

9. Arată pe cine nume te întreg.

10. "Cercat" este cel ce a făcut experiența durerii și plăcerii trupului tău, întrucât a încercat atât la latura favorabilă a celor trupului tău. "Desvârșit" este cel ce a biruit plăcerea și durerea trupului prin puterea rațiunii. Iar "întreg" este cel ce și-a păstrat neschimbate deprinderile fapturii și ale contemplației, prin trairă dragostei de cele dumnezeiești.

11. Oricrei întristări din suflet îi premerge, zice, o plăcere trupului.

12. Fără legătură plăcerea sufletului cu simțurile nu este în oameni pe cât.

15. Cel ce domolește trupul prin ostenețele de bună voie, bucură sufletul duhovnicește.

14. Virtutea se naște prin înstrăinarea de bună voie a sufletului de trup.

15. Puterea nescocitoare de care vorbești este puterea cugetătoare (mentală) a sufletului. Aceasta ieșind din legătură cu simțurile, nu mai are cine să se îngrijească de plăceri pe seama sufletului, printr-o afecțiune de bună voie față de el. Ea nu se mai ocupă nici cu ușurarea durerii trupului, din pricina preocupării totale și afectuoase a voinței de cele dumnezeiești.

16. Preocuparea sufletului de cele conforme cu

firea se face începutul durerii simurilor. Căci sufletul ostentându-se pentru cele bune după fire, nu mai este nici o putere care să născă mijloacele ce procură plăcere simurilor.

17. Simurilor le sunt supuse cele sensibile, iar minții cele inteligibile. Deci mare este deosebirea între cele sensibile și cele inteligibile.

18. Mentea îndată ce socotește lucrarea simurilor ca proprie, se încălzește în înfățișările lucrurilor sensibile și născăte plăceri pe seama trupului, neputând străbate dincolo de natura celor văzute, fiind reținut de legătura plătimă cu simurile.

19. Cel ce preface legile lucrurilor prin imitare în legea sa, este un virtuos, fiind când rațional și carea celor lipsite de rațiune. Iar cel ce preface legea sa în legile altora prin imitare, e un plătimă, schimbând rațiunea în ceea ce-i lipsit de rațiune.

20. Când stăpânește în noi rațiunea, aceasta chinuiește în mod necesar trupul, care îi slujește în vederea virtuții.

21. Trupul e al sufletului, iar nu sufletul al trupului. Căci cel mai mic este al celui mai mare, nu cel mai mare al celui mai mic. Deci fiindcă pentru grația dintâi a răsunat în noi legea plăcutului, care este plăcerea simurilor, iar pentru aceasta s-a hotărât moartea trupului prin ostentările și dureri, rânduit spre desființarea legii plăcutului, cel ce ține la moartea sa a ivit din pricina plăcutului, spre desființarea lui, se bucură pururea în sufletul său când vede cum este desființată legea plăcutului din trupul său prin feluritele ostentările și dureri, ca să primească fericita viaa viitoare în duh. Căci ține că nu poate ajunge la aceasta dacă nu e golit mai înainte din trup, ca dintr-un vas, încă în această viaă,

Sfântul Maxim Marturisitorul

legea păcatului, susinut prin afecțiunea voinei ei față de el.

22. Plăcerea mântuitoare este plăcerea sufletului pentru virtute. Iar întristarea folositoare, durerea trupului de dragul virtuții.

23. Cel ce este lipsit de patimi și de lucruri, își duce pornirile spre cele ce nu se cuvine.

24. Cel ce nu primește întâmplările care îl depășează de patimi și de lucruri fuge de cele ce nu trebuie să fugă.

Întrebarea 59

Pentru această mântuire au căutat cu stăruială și au cercetat cu de-amănuntul Proorocii care au proorocit despre harul rânduit vouă, cercetând care și ce fel de timp este acela arătat lor de duhul lui Hristos din ei, care le marturisea despre patimile lui Hristos și despre martiriile de după ele".⁴⁷⁴ Dacă fericiții Prooroci ne-au lăsat în scris cele ce au răsunat în urechile lor de la Duhul, ca să le căutăm și le cercetăm, cum și cu ce căutare și cercetare le-au căutat și cercetat, odată ce le-au răsunat în urechi și au scris cele descoperite lor?

Răspuns

Puterile de căutare și cercetare a lucrurilor dumnezeiești sunt șdate în firea oamenilor, fiind alături de către Fiul, prin însăși aducerea ei în existență. Iar descoperirile lucrurilor dumnezeiești le împărtășește prin har puterea Preasfântului Duh. Dat fiind însăși că cel viclean a intuit în urma păcatului aceste puteri încă de la început de firea celor

⁴⁷⁴ I Petru 1, 10 - 13.

v zute, " i nu mai era cine s în eleag i s caute pe Dumnezeu",⁴⁷⁵ întrucât to i cei p rta i de firea omeneasc î i m rgineau puterea min ii i ra iunii la înf i area lucrurilor sensibile i nu mai aveau nici o în elegere pentru cele mai presus de sim uri, pe drept cuvânt harul Preasfântului Duh a restabilit puterea celor ce n-au îmbr i at r t cirea cu inten iile i cu toat inima, dezlipind-o de cele materiale. Deci reprimind-o cur it prin har, ace tia au c utat întâi i au cercetat, apoi au c utat cu st ruin i au cercetat cu de-am nuntul tainele dumnezeie ti prin acela i har al Domnului.

Fiindc nu e îng duit s zicem c numai harul de sine lucreaz în Sfin i cuno tin ele tainelor, f r puterile care primesc prin fire cuno tin a (1). C ci atunci socotim c sfin ii Prooroci nu în elegeau ilumin rile date lor de c tre Preasfântul Duh. Dar în acest caz cum ar mai fi adev rat cuvântul care zice: "În eleptul în elege cele din gura sa".⁴⁷⁶ Pe de alt parte n-au primit cuno tin a adev rat a lucrurilor nici numai c utând-o prin puterea firii, f r harul Duhului Sfânt. C ci atunci s-ar dovedi de prisos s l luirea Duhului în Sfin i, neajutându-le întru nimic la descoperirea adev rului. i cum ar mai fi adev rat cuvântul care zice: "Toat darea cea bun i tot darul des vâr it de sus este, pogorând de la P rintele luminilor";⁴⁷⁷ sau: "Fiec ruia i s-a dat ar tarea Duhului spre folos; c ci unuia, zice, i s-a dat prin Duhul cuvânt de în elepciune, altuia cuvânt de cuno tin prin acela i Duh, altuia, darul t m duirilor" .a.m.d. Apoi adaug : "Toate le lucreaz unul i acela i

475 Ps. 13, 2; 52, 3 (LXX).

476 Prov, 16, 25.

477 Iacob 1, 17.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Duh, împărind fiecareia îndeobte precum voie te".⁴⁷⁸ și voie te ceea ce este spre folos fiecareia, ca să împlinească dorul nepriimă al celor ce caută cele dumnezeiești. Căci cei ce caută pentru cele dumnezeiești, desigur va lua ceea ce caută (2). Iar cel ce caută cu vreo patimă, nu va primi ceea ce caută, căutând în chip rău. Căci zice: "Cere și nu primești, fiindcă cerești rău".⁴⁷⁹

Prin urmare harul Duhului Sfânt nu lucrează în elepciunea în Sfinții frați mințea care să o primească; nici cunoștința, fraților rațiunea capabilă de ea; nici credința, fraților convingerea minții în a rațiunii despre cele viitoare și deocamdată neartate; nici darurile vindecărilor, fraților iubirea de oameni cea după fire; nici vreun altul dintre celelalte daruri, fraților deprinderea și puterea capabilă de fiecare. Dar iarăși nu va dobândi omul ceva din cele înirate numai prin puterea naturală, fraților puterea lui Dumnezeu, care să le dăruiască (3).

Iar aceasta o arată limpede toți Sfinții, care, după ce se învrednicesc de descoperirile celor dumnezeiești, caută rațiunile celor descoperite.⁴⁸⁰ Astfel Avraam, primind făgăduința că va moțeni pământul arătat lui prin cuvintele ce îi le spune Dumnezeu: "Eu sunt Domnul care te-am scos pe tine din pământul Chaldeilor, ca să-ți dau pământul acesta spre moțenire", nu se mulțumește să primească ceea ce a căutat îndrăgind pământul Chaldeilor, ci a căutat cu dor să afle și felul cum va moțeni, zicând către Dumnezeu: "Stăpâne Doamne, prin ce voi cunoaște că-l voi moțeni?"⁴⁸¹ Iar Moise, primind puterea semnelor și a minunilor, a căutat

⁴⁷⁸ I Cor. 12, 7-11.

⁴⁷⁹ Iacob 4, 5.

⁴⁸⁰ Dan. 12, 8; Zah. 4, 5.

⁴⁸¹ Fac. 15, 7.

s înveie modurile i ra iunile prin care avea s dovedeasc vrednicia de crezare a semnelor d ruite.⁴⁸² Iar marele David zice: " i a mai pus în ei toate ra iunile semnelor i a minunilor lui, în p mântul lui Ham".⁴⁸³ i tot el zice despre sine, strigând c tre Dumnezeu: "Descoper ochii mei i vei în elege minunile din legea Ta".⁴⁸⁴ Apoi: "F clie picioarelor mele este legea Ta i lumina c r rilor mele".⁴⁸⁵ Iar marele Daniil, care dorea cu atâta putere vedeniile dumnezeie ti, pentru care a stat nemâncat trei s pt mâni, c utând ra iunile lor, aude pe un înger zicând c tre alt înger: "Tâlcuie te celui de colo vedenia ".⁴⁸⁶ În sfâr it marele Prooroc Zaharia la fiecare vedenie din proorocia lui îl prezint pe îngerul ce gr ia în el, ar tându-i i înv ându-l ra iunile vedeniilor, zicând: " i mi-a ar tat mie îngerul, care gr ie te în mine: Doamne, ce sunt astea?"⁴⁸⁷

E limpede din aceasta c to i Sfin ii pe de-o parte au primit de la Duhul descoperiri, pe de alta au cerut s li se l mureasc ra iunile celor descoperite. De asemenea c harul Duhului nu desfiineaz câtu i de pu in puterea firii, ci mai degrab , fiind sl bit prin întrebuinta ei într-un mod contrar firii, o face iar i tare prin întrebuinta ei într-un mod potrivit firii, în l ând-o la în elegerea celor dumnezeie ti.

Desigur Duhul Sfânt este cel ce caut i cerceteaz în noi cuno tin a lucrurilor. Dar nu caut pentru Sine ceea ce caut , fiindc e Dumnezeu i mai presus de orice cuno tin , ci pentru noi cei ce avem lips de

⁴⁸² Exod 4, 1.

⁴⁸³ Ps. 104, 26.

⁴⁸⁴ Ps. 118, 18.

⁴⁸⁵ Ps. 118, 105.

⁴⁸⁶ Dan. 8, 16.

⁴⁸⁷ Zah. 1, 9 (LXX).

Sfântul Maxim Marturisitorul

cunoștințe. Precum și cuvântul făcându-se trup, nu s-a vădit taina întrupării pentru Sine, ci pentru noi. Dar precum fără trup însușește mintal nu ar fi lucrat Cuvântul în chip dumnezeiesc cele ale trupului, la fel nici Duhul Sfânt nu lucrează în Sfinții cunoștințele tainelor, fără puterea cea după fire, care caută și cercetează cunoștința. Deci ori de câte ori, ori de câte ori cu stăruință, ori de cercetare ori de cercetare cu de-am-nuntul, Sfinții aveau harul Duhului, care mi ca puterea mintală și rațională lor spre căutarea și cercetarea celor privitoare la mântuirea sufletului. Fără Duhul nu vedeau nimic din cele duhovnicești, fiindcă nu poate mintea omenească să perceapă fără lumina dumnezeiească cele dumnezeiești și spirituale.

Căci precum nu se poate odihni ochiul să perceapă cele sensibile fără lumina soarelui, la fel fără lumina duhovnicească nu ar putea primi mintea omenească niciodată vreo vedere duhovnicească. Cea dintâi luminează simțul vizual prin fire spre perceperea corpurilor (4), cea de-a doua luminează mintea spre contemplare pentru a înțelege cele mai presus de simțuri (5).

Iar mântuirea "sufletelor" este sfârșitul credinței. Sfârșitul credinței este descoperirea adevărată a Celui crezut. Iar descoperirea adevărată a celui crezut este printr-o încredințare (penhoreza) negativă a Celui crezut în cel ce crede, după măsura credinței fiecăruia. Această printr-o încredințare, la rândul ei, este întoarcerea finală a celor ce cred la principiul propriu, este împlinirea dorinței (6). Împlinirea dorinței este odihnirea pură nobilă⁴⁸⁸ a celor plini de

⁴⁸⁸ . Pentru explicarea acestei stări veți putea să vedeți Filoc. rom. vol. II, p. 203, nota 1. Grigorie de Nisa își pusese întrebarea: cum poate fi același lucru și stare și mi care? și răspunsese: "Cu cât rămâne cineva mai ferm și mai neclintit în bine,

dorin , în jurul Celui dorit. Iar odihnirea pururea mobil a celor plini de dorin în jurul Celui dorit este bucuria ve nic i neîncetat a Celui dorit. Bucuria ve nic i neîntrerupt e împ rt irea de bunurile dumnezeie ti mai presus de fire.⁴⁸⁹ Iar împ rt irea de bunurile dumnezeie ti mai presus de fire, este asemenea celor ce se împ rt esc. Asem narea celor ce se împ rt esc cu Cei de care se împ rt esc, înseamn identitatea actualizat prin asem nare a celor ce se împ rt esc cu Cel de care se împ rt esc, atât cât este cu putin . Iar identitatea actualizat prin asem narea celor ce se împ rt esc cu Cel de care se

cu atât str bate mai mult drumul virtu ii. C ci cel nesigur, i lunecos la gândurile sale, f r o statornicie ferm în bine, înv luit de furtun si purtat în toate p r ile, cum zice Apostolul, nu înaintez spre în l imea virtu ii. De pild cei ce p esc pe nisip, chiar dac par c str bat cu picioarele spa ii mari, se ostenesc în zadar, pasul lunecând mereu în jos din pricina nisipului. Ei fac mi carea, dar mi carea lor nu realizeaz nici un progres. Dar dac cineva, cum zice psalmistul, sco ându- i picioarele din adâncul lunecos, i le sprijin pe piatr (iar piatra e Hristos, virtutea des vâr it), cu cât devine mai ferm i mai nemi cat, dup sfatul lui Pavel, cu atât str bate mai repede drumul folosindu-se de stabilitate () ca de o arip oarecare, care-l înaripeaz pentru c l toria în sus prin statornicia în bine " (Vita Moysis, P.G. 44, 405 C.D.). Precum sintetizeaz Sf. Grigorie mi carea cu stabilitatea în cei des vâr i i, care continu s se des vâr easc , la fel pentru Sf. Maxim odihna etern nu e o încremenire. De i v d pe Cel dorit, infinitatea Lui face ca niciodat el s nu termine în a-L cunoa te i iubi, ci ve nic s doreasc a-L cunoa te i mai mult.

489 "Bucuria, zice Sf. Maxim, nu are nimic opus, nici trecut, nici viitor. C ci bucuria nu cunoa te nici triste e trecut i nu a teapt cu fric nici saturarea (plictiseala) viitoare" (Ambigua P.G. 91, 1088). Dac -i a a, bucuria adev rat , care nu poate fi decât bucuria ve nic , nu poate fi procurat de bunurile create m rginite, ci numai de bunurile dumnezeie ti, care niciodat nu sfâr esc, care fac pe cel p rta de ele s ias din timp.

împărtășesc, este îndumnezeirea celor ce se învrednicesc de îndumnezeire. Îndumnezeirea, ca să spun sumar, este concentrarea tuturor timpurilor și veacurilor și a celor din timp și din veac. Iar concentrarea și sfârșitul timpurilor și veacurilor și a celor din ele este unirea nedespărțită a începutului adevărat și propriu în cei mântuiți (7). Unirea nedespărțită a începutului și sfârșitului adevărat în cei mântuiți este ieirea cea bună din cele naturale⁴⁹⁰ a celor hotărâți și ființial între început și sfârșit. Iar ieirea cea bună din cele naturale a celor mângâiați între început și sfârșit, este o lucrare atotviguroasă și supraputernică, nemijlocită și infinită a lui Dumnezeu ce lucrează la infinit în cei învredniciți de acea ieire bună din cele naturale (8). În sfârșit lucrarea aceasta nemijlocită, atotviguroasă și supraputernică a lui Dumnezeu, ce lucrează la infinit, este o plăcere și o bucurie tainică, și supratainică a celor sățiați și de ea în temeiul unei uniri negrățite și mai presus de în alegere; o bucurie pe măsura creșterii nu se poate afla mințea sau rațiunea, în alegere sau cuvânt în lumea celor create.⁴⁹¹

Cei nu posedă firea rațiunilor celor mai presus de fire, precum nici legile celor contrare firii. Mai presus de fire numim plăcerea dumnezeiească și în eleas, pe care Dumnezeu o procură firii, unindu-se după har cu cei vrednici. Iar contrar firii este durerea negrățită ce se naște din lipsa acelei plăceri, pe care Dumnezeu o procură firii, unindu-se în afară de har cu cei nevrednici. Cei Dumnezeu

⁴⁹⁰ Ieirea bună din cele naturale

nu este o ieire înjos, o prăsigire a puterilor naturale, ci o depășire a celei mai înalte trepte a lor.

⁴⁹¹ Până când în fața lui Dumnezeu numai ca început, ea contribuie cu lucrarea ei la dezvoltarea darului primit ca început. Dar când Dumnezeu s-a făcut în sfârșit în fața lui, adică începutul s-a unit cu sfârșitul, nu mai lucrează decât Dumnezeu.

unindu-se cu to i, dup calitatea dispozi iei afl toare în fiecare, d fiec ruia, precum tie El, sim irea potrivit , dup cum s-a preg tit fiecare prin sine însu i spre primirea Celui ce se va uni cu to i la sfâr itul veacurilor (9).⁴⁹²

Deci socotesc c prin "mântuirea sufletelor" ca sfâr it al credin ei,⁴⁹³ corifeul Apostolilor Petru în elege îmbr i area de cele mai presus de fire. "Pentru, această mântuire, desigur prin Duhul Sfânt au c utat cu st ruin Proorocii i au cercetat cu de-am nuntul, care i ce fel de chip este acela ar tat lor de Duhul lui Hristos afl tor în ei, care le m rturisea despre patimile lui Hristos i despre m ririle de dup ele". A adar pe cel ce caut cu st ruin în duh mântuirea sufletelor i cerceteaz cu de-am nuntul ra iunile i podurile duhovnice ti ale acestei mântuiri, îi pov uie te la în elegere Duhul Sfânt, care nu las s r mân în ei nemi cat i nelucr toare puterea prin care pot s caute cu st ruin cele dumnezeie ti.

Mai întâi El înva s "caute" omorîrea voin ei din p cat sau a p catului din (prin) voin ; i învierea voin ei în (prin) virtute sau a virtutei în (prin) voin . De asemenea s "cerceteze" modurile de omorîre a voin ei din p cat, sau a p catului din (prin) voin ; la fel ra iunile învierii voin ei (prin) virtute i a virtu ii (prin) voin (10). C ci prin aceste moduri i ra iuni obi nuie te s se înf ptuiasc omorîrea p catului din (prin) voin , sau a voin ei prin p cat, precum i învierea virtu ii în (prin) voin sau a voin ii în (prin) virtute. Fiindc ei au în chip v dit, ca parte în veacul acesta

⁴⁹² Orice f ptur trebuie s ajung la o încetare a lucr rii ei naturale (Sâmb ta) i la o s l luire în ea a lucr rii exclusive a lui Dumnezeu. F ptura bun prin dezvoltarea pân la limita de sus a posibil it ilor sale iar f ptura rea prin coruperea total a puterilor ei naturale.

⁴⁹³ I Petru 1, 9.

Sfântul Maxim Marturisitorul

(pe care Scriptura l-a numit "timp"), patimile în Hristos sau pentru Hristos în preajma firii, patimi pe care le-a marturisit lor Duhul Sfânt, ca să se se dească în Hristos într-o asemănarea morții Lui prin omorârea păcatului, dar și în asemănarea învierii, prin lucrarea virtuților (11).

Căci se cuvine de fapt ca cel care vrea să se mântuiască să omoare nu numai păcatul prin voință,⁴⁹⁴ ci și voința însuși pentru păcat (față de păcat)⁴⁹⁵ și să învie nu numai voința pentru virtute,⁴⁹⁶ ci și însuși virtutea pentru voință.⁴⁹⁷ Aceasta pentru că întreaga voință omorâtă să fie desprinsă de întregul păcat omorât, încât să nu-l mai simțim, și întreaga voință înviată să simțim întreaga virtute înviată printr-o unire nedesprinsă (12).

Aceasta "cercetând-o" mai întâi Sfinții prin Duhul Sfânt, au dobândit filosofia lucrătoare. După aceasta, devenind curățiți și slobozi de orice întinare, și-au mișcat ochiul mintal al sufletului spre înalta finalitate a fapturilor prin același Duh, "cercetând cu stăruință", după învierea voinței, și nestrăluirea firii, și "cercetând cu "de-am nuntul" modurile și raionurile nemuririi celei dumnezeiești.⁴⁹⁸ Căci nu mai

⁴⁹⁴ μ . E tot una cu omorârea
păcatului sau prin voință (μ
).

⁴⁹⁵ μ . E tot una cu omorârea
voinței din păcat (μ
). E o paralelă la expresia lui Pavel: "Eu m-am răstignit
lumii (mi-am omorât voința pentru sau din păcat) și lumea s-a
răstignit mie (am omorât păcatul pentru sau din voință)".

⁴⁹⁶ . E tot una cu învierea voinței
în sau prin virtute ()
).

⁴⁹⁷ . E tot una cu învierea virtuții în sau prin
voință ()
).

⁴⁹⁸ Asceza, faptuirea morală, învierea voinței. Treapta ulterioară, gnoza sau

"c utau" învierea voinei ei, pe care o primiser deja prin fptuire moral de la Duhul, precum nu mai "cercetau" nici modurile ei, ci "c utau acum cu st ruin " nestruciuinea firii, pe care nu o aveau, i "cercetau cu de-am nuntul" modurile i ra iunile îndumnezeirii ei. Spre aceasta le era acum tot zorul, dorind slava ei în Hristos, ca precum au p timit împreun cu El în veacul acesta (pe care, cum am zis, Scriptura l-a numit "timp"), a a s fie i sl vi i împreun cu El în veacul viitor, devenind, într-un chip mai presus de fire, mo tenitori ai lui Dumnezeu dup har împreun i mo tenitori cu Hristos dup iconomie, prin puterea întrup rii Celui ce i-a însu it toat firea.

C ci Hristos fiind prin fire Dumnezeu i om, ca Dumnezeu îl mo tenim noi dup har într-un chip mai presus de fire, prin participarea cea negrit . Iar ca om care ne-a însu it pe noi, f cându-se pentru noi în chipul nostru, se mo tene te i El însu i pe Sine împreun cu noi, datorit coborârii Sale neîn elese. Pe acesta Sfin ii dorindu-L mai înainte în chip tainic în duh, au înv at c slavei celei întru Hristos ce se va ar ta în viitor pe urma virtuti i trebuie s -i premearg în timpul de fa p timirile în El pentru virtute. C ci "cercetau, zice, care i ce fel de timp este acela ar tat lor de Duhul lui Hristos din ei, care le m rturisea de mai înainte p timirile în Hristos".

Deci ei "c utau cu st ruin " i "cercetau cu de-am -nuntul" nu numai nestruciuinea firii i ra iunile îndumnezeirii ei, ci i timpul în care va veni încercarea prin p timiri de dragul ei, ca s fac v dit atât dispozi ia celor

îndumnezeirea, ce urmeaz dup încetarea activiti i morale, învie i firea întrunestruciuene i nemurire. Pân nu se consolideaz voinea în neschimbabilitatea în bine, nu poate dobândi nici firea neschimbabilitatea. între ascez i mistic e o continuitate necesar .

Sfântul Maxim Marturisitorul

ce o doresc cu adevărat, cât și intenția celor ce o doresc cu furtivitate; apoi și timpul, adică veacul cel lalt, în care se va arăta prezent și actualizat îndumnezeirea după har, care îi va face pe toți într-o asemănare dumnezeiească, pe măsura în care este capabil fiecare să o primească. Poate aceasta a numit-o Scriptura "mărire" ce va urma ostenețelor pentru virtute.

Acestea trebuie spusă ca răspuns celui ce ar zice: de ce n-a zis Scriptura aici "căutare" și "cercetare", ci "căutare cu stăruință" și "cercetare cu de-amănunțit"? Răspunzând astfel, va arăta lămurit în alegerea lor cel mai apropiat. Dar eu cunosc și alt înțeles al lor, pe care l-am auzit de la oarecine în alept. Zicea adică acela, spunând un lucru mai tainic despre "căutarea" și "căutarea cu stăruință" a originii (începutului) și a întei finale (sfârșitului). Și anume despre "căutare" ceea ce e folosit în chip natural pentru origine, iar "căutarea cu stăruință" pentru înțea finală. Căci în mod firesc nimeni nu-și va "căuta cu stăruință" originea, precum nimeni nu-și va "căuta" în mod firesc înțea finală. Căci originea și-o "caută", iar înțea finală și-o "caută cu stăruință". Dar, zicea, de când omul a aruncat prin neascultare de îndată ce-a început să existe, îndărătul sau originea proprie, nu mai putea să "caute" ceea ce s-a căutat în urma lui. Și deoarece originea circumscrie în mod natural mișcarea celor pornite din ea și înțea finală, în care ca într-o cauză și-o caută sfârșitul mișcării care se află în mișcarea.

Deci omul "căutându-și cu stăruință" înțea sa finală de originea sa, care se află în mod natural în înțea sa finală. Căci prin sine "căutarea" originii sale, a întreprins prin fire "căutarea cu stăruință" a ei ca înțea finală. Fiindcă nu era cu puțin să scape din hotărul ei, care-l înconjoară din toate părțile și-o circumscrie mișcarea. Deci, cum a zis,

nu putea "c uta" originea ajuns înapoia sa, dar a trebuit s "caute cu st ruin " inta final afl toare înaintea sa, ca s cunoasc prin inta final originea p r sit , dup ce nu a cunoscut inta final din origine.

Poate i aceasta vrea s ne înve e în eleptul Solomon când zice: "Ce este ce a fost? Îns i ceea ce va fi. i ce este ce s-a f cut? Îns i ceea ce se va face. "Prin aceasta arat oarecum cu în elepciunea originea din int , c ci nu se mai arat dup c lcarea poruncii inta final din origine, ci originea din inta final ; nici nu mai "caut " cineva ra iunile originii, ci "caut cu st ruin " pe acelea care duc pe cei afl tori în mi carea spre inta final .

Dar cineva ar putea spune c de multe ori cuvântul "c utare" în Scriptur nu are în mod sigur acest în eles. De pild se spune: "Caut pacea i urm re te-o pe ea",⁴⁹⁹ sau: "C uta i mai întâi Împ r ia lui Dumnezeu i dreapta Lui".⁵⁰⁰ Dar acela poate g si chiar în aceste locuri, dac le prive te cu aten ie, înt rirea celor spuse de noi. C ci spunând Scriptura: "C ut pacea i urm re te-o pe ea", prin aceasta a dat sfatul s se urm reasc originea în inta final ; iar "Împ r ia", care este originea, a poruncit s se "caute cu st ruin " prin dreptate, care este inta final a Împ r iei. C ci Împ r ia lui Dumnezeu este înainte de orice "dreptate", mai bine zis e ea îns i dreptatea, spre care tinde, ca spre inta final , toat mi carea celui ce s str duie te. Fiindc dreptatea înseamn a da în mod egal fiec ruia dup vrednicie; iar Împ r ia este ocrotirea dup lege. Deci dreptatea e aceea i cu împ r ia. Prin ea, ca prin inta final , pot merge cu u urin cei ce vor spre Împ r ie, ca spre origine. Fiindc dreptatea este Împ r ia lucrat

⁴⁹⁹ Ps. 34, 15.

⁵⁰⁰ Mt. 6, 3.

Sfântul Maxim Marturisitorul

(actualizat), iar Împărăția, dreptatea sprijinit prin fapte. Căci a ocroti după lege faptele, înseamnă a da fiecărei cele potrivite cu vrednicia sa. Iar a da fiecărei cele potrivite cu vrednicia sa, e tot una cu ocrotirea după lege a existențelor. Prin urmare nici o deosebire în cuvinte nu zdruncină acordul dintre înțeleșurile Sf. Scripturi pentru cei ce înțeleg cu înțelepciune cele dumnezeiești.

Iar dacă ar vrea cineva să înțeleagă și altfel "căutarea" (13), sau "căutarea cu stăruință" și "cercetarea cu de-am nuntul", va afla că atât "căutarea" cât și "căutarea cu stăruință" se referă la minte, iar "cercetarea" și "căutarea cu de-am nuntul" la rațiune. Căci în mod natural "căuta" mintea și "cercetează" prin fire rațiunea. "Căutarea" este, ca să dau o definiție, o mișcare simplă însoțită de dorință, pe care o face mintea spre ceva ce poate fi cunoscut; iar "cercetarea" este o distincție simplă însoțită de o intenție, pe care o face rațiunea cu privire la ceva ce poate fi cunoscut. "Căutarea cu stăruință" este mișcarea purtând de cunoaștere și de înțelegere însoțită de o dorință de-o anumită calitate sau mărime, pe care o face mintea spre ceva ce poate fi cunoscut; iar "cercetarea cu de-am nuntul" este distincția prin fapte pe care o face rațiunea cu privire la ceva ce poate fi cunoscut, mânat de o intenție de o anumită calitate sau mărime. Aplicând aceste definiții la cele dumnezeiești, zicem despre "căutare" că este mișcarea purtând și simplă însoțită de dorință a minții spre propria cauză, iar "cercetarea" distincția purtând și simplă, pe care o face rațiunea cu privire la propria cauză, mânat de o anumită intenție. "Căutarea cu stăruință" este iarăși mișcarea purtând de cunoștință și de înțelegere, pe care o face mintea spre propria cauză, mânat de o dorință fierbinte. Iar "cercetarea cu de-am nuntul" este distincția, pe care o face

ra iunea ce împline te virtu ile, cu privire la cauza proprie, mânat de o inten ie chibzuit i în eleapt (14).

Deci i Sfin ii Prooroci, "c utând cu st ruin " i "cercetând cu de-am nuntul" cele privitoare la mintea sufletului, erau purta i spre Dumnezeu de o mi care arz toare i înfocat , a min ii, p truns de tiin i cuno tin f ceau cu ra iunea distinc ii în elepte în vreme ce împlineau poruncile dumnezeie ti. Iar cei ce-i imit pe ei caut asem narea st ruitor, cu cuno tin i tiin ; mântuirea sufletelor, i cerceteaz am nun it, cu chibzuin i în elepciune distinc iile din faptele dumnezeie ti.

Scolii

1. Nici harul dumnezeiesc nu produce ilumin rile cuno tin ei, dac nu e cineva în stare s primeasc iluminarea prin puterea natural , nici capacitatea de primire a acestuia nu produce iluminarea cuno tin ei, f r harul care s o d ruiasc .

2. Cel ce cere f r patim , prime te harul de a lucra prin fapte virtu ile; cel ce caut în chip nep tima , afl adev rul din lucruri prin contemplarea natural ; iar cel ce bate în chip nep tima la u a cuno tin ei va intra neîmpiedicat la harul ascuns al teologiei mistice (cuno tin a tainic despre Dumnezeu).⁵⁰¹

3. Mintea este organul în elepciunii; ra iunea al cuno tin ei; încredin area (convingerea) amândurora, al credin ei, care este sus inut prin amândou ; iubirea natural de oameni, al darurilor vindec rilor. C ci tot darul dumnezeiesc are în noi, ca putere sau dispozi ie, un organ corespunz tor i capabil de el. Astfel cel ce i-a cur it

501 Cele trei trepte ale urcu ului duhovnicesc.

Sfântul Maxim Marturisitorul

mintea de orice lucrare sensibil, primește în elepciune; cel care și-a făcut rațiunea stăpân peste afectele înșurate, adică peste mânie și poftă, primește cunoștință; cel care are în minte și rațiune o încredințare neclintită cu privire la Dumnezeu, primește credința care toate le poate; iar cel care a ajuns la iubirea naturală de oameni, după înălțurarea totală a iubirii pe care toate de sine, primește darurile vindecărilor.

4. E vorba de lumina sensibilă.

5. E vorba de lumina duhovnicească.

6. Se înlege a celor care se mișcă spre Dumnezeu

7. Faptul existenței⁵⁰² prezintă pe Dumnezeu ca origine naturală (început), iar tendința după existența fericită⁵⁰³ înfruntă pe Dumnezeu ca întă final (sfârșit) spre care tinde cu voia tot ceea ce este purtând de dorința să se zidească din nou în Dumnezeu. Unitatea acestora stă în existența fericită⁵⁰⁴ venit prin har. Aceasta înfruntă pe Dumnezeu, care este prin fire mai presus de orice început și sfârșit, fiind când pe cei care au după fire un început și un sfârșit, să fie după har fără de început și fără de sfârșit.

8. Prefacerea calitativă după har, până la îndumnezeire, este ieșirea din cele hotărâcite în mod natural între început și sfârșit.⁵⁰⁵

9. Cuvânt tainic spre judecata viitoare.

10. Mai întâi cel evlavios "caută" și omorâre pe catol pentru voia și voia pentru pe cat; pe urmă "cercează" cum și în ce chip trebuie să se fortifice pe aceasta una pentru alta. După mortificarea desvârșită a acestora una

⁵⁰² Rațiunea existenței.

⁵⁰³ Rațiunea existenței fericite.

⁵⁰⁴ Rațiunea existenței fericite.

⁵⁰⁵ Cei în lăsați peste timp, trebuie să aibă simțirea că sunt fără de început, că ceea ce-i în ei nu are început, și că sunt fără de sfârșit.

pentru alta, "caut " via a voin ei în virtute i a virtu ii în voin ; pe urm "cerceteaz " cum i în ce chip trebuie s dea via fiec reia din acestea în cealalt . "C utarea" este, ca s d m o defini ie, dorirea unui lucru dorit, iar "cercetarea" e c utarea modului de împlinire a dorin ei dup lucrul dorit.

11. Cel ce a omorât voin a dup p cat, s-a împreunat cu Hristos întru asem narea mor ii iar cel ce a înviat-o pe aceasta pentru dreptate, s-a împreunat cu El i întru asem narea învierii Lui.

12. P catul i voin a omorându-se una pentru alta, dobândesc o îndoit nesim ire una fa de alta. Iar dreptatea i voin a având via a una în alta, dobândesc o îndoit sim ire una fa de alta.

13. Alt în eles al acestora.

14. Minteaa mi cându-se f r s tie, spre cauza lucrurilor, numai prin dorin , "caut " numai; iar ra iunea scrutând ra iunile adev rate din lucruri, în chip felurit, le "cerceteaz " .

Întrebarea 60

"Ca al unui miel neîntinat i nespurcat, care este Hristos, cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, dar ar tat în timpurile din urm pentru noi".⁵⁰⁶ De cine cunoscut mai înainte?

R spuns

Prin taina lui Hristos cuvântul Scripturii a numit pe Hristos însu i. Aceasta o m rturise te limpede marele

⁵⁰⁶ I Petru I, 19-20.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Apostol, spunând: "Taina cea ascunsă de neamuri, s-a descoperit acum", de unde se vede că după el taina lui Hristos este tot una cu Hristos. Iar această taină este, desigur, unirea neîmpărțită și nemăsurată a dumnezeirii și omenității într-un singur ipostas. Unirea aceasta adună omenitatea la un loc cu dumnezeirea în tot chipul în rațiunea ipostasului și face din amândouă un singur ipostas compus, fără să aducă nici un fel de micșorare a deosebirii lor ființiale după fire. Astfel se înfăptuiește, precum am spus, un singur ipostas al lor, și totuși deosebirea firilor rămâne neatinsă, ceea ce face ca și după unire să se păstreze micșorat integritatea lor după fire, întrucât sunt unite. Căci acolo unde prin unire nu s-a produs nici o schimbare sau alterare în cele ce s-au unit, rămân neatinsă rațiunea ființială a fiecăreia după cele ce s-au unit. Iar acolo unde rațiunea ființială rămân neatinsă și după unire, au rămas nevătmate și firile, nepierzând nici una ale sale din pricina unirii.

Căci se cere de-afericitorul a toate, ca fiind cându-se prin fire, potrivit iconomiei, ceea ce nu era, să se păstreze pe Sine neschimbat, atât ca ceea ce era după fire,⁵⁰⁷ cât și ca ceea ce a devenit prin fire⁵⁰⁸ potrivit iconomiei. Fiindcă nu se poate cugeta la Dumnezeu vreă schimbare,⁵⁰⁹ precum nu se poate cugeta peste tot vreă mișcare, care singur face cu

⁵⁰⁷

⁵⁰⁸ . Este o deosebire între ipostas și persoană. Fiul lui Dumnezeu nu a devenit "după fire" om, dar a devenit "prin fire", adică într-adevăr, luând o fire omenească, nu numai la aparență.

⁵⁰⁹ Este foarte interesantă deducerea a nealterării firii omenești din Hristos. Ipostasul lui Hristos este un întreg nedespărțit. Iar acest ipostas fiind dumnezeiesc, el nu se poate schimba în nimic din ceea ce are. Prin urmare nici firea omenească, devenită parte a Cuvântului Dumnezeiesc, nu poate ieși din definiția ei.

putin schimbarea la cele ce se mi c .⁵¹⁰ Aceasta este taina cea mare i ascuns . Aceasta este inta fericit (sfâr itul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor, pe care definându-l spunem c este inta final mai înainte gândit , pentru care sunt toate, iar ea pentru nici una. Spre această int final privind, Dumnezeu a adus la existen fiin ele lucrurilor. Acesta este cu adev rat sfâr itul Providen ei i al celor providen iale, când se vor readuna în Dumnezeu cele f cute de El. Aceasta este taina care circum-scrie toate veacurile i descoper sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, care exist de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (înger) al ei s-a f cut îns i Cuvântul fiin ial al lui Dumnezeu, devenit om. C ci Aceasta a dezv luit, dac e îng duit s spunem, îns i adâncul cel mai dinl untru al bun t ii p rinte ti i a ar tat în Sine sfâr itul pentru care au primit f pturile începutul existen ei. Fiindc pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile i cele afl toare în l untru veacurilor începutul existen ei i sfâr itul lui Hristos. C ci înc dinainte de veacuri a fost cugetat i rânduit unirea hotarului (definitului) i a nehot rniciei (indefinitului), a m surii i a

510 Mi carea aci e luat în sens r u, ca ie ire a unei firi din normalitatea ei. Acest sens p c tos al mi c rii am v zut c îl cunoa te i Sf. Grigorie de Nissa (Vita Moysis, P.G. 44, 405 D). Poate c numai această mi care o socote te început al p catului i Evagrie Ponticul i nu mi carea în general, cum socote te Hans Urs von Baltasar (Die gnostischen Centurien, p. 118). De pild de aceste dou feluri de mi c ri vorbe te Evagrie în Cent. II, cap. 72 (Cap. prognostice): "Cine a cugetat prima desp r ire i cine a cunoscut prima mi care (e desp r irea lui Adam de Dumnezeu i mi carea lui spre p cat, n. tr.) i cum fiin ele ra ionale prin ostelile lor (mi carea cea bun n. tr.) se întorc la mo tenirea lor". (Frankenberg, p. 179).

Sfântul Maxim Marturisorul

lipsei de m sur , a marginii i a nem rginirii, a Creatorului i a creaturii, a stabilit ii i a mi c rii (l).⁵¹¹ Iar această tain

511Ideea aceasta o exprim Sf. Maxim i în cap. gnost. 1.66-67.

Comentând aceste capete Hans Urs von Balthasar (Op. c. 135) spunea: "întruparea Domnului este central, sensul i scopul lumii ba moartea i învierea lui Hristos sunt numai forma concret a legii universale în general, chiar f cînd abstrac ie de p cat. Desigur Maxim nu exclude p catul - deci nu e martor direct pentru teoria seotist a întrup rii - dar modeleaz legea întrup rii dup legea firii, ba aceasta e întocmit în sfatul dumnezeiesc în vederea aceleia". (Filoc. rom. II, p. 148-149). In acest loc Sf. Maxim spune c nu abia p catul lui Adam, ci îns i constitu ia lumii, a a cum a ie it din gândul i din actul creator al lui Dumnezeu, o îndrum spre Hristos. în cap. 66-67 gnost. se spusese c toate cele create au fost întemeiate spre Hristos, întrucît toate se cer dup cruce, mormânt i înviere. Acum spune c această întemeiere spre Hristos st în aceea c toate cele create se cer dup unirea cu necreatul, fapt ini iat prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, în leg tur cu această concep ie amintim c Serghie, fostul patriarh al Moscovei, într-o epistol în care lua atitudine fa de înv turile lui Serghie Bulgacov, declara drept gre eal afirma ia acestuia c : "Dumnezeu a creat lumea în vederea întrup rii Fiului lui Dumnezeu". El zicea textual: "Dup concep ia lui Bulgacov dimpotriv întruparea Fiului lui Dumnezeu nu e simplu accident (Zuffalligkeit) în planul lumii ei "Dumnezeu a creat lumea tocmai în vederea întrup rii" (Revista "Orient und Occident", Neue Folge, Erstes Heft, Marz 1936, p.5). F r s ap r m concep ia lui Bulgacov în ansamblul ei, e v dit c fraza lui de mai sus e mai în acord cu Sf. Maxim decât p rerea lui Serghie. Aceasta cu atât mai mult cu cât Bulgacov nu exclude cauzalitatea p catului din întruparea Fiului lui Dumnezeu. (Vezi tot acolo, p. 19, unde Bulgacov î i citeaz din "Mielul lui Dumnezeu", ed. rus , Paris, Ymca Press, 363-438, urm toarele propozi ii: "întruparea lui Dumnezeu s-a îndeplinit în toat însemn tatea i întinderea ei a a cum a fost hot rât din vecinicie în sfatul lui Dumnezeu; ea a fost totu i îndeplinit pentru omenirea c zut , în urma acestei c deri, ea a devenit înainte de toate un mijloc pentru mântuire i r scump rare, dar i-a men inut totodat plenitudinea însemn t ii ei i dincolo de r scump rare, c ci ea nu se epuizeaz în ultima".

s-a înf ptuit în Hristos, care s-a ar tat în cele din urm dintre timpuri, aducând prin ea împlinirea hot rârii de mai înainte a lui Dumnezeu. Aceasta, pentru ca cele ce se mi c dup fire s g seasc odihna în jurul Aceluia care este dup fiin cu totul nemi cat, din mi carea lor fa de ele însele i una fa de alta; de asemenea ca s primeasc prin experien cuno tin a tr it a Aceluia în care s-a învrednicit s se odihneasc , cuno tin care le ofer posesiunea fericit , neschimbat i constant a Celui cunoscut de ele.

C ci Scriptura tie de o îndoit cuno tin a celor dumnezeie ti. Una e relativ i const numai în ra ionament i în în elesuri, neavând sim irea experiat prin tr ire a Celui cunoscut. Prin ea ne c l uzim în via a aceasta. Cealalt e în sens propriu adev rat i const numai în experien a tr it , fiind în afar de ra ionament i de în elesuri i procurând toat sim irea Celui cunoscut prin participarea la El dup har (2). Prin aceasta vom primi în via a viitoare îndumnezeirea

S-ar p rea c dup Sf. Maxim problema trebuie rezolvat în sensul c i chiar f r de p cat lumea era destinat unei întrup ri a Logosului în ea, a unei mor i i învieri a omenit ii Logosului i a lumii în El. Dar p catul a dat acestei întrup ri caracterul de extrem chenez , crucii caracterul sângeros i isp itor, iar învierii caracterul de biruin asupra mor ii. F r p cat ar fi fost o întrupare, o cruce i o înviere mistic , în sensul c i creatul ca atare (chiar ajuns la nep timire) trebuie s primeasc în El pe Dumnezeu într-un mod mai deplin (întrupare), s se odihneasc de activit ile i însu irile sale (moartea) i s învie la o activitate exclusiv dumnezeieasc (îndumnezeirea). Logosul cu omenitatea Sa ne-ar fi fost înaintemerg torul pe acest drum. A adar taina lui Hristos a fost rânduie din veac i lumea a fost creat cu o constitu ie corespunz toare cu ea, dar p catul a modelat într-un fel nou executarea ei. Dar dincolo de sensul r scump r tor impus de p cat, întruparea, moartea i învierea Lui au i sensul mistic i în acest sens ele trebuiesc repetate de fiecare f ptur .

Sfântul Maxim Marturisitorul

mai presus de fire, ce se va lucra fără încetare. Cunoștința relativă, cuprinsă în raționament și în alegeri, mi se dorește spre cunoștința trinitară prin participare (3). Iar cea trinitară, care procură simțirea. Celui cunoscut prin participare și prin experiență, înțelegându-se cunoștința cuprinsă în raționament și în alegeri.

Căci este cu neputință, zic în elepții, să existe deodată cu experiența lui Dumnezeu, raționamentul cu privire la El; sau deodată cu simțirea lui Dumnezeu, în alegerea Lui. Fiindcă prin raționamentul despre Dumnezeu în alegerea cunoștinței prin analogie, scoasă din contemplarea lucrurilor. Prin simțirea, experiența prin participare a bunurilor mai presus de fire (4). În sfârșit prin înțelegere, cunoștința simplă și unitară despre El, rezultă din lucruri. Dar poate că acestea au valoare în legătură cu orice alt lucru, dacă experiența unui anumit lucru operează raționamentul cu privire la el și dacă simțirea lui dă odihnă simțirii de a-l înțelegere. Căci experiența numesc cunoștința trinitară (), care se ivește după încetarea oricărui raționament iar simțirea însăși participarea la lucrul cunoscut, care apare după încetarea oricărui înțelegere. Poate că acestea vrea să ni le spună în chip tainic marele Apostol când zice: "Cât despre prorocii, se vor desființa; cât despre darul limbilor, va înceta; cât despre cunoștință, se va sfârși".⁵¹² El vorbește desigur despre cunoștința aflată toată în raționament și în alegeri.

Acest taină a fost cunoscută mai înainte de toate veacurile de către Tatăl, și Fiul și Sfântul Duh. De Tatăl ca acela care a binevoit-o, de Fiul ca acela care a îndeplinit-o, iar de Sfântul Duh ca acela care a conlucrat. Fiindcă nu este cunoștința Tatălui și a Fiului și Sfântului Duh, odată ce una

512 ICor.13, 3.

este în ființa și puterea lor. Căci nu ignora Tatăl întruparea Fiului, precum nici Duhul Sfânt. Pentru că în întreg Fiul, care împlinea taina mântuirii noastre prin întrupare, se afla întreg Tatăl după ființă, nu întrupându-Se, ci binevoind să se întrupeze Fiul se afla în întreg Duhul Sfânt după ființă, nu întrupându-Se, ci conlucrând cu Fiul la întruparea cea nevădită pentru noi.

Deci fie că zice cineva Hristos, fie taina lui Hristos, singura Sfânta Treime are prețioșenia ei după ființă; cu alte cuvinte numai Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Și nu se întrebe nimeni cu nedumerire, cum Hristos, fiind unul din Sfânta Treime, e prețios de ea. Căci nu ca Dumnezeu a fost Hristos prețios, ci ca om, adică întruparea Lui cea după iconomie pentru om. Pentru că Cel ce este veșnic existent, din Cel veșnic existent mai presus de cauză și de rațiune, niciodată nu este prețios. Fiindcă prețioșite sunt numai acelea, care au un început al existenței fiind cauzate. Deci Hristos a fost prețios nu ca ceea ce era după fire ca Sine însuși, ci ca ceea ce s-a arătat mai pe urmă făcându-Se din iconomie pentru noi.

Căci se cădea cu adevărat ca Cel ce este după fire făcătorul ființei lucrurilor, să se facă și Autorul îndumnezeirii după har a celor create, ca astfel Dătătorul existenței să se arate ca și Dăruitorul fericirii veșnice a existenței. Deci dat fiind că nici una dintre fapte nu se cunoaște pe sine sau vreun alt lucru ca ceea ce sunt după ființă, pe drept cuvânt nu e fapt care să nu fie lipsit după fire și de prețioșenia celor ce vor fi. Numai Dumnezeu, care este mai presus de cele ce sunt, se cunoaște și pe Sine ca ceea ce este după ființă și le cunoaște și pe toate cele făcute de El mai înainte de-a fi. Ba va dăruia după har și fapturilor cunoștința despre ele înșile, ca și cunoștința reciproc despre

Sfântul Maxim Marturisitorul

ceea ce sunt după ființă, și le va descoperi rațiunile lor ce se află în El în chip unitar mai înainte de facerea lor.

Unii spun că Hristos a fost cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, de către aceia cărora li s-a arătat apoi în timpurile cele mai de pe urmă, întrucât și ei au existat înainte de întemeierea lumii, împreună cu Hristos cel cunoscut de mai înainte. Dar noi nu primim această învedere, fiindcă este cu totul străin de adevăr, ca una ce face ființa celor raționale coeternă cu Dumnezeu.⁵¹³ Căci nu este cu puțin să fie cineva cu Hristos precum este El și apoi să nu mai fie cu El, dacă în El ajung veacurile la capătul lor și în El se opresc cele ce se află în noi. Fiindcă în El nici una dintre fipturi nu mai este supus schimbării.⁵¹⁴

Iar "neîntinat" l-a numit cuvântul Scripturii pe Hristos și "nespurcat", ca pe unul ce a fost prin fire cu totul slobod, atât cu sufletul cât și cu trupul, de stricăciunea păcatului. Căci sufletul lui nu avea întinăciunea răutății, nici

513 Se respinge teoria preexistenței.

514 În acest sens taina lui Hristos circumscrie toate veacurile sau toate au fost făcute pentru ea. Toate se readună în Dumnezeu după har. Dar Dumnezeu, Cel în care se readună toate, este Hristos, Logosul cel întrupat. Iar prin aceasta, prin faptul că Dumnezeu, Cel în care "sfârșesc" toate, este și om, identitatea ființei omenești este asigurată pentru vecii vecilor. Minunată este taina aceasta. Ea face cu puțin cea mai strâns unire-a firii omenești cu cea dumnezeiască, chezăruindu-i totuși schimbarea. Iar mai înainte am văzut că neschimbarea aceasta nu înseamnă numai o nealterare în rău, ci și o neieșire din hotarele ei în sus, căci firea omenească este firea lui Dumnezeu-Cuvântul iar acesta nu se schimbă în nimic din ale Sale. Dar prin aceasta se asigură și neschimbabilitatea firii noastre îndumnezeite. Cu atât mai puțin se poate altera în rău o fire omenească unită cu Hristos. Prin aceasta se respinge teoria preexistenței, după care sufletele au preexistat la Dumnezeu și apoi, când în păcat, au fost trimise în corpuri.

trupul lui spurc ciunea p catului.

Scolii

1. Hotarul care cuprinde este marginea acelora care sunt prin fire m rginite. Iar m sura este circumscrierea cantit ii universale i sfâr itul veacurilor i al naturilor vremelnice. Marginea este circumscrierea celor m rginite în existen a lor de un început i un sfâr it. Iar creatura este ipostasul scos din cele ce nu sunt. Unirea acestora dup ipostas, prin Providen , cu Acela prin care s-au f cut acestea, a fost cugetat de mai înainte. Aceasta, ca s se conserve pe de-o parte existenta lucrurilor dup fiin a a cum se cuvenea, pe de alta s primeasc o subzisten (un suport) sau un mod de a fi dup harul dumnezeiesc, dovedind toat starea de neschimbabilitate prin unirea cu Dumnezeu.

2. Cuno tin a, zice, este îndoit . Una st în ra ionament i în în elesuri despre Dumnezeu, neavând sim irea celor cugetate printr-o prezen a fe ei lor. Cealalt este cea prin tr ire, care singur are posesiunea adev rurilor, prin prezen a fe ei lor, f r ra ionamente i în elesuri.

3. Dat fiind c ra iunea indic prin cuno tin un lucru ce poate fi cunoscut, ea mi c dorin a celor ce sunt mi ca i de ea spre posesiunea lucrului indicat.

4. Cuno tin a prin ra iune premerge oric rei experien e. C ci posesiunea lucrului e dat numai prin experien .

Întrebarea 61

"Căci vremea este ca să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu. Iar dacă începe întâi de la noi, care va fi sfârșitul celor ce nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu? și dacă dreptul abia se mântuiește, unde se va arăta necredinciosul împotriva lui?"⁵¹⁵ Ce înseamnă: "Vremea este să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu?". Sau: "dacă dreptul abia se mântuiește?"

Răspuns

Dumnezeu, care a zidit firea omenească, nu a creat împreună cu ea nici plăcerea nici durerea din simțire (din simțuri), ci a dat minții ei o anumită capacitate de plăcere, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Această capacitate (care este dorința naturală a minții lui Dumnezeu), lipind-o primul om de simțire îndată ce a fost creat, i-a văzut plăcerea mi cându-se potrivit firii, spre lucrurile sensibile, prin mijlocirea simțurilor (1). Dar Cel ce se îngrijește de mântuirea noastră a înfipt în mod providențial în această plăcere, ca pe un mijloc de pedepsire, durerea, prin care s-a zidit în chip în elept în firea trupului legea morții, ca să limiteze nebunia minții, care își mișcă, potrivit firii, dorința spre lucrurile sensibile (2).

Astfel, datorită plăcerii potrivnice rațiunii, care a purtat trunș în fire, a purtat trunș, ca un antidot, și durerea conform cu rațiunea. Aceasta este mijlocul de multe plăceri, între care și din care este și moartea, și are rostul să înlăture plăcerea potrivit firii, ba chiar să o desființeze cu desăvârșire, ca să

⁵¹⁵ I Petru 1, 17-18.

se arate darul pl cerii dumnezeie ti în minte (3). C ci toat durerea având drept cauz a na terii sale fapta unei pl ceri care îi premerge, e o datorie pe care trebuie s o pl teasc în chip natural, în virtutea cauzalității, to i cei ce sunt p rta i de firea omeneasc . Fiindc pl cerea potrivitnic firii e urmat în chip firesc de durere în to i cei a c ror na terea a fost anticipat de legea pl cerii f r cauz . Iar f r cauz numesc pl cerea primei gre eli, întrucât nu a fost urmarea unei dureri premerg toare.

Deci dup c dere to i oamenii aveau în mod natural pl cerea ca anticipa ie a venirii lor pe lume i nici unul nu era liber de na terea p tima prin pl cere. De aceea to i pl teau în mod natural durerile ca pe o datorie i ca pe o datorie suportau moartea de pe urma lor, i nu se afla chip de sc pare pentru cei tiraniza i silnic de pl cerea nejustificat (4) i st pâni i în mod natural de durerile justificate i de moartea cea atotjustificat de pe urma lor.⁵¹⁶ C ci pentru desfiin area pl cerii atotnecuenite era trebuin de durerile atotcuenite de pe urma ei care sfâ iau în chip jalnic pe om (ce- i avea începutul facerii în stric ciunea pl cerii i sfâr itul în stric ciunea mor ii). Iar pentru îndreptarea firii ce p timea, trebuia s se iscodeasc o durere i o moarte în acela i timp i necuvenit i necauzat ; necauzat (nevinovat) prin faptul de-a nu avea pl cerea ca anticiparea na terii, i necuvenit prin faptul de a nu fi urmarea unei vie i p tima e. Aceasta pentru c durerea i moartea atotnecuenit , a ezându-se la, mijloc între pl cere necuvenit i moartea atotnecuenit , s desfiin eze total originea atotnecuenit a firii din pl cere i sfâr itul ei atotcuenit prin moarte, cauzat de acea origine. i a a s se

516 Se mai pot traduce: pl cerea nedreapt i durerea sau moartea dreapt . Sau pl cerea necuvenit i durerea i moartea cuvenit .

Sfântul Maxim Marturisitorul

fac neamul omeneasc iar i liber de pl cere i de durere, rec p tându- i firea limpezimea de la început, nemaifiind întinat de tr s turile care au p truns în firea celor supu i fericirii i stric ciunii (5).

Pentru aceasta Cuvântul lui Dumnezeu, fiind Dumnezeu des vâr it dup fire, se face om des vâr it, constatat din suflet mintal i trup p timitor dup fire, asemenea nou , afar numai de p cat, neavând câtu i de pu in pl cerea r s rit din neascultare, ca anticipa ie a na terii Sale în timp din femeie, dar însu indu- i, din iubirea de oameni, de bun voie, durerea de pe urma aceleia, care este sfâr itul firii (6). Iar aceasta a f cut-o ca, suferind pe nedrept, s desfiin eze obâr ia noastr din pl cerea necuvenit , care ne tiraniza firea; c ci moartea Domnului n- a fost o datorie pl tit pentru aceast obâr ie din pl cere, ca la ceilal i oameni, ci mai degrab o putere opus acestei obâr ii. De asemenea ca s înl ture cuvenitul sfâr it al firii prin moarte, întrucât acesta (7) nu avea la El ca pricin pl cerea nelegiuit , pentru care a p truns (acest sfâr it în fire) i, care era pedepsit prin el dup dreptate.⁵¹⁷

C ci Domnul fiind în elept, drept i puternic dup fire, se c dea ca în elept s nu ignore modul t m duirii, ca drept s nu înf ptuiasc în chip silnic mântuirea omului st pânit de p cat cu voia lui, iar ca atotputernic s nu se arate slab în aducerea la îndeplinire a vindec rii.

În elepciunea i- a ar tat-o în modul t m duirii,

517 Durerea i moartea în general sunt un flux menit s spele începutul din p cat al firii, care întineaz întreaga ei existen . Dar la omul de rând ele nu reu esc s urneasc acest n mol. La Iisus îns acest flux nu se izbe te de zidul unei origini p tima e proprii. De aceea la El trece dincolo de persoana Sa, cur ind cu impetuozitatea lui originea din p cat a celor ce sunt cop rta i la firea Lui omeneasc i ca urmare înl turând i moartea ce rezult din aceast origine.

f cându-se om f r vreo schimbare sau tirbire. Cump na drept ii a ar tat-o în m rimea pogorârii, luând de bun voie osânda noastr în tr s tura p timitoare⁵¹⁸ a firii Sale i f când din această tr s tur o arm spre desfiin area p catului i a mor ii de pe urma lui, adic a pl cerii i a durerii de pe urma ei. Pentru c în tr s tura p timitoare (8) st tea puterea p catului i a mor ii, adic domnia silnic a p catului prin pl cere i st pâניה mor ii prin durere. C ci e v dit c în tr s tura p timitoare a firii st puterea pl cerii i a durerii. Pentru c vrând s sc p m de sim irea chinuitoare a durerii, ne lu m refugiul la pl cere, încercând s ne mângâiem firea torturat de chinurile durerii. Dar gr bindu-ne s tocim împuns turile durerii prin pl cere, înt rim i mai mult zăpisul aceleia împotriva noastr , neputând ajunge la o pl cere eliberat de durere i de osteneli (9).

Iar t ria puterii atotcovâr itoare i-a ar tat-o d ruind firii neschimbalitatea prin toate cele contrare suferite de El (10). C ci d ruind firii prin patimi nep timirea, prin osteneli odihna i prin moarte via a ve nic , a restabilit-o iar i, înnoind prin priva iunile Sale trupe ti deprinderile firii i d ruindu-i acesteia prin, întruparea Sa harul mai presus de fire, adic dumnezeirea.

F cutu-s-a deci Dumnezeu om cu adev rat i a dat firii o alt obâr ie pentru o a doua na tere, obâr ie care o duce prin osteneal i durere spre pl cerea viitoare.⁵¹⁹ C ci

518 . Traducerea cea mai bun ar fi; modul p timitor. C ci e un mod care influen eaz întreaga fire. E o "existen ial " în sensul filosofiei lui Heidegger.

519 Precum prima obâr ie, pl cerea împreun rii trupe ti, mâna firea, prin perpetuarea iubirii de pl cere, spre durere, corup ie i moarte, a a noua obâr ie, a harului, îndemnând-o la dureri i osteneli potrivnice

protoprintele Adam, când porunca dumnezeiească, a dat firii alt obârșie decât cea dintâi, constatatoare din plământe, dar sfârșind în moartea prin durere; și a născocit, la sfatul arpelui, o plământe, ce nu era urmarea unei dureri de mai înainte, ci mai degrabă ducea la durere. Prin aceasta i-a dus, cu dreptate, pe cei toți din el după trup, împreună cu sine la sfârșitul morții prin durere, datorită obârșiei lor nedrepte prin plământe. Dar tot așa Domnul, făcându-Se om și dând o altă obârșie firii, pentru o a doua naștere din Duhul Sfânt, și primind moartea atotcuvenită din durere a lui Adam, devenit în EL atotnecăvenit, întrucât nu-i avea ca obârșie a nașterii Sale plământe atotcuvenită de pe urma neascultării protoprintelui, a adus desființarea ambelor extreme: a obârșiei și a sfârșitului făpturii omenești după chipul lui Adam, ca unele ce nu au fost date de la început de Dumnezeu. Și așa a făcut pe toți cei răscuși în El duhovnicește, liberi de vina ce apăsă asupra lor. Drept urmare aceștia nu mai au de la Adam plământe nașterii, dar pe strează din pricina lui Adam durerea care lucrează în ei moartea, nu ca o datorie pentru pe căt, ci ca mijloc împotriva pe cătului, potrivit unei orânduiri în elepte dintr-o necesitate naturală (11). Iar când moartea nu mai are plământe ca mamă, care o naște și pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricina vieții veșnice.⁵²⁰ Astfel, precum viața lui Adam din plământe s-a făcut mămăica morții și a stricaciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci el era liber de plământe lui Adam), se face înscătoare a vieții

plământe, o duce spre plământe adevăratei vieți.

⁵²⁰ Moartea fiind în grecește de genul masculin () iar plământe de genul feminin, textul grecesc poate permite jocul de cuvinte: când moartea nu mai are plământe ca mamă, se face tatăl vieții veșnice.

ve nice.⁵²¹

Deci socotesc c Scriptura a deosebit bine lucrurile, ar tând cum provenien a din Adam prin pl cere, punându- i pecetea silnic peste fire, a dat-o pe aceasta hran mor ii ce s-a ivit din pricina ei, i cum na terea Domnului dup trup a adus desfiin area amândurora, adic a pl cerii din Adam i a mor ii din pricina lui Adam, tergând odat cu p catul lui Adam i pedeapsa lui Adam. C ci nu era cu putin s fie predat la sfâr it stric ciunii prin moarte, cel venit pe lume neatins de originea prin care s-a ivit ca sfâr it moartea (12). Dar dac -i a a, potrivit acestei deosebiri, pân când au st pânit silnic peste fire, în ce prive te începutul i sfâr itul, adic na terea i stric ciunea, numai stric ciunile lui Adam, nu era vremea s se înceap judecata spre deplina osândire a p catului. Dar când s-a ar tat Cuvântul lui Dumnezeu în trup i s-a f cut om des -vâr it, afar numai de p cat, purtând prin fire, dar cu voia Sa, în trupul lui Adam numai pedeapsa, i a osândit p catul în trup, suferind în chip nevinovat Cel drept pentru cei drep i, i a r sturnat rostul mor ii; pref când-o în osând a p catului din osând a firii, a venit vremea s se înceap judecata pentru osândirea p catului prin r sturnarea rostului mor ii.

Dar s l muresc i mai bine acest lucru: P catul, am gind la început pe Adam, l-a înduplecat s calce porunca dumnezeieasc . Prin aceasta dând fiin pl cerii, iar prin pl cere s l luindu-se pe sine în însu i adâncul (sânul) firii,

521 "Via a" lui Adam e pricin de moarte ob teasc . "Moartea" Domnului e pricin de via a ob teasc i ve nic . Pentru c "via a" lui Adam era o fals via , o consumare a adev ratei vie i prin viermele pl cerii. Iar "moartea" Domnului nu înseamn o omorîre a vie ii, ci a viermelui care rodea sâmburele adev rat al vie ii.

Sfântul Maxim Marturisorul

a osândit la moarte întreaga fire, împingând prin om toată firea celor create spre destrămarea prin moarte (13). Căci această a plăcut-o diavolul cel viclean, semănătorul pe cătului întru răutatea, care prin mândrie s-a înstrăinat pe sine de slava dumnezeiească, iar din invidie făcea de noi în fața lui Dumnezeu, l-a scos pe Adam din Rai: să nimicească lucrurile lui Dumnezeu și să împrăstie cele ce au fost aduse la existență. Fiindcă ne pizmuiește pe căt nu numai pe noi, pentru slava ce-o primim de la Dumnezeu din pricina virtuții, ci și pentru Dumnezeu pentru puterea prealudată ce o are în ochii noștri din pricina mântuirii (14).

Deci toată firea noastră este stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-și începutul dintr-o neascultare, se menține de-a lungul întregului lanț de nașteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moartea ca osândă peste fire. Dar Domnul, fiindcă-Se omâni neprimind că anticipația a nașterii sale după trup plăcerea necuvenită, pentru care a fost adusă peste fire osândă cuvenită a morții, dar primind cu voia după fire moartea întru sursă pentru timitoare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul (întrebuinta) morții, nemaiavăd că în El rostul de osândă a firii, căci a plăcutului. Căci nu era cu puțin ca în Cel ce nu i-a luat nașterea din plăcere să fie moartea osândă a firii. Drept aceea în El a avut rostul să desființeze pe cătul protoprintelui, din pricina căruia stăpâna peste toată firea frica morții.

Căci dacă în Adam moartea a fost osândă a firii, întrucât aceasta i-a luat că obârșie a nașterii ei plăcerea, pe drept cuvânt moartea în Hristos a devenit osândă a plăcutului, firea recăpătând din nou în Hristos o obârșie liberă de plăcere. Astfel, precum în Adam plăcutul din

pl cere a osândit firea la stric ciune prin moarte i cât a st pânit el a fost vremea în care firea era osândit la moarte pentru p cat, tot a a în Hristos a fost cu dreptate ca firea s osândeasc p catul prin moarte i s fie vremea în care s înceap a fi osândit p catul la moarte, pentru dreptatea dobândit de fire, care a lep dat în Hristos cu totul na terea din pl cere, prin care se întinsese peste to i cu necesitate osânda mor ii ca o datorie. Deci aceea i moarte, în Adam este o osând a firii de pe urma p catului, iar în Hristos o osând a p catului de pe urma drept ii. C ci cel ce sufer moartea ca o osând a firii de pe urma p catului s u, o sufer dup dreptate. Dar cel ce nu o sufer de pe urma p catului s u, prime te de bun voie moartea adus în lume de p cat spre desfiin area p catului, d ruind-o mai degrab din iconomie firii ca un har spre osândirea p catului.

Deci precum din pricina lui Adam, care a înfiin at prin neascultare legea na terii din pl cere i drept urmare a acesteia moartea ca osând a firii, to i cei ce aveau existen din Adam, dup legea na terii din pl cere, aveau în chip necesar i f r s vrea, împreunat virtual cu na terea, i moartea ca osând a firii i deci atunci era vremea în care firea era osândit prin p cat, întrucât st pânea peste fire legea na terii prin pl cere, tot a a din pricina lui Hristos, care a smuls din fire cu totul legea na terii prin pl cere i prin urmare rostul mor ii ca osând a firii, primind-o de bun voie numai ca osând a p catului, to i cei ce s-au ren scut cu voia din Hristos prin baia rena terii în duh i au lep dat prin har na terea de mai înainte prin pl cere din Adam i p zesc harul nep c tuirii de la Botez i puterea nemic orat i neîntinat a înfierii tainice în duh, prin legea poruncilor evanghelice, au în ei dup cuviin moartea (întrebuin area mor ii) ce se lucreaz spre osânda

Sfântul Maxim Marturisitorul

p catului.⁵²² Ei au apucat vremea în care se osânde te prin har p catul în trup. Iar osândirea aceasta are loc în general dup fire, pentru marea taina înomenirii, chiar din vremea întrupării; iar în special, dup plecarea prin har, din vremea când prime te fiecare prin Botez harul înfierii. Prin acest har, lucrat (actualizat) în chip voluntar prin împlinirea poruncilor,⁵²³ având la început numai na terea în duh suport fiecare, prin multe p timiri, moartea (întrebuinarea morii) spre osânda p catului (15).

Pentru cel ce a fost botezat i prime te Botezul, înt rindu-l prin porunci, nu mai pl te te moartea ca o datorie pentru p cat, ci prime te întrebuinarea morii ca osând a p catului, care s -l treac în chip tainic la via a dumnezeieasc i f r de sfâr it. C ci Sfin ii, care au str b tut calea vie ii de aici trecând prin multe p timiri, pe care le-au purtat cu b rb ie pentru adev r i dreptate, au eliberat firea din ei de moartea ca osând pentru p cat, i arma mor ii, care slujea spre nimicirea firii, au folosit-o spre nimicirea p catului, dup pilda c peteniei mântuirii lor, Iisus. Fiindc dac p catul se slujea de moarte ca de-o arm pentru nimicirea firii în cei ce s vâr eau p catul asemenea lui Adam, cu atât mai mult se va sluji firea de moarte, ca de-

⁵²² Moartea lui Adam, ca i moartea lui Hristos e nu numai un eveniment final care încheie via a p mânteasc a omului, ci o putere activ , care omoar pe încetul, cea dintâi firea, cea de-a doua p catul. Fiecare din aceste mor i e dat ca putere, cea din Adam în na terea din pl cere, cea din Hristos în înfierea dup har. i fiecare trece din potent în realitate actual , lucrându-se cea dintâi prin continuarea vie uirii în pl cere, cea de-a doua prin împlinirea poruncilor. Mai bine zis nu e o alt i alt moarte, ci moartea cea dintâi, a firii, sufer o schimbare a întrebuinării, a rostului ei.

⁵²³ Vezi ideea aceasta la Sf. Marcu Ascetul, Despre Botez, Filocalia, Vol. I.

o arm spre nimicirea p catului, în cei ce s vâr esc dreptatea prin credin .

Drept aceea, când s-a înf ptuit taina întrup rii i Dumnezeu cel întrupat a desfiin at cu totul în cei n scu i cu duhul din El, na terea firii dup legea pl cerii "a venit vremea s se înceap judecata de la casa lui Dumnezeu", adic s fie osândit p catul, începând s fie osândit prin p timiri de la cei ce cred i au cunoscut adev rul i au cunoscut prin Botez na terea din pl cere. C ci pe ace tia i-a numit Petru "casa lui Dumnezeu", precum m rturise te dumnezeiescul Apostol Pavel, zicând: "Iar Hristos în casa Sa, a c rui cas suntem noi".⁵²⁴ Dar i Petru însu i, corifeul Apostolilor, arat aceasta prin cuvântul urm tor: "Iar dac (începe) întâi de la noi (se în elege judecata), care va fi sfâr itul celor ce nu ascult de Evanghelia lui Dumnezeu"? E ca i cum am zice: "Dac noi, care am fost învrednici i s devenim, din darul Domnului, casa lui Dumnezeu prin Duh, suntem datori s ar t m o a a de mare r bdare în p timirile pentru dreptate spre osânda p catului i s primim cu drag inim moartea de ocar ca ni te r uf c tori, m car c suntem buni, "care va fi sfâr itul celor ce nu ascult de cuvântul Evangheliei"? Cu alte cuvinte, care va fi sfâr itul sau judecata celor ce nu numai c in cu toat silin a, pân la sfâr it, vie i lucr toare în suflet i în trup, în aplecarea voii i în fire, na terea lor de la Adam prin pl cere, ce st pâne te peste fire, dar nu primesc nici pe Dumnezeu i Tat l Fiului celui întrupat, care ne cheam , nici pe însu i Mijlocitorul i Fiul, trimis al Tat lui, care a primit, cu voia Tat lui de bun voie, moartea pentru noi, ca s ne împace cu Tat l? Iar aceasta a f cut-o ca s ne sl veasc pentru Sine de pe urma faptei Sale, luminându-ne cu frumuse ea

⁵²⁴ Evr. 3. 6.

Sfântul Maxim Marturisitorul

dumnezeirii proprii atât de mult, cât a primit El să fie necinstit pentru noi, prin pătimirile noastre. Căci aceasta socotesc că este "Evanghelia Lui Dumnezeu": solie și îndemn a lui Dumnezeu către oameni, trimis prin Fiul Său, care s-a întrupat și a doborât ca răsplătă împăcării cu Tatăl, celor ce ascultă de El, îndumnezeirea nenescută (sau necreată) (16).

Din pricina aceasta marele Apostol își plânge pe cei, neascultători în cele ce urmează, zicând: "Iar dacă dreptul abia se mântuiește, unde se va arăta necredinciosul și pe cîtosul?" "Drept" numește pe cel credincios și pe cel ce păstrează harul dat lui la Botez, păzind prin multe pătimiri nesmulț din el înfierea prin Duhul. Iar "mântuire", harul deplin al îndumnezeirii, pe care-l va da Dumnezeu celor vrednici și pe care abia îl va primi cel ce stăruie cu toată puterea în toate cele dumnezeiești, în sfârșit "necredincios" și "pătos" numește pe cel strălucit de harul Evangheliei; "necredincios" pentru necredință în Hristos, iar "pătos", pentru furtura cea veche, care se menține vie în el prin stricăciunea patimilor. Sau poate "necredincios" a numit Scriptura pe cel lipsit cu totul numai de cunoștința cea întru Hristos, iar "pătos" pe cel ce crede, dar calcă poruncile evanghelice, care păstrează curățământul a nestricăciunii primit prin sfântul Botez. Locul acestora, al necredinciosului și al pătosului, nu este cunoscut celor ce cultivă cât de cât cunoștința tainică. Căci cuvântul "unde", indică desigur un loc, care nu este lipsit de circumscriere spațială (17). Fără de locul acestora, locul dreptului se deosebește prin aceea că el nu mai este înfrânt prin cuvântul "unde", căci dreptul a primit prin har, ca loc mai presus de "unde", pe Dumnezeu însuși, cum și s-a făcut. Căci Dumnezeu nu este "unde", ci în chip absolut dincolo de orice "unde" și în El este locul tuturor

celor mântuii, după cum s-a scris: "Fii mie Dumnezeu ocrotitor în loc întru mine, ca să mă mântuiești". În tot cel ce nu se va împărtăși de El, spre a primi din relația cu El fericirea (18), va fi asemenea unui mîdular al trupului, lipsit cu totul de lucrarea de viață datorită a sufletului.

Sau iarăși, odată ce Dumnezeu va fi locul necircumscriș, nedistanțat⁵²⁵ și nesfârșit al tuturor celor ce se vor mântui, fiind căndu-se pe sine fiecare ruia pe mîdularii patimilor însoțite de cunoștința pe care le-a suportat aici pentru dreptate, așa cum se arată sufletul în mîdularii trupului, lucrând în ele după capacitatea proprie fiecarei mîdularii legându-le la un loc ca să poată exista în sus în viața "unde se va arăta necredinciosul și păcătosul", care sunt lipsiți de acest har? Cum cel ce nu poate să primească pe Dumnezeu în sine ca să lucreze în el fericirea, unde se va arăta, odată ce a căzut de la viața dumnezeiească cea mai presus de veac, de loc și de timp?

Dacă rămânem deci la înțelesul dințai, la cel afirmativ, credinciosul și păcătosul care se va arăta "unde va" nu va fi cătuși de puțin liber de viața circumscrișă, el neavînd viața cea slobodă de orice circumscriere și dincolo de orice loc. Iar dacă primim înțelesul al doilea, cel negativ, e cazul să întrebăm unde se va arăta necredinciosul și păcătosul, odată ce nu va avea pe Dumnezeu, care înmbrăciază toată viața fericită și care va fi locul tuturor celor drepti? Dacă n-are pe Dumnezeu înșuși ca loc, cum se

525 . Se mai poate traduce: lipsit de intervale. Între Dumnezeu și omul mântuit nu va mai fi nici un interval; sau omul mântuit ajuns în Dumnezeu, sporește în El ca într-un loc continuu, fără intervale, netrebuind să facă salturi, sau să-și întrerupă sporirea. Pe de o parte viața în Dumnezeu e o odihnă, nemăitrebînd să schimbe "locul", trecând dintr-un loc în altul, sau de la un lucru la altul, pe de altă parte e înaintare eternă în desvîrșire.

Sfântul Maxim Marturisitorul

va afla în locul în care este mântul fericirii din Dumnezeu?
îi simplu vorbind, dacă dreptul se mântuiește cu mult
greutate, ce se va înlege de cel care nici gând n-a avut de
credință și de virtute în viața de aici? (19).

Scolii

1. Pentru că durerea nu au fost create, zice, deodată cu firea trupului, ci călcarea poruncii a născocit-o pe cea dintâi, spre coruperea voinei ei, iar pe a doua a adus-o ca osândă spre destrămarea firii, ca pentru că să lucreze moartea de bunăvoie a sufletului din pricina păcatului, iar durerea să pricinuiască, prin destrămarea, nimicirea formei trupului.

2. Dumnezeu a dat, prin Providență, firii durerea fără bunăvoie și moartea de pe urma ei, spre pedepsirea pentru că de bunăvoie.

3. Călcarea ostenețelor de bunăvoie și suportarea celor fără de voie, desființază pentru că pentru că, oprind mișcarea ei actuală. Dar nu smulge puterea ei, să lăsați ca o lege împotriva firii în vederea naturii. Căci filosofia care cultivă virtutea produce nepăsarea voii, dar nu pe a firii. Iar prin nepăsarea voii se să lăsați teharul pentru că dumnezeiești în minte.

4. Pentru că necuvenit este legea păcatului, care s-a zidit în fire în urma greșelii lui Adam.

5. Osteneala și moartea Domnului au fost mijlocul care a desființat extremele, întrucât natura Lui a fost liberă de pentru că, iar moartea trupului Să dumnezeiesc, luptă pentru noi, curat de viața pătimă. Răbdând pentru noi cu trupul natura și moartea de bunăvoie, s-a făcut mijloc care a desființat natura noastră din pentru că și moartea de pe

urma vie ii p tima e i ne-a mutat la o alt via , liber de început temporal i de sfâr it, pe care nu firea, ci harul o creaz .

6. Era cu neputin ca firea noastr supus pl cerii de bun voie i durerii f r de voie s fie readus iar i la via a de la început, dac nu se f cea Dumnezeu om, primind de bun voie, pentru pedeapsirea pl cerii voluntare a firii durerea ce nu era anticipat de na terea, din pl cere. În chipul acesta a slobozit firea de osânda na terii, primind o na tere ce nu- i avea începutul în pl cere.

7. Sfâr itul prin moarte al Domnului.

8. Se în elege c tr s tura p timitoare a firii.

9. Cum sporim i mai mult pedeapsa fireasc a durerii, silindu-ne s o adun m prin pl cere.

10. În elepciunea lui Dumnezeu se arat în faptul c se face prin fire om cu adev rat, dreptatea în faptul c ia prin na tere tr s tura p timitoare a firii asemenea nou , iar puterea în faptul c preg te te firii prin patimi i moarte o via ve nic i o nep timire neschimbat .

11. Domnul, smulgând în cei n scu i în El prin harul Duhului pl cerea pornit din legea p catului i prin aceasta desfiin ând na terea dup trup, le îng duie s primeasc moartea, care înainte era spre osânda firii, spre osânda p catului.

12. Firea oamenilor a avut dup c dere, ca început al existen ei, z mislirea din s mân împreunat cu pl cere, iar ca sfâr it moartea prin stric ciune împreunat cu durere. Domnul îns , neavând un asemenea început al na terii dup trup, n-a fost supus dup fire nici sfâr itului adic mor ii.

13. Diavolul, vrând s întoarc firea celor create în nefiin , a luptat s -l fac pe om s calce porunca dumnezeieasc .

Sfântul Maxim Marturisitorul

14. Diavolul, pizmuind pe Dumnezeu și pe noi, și convingând cu viclenie pe om că e pizmuț de Dumnezeu, l-a făcut să calce porunca. Pe Dumnezeu l-a pizmuț ca să nu se arate în fapt (actual) puterea Lui prealudat, care îndumnezeiește te pe om; iar pe om, ca să nu ajungă pârta al slavei dumnezeiești prin virtute.

15. Osânda generală a legii este stâpâna peste fire după cădere este întruparea cea adevărată a lui Dumnezeu; iar osânda specială a legii este renașterea fiecăruia prin voință.

16. Îndumnezeirea nenșcută este lumina conștientă a dumnezeirii în cei vrednici, care nu are un început, ci numai o arătare neînțeleasă.

17. Cum trebuie înțeleasă cuvântul "unde".

18. Cel care nu va dobândi viața dumnezeiască curată, cea nescrisă împrejur, nu va fi liber de durere, căci va avea neconținut viața nenșcută care îi va circumscrie existența sau i-o va mângâia, dar nu viața nenșcută și liber de toată situația în spațiu și de toată mișcarea în timp, ce nu poate fi cuprinsă și de aceea nici circumscrișă.⁵²⁶ Căci viața dumnezeiască și neînțeleasă, de îndăbucurie celor ce se împărtășesc de ea după har, nu poate fi cuprinsă. Ea rămâne pururea necuprinsă, chiar celor ce o posedă prin participare, deoarece că nenșcută este prin fire infinită.

19. Dumnezeu prin una și aceeași voință nesfârșită de puternică bună și răuă va cuprinde pe toți îngerii și oamenii, fie buni, fie răi. Dar nu toți aceștia se vor împărtăși la fel

⁵²⁶ Aici cauza durerii este vădită în circumscriere. Mângâierea pune o limită bucuriei. Desigur simplul fapt de-a fi creat nu implică pentru om durerea. Altfel durerea ar fi de la Dumnezeu. Căci omul creat își învinge mângâierea prin comuniunea cu Dumnezeu. Numai pe catul împietrit în mângâiere.

de Dumnezeu, care se află în toi în chip nesilit (), în conformitate cu firea, i au făcut-o în stare să primească în mod actual ra iunile firii, conform cu ra iunea întreaga a fericirii ve nice, se împ rtesc, pentru consim irea voii lor cu voia dumnezeiească , în întregime de bun tate, prin via a dumnezeiească ce luminează în ei ca în îngerii, sau ca în oameni. Iar cei ce i-au făcut în toate voia a neconform cu firea, pref când-o în factor de risipire a ra iunilor firii, în opozi ie cu ra iunea fericirii, vor c dea din întreaga bun tate dumnezeiească din pricina dezbinării voii lor de voia dumnezeiească prin împrietenirea acestei voi cu o existen tic loasă . F când a a, ace tia pun o distan între ei i Dumnezeu, neavând ra iunea fericirii fecundat de voia prin lucrarea binelui, prin care obi nuie te s se arate via a dumnezeiească . Deci ra iunea firii este acul balan ei, care d pe fa mi carea voia ei fiec ruia, dac aceasta se apleacă spre r u sau spre bine, urmând ca în conformitate cu această mi care s se împ rtesc de via a dumnezeiească , sau s nu se împ rtesc . C ci sub raportul existen ei i al existen ei ve nice, Dumnezeu va cuprinde pe toi, fiind în toi prezent; dar sub raportul fericirii ve nice, va cuprinde în chip deosebit numai pe îngerii i pe oamenii sfin i, l sând celor ce nu sunt a a nefericirea ve nic , ca rod al voia ei lor.

Întrebarea 62

Ce înseamnă ceea ce zice Sfântul Prooroc Zaharia: " i am ridicat ochii mei i am v zut: i iat o secer zburând, lungimea de dou zeci de co i, iar l imea de zece co i. i a zis c tre mine: Acesta este blestemul care iese peste fa a a tot p mântul". Iar dup pu in: " i o voi scoate pe ea, zice Domnul Atot iitorul, i va intra în casa furului i

Sfântul Maxim Marturisitorul

în casa celui ce jur strâmb întru numele meu în chip mincinos, i se va a eza în mijlocul casei lui i o va pierde pe ea, i lemnele ei i pietrele ei".⁵²⁷ Ce este secera i m sura lungimii i a l imii? i de ce zboar ? i cine este furul i cel ce jur strâmb; i care este casa lui? Ce sunt lemnele i pietrele?

R spuns

Dumnezeu care a zis: "Am înmulțit vedeniile i în mâinile Proorocilor m-am asemnat",⁵²⁸ a trimis de mai înainte, închipuite prin simboluri, diferite tiri despre minunata Sa venire în trup, în vederea mântuirii noastre, descoperindu-ne prin fiecare Prooroc, alt i alt tiri, după puterea de în alegere a fiecăruia. Deci după ruina i marelui Prooroc Zaharia în alegerea tainelor Sale viitoare în trup, i-a înfățișat în chip în elept spre contemplare o seceră. Prin aceasta a arătat că, după ce se va întruchipa pe Sine, în mod felurit i tainic, în figurile cuprinse în vedeniile Proorocilor, va primi El însuși cu adevărat i de bună voie făptura noastră prin fire, ca să arate că adevărul prevestit prin figurile a venit la noi în mod real. Deci secera este Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul cel Unul nescut i Cuvântul Tatălui, Cel ce pentru Sine este i rămâne pururea simplu după fire, iar pentru mine se face compus după ipostas, precum numai El tate, prin primirea trupului însușește i mintal, f r ca prin unirea deplină, cu trupul după ipostas să primească contopirea într-o singură fire i f r ca prin deosebirea deplină față de trup după fire să se taie în doi fii (1). Iar unirea deplină după ipostas numesc desvârșită neîmpărțire,

⁵²⁷ Zah. 5, 1-4. Septuaginta.

⁵²⁸ Osea 12, 10.

precum deosebire deplin după fire, des vârlă ita necontopire și neschimbare. Căci taina dumnezeieții întrupării nu introduce prin deosebirea după fire a celor din care constă și o deosebire după ipostas, nici prin unirea după ipostas o contopire într-o singură fire. Primul lucru nu se întâmplă ca să primească taina Treimii în adaos; iar al doilea, ca să nu fie după fire nimic de un neam și de o ființă cu dumnezeirea (2). Căci cele două firi s-au împreunat într-un ipostas, dar nu într-o singură fire. Iar aceasta ca să se arate prin unire atât unitatea ipostasului, rezultat din adunarea laolaltă a firilor, cât și deosebirea firilor ce s-au întâlnit într-o unitate nedespărțită, fiecare din ele rămânând, în ce privește te însoțirea naturală, în afară de orice schimbare și contopire.

Căci dacă împreunarea firilor s-ar fi făcut ca să dea naștere unei singure firi, taina mântuirii noastre ne-ar fi rămas cu totul necunoscută, neavând de unde sau cum să putem afla coborârea lui Dumnezeu la noi. Pentru că în asemenea caz, sau că s-ar fi schimbat trupul în firea dumnezeiască din pricina unirii dumnezeieții, sau s-ar fi schimbat ființa dumnezeiască în firea trupului, sau s-ar fi contopit amândouă prin cineție ce amestec, producând vreo altă deosebită de ele, nemaiputând nici una din firile din care constă, răsunarea ei ne trîmbit (3). Dar fie că s-ar fi schimbat trupul în firea dumnezeirii, fie că s-ar fi schimbat firea dumnezeirii în trup; sau fie că unirea într-o singură fire ar fi împins firile spre producerea vreunei alte firi decât ele, eu n-am cunoaște taina întrupării dumnezeieții, neputând constata după unire o deosebire de natură între trup și dumnezeire. Iar dacă există în Hristos după unire vreo deosebire după fire între trup și dumnezeire (căci nu sunt după ființă unul și același lucru dumnezeirea și trupul), aceasta înseamnă că unirea firilor împreunate în El nu s-a

Sfântul Maxim Marturisitorul

fi cut pentru a da na tere unei singure firi, ci pentru a face s rezulte un singur ipostas în privin a c ruia nu afl m în Hristos nici o deosebire în nici un chip. C ci dup ipostas Cuvântul este unul i acela i cu trupul S u. Fiindc dac Hristos prime te cu referire la ceva vreo deosebire oarecare, nu poate fi dup acel ceva una în tot chipul. Dar dac cu referire la altceva nu prime te nici, o deosebire, dup acel altceva este i se zice cu evlavie una în tot chipul i totdeauna.

Deci dat fiind c orice deosebire, întrucât este deosebire, are ca baz câtimea celor ce se deosebesc (c ci f r această câtime n-ar fi deosebire), iar câtimea nu poate fi indicat f r num r, bine este s folosim num rul numai pentru ar tarea deosebirii firilor din care const Hristos dup unire, indicând dup aceasta c firile se p streaz neschimbate dup unire, dar nu divizând prin num r unitatea celor ce concurg într-un singur ipostas. Iar gândul acesta ni- l ar t m nead ugând nici un num r la cuvântul ipostas. C ci în ceea ce nu se cuget nici o deosebire, nu se introduce nici o câtime. Iar unde nu poate fi introdus câtimea, nu- i are locul nici num rul, care indic deosebirea. Deci dup ipostas este compus. C ci dup ipostas este unul i acela i i singur. Astfel pe de-o parte p zim unitatea i identitatea ipostasului, pe de alta m rturisim deosebirea firilor ce concurg într-un singur ipostas. Acesta este cel pe care l-a v zut minunatul Zaharia zburând în chip de secer . C ci Cuvântul lui Dumnezeu este secer torul a toat r utatea i ne tiin a.

"Lungimea ei, zice, era de dou zeci de co i, iar l imea ei de zece co i". C ci Hristos, ca Dumnezeu i Cuvântul, se l rge te progresiv sub chipul Providen ei pân la zece co i, adic în cele zece porunci dumnezeie ti ale vie ii active (4). C ci în zece porunci se l rge te Cuvântul

lui Dumnezeu, prin care legiferând împlinirea celor ce trebuiesc făcute și reînnoirea de la cele ce nu trebuiesc făcute, a îmbrățișat toată mișcarea voii libere a celor providențiale. Iar ca Cel ce s-a făcut trup și s-a întrupat în chip desvârșit, tot El se lungește până la douăzeci de copii din pricina că trupul se alcătuiește prin înmulțirea elementelor cu simburile (5). Căci cinci sunt simburile și patru elementele din această împreunare se alcătuiește firea oamenilor. Dar cinci înmulțit cu patru dă numărul douăzeci. Iar prin lungimea a indicat Scriptura modul economiei, pentru înțelegerea ei și pentru faptul că taina dumnezeieței întrupării este mai presus de toată firea.

Secera a fost văzută "zburând", pentru faptul că nu are nimic permanent, ca și pentru înțelegerea, agerimea ei, într-o vorbă, pentru scurtimea cuvântului (6). Căci circumscrie toată mântuirea oamenilor numai în inima celor ce se mântuiesc, dat fiind că aceasta constă numai în credință și bună cunoștință (7). Și de fapt nimic nu poți face mai ușor decât să crezi și mai ușor decât să mărturisești cu gura harul Celui în care crezi. Primul lucru arată iubirea înșufleată a celui ce crede față de Fiul cel mai mic al lui, iar al doilea dispoziția credincioasă față de aproapele. Iar iubirea și dispoziția sinceră, sau credința și buna conștiință, sunt mișcările nevăzute ale inimii, care nu au lipsă ca să se producă de nici o materie din afară "Căci cuvânt scurt va face Domnul pe poporul tău".⁵²⁹

Acesta este "blestemul", pe care l-a trimis Dumnezeu și Tatăl peste fașă și tot poporul (8). Este blestemul adevărat peste blestemul adevărat. Deoarece neascultarea lui Adam s-a făcut blestem prin greșala lui, întrucât n-a lăsat porunca să crească spre a aduce roadele dreptei, ca să ia

⁵²⁹ Is 10, 22; Rom. 9, 28.

Sfântul Maxim Marturisitorul

crea iunea binecuvântare, peste blestemul lui Adam vine binecuvântarea firească a lui Dumnezeu în Tatăl, care se face astfel blestem al blestemului provenit din păcat, spre desființarea neascultării ce-a crescut aducând roade ale nedreptății, ca să fie oprită crea iunea de-a mai crește în păcat.⁵³⁰ Căci s-a făcut pentru mine blestem în păcat, Cel ce a deslegat blestemul meu și a ridicat păcatul lumii.

Fiindcă două blesteme aveam eu: unul era rodul voinței mele, adică păcatul, prin care s-a mânat roditoare a sufletului, adică puterea virtuții, căzuse în păcat; iar altul era moartea firii, adusă asupra ei pe dreptate, din pricina voinței mele. Moartea aceasta a împins firea cu sila înfrântă acolo unde se semănase mierea de bună voie (9). Deci Dumnezeu, care a creat firea, a luat asupra Sa de bună voie blestemul cu care a fost osândită firea, adică moartea, și astfel a omorât prin propria Sa moarte de pe cruce blestemul păcatului ce trăia în mine prin voia mea. Și așa blestemul Dumnezeului meu s-a făcut blestem în moarte a păcatului meu, neîngăduind să ajung neascultarea la roadele nedreptății; dar totodată s-a făcut binecuvântare a dreptății dumnezeiești prin împlinirea poruncilor, și viața înfrântă de sfârșit.⁵³¹

⁵³⁰ Io. 1, 26; II Cor. 5, 21; Gal.3, 13.

⁵³¹ Întruparea Fiului lui Dumnezeu este binecuvântare în blestem; binecuvântare pentru om și blestem pentru păcat. Căci ceea ce este blestem pentru păcat, este binecuvântare pentru om.

Dar numirea de binecuvântare în blestem se referă aici la întruparea Domnului, pentru că se referă mai întâi la durerea și la moartea adusă peste fire în urma păcatului lui Adam cu voia. Durerea și moartea aceasta erau un blestem pentru păcat, ba într-un anumit sens și pentru firea omenească. Dar rostul lor era să fie mai ales o binecuvântare pentru fire, întrucât îl îndemneau pe om să se oprească de la păcatul cu voia. Blestemul acesta al doilea l-a luat Fiul lui Dumnezeu asupra Sa prin întrupare, scăpându-ne pe noi de apăsare

Aceast secer , adic Domnul i Dumnezeul nostru Iisus Hristos, nimice te pe fur i pe cel ce jur strâmb i casa lui o surp . Dar furul i cel ce jur strâmb este diavolul cel viclean (10). E fur fiindc a scos cu vicle ugul în el ciunii pe om din Rai, adic a r pit un lucru i o f ptur i o avu ie de pre a lui Dumnezeu, tr gându-l în locul acesta al necazurilor, i a murd rit icoana slavei dumnezeie ti cu multe pete ale p catelor. Prin aceasta a c utat s - i fac dintr-o avu ie str in , o avu ie proprie, pofvind cu r utate bunurile str ine, nu ca s le p streze, ci ca s le fure, s le sfâ ie i s le piard (11).⁵³² Iar jur tor pe strâmb este fiindc e mincinos i în el tor. C ci f g duind s dea lui Adam slava dumnezeirii, l-a tras spre necinstea i batjocura necuvânt toarelor, ba ca s spun mai drept, l-a f cut mai de ocar decât orice dobitoc,⁵³³ f cându-l s fie cu atât mai de ocar decât dobitoacele prin lipsa lui de ra iune, cu cât este mai gre os ceea ce-i contra firii decât ceea ce-i conform cu firea. Ba l-a înstr inat i de nemurire, îmbr cându-l în haina spurcat a stric ciunii.

Iar cas a acestui fur i jur tor pe strâmb, s-a f cut lumea de aici a stric ciunii i a confuziei necontenite, pe care i-a însu it-o tâlh rindu-l pe om (12) i în care i s-a îng duit s tâlh reasc mai departe, pentru pricinile pe care le tie Dumnezeu (13), care l-a îng duit s tâlh reasc pân ce d inuie te cursul ciclic al timpului.

Dar Cuvântul lui Dumnezeu, a ezându-se în aceast lume ca într-o cas , prin întruparea Sa negr it , i

lui. El s-a f cut blestem în locul nostru, f cându-ni-se îns tocmai prin aceasta binecuvântare.

⁵³² Io. 10, 10.

⁵³³ Ps, 48, 12.

Sfântul Maxim Marturisitorul

legând pe diavolul,⁵³⁴ a surpat-o, iar lemnele și pietrele ei, adică statuile și altarele și soclurile statuiilor le-a dărâmat și le-a nimicit (14). Căci prin ele diavolul, tatăl minciunii, își închipuia că este cinstit de cei rătăciți ca un fel de Dumnezeu pocit și multiform, datorită faptului că făcuse din nebunia lor un mijloc de slavire proprie, ca unul ce este cu mult mai nebun decât cei astfel prostii. Fiindcă este mai nesocotit decât a-și închipui cineva un lucru care prin fire nu există cu adevărat. Deci Mântuitorul sufletelor și trupurilor noastre, care s-a făcut om din iubire de oameni, a ezându-se prin trup în această casă a furului și a jurtorului pe strâmb, care este diavolul, adică în această lume, a surpat-o întreg, adică a nimicit modul ei rătăcit de mai înainte (15) și a îndreptat-o iarăși potrivit cu rațiunea cunoștinței ei adevărate.

În scurt vorbind, alungând pe tâlhar din avuțiile străine, s-a făcut iarăși El stăpân peste ai săi prin virtute, zidind peste tot pe mântul de sub cer, în chip mare, Sfânta Lui Biserică.

Sau poate este fur diavolul (16), fiindcă unelte-te până astăzi cum să atragă prin vicleugul în el ciunii dorința fiecăruia spre el. Iar jurtor pe strâmb și mincinos, fiindcă este în el tot și am gătește pe cei uratici să se despartă de bunurile din mână în nădejdea altora și mai bune și fiindcă pricinuite te pe neobservate, prin lucrurile socotite dulci, tot felul de greutăți, celor ce ascultă de el. Iar "casa" acestui fur și mincinos este dispoziția iubitoare de pe care a inimii fiecăruia. Ea are ca pietre în vârtoarea și nesimțirea inimii față de cele bune, iar ca "lemne" amintirile ce aprind uor focul necurat al patimilor.

Sau poate Scriptura numește "lemne", în chip figurat, pofta (17). Aceasta fiindcă s-a scris că lemnul a

⁵³⁴ Mt. 12, 29.

corupt prima dată mi cărea ei,⁵³⁵ îndreptând-o împotriva firii; apoi fiindcă ea este puterea sufletului care se aprinde de orice patimă, ca materia lemnoasă de foc. Iar prin "pietre" se indică poate duritatea și nesimțirea mișcărilor inimii, care nu ascultă de rațiunea virtuii. Pe toate acestea, împreună cu "casa," în care se găsește, adică cu dispoziția lui untră, le surprinde nimicește Cuvântul lui Dumnezeu, prin slăbirea Sa scoțând din ea, mai întâi prin credință, pe diavolul, care își face odinioară prin amăgire locuință în ea și care se socotea că e tare. Pe acesta îl leagă cu lanțuri de neșă rămată și-i prinde casa, scoțând din inimă deprinderea lesne de aprins a patimilor împreună cu învârtirea față de cele bune.⁵³⁶

Sau poate numește "pietre" nepăsarea sufletului față de cele bune, adică nesimțirea față de virtuți. Iar prin "lemne" răvna față de cele rele (18). Toate acestea alungându-le Cuvântul din inimile credincioșilor, nu încetează să împaciuiască și să unească într-un singur trup al virtuților pe cei de departe și pe cei de aproape, surpând peretele din mijloc al despărțirii, adică păcatul și rupând zăpădul care ne obligă voiaștră spre rău, și supunând cugetul trupesc legii duhului.⁵³⁷ Prin cei de departe a înțeles, cred, mișcările simțirii, care sunt după fire cu totul străine de legea lui Dumnezeu. Iar prin cei de aproape lucrurile cugetătoare (mentale) ale sufletului, care după rudenie nu sunt departe de Cuvântul. Pe acestea le adună Cuvântul după surparea legii trupului, unindu-le laolaltă în duh prin virtute.⁵³⁸ Căci prin "peretele din mijloc" cred că a înțeles

⁵³⁵ Gen. 3, 2.

⁵³⁶ Lc, 11, 22.

⁵³⁷ Ef. 2, 14-17. Col. 2, 14.

⁵³⁸ Prin modul virtuții.

Sfântul Maxim Marturisitorul

legea trupului cea după fire, afecțiunea față de patimi, sau pe catul. Pentru că numai afecțiunea cea de ocară față de patimi se face zid al legii firii, adică al prăvălii împotriva timidoare a firii, desprind trupul de suflet și de rațiunea virtuților, neîngăduind să se facă cu ajutorul fapturii trecerea la trup prin mijlocirea sufletului (19).

Dar venind Cuvântul și biruind legea firii, adică trăsura împotriva timidoare a firii, a desființat afecțiunea față de patimile contrare firii.

Acesta este Domnul meu și Dumnezeuul meu Hristos Iisus, pe care L-a văzut Proorocul ca pe o seceră, având douăzeci de coși lungime, ca unul ce îmbrășază toată lucrarea simurilor îndreptat spre cele sensibile, și zece coși lărgime, întrucât Dumnezeu și Mântuitorul meu cuprinde toată mișcarea rațională. Căci spun unii că a număra este o faptă ce aparține prin fire numai rațiunii. Iar decada este îmbrășșarea și sfârșitul oricărui număr. Prin urmare Cuvântul lui Dumnezeu îmbrășșază nu numai puterile simurilor, ci și lucrările mintale, ca unul ce este Fcător nu numai al corpurilor, ci și al celor necorporale.

Iar "seceră" a fost numit în vedenie, nu numai fiindcă seceră din firea rațională și pe care nu El L-a semnat și adună firea pe care nu El a îmbrășșiat-o. Căci și pentru că seceră a ează în hambarele dumnezeiești pe cei mântuiți (20); în sfârșit și pentru că, fiind mântuit de lucrările virtuților, se unește cu puterile fapturii ale sufletului (21).

Dar pentru cel ce vrea să vadă, cuvântul Scripturii indică aici două persoane și două case, pe care le desființează seceră. Căci se zice: "și va intra în casa furului și în casa celui ce jură strâmb în numele Meu". Prin cele două persoane a indicat cele două lucrări generale ale amăgirii diavolești, care le cuprind pe toate celelalte, sau

cele două moduri ale lucrurilor. Iar prin cele două case a indicat cele două dispoziții generale ale omului, favorabile rătăcirii, care le conțin pe toate celelalte. De pildă când cel rău se prinde prin vicleșugul amăgirii cunoștința înșelătoare a firii despre Dumnezeu, atrăgându-o spre sine, e "fur", întrucât încearcă să se facă stăpân peste închinarea datorată lui Dumnezeu, sau cu alte cuvinte abate vederea mintală a sufletului de la raionile duhovnicești din fapte și circumscrie puterea cugetării numai la privirea înfățișării din afară a lucrurilor sensibile. Iar când abuzează de micșorările firești, atrăgându-și puterea de activitate a sufletului în chip sofisticat spre cele contrare firii și prin cele părute bune ispășește prin plămădirea dorințelor sufletului spre cele rele, "jur strâmb" pe numele Domnului, ducând sufletul amăgit spre alte lucruri decât spre cele fegduite. Deci este "fur" fiindcă se prinde la sine cunoștința firii, având drept casă dispoziția iubitoare de neștiință a celor amăgiți. Și "jur strâmb", fiindcă înduplecă puterea de activitate a sufletului să se ostenească zadarnic cu cele contrare firii, având drept casă dispoziția iubitoare de păcat a voii celor care îl ascultă (22).

A adar diavolul este "fur", fiindcă strâmb cunoștința firii⁵³⁹ și "jur strâmb", fiindcă abate puterea de activitate a firii de la sârvierea virtuții. Casa "furului" este dispoziția sufletească ce stă la baza unei cunoașteri mincinoase, iar casa "celui ce jură strâmb" este dispoziția strâmbă de necuraj a patimilor de ocară. În acestea pătrunzând cu iubire de oameni cuvântul mântuitor al lui Dumnezeu, se face locaș al lui Dumnezeu prin Duhul, aducându-l cunoștința adevărului în locul rătăcirii și al neștiinței și virtutea și dreptatea în locul răutății și al vicleniei. În felul acesta își face prin ele arătarea în cei

⁵³⁹ Schimb direcția cunoașterii naturale.

drepți.

Deci prin persoane Scriptura a indicat modurile vicleniei variate a unuia și aceluiași diavol rău, iar prin "case" dispozițiile corespunzătoare cu aceste moduri ale celorști păniși de diavol.

Dar "fur" mai este și cel ce folosește cuvintele dumnezeiești spre amăgirea celor ce-l ascultă, fără să fi cunoscut puterea lor prin fapte. Este cel ce se îndeletnicește cu rostirea goală a lor pentru a cumpăra slavă și vânez prin cuvântul limbii lauda ascultătorilor, adică renumele de drept. Simplu vorbind, "fur" este cel a cărui viață nu corespunde cuvântului și a cărui dispoziție sufletească este în contradicție cu limba, adică cel ce se ascunde sub bunurile străine (23). Scriptura zice cu dreptate despre acesta: "Iar pe cotosului i-a zis Dumnezeu: pentru ce povestești drepturile mele și ieși asupra ta legământul meu prin gura ta?"⁵⁴⁰

Și iarși "fur" este cel ce acoperă cu modurile și cu moravurile văturate viclenia nevăzută a sufletului și cu înfrângeri de bunăcuviință dispoziția dinlăuntru (24). Căci precum furcel de mai înainte prin declamarea cuvintelor cunoștinței minții ascultătorilor, la fel fură acesta prin fărâncă moravurilor simțirea privitorilor (25). Către această de asemenea se va zice: "Ruina-i-văcei ce v-ași înmbrăcat în veșminte străine, sau: "Domnul va descoperi chipul lor în ziua aceea".⁵⁴¹ Dar mie îmi pare că aud în fiecare zi pe Dumnezeu zicându-mi acestea în ascunsul inimii, ca unul ce mă simt vinovat de amândouă lucrurile.

Iar "cel ce jură strâmb sau mincinos în numele Domnului", este acela care făgăduiește lui Dumnezeu o viață virtuoasă și face lucruri străine făgăduinței, iar prin

⁵⁴⁰ Ps. 49, 17.

⁵⁴¹ Is. 3, 17.

neîmplinirea poruncilor calc , ca i mine leg mântul ce i l-a luat de a duce o via evlavioas . Scurt vorbind, cel ce jur strâmb i mincinos este acela care s-a hot rât s tr iasc dup voia lui Dumnezeu, dar nu s-a mortificat deplin fa de via a aceasta. El a jurat lui Dumnezeu, adic a f g duit s - i p zeasc cursul vie ii f r de ocar în nevoinele dumnezeie ti, dar nu a împlinit f g duin a i de aceea nu e deloc vrednic de laud (26). "C ci l uda-se-va, zice, tot cel ce se jur întru El", adic tot cel ce f g duie te lui Dumnezeu via a sa i împline te cu adev rat jur mântul bunei f g duieli prin faptele drept ii. Dar dac cel ce împline te f g duin ele sale va avea laud , fiindc a jurat lui Dumnezeu i i-a inut jur mântul, v dit este c cel ce i-a c lcat leg mintele sale va avea parte de mustrare i de ocar , ca unul ce a min it.

Intrând secera, adic cuno tin a lui Dumnezeu i Tat l, care e prin fiin cuno tin i virtute, în inimile acestora ca în ni te case, cu alte cuvinte în dispozi ia fiec ruia, le nimice te cu totul, desfiin ând prin schimbarea spre bine, starea de mai-nainte a inimii fiec ruia, i ducându-i pe amândoi spre împ rt irea de binele ce le lipse te. Astfel prefăce pe furul cuno tin ei în lucr tor neînfricat al adev rului, iar pe furul blânde ei aparente a moravurilor în cultivator destoinic al dispozi iei ascunse a sufletului; de asemenea pe cel ce jur strâmb îl face p zitor adev rat al f g duin elor sale, ce- i înt re te f g duin ele prin împlinirea poruncilor.

Scolii

1. Prive te taina; prive te cum aduce la t cere pe cei ce socotesc c firile stau de sine; prive te moartea.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Italianului și a lui Nil.⁵⁴²

2. Nu admitem, zice, în Hristos vreo deosebire a ipostasurilor, fiindcă Treimea a rămas Treime și după ce s-a întrupat Dumnezeu și Cuvântul, neadugându-i-se Sfintei Treimi vreo persoană din pricina întrupării. Dar admitem o deosebire a firilor, ca să nu înfrângem trupul de-o ființă cu Cuvântul după fire.

3. Cel ce nu admite deosebirea firilor, nu are prin ce să adeverească marturisirea că Cuvântul a devenit trup fără schimbare, nerecunoscând ceea ce a primit și ceea ce a fost primit în ipostasul cel unic al lui Hristos și Dumnezeu cel unul, s-au părut după fire ca ceea ce erau.

4. De ce este Domnul secer și ce înseamnă lăimea de zece coși.

5. De ce tot El, ca secer, are lungimea de douăzeci de coși.

6. De ce a văzut Proorocul secera zburând.

7. Credința naște prin nedejde iubirea desvârșită față de Dumnezeu; iar conștiința cea bună naște prin păzirea poruncilor iubirea față de aproapele. Conștiința cea bună nu are ca pârâ porunca călcată. Iar acestea le poate crede numai inima celor ce se doresc după mântuirea cea adevărată.

8. Cum este Domnul blestem și al cui blestem este.

9. Pentru că omul avea dorința îndreptată spre păpământ, într-acolo era împins și el, fără să vrea, de către moarte.

10. Ce este "furul" și "cel ce jur strâmb".

11. Furt viclean este robirea firii prin amgire.

⁵⁴² Nu se știe cine a fost acel Nil de credință latină, sau grec din Calabria.

Se combate aici teza nestoriană sau adopțiană.

Sfârșirea cu care sfârșie diavolul pe cei răpiți de el, este junghierea voinei îndreptate spre viață în Dumnezeu și omorârea totală a amintirii acelei vieți. Iar pierzania este neștiința ce se naște în cei sfârșiți, din lipsa cunoștinței lui Dumnezeu. Căci de aceea le fură gândul răpindu-i la sine, ca să-i lipsească de viață într-o virtute și cunoștință.

12. Ce este casa "furului și "a celui ce jur strâmb".

13. Ar putea spune cineva că pricina pentru care s-a îngăduit diavolului să tâlhărească este aceea că s-a cunoscut și oamenii din experiența răutății lui și așa ar gândindu-se să li se facă și mai rău; de asemenea ca toți oamenii să-și descopere unii altora, prin cercare, dispoziția sufletului și prin acesta fiecare să-și aibă și conștiința proprie că apără toată lumea. Căci Dumnezeu nu are lipsă de o astfel de experiență, ca să ne afle cum suntem, având cunoștința tuturor în mod înalț înainte de nașterea lor.

14. Ce, sunt lemnele și ce sunt pietrele.

15. Surparea casei, adică a lumii rătăcite s-a făcut prin întrupare.

16. Înfrânați area acelora după alt în eles.

17. Alt în eles al acelora.

18. Acest în eles se potrivește pentru cei pătimiți. Căci cel ce pătimește de nemi-cărea totală face de bine, se mișcă cât se poate de repede spre rău. Fiindcă nemi-cărea face de amândouă cu neputință.

19. Mi-cărea simurilor împreună cu lucrarea minții, dăna țere virtuții însoțită de cunoștință.

20. Pentru ce l-a numit "secer".

21. Cuvântul se unește cu puterile de activitate ale sufletului, seceră cu mâna secerătorului, pentru a ția patimile și a aduna virtuțile.

Sfântul Maxim Marturisitorul

22. Diavolul e "fur" fiindc produce ne tiina; i jur strâmb", fiindc produce rutate. El are drept "case" mintea am git a celor ne tiutori i aplecarea spre p cat a voii celui p c tos.

23. În eles frumos i foarte potrivit nou celor ce falsific m, de dragul slavei de arte, podoaba virtutii i a cuno tin ei.

24. Dar "fur" este, zice i cel ce i d cu pref c torie o înf i are am gitoare de om virtuos i acoper cu ar tarea din afar viclenia ascuns a voinei ei.

25. Cel ce simuleaz cuno tin a numai prin rostire de vorbe, fur mintea ascult torilor spre slava proprie; iar cel ce face prin purt ri pe virtuosul, fur vederea privitorilor spre slava proprie. Amândoi furând prin am gire, duc la r t cire: unul în elegerea sufleteasc a ascult torilor, cel lalt sim irea trupeasc a privitorilor.

26. Ce este cel ce "jur strâmb".

Întrebarea 63

La acela i Prooroc s-a scris iar i: " i a zis c tre mine: Ce vezi? i am zis: Am v zut, i iat un candelabru (sfe nic) cu totul de aur i o lamp (f clie) deasupra lui; i apte candele pe el i apte pâlnii la candelele de pe el i doi m slini deasupra lui, unul de-a dreapta lampei i altul de-a stânga".⁵⁴³ Ce este candelabru i de ce e de aur; ce este lampa de deasupra lui ce sunt cele apte candele, ce sunt cele apte pâlnii la cele apte candele, ce sunt cei doi m slini i de ce se afl de-a dreapta i de-a stânga l mpii?

⁵⁴³ Zah. 4, 2 - 3.

R spuns

Cuvântul proorocesc, descriind de departe, în chip, simbolic m re ia prealuminat i suprastr lucit a Sfintei Biserici a zugr vit vedenia aceasta astfel, voidnd s arate, cred, în elesul tainei celei noi a ei. Deci candelabrul cu totul de aur este Biserica atotl udat a lui Dumnezeu, curat i neîntinat , neprih nit i nealterat , nemic orat i primitoare a adev ratei lumini (1). C ci se spune c aurul fiind inalterabil, dac e scufundat în p mânt nu se înnegre te i nu e ros de rugin iar dac e ars nu se mic oreaz . Afar de aceea, el înt re te i înnoie te prin for a sa natural puterea v zului celor ce i-o a intesc asupra lui. A a este i Biserica atotsl vit a lui Dumnezeu, care întrece în chip real cea mai curat natur a aurului. Ea e nealterat , ca una ce nu are nici un amestec str in în înv tura ei tainic despre Dumnezeu, m rturisit prin credin (2); e curat , întrucât str luce te de lumina i de slava virtu ilor (3); e neîntinat , nefiind p tat de nici o murd rie a patimilor (4); e neprih nit , ca una ce nu are atingere cu nici unul din duhurile rele (5). Tr ind în împrejur rile p mânte ti, ea nu e înnegrit de rugina p catului, în sfâr it ea r mâne nemic orat i neîmpu inat , deoarece, cu toate c e ars din vreme în vreme în cuptorul prigoanelor i încercat de r scoalele necontenite ale ereziilor, nu sufer sub povara încerc rilor nici o sl bire în înv tura sau via a, în credin a sau disciplina ei (6). De aceea ea înt re te prin har în elegerea, celor ce caut spre ea cu evlavie. C ci ea cheam pe de-o parte pe necredincio i, d ruindu-le lumina cuno tin ei adev rate, pe de alta p streaz pe cei ce contempl cu iubire tainele ei, p zind nev t mat i f r

Sfântul Maxim Marturisitorul

bete ug pupila în elegerii lor. Iar pe cei ce au suferit vreo
cl tinare îi chem din nou i le reface prin cuvânt de îndemn
în elegerea bolnav . A a se în elege candelabrul v zut de
Prooroc, dup unul din în elesurile cuvintelor de mai sus.

Iar lampa de deasupra lui este lumina p rinteasc
i adev rat , care lumineaz pe tot omul ce vine în lume⁵⁴⁴
(8): adic Domnul nostru Iisus Hristos. Acesta, prin primirea
trupului nostru luat de la noi, s-a f cut i s-a numit lamp , ca
Cel ce e în elepciunea i Cuvântul cel dup fire al lui
Dumnezeu i Tat l, care e propov duit în Biserica lui
Dumnezeu prin credin a cea dreapt i e în l at i dezv luit
între neamuri de vie uirea virtuoaș prin p zirea poruncilor.
El lumineaz ca o lamp (f clie) tuturor celor din cas , adic
din lumea aceasta, precum El însu i zice: "Nimeni nu
aprinde f clie i o pune sub obroc, ci în sfe nic ce lumineaz
tuturor celor din cas ".⁵⁴⁵ Deci s-a numit pe sine "f clie",
pentru faptul c fiind dup fire Dumnezeu i f cându-Se
trup dup iconomie, ca lumin dup fiin e inut în scoica
trupului în chip necircumscris prin mijlocirea sufletului ca
f clie, cum e inut focul prin fe til . Aceasta a în eles-o i
marele David, când a numit pe Domnul "f clie", zicând:
"Legea ta este f clie picioarelor mele i lumin c r rilor
mele".⁵⁴⁶ C ci Mântuitorul i Dumnezeul meu m izb ve te
de întunericul ne tiin ei i al r ut ii. De acea a i fost numit
de Scriptur "f clie". C ci cuvântul (grecesc)
(f clie), vine de la a dezlega întunericul =
(c ci , înseamn întuneric, cum zic cei ce studiaz
în elesul cuvintelor). Pentru c împr tiind, asemenea unei
f clii, negura ne tiin ei i întunericul r ut ii, s-a f cut El

⁵⁴⁴ Ioan 1, 9.

⁵⁴⁵ Mt. 5, 15.

⁵⁴⁶ Ps. 118, 115.

însu i tuturor cale de mântuire, c l uzind prin virtute i cuno tin spre Tat l pe to i cei ce voiesc s p easc , prin împlinirea poruncilor dumnezeie ti, pe urmele Lui, ca pe-o cale a drept ii. Iar sfe nicul (candelabrul) este Sf. Biseric , pentru c în ea lumineaz , prin propov duire, Cuvântul lui Dumnezeu, trimi ându- i razele adev rului asupra tuturor celor ce se afl în această lume ca într-o cas oarecare, umplându-le în alegerea tuturor cu cuno tin a dumnezeiasc (9).

Pe de alt parte "obrocul" simbolizeaz sinagoga Iudeilor, adic slujirea trupeasc a legii, care acoper prin grosimea simbolurilor literei lumina cuno tin ei adev rate a sensurilor. (10) Cuvântul (Ra iunea) nu vrea s fie câtu i de pu in sub acest obroc, ci vrea s fie a ezat în vârful i pe în l imea Bisericii. C ci dac Cuvântul⁵⁴⁷ e inut sub litera legii, ca sub un obroc, îi lipse te pe to i de lumina ve nic ned ruindu-le vederea duhovniceasc celor ce nu se str duiesc s se lepede de sim irea (percep ia) în el toare, care nu e capabil decât de eroare i nu sesizeaz decât aspectul coruptibil al corpurilor înrudite cu ea. El vrea deci s fie pus în sfe nic, adic în Biseric , sau în slujire ra ional în duh, ca s -i lumineze pe to i, din toat lumea, înv ându-i s vie uiasc i s se poarte conform cu ra iunea, i numai atâta grij s aib de cele corporale, cât e de lips ca s taie orice afec iune a sufletului fa de ele; de asemenea ca toat str duin a s le fie s nu dea sufletului nici o închipuire material ; dup ce a fost stins prin ra iune sim irea (percep ia sim urilor), care la început a respins

⁵⁴⁷ Ca în multe alte locuri i aci înseamn i Hristos însu i, dar i cuvântul propov duirii, sau ra iunea (sensul) ascuns în cuvintele i ceremoniile legii. Mai bine zis ra iunile sau sensurile Scripturii sunt razele Logosului dumnezeiesc.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ra iunea (cuvântul) și a acceptat iraționalitatea plăcerii ca pe un arpe lunecos (11). Căci cu dreptate a fost rânduit moartea împotriva simirii ca să nu mai poată oferi diavolului intrare spre suflet. Iar simirea aceasta, fiind una după gen, se împarte în cinci specii, înduplecând prin percepția fiecărui sim sufletul amăgindu-l să iubească cele sensibile înrudite cu acel sim, în loc să-l iubească pe Dumnezeu (12). De aceea cel ce ascultă în elepe te de ra iune,⁵⁴⁸ alege de bunăvoie moartea trupului înainte de moartea silnic și fără voie, desprindându-i total voia de simire.⁵⁴⁹

Dar cel ce rămâne numai la litera Scripturii, are ca singur stăpânitoare peste fire simirea (percepția), prin care se manifestă afecțiunea sufletului față de trup. Căci litera, dacă nu e în eleas duhovnicești, este mrginit în coninutul ei de simire, care nu îngăduie să străbată în elesul celor scrise până la minte. Iar dacă litera se adresează numai simirii, tot cel ce primește litera în chip iudaic numai ca istorie, trăiește după trup, suportând în fiecare zi prin aplecarea voii moartea păcatului, din pricina simirii celei vii, neputând, să omoare cu duhul faptele trupului, ca să trăiască viața cea fericită în duh. "Căci de viața ei după trup, veți muri", zice dumnezeiescul apostol, "iar de omorâți cu

548 În acest pasaj ra iunea, cerea și se opune simirea; poate fi și Logosul divin, sau mai bine zis ra iunea din noi este în același raport cu Logosul ca sensurile lucrurilor cu El.

549 Moartea simirii este menită să mântuiască pe om de moartea firii. Moartea căsând a fost pricinuită de creșterea lucrării simurilor, care l-a legat pe om de lumea văzută, desprindându-l de Dumnezeu. Moartea simirii și moartea omului trupesc, a omului aplecat spre cele de dinafară, a omului "mort" duhovnicești, pentru a învia omul din untru, omul adevărat, omul mintal, sinea omului.

duhul faptele trupului, ve i tr i".⁵⁵⁰ Drept aceea, aprinzând f clia, adic ra iunea care aduce lumina cuno tin ei prin contempla ie i fapte, s nu o punem sub obroc, ca s nu fim osândi i, ca unii ce m rginim la liter puterea necuprins de minte a în elepciunii, ci în sfe nic, adic în Sf. Biseric , pe culmea contempla iei adev rate, ca s r spândeasc asupra tuturor lumina dumnezeie tilor dogme.

Despre această Sf. Biseric legea a prevestit în chip figurat c va fi candelabru turnat i cu totul de aur. Aceasta întrucât pe de-o parte nu are în ea nici o parte goal , lipsit de puterea Cuvântului, iar pe de alta e str in de toate prisosurile materiale i nu are nimic p mântesc.

Dar marele Zaharia, descriind acest candelabru în toate am nuntele, adaug c afar de lamp mai erau pe el apte candel (f clii). Aceste apte candel trebuie s le în elegem aici în alt chip, de cum am înf i at candela (f clia) din Evanghelie. C ci nu toate persoanele i lucrurile care sunt exprimate prin acela i cuvânt trebuie în elese în unul i acela i chip, ci fiecare dintre cele spuse trebuie în eles dup sensul locului din Sfânta Scriptur , dac vrem s în em seama de scopul celor scrise.⁵⁵¹

Prin candel socotesc c Sfânta Scriptur în elege aici lucr rile Duhului Sfânt, sau darurile (harismele) Duhului Sfânt, pe care le d ruie te Bisericii Cuvântul care e capul întregului trup (13). C ci s-a spus: " i se va odihni peste El duhul lui Dumnezeu, duhul în elepciunii si al în elegerii, duhul sfatului i al t riei, duhul cuno tin ei i al

⁵⁵⁰ Rom. 8, 13.

⁵⁵¹ Pasajul acesta are un în eles deplin numai în grece te, întrucât "candela" de aici (Zah.) e exprimat în grece te tot prin cuvântul ca i "f clia" de la Matei 5, 15. în traducerea rom. s-a evitat confuzia, întrucât de la Zah. s-a tradus prin candel , iar de la Mt. 5, 15, prin f clie

Sfântul Maxim Marturisitorul

evlaviei; și duhul temerii îl va umple pe El".⁵⁵² Dar capul Bisericii, potrivit unei imagini omenești, este Hristos. Deci Cel ce are după fire pe Duhul, dăruie-te, ca Dumnezeu, Bisericii lucrurile Duhului. Căci Cuvântul făcându-mi-Se mie om, îmi lucrează mie toată mântuirea, dându-mi prin ale mele cele proprii Lui după fire, mie celui pentru care s-a făcut om. Și a ezându-se în situația celui ce primește pentru mine, scoate la arătare ale Sale proprii. Căci cerând, ca un iubitor de oameni pentru Sine harul de care am lipsit eu, îmi atribuie mie meritul (puterea) isprăvilor Lui după fire. Deci pentru mine se spune că primește și acum ceea ce are prin fire înainte de început și mai presus de rațiune. Căci Duhul Sfânt, precum este prin fire al lui Dumnezeu și Tatăl, după ființă, la fel este prin fire și al Fiului după ființă, ca cel ce precede ființial în chip negrit din Tatăl prin Fiul cel nescut din Tatăl; și dăruie-te candelabrului, adică Bisericii, ca niște candelă, lucrurile proprii. Și precum candela împreună în tinericul, tot așa lucrurile Duhului scot și alung din Biserică pe catul cel de multe feluri. Astfel în elepciunea desființării nechibzuite, în alegerea departe nepriceperea, sfatul alung lipsa de discernământ, tineria în lătură și biciunea, cunoștința terge neștiința, evlavia alung necredința și ticloșia faptelor ei, în sfârșit temerea departe învârtirea nepăsării. Căci nu numai poruncile sunt lumină, ci și lucrurile Duhului (15).

Dar candelă care ard toată viața în Biserică, și spândind lumina mântuirii, sunt și treptele care susțin în buna ei rânduielă. De pildă învingătorul în elept al dumnezeielor și înaltelor dogme și taine, este o candelă care descoperă învingători necunoscuți înainte mulțimii. Iar cel ce ascultă cu în alegere și pricepere în elepciunea grăit de cei desvârșiți,

⁵⁵² Is. 11, 2-3.

e i el o candel , întrucât ca ascult tor cuminte p ze te în sine lumina adev rului celor gr ite.⁵⁵³ Cel ce deosebe te cu bun sfat timpurile de lucruri i acomodeaz modurile de activitate cu ra iunile lucrurilor, neîng duind s se amestece întreolalt în chip nepotrivit, fiind un sftenic minunat se dovede te i el ca o alt candel . Iar cel ce suport cu cuget neclintit atacurile încerc rilor f r de voie, ca fericitul Iov i ca vitejii mucenici este o candel tare, p zind i el cu r bdare b rb teasc nestins lumina mântuirii, ca unul ce are pe Domnul t rie i laud .⁵⁵⁴ Cel ce cunoa te me te u- gurile vicleanului i nu ignor t b rîrile r zboaielor nev zute, este i el o alt candel înv luit de lumina cuno tin ei, putând zice cu dreptate împreun cu marele Apostol "C ci nu ne sunt necunoscute gândurile lui".⁵⁵⁵ Iar cel ce duce o via evlavioas (binecredincioas) dup porunca Domnului, îndreptând-o prin virtu i, e o alt candel , ca unul ce- i adevere te evlavia (credin a) prin modurile purt rilor sale. În sfâr it, cel ce în a teptarea judec ii face din înfrânare zid ce opre te intrarea patimilor la suflet, s-a f cut o alt candel , cur ind cu sârguin , prin frica de Dumnezeu, petele patimilor întip rite pe el i f cându- i via a st vezie i luminoas prin tergera

553 Nu numai cel ce înva e o treapt de cinste în Biseric , ci i cel ce ascult cu aten ie. Ba el urmeaz imediat dup prima treapt a celor în elep i, aflându-se pe treapta în elegerii. De altfel adeseori cel ce înva simte cum îi cre te puterea cuvântului i cum se lumineaz datorit ascult rii în eleg toare a celor pe care îi înva . Ascultarea cu în elegere e i ea un har i harurile alc tuiesc un întreg întreolalt ca i cei în care se g sesc. Descoperirea adev rurilor e într-o anumit m sur rodul comuniunii dintre propov duitor i ascult tor. Treptele acestea sunt altele decât treptele, ierarhice ale hirotoniei, încredin ate cu administrarea Tainelor. Cele dou sisteme se presupun reciproc.

554 Ps. 42, 2.

555 II Cor. 2, 11.

Sfântul Maxim Marturisitorul

în tin ciunilor contrare firii (16).

Deci curirea celor vrednici de curia adus de virtuti o face Duhul Sfânt prin temere, evlavie și cunoștință; iar iluminarea care hărăzește cunoștința lucrurilor după rațiunile pe temeiul cărora există, o dăruiește celor vrednici de lumină, prin tărie, sfat și înelegere; în sfârșit, desvârșirea o hărăzește celor vrednici de îndumnezeire prin înțelepciunea atotluminoasă, simplă și întregă, ridicându-i în mod nemijlocit și în tot chipul spre cauza lucrurilor, atât cât este cu putință oamenilor, încât strălucesc în ei numai însușirile dumnezeiești ale bunătății lui Dumnezeu. Prin aceasta cunoscându-se pe ei înșiși din Dumnezeu, iar pe Dumnezeu din ei înșiși (17), întrucât între ei și Dumnezeu nu mai este nici un zid care să-i despartă, dat fiind că între înțelepciune și Dumnezeu nu mai este nume, se vor bucura de neschimbabilitatea neclintită, ca unii ce au depășit toate cele de la mijloc (18), în care se ascundea odinioară primejdia de a greși în privința cunoașterii.⁵⁵⁶ Căci ei au fost ridicați în chip neîntârziat și neînles, după har, pe culmea cea

⁵⁵⁶ După ce s-a depășit primejdia de-a greși în privința cunoașterii, s-a dobândit neschimbabilitatea morală. Aadar nestatornicia morală se datorește greșelilor de cunoaștere, în primejdia acestui fel de greșeli se găsește omul până ce se află între lucrurile create. Dar odată ajuns în nemijlocit legătură cu Dumnezeu, nu mai poate greși. Greșala vine din puțină unor deducții greșite de la lucrurile create la Dumnezeu (la Adevăr). Când Adevărul este trăit direct; mințea, nu mai poate greși, căci Adevărul îi copleșește lucrurile ei, prin care ar putea greși. Adevărul acesta este Dumnezeu, întrucât este contemplat de mințea creată. El este contemplat direct, dar totuși de mințea creată. Ca atare el este una cu Dumnezeu, între el și Dumnezeu nu este nimic la mijloc, dar totuși nu este Dumnezeu cum se cunoaște însuși pe Sine. Aceasta este înțelepciunea. Este forma supremă în care se poate comunica Dumnezeu făpturii, în cadrul «înțelepciunii mințea creată poate înainta la infinit. Dar niciodată nu poate trece dincolo de ea.

mai înalt , infinit și de infinite ori infinit dincolo de toate după fire, printr-o neștiință a tot ceea ce există .

" și apte pâlnii la cele apte candelă de pe sfere. Cuvântul nostru despre candelă a indicat două înțelegeri ale lor. Cel despre pâlnii va începe de aici. Spun unii că pâlnia este un vas în formă de cupă , în care oamenii obișnuiesc să pună uleiul care trebuie versat în candelă spre hrănirea și susținerea luminii. Aadar după înțelesul mai înalt, pâlniile celor apte candelă ale sferei nicului versate sunt deprinderile (aptitudinile) și dispozițiile capabile să primească diferitele rațiuni și moduri de activitate morală care hrănesc și întrețin cele apte candelă, adică lucrurile duhului; cu alte cuvinte deprinderile și dispozițiile, celor ce au primit în Biserică împărțirea darurilor (19). Căci precum fructul untdelemnului este cu neputință să se întrețină în nestinsă candelă, tot așa și fructul deprinderii care să hrănească cele bune prin rațiuni, moduri de activitate morală , idei și gânduri potrivite și convenite, este cu neputință să se păzească nestinsă lumina darurilor. Pentru că tot darul duhovnicesc are lipsă de o deprindere (aptitudine) corespunzătoare toare cu el, care să-i toarne neîncetat, ca un untdelemn, materia cugetării, fiind păstrat prin deprinderea celui ce-l-a primit.

Pâlniile celor apte candelă ale candelabrului, sunt aadar deprinderile, (aptitudinile) corespunzătoare toare cu darurile dumnezeiești ale Sfintei Biserici. Din ele înțelepții și neadormiții paznici ai bunurilor dăruite tuturor , ca din niște vase, asemenea în eleptelor fecioare din Evanghelie, untdelemnul bucuriei în candelăle darurilor (harismelor).

" și doi măsli deasupra lui; unul de-a dreapta împii și altul de-a stânga". Cuvântul a descris foarte frumos și potrivit toată vedenia care se referă la Sine însuși. Căci înfrânt și candelabrul, lampa, candelălele, pâlniile, a adus și

doi m slini. Aceasta fiindc se c dea cu adev rat ca deodat cu lumina s fie cugetat în chip firesc i cauza care na te puterea ce între ine lumina, ca nu cumva s se sting lumina din candelabru, nefiind alimentat . Cei doi m slini ai candelabrului de aur, adic ai Sfintei Biserici universale, sunt cele dou Testamente, din care, ca din ni te m slini, se stoarce, prin c utare i cercetare evlavioas , ca în untdelemn, substan a în elesurilor, care alimenteaz lumina darurilor dumnezeie ti. Prin aceast substan deprinderea fiec ruia p ze te nestins lumina harului ce s-a dat pe m sura lui, lumina ce se între ine, ca printr-un untdelemn, prin în elesurile Scripturilor (20). C ci precum f r m slin nu se poate afla untdelemn adev rat i natural i precum f r vas nu se poate ine uleiul primit, iar nefiind hr nit de untdelemn lumina candelai se stinge cu siguran , la fel f r Sfintele Scripturi nu se poate dobândi cu adev rat substan a dumnezeieasc a în elesurilor i f r deprinderea capabil s primeasc ca un vas, aceste în elesuri, nu poate lua na tere o cugetare demn de Dumnezeu, iar lumina cuno tin ei din daruri, nealimentat de în elesurile dumnezeie ti, nu poate fi între inut nestins de cei ce o au.

A adar în l ându-ne privirea la în elesul duhovnicesc, cuvântul nostru a asem nat candelabrul cu Biserica; lampa cu Dumnezeu cel întrupat, care s-a îmbr cat cu firea noastr în chip neschimbat, dup ipostas; cele apte candelae cu darurile, sau lucr rile duhului, cum a ar tat limpede marele Isaia; pâlniile candelaelor cu deprinderile capabile de în elesurile dumnezeie ti ale Scripturii, care primesc darurile dumnezeie ti; în sfâr it cei doi m slini, cu cele dou Testamente, din care se prime te prin în eleapt str danie substan a în elesurilor dumnezeie ti prin care se între ine nestins lumina tainelor dumnezeie ti(21).

"Unul de-a dreapta lampei, iar altul de-a stânga". Prin dreapta socotesc c în elege Proorocul partea mai duhovniceasc a Scripturii, iar prin stânga pe cea mai trupeasc (22). Iar dac stânga indic partea mai trupeasc a Scripturii, iar dreapta pe cea mai duhovniceas , socotesc c m slinul de-a stânga înseamn Vechiul Testament, care se ocup mai mult de filosofia activ , iar m slinul din dreapta, Noul Testament, care ne înva taina cea nou i na te în fiecare dintre credincio i deprinderea contemplativ . C ci cel dintâi ofer celor ce se îndeletnicesc cu filosofia dumnezeieasc modurile virtu ii, cel de-al doilea ra iunile cuno tin ei. Cel din urm , r pind mintea din pâcla celor v zute, o ridic spre ceea ce e înrudit cu ea, cur it de toat n lucirea material , iar cel dintâi cur e te mintea de toat împ timirea dup cele materiale, sco ând prin for a b rb iei, ca printr-un ciocan, piroanele care intuiesc afec iunea voii de trup. Cel Vechi ridic trupul str b tut de ra iune (ra ionalizat) spre suflet, prin mijlocirea virtu ilor, împiedicând mintea s coboare la trup; iar cel Nou ridic mintea, aprins de focul dragostei, spre Dumnezeu. Cel dintâi face trupul una cu mintea prin mi carea de bun voie, iar al doilea face mintea una cu Dumnezeu prin deprinderea (cu lucrarea) harului. Prin aceasta mintea dobânde te atâta asem nare cu Dumnezeu, încât din ea poate fi cunoscut Dumnezeu, Cel ce din Sine nu poate fi cunoscut de nimeni dup fire, ca un original dintr-o icoan (23).

În acest chip în elegem acestea. Iar de vrea cineva s refere sensul celor spuse i la fiecare om, va g si de asemenea în elesuri frumoase i evlavioase. De pild va putea s în eleag prin candelabru sufletul fiec ruia (24). Acesta e întreg de aur, ca unul ce dup firea sa mintal i ra ional , e nestic cios i nemuritor i e cinstit cu cea mai

împartească puterea voii libere. El are asupra sa lampa credinței, adică Cuvântul care s-a făcut trup și care în crede cu tărie și slujește te cu adevărat. Și în el se află felicia (candela) aprinsă a cuvântului cunoscutinței, după învătura și îndemnul aceluiași Cuvânt al lui Dumnezeu, care zice: "Nimeni nu aprinde felicia și o pune sub obroc, ci în sfârșit ca să lumineze tuturor celor din casă." Căci Domnul poate numește aici "felicie" cuvântul cunoscutinței în duh, arătat prin fapte, adică legea duhului (26). Iar "obroc", cugetul pământesc al carnii, adică legea pământească a trupului. Legea harului nu trebuie pusă sub acesta, ci în suflet care este cu adevărat un sfârșit de aur, ca să lumineze prin fulgerile faptelor drepte și a cugeturilor în elepte, tuturor celor din casă, adică din Biserică, sau din lumea aceasta, în felul acesta cel ce poartă această lumină îi face pe privitori să imite binele și să slăvească și ei prin faptele virtuții și nu numai prin simpla rostire de vorbe, pe Tatăl din ceruri, adică pe Dumnezeu (27), care produce în sfinți, pe culmile contemplațiilor tainice ale cunoscutinței, podoba faptelor virtuțioase ale dreptății. Căci s-a scris: "Ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri".⁵⁵⁷

Așa și în alegi candelabrul și lampa din vedenia Proorocului. Iar prin cele apte candelă se va înalege, după explicarea de mai înainte, diferitele daruri ale Duhului, care își coboară lumina și se odihnesc peste cel ce se desvârșește în Hristos prin virtuți și cunoscutință (27). Căci Scriptura înalege aici prin Hristos, pe cel ce viețuiește după Hristos și este plin de lumina aceluiași rațiuni și moduri de activitate, atât cât este cu puțin omului, având și el în alepciune și în alegere, sfârșit și tărie, cunoscutință, evlavie și

⁵⁵⁷ Mt. 5, 15.

temere, prin care se spune că privește Dumnezeu, ca prin niște ochi spirituali, peste întregul pământ al fiecărei inimi. "Ca și aceste apte candelă sunt ochii Domnului, care privesc peste tot pământul".⁵⁵⁸

"și apte pâlnii la candelăle de pe el". Pâlniile sunt deprinderile cu ajutorul cărora se contemplă viața ale celor vrednici și li se împart darurile dumnezeiești. Din acestea ei varsă substanța cugetărilor tainice, cum ar vârsa untdelemn din niște vase, păstrând nestinsă lumina darurilor Duhului (28).

Iar prin cei doi măsliși în alegii, precum am spus, cele două Testamente (29). Cel de-a stânga împie Testamentul Vechi, care procură neîncetat puterii cunoscătoare sau contemplative a sufletului, ca pe un untdelemn, modurile virtuților prin activitate (30). Iar cel de-a dreapta este Testamentul Nou, care procură neîncetat prărie pasive, sau celei active a sufletului (31), ca pe un untdelemn, rașunile duhovnicești ale cunoștințelor prin contemplație.⁵⁵⁹ și a a prin fiecare se desvârșește frumosa taină mântuirii noastre, arătându-se în viața prin viața și slava vieții prin învârtură. În felul acesta activitatea apare ca o contemplație lucrătoare, iar contemplația ca o activitate cunoscătoare. Scurt vorbind, virtutea apare ca o manifestare

⁵⁵⁸ Zah. 4, 10.

⁵⁵⁹ Cele două Testamente se întregesc întreolalt, cum se întregesc activitatea și contemplația în viața duhovnicească a omului. Contemplația este între de untdelemnul virtuților, închipuit prin Testamentul Vechi, iar virtuțile sunt între inute de untdelemnul contemplației, închipuit prin Testamentul Nou. Sau untdelemnul celor doi măsliși, activitatea virtuților și contemplația, Testamentul Vechi și Nou, între în una și aceeași lumină, a vieții duhovnicești unitare. Neîncetat se întregesc. O nouă dovadă că cel contemplativ nu se socotește dezlegat de activitatea virtuților.

Sfântul Maxim Marturisitorul

a cunoștinței, iar cunoștința ca o putere sus în toată a virtuții (32). Într-un amănunt, adică prin virtute și cunoștință, se manifestă o singură înțelepciune. Prin această cunoaștere cele două Testamente consumă întreolalt în toate și se unesc în înfrățirea tainei celei unice prin har, mai mult decât se unesc sufletul și trupul în alcătuirea unui singur om, prin sinteza întreolalt (33).

Iar dacă cineva, tare în înțelegerile spirituale, ar zice că cei doi măsuri sunt cele două legi, cea naturală și cea duhovnicească, nu s-ar abate de la adevăr. În această interpretare legea naturală, ca cea de la stânga împii, adică a lui Dumnezeu Cuvântul cel întrupat, ar oferi rațiunii, prin simțirea (percepția simțurilor) înrudită cu ea, modurile de activitate în vederea virtuții, desprinzându-le din lucrurile sensibile. Iar cea spirituală sau duhovnicească, de la dreapta, ar culege, prin cugetarea înrudită cu ea, rațiunile din lucruri, în vederea cunoașterii duhovnicești (34). Într-un amănunt umplem diferențele deprinderi corespunzătoare cu darurile duhovnicești, cu vederi active și contemplative, întocmai ca pe niște pâlnii ale candelelor, pe zind nestins lumina adevărului.

Sau, în elegând locul acesta al Scripturii într-un sens și mai înalt, putem vedea în cei doi măsuri de la dreapta și de la stânga împii: Providența și Judecata. Iar la mijloc între ele, stă, ca într-un candelabru de aur în Sf. Biserică universală, sau în sufletul fiecărui sfânt, lumina adevărului care luminează tuturor. Și lumina aceasta este Cuvântul, care ca Dumnezeu cuprinde totul și descoperă rațiunile adevărate și atotgenerale ale Providenței și Judecării, prin care conservă lucrurile și în care constă taina mântuirii noastre, hotărât mai înainte de toate veacurile și înfrățit în cele din urmă dintre timpuri. Dintre acestea,

Providen a, care st ca un m slin la dreapta l mpii, o percepem numai prin credin în modul negrit al unirii ipostatice a Cuvântului cu trupul însufle it în chip ra ional; iar Judecata, care st la stânga, o în elegem în chip negrit din taina patimilor de via f c toare suportate de Dumnezeu cel întrupat pentru noi(35).⁵⁶⁰ C ci întâi El a primit întruparea cu voia pentru bun tatea Sa, ca Cel ce este prin fire Mântuitorul tuturor; iar pe urm a r bdat patimile de bun voie ca R scump r tor (36). C ci nu s-a f cut Dumnezeu om de mai înainte ca s p timeasc , ci ca s -l mântuiasc pe om prin patimi, întrucât acesta se f cuse robul lor prin c lcarea poruncii dumnezeie ti, dup ce la început fusese nep timitor.

A adar la dreapta se afl taina întrup rii Cuvântului, cea conform Providen ei. Ea înf ptuie te prin har îndumnezeirea mai presus de fire a celor ce se mântuiesc, îndumnezeire hot rât mai înainte de veacuri, la care nu se va putea ridica dup fire nici o ra iune a f pturilor. Iar la stânga st taina patimii de via f c toare a lui Dumnezeu, care a voit s p timeasc dup trup. Ea este conform Judec ii i pricinuite pe de o parte desfiin area des vâr it a tuturor însu irilor i mi c rilor, care au p truns în fire împotriva firii prin neascultare, i înf ptuie te pe de alta restaurarea deplin a tuturor însu irilor i mi c rilor

⁵⁶⁰ Providen a în general se arat în toate darurile pozitive pe care ni le face Dumnezeu pe cale natural i supranatural , iar Judecata în toate încerc rile i pedepsele ce ni le trimite Dumnezeu ca s ne îndrepte i des vâr ease . Dar atât Providen a cât i Judecata au culminat în întruparea i patimile Domnului. De aceea întruparea lui e o manifestare special a Providen ei, iar patimile o manifestare special a Judec ii. Sau prin întruparea Domnului s-au rev rsat toate darurile dumnezeie ti pentru toat lumea, iar în patimile Lui toat asprimea pedagogic pentru toate gre alile.

Sfântul Maxim Marturisitorul

conforme cu firea de la început (37). În urma acestei restaurări nu se va mai afla în fpturi nici o raionie tirbit și falsificat. Acestea, adică Providența și Judecata, sau întruparea și patima, pe de o parte pentru neclintirea, curajul și incoruptibilitatea virtuții și a statorniciei bărbatești cu fapta, iar pe de altă parte pentru strălucirea și transparența contemplației și a cunoașterii tainice, au fost asemnate de Prooroc cu doi munți de aramă, dintre care au ieșit, asemenea unor care cu cai,⁵⁶¹ cele patru Evanghelii (38), care au străbătut și au ocolit tot pământul și au vindecat rana din neascultarea lui Adam, fiind când se odihnesc prin credință în bunăvoința Duhului lui Dumnezeu peste ara de la miez noapte, adică peste neamurile asupra cărora stă pâinea negura neînțelegerii și peste firea asupra căreia domnea silnic întunericul pământului (39).

Sau poate cele patru care reprezintă forța celor patru virtuți generale, egale la număr cu sfintele Evanghelii (40). Căci și ea a străbătut, ca pe un pământ, toată inima credincioșilor și a oblojit rana cea de ocară, pricinuită în ea de patimi, fiind când se odihnesc, prin împlinirea poruncilor, Duhul lui Dumnezeu în pământul de la miez noapte, adică în trup, întrucât a scos la arătare, prin faptele dreptății, legea duhului.

Sau poate prin cei doi munteți mai putem în alegeri contemplația și activitatea (41). Dintre acestea contemplația este pusă în valoare de Providența manifestată prin întrupare, iar activitatea este pusă în lucrare de Judecata manifestată prin patimă.⁵⁶² Cea dintâi, privind sufletul, se află la dreapta

⁵⁶¹ Zah.6, 1 urm.

⁵⁶² O traducere mai literară: Dintre acestea Providența manifestată în întrupare face să se arate raionea contemplației; iar Judecata manifestată în patimă face să se lucreze modul activității.

Cuvântului; cea de a doua, privind trupul, se g se te la stânga.⁵⁶³ Cea dintâi cheam mintea spre înrudirea cu Dumnezeu, cea de a doua sfîn e te sim irea (lucrarea sim urilor) cu duhul i terge din ea pece ile patimilor (42).

Sau iar i prin cei doi m slini trebuie s în elegem credin a i buna con tiin (43). La mijlocul acestora st Cuvântul, c ruia prin credin îi aduc credincio îi închinare dreapt , iar prin con tiin a cea bun îi slujesc cu evlavie, silindu-se s - i fac bine unul altuia.

Sau prin cei doi m slini Scriptura a închipuit cele dou popoare pe cel dintre p gâni i pe cel dintre Iudei (44). Ele sunt numite i "fii ungerii"⁵⁶⁴ (a a tâlcuie te Scriptura m slinii), pentru na terea lor în duh i pentru harul înfierii dat lor spre îndumnezeire. La mijlocul lor se afl Dumnezeu cel întrupat, stând ca într-un candelabru în Biserica universal , cea una i singur , i prin aceasta împ cându-le cu Sine i întreolalt i f cându-le n sc toare de lumin prin virtute i cuno tin .

Sau poate prin cei doi m slini Scriptura a mai indicat tainic, sufletul i trupul (45), întrucât cel dintâi este împodobit ca un m slin cu ra iunile cuno tin ei adev rate, iar trupul e acoperit cu faptele virtu ilor.

Iar dac cineva ar spune c cuvântul Scripturii indic prin cei doi m slini i cele dou lumi (46), bun ar fi i în elesul acesta. C ci de fapt Cuvântul ca Dumnezeu st la mijlocul acestor lumi, pe cea inteligibil f când-o s

În elesul propozi iei este: întruparea a înlesnit contemplarea lui Dumnezeu, aducându-L în leg tur direct cu firea omeneasc . Iar patimile fac ca s se activeze în to i cei credincio i str duin a de cur ire prin faptele ascezei mortificatoare.

⁵⁶³ Prin contemplare îmbog im sufletul, prin faptele ascezei cur im trupul.

⁵⁶⁴ Zah. 4, 4.

Sfântul Maxim Marturisitorul

lic reasc tainic în cea sensibil prin chipuri, iar pe cea sensibil înv ându-ne s o în elegem ca aflându-se în cea inteligibil prin ra iuni (47).

i iar i dac ar spune cineva c vedenia celor doi m slini a închipuit via a de aici i via a viitoare (48), bun ar fi i explica ia aceasta. C ci i între acestea st Cuvântul, tr gându-ne de la via a de aici prin virtute si ducându-ne la cea viitoare prin cuno tin . Aceasta a în eles-o poate minunatul Avacum când a zis: "În mijlocul a dou vie i vei fi cunoscut".⁵⁶⁵ El a în eles prin vie i ceea ce a în eles marele Zaharia prin "mun i de aram " sau prin m slini, adic celor dou lumi, sau veacuri, sau vie ile corespunz toare lor, sau sufletul i trupul, sau activitatea i contempla ia, sau deprinderea binelui i lucrarea lui, sau legea i Proorocii, sau Vechiul Testament întreg i Noul Testament, sau cele dou popoare, cel dintre p gâni i cel dintre Iudei, sau cele dou legi, cea natural i cea duhovniceasc , sau credin a i buna con tiin . În mijlocul tuturor acestora st Cuvântul, l udat i pream rit de toate i c l uzindu-le pe toate spre o singur armonie în bine, ca Dumnezeu al tuturor. C ci de aceea le-a f cut pe toate, ca s devin leg tura nedesf cut a tuturor, unindu-le pe toate cu binele i întreolalt .

Iar prin candelabrul din vedenie Scriptura a indicat poate Biserica i sufletul, ca cele ce prin firea lor au lumina harului ca un bun dobândit. C ci numai Dumnezeu are binele prin fire. De aceea toate cele ce sunt prin fire capabile de lumin i bun tate, primesc lumina i bun tatea de la El prin participare.

Acestea le-a spus cuvântul nostru despre cele scrise având grij de m sura convenit . Tu îns , Cuvioase P rinte, care ai v zut prin tine însu i, cu ajutorul lui

⁵⁶⁵ Avacum 3, 2.

Dumnezeu, lucruri mai înalte ca acestea, luminează cu razele pururea strălucitoare ale înlegerii tale sufletul meu tocit la vedere.

Scolii

1. Ce este candelabrul?
2. Cum este Biserica aur inalterabil?
3. Cum e curat ?
4. Cum e neîntinat ?
5. Cum e neprihănit ?
6. Cum e nemic orat ?
7. Ce înseamnă lampa candelabrului?
8. Nu tot omul care vine în această lume e luminat numai de Cuvântul, căci mulți rămân neluminați și neprihăniți de lumina cunoștinței. Căci vedea că numai omul care vine prin voia sa proprie în lumea cea adevărată, adică a virtuților. Deci tot omul care vine cu adevărat, prin națterea de bunăvoie, în lumea această a virtuților, e luminat în mod sigur de Cuvântul, dobândind o deprindere neclintită în virtuțile adevărate și frăgibile.
9. Cum este Dumnezeu, Cuvântul cel întrupat, în faclie?
10. Ce este obrocul, sub care nu se cuvinesc fi puse faclii, ca să fie acoperite ?
11. Prin femeie a înțeles simțirea, prin arpe plămădită. Căci amândouă sunt diametral opuse rațiunii.
12. Simțirea (senzația) punând stăpânire peste minte, o învață să se închine la mulți dumnezei. Căci simțirea robindu-se prin fiecare simțăminte, slujește lucrului sensibil corespunzător, ca lui Dumnezeu.
13. Ce înțelege Scriptura prin candelă?

Sfântul Maxim Marturisitorul

14. Prive te în rimea harului. Prive te oceanul nemrginit al învățurii despre Dumnezeu (teologial).

15. Care sunt roadele darurilor Duhului?

16. Ce sunt candelarele după alt în eles?

17. Temerea, evlavia și cunoștința dăuna tere filosofiei active, precum taria, sfatul și în alegerea nasc contemplaia naturală în duh. Dar învățura tainică despre Dumnezeu (teologia) o dăruie te numai în elepciunea dumnezeiească .

18. Prin cele de la mijloc în alegere firea celor sensibile și a celor inteligibile, prin care mintea omenească e ridicată spre Dumnezeu, ca spre cauza lucrurilor.

19. Ce sunt în ele mai înalt, pâniile candelarelor?

20. Ce sunt cei doi mslini?

21. Recapitulare și definiție scurtă a explicațiilor de mai înainte.

22. Ce este "dreapta" și ce este "stânga"?

23. Vechiul Testament, zice, fiind simbolul fapturii și al virtuții, face trupul să consimtă cu mintea în orice măsură care. Iar Noul Testament, dăruind contemplaia și cunoștința, luminează mintea, care se îndelețnicește cu ele în chip tainic, cu darurile dumnezeiești.

24. Un în eles particular al candelabrului, care se referă la sufletul fiecăruia.

25. Ce este fclia?

26. Dumnezeu se face și se numește Tată după harul aceluia care au primit de bună voie națerea curată în duh. Aceștia, purtând asupra vieții lor pecetea lui Dumnezeu, care i-a născut, pe care o arată prin virtuți, ca pe o față a sufletului, îi face pe cei ce privesc la ei, să mărească pe Dumnezeu prin schimbarea modurilor lor de purtare,

întrucât le ofer aceloră spre imitare, via a proprie, ca pe o pild aleas de virtute. Căci Dumnezeu nu trebuie, să vit numai cu cuvântul gol, ci prin faptele drept ii, care vestesc cu mult mai mult decât cuvântul, majestatea dumnezeieasc .

27. Ce trebuie să în alegem că sunt cele apte candelă?

28. Ce sunt pâlniile?

29. Ce sunt cei doi m slini?

30. Vechiul Testament procur celui ce se îndeletnice te cu cuno tin a (gnosticului), modurile virtu ilor, iar Noul îi h r ze te celui ce se îndeletnice te cu activitatea, ra iunile cuno tin ei adev rate.

31. P r ii pasive a sufletului îi spune parte activ .

32. Cel ce arat cuno tin a întrupat în activitate i activitatea însufle it de cuno tin , a descoperit modul exact al adev ratei lucr ri îndumnezeitoare. Iar cel ce are numai pe una din acestea, desp r it de cealalt , sau a f cut din cuno tin o n lucire (fantezie) inconsistent (f r suport), sau din activitate un idol (o form) f r suflet. Căci cuno tin a f r fapt nu se deosebe te întru nimic de n lucire, neavând fapta ca temelie; iar activitatea ira ional e tot una cu un idol (cu o form) f r suflet, neavând cuno tin a care s o însufle easc .

33. Precum sufletul i trupul fac prin împreunare pe om, la fel activitatea i contempla ia dau prin unire o singur în elepciune cunosc toare,⁵⁶⁶ iar Vechiul i Noul Testament realizeaz o singur tain .

34. Legea natural e la stânga, fiindcă se folose te

⁵⁶⁶ Scolia 32-33 sunt cea mai hot rât dezmin ire a p rerii că în R s rit contemplativul se dezintereaseaz de activitate. Cea mai frumoas defini ie a în elepciunii e cea din Scolia 33: unirea activit ii i a contempla iei.

Sfântul Maxim Marturisitorul

de simire (de percepia simurilor). Ea oferă Cuvântului (raionii) modurile virtuilor și face cunoștința lucrătoare. Iar legea duhovnicească este la dreapta, fiindcă lucrează prin minte. Ea amestecă în simire (percepție) raionile duhovnicești din lucruri și face activitatea raională.

35. Providența s-a arătat în unirea ipostatică a Cuvântului cu trupul, iar Judecata în faptul că a primit suferință pentru noi cu trupul. Prin ele, adică prin unire și patimă, s-a împlinit mântuirea tuturor.⁵⁶⁷

36. Întruparea s-a făcut spre mântuirea firii create, iar patimile spre răscumpărarea celor în viață de moarte, din pricina păcatului.

37. Taina întrupării, zice, depășește însușirile potrivnice firii de la firea omenească, iar pe cele conforme firii le restaurează.

38. Providența și Judecata, întrupare și patimă, le-a închipuit prin doi munți de aramă, din care s-au născut cele patru Evanghelii.

39. Prin ara de la miazănoapte a în eles neamurile care se aflau odinioară în răstăcirea neștiinței ca într-o ară întunericului, iar acum au ajuns în ara luminii, la cunoștința adevărului, prin harul celor patru sfinte Evanghelii, ca

⁵⁶⁷ Apusenii acuză pe Răsăriteni că socotesc mântuirea realizată prin coborârea substanței divine în creație prin întrupare. Fapt este că în vreme ce ei socotesc mântuirea ca un rod exclusiv al crucii - teoria satisfacției, a ispirii substitutive - Răsăritenii recunosc rolul amândurora în realizarea mântuirii, atât al întrupării cât și al patimii, precum se vede și din această scolie. În anume, pe când în Apus întruparea este numai premisa necesară a răstăcirii (Fiul lui Dumnezeu trebuia să se facă om, ca să se poată răstăci), în Răsărit chiar unirea intimă a lui Dumnezeu cu omnia constituie un mijloc de mântuire și îndumnezeire al omului, patimă rămânând totuși necesară în procesul realizării acestora.

elemente nestric cioase, fiind renscu i dup omul dinl untru i mental spre via a ve nic , prin credin .

40. Alt în eles al celor patrule.

41. Alt în eles al m slinilor.

42. Contemplativului i se dezv luie ra iunea întrup rii, realizat în temeiul Providen ei, iar activul arat în lucrare chipul patimilor Cuvântului, purtate în temeiul Judec ii.

43. Alt explica ie a m slinilor.

44. Alt explica ie a acelora i.

45. Alt explica ie a acelora i.

46. Alt explica ie a celor doi m slini.

47. Cel ce în elege lumea v zut , contempl pe cea inteligibil . C ci închipuindu- i cele inteligibile le modeleaz prin sim ire (le îmbrac în figuri prin sim uri) i schematizeaz în minte ra iunile v zute. El str mut în fa a sim urilor în chip felurit fiin a lumii spirituale i în fa a min ii compozi ia felurit a lumii sensibile. El în elege lumea sensibil prin cea inteligibil , transferând prin ra iuni sim irea (con inutul sim irii) în minte, i pe cea inteligibil prin cea sensibil , împletind mintea cu sim irea în vreme ce contempl figurile.

48. Alt explica ie a acelora i.

Întrebarea 64

Ce în eles are Cuvântul de la Iona Proorocul care zice despre Ninive: "În care locuiesc mai mult de dou sprezeci de mii de b rba i, care n-au cunoscut dreapta nici stânga lor?"⁵⁶⁸ C ci eu nu aflu în liter un în eles mul umitor. Fiîndc n-a zis "copii", ca s cred c vorbe te

⁵⁶⁸ Iona 4, 11.

Sfântul Maxim Marturisitorul

despre prunci, ci "b rba i". Dar care b rbat, având mintea nev t mat , nu- i cunoa te dreapta i stânga lui? Deci spune-mi ce sunt "b rba ii" i ce este "dreapta" i "stânga", dup în elesul mai înalt?

R spuns

Nimic din ce se scrie în Scriptur despre persoane, sau locuri, sau timpuri, sau alte lucruri însufle ite sau neînsufle ite, sensibile sau spirituale, nu trebuie s le în elegem totdeauna în acela i fel, dac vrem s nu se produc un dezacord între istorie i în elesul spiritual al locului. De aceea cel ce vrea s afle fr gre eal sensul dumnezeiesc al Scripturii, trebuie s ia fiecare din lucrurile în irate de fiecare dat în alt în eles, dup deosebirile întâmpl rilor petrecute sau povestite, dându-i potrivit cu locul i cu timpul tâlcuirea cuvenit . C ci orice nume notat în Scriptur are multe în elesuri, dup diferitele etimologii posibile ale cuvântului ebraic. Aceasta o vedem limpede i aici.

C ci Iona se t lm ce te, dup diferitele sale etimologii, "odihna i darul lui Dumnezeu", sau "t m duirea lui Dumnezeu", sau "harul lui Dumnezeu dat lor", sau "osteneala lui Dumnezeu", sau "porumb", sau "fuga de podoab ", sau "întristarea lor" (1). Apoi el ajunge i în Ioppe i pe mare i în chit i în Ninive i sub curcubet . Dintre acestea, Ioppe se t lm ce te "loc de unde se vede bucuria", sau "frumuse ea minunat ", sau "bucurie puternic " (2). Deci Proorocul Iona închipuie te sau pe Adam, sau firea cea de ob te, sau pe Hristos, sau harul proorocesc, sau poporul nemulumitor al Iudeilor, care se întristeaz de orice bine i pismuie te toate darurile

dumnezeie ti (3). De pild închipuie te pe Adam i firea cea de ob te când fugе din Ioppe pe mare, fapt pentru care, dup unul din în elesurile numelui s u, se nume te "ruga de podoab ". C ci Ioppe închipuie te raiul (4), care este i se nume te cu adev rat "locul de unde se vede bucuria", sau "bucurie puternic ", sau "frumuse e minunat ", dat fiind bog ia nestic ciunii din el, cum era raiul s dit de mâna lui Dumnezeu. " i a s dit, zice, Domnul rai în Eden i a pus acolo pe omul pe care-l zidise".⁵⁶⁹ Dar ce sunt pomii din el, fie c e vorba de pomi v zu i, fie de pomi spirituali i ce este pomul vie ii din mijlocul raiului? Ce sunt to i ace ti pomi, din care a luat Adam porunc s m nânce, dar poate c nici nu s-a atins de ei? C ci îi spune Dumnezeu: "Din tot pomul din rai vei mânca."⁵⁷⁰

Ioppe mai înseamn îns i virtutea i cuno tin a, precum i în elepciunea de pe urma lor (5). Virtutea, când se t lm ce te "frumuse e minunat "; cuno tin a, când se în elege ca "loc de unde se vede bucuria". Iar în elepciunea, când se t lm ce te "bucurie puternic "; c ci prin în elepciune omul des vâr it prime te o bucurie negr it , adic bucuria puternic ce sus îne cu adev rat via a cea dup Dumnezeu, sau cea dumnezeieasc a omului. Fiindc "în elepciunea este pom de via tuturor celor ce se lipsesc de ea i temelie sigur celor ce se razim pe ea, ca pe Domnul".⁵⁷¹ Deci firea oamenilor fugе pururea din Ioppe, adic din deprinderea virtu ii i a cuno tin ei, ca i de la harul în elepciunii de pe urma lor, precum a fugit Adam prin neascultare din rai. Fuge, pentru c cugetarea ei zace cu pl cere în cele rele. i fugind, e târît cu voia ei pe mare,

⁵⁶⁹ Gen 2, 8.

⁵⁷⁰ Gen. 2, 16.

⁵⁷¹ Prov. 3, 18.

Sfântul Maxim Marturisitorul

adic pe valurile murdare ale pcatelor, cum s-a rostogolit Adam în lumea aceasta după ce a căzut din rai, îmbrășiând amgirea și confuzia nestatornică a lucrurilor materiale, pricinuite de valuri și pricinuind alte valuri. Iar când tîgul celor ce îmbrășiează această amgire este că se scufundă și sunt înghițiți de chit și sunt covârșiți de apă până la suflet. Apoi sunt împresurați de cel mai de pe urmă adânc, și capul li se afundă între crăpturile munților, ca în sfârșit să coboare pe fundul pământului, ale căruia zvoare sunt încuietori veșnice.⁵⁷² Căci pământul acela, fiind talpa celui mai de jos adânc, e cu adevărat "întunecat și neguros, pământ al întunerecului veșnic, în care nu este nici o lăcrimă și nu se poate vedea viața muritorilor", cum zice undeva marele Iov, cel care a purtat cu isbând mari războaie pentru adevăr.⁵⁷³

Deci Proorocul înfășiează în chip tainic pe Adam, adică firea cea de obște a oamenilor în fiecare din stările prin care a trecut: cum a fugit de la bunătățile dumnezeiești, ca din Ioppe, și e târât în mizeria vieții de aici, ca pe o mare, scufundându-se în oceanul agitat și frământat al patimilor pământești (6); cum e înghițit apoi de chit, fiind cea spirituală înesțurată, adică de diavol, și cum e covârșit din toate părțile de apă ispitelor până la suflet, adică e copleșit de ispitele vieții; apoi cum e împresurat de cel mai de pe urmă adânc, cu alte cuvinte cum e înfășurat mintea de neștiință totală și cum e copleșit judecata de marea povară a păcatului; pe urmă cum își se afundă capul în crăpturile munților, sau cum e prins prima învîtură despre monadă, întemeiat pe credință (7), care e capul întregului trup al virtuților, între cugetările puterilor

⁵⁷² Iona. 2,7.

⁵⁷³ Iov. 10, 21.

viclene, ca între ni te cr p turi întunecoase ale mun ilor, i e spart în multe p reri i n luciri (c ci prin cr p turile mun ilor Scriptura a indicat ideile am gitoare ale duhurilor r ut ii, ce s l luiesc undeva în fundul ultimului adânc al ne tiin ei); în sfâr it cum coboar pân jos pe p mânt, "ale c rui z voare sunt încuietori ve nice", sau cum cade în deprinderea goal de orice sim ire dumnezeieasc i lipsit de orice mi care de via a virtu ilor, adic într-o deprindere ce nu mai are nici o sim ire pentru bun tate i nici o dorin care s se mi te spre Dumnezeu (8). E deprinderea peste care apas ca un abis întunericul ne tiin ei i noianul cumplit al r ut ii (9), i în care î i au r d cinile mun ii r t cirii, adic duhurile r ut ii în ale c ror cr p turi afundându-se firea omeneasc , a devenit pe urm baz pentru cea mai p c toas deprindere, ca una ce s-a f cut re edin i unealt a r t cirii, i a r ut ii lor. În această deprindere se afl , ca ni te z voare ve nice, împ timirile sufletului dup cele materiale, care nu las cugetarea s se izb veasc de întunericul ne tiin ei, ca s vad lumina adev ratei cuno tin e (10). Această deprindere a indicat-o poate, cum spuneam pu in mai înainte, în chip acoperit, marele Iov, prin cuvintele: "P mânt întunecat i neguros, p mânt al întunericului ve nic".⁵⁷⁴ E p mânt întunecat, fiindc e pustie de orice cuno tin i contempla ie adev rat ; i neguros, pentru c e lipsit de orice virtute i activitate. i continu : "în el nu este nici o lic rire, se în elege de cuno tin i de adev r, i nu se poate vedea via a muritorilor", adic o vie uire demn de fiin ele ra ionale (11).

Proorocul ajunge în toate aceste st ri, poate ca s închipuiasc prin sine patimile în care s-a rostogolit

⁵⁷⁴ Iov. 10, 21.

Sfântul Maxim Marturisitorul

omenirea în chip jalnic, fiind cându-și ale sale cele ale firii comune a oamenilor. De aceea când închipuie te pe Adam, și se potrive te unul din înțeleșurile numelui, și anume "fuga de podoabă". Când înspre închipuie te pe Dumnezeu, care s-a coborât pentru noi într-ale noastre, prin trup însușește mintal, fiind cându-Se ca noi, afară numai de păcat, și zugrăve te anticipat taina întrupării și a patimilor în vederea mântuirii, atunci prin plecarea sa din Ioppe pe mare indică coborârea Domnului din cer în lumea aceasta (12), iar prin înghițirea sa de către chit și prin aruncarea neveste mat după trei zile și trei nopți, preveste te taina morții și îngropării și a învierii.⁵⁷⁵ De aceea și se potrive te cât se poate de bine un alt înțeleș al numelui și anume: "odihna și tânguirea lui Dumnezeu", sau "harul lui Dumnezeu dat lor", sau poate și "osteneala lui Dumnezeu" pentru patima cea de bunăvoie a Domnului. Căci Proorocul a preînchipuit tainic prin întâmplările sale pe Hristos Iisus, adevăratul Dumnezeu, "odihna" adevărată a celor osteniți de dureri, "tânguirea" celor zdrobiți și "harul" iertării greșelilor (13). Pentru că și Domnul și Dumnezeu nostru, fiind cându-Se om, a coborât din cer în oceanul vieții noastre, ca dintr-o Ioppe ce se

⁵⁷⁵ Iona înghițit de chit mai închipuie te și chenoza Domnului în cursul istoriei, având șansa la arătare la sfârșitul istoriei. Precum nici chitul nu este liniștit cât poartă pe Iona în sine, așa și nici istoria nu rămâne neinfluențată de prezența Domnului în adâncul ei. De multe ori forțele aspre ale istoriei poartă în pântecel lor idei mari. Pentru voi ele servesc pe Hristos, care va ieși odată la iveală. Curente și forțe încruntate ale istoriei duc în pântecel lor idei mari. Pentru voi ele servesc pe Hristos, care va ieși odată la iveală. Curente și forțe încruntate ale istoriei duc în pântecel lor idei mari, care altfel nu s-ar fi putut impune în viața popoarelor, așa și cum Iona n-ar fi putut să-și facă drumul cu atâta repezițiune, fără chitul care nu-și dădea seama că rui plan mai înalt servește. Chenoza lui Iisus în istorie este totuși numai aparentă. Este chenoza plină de forță.

t l m ce te "locul de unde se vede bucuria", pe marea acestei lumi, precum s-a scris: "Care în locul bucuriei ce era pus înaintea Lui, a r bdat crucea, neb gând în seam ocară".⁵⁷⁶

i coborîndu-Se de bun voie în inima p mântului, unde ne inea închi i vicleanul, dup ce ne înghi ise prin moarte, a ridicat din nou toat firea cea robit la cer, dup ce a smulso de acolo prin înviere. Prin aceasta El ne este cu adev rat "odihn ", "t m duire" i "har" (14). "Odihn ", ca cel ce desleag prin via a Sa vremelnic legea robiei silnice a trupului; "t m duire", ca Cel ce t m duie te prin înviere firea zdrobit prin moarte i stric ciune; "har", ca Cel ce d ruie te prin credin înfierea în duh i harul îndumnezeirii, dat fiec ruia dup vrednicie. C ci trebuia cu adev rat s ajung lumina i puterea lui Dumnezeu i Tat l în acel p mânt, în care st pânea întunericul i z voarele ve nice. i aceasta, pentru ca Cel ce e lumin duhovniceasc s împr tie întunericul ne tiin ei i Cel ce e puterea ipostatic a lui Dumnezeu s sf râme z voarele p catului i a a s slobozeasc firea celor înc tu a i cumplit de cel viclean, d ruindu-i lumina nestins a cuno tin ei adev rate i puterea de nedezi d cinat a virtu ilor.

Dar Proorocul închipuie prin persoana sa i harul proorocesc care se str mut prin Evanghelie din slujirea legii, socotit odinioar atât de sl vit , la neamuri, l sând poporul iudaic, devenit necredincios, pustiu de bucuria ce o avea de acea slujire, ca prin multe neazuri, primejdii, strâmtor ri, osteneli, prigoniri i mor i s întoarc Biserica neamurilor la Dumnezeu, ca pe o Ninive. Când închipuie acest har al proorociei, Proorocul p r se te în chip tainic Ioppe, ceea ce înseamn c harul se dep rteaz de la slujirea legii i porne te pe marea potrivnicilor f r de voie i a

⁵⁷⁶ Evr. 12, 2.

Sfântul Maxim Marturisorul

luptelor cu ele, a ostenețelor și primejdiilor, până ce e înghițit de moarte ca de un chit, fără să fie câtuși de puțin vătărat (15). Căci nimic de pe lume nu a putut împiedica mersul harului propovăduit neamurilor prin Evanghelie: "nici necaz, nici strâmtoare, nici prigoană, nici foamete, nici primejdie, nici sabie".⁵⁷⁷ Dimpotrivă, prin aceasta harul se întrea și mai mult, biruind pe toți cei ce se ridicau împotriva. Putându-l birui și mai mult pe cei ce îi se împotriveau și astfel a întors firea răstăcită la Dumnezeu cel viu și adevărat, cum a întors Iona cetatea Ninive. Și de îndată închipuia vicleanul că acoperă harul cu mulțimea prigoanelor, ca pe Prooroc chitul, nu l-a putut înepăna până la sfârșit, neputând slăbi tăria puterii prin care lucra harul. Ba această putere făcea harul să lumineze și mai strălucitor în ucenicii lui, după ce treceau prin aceste potrivnicii, a a încât vicleanul își pricinuia, prin atacurile sale mai degrabă surparea puterii sale (16). Căci el vedea nu numai că harul nu poate fi biruit de el, ci și că slăbiciunea naturală a sfinților, care îl vesteau neamurilor, se prefăcea în tărie ce surpa puterea lui și-i doborâtoată în lăcașul în care se ridica împotriva cunoștinței lui Dumnezeu;⁵⁷⁸ ba tocmai când se credea că este înfrântă trupește prin strâmtoări, apăsări și mai înșurătorie duhovnicești. Acest lucru l-a cunoscut din experiența puterilor sale Pavel, marea trâmbiță a adevărului, care a devenit slujitor al harului proorocesc în Hristos către neamuri, întru înnoirea duhului și nu în vechimea literei. De aceea zice: "Avem comoara aceasta în vase de lut".⁵⁷⁹ "Comoară" numește cuvântul harului: iar "vas de lut", trupul acesta puțin timitor, sau purtător de simplitate în

⁵⁷⁷ Rom. 8, 35.

⁵⁷⁸ II Cor. 10, 5.

⁵⁷⁹ II Cor. 4, 7.

cuvântul rostit, care a biruit toată în elepciunea lumii, sau care cuprindea în sine, cât era cu puțin, în elepciunea lui Dumnezeu, pe care nu o cuprindea lumea și care a umplut toată lumea de lumina cunoștinței ei adevărate cuprinsă în ea.

și adaug: "Ca mulțimea puterii să fie a lui Dumnezeu, iar nu din noi; întru toate necaz pe timpind, dar nu strâmtorându-ne; lipsiți fiind, dar nu deznădăjduiți; prigoniți, dar nu prin rășii; trântiți jos, dar nu prin pădăși; în toată vremea omorârea lui Iisus în trup purtând-o, ca și viaa a lui Iisus să se arate în trupul nostru. Că pururea noi cei vii ne dăm la moarte pentru Iisus, ca și viaa a lui Iisus să se arate în trupul nostru cel muritor, încât moartea în noi se lucrează, iar viaa a în voi".⁵⁸⁰ Căci cei ce propovăduiau cuvântul harului, purtând fără vin și din toată inima moartea cea de bun voie, prin peștimirile lor lucrau neamurilor viaa a cea în duh, întru cunoștința adevărului. Aceasta a peștimit-o și Iona, care, preînchipuind tainic în sine harul, a îndurat atâtea primejdii, ca să întoarcă pe Niniviteni de la răștăcirea la Dumnezeu. De aceea, după un alt înțeles al numelui său, se mai ține că este "darul lui Dumnezeu", sau "osteneala lui Dumnezeu". Căci într-adevăr "dar al lui Dumnezeu" de oameni iubitori și "osteneala dumnezeiească" preal udată este harul proorocesc trimis neamurilor. Este "dar", întrucât dăruiește lumina cunoștinței adevărate și procură nestricăciunea vieții celor ce-l primesc; și este "osteneala a lui Dumnezeu", întrucât înduplecă pe slujitorii săi să se împodobească cu ostenele pentru adevăr și să învețe pe cei ce se îngrijesc prea tare de viaa în trup să crească mai mult prin peștimiri decât prin bucurii, dându-le ca dovadă a puterii covârșitoare a Duhului din ei, neputința naturală a trupului lor de-a suporta peștimirile (18).

⁵⁸⁰ II Cor. 4, 7-12.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Deci cuvântul harului străbătând prin multe încercări la firea oamenilor, sau la Biserica neamurilor, precum Iona prin multe neazuri la cetatea cea mare a Ninivei, înduplec legea care împrețeste peste fire, și se scoale de pe tronul ei, adică din deprinderea de mai înainte întru, sau din truirea după simțuri, și își scoală haina sa, adică se lepede fumurile slavei lumii pentru moravurile sale, apoi se îmbracă sacul, adică jalea și asprimea neplăcută a relei pătimitorii și o purtare demnă de viața cea plăcută lui Dumnezeu, și se adă în cenușă, adică în smerenia cu duhul în care este învățat să adă tot ceea ce vrea să trîiească cu evlavie și are în sine biciul conștiinței care-l lovește pentru greșelile sale (19). Dar nu numai pe împărat, îl înduplec cuvântul cel propovăduit al harului și creadă în Dumnezeu, ci și pe babilonia, adică pe oamenii cu firea întreagă, convingându-și simțurile să recunoască că unul este Dumnezeu, Făcătorul și Judecătorul tuturor, și hotărîndu-și să se lepede cu desvârșire de îndeletnicirile lor cele rele de mai înainte și să se îmbrace în saci de la cel mai mic până la cel mai mare dintre ei, adică să înceapă cu toată râvnă o viață aspră, omorătoare de patimi. Iar "mici și mari" cred că sunt numii aici de Scriptură, după înălțimea mai înaltă, cei vinovați de o răutate mai mică sau mai mare.

Și au crezut babiloniai Ninivei lui Dumnezeu și au hotărât să postească și s-au îmbrăcat în saci, de la cel mai mic până la cel mai mare dintre ei. Și a mers cuvântul până la împăratul Ninivei și s-a sculat de pe tronul său și s-a desbrăcat de veșmântul său și s-a îmbrăcat cu sac și a ezut în cenușă. Apoi s-a vestit și s-a poruncit în Ninive de la împărat și de la dregătorii săi, spunându-se: Oamenii și dobitoacele, boii și oile, să nu guste nimic, nici să pască, și

ap s nu bea".⁵⁸¹ "Împ rat" al firii este, cum am zis, legea firii. "Dreg torii" lui sunt puterea raional , irascibil i poftitoare. "B rba ii" acestei cet i, adic ai firii, sunt, dup unul din în elesuri, cei ce p c tuiesc prin poft i trag la povara pl cerii prin patimile trupe ti. "Boii" sunt cei ce folosesc toat mi carea mâniei pentru dobândirea bunurilor p mânte ti; c ci zic unii c sângele bouului când e b ut pricinuie te îndat moartea celui ce îl bea; deci sângele lui este, în chip v dit, simbolul mâniei. "Oile" de ocar de aici sunt cei ce pasc f r de minte, numai prin sim uri, cele v zute, ca pe o iarb , din pricina patimii ce-i st pâne te. Toate acestea socotim c au în acest loc al Scripturii un în eles de ocar , pân ce luându-le Cuvântul le va preface în bune. De aceea adaug Scriptura despre ele: "S nu guste nimic, nici s pasc , i ap s nu bea". În felul acesta se vor dep rta cauzele de mai înainte, care sus ineau în fiecare din cele în irate patimile. Iar dup înl turarea acestor cauze, ele î i vor schimba îndeletnicirile rele de care erau st pânite odinioar . Ar tând-o aceasta Scriptura adaug : " i s-au îmbr cat în saci oamenii, i dobitoacele n-au p scut i au strigat c tre Domnul i Dumnezeu cu st ruin ; i s-a întors fiecare de la calea sa cea rea i de la nedreptatea din mâinile sale".⁵⁸²

"Oamenii" sunt, cum am spus, cei st pâni i printr-o gre it judecat a ra iunii de patimile suflete ti; iar "dobitoacele", cei intui i de patimile trupe ti, prin reaua întrebun are a mâniei i a poftei, în vederea pl cerii. Deci to i îmbrac , ca pe un sac, omorîrea m dularelor de pe p mânt, sau a întregii legi i cuget ri p mânte ti, i strig cu st ruin , adic cu glas mare, sau cu îndr zneal , cerând

⁵⁸¹ Iona 2, 5-7.

⁵⁸² Iona 3, 8.

Sfântul Maxim Marturisitorul

iertarea pacatelor de mai înainte și depășându-se de la cursul obișnuit al ei, ca de la o cale oarecare, și de la nedreptatea lucrărilor de faptele lor, ca de niște te mântui.

Astfel Ninive, în eleas ca firea cea comună a oamenilor, sau ca Biserica neamurilor, are pururea pe Iona, sau cuvântul harului proorocesc propovăduind în ea și în fiecare zi întorcând pe cei rătăciți la Dumnezeu. Iar dacă referim în eșul spiritual al Ninivei la fiecare însă în parte, atunci cetatea cea mare zicem că este sufletul fiecăruia (21), la care după ce a păcătuit, este trimis cuvântul lui Dumnezeu ca să-i propovăduiască pocăința spre viață. În acest caz prin împăratul cetății în elegem mintea; dregătorii sunt puterile înșcute; bărbății, gândurile pătimite; dobitoacele, mișcările poftitoare ale trupului; boii, mișcările lacome ale mâniei spre bunurile materiale; iar oile, mișcările simurilor, care percep lucrurile sensibile fără cugetare. Deci cuvântul lui Dumnezeu înduplecă mintea, adică pe împărat, să se ridice, ca de pe un tron, din deprinderea de mai înainte cu neștiința, și să se desbrace ca de o haină de păcătoreală mincinoasă despre lucruri, apoi să îmbrace ca pe un sac căința pentru cele răcugetate și să se așeze, ca în cenușă, în deprinderea smerției cu duhul; pe urmă să poruncească oamenilor, dobitoacelor, boilor și oilor să postească, înfrânându-se de la mâncarea păcatului și de la băutura neștiinței, adică să se rețină de la săvârșirea păcatelor și de la contemplarea în el toare prin simuri, și să se îmbrace în sac, adică în deprinderea care omăoră patimile contrare firii, dar cultivă virtuțile și cunoștințele cele după fire; apoi să strige către Dumnezeu cu stăruință, adică să denunțe cu putere cele de mai înainte și să se roage cu smerenie, ca să primească iertare de la Cel ce poate să o dea; de asemenea să ceară puterea statornică pentru împlinirea poruncilor și

pentru p zirea hot rârii spre cele bune de la Acela care e gata s o dea celor ce o cer, pentru ca în felul acesta s - i poat abate cugetarea de la r t cirea de mai înainte, ca de la o cale rea, i s lepede deprinderea de a n scoci r ul din puterile f ptuitoare ale sufletului.

În această mare cetate, adică în firea ob tească a oamenilor, sau în Biserica alc tuit din neamuri, sau în sufletul fiec ruia, mântuit prin cuvântul virtu ii i al cuno tin ei, adică al credin ei i al buneii con tiin e, "locuiesc mai mult de douăsprezece miriade (de douăsprezece zeci de mii) de oameni care nu- i cunosc dreapta nici stânga lor".⁵⁸³ Cred că Scriptura indic aici prin cele douăsprezece miriade, după un în eles mai înalt, ra iunile timpului i ale firii, adică cuno tin a cuprinz toare a firii v zute împreună cu acelea f r de care aceasta nu poate s existe (22). Căci dacă numărul doisprezece se formează prin adunarea lui cinci i apte, iar firea e întinat pentru sim urii i timpul în eptit, atunci numărul doisprezece indic , desigur, firea i timpul. De notat îns că a spus "mai mult" de douăsprezece miriade de oameni, ca să cunoa tem că acest număr e circumscris i dep it în chip indefinit "de mai multe", care face prin ele o sum superioară numărului doisprezece.

Deci Biserica preal udat a lui Dumnezeu, având ra iunile virtu ii i ale cuno tin ei, care întrec ra iunile timpului i ale firii i str bat spre m re ia celor ve nice i inteligibile, are "mai mult de douăsprezece miriade de b rba i, care nu- i cunosc dreapta sau stânga lor". Căci cel ce, din pricina virtu ii legiuite, i-a uitat de patimile din trup, ca de unele ce sunt la stânga i, din pricina cuno tin ii f r gre eală a faptelor sale, nu e st pânit de boala p rerii de

⁵⁸³ Iona 4, 14.

Sfântul Maxim Marturisitorul

sine, ca de una ce e la dreapta, a devenit b rbat ce nu- i cunoa te dreapta lui, întrucât nu iube te slava ce se destram , nici stânga, întrucât nu se las a â at de patimile trupului (23).

A adar prin "dreapta" Scriptura în elege, dup cum se vede, slava de art de pe urma a a ziselor ispr vi, iar prin "stânga", neînfrânarea ce r sare de pe urma patimilor de ru ine. Pe ace ti b rba i ce nu cunosc dreapta i stânga lor, îi are orice suflet luminat de vederile celor spirituale (inteligibile). Pentru c tot sufletul care î i retrace puterea cuget rii de la contemplarea naturii i a timpului, are cuget rile⁵⁸⁴ naturale ca pe ni te b rba i ce au trecut de num rul doisprezece, sau ca pe ni te ra iuni ce nu se mai ostenesc cu cele ce sunt sub fire i sub timp, ci se îndeletnicesc cu în elegerea i cunoa terea dumnezeie tilor taine i de aceea nu cunosc dreapta sau stânga lor. C ci cunoa terea virtu ilor dup ra iunea lor, adic recunoa terea adev rat prin tr ire a cauzei virtu ilor (24), face pe cei p rta i de ea s nu mai cunoasc de loc insuficien a i excesul de virtute, care stau de cele dou p r i ale mijlociei virtu ilor, ca dreapta i stânga.

Pentru c dac în ra iune nu se afl nimic contrar ra iunii (25), e limpede c cel ce s-a în l at la ra iunea virtu ilor nu va mai cunoa te câtu i de pu in pozi ia celor f r ra iune. Fiindc nu e cu putin s priveasc deodat dou lucruri care se contrazic i s cunoasc pe unul din ele manifestându-se deodat cu cel lalt.

C ci dac în credin nu se afl nici o ra iune a necredin ei i dac prin fire lumina nu poate fi cauza întunericii i diavolul nu se poate ar ta deodat cu Hristos, e v dit c nici ceea ce-i contrar ra iunii nu poate

⁵⁸⁴ In grece te cuget rile,

μ sunt de genul masculin.

exista la un loc cu ra iunea (26). Iar dac ceea ce-i contrar ra iunii nu poate s se afle la un loc cu ra iunea, e v dit c cel ce s-a în l at la ra iunea virtu ilor nu poate cunoa te pozi ia celor contrare ra iunii. El cunoa te virtutea numai a a cum este, dar nu cum e socotit (27). De aceea nu cunoa te nici dreapta prin exces, nici stânga prin insuficien , fiindc în amândou acestea, se poate constata ira ionalul. C ci dac ra iunea este hotarul i m sura lucrurilor (28), ceea ce e f r hotar i f r m sur , sau e peste hotar i peste m sur , e lipsit de ra iune i de aceea contrar ra iunii. C ci amândou acestea aduc la fel celor ce se mi c astfel, c derea de la ceea ce exist cu adev rat. Una din ele prin faptul c îi face s - i îndrume cursul vie ii spre ceva nedefinit i nel murit (29) i s nu aib pe Dumnezeu ca scop, întrucât din pricina lipsei de m sur a min ii î i iau ca int s se abat de la dreapta tot mai spre dreapta; iar cealalt , prin faptul c îi abate i ea de la scop, îndrumându-le cursul vie ii numai spre cele ce in de sim uri, întrucât din pricina lipsei de putere a min ii, îi face s socoteasc drept int ceea ce se circumscrie prin sim uri. Acestea nu le cunoa te i nu le p time te (30) cel ce ascult numai de ra iunea virtu ii i hot rnice te prin ea (31) toat mi carea min ii sale, încât s nu poat cugeta peste ra iune sau f r ra iune.

Iar dac cineva vrea s - i înal e mintea la un în eles i mai înalt, prin "dreapta" poate s în eleag ra iunile celor netrupe ti, iar prin "stânga" pe ale trupurilor. Dar mintea ce se înal spre cauza lucrurilor, nere înut de nimic, nu mai cunoa te aceste ra iuni, întrucât nu mai vede nici o ra iune în Dumnezeu, Cel ce dup cauz e mai presus de orice ra iune. Adunându-se spre El din toate lucrurile, nu mai cunoa te nici o ra iune a celor de care s-a desp r it,

Sfântul Maxim Marturisitorul

privind în chip negativ numai Raiunea la care s-a ridicat după har (32).

Pe acești barbieri pe cei asemenea lor, care într-adevăr nu cunosc dreapta stângă lor cea de ocar, îi cruță Dumnezeu; și pentru ei lumea toată. (Am zis "cea de ocar", deoarece aproape toate cele din Scriptură au în ele de laudă și un în eles de ocar). Dar poporul iudeu, pizma și vrjma al oricărei iubiri de oameni, se plânge de mântuirea oamenilor și de aceea îndrăznește să se revoltă și chiar împotriva "bunătății dumnezeiești. Plin de nerecunoștință, de nemulțumire și de urfa de oameni, el scrie neștiind din ini, se scârbește de viața și face pricină de întristare din bântuirea neamurilor în Hristos. Socotind, din neștiință, mai de preo curcubet decât mântuirea oamenilor, se îndurerează când o vede că se usucă roasă de vierme. Nebunia aceasta a Evreilor a zugrăvit-o în sine ca tip marele Prooroc Iona, frământat și pătimit de el însuși și ferească Dumnezeu de sceleratele Iudeilor, ci osândind în sine cu anticipație necredința lor, pentru care au căzut din slava de mai înainte, ca dintr-o Ioppe (33). De aceea i-a dat Duhul Sfânt în chip tainic acest nume, capabil să arate prin diferitele lui simțiri starea lui întru toate a tuturor celor preînchipuiți. Când deci dezvăluie în sine ca tip nebunia Iudeilor, care se întristează pentru mântuirea oamenilor și se smintește de minunata lor chemare, dar se scârbește de viața și dorește, hulind voia lui Dumnezeu, mai bine moartea din pricina veșterii curcubetei, numele lui se simțete "întristarea lor". Această întristare o condamnă Scriptura când zice: "Avăzut Dumnezeu faptele lor, adică ale Ninivitenilor, că s-au întors de la căile lor cele rele și I-a purtat rușinii mai pedepsească pe ei și nu i-a mai pedepsit. Și s-a întristat Iona și a zis: Acum Stăpâne Doamne ia

sufletul meu de la mine, c mai bine este mie s mor decât s tr iesc".⁵⁸⁵ i iar i: " i a poruncit Domnul Dumnezeu unui vierme a doua zi diminea a, i a ros pe dedesubt curcubeta i s-a uscat. i a fost dup ce a r s rit soarele, a lovit capul lui Iona i s-a împu inat cu sufletul i s-a scârbit de via a lui i a zis: mai bine este mie s mor decât s tr iesc".⁵⁸⁶

Ninive este deci Biserica neamurilor, care a primit cuvântul harului i s-a întors de la r t cirea de mai înainte a închin rii la idoli i de aceea s-a mântuit i s-a învrednicit de slava cerurilor. Iar umbrarul, pe care i l-a f cut Iona dup ce a ie it din cetate, închipuie te Ierusalimul de jos i templul din el f cut de mâini.⁵⁸⁷ Curcubeta înf i eaz umbra vremelnic a slujirii trupe ti i numai dup liter a legii, care nu e statornic i nu poate s mul umeasc mintea. Iar viermele este Domnul i Dumnezeul nostru Iisus Hristos, precum El însu i zice despre Sine la Proorocul David: "Sunt vierme i nu om".⁵⁸⁸ C ci s-a f cut i s-a numit cu adev rat vierme, pentru trupul f r de s mân pe care l-a primit. Fiindc precum viermele nu are împreunare i amestecare, ca pricin premerg toare a na terii lui, tot a a nici na terii dup trup a Domnului nu i-a premers vreo amestecare. Dar mai e vierme i pentru faptul c a îmbr cat trupul ca pe o momeal pus în undi a dumnezeirii spre am girea diavolului, pentru ca dracul spiritual cel nes turat, înghi ind trupul pentru firea lui u or de apucat, s fie sfâ iat de undi a dumnezeirii i deodat cu trupul sfânt al Cuvântului, luat din noi, s dea afar toat firea omeneasc , pe care o înghi ise

⁵⁸⁵ Iona 3, 10-4, 1.

⁵⁸⁶ Iona 4, 8-9

⁵⁸⁷ Iona. 4,6.

⁵⁸⁸ Ps. 21, 6

mai înainte; cu alte cuvinte pentru ca, a a cum înghi ise acela mai înainte pe om, momindu-l cu n dejdea dumnezeirii, tot a a, momit fiind mai pe urm cu firea omeneasc , s dea afar pe cel am git cu n dejdea dumnezeirii, am git fiind el însu i cu n dejdea c va pune mâna pe omenire; apoi ca s se arate bog ia covâr itoare a puterii dumnezeie ti, care biruie, prin sl biciunea firii biruite, t ria celui ce a biruit-o mai înainte; i ca s se arate c mai degrab biruie Dumnezeu pe diavol, folosindu-se de momeala trupului, decât diavolul pe om cu f g duin a firii dumnezeie ti (35). Acest vierme a ros curcubeta i a uscat-o, adic a pus cap t slujirii legii, ca unei umbre, i a uscat p rerea de sine a Iudeilor, întemeiat pe ea.

" i a fost a doua zi dup ce a r s rit soarele". A doua zi, adic dup trecerea ghicitorilor din chipurile legii si a timpului hot rît pentru slujirea trupeasc a ei, a r s rit harul tainei celei noi, aducând o alt zi a unei cuno tin e mai înalte i a unei virtu i dumnezeie ti, o zi care îndumnezeie te pe cei ce o îmbr i eaz . Deci dup ce viermele acesta a ros curcubeta i soarele acesta (c ci unul i acela i e i vierme i soare al drept ii: e vierme, întrucât s-a n scut dup trup f r de s mân i z mislirea lui e mai presus de orice în elegere; iar soare, întrucât s-a coborât pentru mine sub p mânt, prin taina mor ii i a mormântului i întrucât e prin fire i pentru sine lumina ve nic) (36) a r s rit din mor i prin înviere, "a poruncit Dumnezeu unui vânt arz tor i soarele a lovit capul lui Iona". Cu alte cuvinte dup r s rital soarelui drept ii, adic dup învierea i în l area Domnului, a venit vântul arz tor al încerc rilor peste Iudeii r ma i nepoc i i i le-a lovit capetele lor, potrivit unei drepte judec i, întorcând dup cum s-a scris,

durerea lor peste capetele lor,⁵⁸⁹ precum în i i ceruser mai înainte zicând: "Sângele lui asupra noastră i asupra copiilor noștri"⁵⁹⁰. Căci de fapt, după învierea i în lumea Mântuitorului, a venit peste ei ca un vânt foarte arzător și zburarea prin neamuri i Soarele meu a doborât la pământ slava i puterea întregului neam, lovind în ea ca într-un cretă. Căci închizându-și ochii în elegerii în fața Lui, nu au cunoscut lumina adevărului, care le strălucia.

Sau vântul arzător ridicat împotriva Iudeilor, care n-au ascultat de cuvântul harului, mai este și prin sirea, care oprește ploaia cunoștinței și roua proorociei și usucă izvorul natural al cugetărilor evlavioase din inimă (37). Este prin sirea adusă cu dreptate peste ei, fiindcă i-au perțat mâinile de sânge nevinovat și au dat adevărul pe mâna minciunii și au tăgăduit pe Dumnezeu Cuvântul, Cel ce pentru mântuirea neamului omenesc a venit la noi în chipul nostru, fără schimbare. De aceea au fost lăsați și ei în propria lor răutate, în care nu se poate afla nici o dispoziție apropiată de credință și de temerea de Dumnezeu, ci numai o ambiție uscată, secetoasă și străbătută de toată patima cea rea. Ambiția ce poate fi caracterizată prin îngâmfare (trufie), care e o patimă blestemată ce constă din împreunarea a două rele: mândria și slava de artă. Dintre acestea, mândria tăgăduiește pe Cel ce e cauza virtuții și a firii, iar slava de artă falsifică firea și însuși virtutea (38). Căci cel mândru nu face nimic după Dumnezeu, iar cel rob de slava de artă nu întreprinde nimic după fire. Iar din amestecarea lor se naște îngâmfașia, care pe Dumnezeu îl disprețuiește, bârfind și hulind Providența, iar de la fire se înstrăinează, folosind toate ale firii împotriva firii și stricând

⁵⁸⁹ Ps. 7, 17.

⁵⁹⁰ Matei 27, 25.

Sfântul Maxim Marturisitorul

frumuseea și buna întocmire a firii prin reaua întrebuire a lor. Scurt vorbind, poporul Iudeu, îngâmfându-se prin necredința în Hristos, Dracului trufaș și legea minții, a urât deopotrivă pe Dumnezeu și pe oameni: pe Dumnezeu, întrucât îl pune mai prejos decât lucrurile și de aceea respinge slujirea Lui în duh; iar pe oameni, întrucât socotește pe cei ce nu-și coboară neamul după trup din Iacob cu desvârșire străini de Fcitor și de aceea îi închipuie că uciderile pe care le plănuiesc împotriva noastră sunt bineplăcute lui Dumnezeu. El nu știe, pe cât se pare, în nebunia lui, că trupul și înrudirea de neam nu pot apropia de Dumnezeu așa cum poate apropia sufletul, care poartă aceeași pecete a credinței ca și celelalte suflete și aceeași aplecare la untricității spre bine. Iar aceasta stinge legea trupului cu totul, încât nu se mai străduiește decât rațiunea lui Dumnezeu arându-se prin duh și făcându-i pe toți una după minte, ca să cunoască pe unul Dumnezeu și ca să fie între toți o singură iubire și armonie (39), datorită căreia nici unul nu mai este desprins de duhovnicește de nici unul, chiar dacă trupește, după locurile ce se ocupă, sunt departe unul de altul.

Deci vântul arzător este trufia, care e patima urii de Dumnezeu și de oameni. Fiindcă ea usucă inima necredincioșilor, veștejzind cugetările evlavioase despre Dumnezeu și rațiunile drepte despre fire, ca un vânt arzător. Căci spun unii că acest vânt se produce prin amestecarea unui vânt de la răsărit și a unui vânt de la miazăzi și de aceea usucă umezeala împărtășită în pământ. El se mai numește și Evroclidonul (Vârtejul larg) sau Tifonicul (Fumegosul). Numele dintâi îl poartă, fiindcă stârnete din toate părțile furtun pe pământ și pe mare, iar al doilea, fiindcă aduce o negură uscată. Dar pe amândouă acestea le pricinuieste și

trufia.

Căci de fapt această stârnete mare tulburare în suflet îți umple mintea de întunericul neștiinței ei. Acest vânt arzător l-a stârnit Dumnezeu, adică l-a lăsat să vină, după batjocorirea lui Hristos, asupra Iudeilor, care dobândiseră o dispoziție corespunzătoare cu el, ca să se facă vânt tuturor voia lor față de Dumnezeu și oameni. De aceea împuși de negura neștiinței ei, s-au aruncat pe ei înșiși de bunăvoie în partea opusă lui Dumnezeu, nemaiavăd nimic de făcut, decât să se plângă și să se închiudeze de mântuirea prin credință și de slava de care s-au împărtășit neamurile și de pierderea drepturilor lor ce le aveau după trup. Pentru aceea zice: "Acum Doamne ia sufletele de la noi, că mai bine este nou să murim decât să trăim". Aceasta o spun ei din pricină că s-au născut curcubeta, adică a încetat slujirea în umbrele legii, care noaptea a crescut și noaptea a pierit, ca una ce nu avea nici o lumină spirituală, care să poată lumina în alegerea sufletului, fiind circumscrise numai la figurile și la ghicitorile simbolurilor (40).

Dar noi să îmbrățișăm duhovnicește, prin credință și prin dreptatea care o însoțește, duhovnicească Ninive, adică, Biserica alcătuită din neamuri, care este, precum s-a scris, o mare cetate a lui Dumnezeu, mântuită după cele trei zile ce i-au fost orânduite spre pocăință. Și ne grăbim să ne facem cetățeni ai acestei mari cetăți a lui Dumnezeu prin pocăință și prin schimbarea noastră în bine. Căci Scriptura spune în mod apăsător despre ea că este o cetate mare a lui Dumnezeu: "Iar Ninive era cetate mare lui Dumnezeu". Unde poate afla Iudeul respectuos față de adevăr, spunându-se în Scriptură un cuvânt ca acesta despre Ierusalimul de jos? Eu, deși am citit de multe ori toată Sfânta Scriptură, nu am aflat spunându-se nicăieri: "Iar Ierusalimul era cetate

Sfântul Maxim Marturisitorul

mare lui Dumnezeu". Dar cine ar putea, bizuindu-se pe puterea cuvântului și pe bogăția ideilor, să măsoare și să circumscrie mărimea acestei cetăți, care este și se numește a lui Dumnezeu? Mie îmi este acest lucru cu neputință, precum socotesc că îi este cu neputință oricui om cu mintea în eleapt, care îi dă seama cât de puțin de majestatea dumnezeiească și nu ignoră toate sentințele dumnezeiești trebuie să aibă ceva din mărimea lui Dumnezeu. Dar cum era "cetate mare lui Dumnezeu", prima cetate a Asirienilor, în care domnea confuzia rătăcirii, unde trona regele nebun al slujirii la idoli, care se afla atât de departe de ara numită sfânt, făgăduiește lui Israil cel trupesc? Desigur că ea n-ar fi putut fi numită așa, dacă n-ar fi văzut Dumnezeu de mai înainte mărimea credinței, necuprins de nici un cuvânt, a Bisericii celei din neamuri. Prin aceasta a înfrunat viitorul ca prezent, iar ceea ce era mai înainte străină și-a însușit ca pe ceva propriu și ceea ce era vrednic de ocară din pricina necredinței a fost cut prin cuvântul Suisfide străbătut de dumnezeire, plin de cinste și cu un viitor care întrece orice cuvânt (41). De aceea a putut zice prin Proorocul: "și Ninive era cetate mare lui Dumnezeu". La această cetate a fost trimis cuvântul harului proorocesc, care i-a vestit distrugerea cea fericită, zicând: "Încă trei zile și Ninive va fi distrusă".⁵⁹¹ Ajungând la acest loc al sorocului de trei zile, socotesc să las celelalte lucruri, care pot să fie spuse celor ce caută în eșul mai înalt al Scripturii. Căci eu urmăresc și notez și spun numai ceea ce este sigur că nu se află alături de adevăr. Deci auzind că Proorocul vestește în chip determinat: "Încă trei zile și Ninive va fi distrusă", socotesc că hotărârea aceasta împotriva Ninivei rămâne neschimbată, mai bine zis sunt sigur că are să se facă cercetarea asupra

⁵⁹¹ Iona 3, 5.

Ninive. Lucrul se în elege a a: c după cele trei zile, pe care le-a petrecut Proorocul în pântecele chitului, desemnând de mai înainte în sine îngroparea de trei zile și învierea Domnului, Scriptura a teaptă să vină alte trei zile (42), în care are să se arate lumina adevărului și adevărata împlinire a tainelor prevestite, ca apoi să se producă distrugerea cetății, dat fiind că aceste zile din urmă nu vor mai preînchipui numai adevărul îngropării și al învierii Mântuitorului, ci îl vor arăta limpede, împlinindu-se în realitate, pe când cele trei zile de mai înainte, pe care le-a petrecut Ioan în chit, numai îl preînchipuiau. Căci dacă orice chip se referă la un adevăr a teptat în viitor, iar chipul în acest caz a constatat în petrecerea de trei zile a lui Ioan în pântecele chitului, este vădit că chipul are să se arate ca urmând după el, în mod real, taina unui adevăr nou. Și de fapt trei zile și trei nopți a petrecut Domnul în inima pământului, cum însuși Domnul zice: "Precum a fost Iona în pântecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul omului în inima pământului trei zile și trei nopți".⁵⁹² Deci spunând Scriptura: "Încă trei zile", arată în chip ascuns că alte trei zile au trecut, căci altfel nu ar fi spus "încă", adică "vor mai fi trei zile, și Ninive va fi distrus". Deci nu chipul avea să distrugă Ninive după hotărârea dumnezeiească, ci adevărul despre care a spus: "încă trei zile". E că și când Iona ar fi zis: "Vor mai fi încă trei zile, după chipul arătat prin mine, în care va avea loc o îngropare și o înviere mai tainică, și după aceea Ninive va fi distrus".

Dar ar putea întreba cineva nedumerit: Cum se mai învine Dumnezeu de cuvânt, odată ce hotărâte distrugerea, dar nu o execută? Răspundem acestuia că Dumnezeu își învine cuvântul, distrugând de fapt și mântuind

⁵⁹² Matei 12, 40.

Sfântul Maxim Marturisitorul

cetatea. Primul lucru îl face prin faptul că aceia se leapă de răutate, al doilea prin faptul că primesc cunoștința adevărată. Mai bine zis, omorără răutatea din ei prin credința înviată din nou și le înfruptă te mântuirea prin moartea răutății. Căci Ninive se tlmăcește prin "înnegrire în spirit" și "frumusee atotlină". Deci potrivit cu înțeleșurile cuvântului, Domnul, după îngroparea de trei zile și după învierea Sa, a distrus "înnegrirea în spirit", adus în fire de neascultare și a înnoit "frumuseea atotlină" a firii prin ascultarea credinței, arătând iar și în fire prin "învierea frumuseea atotlină" a nestricăciunii, neîn spirit de nimic pământesc. Dar aceasta se poate spune și despre firea cea obtească și despre Sfânta Biserică și despre sufletul fiecăruia, care a lepdat prin credință și bună conștință chipul lui Adam celui vechi și pământesc și a îmbrăcat chipul celui ceresc.

A adară s-a arătat limpede că Proorocul reprezintă mai multe înțeleșuri, după sensurile numelui său, care se tlmăcește potrivit cu diferitele locuri ale Scripturii. Tlmăcește că "fuga de podoabă" (44), indică pe Adam și firea cea de obte, că "odihna și tlmăduirea lui Dumnezeu", sau "osteneala lui Dumnezeu", pe Domnul și Dumnezeul nostru, potrivit cu explicația dată. Iar tlmăcește că "porumb" și "dar al lui Dumnezeu", indică harul propovăduirii și bogăția Duhului cuprins în el. "Osteneala lui Dumnezeu" indică multele nevoine ale celor ce se fac slujitori ai acestei chemări adevărate. Iar când se tlmăcește că "întristarea lor", indică furia Iudeilor împotriva adevărului, adică pizma pentru bunurile străine, care naște întristarea în ceiști pâniide ea. Acest rău s-a înrădăcinat în firea Iudeilor, care s-au umplut de ură față de Dumnezeu și oameni, și de aceea nu urmăresc decât să strice firea, fărâșine, prin sânge și

uciderei.

Dar deoarece cuvântul nostru a avut un curs gr bit, a trecut peste în elesul c ii de trei zile. C ci se zice în Scriptur : "Iar Ninive era cetate mare lui Dumnezeu, cale ca de trei zile".⁵⁹³ Dac voi i, s întregim pu in ceea ce am l sat afar . Drumul de trei zile sunt diferite moduri de vie uire ale celor ce merg pe calea Domnului, sau vie uirile care corespund fiec reia din legile generale. Iar legi generale sunt: cea natural , cea scris i cea a harului. C ci fiec reia din aceste legi îi corespunde o anumit vie uire i un anumit curs al vie ii, ca i o dispozi ie l untric deosebit , produs de acea lege prin voia celor ce se conformeaz cu ea. Fiindc fiecare din aceste legi creaz o alt dispozi ie în fiecare din cei ce se afl sub puterea ei (45). De pild legea natural , când ra iunea nu e cople it de sim ire, ne înduplec f r o înv tur special s îmbr i m pe to i cei înrudi i i de acela i neam, întrucât firea îns i ne înva s ajutor m pe cei ce au lips i s vrem to i tuturor acela i lucru, pe care i-l dore te fiecare s -i fie f cut de al ii (46). Aceasta ne-a spus-o însu i Domnul, zicând: "Câte vre i s v fac vou oamenii, face i i voi lor asemenea".⁵⁹⁴ C ci cei a c ror fire e cârmuit de ra iune, au aceea i dispozi ie (47). Iar cei care au aceea i dispozi ie, e v dit c au i acela i mod de purtare i acela i curs al vie ii, în sfâr it cei al c ror mod de purtare i curs al vie ii este acela i, desigur c sunt uni i de bun voie printr-o leg tur de afec iune, care-i adun pe to i printr-o unic aplecare a voii în aceea i ra iune a firii, în care nu se mai afl câtu i de pu in dezbinarea ce st pâne te acum în fire din pricina iubirii de sine a fiec ruia.

Iar legea scris , înfrânând prin frica de pedepse

⁵⁹³ Iona 3, 3.

⁵⁹⁴ Mt. 17, 12; Lc. 6, 35.

pornirile frânduial ale celor neîn elepi, îi obi nuie te s-i socoteasc pe to i egali. Prin aceasta se consolideaz for a drept ii, încât cu timpul devine fire, pref când frica sufletului într-o afec iune fa de bine ce se înt re te pe încetul prin voin , iar obi nuin a de a se cura i prin uitare de cele de mai înainte într-o deprindere care face s se nasc deodat cu sine iubirea fa de al ii (48). Iar în aceasta st împlinirea legii, to i unindu-se întreolalt prin iubire. C ci împlinirea legii este solidaritatea prin iubire a tuturor celor ce s-au împ rt it de aceea i fire, purtând ra iunea firii încununat de dorul dragostei i înfrumuse ând legea firii cu adausul dorului.⁵⁹⁵ C ci legea firii este ra iunea natural care i-a supus sim irea modurilor⁵⁹⁶ (49). Iar legea scris , sau împlinirea legii scrise, este ra iunea natural , care i-a luat ca ajutor în raporturile de reciprocitate cu cei de acela i neam ra iunea duhovniceasc . De aceea zice: "S iube ti pe aproapele t u ca pe tine însu i". Dar nu zice: "S ai pe aproapele t u ca pe tine însu i". C ci al doilea arat numai solidaritatea cu cei de acela i neam spre men inerea existen ii, iar primul înseamn grija de ei în vederea fericirii (50).

În sfâr it legea harului înva pe cei c l uzi i de ea s imite nemijlocit pe Dumnezeu, care, dac se poate spune a a, ne-a iubit mai mult decât pe Sine însu i, m car c îi eram du mani din pricina p catului. Ne-a iubit adic a a de mult, încât a binevoit s coboare în fiin a noastr , în mod

⁵⁹⁵ Cei ce se iubesc, se doresc. Dorul mai presupune i o oarecare distant . Dar o anumit distan se men ine oricând între dou persoane, dat fiind c dup fiin ele nu se pot unifica. Deci oricând în dragoste e i dor. Iar dorul înfrumuse eaz pe cel dorit.

⁵⁹⁶ Modurile sunt totdeauna modurile virtu ilor, chipuri statornice de activitate moral sau ra ional , dat fiind c p catul e opusul b rb iei statornice.

neschimbat, El care este în mod suprafirenial mai presus de orice fire, și se face om și fie unul dintre oameni. Din aceea iubirea n-a refuzat să-și însușească osândă noastră și ne îndumnezeiească după har a a de mult pe cât s-a făcut El după iconomie și prin fire om. Iar aceasta a făcut-o ca să învârm nu numai să ne ajutăm întreolalt în chip natural și ne iubim unii pe alii ca pe noi în sine în chip duhovnicesc, ci și să purtăm de grijă de alii mai mult decât de noi în sine în chip dumnezeiesc și aceasta să ne fie dovada dragostei întreolalt ca, în temeiul virtuții noastre, să fim gata să suferim cu bucurie moartea de bunăvoie unii pentru alii. "Căci nu este altă iubire mai mare ca aceasta, că cineva să-și pună sufletul pentru prietenii săi".⁵⁹⁷

Deci legea firii este, ca să spun pe scurt, rațiunea naturală care și-a supus simțirea spre înălțarea nesocotirii (iraționalității) prin care se menține dezbinarea între cei uni și prin natură. Iar legea scrisă este rațiunea naturală care, după înălțarea iraționalității simțirii, și-a asociat iubirea duhovnicească prin care susține reciprocitatea între cei de același neam. În sfârșit legea harului este rațiunea mai presus de fire, care prefăcerea în chip neschimbat⁵⁹⁸ îndumnezeiește

⁵⁹⁷ Ioan 15, 13.

⁵⁹⁸ Există o rațiune mai presus de fire. Deci nu confundăm, ca de obicei, rațiunea cu naturalul. Fără îndoială, naturalul este rațional, dar nu singurul rațional. Rațional mai este și supranaturalul. Numai subnaturalul sau contranaturalul este irațional. Desigur rațiunea supranaturală este într-o altă privință supraratională. Și anume în raport cu rațiunea noastră "naturală". Ne trebuie o rațiune "supranaturală" ca să vedem rațiunea celor mai presus de fire. Dar rațiunea noastră are o afinitate pentru raționalitatea adevăratelor mai presus de fire. De aceea primind rațiunea mai presus de fire, firea noastră, deci și rațiunea naturală, nu se schimbă, nu se țirbește cum se întâmplă prin păcat.

Sfântul Maxim Marturisitorul

o i arat în firea oamenilor ca într-o icoan arhetipul necuprins i mai presus de fiin i de fire i procur fericirea ve nic .

Iar dac acesta este în elesul celor trei legi, cu drept cuvânt cetatea cea mare a lui Dumnezeu, adic Biserica, sau sufletul fiec ruia se afl la cap tul unui drum de trei zile, ca una ce prime te i cuprinde dreptatea firii, a legii i a duhului (52). C ci în aceste trei legi se afl toat podoaba Bisericii, cât se cuprinde în l rgimea virtu ii, în lungimea cuno tin ei i în adâncimea în elepciunii i a cunoa terii tainice a lui Dumnezeu (a Teologiei mistice).⁵⁹⁹ Deci s nu ne desp r im prin dispozi ia noastr l untric de aceast cetate, ca poporul Iudeu, iubindu-ne trupul ca pe un umbrar i îngrijindu-ne de pl cerea trupului nostru ca de o curcubet , ca nu cumva str pungând-o viermele con tiin ei, s usuce afeciunea noastr r t cit spre pl ceri i venind asupra noastr , prin încerc rile f r de voie, pedeapsa pentru cele ce le-am f cut r u în via , ca un vânt arz tor, s ne scârbim de via i s ne r zvr tim împotriva judec ii dumnezeie ti.

C ci fiecare dintre noi cei birui i de am girea celor materiale, care ne bucur m de pl cerile trupului, prime te ca pe un vierme cuvântul lui Dumnezeu, care îl împunge prin con tiin i roade afeciunea lui fa de pl cere ca pe o r d cin de curcubet , ca apoi r s rirea des vâr it a luminii cuprinse în cuvintele Duhului s -i usuce lucrarea p c toas , iar vântul cu ar i , adic

⁵⁹⁹ Virtutea corespunde legii naturale. Ea e larg i l rge te firea fiec ruia din noi, sco ându-ne din egoism. Cuno tin a ra iunilor divine corespunde legii scrise i e întins , lungind linia vederii noastre. În elepciunea i teologia mistic corespunde legii harului i e adânc , adâncind vederea noastr în Dumnezeu.

amintirea chinurilor ve nice, s -i ard , ca pe un cre tet, începutul patimilor r ut ii, de la momelile ce vin prin sim uri (53). Astfel vom dobândi cuno tin a ra iunilor Providen ei i ale Judec ii, care ne înva s pre uim cele ve nice mai mult decât cele vremelnice, a c ror lips obi nuie te s întristeze pe oameni (54). C ci dac cuvântul Scripturii arat c omul se întristeaz pentru umbrar i pentru curcubet , adic pentru trup i pentru pl cerea trupului, iar c Dumnezeu se îngrije te de Ninive, v dit este c ceea ce socote te Dumnezeu vrednic de iubire e cu mult mai de pre i mai de cinste decât toate lucrurile dragi i scumpe oamenilor, fie c exist în oarecare fel, fie c nu exist , ci numai par s existe, în urma unei judec i gre ite, sau a unei prejudec i, neavând nici o ra iune a existen ei lor reale, ci fiind rodul n lucririi care am ge te mintea i d o figur goal celor ce nu sunt, nu îns i un ipostas real patimii.

Scolii

1. În câte feluri se t lm ce te Iona.
2. În câte feluri se t lm ce te Ioppe.
3. Câte lucruri închipuie te Iona, în eles duhovnice te.
4. Ce închipuie te Ioppe, în eleas duhovnice te.
5. Alt în eles al cuvântului Ioppe, care se potrive te in ilor singuratici.
6. E vorba de o furtun mult agitat .
7. "Cap" e numit aici înv tura prim despre monad , ca început al oric rei virtu i; iar cr p turii mun ilor sunt cuget rile duhurilor viclene, în care s-a scufundat mintea noastr prin neascultare.

Sfântul Maxim Marturisitorul

8. "P mântul cel mai de jos" este deprinderea goală de orice simțire a cunoștinței lui Dumnezeu și de orice mijloc de viață virtuoză.

9. "Adânc" (abis, noian) numește ceea ce zace peste deprinderea pe catului, asupra careia plutesc, ca pe un pământ, mările pe catului.

10. "Pământ" numește deprinderea învârtită în pe cat, iar "zvoarele vechi", poftele pe tima după cele materiale, care în robie cea mai rea dintre deprinderi.

11. "Licărirea de lumină" este cunoștința adevărată, iar "viața celor muritori" este purtarea demnă de ființele raționale, de care-i lipsit cel stăpânit de-o deprindere rea.

12. "Mare" a numit aici lumea noastră, în care a venit Domnul prin trup.

13. "Odihna" este Domnul, ca Cel ce izbăvește de ostenele pentru virtute; "timpul dăruirii lui Dumnezeu", ca doctorul care vindecă rana venit prin moarte; "harul lui Dumnezeu", ca Cel care aduce răscumpărare; și, "osteneala lui Dumnezeu", ca Cel ce primește patimile noastre.

14. Cum este Domnul și Dumnezeul nostru har? Vezi Nile și nu te clătina de cuvântul "plin de har și de adevăr".⁶⁰⁰

15. Cum închipuiește Iona harul proorocesc.

16. Răbdarea Sfinților stinge puterea atacătoare a celui vicelan.

17. Sfinții pe timind trupele și primind de bunăvoie, moartea trupului pentru adevăr, au procurat neamurilor o viață de credință în duh.

18. Neputința după firea Sfinților este o dovadă a puterii covârșitoare dumnezeiești. Prin ea Domnul a biruit

⁶⁰⁰ Io. 1, 14.

pe diavolul cel trufa .

19. "Împ ratul" este legea natural ; "tronul", deprinderea p tima a sim urilor; "ve mântul împ r tesc", îmbr c mintea slavei de arte; "sacul", plânsul poc in ei; "cenu a", smerita cugetare.

20. "Oameni" nume te pe cei ce gre esc prin ra iune; "dobitoace", pe cei ce gre esc prin poft ; "boi" pe cei ce gre esc prin iu ime; iar "oi" pe cei ce gre esc în con-templarea celor v zute.

21. Ninive înseamn i sufletul fiec ruia.

22. Cele f r de care nu exist nici un lucru, sunt timpul i spa iul, f r de care nu exist nimic din cele f cute.

23. Biserica i sufletul fiec ruia, având în ele ra iunile virtu ii i ale cuno tin ei care dep esc timpul i firea, au mai mult de dou sprezece zeci de mii. C ci ra iunea virtu ii nu cunoa te p catul trupului, care e stânga; iar ra iunea cuno tin ei nu cunoa te r utatea sufletului, care e dreapta.⁶⁰¹

24. Cauza virtu ilor e Dumnezeu. Iar cuno tin a cu lucrul a acestuia înseamn prefacerea adev rat a celui ce cunoa te pe Dumnezeu, în duh, în urma unei st ruitoare deprinderi.

25. Ra iunea natural urc , prin mijlocirea virtu ilor, pe cel ce se îndeletnice te cu f ptuirea la minte; iar mintea îl duce, prin contempla ie, pe cel ce se dore te dup cuno tin , la în elepciune. Dar patima nera ional înduplec pe cel ce nesocote te poruncile s se coboare la sim ire (senza ie). Iar sfâr itul acesteia este c mintea se lipe te de pl cere.

⁶⁰¹ O alt precizare a p catului de-a stânga i de-a dreapta. Dac p catul de-a dreapta este mândria ce se na te din excesul virtu ii, evident c el nu e un p cat al sufletului.

Sfântul Maxim Marturisitorul

26. Necredin nume te lep darea poruncilor; credin a, consim irea cu ele; întuneric, necunoa terea binelui; lumin , cuno tin a lui. Hristos e numit fiin a i ipostasul acestora; iar diavol, deprinderea atotrea, care d na tere tuturor relelor.

27. Virtute nume te deprinderea atotnep tima i învârto at în bine, care nu are, nimic contrar, nici pe o parte, nici pe alta. C ci ea poart pecetea lui Dumnezeu, care nu are nimic contrar.

28. Dac ra iunea hot rnice te fiin a fiec rui lucru, nici unul dintre lucruri nu se dep e te pe sine prin fire i nu- i r mâne mai prejos de sine. Hotarul f pturilor este s ajung prin dorin la cunoa terea cauzei lor; iar m sura este s o imite prin tr ire, pe cât e aceasta cu putin f pturilor.

29. Când cele ce se mi c î i poart dorin a peste hotarul i m sura lor, î i fac drumul de prisos, neajungând la Dumnezeu în care se opre te mi carea dorin ei tuturor primind posesiunea i bucuria lui Dumnezeu, care e inta final de sine subzistent a lor.

30. Adic ceea ce e peste hotar i peste m sur , i f r hotar i f r m sur .

31. Adic prin ra iune.

32. Mîntea ce se întinde spre Dumnezeu prin extaz, las în urm atât ra iunile fiin elor netrupe ti, cât i pe ale trupurilor. C ci nu poate fi privit deodat cu Dumnezeu ceva din cele de dup Dumnezeu.

33. Cum închipuie te Iona i poporul Iudeu.

34. Cum se t lm ce te Iona când închipuie te i mustr în sine, ca tip, poporul Iudeu.

35. Mai tare a biruit Domnul puterea tiranului, momindu-l cu sl biciunea trupului, decât diavolul pe Adam,

f g duindu-i demnitatea dumnezeirii.

36. Domnul este vierme pentru trupul f r de s mân ; iar soare atât pentru apusul în mormânt, prin care Cuvântul s-a coborât ca om sub p mânt, cât i ca cel ce este prin fire i dup fiin lumin i Dumnezeu.

37. Vântul, arz tor închipuie te nu numai încerc rile, ci i p r sirea, de c tre Dumnezeu, în urma c reia nu li s-a mai h r zit Iudeilor darurile dumnezeie ti.

38. Propriu mândriei este a nu recunoa te c Dumnezeu este F c torul virtu ii i al Firii, precum propriu slavei de arte este s dezbine firea pentru a o sl bi; iar trufia este f tul amândurora, fiind o deprindere p c toas compus din t g duirea de bun voie a lui Dumnezeu i din ignorarea cinstei egale a celor de aceea i fire.

39. Înrudirea sufleteasc ce se înf ptuie te prin duh, desface afec iunea voin ei pentru trup i o leag de Dumnezeu, prin dor.

40. Noapte nume te simbolurile legii, sub care se afl legea, în ele sufletul nu- i poate g si luminarea, dac nu sunt în elese duhovnice te.

41. Biserica neamurilor a fost numit cetate mare închinat lui Dumnezeu, pentru taina cea mare i de nici un cuvânt m surat a iconomieii dumnezeie ti.

42. Dup fiin adev rul premerge tipurilor; dup ar tare îns , tipurile premerg temporal adev rului. Deci fiindc Iona a zugr vit în sine cu anticipa ie adev rul ca tip, r mânând trei zile i trei nop i în pântecele chitului, Scriptura vorbind de "înc trei zile", în elege prin ele cele trei zile ale îngrop rii i învierii Domnului, dup care va fi distrus r t cirea i ne tiin a neamurilor.

43. Reînvie credin a adic .

44. În irarea pe scurt a t lm cirilor numelui lui

Sfântul Maxim Marturisitorul

Iona după cum se referă acest nume prin înțelegerile lui la diferite persoane și moduri de viață.

45. Adică al legii.

46. Efectul legii naturale este afecțiunea voluntară a tuturor faptelor.

47. Definiții prin care se arată însușirea caracteristică a legii naturale.

48. Legea scrisă, împiedicând prin frică nedreptatea, obișnuiește pe om spre ceea ce este drept, iar cu vremea prefăcându-se obișnuință într-o afecțiune iubitoare de dreptate, conduce la o deprindere fermă spre bine, care produce uitarea răutăților de mai înainte.

49. Definiții care arată lucrarea fiecărei din legile amintite.

50. A avea pe aproapele ca pe tine însuși, este propriu grijii care, se preocupă numai de viața lui, iar aceasta înseamnă de legea naturală. A-l iubi însuși pe aproapele ca pe tine însuși, înseamnă a avea grijă de fericirea lui prin virtute, iar aceasta o poruncește legea scrisă, în sfârșit a-l iubi pe aproapele mai mult ca pe tine însuși, este propriu legii harului.

51. Definiții scurte, care arată însușirea prin care fiecare din cele trei zile înflăcătează cele bune.

52. Calea celor trei zile este desvârșirea prin cele trei legi, a celui ce le poruncește, împlinind toată dreptatea lor.

53. Altfel înțelese mai subtil al umbrarului și al curcubetei, al viermelui, al vântului arzător și al soarelui.

54. Cel ce este împiedicat în pornirile trupului spre plăcere, învață să cunoască raunile Providenței, care înfrâna materia inflamabilă a patimilor. Iar cel ce suferă lovituri dureroase în trupul său, învață să cunoască raunile Judecării, care-l curăță, prin ostenele fărâșoase de voie, de

întin ciunile de mai înainte.

Întrebarea 65

În Cartea a doua a împăraților s-a scris: "i s-a făcut foamete în zilele lui David trei ani, unul după altul. i a c utat David fa a Domnului. i Domnul a zis: "Peste Saul i peste casa lui nedreptatea, fiindc a omorât pe Ghibeoni i". i a chemat David pe Ghibeoni i i le-a zis lor: "Ce voi face vou i cu ce s v împac ca s binecuvânta i mo tenirea Domnului". i au zis c tre rege: "B rbatul care ne-a zdrobit pe noi i a socotit s ne stârpeasc pe noi, vrem s -l pierdem pe el, ca s nu mai fie în nici un hotar al lui Israil. Da i-ne nou apte b rba i din fiii lui i-i vom spânzura pe ei Domnului în muntele lui Saul". i a luat regele pe cei doi feciori ai Resfei, fiica lui Aia, iitoarea lui Saul, pe care i-a n scut lui Ezdriel, i i-a dat pe ei în mâna Ghibeoni ilor. i i-au spânzurat pe ei în munte înaintea Domnului, i au c zut acolo cei apte împreun . i i-a omorât în zilele seceri ului, la începutul seceri ului orzului. i a luat Resfa, fiica lui Aia, sacul i i l-a întins sie i pe stânc , pân ce a c zut peste ei ploaia lui Dumnezeu din cer. i au împlinit toate câte a poruncit regele. Iar după acestea s-a milostivit Dumnezeu de ar ".⁶⁰² De ce după moartea lui Saul i s-a cerul lui David isp ire, st pânind foamete peste ar pân cea dat pe cei apte b rba i din s mân a lui Saul ca s fie omorâ i de Ghibeoni i? Care e sensul acestor cuvinte i cum trebuie s le în elegem duhovnice te?

Răspuns

Cunoștința exactă a cuvintelor Duhului se descoperă numai celor vrednici de Duhul, adică numai aceluia care printr-o îndelungată cultivare a virtuților, curându-și mintea de funinginea patimilor, primesc cunoștința celor dumnezeiești, care se întiprețesc și se așază în ei de la prima atingere, asemenea unei fețe într-o oglindă curată și strălucitoare (1). Aceia însă căror viață este împunsă, ca și a mea, de petele patimilor, de abia pot să deduc din anumite socoteli probabile cunoștința celor dumnezeiești, fără să îndrăznească să o prezinte și să exprime cu de-amănuntul. Și eu îți limpede, cinstite Prințese, că întrucât le-ai prezintă, cunoști cele dumnezeiești și le ști din experiență mai bine decât le știu eu, care nu pot ști nimic despre cele dumnezeiești pe temeiul prezintării lor (2). Totuși nu este osândit nici osteneala aceasta a mea, mai ales din partea voastră care mi-ați poruncit să mi-ați impus această osteneală de-a ști despre cele mai presus de putere.

Deci Saul înseamnă în acest loc al Sfintei Scripturi legea care împrețeste cu litera ei prin puterea poruncii trupești peste Iudeii cei trupești (3), sau modul în care este alesul trupesc al legii, care împrețeste peste cei ce se lasă să li se uzeze numai de literă.⁶⁰³ Fiindcă Saul se ține de el după înțelesul ca "iadul cerut". Poporul Iudeilor, adică, alegând viața de plăceri în locul împrețirii și a vieții trinitate virtuoză în Duhul lui Dumnezeu, a cerut să împrețesc peste el iadul, adică neștiința, în locul cunoștinței. Căci tot ceea ce a căzut din iubirea dumnezeiască, este pănit prin plăcere de legea care nu poate prezinti nici o poruncă dumnezeiască, sau nici nu

Ⲙ Această interpretare a lui Saul este în Cap. teol. II, 52 - 53; P. G. 90, 1143; Filoc. rom. II, pg.186

vrea s o p zeasc .

Dup alt t lm cire, Saul înseamn , "ceva dat cu dobând " sau "împrumutat cu dobând ". C ci nu s-a dat legea scris celor ce au primit-o spre a le fi ca o avu ie, ci ca s -i preg teasc spre f g duin a a teptat . De aceea dându-i Dumnezeu lui Saul împ r ia, în leg mântul f cut cu el nu i-a f g duit împ r ia ve nic . Fiindc tot ce se d ca împrumut nu i se face celui ce l-a primit avu ie proprie, ci pricin de munc i de osteneal spre adunarea altei avu ii. Iar Resfa, iitoarea lui Saul, se t lm ce te "drumul gurii". Drum al gurii este, îns , înv area legii numai prin rostirea cuvintelor, adic aducerea ei în cas în mod nelegitim. Aceasta o face cel ce cultiv numai slujirea trupeasc a legii, din care nu i se na te nici un rod bun i evlavios (4). C ci cel ce se îndeletnice te numai cu partea trupeasc a legii prin înv area cuvintelor, nu are slujirea aceasta a legii într-o împreunare legitim cu ra iunea. De aceea ceea ce i se na te e vrednic de osând i de ocar . C ci din împreunarea nelegiuit cu Resfa se na te Ermonti i Memfivoste, care înseamn : "anatema lor" i "ru inea gurii lor". De fapt Ermonti, dup în eles, se t lm ce te "anatema", iar Memfivoste, "ru inea gurii lor". "Anatema lor" este stric ciunea p catului cu gura adus de lucrarea patimilor (5). Iar Memfivoste este mi carea nenatural a min ii spre r u sau gândul n scocitor de rele al min ii, care este i se nume te ru inea min ii.

Sau "anatema lor" este locul în care e inut firea acum spre certare, adic lumea aceasta (6), care a devenit inutul mor ii i al stric ciunii din pricina p catului i în care a c zut primul om din Rai dup c lcare a poruncii dumnezeie ti. Aceast lume o na te prin afec iunea de pl cere a voii, adic prin pofta lumeasc , din împlinirea legii

Sfântul Maxim Marturisitorul

numai prin rostirea cuvintelor, cel ce nu strbate cu mintea spre frumuseea imeria dumnezeieasca a duhului dinl untrul literii legii. Iar "ruinea gurii lor" este cultivarea în mintea gândurilor iubitoare de lume și de trup. Căci îndat ce din chipul vâzut al legii trupești sau al literii ei obișnuite se nasc prin afecțiunea voii lumea, adică dispoziția iubitoare de lume, se naște și cultivarea cu mintea a gândurilor iubitoare de lume și trup(7).

Sau iarși "anatema lor" este mișcarea urâtă, pământeașă și formă patimilor, iar "ruinea gurii lor", mișcarea minții care adaugă patimilor un chip și plămădește o frumusee plăcută simurilor (8). Căci fără puterea înscocitoare a minții, patima nu e dusă spre plămădirea unei forme. Prin urmare cel ce mîrginește în eșul unei fîgduie dumnezeiești numai la litera legii, are învîrtura legii numai ca pe o iitoare, nu ca pe o soție legitimă. De aceea în chip necesar o astfel de învîrtură naște anatema și ruinea, nu din pricina ei, ci a celui care o ia, adică se împreună cu ea în chip trupesc. Căci cel ce crede că Dumnezeu a rânduit prin lege jertfele și srbătorile, Sâmbetele și lunile nouă, pentru dezmiardarea și odihna trupului, cu siguranță va cădea sub puterea patimilor și sub ruinea murdăriei gândurilor lor spurcate; acela va fi robul lumii ce se strică și al îndeletnicirii cu gânduri trupești; de asemenea al materiei și al formei patimilor (9), neputînd avea în cinste nimic altceva decît cele supuse stricăciunii. De aceea poate unul ca acesta naște în chip pătător, pe Merob, care la rândul ei naște cinci fiii lui Ezdriel. Merob se tîmcește "săturarea gâtlejului", care nu e altceva decît lăcomia pântecelui. Aceasta în elegând porunca în chip iudaic, naște lui Ezdriel modurile de întrebuintă abuzivă a simurilor. Ezdriel este partea contemplativă a sufletului,

căci numele acesta se tîm ce te "putere dumnezeiască", sau "ajutor tare", sau "vedere puternică". Iar acestea nu sînt decît mintea cea făcută după chipul lui Dumnezeu, dar înduplecată apoi să se împreune cu lăcomia pântecelui, care este fiica legii în eleaștrupe te, adică a literii. Căci mintea fiind convinsă de litera legii că dezmiertarea trupului este o poruncă dumnezeiască, nu o primește decît pe aceasta spre convieuire, socotind-o dumnezeiască și cinstind-o ca pe o fiică a legii care împărătește.⁶⁰⁴ Și așa face să se nască din ea modurile de întrebuire abuzive a simurilor (10). Căci odată ce partea contemplativă, a sufletului, ascultînd de litera legii, îmbrășcă dezmiertarea trupei în vederea convieuirii cu ea,⁶⁰⁵ socotind-o din pricina poruncii dumnezeiască, începe să întrebuiască simurile contrar firii, nemăîngăduind întrebuirea nici unei lucrări a simurilor conform cu firea.

Deci cel ce se îndeletnicește cu slujirea legii în chip trupesc (11), are cunoștința celor dumnezeiești ca pe o iitoare, nu ca pe o soție legiuită, și face să se nască din ea "anatema" (osînda) lucrării patimilor și "ruinea" gândurilor urâte din ele; iar din Merob (fiica lui Saul), adică din lăcomia pântecelui, dobîndește ca nepoți, modurile întrebuirii abuzive a simurilor (41). Din această pricină el obișnuiește să omoroare raionile și gândurile aflătoare în firea lucrurilor, adică pe cele conforme cu firea, ca pe niște Ghibeoni. Căci Ghibeoniștii se tîmcesc "munteni" sau "plutitori în văzduh" (meteori) indicînd desigur raionile

⁶⁰⁴ Legea (μ) este în grecește de genul masculin, deci poate închipui pe Saul.

⁶⁰⁵ Mintea () e în grecește de genul masculin, iar dezmiertarea () de genul feminin. Astfel li se potrivește imaginea împreună conjugale.

mai înalte ale contemplației naturale sau gândurile noastre conforme cu firea.⁶⁰⁶ Pe acestea le ucide Saul și oricine imită pe Saul prin dispoziția sa lăuntrică, prin faptul că, lăsându-se amăgii de a se ține numai de litera legii, leapădă și strâmbă rațiunile cele după fire. Căci nimeni nu poate să primească o rațiune sau un gând firesc dacă dă atenție unei slujiri trupești a legii. Fiindcă simbolurile nu sunt același lucru cu firea. Iar dacă simbolurile nu sunt una cu firea, ele împiedică cel ce se lipsește de simbolurile legii ca de prototipuri, nu poate nicicând să vadă ce sunt lucrurile după firea lor. De aceea respinge nebunețea rațiunile cele după fire (12). El nu cugetă că trebuie ocrotiți aceia, care au fost cruciați de Iisus,⁶⁰⁷ și pentru care acela a purtat și un război înfricoșat împotriva celor cincisprezece regi ce au năvălit împotriva lor, război în care a luptat și cerul însuși, prin pietre de grindină,⁶⁰⁸ alături de Iisus împotriva celor ce s-au ridicat asupra Ghibeoniților; aceia pe care Cuvântul cel întrupat și-a pus și care lemne și apă la cortul dumnezeiesc, adică la Sfânta Biserică, preînchiptuit prin cort⁶⁰⁹ (13). Căci acesta este Iisus care a ucis modurile (de activitate) și gândurile pe teamă, care s-au ridicat prin simțuri împotriva lor. Fiindcă totdeauna Iisus, Cuvântul (Rațiunea) lui Dumnezeu, ocrotește rațiunile contemplației naturale, punându-le și care lemne și apă la cortul dumnezeiesc al tainelor Sale, adică să procure materia ce se aprinde de lumina cunoștinței dumnezeiești și să dea prilejul pentru curățirea de petele patimilor și pentru creșterea vieții în duh. Căci f r

606 Rațiunile și gândurile (μ) sunt în grecește de genul masculin.

607 Is. Nav. 9, 3 urm.

608 Is. Nav. 10, 5 urm.

609 Is. Nav. 10, 27.

contempla ia natural nu se sus ine în nimeni în nici un chip
puterea tainelor.

Nu e gre it îns , nici potrivit evlaviei, s se
spun i aceea, c Ghibeoni ii înf i eaz soarta neamurilor
ce vin la Iisus, împlinitorul f g duin elor dumnezeie ti, care
le mântuie te înv ându-le s care lemne i ap , adic s
poarte pe umerii virtu ilor, prin fapte, ra iunea tainic i
mântuitoare a crucii i a rena terii dumnezeie ti prin ap ; i
s procure chivotului dumnezeiesc al credin ei celei
evlavioase prin f ptuire omorîrea m dularelor p mânte ti,⁶¹⁰
ca pe ni te lemne, iar prin contempla ie rev rsarea
cuno tin ei în duh, ca pe o ap (14).

Deci fie c preînchipuiesc ra iunile contempla iei
naturale, fie neamurile mântuite prin credin , Ghibeoni ii îl
au pe cel ce s-a hot rât s tr iasc în chip iudaic numai dup
litera legii, drept du man care lupt împotriva celui ce se
mântuie te. C ci acesta, slujind pântecelui ca lui
Dumnezeu⁶¹¹ i înf i ându- i ru inea ca pe un lucru vrednic
de cinste, se alipe te de patimile de ocar de parc-ar fi
dumnezeie ti i de aceea nu se îngrije te decât de lucrurile
vremelnice adic de materie i form i de lucrarea încincit
a sim urilor r u întrebuin ate; de cele dintâi ca de ni te fii ai
iitoarei Resfa, iar de cele din urm , ca de ni te nepo i de la
necinstita fiic Merob. Iar sim irea (lucrarea sim urilor)
unindu-se cu materia i forma, pe de-o parte d na tere
patimei, pe de alta ucide i stârpe te cuget rile cele dup fire
(15). Pentru c ra iunea firii nu se poate ar ta la un loc cu
patima, precum nici patima nu se na te împreun cu firea⁶¹²

⁶¹⁰ Col. 5, 3.

⁶¹¹ Fil. 3, 19.

⁶¹² Patima e contrar firii, iar firea existând totdeauna potrivit unei
ra iuni, patima e contrar i ra iunii.

(16).

Deci cel ce se învârtă numai de litera Scripturii ca Saul, pe de o parte respinge rațiunile cele după fire, iar pe de altă, nu crede în chemarea neamurilor anunțată tainic de mai înainte, că trăind în lege, așa cum o învârtă el, numai plăcerea trupului. Iar cât vreme este până la această dispoziție trupească peste cei ce, învârtând astfel legea, trăiesc numai după simțuri, nu se învârtă în ea foamea cunoștinței duhovnicești (17). Pentru că foamea este absența bunurilor ce au fost cunoscute odată prin experiență însuși în lipsa totală a mâncărilor duhovnicești care înțreacă în sufletul. Căci cum va socoti cineva că foame sau că lipsa absența celor pe care nu le-a cunoscut niciodată? De aceea, căci trăiește Saul nu se învârtă foametea, pentru că nu se simte lipsa cunoștinței duhovnicești căci trăiește litera legii împotriva ei peste Iudeii cei păcătoși învârtărea. Când însuși începe să strălucească raza harului evanghelic și ia David împotriva ei peste cei duhovnicești învârtărea, cu alte cuvinte legea învârtărea duhovnicește, lucru care se întâmplă după moartea lui Saul, adică după sfârșitul literii (căci David se învârtărea "disprețuire" și "cel tare la vedere", primul învârtărea potrivit-i-se din punctul de vedere al Iudeilor, învârtărea litera copleșește duhul, iar al doilea din punctul de vedere al creștinilor, învârtărea duhul biruiește litera) (18), atunci se simte foametea cunoștinței duhovnicești. Și anume o simte poporul credincios învârtărea în sufletul fiecăruia învârtărea, când alege învelișul de dinafară al literii în locul contemplației tainice în duh și socotește, așa zicând, sufletul Scripturii mai de necinste decât trupul ei (19). Căci cu adevărat plăcerea poporul celor ce cred și au cunoscut adevărul, căci sufletul fiecăruia, atunci când cade din contemplația duhovnicească prin har și

ajunge în robia formelor și chipurilor literiei, care nu hrănește mintea cu înțelegerile marelui, ci umple simțirea cu nelămuriri prin figurile trupelor simbolurilor Scripturii. Din această pricină se spune că foametea de cunoștință a lui Dumnezeu se prelungește "trei ani unul după altul". Căci tot ceea ce nu-și însușește în alegerea duhovnicească a dumnezeieții Scripturii, leapădă pe de o parte, deodată cu ea, asemenea Iudeilor, și legea naturală, iar pe de altă parte nu cunoaște nici legea harului, prin care li se dă celor care îl uzează de ea îndumnezeirea.

Prin urmare foametea celor trei ani înseamnă lipsa de cunoștință care le vine din cele trei legi, din cea naturală, din cea scrisă și din cea a harului, corespunzător cu fiecare, celor care nu caută prin contemplație înțelesul lor mai înalt. Căci nu poate cultiva câtă vreme de puțină înțelegere a Scripturilor acela care leapădă rațiunile naturale ale lucrurilor în contemplarea sa și dă atenție numai simbolurilor materiale, negândându-se la nici un înțeles duhovnicesc mai înalt (20). Pentru că atâtă timp cât stăpânește numai latura istorică a Scripturii încă n-a încetat stăpânirea celor trecătoare și vremelnice asupra înțelegerii, ci chiar dacă a murit Saul, mai trăiesc copiii și nepotii lui, care sunt apte la număr. Cu alte cuvinte din slujirea trupescă și vremelnică a legii obișnuite se nasc în cei iubitori de trup, pentru pricina amintită, o dispoziție prințipală, care-i are ca încurajare întru oțărâre porunca arătată în simboluri (21). Pentru această pricină socotesc că nu s-a ivit foamete în zilele lui Saul, adică nu se simțea lipsa cunoștinței duhovnicești în vremea slujirii după trup a legii, ci în vremea harului evanghelic. Căci abia acum după ce a trecut împărăția literiei, flămânzim când nu înțelegem duhovnicește toată Scriptura, pentru faptul că nu gustăm din slujirea cea tainică în duh, așa cum

Sfântul Maxim Marturisitorul

se cuvine cretinilor. Iar când ne trezim la simțire asemenea lui David și cum în fața Domnului (22), în elegem limpede caracterul cunoștinței s-a luat de la noi din pricina n-am primit rațiunile cele după fire, pentru că intra la contemplația tainică în duh, ci suntem lipsiți încă de gândurile trupești din litera legii.

"și așa cum utat David, zice Scriptura, fa a Domnului.

și așa zis Domnul: Peste casa lui Saul nedreptatea, pentru că a omorât pe Ghibeoniți". David este toată mintea străvezătoare, care viețuiește în Hristos (23) și caută totdeauna fața Domnului. Iar fața Domnului este contemplația și cunoștința adevărată a celor dumnezeiești, pe care căutând-o cineva prin virtute, află pricina pentru care lipsește (cunoștința) și primește porunca să dea morții pe cei doi fii ai lui Saul din înțoarcerea sa Resfa și pe cei cinci fii ai fiicei sale, Merob. Saul se tremuiește, cum am spus, prin "iadul cerut", sau "neștiința dorită". Iar "neștiința dorită" înseamnă desigur litera legii, adică stăpânirea slujirii trupești la legii; sau mintea lipită trupește numai de materia literii prin simțuri (24). Resfa se tremuiește "calea gurii", care înseamnă învățarea legii numai prin rostirea cuvintelor. Căci "calea gurii", dar nu și în elegerii, o folosește cu adevărat numai cel străin de contemplația duhovnicească a legii. Iar fiii Resfei sunt Ermonti și Memfivoste. Ermonti se tremuiește "anatema lor", ceea ce înseamnă stricăciunea lucrării pe toate a patimilor prin trup, sau locul, adică lumea, în care se suportă pedeapsa pentru călcarea poruncii, cu alte cuvinte afecțiunea din plăcere față de lume, sau poate mișcarea pătească, urâtă și diformă a patimilor. Iar Memfivoste se tremuiește "rușinea trupului lor", ceea ce înseamnă mișcarea nenaturală a minții spre păcat, adică gândirea înscocitoare de patimi, sau poate cultivarea

gândurilor iubitoare de lume și de trup, sau, în sfârșit, mi carea minții care dă chip patimilor și plăsmuiește te frumuse și plăcut pentru simțuri. Acestea sunt fiii, pe care înna te legea scrisă și mintea ce se lipește te numai de litera legii, din slujirea legii numai prin rostirea cuvintelor. Iar Merob, fiica lui Saul, se tulmăcește te "scurtarea gâtlejului", ceea ce înseamnă lăcomia pânteceleului. Căci litera legii, care închide în simbolurile pe cei ce slujesc ei, și mintea care mângăiește te legea în chip literal la figuri, de dragul vieții trupești, nu pot da naștere decât dezmiertării față de cele materiale. Iar cei cinci fii ai Merobei, fiica lui Saul, sunt cele cinci moduri primite ale relei întrebuirii, a celor cinci simțuri, pe care le naște lui Ezdriel, adică primii contemplative, afecțiunea care slujește te prin lege numai trupului, prin dezmiertarea lui.

Pe acești doi fii ai lui Saul (adică materia și forma) (25), și pe cei cinci nepoți ai lui (adică cele cinci moduri ale mișcării abuzive a simțurilor spre materie și formă, sau împletirea primite și nenaturală a simțurilor cu cele sensibile, sau cu cele supuse timpului și curgerii), după moartea lui Saul (adică după trecerea slujirii trupești a legii și după trecerea neștiinței ei), David îi predă, la porunca dumnezeiească, Ghibionitilor, care viețuiesc pe înălțimea muntelui lui Saul (adică a contemplării duhovnicești a legii), ca să-i omoare. Cu alte cuvinte legea duhovnicească, sau mintea, predă afecțiunea generală a celor de sub timp față de partea trupească și sensibilă a simbolurilor, rațiunilor și gândurilor mai înalte ale contemplației naturale, pentru a o stârpi și ucide.

Căci dacă cineva nu a deosebit mai înainte în chip natural⁶¹³ lucrurile dumnezeiești și spirituale din simboluri

Sfântul Maxim Marturisorul

(26) și dacă drept urmare nu s-a născut în el dorul de a se apropia numai cu mintea de frumusețea celor spirituale, scoțându-se cu totul afară simțirea (lucrarea simțurilor) de la adâncurile dumnezeiești, nu se poate elibera de varietatea trupeiștii a figurilor. Iar cât vreme umblă după acestea, înându-se de literă, pe drept cuvânt nu află alinare foamei de cunoștință. Căci s-a osândit pe sine și mănâncă prin mântul Scripturii, sau trupul, asemenea arpelui cel amăgitor, dar nu în elesul sau duhul și sufletul Scripturii, adică pâinea cea cerească și îngerească (în alegerea contemplării și cunoștința duhovnicească, cea în Hristos, a Scripturilor), mâncare pe care o dăruie-te Dumnezeu din belug celor ce-L iubesc pe El, precum s-a scris: "Pâine din cer le-a dat lor, pâinea îngerilor a mâncat omul".⁶¹⁴

Prin urmare dacă dorim să ne străduim cu harul dumnezeiesc, trebuie să străpim în alegerea trupeiștii, cea după simțuri, a Scripturii, care dă naștere patimilor și dispoziției afectuoase față de cele vremelnice și trecătoare (sau lucrării pentru tima și a simțurilor, îndreptat spre cele sensibile). Să le străpim și pe acestea ca pe niște fii și nepoți ai lui Saul prin contemplația naturală, într-o înțelegere raională a iunilor (cuvintelor) dumnezeiești, ca într-un munte. Căci dacă, după cuvântul dumnezeiesc, asupra lui Saul și asupra casei lui atârna nedreptatea, fiindcă a omorât pe Ghibeoniți, este vald că legea în eleas numai după literă, adică poporul Iudeilor și tot cel ce imită pe acela în ce privește în alegerea (căci pe această i-a numit Scriptura casa lui Saul) săvârșete nedreptate față de adevăr. Fiindcă acesta mângâie-te în elesul legii numai la literă și nu primește contemplația naturală, care ajută la descoperirea cunoștinței ascunse tainice

614 Ps. 74, 24. Interpretarea aceasta a pâinii îngerilor a se vedea și la Origen: De oratione, P. G. 11, 515.

în literă și mijloacele între figuri și adevăr, desigur, când pe cei cîluzi și de ea de la cele dintâi și ducându-i spre cel din urmă, și o respinge pe aceasta cu totul și o înlătură de la cunoașterea tainică a celor dumnezeiești.

Aadar cei ce caută vederile celor dumnezeiești trebuie să șomoare această în alegere trupească, vremelnică și trecătoare a legii prin contemplația naturală, în lîinea cunoștinței ca într-un munte. "și a chemat, zice, David pe Ghibeoni și i le-a zis lor: Ce voi face vouă și cu ce să vă împac, ca să binecuvîntați moștenirea Domnului? și au zis către rege: Bătăliul care ne-a zdrobit pe noi și ne-a prigonit și a socotit să ne stârpească pe noi, să-l pierdem pe el, ca să nu mai stea în hotarul lui Israel. Da-i-ne nouă, apăsătoare și din fiii lui și-i vom spânzura pe ei Domnului în muntele lui Saul. și a luat regele pe cei doi feciori ai Resfeii, fiica lui Aia, iitoarea lui Saul, pe Ermonti și pe Memfivoste, și pe cei cinci feciori ai Merobei, fiica lui Saul, pe care i-a născut lui Ezdriel. și i-a dat pe ei în mîna Ghibeoniilor. și i-au spânzurat pe ei în munte înaintea Domnului. și au căzut acolo cei apăsători împreună. și i-au omorît în zilele secerii ului, la începutul secerii ului oarzelor".⁶¹⁵ Unde aflăm în istorie să fi stărpit Ghibeoniții pe Saul "ca să nu mai stea el în hotarul lui Israel"? Căci Maribaal, fiul lui Ionatan, fiul lui Saul, a fost scapăt de regele David,⁶¹⁶ căci mulți alții din familia lui Saul, cum se arată în Cartea Paralipomenelor.⁶¹⁷ și cum pot spune Ghibeoniții, luînd din sîmna lui Saul apăsătoare și: "îl vom pierde pe el, ca să nu mai stea în tot hotarul lui Israel", odată, ce acela murise cu mulți ani înainte? Precum se vede să amestecat în povestirea istorică ceva fără noimă,

⁶¹⁵ II Imp. 21, 2-9.

⁶¹⁶ II Imp. 21, 7. Dar acolo se spune fiului lui Ionatan tot Memfivoste.

⁶¹⁷ I Paralip. 12, 2.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ca să ne îmboldească să cutăm adevărul mai înalt al celor scrise. Deci stârpește în eșul cel trupesc al Scripturii, adică pe Saul din tot hotarul lui Israel, cel ce omorâde fapt, prin contemplația naturală, ca prin niște Ghibeoniți, afeciunea poficioasă și trupească face de materia nestatornică și curgătoare, afeciunea nescut în suflet din legea scrisă. Acela ucide, ca pe niște fii și nepoți ai lui Saul, în eșul pogorât al legii, prin mijlocirea contemplației naturale, într-un lămea cunoștinței ca într-un munte, și descoperă înaintea Domnului prin marturisire, în alegerea trupească a legii de mai înainte. Căci așa poate fi în eleas "spânzurarea înaintea Domnului", de către cei iubitori de învițtur. Aceia scot prin cunoștința la lumină în alegerea greșită ce o aveau despre legea luată după literă (27). Dar tot cel ce a ucis în alegerea trupească a legii, a ucis și a stârpiț desigur litera legii "ca să nu mai stea în tot hotarul lui Israel", adică în toată rațiunea contemplației duhovnicești (28). Căci Israel se tlmăcește "minte văzătoare de Dumnezeu". Dar evident că latura trupească a legii nu se mai poate afla în nici un fel în contemplația duhovnicească a celor ce au ales duhul în loc de literă. Căci, după cum s-a scris, "Duh este Dumnezeu și cei ce se închină lui se cade să se închine în duh și adevăr",⁶¹⁸ nu în literă. Fiindcă litera omorâde, iar duhul face viu".⁶¹⁹ Pentru aceasta ceea ce obișnuiește să omoare, trebuie să fie omorât prin duhul de viață fctor. Căci este cu neputință să existe și să lucreze împreună partea trupească și partea dumnezeiască a legii, adică litera și duhul, odată ce nu poate lucra în armonie ceea ce nimicește viața cu ceea ce o hărăzește prin fire (29).

Deci socotind acest loc ca istorie, ceea ce spune

⁶¹⁸ Io. 4, 24.

⁶¹⁹ II Cor. 3, 7.

Scriptura nu corespunde adevărului. Căci cum au stăruit Ghibeoni în fața lui Saul din tot hotărârea lui Israel, odată ce se află în fața lui Dumnezeu? Dar în alegând acestea spirituale, aflăm în chip clar că legea scrisă, adică rânduiala trupescă a slujirii în simboluri este desființată total prin mijlocirea contemplației naturale întru înțelegerea ei. Căci unde mai dăinuie teologia în împrejurarea trupului când legea este în eleas duhovnicești? Unde mai sunt Sâmbetele și începuturile lunilor? Unde praznicele și sărbătorile? Unde mai este rânduiala jertfelor, a odihnei pe mântuitor și celelalte prescripții ale slujirii trupului și legii? Căci privind lucrurile în chip natural, tim că desvârșirea nu stă în a ține ceva din întregimea cea după fire a lui Dumnezeu (30). Doar nu stă desvârșirea în ciuntirea mea teologică a firii și în lepădarea prin necăderea a ceea ce și-a dat de la Dumnezeu potrivit cu rațiunea creaturii. Altfel am socoti că me teologicul este mai puternic ca Dumnezeu în întărirea dreptății și am considera ciuntirea necădită a firii drept întregirea a unei dreptăți ciuntite după creație (30). Căci din locul tipic pe care-l ocupă practica teologică în viața noastră facem în chip duhovnicesc (gnostic) teologia în împrejurarea dispoziției psihice și a sufletului, ca aplecarea voii noastre să se conformeze mai deplin cu firea, corectând legea psihică a nașterii (facerii) adăugată pe urmă. Căci teologia tainică (mistică) în împrejurarea constă în teologia totală a creației psihice și a fazei de naștere (facerea) ivită pe urmă⁶²⁰ (31). Iar

⁶²⁰ Despre teologia în împrejurare vezi în Capetele gnostice I, 40-41; Filocalia II, p. 137; P. G. 90, 1096. și Ambigua P. G. 91, 1392 - 3. Acolo am tradus: faza de cele ce se nasc și pier, luându-mă după interpretarea lui Hans Urs von Balthasar. Dar întrucât de aici se vede că legea acesteia este introdusă ulterior în creație, ea trebuie să însemne modul psihic al nașterii sau patima împreună cu ea și nu în general facerea sau devenirea, sau cele ce se nasc și pier. Ea este

Sfântul Maxim Marturisorul

Sâmb ta (Sabatul) este oprirea deplină a lucrării patimilor și încetarea totală a mișcării minții spre cele create, precum și desvârșita trecere la Dumnezeu⁶²¹ (32). Cel ajuns apoi la Dumnezeu, atât cât e cu puțin omului, prin virtute și cunoștință, nu trebuie să mai cugete, ca la niscai lemne,⁶²² la vreo materie oarecare ce aprinde patimile, nici să mai adunare iunile firii, ca să nu dogmatizăm că Elinii un Dumnezeu ce se îndulcește cu patimile sau se mîsoară cu hotarele

sau adăugat la fire, nu înneființat de fire și prin tîierea ei nu se înlătură ceva propriu firii, ci voința se conformează mai degrabă firii.

621 Despre Sabat vezi și cap. gnost. I 35 - 39, 51 - 60, II 64 - 65. În general și în acele locuri găsim aceeași întreprindere în interpretarea mistică a Sâmbetei: 1. oprirea de la păcat. 2. oprirea de la activitățile îndreptate spre fapte. 3. strîngerea minții la Dumnezeu. Dar în cap. gnost. mai găsim între prima oprire și a doua încă una: oprirea activității naturale a simțurilor, când rămâne activ, numai mintea în contemplarea naturală a raunilor din lucruri (I 38). Evagrie spusese: "Sabatul este liniștea sufletului rațional care nu trece hotarele firii" (cap. prognost. IV, 44, Frankenberg p. 291). Conform cu imanetismul său, Evagrie nu interpretează Sâmb ta și ca o depriere a granițelor firii. Comentariul lui Baboi interpretează acest cap. așa: "Cei ce prin vieuire morală au ajuns la această liniștea naturală, încât sufletul nu se mai lasă atras de cele pămîntene, pîstrează același ordin natural și nu mai trec peste granița naturală a firii lor raționale, pe care a pus-o Dumnezeu în ei la creațiune, ci o pîzesc cu grijă înlăuntrul lor spre fericirea proprie".

Pe când pentru Maxim Sâmb ta simbolizează și o trecere a sufletului dincolo de toate la Dumnezeu, pentru Evagrie ea e numai o revenire a firii în granițele ei, din abaterile prin păcat. După Maxim Sâmb ta simbolizează mai mult decît tîierea împrejur, care e înlăturarea a tot ce s-a adăugat în chip rău la fire; pentru Evagrie nu e mai mult.

622 Num. 15, 32. Evagrie încă folosește tipul omului care, adunând lemne Sâmb ta, a fost ars (se înțelege în cuptorul patimilor). (Cap. prognost. IV, 26, Frankenberg, 281).

(definițiile) firii.⁶²³ Căci atunci pe Dumnezeu nu-L strig decât t cerea des vârlă (33) și nu i-L reprezintă decât ne ținem a total prin depășire ().⁶²⁴

Iar începuturile lunilor zicem că sunt diferitele iluminări ce ne întâmpină pe drumul zilelor trăite în virtute și cunoștință (34), cu ajutorul celor rora privind deodată peste toate veacurile, împlinim anul primit al Domnului⁶²⁵ "împodobiți cu cununa bunătății".⁶²⁶ Iar cununa bunătății este credința curată, împodobiți cu cuvintele înalte ale dogmelor și cu cugetările duhovnicești, precum cu niște pietre prețioase și încoronând mintea iubitoare de Dumnezeu, ca pe un cap (35). Sau mai bine, cununa bunătății este, (36) însuși cuvântul lui Dumnezeu, care cu felurimea modurilor Providenței și ale Judecării, adică prin înfrânarea de la patimile de bunăvoie și prin răbdarea celor fără de voie (37), înconjoară mintea ca pe o frunte și prin împărțirea harului îndumnezeirii face mintea mai frumoasă decât pe Sine însuși.

Dintre scribtorii, cea dintâi (38) este simbolul filosofiei active, care trece pe cei copleșiți de ea din Egiptul păcatului la virtute; a doua (39) este chipul contemplației naturale în duh, care aduce lui Dumnezeu ca pe o pârgă a secerii ului cunoștința evlavioasă despre lucruri; a treia simbolizează taina teologiei, a cunoștinței de Dumnezeu (40), îmbrăcând aptitudinea (deprinderea) cunoașterii tuturor raionilor duhovnicești din fapte, desvârșită nepăcătuită prin har în temelul iconomiei Cuvântului întrupat și

⁶²³ De aici se vede că Sâmbăta simbolizează ridicarea și peste contemplarea raionilor din lume.

⁶²⁴ Sâmbăta a adară simbolizează și teologia apofatică.

⁶²⁵ Is. 61, 2.

⁶²⁶ Ps. 42, 2.

Sfântul Maxim Marturisitorul

neschimbabilitatea nemuritoare și desvârșită în bine, ca una ce e împreunată cu trâmbișii, cu jertfa de împ care și cu fixarea de corturi.⁶²⁷

Acești socotesc că este un îneles al cinstirii zilelor. Căci nu a poruncit Dumnezeu să se cinstească Sâmbăta, începuturile lunilor și srbătorile, fiindcă a voit să fie cinstite anumite zile de către oameni, în felul acesta i-ar fi învățat prin porunca legii să slujească fapturii în locul Fcatorului, făcându-i să-și închipuie că zilele sunt vulnerabile prin fire și de aceea trebuie să li se aducă închinare (41). Dumnezeu însă a indicat simbolic că El este acela care trebuie să fie cinstit prin zile. Căci El este Sâmbăta, ca Cel ce e repausul sufletului după ostenele în trup și odihna după străduințele pentru dreptate (42)⁶²⁸ El este și pacea fiindcă sloboze-te pe cei înuși în robia amară a păcatului. Dar este și Cincizecimea, ca început și sfârșit (în final) al lucrurilor și ca rațiune (cuvânt), întru care se cuprind toate prin fire (44). Căci dacă Cincizecimea cade după perioada unei săptămâni de săptămâni, ea este o zecime încercată. Dar aceasta înseamnă că natura celor create,

⁶²⁷ Trâmbișele vestesc cunoștința, jertfa aduce curaj de păcate, iar fixarea cortului înseamnă fixarea trupului ca să nu se mai sfârșească.

⁶²⁸ Sensul acesta al Sâmbetei nu-l găsim atât de clar în cap. gnost. De aici se pare că cap. gnost sunt scrise înainte de Rsp. către Talasie și nu pe urmă, cum crede Urs von Balthasar. În Ambigua se spune despre Sâmbăta ceva apropiat. Ea e: "marea zi a odihnei de lucrurile dumnezeiești, care, după Scriptura Genezei, nu are nici început, nici sfârșit, nici facere; e arătarea celor mai presus de hotărâmi surd după mișcarea celor definite prin mișcări; e identitatea nesfârșită a celor necuprinse și nescrise împrejur după cățimea celor ce pot fi cuprinse și scrise împrejur" (P.G. 91, 1392). A adăra Sâmbăta nu mai e ceva negativ, numai oprirea de la cele naturale, ci apariția vieții dumnezeiești în om, sau mai bine zis chiar odihna de la cele naturale nu e decât opera lui Dumnezeu.

care după rațiunea sa e încercat, din pricina simțurilor, după străbaterea naturală a timpurilor și a veacurilor se va sălăși în Dumnezeu Cel unul după fire; nemaiaivând nici o margine,⁶²⁹ căci în Dumnezeu nu este nici un interval, fiindcă spun unii că Cuvântul este o monadă ce se lărgitește ca Providența, înaintându-se în cele zece porunci. Când însuși firea se va uni după har cu Cuvântul, nu vor mai exista cele fire de care nu este nimic,⁶³⁰ încetându-se mișcarea ce transformă (alterează) pe cele ce se mișcă prin fire. Căci stabilitatea mrginită, în care se găsește în chip necesar prin transformarea mișcării celor ce se mișcă, trebuie să primească un sfârșit prin venirea stabilității nesfârșite, în care ar să se odihnească mișcarea celor ce se mișcă.⁶³¹ Pentru că unde este o graniță după fire, este și o mișcare ce transformă pe cele ce se află în acel cuprins. Iar unde nu este o graniță, desigur că nu se va cunoaște nici o mișcare care să transforme pe cele cuprinse acolo.⁶³²

⁶²⁹ La care să ajungă.

⁶³⁰ Timpul și spațiul.

⁶³¹ Lumea aceasta a tuturor lucrurilor și ființelor e o stabilitate între două granițe. (De pildă între naștere și moarte). Când granița din urmă a fost atinsă de o ființă, ea a încetat, adică a trecut dincolo de graniță. Dar în Dumnezeu ființele nu mai au nici o graniță, deci nu mai au o stabilitate mrginită, ci una nemrginită.

⁶³² Prin faptul că orice lucru sau ființă creată are două granițe, trebuie să străbată distanța de la una până la alta. Acest interval () pe care trebuie să-l parcurgă ființa, o ține în mișcare. Faptul că are o margine o face să se miște, dar și să moară, sau să se transforme în altceva când mișcarea o duce la granița sa ultimă. Dar în Dumnezeu nu mai e o margine pentru nimic. Deci în El nimic nu mai moare sau nu se mai transformă, în El e o stabilitate internă. Pe de altă parte El nefiind cuprins între două granițe, neaflându-se un interval sau mai multe ce trebuie străbătute, în El nu e nici mișcare propriu-zis. Facem două observații. Prima; Stabilitatea () e luată aici în alt sens, decât în acela de încremenire. E o stabilitate în sensul de persistare în

Sfântul Maxim Marturisitorul

Lumea însă este un spațiu mrginit și o stabilitate mrginită, iar timpul o mi care circumscrisă. De aceea mi carea, din cursul vieții transformă cele aflate în lume. Când însă firea va trece cu lucrarea și cugetarea peste spațiu și timp (adică peste cele fără de care nu este nimic, sau peste stabilitatea și mi carea mrginită) și se va împreuna nemijlocit cu Providența, va afla Providența ca pe o rațiune prin fire simplă și stabilă ce nu are nici o margine și de aceea nici o mi care. Deci până ce firea se află în lume în chip temporal, e supusă mi cării transformatoare, din pricina stabilității mrginite a lumii și a coruperii prin alterare în cursul timpului. Dar ajuns în Dumnezeu, va avea, datorită monadei naturale a Celui în care a ajuns,⁶³³ o stabilitate

ființă proprie. Deci o stabilitate care nu exclude desvârșirea. Aceasta sintetizează odihna și mi carea (Ambig. P.G. 91, 1221: Dumnezeu nici nu se mi că, nici nu stă). O altă observație: Intervalul e atât ceea ce se cuprinde în untru a două granițe, cât și spațiul dintre granițe final prezintă și altă inițialitate. Nici unul din aceste intervale nu e în Dumnezeu. De aceea în Elefptura nu are parte nici de o evoluție prin care scoate la iveală forme noi, nici de un sfârșit sau alterare, adică de-o încetare totală de-a exista ca ființă cutare, pentru a începe după aceea ca altceva. Deci nici o mi care (ca alterare), nici de încetare (ca moarte), ci de oprire ca mi care eternă și identică, de mobilitate stabilă, sau de stabilitate mobilă.

Un loc paralel al lui Maxim: "Începutul oricărei mi cări naturale a celor ce se mi că este facerea () celor ce se mi că, iar începutul făcerii lor este Dumnezeu ca Făcător. Sfârșitul făcerii celor făcute este stabilitatea () pe care o produce după străbaterea tuturor celor mrginite, nemrginirea (). În aceasta se oprește toată mi carea celor ce se mi că în mod natural, pentru faptul că nu există în ea nici o distanță sau interval (μ), neavând deci unde, cum și spre ce să se mi că, întrucât are pe Dumnezeu, care hotărâște te chiar și nemrginirea ce hotărâște te toată mi carea, ca sfârșit în calitate de cauză". Amb. Lib. 91, 1217.

⁶³³ Dumnezeu, fiind prin natura Lui unitatea care e identică cu totul, nu

pururea în mi care i o identic mi care stabil , s vâr it etern în jurul Aceluia i, Unul i Singur. E ceea ce nume te Scriptura s l luirea statornic i nemijlocit a celor create în primele lor cauze.

Taina Cincizecimii este deci unirea nemijlocit a celor providen ia i cu Providen a, adic unirea firii cu Cuvântul, prin lucrarea Providen ei, unire în care nu se mai arat nici timp nici devenire.⁶³⁴ Iar trâmbi a este Cuvântul, ca cel ce face s r sune în noi cuno tin ele dumnezeie ti i negrite. Tot El este i isp ire, ca Cel ce s-a f cut ca noi i tope te în Sine f r delegile noastre i cu darul harului duhovnicesc îndumnezeie te firea care a p c tuit. i în sfâr it El este i înfigerea corturilor, ca Cel ce ne fixeaz în neschimbabilitate prin deprinderea noastr în bine asemenea lui Dumnezeu i constituie leg tura care ne duce prin prefacere spre nemurire (45).

Iar dac ne apropiem cu în elegerea natural de Scriptur , nu credem c prin t ierea de dobitoace necu-vânt toare i prin stropiri de sânge îl îndulcim pe Dumnezeu, ca s dea iertare p catelor ca o r splat , celor ce le aduc. Dac am crede aceasta, ne-am închina, f r s ne d m seama, unui Dumnezeu p tima , care dore te cu patim i cu mult sânghin acele lucruri pentru care socotim i pe oamenii ce le caut cu mare poft , ca neînfrâna i i nest pâni i (46). Ci e vorba aici de jertfe duhovnice ti. C ci jertfe duhovnice ti tim c sunt nu numai omorîrea patimilor înjunghiate cu sabia Duhului, care e cuvântul lui Dumnezeu,

are nici o grani . De aceea cel afl tor în Dumnezeu, neajungând nicipând la o grani , nu pierde i nu se altereaz în veci. Continuitatea nem rginit a monadei divine, sau a vie ii ei, care se face via a celui ajuns în Dumnezeu, asigur stabilitatea etern a aceluia.

634 . In unirea cu Dumnezeu nu mai e na tere, facere, dezvoltare i moarte, sau transformare în altceva.

Sfântul Maxim Marturisitorul

și de ertarea în intenție a întregii vieți din trup, asemenea sângelui, și aducerea în eleapt a moravurilor și a tuturor facultăților naturale lui Dumnezeu, ca ardere de tot în focul harului celui în duh, spre a le preda lui Dumnezeu (47). Astfel, în elegând în chip natural⁶³⁵ fiecare din simbolurile aflătoare în Scriptură, omorăm într-o înțelegere a mea contemplației tainice, ca pe un munte, pe unele dintre fiii lui Saul, adică predania vremelnică a legii⁶³⁶ și stârpim pe Saul, adică în elesul trupesc legat de litera Scripturii, "spre a nu mai sta el în tot hotarul lui Israel", adică în contemplația duhovnicească. Căci trăind acesta cu adevărat, zdrobește, prigonește și stârpește răiunile și gândurile naturale, prin faptul că mângâie legea numai la trup, cinstind ca dumnezeiești patimile de ocară (48). Dar gândurile naturale luând încuviințare de la legea duhului, omoară aceste patimi pe toate deodată, la începutul secerii ului oarzelor, adică atunci când prin filosofia lucrătoare o răiune cumpănită adună la un loc toate virtuțile.⁶³⁷ Atunci se omorât în elesul pământesc al Scripturilor și toată năzuința trupească se stârpit cu desvârșire. Căci îndată ce se îndeletnicește cineva în mod rațional cu filosofia virtuților, și-a mutat în chip firesc⁶³⁸ în elegerea Scripturilor spre duh. El slujește

⁶³⁵ E vorba de contemplarea naturală, care se face în duh, prin har, spre deosebire de privirea trupească, exterioară.

⁶³⁶ Numărul este închipuiește timpul. E vorba aici de latura vremelnică, trecătoare a legii.

⁶³⁷ E faza primară a vieții duhovnicești, faza purificării sau a dobândirii virtuților.

⁶³⁸ Mutarea la în elegerea duhovnicească a Scripturii este naturală, pentru că este conformă cu firea noastră și cu firea Scripturii. Dar ea nu are loc decât prin contemplarea naturală, care se face cu ajutorul Duhului. Restabilirea în fire și rămânerea în ea, nu se poate realiza fără harul de sus.

acum în chip activ lui Dumnezeu întru înnoirea duhului prin vederile cele înalte și nu întru vechimea literii prin în elegerea coborât trupeasc și sim ual a legii, spre a hr ni patimile și a sluji p catului, asemenea Iudeilor (49). El ucide, cu fapta, prin gândurile naturale, în elegerea p tima și trupeasc a legii, cum istorise te cuvântul Scripturii, zicând: " și a luat regele pe cei doi fii ai Resfei, fiica lui Aia, iitoarea lui Saul, pe Ermonti și pe Memfivoste, și pe cei cinci fii ai Merobei, fiica lui Saul, pe care i-a n scut lui Ezdriel, și i-a dat pe ei în mâna Ghibeoni ilor". Mâna Ghibeoni ilor este activitatea virtuoaas a gândurilor naturale (50), prin care sunt uci și fiii Resfei, Ermonti și Memfivoste, adic lucrarea patimilor și mi carea desfrânat a gândurilor n scute din înv area trupeasc a legii, numai prin rostirea cuvintelor. De asemenea cei cinci fii ai Merobei, adic modurile desfrânate ale celor cinci sim uri, n scute din voluptate, prin întrebuiin area contrar firii a lucr rii lor. Pe acestea le omoar împreun , ca într-un munte, pe în l imea contemplaiei duhovnice ti, orice minte înalt și sublim în cele dumnezeie ti, la începutul seceri ului oarzelor, adic la începutul activit ii virtuoaase, sau al contemplaiei evlavioase conforme cu firea. Le omoar împreun , întrucât înjunghie deodat lucrarea patimilor, mi carea urît a gândurilor și modurile desfrânate ale lucr rii abuzive a sim urilor.

" și au c zut, zice, împreun cei apte și i-au omorât la începutul seceri ului oarzelor. și a luat Resfa, fiica lui Aia, sac și l-a întins sie și pe piatr , pân a c zut peste ei ploaia lui Dumnezeu din cer". Resfa, precum am spus, înseamn "drumul gurii", care este înv area trupeasc a legii numai prin rostirea cuvântului. Aceasta, dup ce sunt omorâte patimile n scute din ea și dup ce se fac ar tate, ca

pe un munte, pe vârfurile contemplației naturale, în inima celor sătâni înainte de ea (51), își așază ca un sac în aș pe piatră (adică pe credința în Domnul), împlinind în duh, prin pocința cea după Hristos, cele orânduite. Ziua în noaptea ea are adică înaintea ochilor prin amintire, ca pe niște fii împlinirea trupească de mai înainte a legii, până ce cade ploaia lui Dumnezeu din cer, adică până ce sunt trimise cunoștințele dumnezeiești ale Scripturii din înălțimea contemplației duhovnicești (52), ca să stingă patimile și să restaureze virtuțile. Căci deprinderea în ale legii, venind prin pocința la Hristos, piatră cea adevărată și tare, primește ploaia dumnezeiască a cunoștințelor duhovnicești a Scripturii, după împlinirea poruncii regelui David, adică a minții celei tari la vedere. Căci se zice: "și aș făcut toate câte le-a poruncit regele. Iar după acestea s-a milostivit Dumnezeu de aș". Prin urmare deprinderea cu dumnezeieștile Scripturi, strămutându-se la Hristos, adică la piatră, după porunca regelui David adică a "legii duhovnicești", sau "a minții celei tari la vedere", prin mijlocirea căinței (al cărui simbol este sacul), împreună cu lucrarea virtuților, face să coboare ploaia dumnezeiască a cunoștințelor în-L înduplec pe Dumnezeu să se milostivească pe poporul mântuit (ara) inimii și să trimită uvoiile dumnezeiești ale darurilor (harismelor) și să procure din belug roadele dreptății. Prin aceasta pune capăt neștiinței de mai înainte a celor dumnezeiești care sătâna ca o foamete, și umple ara de bunăstățile duhovnicești, încercând sufletul cu grâu, cu vin și cu untdelemn. Cel dintâi (53) îl înțerește ca învățură a cunoștințelor lucrătoare; al doilea (54) îl înveselește ca o dragoste dumnezeiască ce înviorează arderea dorinței după unirea cu Dumnezeu; iar cel din urmă (55) luminează fașă virtuților ca o nepăsătoare liniș

lini tit , str vezie i luminoas i liber de toat mi carea p mânteasc (56).

Deci s zicem i noi asemenea marelui David: S stârpim pe Saul din tot hotarul lui Israil, adic s omorîm slujirea cea p mânteasc i trupeasc a legii, sau chipul iudaic al slujirii i în elesul trupesc i imediat al literei Scripturii din toat contempla ia tainic i s trecem la în elesul duhovnicesc care îndumnezeie te i s ne împ c m cu Ghibeoni ii (adic cu ra iunile naturale ale lucrurilor), pe care i-a sc pat neatin i Iisus,⁶³⁹ adev ratul împlinitor al f g duin elor dumnezeie ti i pentru a c ror stârpire de c tre Saul a oprit Dumnezeu ploaia dumnezeieasc a cuno tin ei tainice. Iar prin Ghibeoni i, adic prin contempla ia natural , s omorîm în elegerea p tima , material i vremelnic a legii, adic pe cei apte b rba i din fiii lui Saul, pe care îi na te Resfa, sau drumul gurii, care este înv area trupeasc a legii, i Merob, care se t lm ce te saturarea gâtlejului, adic dezmiardarea pântecelui, cea dintâi n scând adic pe Memfivoste i pe Ermonti, dintre care primul se t lm ce te "ru inea gurii", iar cel lalt "anatema lor", sau deprinderea i lucrarea patimilor, iar cea de-a doua n scând lui Ezdriel, adic p r ii contemplative a sufletului pe cei cinci fii, adic cele cinci moduri p tima e ale relei întrebuin ri a sim urilor. Stârpindu-le pe acestea prin contempla ia natural , împ c m pe Dumnezeu cel mâniat, ca unii ce am trecut de la liter la duh. Prin aceasta facem s coboare ploaia dumnezeieasc a cuno tin ei i ne bucur m din bel ug de roadele drept ii. C ci ridicând litera legii, ca pe un Saul oarecare, sau în elegerea material a literei, n scut în cei p mânte ti la în elegere, ca pe ni te fii i nepo i ai lui Saul, la în l imea cuno tin ei tainice i duhovnice ti, prin

⁶³⁹ Iosua 9, 20.

Sfântul Maxim Marturisitorul

mijlocirea contemplației naturale, omorîm tot în alesul trupesc și vremelnice sau mai bine zis pămîntesc al legii, dacă l-am urît și noi pe Saul cu Dumnezeu și l-am socotit nevrednic să mai împărătească peste Israel,⁶⁴⁰ adică am respins modul trupesc al Scripturii, sau Iudaismul, ca să nu mai împărătească peste puterea cugetătoare din noi spre a o robi trupului.

Căci trebuie să-l urîm pe Saul (sau slujirea trupească a legii) și să-l scoatem din demnitatea împărătească, fiindcă a cruțat pe Agag regele lui Amalec, și pe cele mai grase din oile și vitele aceluia, ca și viile și mslinii lui, adică materiile care aprind mânia și pofta și pricinile dezmiertărilor, ba pe însuși Agag l-a trecut viu în pământul fîcșii ei,⁶⁴¹ ceea ce înseamnă că a strimbat vielul, sau cugetul pămîntesc al trupului, în locul cunoștinței dumnezeiești, adică în inimă (57). Căci Agag se tlmăcește "viel", fiind poate vielul acela pe care nebunul și neînțeleptul Israel (58), turnându-l în pustie, l-a îndumnezeit,⁶⁴² prăuind mai mult plăcerea pântecelui decât slujirea dumnezeiească. Pe acest viel îl nimicește Moise și Samuil: cel dintâi fărâmiându-l și împreunăindu-l sub apă, iar cel de-al doilea înjunghiindu-l cu sabia duhovnicească.⁶⁴³ Cu alte cuvinte îl nimicește harul viu și lucrător al Duhului Sfânt (căci aceasta înseamnă Moisi) și ascultarea lui Dumnezeu prin împlinirea poruncilor (căci aceasta înseamnă Samuil)⁶⁴⁴. De fapt Moise se tlmăcește "apăsătoare", iar Samuil "ascultarea lui Dumnezeu", care

⁶⁴⁰ I Regi 16, 1.

⁶⁴¹ I Regi 15, 8.

⁶⁴² Exod 32, 4.

⁶⁴³ Exod 32, 20; I Regi 15, 32.

⁶⁴⁴ Moise simbolizează harul Botezului, Samuil împlinirea poruncilor după aceea. Nici una fără alta nu ajunge pentru nimicirea păcatului.

este credin a adev rat i via a dup voia lui Dumnezeu.

Deci st pâניה p catului sau cugetul trupesc e omorât pe deoparte de harul sfântului Botez, iar pe de alta e înjunghiat de ascultarea lucr toare a poruncilor dumnezeie ti cu sabia Duhului (adic cuvântul cuno tin ei dumnezeie ti, celei în duh). C ci ascultarea aceasta strig tainic c tre patima p catului, cum a strigat i marele Samuil c tre Agag: "Precum sabia ta a lipsit pe mame de copiii lor, a a i mama ta va fi azi între femei lipsit de fii".⁶⁴⁵ De fapt patima l comiei stomacului a lipsit multe virtu i de fii, pierzându-i prin gândul lucios i lunecos al pl cerii, ca printr-o sabie. C ci prin necump tare stârpe te semin ele cump t rii, prin l comie stric cump na egal a drept ii, prin iubirea trupeasc de sine taie leg tura natural a iubirii de oameni, i scurt vorbind patima l comiei pântecelui omoar to i copiii ce se nasc din virtute. Iar aceast patim o desfiin eaz , precum am zis, numai harul Botezului i împlinirea poruncilor prin ascultarea lui Dumnezeu (59). Deci Dumnezeu dup ce a uns ca rege al lui Israel legea, care cultiv prin liter patima aceasta, se c ie te i trece puterea împ r iei de la ea, dând-o lui David, adic legii evanghelice i duhovnice ti. C ci David este fiul lui Iese, iar Iese se tâlcuie te "facerea lui Dumnezeu". Deci Sfânta Evanghelie este rodul facerii, sau al lucr rii proprii a lui Dumnezeu în trup. Ea prime te împ r ia pentru veacuri nesfâr ite. Sub st pâניה ei avem parte de o bucurie i de o veselie netrec toare, c ci ea e ziua neînserat i f r de sfâr it. Fiîndc se spune: "Aceasta este ziua pe care a f cut-o Domnul; s ne bucur m i s ne veselim într-însa".⁶⁴⁶ Iar

⁶⁴⁵ I Regi 15, 33.

⁶⁴⁶ Ps. 117, 23.

Sfântul Maxim Marturisitorul

ziua înseamnă aici harul evanghelic,⁶⁴⁷ sau taina Aceluia care a adus acest har și în care vrea să umblăm, cum zice dumnezeiescul Apostol, noi toți cu bun cuviință, ca în ziua cunoștinței și a adevărului.⁶⁴⁸ Deci ziua luminii veșnice este Hristos însuși, în care trebuie să viețuim toți cei ce au crezut în El, într-un bun cuviință a virtuților.

Fiindcă El singur a fost făcut de Dumnezeu după trup fără de seamă și a înnoit legile firii și a fost "gătit înaintea feței tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor și spre slava poporului lui Israel".⁶⁴⁹ Deci Domnul nostru este într-adevăr lumină neamurilor, descoperindu-le prin cunoștința cea adevărată ochii în elegerii, acoperiți de întunericul neștinței (60); și cu adevărat s-a gătit pe Sine popoarelor credincioase pildă bună a virtuții și a vieții dumnezeiești, făcându-Se chip și model al feței celei virtuoză (61), spre care privind, ca spre călăuză mântuirii noastre, izbutim să dobândim, imitându-l prin faptele noastre, virtuțile, pe cât ne este cu putință. Dar tot El este, ca Dumnezeu și Cuvântul, și slavă poporului Israel, întrucât umple mîntea de strălucirea luminii dumnezeiești a cunoștinței prin contemplație tainică (62). Sau poate Scriptura numește "popoare" "raionurile naturale, iar "față" a lor slavă fără pat, a creșterii (lumină spre cunoaștere) s-a făcut însuși Cuvântul ca Făcător al firii (63). Iar "neamurile"⁶⁵⁰ sunt patimile contra firii (64), pe care le descoperă din ascunzișul lor, dărînd lumina cunoștinței, și le smulge cu totul din fire. Deci Cuvântul se face slavă lui

⁶⁴⁷ Harul () în grecește e feminin, deci poate fi în eles ca ziua.

⁶⁴⁸ Rom. 13, 13.

⁶⁴⁹ Lc. 2, 31-2.

⁶⁵⁰ "Neamurile" au un în eles inferior "popoarelor", fiind neamurile străine sau păgâne.

Israel deoarece cur e te mintea de patimile contra firii i o împodobete cu ra iunile cele dup fire, dar pe lâng aceea i pentru c o înconjoar cu diadema neschimb rii, prin îndumnezeire (65). C ci slava adev rat a lui Israil const în izb virea pe patimile contrare firii i în dobândirea ra iunilor firii i a bunurilor mai presus de fire.

Iar cel ce prime te pe acest David, spiritual, de i e pizmuit de Saul, nu e biruit. Dimpotriv , dat fiind, marea sa iubire de oameni i nep timirea la care a ajuns, chiar urît fiind lini te te prin chitara Duhului pe du manul chinuit de duhul cel r u i-l domole te, sc pându-l, ca pe un drac viclean de boala cea rea (epilepsia) a cugetului p mântesc.⁶⁵¹ C ci tot cel ce ur te din pizm i ponegre te cu r utate pe cel ce e mai tare în nevoia ele virtu ilor i mai bogat în cuvântul cuno tin ei duhovnice ti, este un Saul chinuit de duhul cel r u, întrucât nu sufer faima i fericirea celui mai bun în virtute i cuno tin i se înfurie cu atât mai tare cu cât nu-l poate ucide pe binef c tor.⁶⁵² Adeseori acesta îl repede cu ciud chiar i pe prea iubitul s u Ionatan, adic gândul intim al con tin ei, care mustra ura nedreapt i poveste te cu respect de adev r vredniciile celui urît.⁶⁵³ El se poart deci întocmai ca Saul, nebunul de odinioar , c tre care, a zis Samuil, dup ce a c lcat poruncile dumnezeie ti: "Nebune te ai lucrat c ai c lcat porunca mea, care i-a dat-o ie Dumnezeu".⁶⁵⁴ Iar Saul este, cum am spus înainte, sau legea scris , sau na ia Iudeilor, care vie uie te dup legea scris . C ci de la amândou acestea, care sunt împletite întreolalt în chip p mântesc, se dep rteaz Duhul

651 I Regi 16, 18; 18,9.

652 I Regi 20, 30.

653 I Regi 19,5.

654 I Regi 15, 19.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Domnului, adică contemplația și cunoștința duhovnicească, în locul lui venind duhul rău (adică cugetul păcătos), care le chinuiește cu tulburările și frământările neîntrerupte ale celor supuse făcerii și stricăciunii, ca pe unele ce sunt posedate de boala nestatorniciei gândurilor. Căci legea privită numai după literă și în eleas material, este parțial pănită de boala cea rea, fiind frământată de nenumărate contradicții și neavând nici o armonie cu ea însăși, iar mintea iudaizantă, zăpăcită până la nebunie de învățarea și nestatornicia celor materiale, își schimbă în chip necesar și ea mereu dispoziția. Dar când David, adică Domnul nostru Iisus, care este prin fire cu adevărat cântăreț, încântă prin duhul contemplației tainice, legea și pe Iudeu, pe cea dintâi o face din păcătească duhovnicească, iar pe cel de al doilea îl mută de la necredință la credință. Deci asemenea lui Saul, atât legea cât și naia iudaică pot fi și posedate și în elepte. Legea este posedată când este în eleas păcătească, iar Iudeul este posedat când vrea să slujească lui Dumnezeu păcăteștește. Și iarăși, legea este în eleaptă când este în eleas duhovnicească, iar Iudeul este în elept când a trecut de la slujirea trupească la cea duhovnicească a lui Dumnezeu.

De notat că pe cei scripași de Iisus, îi omorâșă Saul. Căci pe cei pe care îi salvează duhul, îi omorâșă litera. De aceea Dumnezeu care a uns pe Saul, în eleg legea scrisă, ca să împărătească peste Israel, se căiește când o vede în eleas trupește de către Iudei și dă putere împărăției duhului, care este aproapele literei, însă mai bun decât ea. "și voi da, zice, împărăția aproapei tale, care este mai bună ca tine".⁶⁵⁵ Căci precum David era aproape de Saul, la fel duhul se află în vecinătatea literei, obișnuind să se arate după moartea literei (66).

⁶⁵⁵ I Regi 15, 28.

S rug m deci i noi pe David cel spiritual (67) s cânte min ii noastre posedate de cele materiale, din harfa contempla iei i cuno tin ei duhovnice ti i s alunge duhul r u, care o rostogole te prin sim uri în cele materiale, ca s putem în elege legea duhovnice te i s afl m ra iunea tainic ascuns în ea, spre a ne-o face avu ie statornic i merinde spre via a ve nic ca s nu r mânem numai cu împrumutul legii simbolice a literei, str ini de cuno tin a duhovniceasc cea dup har, i s ne îndeletnicim numai cu întrebarea despre cele dumnezeie ti, ca unii ce nu vedem, lipsindu-ne de privirea atotclar a adev rului indicat de cuvintele tainice (68). (C ci Saul, t lm cit în grece te, înseamn amândou acestea. Fiindc , pe lâng cele spuse, el mai înseamn fie "un lucru împrumutat", fie "întrebare". Iar legea scris este i una i alta. Este primul lucru, întrucât nu este un bun propriu al firii, ci o înso e te pe aceasta în existen a ei. Iar al doilea, întrucât ne stârnete spre cuno tin a adev rat i spre în elepciunea original pe noi ce nu socotim întrebarea, ca îns i în elegerea adev rului original al celor dumnezeie ti, ci ne sârguim numai prin simbolurile trupe ti ale legii, ca printr-o întrebare oarecare, spre în elegerea bunurilor dumnezeie ti). Aceasta, ca s ne odihnim de grija întreb rii, în care se afl poate de multe ori i r t cire (69), odat ajun i la adev rul celor dup care întreb m, i s primim fericirea produs în chip neschimbat de împ rt irea de ele, (70) fericire ce prefate tr s turile fiin ei noastre dup chipul ei, întru Hristos Iisus, Dumnezeuul i Mântuitorul nostru, C ruia S -I fie slava în vecii vecilor, Amin.

Scolii

1. Minteaa curăță până la capăt prin virtuți învățată să cunoască raunile virtuților, făcându-și din cunoștință întipărit de ele în mod dumnezeiesc o faptă proprie. Căci prin sine mintea este formă înfrântă și surdită, având ca formă dobândită cunoștința în duh întemeiat pe virtuți, fiind neștiință produsă de patimi.

2. Cel care a primit ca formă a minții cunoștința dumnezeiească în duh, cea din virtuți, se zice că pășinește pe cele dumnezeiești, fiindcă nu a primit-o pe aceasta prin fire datorită existenței, ci prin har după participare. Iar cel care n-a primit cunoștința cea din har, chiar de ar spune ceva ce înțeleg de cunoștință, nu cunoaște din experiență în alegerea ceea ce spune. Căci învățarea simplă a unui lucru nu dă cunoștința pe care o dă deprinderea.

3. Spune bine cum trebuie în alegerea Saul în acest loc al Scripturii. Căci acest înțeles se potrivește în multe privințe cu înțelesul din alte locuri și cu ceea ce rezultă din istorie.

4. Precum cel care se împreună cu o iitoare nu are conștiința legiuită, la fel cel care se îndelețnicește cu învățarea legii trupești, nu are cu ea o conștiință legiuită, nescăzând din ea dogme nelegitime, care se strică odată cu viaa trupului.

5. Cel care în sine este Scriptura trupească, învață din ea pe catul cu fapta, iar mintea își deprinde și cugete la pe cat. Acela învață din litera legii despre dezmiertări, împreună și desfrânate și ucideri, și se deprinde să socotească spurcat toată zidirea lui Dumnezeu.

6. Alt înțeles spiritual. "Anatema" este lumea aceasta, ca loc de osândă, pe care-l naște prin patimă sau prin poftă cel care nu străbate cu mintea la duhul legii.

7. Lucrul spre care ne simțim atrași, la același

cugetăm cu mintea.

8. După alt în eles, "anatema" este mi carea fir chip a patimilor: iar "ruinea gurii" este mi carea minții ce dă patimii un chip pentru simțuri și procură prin nescocirea materiei potrivit patimii.

9. Înfrîncăz în rezumat cele trei în elesuri ale textului.

10. Cel ce e convins că e poruncă de la Dumnezeu să se desfete trupele după lege, primește cu bucurie la comia pântecelui, ca pe un dar dumnezeiesc spre împreunăvieuire, și din ea naște modurile ce întinează, prin reaîntruinare lucrarea simțurilor.

11. Scurt recapitulare a celor spuse mai înainte, prin care se arată că cel ce înlege legea trupele are învedere asupra ei ca pe o înțoarcere, din care naște deprinderea și lucrarea patimilor, și aduce în cas la comia pântecelui, de parcă ar fi dumnezeiesc, dând naștere modurilor care întinează prin reaîntruinare simțurile, ca prin ele să stârpească răiunile și semințele naturale din lucruri.

12. Cel ce rămâne la simbolurile legii nu poate să privească firea lucrurilor potrivit cu rațiunea și îngrijească de răiunile puse de Dumnezeu din pricina deosebirii între simbolurile și firea lucrurilor.

13. Răiunile firii cără lemne, f cându-se materie pe seama cunoștinței celor dumnezeiești, și cărăp, înfruptuind curăirea de patimi și răspândirea lucrării de viață toare a Duhului.

14. Alt în eles al acelorași, înfrîncăz prin Ghibeoni și chemarea neamurilor.

15. Ermonții și Memfivostele sunt materia și forma, iar cei cinci fii ai Merobei, încincita reaîntruinare a simțurilor, împreunându-le pe acestea laolalt, adică

Sfântul Maxim Marturisorul

împletind simurile cu materia și forma, în urma înțelegerii trupului și a legii, cel care merge te înțelesul la literă pe de-o parte și nașterea patimei trupului, iar pe de altă, coruptura iunilor naturale.

16. Patima și firea, după rațiunea existenței lor, niciodată nu există împreună.

17. Cel care nu crede că Scriptura este duhovnicească, nu-și simte puțin tatele cunoștințelor.

18. Când David este înțeles ca lege, în sens iudaic, se înțelmește "disprețuire", pentru tradiția interpretării trupului și a celor dumnezeiești, iar când înseamnă în sens creștin duhul, se înțelmește "cel tare la vedere", pentru contemplația cunoștințelor ce se petrece în minte.

19. Prin sufletul Scripturii a fost înțeles duhul ei, iar prin trupul literă.

20. Cei trei ani sunt cele trei legi, cea scrisă, cea naturală și cea a harului, care vin una după alta. Deci cel care înțelege legea scrisă trupește, nu hrănește sufletul cu virtuți; la fel cel care nu sesizează rațiunile lucrurilor, nu-și nutrește mintea din belșug cu înțelepciunea variată a lui Dumnezeu; iar cel care nu cunoaște marea taină a harului celui nou, nu se veselește cu nedejdea viitoare a îndumnezeirii. Aadar lipsa contemplației duhovnicești sub regimul legii scrise este urmată de lipsa înțelepciunii variate a lui Dumnezeu care se poate primi prin legea naturală, iar aceasta este urmată la rândul ei de ignorarea îndumnezeirii care se va da prin har în temelul tainei celei noi.⁶⁵⁶

⁶⁵⁶ Este interesant că în acest ordine a legilor, legea naturală este așezată după cea scrisă, fiind socotită pe o treaptă mai înaltă. Acest ordine corespunde cu cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc: a activității virtuoză, a contemplației naturale, a îndumnezeirii. Ordinea aceasta a legilor o înțelegem dacă o considerăm nu atât pe planul istoriei, ci pe al vieții fiecărui om. Apoi dacă prin legea scrisă se înțelege în special

21. Cel ce nu în elege legea duhovnice te, chiar dac legea a murit pentru el, dat fiind c nu-i mai serve te tru pe te, dar mai p streaz în elesurile coborâte ale legii, mai cru înc pe copiii i pe nepo ii lui Saul. De aceea e chinuit de foamea cuno tin ei.

22. Precum fa a e pecetea caracteristic pentru fiecare, la fel cuno tin a duhovniceasc caracterizeaz i reveleaz dumnezeiescul. De aceea cel ce o caut pe aceasta, caut fa a Domnului.

23. David se mai t lm ce te "cel tare la vedere" i "minte str v z toare".

24. Cel devenit în întregime trup prin jertfele sângeroase aduse dup litera legii, iube te ne tiin a, socotind c porunca e numai spre pl cerea trupului.

25. Cel ce sluje te, zice, legii tru pe te, na te p catul cu fapta ca materie i modeleaz consim irea min ii cu p catul ca form , prin pl cerile corespunz toare simurilor. Iar cel ce prime te Scriptura duhovnice te, omoar prin cuget rile naturale pe în l imea contempla iei lucrarea p catului ca materie i consim irea cu p catul ca form , împreun cu modurile întrebun rii abuzive a sim urilor, în vederea pl cerii, ca pe ni te fii i nepo i ai legii scrise.

26. F r contempla ia natural nimeni nu cunoa te deosebirea simbolurilor legii de lucrurile dumnezeie ti.

27. Prin spânzurare a în eles scoaterea la iveal a literii omorâte a legii pe în l imea contempla iei, prin cuno tin a în duh.

28. Prin "hotarul lui Israel" a în eles toat ra iunea i tot modul contempla iei, în care nu se poate men ine de

legea celor zece porunci. Astfel fiecare om trebuie s înceap de la împlinirea poruncilor, pentru a se ridica la contemplarea lui Dumnezeu în natur i apoi a se uni cu Dumnezeu.

Sfântul Maxim Marturisitorul

loc predania în elegerii trupe ti a legii.

29. Duhul zice, e d t torul vie ii, iar legea omorîtoarea vie ii. Prin urmare nu poate lucra deodată i litera i duhul, precum nu există împreună ceea ce e f c tor de via cu ceea ce e f c tor de stric ciune.

30. P rticica ce se taie împrejur (prepu ul), e ceva natural i tot ce e natural e o fapt a crea iunii dumnezeie ti. Iar fapta crea iunii dumnezeie ti este "bun foarte", după cuvântul care zice: "A v zut Dumnezeu toate câte le-a f cut i iat erau bune foarte". Legea însă , poruncind în turarea acelei p rticele, prin t ierea împrejur, înf i eaz pe Dumnezeu ca pe unul ce i-ar corecta în chip artificial propriul S u lucru, ceea ce chiar i numai a gândi constituie culmea împiet ii. De aceea cel ce în elege în mod natural⁶⁵⁷ simbolurile legii, tie c Dumnezeu nu urmăre te s corecteze firea în chip artificial, ci porunce te s fie t iat pasionalitatea ad ugat la ra iunea (constitu ia) sufletului i indicat tipic prin acea p rticic trupeasc . Pe aceasta o leap d cuno tin a prin b rb ia voin ei ar tat în f ptuire. C ci preotul care face t ierea împrejur închipuie te cuno tin a ce mânuie te, ca pe un cu it împotriva patimii, b rb ia ra iunii ar tat în fapte. A a e desfiinat predania trupeasc a legii, când duhul covâr e te litera.

31. Scurt defini ie a contempla iei tainice (mistice).

32. Defini ia institu iei tainice a Sâmbetei, prin care se arat în chip mistic ce este Sâmb ta i care este ra iunea duhovniceasc a ei. Ea este oprirea patimilor i a mi c rii min ii în jurul firii celor create.

33. Dumnezeu adic .

34. Ce înseamnă începutul lunilor.

⁶⁵⁷ Prin contempla ia natural în duh.

35. Defini ia cununii bun t ii.

36. Alt defini ie mai tainic a acelora i.

37. Aici spune c înfrânarea este o lucrare a Providen ei ca una ce cur de patimile de bun voie, iar r bdarea o lucrare a Judec ii, ca una ce înfrunt încerc rile f r de voie.

38. Prin cea dintâi s rb toare în elege Pasca.

39. Prin a doua s rb toare în elege Cincizecimea.

40. A treia s rb toare este ziua împ c rii din luna a aptea.

41. Prive te cum pierde legea pe cei ce o în eleg trupe te, convingându-i s slujeasc f pturii în locul F c torului i s - i închipuie c cele f cute pentru ei sunt prin fire vrednice de închinat, iar pe Cel pentru care au fost f cu i ei s nu-L cunoasc .

42. Cum este Dumnezeu însu i Sâmb ta ?

43. Cum este Dumnezeu însu i Pasca tainic ?

44. Despre taina s rb torii Cincizecimii. Aici explic tainic sensul duhovnicesc al celor indicate, în elegând prin Cincizecime pe Dumnezeu însu i. C ci monada⁶⁵⁸ r mânând st t toare dup desf urarea în eptit a s pt mâinii, d Cincizecimea; sau iar i, prin adausurile sale la ea îns i monada se face decad , iar aceasta înmul it cu cinci d Cincizecimea, care astfel e începutul i sfâr itul celor ale sale (început, deoarece e mai înainte de orice cantitate, iar sfâr itul, deoarece e mai presus de orice cantitate). Dar tot a a i Dumnezeu, care a l sat s fie închipuit de monad prin analogie, e începutul i sfâr itul lucrurilor i ra iunea prin care exist toate. E începutul, deoarece este mai înainte de toat fiin a i mi carea; sfâr itul, deoarece este mai presus de toat fiin a i

⁶⁵⁸ Num rul unul care urmeaz dup de $7 \times 7 = 49$.

Sfântul Maxim Marturisitorul

mi carea; ra iunea, deoarece în calitate de cauz este Proniatorul tuturor i sus ine forma individual , prin care fiecare f ptur r mâne în ra iunea proprie. Când deci vor ajunge la cap t timpurile i veacurile, al c ror simbol este s pt mâna, nu va mai fi decât singur Dumnezeu, f r mijlocirea acelora f r de care nu este nimic, adic f r locuri i timpuri, sus inând El însu i, prin unirea adev rat cu f pturile, fiin a celor mântui i, adic firea creat . C ci pe aceasta a închipuit-o prin num rul cincii, nu numai din pricina sim urilor sub care cade, ci i din pricina tiin ei universale, care const în îmbr i area prin cuno tin a f r gre eal a celor spirituale (inteligibile) i ra ionale, a fiin elor sensibile, a vie uitoarelor i a lucrurilor. A adar firea celor create va înceta odat de a mai sta în spa iu i de a se mai mi ca în timp, ridicându-se în cei mântui i mai presus de cele care au fost f cute pentru ea, adic de loc i de timp, prin unirea adev rat cu Dumnezeu, pentru care a fost f cut . C ci odat ce i-a f cut pe Dumnezeu însu i, conform cu ra iunea Providen ei, calitate proprie, prin decada poruncilor (ar tându- i prin tr s turi caracteristice improprierea îndumnezeirii prin har), se va elibera de circumscrierea pe care i-o d starea în spa iu i mi carea în timp,⁶⁵⁹ primind ca pe o stare (odihn) pururea mobil , posesiunea nem rginit a celor dumnezeie ti i ca pe o mi care st t toare, dorin a nes turat dup ele.⁶⁶⁰

⁶⁵⁹ Se va elibera de circumscrierea în spa iu prin stare i în timp prin mi care.

⁶⁶⁰ De multe ori scoliile la această oper a Sf. Maxim aduc întregiri pre ioase de sens, sau în elesuri noi neafl toare în cuprinsul operei. (De pild i scoliile 20, 21). O astfel de contribu ie o aduce i scolia prezent . Ea precizeaz de ce via a viitoare va fi o stare pururea mobil , având accentul pe stare, pe odihn ; pentru c va poseda bunul dumnezeiesc. De asemenea de ce va fi totodat o mi care

45. În ziua a aptea sunt trei srb tori: a trâmbi elor, a împ c rii i a înfigerii corturilor. Dintre acestea, trâmbi a este chipul legii i al Proorocilor i al cuno tin ei propov duite de ace tia. S rb toarea împ c rii este simbolul împ c rii lui Dumnezeu cu omul prin întrupare. C ci Dumnezeu, îmbr când de bun voie osânda celui osândit, a topit du m nia învârto at de mai înainte împotriva Lui. Iar înfigerea corturilor este preînchipuirea învierii i a prefacerii tuturor în starea de neschimbabilitate.⁶⁶¹

46. Cel ce se bucur de jertfele sângeroase simple, e un p tima care face pe cei ce aduc jertfe s umble în dâra patimilor. Iar cel ce cinste te pe cineva sincer se bucur de ceea ce se bucur i cel cinstit de el.⁶⁶²

47. Scriptura socote te jertfe junghierea patimilor i închinarea facult ilor naturale lui Dumnezeu. Dintre acestea berbecul este chipul ra iunii, taurul este simbolul mâniei, iar apul înf i eaz pofta.

48. Când st pâne te asupra sufletului în elesul p mântesc al Scripturii, acesta leap d ra iunile naturale, omorându-le prin reaua întrebuin are a puterilor naturale.

49. Îndat ce înceteaz cineva de a mai în elege

st t toare, cu accentul pe mi care; pentru c acel bun, fiind nesfâr it, va între ine mereu dorin a de a-l cuprinde mai deplin. Sau va fi o odihn mobil , întrucât posesiunea va îmbr i a un bun nem rginit; i o mi care st t toare, întrucât nem rginirea bunului posedat va între ine neconținut dorin a dup el.

⁶⁶¹ Nic ieri n-am g sit la Sf. Maxim, c întruparea i jertfa lui Hristos a avut ca scop s pl teasc lui Dumnezeu cu via a Sa pentru om, în în elesul teoriei satisfac iei, împ carea s-a f cut ontologic în Hristos, nu juridic între Hristos i Tat l.

⁶⁶² Dac Dumnezeu s-ar bucura de jertfe de sânge, ar fi în drept s se bucure i credinciosul de primirea jertfelor de la al ii, adic s se men in în egoism.

Sfântul Maxim Marturisitorul

Scriptura, trupe te după simuri, străbate cu mintea la duh, prin mijlocirea firii, să vă înduhovnicească te acelea, pe care să vă înduile, Iudeul mânia pe Dumnezeu.

50. Ce este mâna Ghibeoniilor, care reia în predă David pe cei din sânul lui Saul.

51. Spânzurarea este, zice, scoaterea la iveală pe care o suferă patimile, date pe fașă de gândurile înalte ale firii prin contemplația înaltă.

52. Deprinderea cu împlinirea trupească a legii, având prin pocișină, înaintea ochilor în aleșurile trupești ale legii omorâte, dacă se așază lângă cuvântul lui Hristos, primește ca pe o ploaie iluminările cerești ale cunoștinței.

53. Grâul adică.

54. Vinul adică.

55. Untdelemnul adică.

56. "Grâul" l-a numit întru înțelegerea sufletului, în calitatea lui de cunoștință duhovnicească; "vinul", mijloc înveselitor al inimii, ca unul ce înfruptă te unirea cu Dumnezeu prin dragoste; iar de "untdelemn" a spus că luminează fașă, fiind semnul caracteristic al harului duhovnicesc, care luminează mintea în starea de nepăsare.

57. Amalic este lăcomia păntecelui. Regele lui Amalic este cugetul păntesc. Boii și oile acestuia sunt materiile care hrănesc patimile. Vișă este mișă carea obraznică a gândului. Măslinul este lucirea care aprinde poftă după plăcere. Cel ce străruie pe lângă lăcomia trupească a legii le mută pe acestea în deprinderea slujirii lui Dumnezeu, ca într-un păntesc sfânt luând ca plată pentru ele lepădarea de către Dumnezeu.

58. "Nebun" a fost numit poporul iudeu ca necredincios, iar "neînțelept", ca cel care face rău, sau ca "neevlavios și păcătoș".

59. Patima l comiei pântecelui omoar , zice, puu dumnezeie ti ai virtu ilor. Dar i pe ea o omoar harul credin ei i ascultarea poruncilor dumnezeie ti, prin ra iunea umplut de cuno tin .

60. Cum este Domnul lumin .

61. Cum este Domnul preg tire înaintea fe ei tuturor popoarelor.

62. Cum este Domnul i slav a lui Israel.

63. Ce sunt "popoarele" i ce este preg tirea înaintea fe ei popoarelor, dup alt în eles.

64. Ce sunt "neamurile", pe care, venind, le descoper Cuvântul.

65. În ce în eles este iar i Cuvântul slav a lui Israel.

66. Îndat ce omoar cineva în elesul trupesc al legii, afl tor în litera ei, prime te ca împ rat pe Cuvântul (ra iunea) în duh.

67. Prin David a în eles i pe Domnul i Evanghelia i legea duhovniceasc i cuno tin a i contempla ia i f ptuirea i poporul cel nou. El poate fi în eles în multe chipuri, potrivit cu diferitele locuri.

68. Cel ce are numai tipurile, dar nu i arhetipurile tainelor, are numai întrebarea, dar nu i cuno tin a ilumin rilor în duh. El a primit ca împrumut ceea ce s-a spus mai înainte, adic experien a prin sim uri a simbolurilor legii, dar cu sufletul fl mânze te dup duhul ei, socotind ca un miop întrebarea drept adev rata cuno tin .

69. În dispute este de multe ori i r t cire.

70. Fericirea î i întip re te semnele sale în cei ce s-au învrednicit de ea prin împ rt ire, i-i face înf i tori ai ei.

Cuprins

PREFA LA TRADUCTORULUI	3
CUVÂNT ÎNAINTE	6
CUVÂNT ÎNAINTE a Sfântului Maxim	22
CUVÂNT ÎNAINTE LA SCOLII	37
Întrebarea 1: Despre afecte	41
Întrebarea 2: Despre lucrarea lui Dumnezeu	44
Întrebarea 3: Despre omul cu ulciorul.	46
Întrebarea 4: Despre ve mintele Mântuitorului.	49
Întrebarea 5: Despre blestemul lui Adam.	51
Întrebarea 6: Despre îndoita na tere din Dumnezeu.	54
Întrebarea 7: Despre binevestirea celor mor i.	58
Întrebarea 8: Dumnezeu este lumin .	60
Întrebarea 9: Ce ne-a descoperit i ce ne va descoperi Dumnezeu.	61
Întrebarea 10: Despre cele dou temeri de Dumnezeu.	62
Întrebarea 11: Starea dintâi a îngerilor.	66
Întrebarea 12: Despre c ma a mânjit de trup	68
Întrebarea 13: Despre "cele nev zute ale lui Dumnezeu"	69
Întrebarea 14: Ce este închinarea la f pturi.	71
Întrebarea 15: Despre prezen a duhului în toate.	71
Întrebarea 16: Despre vi elul de aur din pustie.	74
Întrebarea 17: Moise amenin at cu uciderea.	78
Întrebarea 18: îndreptarea din lege.	82
Întrebarea 19: Judecata, dup lege.	82
Întrebarea 20: Despre smochinul f r rod.	84
Întrebarea 21: Despre dezbr carea st pâniilor.	86

Întrebarea 22: Despre sfârșitul veacurilor ajuns la noi.	94
Întrebarea 23 : Despre tronul lui David dat lui Iisus	102
Întrebarea 24: Cele două străzi trecute de Petru	106
Întrebarea 25: Hristos este capul bisericii	107
Întrebarea 26: Nabucodonosor, sluga Domnului	117
Întrebarea 27: Descoperirea despre Corneliu	126
Întrebarea 28: Amestecarea limbilor	133
Întrebarea 29: Proorocirea despre suirea lui Pavel la Ierusalim	137
Întrebarea 30: Paharul și botezul	140
Întrebarea 31: Dumnezeu nu locuiește în temple făcute de mâini	142
Întrebarea 32: Dibuirea lui Dumnezeu	143
Întrebarea 33: Credința este în Dumnezeu	145
Întrebarea 34: Ce primim prin rugămintea	148
Întrebarea 35: De ce mâncăm trupul și sângele Cuvântului, dar nu și oasele?	149
Întrebarea 36: Ce înseamnă trupul și sângele animalelor jertfite?	152
Întrebarea 37: Despre rugămintea pusă pe trupul Ap. Pavel	154
Întrebarea 38: Despre cei apți frații luați de o femeie	159
Întrebarea 39: În eșul celor trei zile cât au stat mulțimile lângă Domnul	161
Întrebarea 40: Despre cele șase vase cu apă de la nunta lui Cana	164
Întrebarea 41: Despre cei cincisprezece ai Samaritencii	171
Întrebarea 42: Cum s-a făcut Domnul păcat?	174
Întrebarea 43: Deosebirea între pomul vie și pomul cunoscătorului și răului	178
Întrebarea 44: În ce înțeles zice Dumnezeu: "Iată Adam s-a făcut ca unul din noi"	181

Sfântul Maxim Marturisitorul

Întrebarea 45: Ce înseamnă pieptul legat în braul desprins	184
Întrebarea 46: Despre deosebirea între oglinzi și ghicitori	185
Întrebarea 47: Despre "glasul celui ce strigă în pustie"	187
Întrebarea 48: Cum a zidit Ozia turnuri în Ierusalim	196
Întrebarea 49: Ezechia astupă izvoarele	208
Întrebarea 50: îngerul nimicește oastea lui Senaacherib	225
Întrebarea 51: Mulți aduceau daturi lui Dumnezeu și plocoane lui Ezechia	233
Întrebarea 52: Ezechia se înalță, apoi se smerește	246
Întrebarea 53: Despre îngroparea lui Ezechia	255
Întrebarea 54: Zorobabel binecuvânta Domnul	262
Întrebarea 55: Numărătoarea celor întorși din Babilon	286
Întrebarea 56: Despre zidirea templului	318
Întrebarea 57: Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului	329
Întrebarea 58: Bucuria în înțrîstări	331
Întrebarea 59: Despre căutare și cercetare	341
Întrebarea 60: Taina lui Hristos, rânduită dinainte de veacuri	356
Întrebarea 61: Evreimea înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu	365
Întrebarea 62: Despre secera vădită de Zaharia	380
Întrebarea 63: Despre candelabrul vădit de Zaharia	395
Întrebarea 64: Despre proorocul Iona și Ninive	418
Întrebarea 65: Despre Ghibeoni și urmașii lui Saul	452